

Līga Vinogradova

**Emociju loma
Dziesmu un deju svētku tradīcijas
saglabāšanā un pārmantošanā**

Promocijas darbs zinātniskā doktora grāda
“zinātnes doktors (*Ph.D.*)” iegūšanai

Nozare – socioloģija un sociālais darbs
Apakšnozare – citas socioloģijas un sociālā darba
apakšnozares (emociju socioloģija)

Rīga, 2021

Līga Vinogradova

ORCID 0000-0002-7519-5450

Emociju loma Dziesmu un deju svētku tradīcijas
saglabāšanā un pārmantošanā

Promocijas darbs zinātniskā doktora grāda
“zinātnes doktors (*Ph.D.*)” iegūšanai

Nozare – socioloģija un sociālais darbs

Apakšnozare – citas socioloģijas un sociālā darba apakšnozares
(emociju socioloģija)

Promocijas darba vadītāja:

Dr. sc. soc. profesore **Anda Laķe**, Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

Rīga, 2021

Anotācija

Latvijas kultūras laukā viens no emocionāli piesātinātākajiem un pozitīvākajiem pasākumiem ir Dziesmu un deju svētki. Līdzšinējos pētījumos analizēti dažādi tradīcijas pārmantošanai un saglabāšanai būtiski priekšnosacījumi. Šie dati norāda, ka svētku tradīcijā nozīmīga loma varētu būt arī emocijām. Līdz šim emocijas nav sistemātiski pētītas tradīcijas kontekstā, tāpēc iztrūkst atbilstoša teorētiskā un metodoloģiskā bāze. Darba mērķis ir noskaidrot, kāda ir emociju loma Dziesmu un deju svētku tradīcijā un tās ietvaros īstenotajās māksliniecisko kolektīvu ikdienas praksēs un kādi priekšnoteikumi nepieciešami, lai emocijas veicinātu svētku tradīcijas pārmantošanu un saglabāšanu.

Darba teorētiskais pamatojums balstīts emociju socioloģijā un tradīcijas fenomena izpētē. Dziesmu un deju svētku analītiskais koncepts darbā ir tradīcija, kuras skaidrojumiem izmantota starpdisciplināra pieeja. Socioloģiska analīze dod sociokulturālu emociju skaidrojumu un parāda, kādā veidā emocijas var būt kā virzītājspēks sociālās mijiedarbībās. Kā teorētiskais ietvars darbā izvēlēta mijiedarbības rituālu teorija (Collins, 2004), kas ar mikro mijiedarbību palīdzību ļauj skaidrot makro procesus. Tās ietvaros svētki analizēti kā mijiedarbības rituālu ķēde, kurā līdzdarboties dalībniekus motivē ilgtermiņa emocijas jeb emocionālā enerģija.

Promocijas darba empīriskajā daļā emociju pētniecībai svētku kontekstā pielāgotas vizuālās pētniecības metodes – novērojums ar foto dokumentāciju un foto izdibināšana. Kā papildinoša metode izmantotas arī padziļinātās intervijas. Darbs balstās kvalitatīvajā metodoloģijā. Pētījumā veikti 14 novērojumi amatiermākslas kolektīvos, 37 foto izdibināšanas ar to dalībniekiem un 15 padziļinātās intervijas ar to vadītājiem. Iegūtie dati ļāva analizēt tradīciju kā mijiedarbības rituālu ķēdi un izpētīt, kāda loma tajā ir emocijām.

Galvenie secinājumi apliecināja, ka svētki ir emocionāli augstākais kulminācijas punkts amatiermākslas kolektīvos. To iespējams sasniegt ar emocionālu uzlādi ikdienas praksēs starpsvētku periodā, kas, savukārt nodrošina iesaisti svētku tradīcijā ilgtermiņā. Noslēgumā ir rekomendācijas, kā tradīcijas īstenotājiem nodrošināt pozitīvas emocijas.

Atslēgvārdi: emociju socioloģija; tradīcija; Dziesmu un deju svētki; vizuālās pētniecības metodes; mijiedarbības rituāli.

Abstract

The name of the Thesis is “The Role of Emotions in Sustaining and Transmitting the Song and Dance Celebration”. The Song and Dance Celebration is one of the most emotionally fulfilling and positive experiences in the Latvian culture. Previous studies have indicated emotions as a key precondition to transmit and sustain the tradition (Laķe & Muktpāvela, 2018). Because emotions have not been systematically researched in the context of tradition, suitable theoretical and methodological descriptions are lacking. The research question of this thesis was to study emotions as a prerequisite for inheritance and preservation. The aim of the thesis is to reveal the role of emotions in the tradition of the Celebration and related routine activities by amateur art groups, as well as to describe the prerequisites for emotions to improve the preservation of the Celebration.

The theoretical basis of this thesis is sociology of emotions and the phenomenon of tradition. The analytical concept of the Celebration is tradition. To describe tradition, an interdisciplinary approach was used. Sociological analysis enables sociocultural description of emotions and reveals the manner in which emotions are the driving force in social interactions. Interaction ritual theory (Collins, 2004) was used as the theoretical framework of this thesis. It enables description of macro processes by means of micro interactions. In this framework, the Celebration was analyzed as a chain of interaction rituals where participants are motivated by long-term emotions.

Visual research methods were adapted to study emotions in the context of the Celebration: observation with photo documentation, and photo-elicitation. Additionally, in-depth interviews were used. The thesis is based on qualitative methodology. In this study, 14 observations of amateur art groups, 37 in-depth photo analyses with their members, and 15 in-depth interviews with their leaders were performed. This data enabled analysis of tradition as a chain of tradition rituals to find out what role emotions play in it.

In conclusion, the Song and Dance Celebration is the emotional culmination for amateur art groups. The culmination can be reached through positive emotional charge in their routine practices in the interim between Celebrations, which in turn ensures long-term involvement in the Celebration. The thesis provides recommendations for tradition implementers to maintain positive emotions.

Keywords: sociology of emotions; tradition; the Song and Dance Celebration; visual research methods; interaction.

Saturs

Anotācija	1
Abstract	3
Darbā lietotie saīsinājumi	7
Ievads	8
1. Emociju socioloģijas teorētiskais ietvars	23
1.1. Emociju koncepta izpratne	23
1.1.1. Emociju socioloģijas vēsture, attīstība un galvenās teorijas	25
1.1.2. Emociju definīcijas un tipoloģija	28
1.1.3. Kolektīvās emocijas: emocionālās infekcijas mehānisms un kolektīvo nacionālo pasākumu piemērs	36
1.1.4. Emociju empīriskā pētniecība: problēmjasautājumi un aktuālās metodes	42
1.2. Emocijas kā vienotības veicinātājas R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teorijā	46
1.2.1. Rituāla izpratne socioloģijā un rituālu teorijās	47
1.2.2. Mijiedarbības rituāla process: sastāvdaļas, kolektīvais pacilājums un iznākumi	49
1.2.3. Mijiedarbības rituālu empīriskā pētniecība: temati, virzieni, labās prakses un metodoloģijas	52
1.2.4. Kritiskie jautājumi un teorijas iespējamā attīstība	58
2. Dziesmu un deju svētku tradīcijas pārmantošanas un saglabāšanas priekšnosacījumi ...	63
2.1. Dziesmu un deju svētki kā tradīcija un tās izpēte humanitārajās un sociālajās zinātnēs	63
2.1.1. Dziesmu un deju svētku analītiskie koncepti: no tradīcijas līdz rituālam	63
2.1.2. Tradīcijas fenomens sociālajās un humanitārajās zinātnēs	65
2.1.3. Tradīcijas raksturojuma pazīmes Dziesmu un deju svētku kontekstā	66
2.2. Emociju aspekts kā potenciāls priekšnosacījums Dziesmu un deju svētku pārmantošanai un saglabāšanai	70
2.2.1. Emocijas svētku tradīcijā sociālo zinātņu pētījumos	70
2.2.2. Pētījumos izmantotā emociju terminoloģija	80
2.2.3. Emociju saikne ar citiem tradīcijas priekšnoteikumiem	82
2.3. Dziesmu un deju svētku tradīcijas simbolisms un emocijas	83
2.3.1. Simboli kā etniskās un nacionālās identitātes veidotāji	84
2.3.2. Simboli Dziesmu un deju svētkos: latvieši kā dziedātājtauta	85
2.3.3. Latviskās identitātes nozīme Dziesmu un deju svētkos	87
2.3.4. Emocijas kā kopības un vienotības katalizators	89
3. Empīriskā pētījuma loģiskā struktūra un metodoloģija	94
3.1. Metodoloģijas pamatojums un izvēle	94
3.2. Vizuālās pētniecības metodes	97
3.2.1. Novērojums ar foto dokumentāciju	99
3.2.2. Foto izdibināšana	100
3.3. Pētījuma loģiskā struktūra	103
3.4. Pētījumā izmantoto pieeju un metožu apraksts	105
3.4.1. Empīriskā pētījuma virziens nr. 1: māksliniecisko kolektīvu ikdienas prakses Dziesmu un deju svētku starplaikā	105
3.4.2. Empīriskā pētījuma virziens Nr. 2: emociju loma ikdienas praksēs un svētkos	109
3.5. Vizuālo pētniecības metožu pielāgošanas iespējas un ierobežojumi emociju izpētē	113

4.	Emocijas Dziesmu un deju svētkos un to starplaikā īstenotajās ikdienas praksēs	116
4.1.	Ikdienas prakšu emociju analīze	116
4.1.1.	Svētku tradīcijas kopiena ikdienas praksēs: saistīto jēdzienu definīcija un prakšu veidi	116
4.1.2.	Ikdienas prakses kā tradīcijas nepārtrauktības pamatelements: aktīvā un pasīvā kolektīva darbības modeļi	123
4.1.3.	Pozitīvo emociju veidojošie aspekti	127
4.1.4.	Negatīvo emociju veidojošie aspekti	144
4.1.5.	Emociju dinamika ikdienas praksēs	156
4.2.	Dziesmu un deju svētku emociju analīze	159
4.2.1.	Pozitīvo emociju veidojošie aspekti	160
4.2.2.	Negatīvo emociju veidojošie aspekti	168
4.2.3.	Emociju dinamika svētkos	175
4.3.	Dziesmu un deju svētku tradīcija kā mijiedarbības rituālu ķēde	182
4.3.1.	Rituāla sastāvdaļas: grupas kopā sanākšana un novilkta robežas no grupai nepiederošajiem, kopīgs uzmanības fokuss un noskaņojums	183
4.3.2.	Kolektīvais pacilājums svētku kontekstā	195
4.3.3.	Rituāla rezultāti: grupas vienotība, individuālā emocionālā enerģija, reprezentējošie simboli un morāles sajūta	197
5.	Secinājumi un diskusijas: emocijas kā pārmantošanas priekšnosacījums Dziesmu un deju svētku tradīcijā	210
5.1.	Emociju socioloģijas teorētisko pieeju pielāgošana Dziesmu un deju svētku tradīcijas izpētē	210
5.1.1.	Emociju socioloģijas priekšrocības un trūkumi tradīcijas pētniecībā	210
5.1.2.	Tipoloģija emociju sociālās lomas un dinamikas analīzē	211
5.1.3.	Spēcīgu kolektīvu emociju uzturēšanas mehānismi liela mēroga nacionālos pasākumos	213
5.1.4.	Emociju empīriskajā pētniecībā aktuālās problēmas	214
5.1.5.	R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teorijas pielāgošana tradīcijas izpētei	216
5.2.	Emocijas kā tradīcijas pārmantošanas un saglabāšanas priekšnosacījums	220
5.2.1.	Tradīcijas kā starpdisciplināra fenomena raksturojums	220
5.2.2.	Līdzšinējo pētījumu izejas punkts ar tradīciju saistīto emociju izpētē ...	222
5.2.3.	Emocijas svētkos kā vienotības ierosme un rezultāts	223
5.3.	Svētki un ikdienas prakses kā mijiedarbības rituālu ķēde	224
5.3.1.	Tradīcijas kopiena svētku starplaika ikdienas praksēs	224
5.3.2.	Ikdienas prakšu ideālmotivācija tradīcijas nepārtrauktības uzturēšanā	225
5.3.3.	Svētku tradīcija kā mijiedarbības rituāls	227
5.3.4.	Veiksmīgi un neveiksmīgi mijiedarbības rituāli ikdienas praksēs	235
5.3.5.	Emocijas kā motivācija ilgtermiņa iesaistei ikdienas praksēs	238
5.3.6.	Veiksmīgi un neveiksmīgi mijiedarbības rituāli svētkos	239
5.3.7.	Svētki kā emocionāli augstākais punkts	243
5.4.	Teorijas un metodoloģijas piemērošanas izvērtējums	245
5.4.1.	Teorijas atbilstības izvērtējums	245
5.4.2.	Metodoloģijas izvērtējums: vizuālo pētniecības metožu pielāgošanas iespējas	246
5.5.	Rekomendācijas: kā nodrošināt pozitīvas emocijas svētkos	248
	Tēzes	250
	Publikācijas un ziņojumi par promocijas darba tēmu	253
	Izmantotā literatūra un avoti	256

Pateicības	266
Pielikumi	267
1. pielikums. Afektīvo stāvokļu definīcijas un jēdzienu izpratne socioloģijā	267
2. pielikums. Primārās un sekundārās emocijas	270
3. pielikums. Mijiedarbības rituālu teorētiskās ietekmes: E. Dirkems un Ē. Gofmanis	272
4. pielikums. Mijiedarbības rituālu teorija: sastāvdaļas, rezultāti un kolektīvais pacilājums	275
5. pielikums. Informācija par ikdienas prakšu pētījumu	281
6. pielikums. Vienošanās par līdzdalību ikdienas prakšu pētījumā	283
7. pielikums. Vienošanās par fotogrāfiju nodošanu pētījuma vajadzībām	285
8. pielikums. Izpētīto māksliniecisko kolektīvu raksturojums	286
9. pielikums. Kolektīva izpētes protokola paraugs	287
10. pielikums. Padziļinātās intervijas vadlīnijas kolektīvu vadītājiem	288
11. pielikums. Informācija par fotogrāfiju uzņemšanu un fotoizdibināšanu ikdienas prakšu pētījumā	290
12. pielikums. Vadlīnijas fotoizdibināšanas ievadsarunai	292
13. pielikums. Māksliniecisko kolektīvu ikdienas prakšu fotogrāfiju kodu grāmata	293
14. pielikums. Emociju pētījuma protokols	297
15. pielikums. Informācija par emociju pētījumu	301
16. pielikums. Vienošanās par atļauju izmantot fotogrāfijas emociju pētījumā	303
17. pielikums. Pētījuma “Emociju loma Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanā un pārmantošanā” fotoizdibināšanas vadlīnijas	305
18. pielikums. Datu kodēšana: emociju identificēšana un kodu piešķiršana (paraugs)	308
19. pielikums. Ikdienas prakšu veidi un atmosfēra tajos	309

Darbā lietotie saīsinājumi

LKA	Latvijas Kultūras akadēmija
LKA ZPC	Latvijas Kultūras akadēmijas Zinātniskās pētniecības centrs
LNKC	Latvijas Nacionālais kultūras centrs
Svētki	Dziesmu un deju svētki
UNESCO	<i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i> (Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija)
VPP	Valsts pētījuma programma

Ievads

Aktualitātes pamatojums

Kultūras un mākslas fenomeni un ar tiem saistītie notikumi nereti tiek uztverti kā spēcīgas pozitīvas emocionālās pieredzes formētāji, turklāt ikdienas pieredzē mēs tiecamies pēc kultūras un mākslas baudījuma, kas kontrastē ar ikdienas rutinizāciju un mērenajām vai pat negatīvajām emocijām ikdienā. Latvijas kultūras laukā kā vieni no emocionāli piesātinātākajiem un pozitīvākajiem pasākumiem tiek uztverti Dziesmu un deju svētki¹, un, lai gan kā liela mēroga pasākums tie notiek tikai reizi piecos gados, tikai retais Latvijas iedzīvotājs kādā dzīves posmā un līmenī nav bijis ar tiem saistīts (pēc 2017. gadā veiktās iedzīvotāju aptaujas, 87 % iedzīvotāju ir bijuši tajos iesaistīti) (Vinogradova, 2017; Laķe, 2018). Svētku nedēļā informatīvajā telpā latviešu valodā ir grūti par tiem nedzirdēt, un iedzīvotājiem ir izvēle tajos iesaistīties aktīvi kā dalībniekiem (arī kā citiem tieši iesaistītajiem) vai pasīvi tos vērot televīzijā vai klātienē. Cilvēku tieksmi pēc klātbūtnes efekta un emocijām var novērot, ar katriem svētkiem palielinoties ažiotāžai par biļešu iegādes procesu. Mazāk tiek runāts par televīzijas sniegto emocionālo baudījumu, bet ir acīmredzama svētku organizatoru un pārraidītāju vēlme atspoguļot arvien emocionālākas dalībnieku sajūtas ekrānā. Pēcāk svētku notikumi plašsaziņas līdzekļos tiek aprakstīti kā emocijām pārbagāti un pacilājoši (piemēram, Strapcāne, 2018; Jaunzems, 2018). Uz emociju nozīmību Latvijas iedzīvotāju un svētkos iesaistīto vidū norāda arī dažādi pētnieku kvantitatīvie dati (piemēram, Laķe & Grīnberga, 2014; Vinogradova, 2017; Muktupāvela et al., 2018). Lai gan Dziesmu un deju svētku emocionālie efekti ir gana plaši sludināti un iespiedušies sabiedrības prātā pat savā ziņā kā mītisks un neapprakstāms svētku elements, pētnieki līdz šim maz un netieši pievērsušies tematam par emociju lomu Dziesmu un deju svētkos. Tas, kas šobrīd ļauj vispār runāt par šāda temata izpēti, ir pastarpināta šī temata iepīšana dažādos citos ar svētkiem saistītos pētījumos un indikācijas, ka tas varētu būt viens no nozīmīgākajiem svētku tradīcijas pārmantošanas un saglabāšanas aspektiem (Tisenkopfs et al., 2002; Tisenkopfs et al., 2008; Laķe & Muktupāvela, 2018).

¹ Saskaņā ar Dziesmu un deju svētku likumu (Saeima, 2005) Dziesmu un deju svētku tradīcija ietver Vispārējos latviešu dziesmu un deju svētkus un Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkus.

Pētījuma tēmas attīstība

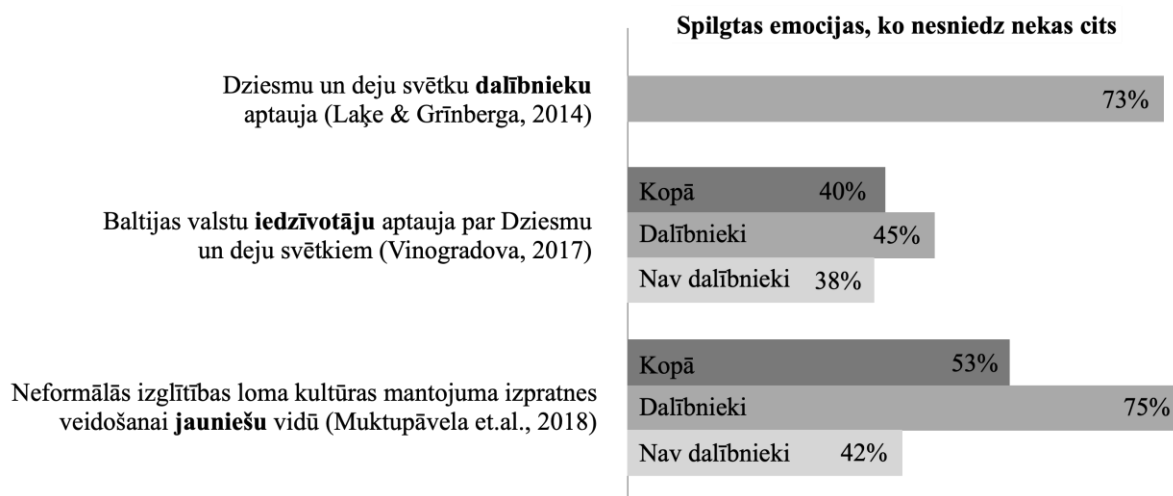
Pētījuma tēmas ideja attīstījās pamazām, darba autorei 2014.–2018. gadā iesaistoties Latvijas Kultūras akadēmijas īstenotajā Valsts pētījumu programmā (VPP) “Latvijas kultūras tradīciju ilgtspēja inovatīvā vidē/HABITUS”, kuras mērķis bija izpētīt tradīcijas pārmantošanas mehānismus mūsdienu sabiedrībā, fokusējoties uz Dziesmu un deju svētku tradīcijas gadījumu. Programmā tika īstenoti plaši aptveroši un daudzveidīgi apakšpētījumi par dažādiem ar tradīcijas saglabāšanu un pārmantošanu saistītiem priekšnosacījumiem, kā vēsturiskais, tiesiskais, sociālais, ekonomiskais un finansiālais, izglītības un simboliskais (Muktupāvela & Laķe, 2018). Promocijas darba autore deva ieguldījumu tradīcijas fenomena teorētiskajā izpētē (Treimane & Vinogradova, 2018a) un iesaistījās dažādu aspektu pētniecībā, kā izglītības (Treimane & Vinogradova, 2018b; Laķe, Treimane & Vinogradova, 2018), ekonomiskā un finansiālā (Tjarve et al., 2018), izvērtēja kolektīvu vadītāju lomu svētku procesā (Hermane, Treimane & Vinogradova, 2018). Tāpat darba autore programmas ietvaros attīstījusi pētnieciskās prasmes, īstenojot dažāda mēroga un metodoloģiju pētījumus par svētku tradīciju, t.sk. kvantitatīvās aptaujas (Laķe & Grīnberga, 2014; Vinogradova, 2017; Muktupāvela et al., 2018), kuru dati izmantoti šajā darbā, un meklējot jaunas tradīcijas fenomena izpētei adaptējamās pieejas, kā vizuālās pētniecības metodes (Laķe & Vinogradova, 2016), kuru izmantošanas iespējas darbā pilnveidotas. Par visnozīmīgāko ieguldījumu promocijas idejas attīstībā var uzskatīt autores pētījumu VPP ietvaros par māksliniecisko kolektīvu ikdienas praksēm Dziesmu un deju svētku starplaikā (Vinogradova, 2018), kurā iegūtie dati integrēti emociju lomas analizē.

Viens no ikdienas prakšu pētījuma būtiskākajiem secinājumiem bija par kolektīvu ikdienas praksēm kā nozīmīgu tradīcijas pārmantošanas un saglabāšanas elementu. Lai gan svētki ir nozīmīgākais un kulminējošais piecgades cikla pasākums nedēļas garumā, tieši ikdienas prakses svētku starplaikā veicina dalībnieku iesaisti tradīcijā, tādā veidā ļaujot tai tikt pārmantotai. Svētki nevarētu notikt, ja kolektīvā piecu gadu periodā nebūtu iespējams īstenot iesaistošas un piesaistošas ikdienas prakses. Tradīcijas pārmantošanas stabilitātei būtiska ir arī dalībnieku ilgtermiņa iesaiste kolektīvos, piedaloties ne tikai vienā piecgades cikla periodā, bet vairākos. Dalībnieku ilgtermiņa iesaiste ir atkarīga no dalībnieku motivācijas iesaistīties, kolektīva mērķiem un īstenotajām ikdienas praksēm. Kā īpaši nozīmīgas prakses tika atzītas dažādas neformālās aktivitātes, piemēram, kopīga svētku svinēšana un izbraukumi, kas lielā mērā veicina pozitīvu atmosfēru kolektīvā. Ikdienas prakšu pētījumā iegūtie dati indicēja, ka tieši pozitīva atmosfēra kolektīvā un ar to saistītās emocijas ir tās, kas ir stimulējošas līdzdarboties mākslinieciskajos kolektīvos un svētku tradīcijā. Pārdomu vērts aspekts bija arī dalībnieku atziņas, ka svētki, lai gan dod neapraķstāmas un spēcīgas pozitīvas emocijas, ir tikai viens no

pasākumiem, bet būtiskāks dzinulis ikdienā līdzdarboties ir mēģinājumos, koncertos un neformālajās aktivitātēs iegūtās pozitīvās emocijas. Tomēr ikdienas prakšu pētījuma atšķirīgais fokuss un metodoloģija neļāva izdarīt pilnvērtīgus secinājumus par emociju lomu svētku tradīcijas pārmantošanā un saglabāšanā. Viens no šķēršļiem bija, pirmkārt, emociju skaidrojumu teorētiskās bāzes trūkums, kas ierobežoja analītisko konceptu pielāgošanu, piemēram, kā interpretēt šādas grūti aprakstāmas un spēcīgas emocijas, arī pacilājuma un kopības sajūtu. Otrkārt, izvēlēta metodoloģiskā pieeja nebija fokusēta uz emociju izpēti un neļāva visaptveroši analizēt svētku un ikdienas prakšu emociju dinamiku un sasaisti ar tradīcijas pārmantošanu. Līdz ar to šajā pētījumā neatbildēts palika jautājums, cik lielā mērā emocijas ir nozīmīgas svētku tradīcijas pārmantošanā un saglabāšanā un kāda šajos procesos ir to izpausmju dinamika starp ikdienas praksēm un svētkiem. Arī šajā promocijas darbā fokuss tiek sadalīts ikdienas prakšu un svētku emociju pieredzē, tradīcijas pārmantošanu un saglabāšanu vērtējot abu dinamiskās attiecībās.

Uz emociju nozīmi svētkos norādīja arī vairāki kvantitatīvo pētījumu dati, no kuriem var secināt, ka emocijas kopumā Latvijas sabiedrībā tiek uzskatītas par nozīmīgu ieguvumu no līdzdalības Dziesmu un deju svētkos, bet jo īpaši to izceļ svētku dalībnieki (skat. 1.1. attēlu). 2017. gadā Latvijas Kultūras akadēmijas īstenotajā Latvijas iedzīvotāju aptaujā 40 % respondentu kā vienu no galvenajiem ieguvumiem no līdzdalības Dziesmu un deju svētkos min spilgtas emocijas, ko nesniedz nekas cits, būtiskāka ir tikai nostiprināta kopības sajūta ar visu tautu. Jāņem vērā, ka šis ir priekšstats, kas izveidojies arī lielā daļā to iedzīvotāju, kuri svētkos nekādā veidā nav iesaistījušies, jo 38 % no tiem norāda spilgtas emocijas kā būtisku ieguvumu. Atšķirībā no neiesaistīto iedzīvotāju viedokļa dalībnieku vērtējums atspoguļo viņu iegūto pieredzi – 45 % kā ieguvumu min spilgtas emocijas (Vinogradova, 2017). Dalībnieki šajā aptaujā ir pārstāvēti mazākā skaitā, bet precīzāku situācijas raksturojumu sniedz pēc 2013. gada Vispārējiem latviešu dziesmu un deju svētkiem LKA īstenotā dalībnieku aptauja, kur 73 % respondentu norādīja spilgtas emocijas kā būtisku ieguvumu (Laķe & Grīnberga, 2014). Īpaši nozīmīgas spilgtas emocijas ir jauniešu vidū – to norāda 75 % svētku dalībnieku un 42 % no tiem, kuri nekad nav piedalījušies svētkos (Muktupāvela et al., 2018). Šajos datos parādās vairākas būtiskas tendences. Pirmkārt, emociju nozīmība svētkos ir gan priekšstats tai iedzīvotāju grupai, kura svētkos nav iesaistīta vai piedalās pasīvi, gan dalībnieku pieredzes vērtējums. Otrkārt, dalībnieki izteikti augstu novērtē emocijas svētkos, kas norāda uz nepieciešamību izvērtēt emocijas kā būtisku svētku tradīcijas pārmantošanas un saglabāšanas priekšnoteikumu. Treškārt, dalībnieku vidū emociju vērtējums neilgi pēc svētkiem ir ievērojami augstāks nekā pirms tiem, kas norāda uz emociju dinamikas mainību starpsvētku periodā un nepieciešamību vērtēt to ietekmējošos aspektus.

Šādas tendences norāda uz to, ka emociju lomas pētniecībā uzsvars ir jāliek tieši uz reālās pieredzes jeb svētku dalībnieku izpēti. Turklāt vēlreiz apstiprinās, ka promocijas darba fokusam uz tradīciju jāspēj integrēt gan ikdienas prakses, gan svētku kulminējošos pasākumus, kas reizē arī sarežģī metodoloģisko pieeju izvēli.

1.1. attēls. **Kvantitatīvie dati (2014-2018): galvenie ieguvumi no līdzdalības Dziesmu un deju svētkos. Aptaujas datu salīdzinājums**

Pētījuma pamatproblēma tiek balstīta nepieciešamībā izpētīt ar Dziesmu un deju svētku tradīciju saistītos pārmantošanas un saglabāšanas priekšnosacījumus, kuru izpratne ir nepieciešama attīstības un pēctecības nodrošināšanā. Lai gan emocijas ir klātesošas ikvienā cilvēka mijiedarbībā un dzīves brīdī, Dziesmu un deju svētku tradīcija tiek saistīta ar spēcīgām pozitīvām emocijām, kuru nozīme un skaidrojumi nav pētīti, un starp līdzšinējiem pētījumiem un izpētītajiem priekšnoteikumiem neskaidra ir emociju loma tradīcijas pārmantošanas procesos. To izpratne ļautu noteikt, vai šajā tradīcijā ikdienas un svētku nedēļas kontekstā ir nepieciešamas kādas izmaiņas un kādi aspekti jāņem vērā, organizējot ar tradīciju saistītās prakses.

Galvenie pētnieciskie jautājumi

1. Kā socioloģijā tiek pētītas emocijas, un kādas teorētiskās pieejas iespējams izmantot Dziesmu un deju svētku tradīcijas izpētē?
2. Kā Dziesmu un deju svētki sociālajās un humanitārajās zinātnēs tiek interpretēti kā tradīcija, un kā emocijas var būt viens no tās pārmantošanas un saglabāšanas priekšnosacījumiem?
3. Kādas ir māksliniecisko kolektīvu ikdienas prakses Dziesmu un deju svētku starplaikā, un kāda ir emociju dinamika tajās?

4. Kāda nozīme ir emocijām un to dinamikai Dziesmu un deju svētku noslēguma pasākumos?
5. Kādi ir Dziesmu un deju svētku tradīcijas kā veiksmīga mijiedarbības rituāla priekšnoteikumi, un kādas ir labās prakses pozitīvu emociju radīšanai ikdienas prakšu un svētku pieredzēs?
6. Kādas ir vizuālo pētniecības metožu pielāgošanas iespējas un ierobežojumi emociju izpētei tradīcijas fenomena ietvaros?

Promocijas darba mērķis: noskaidrot, kāda ir emociju loma Dziesmu un deju svētku tradīcijā un tās ietvaros īstenotajās māksliniecisko kolektīvu ikdienas praksēs un kādi priekšnoteikumi nepieciešami, lai emocijas veicinātu svētku tradīcijas pārmantošanu un saglabāšanu.

Darba uzdevumi

1. Noskaidrot, kā socioloģijā tiek pētītas emocijas un izvirzīt Dziesmu un deju svētku tradīcijas specifikai pielāgojamu teorētisko pieeju .
2. Noskaidrot, kādas ir Dziesmu un deju svētku izpausmes kā tradīcijai sociālajās un humanitārajās zinātnēs un kā emocijas var būt par vienu no tradīcijas pārmantošanas un saglabāšanas priekšnosacījumiem.
3. Izpētīt, kādas ir māksliniecisko kolektīvu ikdienas prakses Dziesmu un deju svētku starplaikā un kāda ir emociju dinamika tajās.
4. Izpētīt, kāda ir emociju nozīme un dinamika Dziesmu un deju svētku noslēguma pasākumos.
5. Izpētīt, kādi ir Dziesmu un deju svētku tradīcijas kā veiksmīga mijiedarbības rituāla priekšnoteikumi un kādas ir labās prakses pozitīvu emociju radīšanai ikdienas prakšu un svētku pieredzēs.
6. Noskaidrot, kādas ir vizuālo pētniecības metožu pielāgošanas iespējas un ierobežojumi emociju izpētei tradīcijas fenomena ietvaros.

Teorētiskais pamatojums

Emociju pētniecība pēdējās desmitgadēs ir piedzīvojusi strauju izrāvienu un nu jau var tikt uzskatīta par vienu no “karstajiem tematiem” zinātnē, tomēr fenomena daudzšķautņainā un starpdisciplinārā daba to nepiesaista vienai konkrētai zinātņu disciplīnai. Emociju fenomens tiek pētīts gan dabas zinātnēs, kā bioloģija, psihiatrija, medicīna, neirozinātne, gan sociālajās zinātnēs, kā psiholoģija, socioloģija, kōunikāciju un tiesību zinātnes, gan arī

humanitārajās zinātnēs, kā vēsture, filozofija un literatūra (Evans, 2001; Keltner, Oatley & Jenkins, 2014; Stets & Turner, 2014; Franks, 2014; Barret, Lewis & Haviland-Jones, 2016; Jacobsen, 2019). Saprotais, ka tik dažādās zinātnēs un to disciplīnu ietvaros nav iespējams rast vienotu izpratni par emocijām, tāpēc emociju fenomena izpētē jāreķinās ar izvēlētās disciplīnas ierobežojumiem un reizē arī kā priekšrocība jāuztver tās dotā unikālā perspektīva. Promocijas darba teorētiskais ietvars ir balstīts **emociju socioloģijā**, kas ir pēdējās desmitgadēs strauji augoša socioloģijas apakšjoma – šobrīd tajā ir plašs teoriju un empīrisko pētījumu klāsts, ietverot gan kvantitatīvās, gan kvalitatīvās metodes, un tas līdz ar unikālo un papildinošo skatījumu uz emociju fenomenu zinātnē kopumā padara emociju socioloģiju par prominentu un perspektīvu socioloģijas virzienu (Turner & Stets, 2006; Stets & Turner, 2005; Jacobsen, 2019). Sociologu interese par emocijām pēc ilgu gadu ignorances attīstījās, pateicoties jaunajiem zinātnes strāvojumiem kopumā, – pētniecībā arvien vairāk tiek novērtēta cilvēka daudzpusība, kas ietver gan racionālo, gan emocionālo pusi, un spēja reflektēt par savām rīcībām, ko lielā mērā ietekmē emocionālie aspekti un saistības (kā vēlmes, attieksmes, vērtības un morālie ticējumi) (Thoits, 1989; Jacobsen, 2019). Emocijas socioloģijā var tikt pētītas kā sociāls fenomens pašas par sevi vai arī kā būtiska citu sociālo fenomenu komponente (Barbalet, 1998; Bericat, 2015; Collins, 2014). Socioloģiskā perspektīva ir unikāla ar to, ka pēta emocijas sociokultūras kontekstā un to, kā sociālās un kultūras normas ietekmē cilvēku emocionālās pieredzes, izpausmes un uzvedību, tā kļūstot par nozīmīgu cilvēku attiecību vadītāju un vienu no nepieciešamajiem elementiem dažādās sociālajās formācijās, kā kopienas, sociālās kustības, nācijvalstis u.tml. (Turner & Stets, 2005; van der Löwe & Parkinson, 2014; Lively & Weed, 2016; Jacobsen, 2019). Ilgus gadus sociologi pretojās ņemt vērā emocijas kā vienu no cilvēku uzvedību ietekmējošajiem aspektiem, jo pretstatīja tās racionālismam, kas kā sabiedrības virzītājs dominēja sociologu idejās. Pēdējās desmitgadēs notikusī integrācija ar citām zinātņu disciplīnām, kā neirozinātnes, parāda, ka emocionalitāte un racionalitāte ir cieši saistītas un ietekmē lēmumu pieņemšanas procesus – emocijas vada sabiedrības indivīdu apzinātos un neapzinātos lēmumus un lielā mērā darbojas kā motivācija saņemt pēc iespējas pozitīvākus rezultātus un izvairīties no negatīvajiem lēmuma pieņemšanas procesā (Franks, 2014; Harris, 2015; Turner & Stets, 2005). Socioloģiskajā perspektīvā jāņem vērā, ka sociokultūras aspekti, lai gan dažādos kontekstos ir izteikti būtiski, nav vienīgie, kas ietekmē emociju dabu, tāpēc zinātniskie ierobežojumi ir saistīti ar to, cik lielā mērā attiecīgās emociju socioloģijas teorijas spēj integrēt sociokultūras un citu zinātņu disciplīnu interesējošos aspektus un nebūt pretrunā ar tiem, kā, piemēram, emociju fizioloģiskā izcelsme un funkcionēšana.

Emociju sociologu vidū nav vienprātības par emociju izpausmēm sabiedrībā, tāpēc attīstītās teorijas var būt fundamentāli atšķirīgas un nesamērojamas savā starpā, kas rada nepieciešamību ievirzīt promocijas darbu konkrētas teorijas ietvaros. Par tādu izvēlēta Rendala Kolinsa (*Randall Collins*) mijiedarbības rituālu teorija, kas ir pazīstamākā rituālu teoriju grupas perspektīva. **Rituālu teoriju** izvēle saistīta ar nepieciešamību skaidrot emociju lomu Dziesmu un deju svētku tradīcijas pārmantošanā un saglabāšanā, jo tās pēta dažāda mēroga mijiedarbības, kas dod iespēju skaidrot gan svētku tradīcijas ikdienas prakses, gan kulminējošos pasākumus. Tajās tiek pieņemts, ka pozitīvās emocijas ir kā motivācija iesaistīties tālākajās mijiedarbībās, kas dod teorētiskos instrumentus svētku tradīcijas saglabāšanas un pārmantošanas procesu skaidrošanā, savukārt, kolektīvi vērtējot, veiksmīgas mijiedarbības noved pie kolektīvās vienotības, kāda novērojama Dziesmu un deju svētkos (Collins, 2014). R. Kolinsa ideja par mijiedarbības rituālu ķēdēm izceļas ar to, ka ir pievērsusi dažādu emociju socioloģijas strāvojumu pētnieku uzmanību, un tās galvenās priekšrocības ir: 1) spēja skaidrot makro procesus ar mikro procesiem sabiedrībā; 2) tā daļēji integrē emociju bioloģiskos un sociokultūras aspektus; 3) ietver īstermiņa un ilgtermiņa emociju skaidrojumus; 4) teorija ir empīriski pārbaudīta dažādu tematu ietvaros, ņemot vērā metodoloģijas labās prakses un attīstību socioloģijā; 5) empīriski iedala emocijas pozitīvajās un negatīvajās, kas atvieglo datu vākšanas un analīzes procesus (Thoits, 1989; Kemper, 1990; Collins, 2004; Turner & Stets, 2005; Jasper, 2011; Collins, 2012; Turner, 2014; Bericat, 2015; Holmes, 2015).

Dziesmu un deju svētku tradīcijas fenomens pētīts starpdisciplinārā ietvarā, nefokusējoties uz konkrētu zinātņu disciplīnu. Tāpat kā tas ir emociju gadījumā, arī tradīcijas fenomens ir pārdisciplinārs un ar tā pētniecību nodarbojas plašs humanitāro un sociālo zinātņu disciplīnu loks, visbiežāk antropoloģija, folkloristika, kultūras studijas un socioloģija (Giddens, 1990; Finnegan, 1991; Green, 1997; Macionis, 2007; Kockel, 2007; Bula, 2011; Bronner, 2011; Sims and Stephens, 2011; Vaz da Silva 2012). Tradīcijas fenomena teorētiskais ietvars darbā tiek paplašināts arī uz humanitāro jomu, jo socioloģijā dažādu vēsturisko un teorētisko iemeslu dēļ tikai pēdējos gados parādījusies interese par tradīcijām mūsdienu kontekstā, iepriekšējos gadu desmitos tās vairāk saistot ar tradicionālajām kultūrām un sabiedrībām. Darba empīriskās daļas izstrādes kontekstā nozīmīgs bija pēdējās desmitgadēs sociologu veiktais plašais empīrisko pētījumu klāsts (piemēram, Tisenkopfs et al., 2002; Tisenkopfs et al., 2008; Muktupāvela & Laķe, 2018), kas ļauj integrēt humanitāro tradīcijas izpratni ar socioloģisko zināšanu bāzi.

Izmantoto fenomenu un jēdzienu raksturojums

Emocijas promocijas darbā vispārīgi tiek skatītas kā iekšējs novērtējošs stāvoklis, sistēma vai reakcija uz kādu ārēju stimulu (Lawler, 1999; Brody, 1999; Harris, 2015). Svarīgi, ka emocijas var būt gan apzināta, gan neapzināta atbilde uz ķermeņa afekta stāvokļiem un tās ir balstītas uz kultūrā un iepriekšējā pieredzē iegūtu pasaules izpratnes veidu. Ar emocijām saistīti jēdzieni ir afekts, sajūtas, jūtas un noskaņojums, no kuriem jumta jēdziens šiem visiem ir afekts, bet tam iztrūkst kultūras komponente, tāpēc sociologiem tas nav saistošs. Savukārt empīriski sociologi visbiežāk pēta sajūtas, kas ir apzināta un kultūrā balstīta pieredze, bet tā netiek aptverta neapzinātā emociju pieredze (Gordon, 1981; Thoits, 1989; Kemper, 1990; Shouse, 2005; Turner & Stets, 2005; Kelly, Iannone & McCarty, 2014; Rodgers & Robinson, 2014; Frank, 2014; Bericat, 2015). Jāņem vērā, ka socioloģijas apakšjomai tiek dots “emociju” nosaukums, jo tas ir mērķis, uz ko jātiecas ikvienam sociologam – izpētīt ne tikai apzinātās sajūtas, bet arī meklēt veidus, kā pētīt neapzinātās emocijas (Turner & Stets, 2005). Lai gan šis darbs nepretendē uz pilnvērtīgu neapzināto emociju pētniecību, empīrisko datu analīzē ir veikts mēģinājums interpretēt arī tās emocijas, kuras pētījuma dalībnieki nepauž paši. Vēl būtiski piebilst, ka emocijām piemīt bioloģiskās, kultūras un kognitīvās komponentes, kas mijiedarbojas sarežģītos veidos (Thoits, 1989; Turner & Stets, 2005), tāpēc principā vienai zinātņu disciplīnai izpētīt visus šos aspektus nav iespējams, kas ierobežo arī socioloģiskās izpētes lauku. Tā kā emociju definīciju socioloģijā ir daudz un tās cieši saistītas ar konkrētām teorētiskajām pieejām, pētnieki iesaka ņemt vērā attiecīgos emociju jēdzienu skaidrojumus tajās (Thoits, 1989; Harris, 2015; Turner & Stets, 2005). **R. Kolinsa teorijā emocijas** ir viena no mijiedarbības rituālu komponentēm, tās ir sociālas un rodas indivīdu savstarpējās mijiedarbības situācijās. Teorijā tiek izdalītas īstermiņa (dramatiskās) un ilgtermiņa (emocionālā enerģija) emocijas, kas mikro līmeņa mijiedarbības rituālu ķēdēs ar to un citu rituāla elementu savstarpējo dinamiku palīdz izprast sabiedrības makro procesus. Ja īstermiņa emocijas ikdienā ir pamanāmākas un spilgtākas, tad ilgtermiņa emocijas jeb emocionālā enerģija ir mērenāka un palīdz motivēt iesaistīties nākamajās mijiedarbībās, ja iepriekšējās ir bijušas pozitīvas (Collins, 2004). Emocijas sociālā kontekstā var būt dažādas – individuālas, kolektīvas un arī kā emocionālais klimats jeb atmosfēra (Bericat, 2015). Promocijas darbā empīriski tiek pētītas individuālās emocijas, bet ar to palīdzību un R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teoriju tiek analizētas Dziesmu un deju svētku tradīcijā pastāvošās **kolektīvās emocijas**, kas parasti ir ar nozīmīgiem sociāliem efektiem, piemēram, veicina sociālo vienotību (Collins, 2004). Ar kolektīvām emocijām tiek saprastas tādas emocijas, kas ir kopīgas lielam skaitam cilvēku, bet tām nav jābūt identiskām, tās var būt līdzīgas (Jasper, 2014; Helly, Iannone & McCarty, 2014).

Dziesmu un deju svētki ir darbā analizētais gadījums jeb notikums, kurā tiek pētīta emociju loma. Ar Dziesmu un deju svētkiem tiek saprasta unikāla Latvijas kultūras tradīcija un nacionālā identitātes sastāvdaļa, kas ietver gan Vispārējos latviešu dziesmu un deju svētkus, gan Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkus (Saeima, 2005). Tāpat svētku tradīcija tiek uztverta kā kompleksu prakšu kopums, kuru var izdalīt divās daļās: 1) svētku nedēļas notikumos reizi piecos gados; 2) māksliniecisko kolektīvu īstenotajās starpsvētku perioda ikdienas praksēs (teorētiski tās ir definētas Dziesmu un deju svētku likumā (2005), bet praktiski pētītas un aprakstītas promocijas darba autores publikācijās (Laķe & Vinogradova, 2016; Vinogradova, 2018)). Sākotnēji svētku tradīcija attīstījusies kā daudz balsīga tautas kopdziedāšanas forma, bet mūsdienās svētkus var uzskatīt par plaša mēroga nacionālas nozīmes multidisciplināru pasākumu, kas balstās trijās savstarpēji saistītās kultūras formās – tautas mākslā, profesionālajā mākslā un tradicionālajā kultūrā. Šī tradīcija un tās simbolisms visās trijās Baltijas valstīs, katrā gan atšķirīgā formā, tika atzīts par Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas (UNESCO) Cilvēces mutvārdu un nemateriālā kultūras mantojuma meistardarbu, kas ir ļāvis pamatot arī svētku nacionālo nozīmību valsts līmenī, aizsargājot to ar Dziesmu un deju svētku likumu (Saeima, 2005; Ministru kabinets, 2020). Dziesmu un deju svētku interpretācijai iespējami dažādi jēdzieni, piemēram, kultūras fenomens, festivāls, rituāls u.tml., bet promocijas darbā izvēlēts svētkiem piemērot tradīcijas analītisko konceptu. Tradīcijas jēdziena izvēle saistīta ar to kā šobrīd dominējošo kultūrpolitisko un pētniecisko skatījumu uz svētkiem, kas izrietoti turpina iepriekšējo, t.sk. socioloģisko, pētījumu praksi (Tisenkopfs, Āboltiņa & Miezīte, 1995; Tisenkopfs et al., 2002; Estonia, Latvia and Lithuania, 2003; Tisenkopfs et al., 2008; Muktupāvela & Laķe, 2018). Promocijas darba teorētiskajā un empīriskajā darbā izmantots arī rituāla jēdziens, bet jāprecizē, ka tas tiek darīts R. Kolinsa socioloģiskās mijiedarbības rituālu teorijas kontekstā, kas rituālu skata kā ikvienu ikdienišķu cilvēku saskarsmi jeb mijiedarbību (Collins, 2004), nevis humanitārajās zinātnēs pieņemto skatījumu uz rituālu kā uz reliģisku komponentu ietverošu procesu ar simbolisko un emocionālo vērtību. Tātad promocijas darbā tiek pētītas ar Dziesmu un deju svētku tradīciju saistītās ikdienas saskarsmes jeb mijiedarbības rituāli, ietverot gan starpsvētku perioda ikdienas prakses, gan svētku kulminācijas notikumus un ar tiem saistītās emocijas.

Tradīcijas pamatideja atspoguļo to kā ar pagātni saistītu prakšu un uzskatu kopumu, kas ar to pieņemšanu un nodošanu nākamajām paaudzēm tiek akceptēts noteiktā grupā un ir šīs grupas identitātes veidošanas elements (Green, 1997; Bula, 2011; Treimane & Vinogradova, 2018a). Tā kā tradīcijas jēdziena daudzslāņainība un subjektīvās komponentes apgrūtina vienas konkrētas definīcijas tiešu pielāgošanu un izmantošanu darbā, tradīcija

analizēta, ietverot tai raksturīgākās dažādu definīciju un klasifikāciju pazīmes, kā tagadnē balstīta saikne ar pagātņi, nepārtrauktība, mainība, simbolisms un tradīcijas īstenotājs.

Svētku tradīcijas saglabāšana un pārmantošana Latvijā ir balstīta normatīvajos tiesību aktos, no kuriem kā būtiskāko var uzsvērt Dziesmu un deju svētku likumu. Tajā paustais norāda, ka ir nepieciešams nodrošināt svētku tradīcijas ciklisku nepārtrauktu norisi ar starpsvētku perioda aktivitātēm, lai tradīcija tiktu saglabāta un pārmantota nākamajās paaudzēs (Saeima, 2005). Šīs tradīcijas saglabāšanas un pārmantošanas priekšnosacījumi ir pētīti jau iepriekš, šķiet, vislielāko ieguldījumu devusi Latvijas Kultūras akadēmijas pētnieku komanda, monogrāfijā “Tradīcijas anatomija: Dziesmu un deju svētki” (Muktupāvela & Laķe, 2018) zinātniski apstiprinot tādu aspektu kā vēsturiskais, tiesiskais, finansiālais un ekonomiskais, sociālais, simboliskais un izglītības nozīmību šajā procesā. Promocijas darba kontekstā nozīmīgi, ka starp valsts un pašvaldību noteiktajām atbildībām, atbalstošu izglītības sistēmu, dažādu iesaistīto pušu (t.sk. amatieru, profesionāļu un organizatoru) kopīgu darbību un infrastruktūras nepieciešamībām kā Dziesmu un deju svētku ilgspējas faktori norādīti arī indivīda personīgā vēlme pašapliecināt un izpaust savas radošās spējas, iesaistoties mākslinieciskajos kolektīvos (Ministru kabinets, 2020). Individuālo motivāciju iepriekš pētījušas arī Latvijas Universitātes pētnieka Tāļa Tisenkopfa komandas (Tisenkopfs et al., 2002; Tisenkopfs et al., 2008). Tomēr neviens kultūrpolitikas dokuments un pētnieku publikācija līdz šim nav fokusējusies uz emocijām kā nozīmīgu tradīcijas saglabāšanas un pārmantošanas priekšnosacījumu, kā tas ir izvirzīts šajā promocijas darbā.

Empīriskā pētījuma metodoloģija

Pētījuma dizaina izstrādē problemātiski bija abi promocijas darbā aptvertie fenomenī – emocijas un Dziesmu un deju svētku tradīcija. Kā tika secināts pēc teorētiskās emociju analīzes 1. nodaļā, tad emocionālās pieredzes pētniecībā socioloģijā ideālā gadījumā nepieciešams ietvert kā apzinātas, tā neapzinātas emocijas, kā arī jānošķir pieredzētās emocijas no emociju izpausmēm, tāpēc nepieciešams izvēlēties tādu metodoloģiju, kas ietver pēc iespējas plašāku emocionālo pieredžu klāstu. Iepriekšējās pētnieku pieredzes liecināja, ka nepieciešamas daudzpusīgas pētījuma metodes, kuras, pirmkārt, ļautu pētījuma dalībniekiem reflektēt par emocijām, kas ne vienmēr ir vienkāršs sarunu temats, ko varētu pētīt ar tradicionālajām socioloģiskajām metodēm, otrkārt, izvēlētajām metodēm vajadzētu pētniekam ļaut pēc iespējas objektīvāk interpretēt dalībnieku emociju izpausmes un izteiktās pieredzes, kā arī neapzinātās un neizteiktās emocijas. Tāpat metodoloģijas izvēli ietekmēja izvēlēta R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teorija, pēc kuras ietvaros veikto teorētisko un empīrisko pētījumu pārskata tika secināts, ka būtu jāvirzās kvalitatīvo metožu virzienā, kas ļautu elastīgā

veidā izpētīt dažādus mijiedarbības rituāla elementus Dziesmu un deju svētku tradīcijas gadījumā. Emociju socioloģijas un arī konkrēti mijiedarbības rituālu teorijas autora atziņas par piemērotāko metodoloģiju norādīja uz tādām metodēm, kā novērojumi un intervijas, kas ietver arī audiovizuālos datus (Collins, 2004; Collins, 2012). Savukārt Dziesmu un deju svētku gadījumā izvēlētais analītiskais tradīcijas koncepts un tā analīze norādīja, ka tradīcijas pētniecībā jāmeklē tādas metodes, kas ietveru tradīcijas kā subjektīva fenomena un simboliska konstrukta dabu, jo tradīcijas īstenotāji var katrs atšķirīgi uztvert īstenoto tradīciju, turklāt tradīcijas ikdienišķums un integrācija ikdienas dzīvē var radīt šķēršļus pētījuma dalībnieku refleksijai par to (Bauman, 1992; Bronner, 2011). Promocijas darba autore tradīcijas pētniecības metodoloģiskās iespējas izvērtējusi jau iepriekšējos pētījumos (Laķe & Vinogradova, 2016; Vinogradova; 2018), kas saistīti ar tradīcijas ikdienas prakšu pētniecību, un kā viena no būtiskākajām metodoloģiskajām novitātēm tieši Dziesmu un deju svētku tradīcijas pētniecībā tika atzītas vizuālās pētniecības metodes (*visual research methods*), īpaši tāda kvalitatīva pieeja kā foto izdibināšana (*photo-elicitation*, Harper, 2002; Hatte, Fotin & Adams, 2013). Abu fenomenu specifika norāda uz to, ka emociju izpētei tradīcijas fenomena ietvaros būtu lietderīgas vizuālās pētniecības metodes, kuru pielāgošanas iespējas un ierobežojumi ir arī viens no šī promocijas darba uzdevumiem. Ņemot vērā iepriekšējo pieredzi, promocijas darba autore kā galveno emociju izpētes metodi izvēlējusies foto izdibināšanu, pielāgojot to šī darba vajadzībām. Pētījumā emociju loma tika pētīta no dažādiem aspektiem, tāpēc pētījuma dizainā tika ietvertas arī citas papildinošas metodes.

Pētījuma loģiskā struktūra tiek balstīta izvirzītajos galvenajos pētnieciskajos jautājumos, uz kuriem atbildes rastas, savā starpā cieši integrējot iegūtās teorētiskās un empīriskās zināšanas. Darba ievadā tiek izvirzīti 6 galvenie pētnieciskie jautājumi. Pirmajās divās nodaļās teorētiski tiek analizētas emocijas un Dziesmu un deju svētku tradīcija. Emociju lomas analīzei tradīcijā tiek izstrādāti divi pētījuma virzieni, no kuriem katrs ļauj atbildēt uz kādu no pētnieciskajiem jautājumiem: 1) ikdienas prakses svētku starplaikā; 2) emociju loma ikdienas praksēs un svētkos. Tie izstrādāti **kvalitatīvās metodoloģijas** ietvaros, pielāgojot tādas vizuālās pētniecības metodes kā novērojums ar foto dokumentāciju (novērojums, kura laikā tiek iegūti vizuāli dati) un foto izdibināšana. Darba secinājumi ar atbildēm uz pētnieciskajiem jautājumiem un diskusijas daļu veidoti, analizējot empīriskos datus mijiedarbības rituālu teorijas kontekstā, tāpēc tiem atvēlēta atsevišķa noslēdzošā nodaļa.

Par promocijas **pētījuma priekšmetu** tiek izvirzītas emocijas svētku tradīcijā, ietverot gan māksliniecisko kolektīvu īstenotās starpsvētku perioda ikdienas prakses, gan svētku noslēdzošo jeb kulminējošo nedēļu. **Starpsvētku perioda ikdienas prakses** ir visas tās aktivitātes, kuras īsteno mākslinieciskie kolektīvi periodā starpsvētkiem, un tās

teorētiski ir ierakstītas likumdošanā (Saeima, 2005), iekļaujot ne vien māksliniecisko kolektīvu, bet arī citu iesaistīto pušu atbildības, kā arī praktiski tās pētījusi promocijas darba autore (Laķe & Vinogradova, 2016; Vinogradova, 2018). Ar **svētku nedēļu** tiek saprasti notikumi vairāku dienu laikā, kas notiek reizi piecos gados kā tradīcijas cikla kulminācija.

Promocijas **pētījuma objekts** ir Dziesmu un deju svētku tradīcijā iesaistītie mākslinieciskie kolektīvi un to dalībnieki. Pētījumā tiek vērsta uzmanība arī uz pašu māksliniecisko kolektīvu ikdienas praksēm, veicot novērojumus kolektīvos, tomēr lielākais fokuss ir uz individuālajām un kolektīvajām emocijām māksliniecisko kolektīvu darbībā un svētku pieredzē, kas tiek pētītas caur individuālu dalībnieku prizmu. **Māksliniecisko kolektīvu** jēdziens ietver ne tikai ar svētku tradīciju saistītās mākslinieciskās grupas. Promocijas darba kontekstā ar to tiek saprastas tās tautas mākslas vai tradicionālās kultūras elementus praktizējošās grupas, kuras saskaņā ar likumu īsteno ar svētku tradīciju saistītās prakses un ir uzskatāmi par aktīviem šīs tradīcijas īstenotājiem (Saeima, 2005; Ministru kabinets, 2020). Šī jēdziena vietā tiek lietoti dažādi apzīmējumi, kā amatiermākslas grupas vai kolektīvi, tautas mākslas kolektīvi un tamlīdzīgi, bet visbiežāk normatīvajos aktos un citos avotos minēts māksliniecisko kolektīvu jēdziens, kas dominē arī promocijas darbā (Saeima, 2005; Ministru kabinets, 2020; LR Kultūras ministrijas Kultūras informācijas sistēmu centrs).

Pētījuma dizains abiem virzieniem balstīts atšķirīgās pētnieciskajās pieejās:

1. **Māksliniecisko kolektīvu ikdienas prakses Dziesmu un deju svētku starplaikā** – pētījuma empīrisku datu vākšana norisinājās pirms promocijas darba izstrādes, tā rezultāti publicēti divās publikācijās (Laķe & Vinogradova, 2016; Vinogradova, 2018), un to atziņas bija ierosme turpināt pētīt emociju lomu svētku tradīcijā. Promocijas darbā iegūtie dati tika izmantota ikdienas prakšu un emociju analīzē, tāpēc iekļauti pētījuma loģiskajā struktūrā. **Pētījuma metodoloģija:** kvalitatīvais dizains. **Datu vākšanas metodes:** vizuālās pētniecības metodes – novērojums ar foto dokumentāciju un foto izdibināšana, kā papildinoša pieeja izmantotas padziļinātās intervijas. **Pētījuma priekšmets:** māksliniecisko kolektīvu ikdienas prakses. **Pētījuma objekts:** mākslinieciskie kolektīvi. Pētījumā piedalījās 14 kolektīvi, to izlase veidota pēc konkrētiem izvirzītiem kritērijiem. Dati tika vākti no 2015. gada novembra līdz 2016. gada aprīlim. Katrs kolektīvs tika novērots 1 mēneša garumā vismaz 5 reizes. 8 kolektīvos tika veikta padziļinātā izpēte, ietverot foto izdibināšanu ar dalībniekiem un padziļinātās intervijas ar to vadītājiem un atbalsta personālu. Kopumā tika iegūta 1971 fotogrāfija, no kurām 156 ir informantu iesūtītas, īstenotas 13 padziļinātās intervijas un 7 foto izdibināšanas intervijas.

2. **Emociju loma ikdienas praksēs un svētkos** – šis empīriskais virziens ir promocijas darba galvenais fokuss, un proporcionāli to datu apstrāde un secinājumi aizņem vislielāko daļu, tā metodoloģija tika izstrādāta specifiski šim pētījumam. **Pētījuma metodoloģija:** kvalitatīvais dizains. **Datu vākšanas metode:** vizuālā pētniecības metode – foto izdibināšana. **Pētījuma priekšmets:** emocijas Dziesmu un deju svētku tradīcijā. **Pētījuma objekts:** māksliniecisko kolektīvu dalībnieki. Pētījumā iesaistījās 31 informants no dažādiem koprepertuāra kolektīviem (koriem, deju kolektīviem, pūtēju orķestriem un koklētāju ansambļiem), tika iegūtas 30 foto izdibināšanas un 2 padziļinātās intervijas. Informanti atlasīti pēc konkrētiem kritērijiem (vecuma, dzīvesvietas, pārstāvētā kolektīva un pieredzes svētkos). Dati tika vākti 2017. gadā. Datu apstrāde veikta kvalitatīvo datu apstrādes programmā MAXQDA.

Promocijas darba struktūra

1. nodaļā ir aprakstīts darba teorētiskais ietvars, kas balstīts emociju socioloģijā. Tā izstrādei veltītas divas apakšnodaļas. Pirmajā ir analizēta emociju koncepta izpratne socioloģijā, īpaša uzmanība veltīta emociju jēdziena definīciju un tipoloģijas problemātikai, kolektīvajām emocijām un to lomai nacionāla mēroga pasākumu kontekstā, kā problēmjautājumiem un aktuālākajām pieejām empīriskās pētniecības laukā. Otrajā tiek iztirzāta izvēlētā teorētiskā pieeja – R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teorija (Collins, 2004).

2. nodaļā ir veidots kā teorētisks pārskats par Dziesmu un deju svētku tradīciju un tās saglabāšanas un pārmantošanas priekšnosacījumiem. Trijās apakšnodaļās tiek analizēts, kāda ir izvēlētā svētku analītiskā koncepta – tradīcijas – izpratne sociālajās un humanitārajās zinātnēs un kā šī koncepta raksturojums piemērojams Dziesmu un deju svētkiem, kāds ir emociju kā priekšnoteikuma potenciāls svētku tradīcijā, un, visbeidzot, apakšnodaļā par Dziesmu un deju svētku tradīcijas simbolismu un emocijām tiek veidotas kopsakarības starp R. Kolinsa teoriju un svētkos pastāvošo vienotību un simbolismu, kuru katalizators var būt emocijas.

3. nodaļā ir aprakstīta pētījuma loģiskā struktūra un metodoloģija. Ņemot vērā, ka viens no pētnieciskajiem jautājumiem ir par atbilstošu metožu pielāgošanas iespējām, tad tam veltīta atsevišķa apakšnodaļa, sniedzot ieskatu līdz šim ne tik plaši izmantotajās vizuālajās pētniecības metodēs un to pieejās, kā arī detalizēti aprakstīta šo pieeju norises gaita.

4. nodaļā ietver empīrisko datu analīzi, kas palīdz izskaidrot emociju lomu Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanā un pārmantošanā. Tā iedalīta trijos plašākos tematos: pirmais – ikdienas prakšu emociju analīze, kas ietver arī ikdienas prakšu pārskatu; otrais –

Dziesmu un deju svētku emociju analīze, kas ietver arī kvantitatīvo datu analīzi par emociju nozīmīgumu svētkos; trešais – analizēta Dziesmu un deju svētku tradīcija kā mijiedarbības rituālu ķēde, ņemot vērā teorētiski aprakstītos R. Kolinsa teorijas aspektus un empīriskos datus par emocijām ikdienas praksēs un svētkos.

5. nodaļa ir veltīta secinājumiem un diskusijām, kas atsedz atbildes uz pētnieciskajiem jautājumiem. Tam atvēlēta atsevišķa nodaļa, lai varētu veidot saikni starp teorētisko un empīrisko analīzi un pēc plašās kvalitatīvo un arī kvantitatīvo datu analīzes iepriekšējā nodaļā sniegtu pārskatāmus secinājumus un iezīmētu diskutablos jautājumus. Nodaļas noslēgumā ir ievietotas rekomendācijas pozitīvu emociju nodrošināšanai svētku tradīcijā.

Pētījuma zinātniskā novitāte un praktiskā nozīmība ir saistīta ar vairākiem aspektiem. Pirmkārt, promocijas darbā tiek īstenota iepriekš neizpētīta temata – emociju kā Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanas un pārmantošanas priekšnoteikuma – izpēte, kas papildina līdz šim konstatētos un pētītos tradīcijas saglabāšanas un pārmantošanas priekšnoteikumus (Muktupāvela & Laķe, 2018). Lai gan tas ticis pieminēts dažādās publikācijās un pētījumos (Tisenkopfs et al., 2002; Tisenkopfs et al., 2008; Vinogradova, 2018; Muktupāvela, 2018; Laķe, 2018 u.c.), tas nav tieši pētīts ar atbilstošu teorētisko ietvaru un konkrēti emociju lomas analīzei vāktiem empīriskajiem datiem. Svētku tradīcijas priekšnoteikumu izpēte ir nozīmīga, jo tā veicina Dziesmu un deju svētku likumā noteikto svētku tradīcijas attīstību un tālāknodešanu (Saeima, 2005), norādot uz tiem aspektiem, kas būtu jāņem vērā kā svētku, tā ar tiem saistīto ikdienas prakšu organizēšanā. Otrkārt, emociju izpēte socioloģijas disciplīnā ir salīdzinoši jauna apakšjoma, īpaši Latvijas zinātņu laukā, tāpēc pētījuma teorētiskā virziena attīstība, pielāgojot to tradīcijas tematikai, var palīdzēt pilnveidot tā izpētes iespējas vietējā un starptautiskā mērogā, kā arī dot zināšanas līdzīgu tematu izpētē. Arī attiecībā uz darbam pielāgoto R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teoriju pētnieki izsaka nepieciešamību pēc jaunu tematu un gadījumu testēšanas ar šo teoriju, kas ļautu paplašināt tās lietojamību (Turner & Stets, 2005). Treškārt, gan tradīcijas fenomena, gan emociju fenomena izpētē tiek pielāgotas vizuālās pētniecības metodes (novērojums ar foto dokumentāciju un jo īpaši foto izdibināšana). Tradīcijas fenomena izpētes iespējas darba autore ir iepriekš pētījusi un secinājusi, ka vizuālās pētniecības metodes var dot no tradicionālajām pieejām atšķirīgus datus socioloģijā (Laķe & Vinogradova, 2016), kas šajā darbā mudināja turpināt pielāgot šīs metodes. Īpaši tas attiecas uz foto izdibināšanas pieeju, kas izmantota emociju pētniecībā, pamatojoties uz nepieciešamību meklēt audiovizuālas un reflektīvas metodes (Rossner & Meher, 2014; Collins, 2009). Līdz šim darba autorei nav izdevies atrast pierādījumus par foto izdibināšanas plašu izmantošanu emociju temata pētniecībā, kā arī par šīs metodes izmantošanu Latvijā jebkāda temata pētniecībā nav zināms,

tāpēc šīs pieejas aprobēšana, izmantojot iepriekš gūto autores pieredzi, paplašinātu Latvijas socioloģijā izmantojamo pētniecisko metožu klāstu.

1. Emociju socioloģijas teorētiskais ietvars

Ikdienā vārdu “emocijas” nereti nākas dzirdēt spēcīgu un ārēji fiksējamu emociju gadījumā, kā tas ir liela prieka vai bēdu gadījumā. Ar tām vieglāk dalīties ne vien ar citiem, bet arī pašam indivīdam par tām ir vieglāk reflektēt. Sociologs R. Kolins šādas pēkšņas un viegli fiksējamās emocijas sauc par dramatiskajām emocijām, kas nosacīti pārtrauc mūsu ikdienas ritējumu (Collins, 2004). Arī Dziesmu un deju svētku tradīcijas gadījumā visbiežāk tiek piesauktas spēcīgas pozitīvas emocijas, nepieminot daudzus starpstāvokļus jeb to, kā tās veidojas. Lai izprastu emocijas Dziesmu un deju svētku tradīcijas kontekstā, promocijas darbā tiek pētīti to sociokultūras aspekti. Respektīvi, emocijas visbiežāk tiek piedzīvotas saistībā ar kādu citu indivīdu, tās ir “par” kaut ko un uz kaut ko vērstas. Tās un vismaz to ārējo izpausmi ietekmē indivīda vieta sociālajā struktūrā un konkrētā kultūrā balstītās normas (Turner & Stets, 2005; Harris, 2015; Lively & Weed, 2016). Dziesmu un deju svētku tradīcijas gadījumā jāuzsver, ka emocijas ir arī kolektīvas.

No visām zinātnēm, kas nodarbojas ar emociju pētniecību, ar sociālo un arī kultūras aspektu izpēti nodarbojas socioloģija, konkrētāk, tās pēdējās desmitgadēs strauji izaugusi apakšjoma – emociju socioloģija. Tajā balstīts promocijas darba teorētiskais pamatojums. Jāņem vērā, ka emociju socioloģijā, neskatoties uz tās neseno attīstību, ir daudz dažādu spēcīgi attīstītu teorētisko pieeju un plašs empīrisko pētījumu lauks. Daļai no šīm pieejām ir vienots skatījums uz dažādiem ar emocijām saistītajiem aspektiem, bet lielai daļai pieeju tas atšķiras. Tāpēc promocijas darba 1. nodaļā tiks analizēta emociju koncepta izpratne socioloģijā vispārīgi un kā promocijas darba pamata teorētiskais ietvars izmantotā R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teorija.

1.1. Emociju koncepta izpratne

Emociju pētniecības vēsture ir plaša, un tās iedīgļi skatāmi vairāk nekā divu tūkstošu gadu senā vēsturē, tomēr tikai pēdējās desmitgadēs plašā interese izvirzījusi emociju pētniecību priekšplānā kā vienu no “karstajiem tematiem” zinātnē. Neskatoties uz prominentu zinātnieku pievēršanos emocijām un zināmu izrāvienu 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā, tikai ap 20. gs. 70. gadiem var runāt par emociju pētniecības atzīmēšanu. Paradigmu maiņa zinātnē dažādu disciplīnu pārstāvjiem rada augsni neatkarīgi vienam no otra attīstīt dažādas emociju teorijas. Šajā laikā emociju pētniecībai pievērsās dažādas disciplīnas, starp kurām bija tādas sociālās zinātnes kā antropoloģija, psiholoģija, socioloģija, komunikāciju un tiesību zinātnes, arī humanitārās disciplīnas, kā vēsture, literatūra un filozofija. Dabas zinātnēs īpaši nozīmīga ir neirozinātnes attīstība, tāpat interese par emocijām ir evolucionārajā bioloģijā, psihiatrijā,

neiroloģijā, medicīnā un citās disciplīnās. Līdz šim tās nav spējušas definēt vienotu skatījumu par to, kas ir emocijas, un iespējams, tas nav vajadzīgs, jo katra dod savu unikālo skatījumu (Kemper, 1990; Barbalet, 1998; Evans, 2001; Keltner, Oatley & Jenkins, 2014; Stets & Turner 2014; Franks, 2014; Barret, Lewis & Haviland-Jones, 2016; Sarantino, 2016; Jacobsen, 2019). Par emociju izpētes sākumpunktu varētu minēt bioloģiju un cilvēka anatomiju (Turner & Stets, 2005), kuru skatījums uz emocijām ir kā uz evolūcijas gaitā attīstītu nervu sistēmas pašregulācijas reakciju kompleksu, ko izraisa dažādas problēmsituācijas (medicine.lv, emocijas). Lai gan dabas zinātņu skatījums par emocijām varētu šķist objektīvāks un pilnīgāks, šie pētījumi nedod precīzu informāciju par cilvēku emocionālo pieredzi, jo it kā objektīvi izpētāmās un universālās bioloģiskās reakcijas var ietekmēt dažādi sociālie faktori un ar tiem saistītie regulācijas procesi (Barret, 2008). Sociologi devuši vislielāko ieguldījumu emociju izpētei sociālā kontekstā, ideālā gadījumā ņemot vērā bioloģisko perspektīvu un meklējot atbildes, kā sociālās un kultūras normas ietekmē emocionālo pieredzi un izpausmes (Turner & Stets, 2005; Lively & Weed, 2016). Socioloģijas īpašais fokuss uz sabiedrības procesiem dod atšķirīgu perspektīvu no citām disciplīnām, piemēram, psiholoģijas, jo pēta uzvedību kā sociālo problēmu daļu un kā emocijas rodas konkrētā sociokultūras kontekstā. Tas rada nepieciešamību integrēt socioloģiskus pētījumus ar citām disciplīnām, ņemot vērā dažādas cilvēka dzīvi veidojošās sociālās struktūras un kultūras aspektus kopumā (Stets & Turner, 2014; Harris, 2015).

Straujais izrāviens dažādu zinātņu disciplīnās un milzīgais publikāciju daudzums norāda, ka jebkura diskusija par emocijām bez konkrēta disciplinārā ietvara būtu nejēdzīga un neapverama. Tāpēc, lai neapjuku lielajā teoriju piedāvājumā un neradītu pretrunas atšķirīgajās pieejās, pētnieki norāda, ka emociju pētniecībā ir noderīgi ievērot dažādu sociālo zinātņu disciplīnu robežas, reizē ņemot vērā citu disciplīnu sasniegumus (Barret, 2008; Keltner, Oatley & Jenkins, 2014; Stets & Turner, 2014; Harris, 2015). Uz šādu atziņu pamata par promocijas darba teorētisko un metodoloģisko ietvaru izvēlēta emociju socioloģija. Tāpat tiek secināts, ka šobrīd emociju temats ir aktuāls daudzās zinātņu disciplīnās, kas promocijas darbam dod šobrīd uz mūsdienu zinātnes aktualitātēm vērstu perspektīvu un veicina starpdisciplināritātes izpausmes sociālo zinātņu pētījumos. Turpmākajā apakšnodaļā tiks iezīmēts socioloģiskais emociju koncepta ietvars, pavisam īsi pievēršoties emociju socioloģijas vēsturei, attīstībai un galvenajām teorijām, izpratnei par emociju jēdzieniem un to tipoloģiju, kā arī kolektīvo emociju jēdzienam.

1.1.1. Emociju socioloģijas vēsture, attīstība un galvenās teorijas

Emociju sociologi norāda, ka socioloģijas pastāvēšanas pirmos 150 gadus emocijas sistemātiski neparādās socioloģiskā analīzē. Ievērojamākie socioloģijas klasiķi 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā savos darbos vairāk neapzināti nekā apzināti iekļauj dažādas emociju kategorijas (Stets & Turner, 2014; Collins, 1990; Bericat, 2015; Turner & Stets, 2006; Jacobsen, 2019). Iemesls emociju mērķtiecīgai izslēgšanai no socioloģijas redzesloka jāskatās plašākā vēsturiskā perioda kontekstā. Pamatīga emociju izpratne nebija tik pašsaprotama un nepieciešama, ņemot vērā gan pastāvošās politiskās un ekonomiskās iekārtas, gan idejiskos virzienus sabiedrībā, kultūrā un mākslā, gan dominējošās zinātnes tendences (Barbalet, 1998; Bericat, 2015). Ilgu laiku problemātika socioloģijā bija populārais pieņēmums par emocijām un sajūtām kā subjektīvām, neracionālām, noslēpumainām un pat savādām, kamēr otrā pusē bija saprāts un racionalitāte, kuru vada loģiskas un pamatotas cilvēka domas (Harris, 2015; Turner & Stets, 2005; Knoblauch & Herbrik, 2014).

Mūsdienās pētnieki uzskata, ka emocijas un racionalitāte ir cieši saistītas bioloģiskajā, kognitīvajā un beheiviorālajā līmenī, tāpēc nevajadzētu tos nošķirt. Neuroloģiskie pētījumi norāda, ka nav pamata pretstatīt emocijas un racionalitāti, jo bez emocionalitātes nevar notikt racionalitāte. Ja smadzeņu garozas priekšējā daiva ir atvienota no zemgarozas emociju centriem, indivīdam ir sarežģīti pieņemt lēmumus un gandrīz vienmēr tie ir neracionāli un nepilnvērtīgi, tāpēc cilvēka lēmumu pieņemšana un spēja būt racionālam atkarīga no emocijām. Emocijas ir nepieciešamas racionālai izvēlei, jo sajūtas kā subjektīva pieredze rodas ķermenī un iezīmē specifiskas izvēles kā veiksmīgas vai neveiksmīgas, un ik dienu mēs izmantojam šīs ķermeņa sajūtas lēmumu pieņemšanā. Arī socioloģijā šobrīd pastāv uzskats, ka emocijas gandrīz vienmēr vada apzinātus vai neapzinātus lēmumus, jo motivācija pieņemt lēmumus ir to spēja radīt (emocionāli) pozitīvus rezultātus un izvairīties no negatīvajiem. Tas labi atspoguļojas apmaiņas teorijās, kur cilvēki apmainās ar labumiem, lai ieguvumi, t.sk. emocionālie, būtu maksimāli labvēlīgi viņiem (Franks, 2014; Harris, 2015; Turner & Stets, 2005).

Tāpat, runājot par emociju aspekta marginalizāciju socioloģijā, ir jāņem vērā šajā zinātņu disciplīnā ilgu laiku pastāvošās pieejas, kas meklē izmērāmas un objektīvas sociālās dzīves iezīmes (Hochschild 1975, 281; Jacobsen, 2019). Tas attiecas arī uz moderno zinātni kopumā, kur būšana “pārāk personīgiem” ilgu laiku tika skatīta kā liels grēks un emocijas attiecinātas uz personīgo dzīves jomu (De Laine, 2000, 151). 20. gs. 30.–70. gadi iezīmējas ar pārliecību, ka emocijas ir iracionālas un nepastāv modernajā sabiedrībā. Lai gan daļa autoru atzina emociju nozīmīgumu sabiedrības procesos, tās netika uzskatītas par vienmēr klāt esošām, kā arī nereti tām piemērota devianta daba. Kopumā var secināt, ka vēsturiski

emocijas nav bijusi galvenā problemātika socioloģijā. Lai gan tās ik pa laikam netiešā veidā parādījušās klasiku idejās, drīzāk kā piedēklis citām svarīgākām tēmām, tāpēc šādas idejas nesniedza nepieciešamo teorētisko pamatojumu emociju analizēšanai (Kemper, 1990; Barbalet, 1998; Turner & Stets, 2006; Jacobsen, 2019).

Labvēlīgs intelektuālais, kultūras un sociālais klimats emociju analīzei socioloģijā parādījās ar 70. gadu sākumu, kas sakrita ar citu disciplīnu pastiprināto interesi par emocijām (Bericat, 2015; Kemper, 1990). Dž. Bārbalets norāda, ka nav skaidrs, kā dažādas disciplīnas cita no citas ietekmējās, bet pierādījumi liecina, ka ietekme nav bijusi spēcīga. Lai gan sociologi apzinājās citu disciplīnu interesi, viņi attīstīja socioloģiskas tēmas, teorijas un metodes (Barbalet, 1998). T. Kempers norāda, ka arī paši sociologi vienlaikus neatkarīgi cits no cita sākuši izrādīt interesi par emocijām (Kemper, 1990). Atšķiras viedoklis par emociju socioloģijas aizsācējiem un pionieriem, bet vienu no galvenajiem katalizatoriem pētnieki min Ā. Hohšildi, kura 1975. gadā pirmā izmanto emociju jēdzienu (Hohschild, 1975; Bericat, 2015), un Rendalu Kolinsu (*Randall Collins*), kurš no mikroperspektīvas pēta emociju lomu stratifikācijā (Collins, 1975; Kemper, 1990). Kopumā 70. gadu sākums iezīmējās ar bagātīgu emociju sociologu grāmatu un publikāciju klāstu dažādos akadēmisko žurnālu īpašajos izdevumos par emociju lomu sociālajos procesos, kas 80. gados izveidoja kritisko masu nopietnai diskusijai un citu sociologu vēlmei iesaistīties šīs jomas pētniecībā (Kemper, 1990; Barbalet, 1998; Bericat, 2015).

Izrietoši rodas jautājums, kāpēc sociologiem pēc tik ilgas emociju noraidīšanas sociālajā pasaulē beidzot attīstījās interese par tām. P. Toitsa uzskata, ka ap šo laiku pētniekos radās pārliecība, ka cilvēku motivācija nebalstās tikai racionāli ekonomiskos apsvērumos un ka cilvēka uzvedību lielā mērā ietekmē emocionālā piesaiste un afektīvās saistības (piemēram, vēlmes, attieksmes, vērtības, morālie ticējumi) (Thoits, 1989). Arī sociologam Mikaelam Havidam Jākobsenam (*Michael Haviid Jacobsen*) ir līdzīgs skatījums par racionālā cilvēka aizstāšanu ar emocionālo, jo īpaši tāpēc, ka pašā pētniecības procesā un attiecībā uz pētnieku vairs nedominē pozitīvistu pieejas. Šobrīd pētniecībā tiek izcelta nepieciešamība pēc emocionālās introspekcijas un afektīvās refleksijas, lai beidzot saredzētu to, ka cilvēks ir daudzpusīgs un tajā nozīmīgu lomu spēlē emocijas (Jacobsen, 2019).

Emociju socioloģijas vēsture un attīstības procesi rāda, ka ceļš līdz pētnieciskajai interesei par emocijām sociologiem nav bijis viegls, un bija jāsaņem atbilstošas pētnieciskās paradigmas maiņa no racionālo aspektu dominances cilvēka uzvedībā, lai būtu iespējams fokusēt pētnieciskos resursus emociju pētniecībai. Šobrīd tas rezultējies apjomīgā teoriju, pētījumu un publikāciju klāstā, kas norāda uz sociologu spēju mobilizēties un dažās desmitgadēs attīstīt emociju socioloģiju par nozīmīgu un prominentu socioloģijas jomu ar

plašu publicēto pētījumu klāstu, ietverot gan kvalitatīvas, gan kvantitatīvas metodes (Turner & Stets, 2006; Stets & Turner, 2005; Jacobsen, 2019). Lai gan aptvert visas teorētiskās pieejas, perspektīvas un metodoloģijas socioloģijas ietvaros nav iespējams, turpinājumā iezīmētas emociju socioloģijas vadošās teorijas.

Vadošās teorijas emociju socioloģijā

Šobrīd pētnieki izvirza piecas dominējošās teorētiskās pieejas emociju socioloģijā: dramaturģiskās un kultūras, simboliskā interakcionisma, apmaiņas, strukturālās (varas un statusa) un rituālu teorijas (Turner & Stets, 2005; Turner & Stets, 2006; Stets & Turner, 2014; Bericat, 2015). Turpinājumā īsi iezīmētas galvenās atslēgas idejas.

Dramaturģisko un kultūras teoriju emocijas ir bioloģiskas atbildes un arī sociālas sajūtas, ko nosaka konkrētās sabiedrības kultūra (tās normas, vērtības, idejas, ticējumi utt.). Emocijas rodas sociālo mijiedarbību laikā un iemācītas socializācijas procesā. Teorijās nozīmīgi ir tādi jēdzieni kā emocionālā kultūra, emocionālās vārdnīcas, sajūtu un to izpausmju noteikumi, kas nosaka, kas un kā būtu jājūt konkrētās situācijās, kā arī emociju darbs, ar kuru indivīdi kontrolē savas emocijas, izmantojot dažādas emociju menedžmenta stratēģijas (Hochschild, 1983; Bericat, 2015; Turner & Stets, 2006).

Simbolisko interakcionistu teorijās emocionālā uzbudinājuma dinamiku veido pašidentitāte un pašizpratne. Indivīdi cenšas apstiprināt izpratni par savu tēlu un konkrētas identitātes jebkurā specifiskā sociālajā mijiedarbībā. Kad mijiedarbībā citi apstiprina indivīdu pašizpratni un konkrēto identitāti, indivīdi pieredz pozitīvas emocijas, bet, kad tās netiek apstiprinātas, tiek pieredzētas negatīvas emocijas. Teorijās tiek paredzētas dažādas stratēģijas, lai indivīdi sasniegtu vienotu skatījumu par sevi ar citiem un kultūras normām, piemēram, mainīt sevi un identitātes standartus, atteikties no kādas identitātes, apspiest negatīvās emocijas, kad citi nepieņem, vainot citus par to, ka nav sanācis apstiprināt savu pašidentitāti caur citiem (Turner & Stets, 2006; Bericat, 2015).

Apmaiņas teorijās pozitīvas emocijas rodas, ja indivīda iegūtie resursi pārsniedz ieguldījumu godīgā ceļā, bet negatīvas – ja iegūtie resursi būs mazāki par ieguldījumu. Tādējādi emocijas motivē un mobilizē uz rīcību, kas ļauj pieredzēt pozitīvas emocijas (Turner and Stets, 2006; Bericat, 2015).

Strukturālās jeb varas un statusa teorijas skaidro emociju tipus, ko aktori jūt sociālās mijiedarbības laikā, fokusējoties uz specifisku attiecību raksturojumu – spēku un statusu. Aktori ar varu vai tie, kas mijiedarbībā to iegūst, pieredz pozitīvas emocijas, kā apmierinājumu, pārlicību un drošību, kamēr aktori ar relatīvi zemu spēka līmeni pieredz negatīvas emocijas, kā bailes (Turner and Stets, 2006; Bericat, 2015).

Rituālu teoriju vienojošā ideja ir, ka sociālās dinamikas pamatā ir fokusēta mijiedarbība, kura šajās teorijās tiek saukta par rituālu. Atšķirība no citām teorijām ir tajā, ka sociālās dzīves izpratnes atslēgas elements ir saskarsme (mijiedarbība jeb rituāls), nevis indivīds. Ar rituāla palīdzību tiek uzturēta grupas vienotība un vairotā pozitīva emocionālā enerģija, kas liek indivīdiem iesaistīties atkal jaunos rituālos (Turner & Stets, 2006; Rossner & Meher, 2014; Bericat, 2015).

Katrā teorijā ir uzsvērts atšķirīgs fokuss uz emocijām, un tās piedāvā arī atšķirīgu pozitīvo emociju avotu. Promocijas darbā padziļināti tiks apskatīts galvenokārt R. Kolins un viņa mijiedarbības rituālu teorija.

1.1.2. Emociju definīcijas un tipoloģija

Socioloģijā pastāv diskusija par daudziem ar emocijām saistītiem jautājumiem: kā analizēt emocijas sociālā kontekstā; kādas ir to attiecības ar bioloģiju un kultūru; vai tās ir automātiskas un neizbēgamas vai modificējamas ar dažādiem paņēmieniem; kādas ir to attiecības ar racionalitāti; vai emocijas ir privāts vai publisks jautājums; kā emocijas iespējams aprakstīt un vai to vispār var izdarīt (Bericat, 2015; Harris, 2015). Neskatoties uz emociju socioloģijas straujo izrāvienu, joprojām ir daudzi neatrisināti konceptuāli un metodoloģiski jautājumi (Turner & Stets, 2005). Atbildēt uz visiem šiem jautājumiem nav šī promocijas darba mērķis, tomēr vairākiem jautājumiem tiks pievērsta īpaša uzmanība. Pirmais nozīmīgais jautājums ir par emociju un ar tām saistīto jēdzienu izpratni socioloģijā.

Meklējot atbildi uz jautājumu, kā socioloģija analizē emocijas, vispirms jāskatās, ko pēta socioloģija. Socioloģija nodarbojas ar sociālu fenomenu izskaidrošanu, un emocijas pašas ir ne tikai sociāls fenomens, tās ir arī būtisks komponents visos citos sociālajos fenomenos, piemēram, ģimenes vai intīmās attiecībās, svētkos un dažādos notikumos (Barbalet, 1998; Bericat, 2015; Collins, 2014). Ilgu laiku emocijas tika uzskatītas par privātu indivīda dzīves sfēru, nevis skatītas sabiedrības makrostruktūras ietvaros. Ikdienā mēs individuālā līmenī pieredzam daudzskaitlīgas emocijas ar dažādu intensitāti, bet būtu maldīgi teikt, ka emocijas ir attiecināmas tikai uz personīgo jomu. Ja paskatāmies uz ikdienas saskarsmi, tad kaut vai apkalpojošā personāla emocijas var rezultēties negatīvās atsauksmēs uzņēmumam vai mazās dzeramnaudās (Jacobsen, 2019; Harris, 2015). Šobrīd pētnieki vairs neapšaubā pieņemumu, ka lielākā daļa emociju notiek sociālā kontekstā un veic dažādas sociālās funkcijas, piemēram, vada cilvēku attiecības. Emocijas mūs novieto konkrētās attiecībās ar sevi un citiem, jo mēs ar to palīdzību varam izprast, kā mūsu rīcību un saskarsmi ietekmē dažādi emocionālie stāvokļi, pagātnes emocionālās pieredzes un gaidas. Attiecības ar citiem ir emocionāli vadītas, jo mēs atsaucamies uz dažāda veida emocionālajām saiknēm un

pieredzēm. Tāpēc emocijas ir svarīgs elements dažādās sociālajās formācijās, starp tām kā nozīmīgākās var minēt ģimeni, draugu grupas, lokālās kopienas, nācijvalstis, starptautiskās savienības un koalīcijas, sociālās kustības un citas (Van der Löwe & Parkinson, 2014; Jacobsen, 2019).

Līdz ar pētnieku atziņām par emocijām kā spēcīgu uzvedību ietekmējošu faktoru emocijas ir iespējams aktualizēt kā sociālās izpētes objektu. Sociologs Skots R. Hariss (*Scott R. Harris*) cilvēka uzvedību iedala trijās kategorijās – domāšanā, darbībā un sajūtās (Harris, 2015). Mūsu ikdienas pieredze ir pilna ar emocijām un ietekmē gan mūsu domas, gan darbības, un emocijas noder arī to skaidrošanā. Līdz ar to emocijām kā svarīgiem mikro, mezo un makro līmeņa sociālās dzīves elementiem un cilvēka motivācijas avotam ir būtiska loma cilvēces vēsturē un sabiedrības attīstībā. Tām ir liels spēks, jo var solidarizēt un palīdzēt izveidot sociālās struktūras un kultūras simbolu sistēmas, bet var arī tās sagraut. To pierāda arī emociju pētniecība dažādu nozīmīgu socioloģisku problemātiku kontekstā, piemēram, nevienlīdzība, noziedzība, deviance, dzimuma lomas, vardarbība, spēka un varas attiecības, seksualitāte, ģimene, sociālā struktūra, sociālās kustības, mijiedarbība, sabiedrības veselība, grupu vienotība, darba dalīšana, kultūra un citas (Thoits, 1989; Barbalet, 1998; Turner & Stets, 2005; Bericat, 2015; Harris, 2015; Jacobsen, 2019).

Emociju sociologi ir vienisprātis, ka emociju definīciju ir gandrīz tikpat daudz, kā viņu pašu, vai vismaz tikpat daudz, cik teorētisko pieeju emociju dinamikas skaidrošanā, un tas ir saprotams, ņemot vērā, cik nesen šī pētījumu joma socioloģijā attīstījusies. Jau emociju socioloģijas uzplaukuma laikā 20. gs. 80. gados tika saskaitītas vairāk nekā 200 emociju koncepta definīcijas. Šis, protams, nav vienīgais sociālais fenomens, kurš ir sarežģīti definējams un nerada vienprātību par tā konceptualizēšanas iespējām. Emociju kontekstā jāņem vērā, ka uz tām fokusējas dažādas zinātņu disciplīnas, kā arī socioloģijā to pēta fundamentāli atšķirīgas teorētiskās pieejas, kas maina skatījumu uz pašu pamatjautājumu – kas īsti ir emocijas? Iespējams, ka nemaz nav vienas konkrētas atbildes, ja tās skata atrauti no specifiskām teorētiskajām pieejām (Thoits, 1989; Harris, 2015; Turner & Stets, 2005).

Mēģinājumi vispārīgi un plaši definēt emocijas nav bieži sastopami, nereti autori izlīdzas ar īsām definīcijām vai arī cenšas plašāk izklāstīt emociju skaidrojumu teoriju ietvaros. Izvēlētās emociju definīcijas promocijas darbā ir selektīvas un nereprezentē vispārīgo emociju jēdzienu pārskatu, to funkcija šeit ir parādīt, kādu informāciju par jēdzienu var dot vispārīgi to skaidrojumi un kas vēl nepieciešams, lai turpmāk izprastu šo jēdzienu. Sociologs Edvards Lavlers (*Edward J. Lawler*) emocijas definē kā relatīvi īsu, pozitīvu vai negatīvu novērtējošu stāvokli ar psiholoģiskiem, neiroloģiskiem un kognitīviem elementiem. Viņam emocijas ir iekšējie stāvokļi, kas nav pilnīgā aktoru kontrolē (Lawler, 1999, 219).

Leslijam Brodijam (*Leslie Brody*) emocijas ir motivējošas sistēmas ar psiholoģiskām, beheiviorālām, empīriskām un kognitīvām komponentēm, kam ir pozitīva vai negatīva vērtība (tās liek justies labi vai slikti), kas ir atšķirīgas pēc intensitātes un mēdz rasties personu mijiedarbības situācijās vai pasākumos, kas ir mūsu uzmanības vērti, jo ietekmē mūsu labklājību. (Brody, 1999, 15). S. Harisam emocijas ir universālas, funkcionālas reakcijas uz ārējo notikumu stimulu, kas īslaicīgi ietver fizioloģiskos, kognitīvos, fenomenoloģiskos un uzvedības kanālus, lai veicinātu atbilstošu atbildi uz konkrēto situāciju. Tātad emocijas ir atbildes uz situācijām, kas tiek apgūtas iepriekšējā sociālā pieredzē (Harris, 2015, 13). No analizētajām definīcijām iezīmējas, ka sociologi definē emocijas kā iekšēju novērtējošu stāvokli, sistēmas vai reakcijas uz kādu ārēju stimulu vai situāciju. Tās ietver psiholoģiskus, kognitīvus, neiroloģiskus, beheiviorālus, empīriskus un fizioloģiskus elementus, tātad – daudzšķautņains un kompleks jēdziens, ko nevar izskaidrot viena zinātņu disciplīna.

Vispārīga emociju jēdziena analīze atsedz problēmu, kāpēc emociju robežas nevar un nevajadzētu ietvert vienas definīcijas robežās (Turner & Stets, 2005; Harris, 2015). Pirmkārt, emociju jēdziena skaidrojumi ir komplicēti un ietver daudzveidīgus elementus, tāpēc viena definīcija nepalīdz atbildēt uz analīzē būtiskiem jautājumiem par to izcelsmi, uzturēšanu, veidošanu un izpausmi, kā arī nenorāda konkrēti uz fizioloģijas, sociālās un kultūras pieredzes aspektu dinamiku, kas ir īpaši būtiski socioloģiskā emociju analīzē. Otrkārt, emociju jēdziena komplicētība saistīta ar dažādu fundamentāli atšķirīgu zinātņu jēdzienisko perspektīvu, kas apgrūtina vispārīga un starpdisciplināra emociju jēdziena definēšanu. Treškārt, ārpus konkrētu teoriju robežām vispārīgi jēdzieni nerada pilnīgu priekšstatu par emociju jēdziena izpratni, turklāt teorētiskais ietvars var būtiski mainīt uzsvaru uz svarīgākajiem emociju elementiem (piemēram, vai emocijas ir bioloģijā vai kultūrā balstītas). Ceturtkārt, lai gan jēdziens “emocijas” izmantots socioloģijas apakšdisciplīnas nosaukumā, pastāv arī citi afektīvie stāvokļi, ko var pētīt un kas ļauj precizēt emociju jēdziena lietojumu. Īsumā, ir jāmeklē cits, mazāk definīcijā ievietots veids, kā izskaidrot emocijas socioloģijā. Tas viss tiks ņemts vērā promocijas darba 1. nodaļā, novelkot robežas starp socioloģiju un citām zinātņu disciplīnām, bet ņemot vērā to sasniegumus, īpaši dabas zinātņu izpratni, salīdzinot emociju un citu afektīvo jēdzienu nozīmi un piedāvājot detalizētu emociju izpratni konkrētas teorijas – R. Kolinsa mijiedarbības rituālu – ietvaros.

Emociju sociologi vispārīgi lieto jēdzienu “emocijas”, bet ir vēl citi afektīvie stāvokļi, starp kuriem biežāk lietotie ir sajūtas (*feelings*), jūtas (*sentiments*), afekts (*affect*) un noskaņojums (*mood*) (Gordon, 1981; Thoits, 1989; Kemper, 1990; Rodgers & Robinson, 2014; Kelly, Iannone & McCarty, 2014; Frank, 2014; Bericat, 2015). Autori teorijās diezgan brīvi mēdz lietot tos visus, bet tie var būt neprecīzi izmantoti (Turner & Stets, 2005; Jasper,

2011). Citu afektīvo stāvokļu jēdzienu skaidrojumi plašāk aprakstīti 1. pielikumā, bet turpinājumā īss apkopojums. Pamatjēdziens visiem šiem afektīvajiem jēdzieniem ir “afekts”, un uz tā pamata veidojas, sajūtas, jūtas, noskaņojums un emocijas. **Afekts** ir neapzināta ķermeņa pieredze par ārēju stimulu, kura ir ārpus apzinātas kontroles. **Sajūtas** ir apzināta ķermeņa pieredze, kas saistīta ar iepriekšējo pieredžu interpretāciju un kam tiek dots konkrēts kultūrā balstīts nosaukums. **Jūtas** ir ilgstošs un sociāli konstruēts ķermeņa sajūtu kopums, kam tiek piešķirta kultūras nozīme. **Noskaņojums** ir mērens, mazāk intensīvs, bet ilgstošāks stāvoklis ar nereti nezināmu izcelsmi vai bez konkrēta mērķa (uz ko tas vērsts). Savukārt **emocijas**, pretstatot šiem jēdzieniem, veidojas kā apzināta vai neapzināta atbilde uz ķermeņa afekta stāvokļiem un ietver kultūrā un iepriekšējā pieredzē balstītu pasaules izpratnes veidu. Tās ir vērstas uz mērķi (par kaut ko), un tās ir iespējams regulēt (Gordon, 1981; Thoits, 1989; Kemper, 1990; Shouse, 2005; Turner & Stets, 2005; Kelly, Iannone & McCarty, 2014; Rodgers & Robinson, 2014; Frank, 2014; Bericat, 2015). Arī šis skatījums neļauj pilnībā izprast emociju dabu. Lietderīgi būtu aplūkot, kādas ir emociju komponentes un kādos veidos iespējams izšķirt dažādas emociju kategorijas.

Pētnieki parāda, kā socioloģiskais skatījums var piedāvāt veidu, kā analizēt emocijas un integrēt dažādos elementus, kas ietverti emocionālajā pieredzē. Emociju socioloģe P. Thoitsa nosauc četrus emociju elementus: 1) situāciju stimulu izvērtēšana vai konteksts; 2) fizioloģiskas izmaiņas ķermenī; 3) brīvu vai apvaldītu žestu izpausme; 4) specifisks kultūras apzīmējums, kas piemērots kādai vai visām iepriekš minētajām komponentēm (Thoits, 1989, 318). Sociologi Dž. Tērners un Džena Stetsa (*Jan E. Stets*) piedāvā piecus emociju elementus: 1) galveno ķermeņa sistēmu bioloģisku aktivizāciju; 2) sociāli konstruētas kultūras definīcijas un noteikumus, kādām emocijām būtu jābūt pieredzētām un izpaustām konkrētās situācijās; 3) lingvistisko nosaukumu piemērošanu iekšējām sajūtām, ko nodrošina kultūra; 4) acīmredzamu emociju izpausmi ar sejas, balss un paralingvistiskām kustībām; 5) objektu vai pasākumu situatīvo novērtējumu (Turner & Stets, 2005, 10). Abos gadījumos autori uzsver, ka emociju eksistencei, pieredzei un identificēšanai nav nepieciešami visi elementi vienlaikus. Kopumā abos variantos piedāvātie elementi ietver vienu un to pašu, tikai atšķirīgā izvērsumā – emocijas ir situācijas novērtējums ar fizioloģiskām izmaiņām ķermenī, ko indivīds var (un arī nevar) redzami paust, un tām tiek piedēvēts kultūrā balstīts apzīmējums. Otrajā variantā tiek uzsvērts, ka emocijas daļēji ir arī sociāls konstrukts, jo katra konkrētā kultūra nosaka gaidas par emociju pieredzi un izrādīšanu. Abos variantos emociju koncepts ietver gan bioloģijas, gan kultūras komponentus. Piemēram, cilvēkiem ir neapzinātas emocionālās atmiņas, kas var aktivizēt bioloģiskās sistēmas un dot pavedienus uz tām, kamēr cilvēki neapzinās savas emocionālās atbildes. Pat ja elementi darbojas vienlaikus,

tie var atšķirties pēc līmeņa. Piemēram, cilvēki pieredz fizioloģiskas izmaiņas ķermenī, bet nevar nosaukt sajūtas (Turner & Stets, 2005).

Secināms, ka šāda emociju elementu izpratne ietver bioloģijas, kultūras un izziņas (kognitīvās) komponentes, kas potenciāli piedāvā socioloģijai veidu, kā tos visus integrēt un analizēt. Tādējādi emociju socioloģiskas analīzes pamatā ir premise, ka cilvēkiem ir katram sava vieta sociālajā struktūrā, ko vada kultūras diktēti noteikumi, viņu izziņas jeb kognitīvās spējas ļauj uztvert un novērtēt situāciju, savukārt emocijas tiek ierosinātas ar ķermeņa sistēmu aktivizāciju. Lai gan emocionālo uzbudinājumu ierosina ķermeņa fizioloģija jeb bioloģija, tas rodas no kognitīvā novērtējuma par savu vietu sociālajā struktūrā un kultūrā. Tāpēc ar emociju aktivizēšanos tās ierobežo kognitīvie un kultūras procesi. Būtībā neviens no atsevišķajiem elementiem nav viens pats atbildīgs par emociju pieredzēšanu un izpausmi, jo tie mijiedarbojas sarežģītos veidos, ko neviena disciplīna pilnībā nevar izskaidrot. Pētnieki norāda, ka socioloģiski orientētas pieejas bioloģijā un kognitīvajās zinātnēs potenciāli varētu nodrošināt veidus, kā skaidrot sarežģīto mijiedarbi, bet socioloģijā šobrīd to nevar izdarīt neviena no teorijām (Turner & Stets, 2005).

Emociju tipoloģija

Lai varētu pielāgot ar emocijām saistīto jēdzienu komplicētību savām teorijām un metodoloģijām, sociologi mēģinājuši izdalīt dažāda veida jeb tipu emocijas, ņemot vērā atšķirīgus parametrus. Emociju iedalījumi tipos var būt detalizēti, kā psiholoģijā un citās zinātnēs plaši pazīstamais primāro un sekundāro emociju dalījums, kas analizē katru atsevišķo un vārdā nosaucamo emociju. Tomēr sociologi vairāk cenšas meklēt plašākus iedalījumus, kas ļauj analizēt emociju sociālos aspektus vispārīgi, nevis katru emociju. Tā kā šādi iedalījumi ir dažādi, šajā apakšnodaļā analizēti tādi, kas sasaucas ar promocijas darbam nepieciešamo teorētisko un metodoloģisko ietvaru vai saistīti ar tajā izmantoto R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teoriju.

Pētnieki norāda, ka cilvēki ikdienā izmanto diezgan plašu emociju repertuāru – tās varētu būt ap 100 emocijām, ko tie spēj relatīvi viegli izmantot un interpretēt (Turner & Stets, 2005). Emociju pētnieki pieņem, ka dažas no emocijām ir galvenās un tas saistīts ar to universālo dabu. Diskusija par to, vai un cik emocijas ir universālas un kā tās atšķiras dažādās kultūrās, ir aktuāla vienmēr. Tomēr šobrīd emociju pētniecībā dažādās disciplīnās valda līdzīga izpratne, ka var izdalīt pamata jeb **primārās emocijas**, kas ir universālas, un **sekundārās emocijas**, kas attīstījušās no primārajām un saistītas ar emociju kultūru (Turner & Stets, 2005). Primārās emocijas ir universālas visām kultūrām, jo ir fizioloģiskas un evolūcijas gaitā attīstījušās kā sugai specifiskas psiholoģiskās reakcijas un ekspresīvi signāli,

kas ļauj indivīdam vai grupai izdzīvot. Sekundārās emocijas tiek uzskatītas par divu vai vairāk primāro emociju kombināciju. Abu veidu emocijas ir balstītas smadzeņu darbībā, bet sekundāro emociju izpausme vairāk tiek saistīta ar emociju kultūru un uzskatīta par zināmā mērā sociālu konstrukt (Bericat, 2015; Turner & Stets, 2005; Thoits, 1989). Izvērstāka primāro un sekundāro emociju iedalījuma analīze 2. pielikumā. Socioloģijā un arī šajā promocijas darbā šāds iedalījums galvenokārt noder, jo atsedz plašo emociju nosaukumu klāstu un palīdz noteikt, kuras emocijas ir pozitīvas vai negatīvas.

Emocionālos stāvokļus iespējams klasificēt pēc dažādām dimensijām jeb emocionālā uzbudinājuma variācijām, kā valence² (pozitīva vai negatīva), iedarbība (stipra vai vāja) un uzbudinājums (aktīvs vai pasīvs) (Bericat, 2015; Rodgers & Robinson, 2014). Viena no populārākajām klasifikācijām socioloģijā un arī medicīnā ir **pozitīvās un negatīvās emocijas** (Turner & Stets, 2005; Jacobsen, 2019; Bericat, 2015; Medicine.lv, emocijas), un to savā mijiedarbības rituālu teorijā izmanto arī R. Kolins (Collins, 2004). Pētnieki norāda, ka sociologi var attīstīt diezgan spēcīgas teorijas bez īpašas konkretizēšanas par dažādo emociju dabu, tāpēc emociju grupēšana pēc valences jeb pozitīvajās un negatīvajās ir noderīga, jo parāda, kā indivīdi veido saikni vai sagrauj ar dažādām sociokultūras formācijām. Šāds nodalījums var palīdzēt izskaidrot mijiedarbību plūsmu un saistības, ko cilvēki veido kultūrā un sociālajās struktūrās (Turner & Stets, 2005). Piemēram, kā tas tiek darīts mijiedarbības rituālu teorijā, kur cilvēki meklē pozitīvas emocionālas atbildes un emocionālo enerģiju, bet mēģina izvairīties no negatīvajām (Collins, 2004; par to vairāk 1.2. apakšnodaļā). Problēma ir, pirmkārt, tajā, ka ne vienmēr iespējams noteikt, kuras emocijas ir pozitīvas un kuras negatīvas, piemēram, nostalgija, aizdomas un garlaicība. To pārsvarā nosaka sociālais konteksts. Otrkārt, kā jau minēts iepriekš, pozitīvām emocijām var būt negatīvas sekas, piemēram, sods rada dusmas tā saņēmējā, bet pozitīvus rezultātus sabiedrībai kopumā. Un otrādi – negatīvas emocijas var radīt pozitīvas sekas, piemēram, bailes palīdz izvairīties no uzbrukuma. Tāpēc svarīgi, ka pozitīvā un negatīvā nodalījums attiecas tikai uz sajūtu stāvokli, ne uz to rezultātu. Pētnieki norāda, ka socioloģijas teorijās būtu lietderīgi paredzēt emociju plūdumu mijiedarbībā no pozitīvā uz negatīvo polu. Tomēr šādā emociju sadalījumā svarīgi apzināties, ka cilvēka emocijām ir liels klāsts un ka tās iespējams kategorizēt vēl dažādās citās

² Emocionālā valence – vērtība, kura saistīta ar stimulu, kas izteikts nepārtrauktā progresijā no patīkamā uz nepatīkamo vai no pievilcīgā uz nepievilcīgo. Emocionālā valence ir viena no divām asīm vai dimensijām, uz kuras var novietot emocijas. Otra ass ir uzbudinājums, ko var nepārtrauktā progresijā novērtēt kā augstu vai zemu. Piemēram, laimi raksturo patīkama valence un relatīvi augsts uzbudinājums (*American Psychological Association*).

grupās. Tas ļautu saprast, kādā kontekstā emocijas tiek uzsvērtas socioloģiskās teorijās (Turner & Stets, 2005).

Nozīmīga tipoloģija šī darba ietvaros ir arī R. Kolinsa **traucējošo emociju** (*disruptive emotions*) jeb “dramatisko” emociju un **ilgtermiņa emociju** (*long-term emotions*) jeb emocionālās enerģijas nošķirums, kas izmantots mijiedarbības rituālu teorijā. Autors paplašina ikdienā lietoto skatījumu uz emocijām kā pēkšņām un dramatiskām, kas būtu traucējošās emocijas. Viņaprāt, jāizdala arī ilgtermiņa emocijas, kas ietver dažādus emociju toņus un noskaņojumus. Tās ir mērenākas un mierīgākas, tāpēc šķiet, ka ir grūtāk pamanīt. Tomēr tām ir lielāka nozīme ikdienas dzīvē, un patiesībā mēs ilgtermiņa sajūtas piedzīvojam biežāk nekā traucējošās emocijas (Collins, 2004). Vairāk par abiem emociju tipiem rakstīts 1.1.2. apakšnodaļā.

Atsaucoties uz iepriekšējā apakšnodaļā aprakstīto dažādo afektīvo jēdzienu problemātiku, ir vērts iepazīties ar Džeimsa M. Džaspera (*James M. Jasper*) idejām par emociju tipoloģiju, kura idejas sasaucas ar R. Kolinsa traucējošo un ilgtermiņa emociju nodalījumu. Dž. Džaspers uzskata, ka vispārīgie emociju modeļi neparāda dažādu atšķirīgu sajūtu tipus. Vārda “emocijas” un līdzīgu nozīmju vārdu atšķirības dažādās valodās apzīmē atšķirīgas izteiksmes, mijiedarbības, sajūtas un nosaukumus. Lielākā daļa pētnieku pretēji saviem ierosinājumiem attīstīt apakškategorijas, kam precīzāk atbilstu dažāda veida apzīmētās emocijas, faktiski turpina novērot un aprakstīt teorijas tikai par vienu apakškategoriju, kam piemēro vispārīgu nosaukumu “emocijas”. Viņa piedāvājums ir šādi **emociju tipi**:

1. **Ķermeniskie dzinuļi** (*bodily urges*) – tūlītējas ķermeniskas vajadzības, kas pārspēj citas sajūtas, kamēr netiek apmierinātas, kā seksuāla iekāre, izsalkums, atkarības, nogurums, sāpes vai nepieciešamība nokārtoties.
2. **Refleksa emocijas** (*reflex emotions*) – īstermiņa automātiskas reakcijas uz tūlītējām vides izmaiņām, un tās ir gan fiziskas, gan sociālas, kā riebums, pārsteigums, dusmas, bailes vai prieks.
3. **Noskaņojums** (*moods*) – enerģiju dodošas vai atņemošas ilglaicīgas sajūtas, kas parasti nav intensīvas un kam trūkst specifiska mērķa (uz ko tas ir vērstas vai par ko). Mijiedarbību laikā to var mainīt refleksa emocijas.
4. **Afektīvās uzticības** (*affective loyalties*) jeb refleksīvās emocijas (*reflexive emotions*) ir pretējas refleksa uzvedībai un vērstas uz ilgtermiņa pieķeršanos. Kā piemēri minami mīlestība, cieņa, uzticēšanās, patika, to negatīvie pretstati u.tml.
5. **Morālās emocijas** (*moral emotions*) ietver atzinīga vai neatzinīga novērtējuma sajūtas par morālajiem principiem, piemēram, apmierinājums par to, ka mēs rīkojamies labi un pareizi (Jasper, 2011, 286–287).

Dž. Džaspers uzskata, ka lielākā kļūda ir tā, ka daudzi autori kā visu emociju paradigmu pēta tikai refleksa emocijas, uzsverot emociju pārspīlēto, intensīvo un pēkšņo pusi. Emociju pilnīgai socioloģiskai analīzei būtu jāskatās arī uz ilgtermiņa emociju kategorijām, kādas ir afektīvās uzticības un morālās emocijas. Viņš kā vēl vienu iespēju ilgtermiņa emociju analīzei min tieši R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teorijā ietverto emocionālo enerģiju (Jasper, 2011; Collins, 2004).

Ņemot vērā promocijas darba fokusu uz emociju sociālo dabu un kolektīvo tradīcijas fenomenu, noderīgu skatījumu dod E. Berikats, izšķirot **trīs tipu sociālās emocijas**:

1. **Mijiedarbības emocijas** – afektīvas rīcības, emocionālie stāvokļi un emocionālie procesi, kas saistīti ar aktoru pozīcijām sociālajā struktūrā. Emocijas eksistē tikai individuālā organismā, bet indivīdi ieņem konkrētas sociālās pozīcijas, tāpēc socioloģijai ir nozīmīga indivīdu emociju pētniecība.
2. **Grupu un kolektīvās emocijas** – tās indivīdi pieredz vai izsaka kā grupas vai kolektīvās daļas biedri konkrētā sociālā situācijā. Īpaši nozīmīga emociju izpratne ir dažādu sociālo kustību analizē (Bericat, 2015). Tās plašāk analizētas 1.1.3. apakšnodaļā.
3. **Emocionālie klimati un kultūras** – īslaicīgi emocionālie stāvokļi vai vispārīgi un ilglaicīgi noskaņojumi, kas balstās specifiskas sabiedrības pamata raksturojumā. Tos rada sabiedrības procesi un struktūra, un tie nosaka vispārējās populācijas jūtas, tāpēc emociju socioloģija analizē kultūras formas un sociālās rīcības, kas ar tām saistās (Bericat, 2015).

Socioloģijā pastāv arī vēl cita veida emociju iedalījumi, kas noder dažādām specifiskām teorijām. Piemēram, T. Kempers izšķir divu veidu emociju grupas pēc to spējas saliedēt sabiedrību (Kemper, 1984; Turner & Stets, 2005), simboliskajā interakcionismā balstītās pieejas norāda uz atšķirībām starp pieredzētajām jeb izjustajām emocijām un izpaustajām emocijām jeb ārēju emociju manifestāciju (Hochschild, 1983; Rodgers & Robinson, 2014; Bericat, 2015). Tas ļauj secināt, ka emociju tipoloģija ir cieši saistīta ar specifiskām pieejām un teorijām. Turklāt biežāk emociju sociālai pētniecībai sociologi izvēlas tādu tipoloģiju, kas nedod pārskatu par atsevišķās emocijas būtību, bet gan izvirza divus vai nedaudz vairāk emociju tipus, kas ļauj teorētiski un empīriski skaidrot emociju sociālo lomu un norāda uz emociju dinamiku dažādos sociālos procesos un fenomenos.

1.1.3. Kolektīvās emocijas: emocionālās infekcijas mehānisms un kolektīvo nacionālo pasākumu piemērs

Rituālu teorijās tiek iezīmēts, kā indivīdu emocijas ar attiecīgajiem nosacījumiem apvienojas vienotās emocijās un kolektīvajā pacilājumā, kas rezultātā rada kolektīvo vienotību (Collins, 2004; Rossner & Meher, 2014). Arī Dziesmu un deju svētku tradīcijas kontekstā tiek runāts par vienotību un kopīgām emocijām. Tāpēc šajā apakšnodaļā analizētas kolektīvās emocijas un kā tās funkcionē liela mēroga pasākumos.

Kolektīvās emocijas jau gadsimtiem bijušas dažādu sociālo un humanitāro zinātņu pētnieku redzes lokā. Sākotnēji liels ieguldījums ir psiholoģijai un puļa un masu socioloģijai, kas norādīja uz nozīmīgu emociju lomu puļa uzvedības izprašanā (Scheve & Salmela, 2014). Franču zinātnieks Gustavs Lebons (*Gustave le Bon*) jau 19. gs. beigās runāja par neapzinātu un ātru emociju izplatīšanos pūlī, kas var novest pie indivīda racionālās domas izslēgšanas (Le Bon, 1937). Viņa skatījumā emocijas ir kaitīgas sociālajai kārtībai. Savukārt viens no pirmajiem pētniekiem, kas norādīja uz sociālo nozīmību emociju dalīšanā un emociju pozitīvajām sociālajām funkcijām, bija sociologs Emils Dirkems (*Émile Durkheim*) jau iepriekš aprakstīto rituālu kontekstā. Viņaprāt, kolektīvās emocijas piepildīja kopienas vērtības ar emocionālu nozīmi, padarot tās ievērojamas arī ikdienas mijiedarbībā ārpus rituāla konteksta. Sākotnējos darbos nevienā zinātnē kolektīvās emocijas nav bijušas centrālas, bet tās ir bijušas svarīgas dažādu disciplīnu atsevišķās pieejās, piemēram, konflikta studijās, kolektīvās rīcības un sociālo kustību pētniecībā. Pēdējā laikā interese par kolektīvajām emocijām palielinājusies īpaši socioloģijā, arī filozofijā, sociālajā psiholoģijā, organizāciju psiholoģijā, politikas zinātnē un sociālajā antropoloģijā, kas, visdrīzāk, saistīts ar kopējo pievēršanos emociju sociālajiem un kultūras aspektiem. Kolektīvās emocijas saista ar tādiem jēdzieniem kā emocionālais klimats (*emotional climates*), emocionālās atmosfēras (*emotional atmospheres*), emocionālās kopienas (*emotional communities*) (Scheve & Salmela, 2014). Šobrīd joprojām trūkst konceptuālas kolektīvo emociju analīzes un to saskares punkta ar individuālajām emocijām. Ir maz empīrisko pētījumu, kas pēta kolektīvo emociju pamatā esošos psiholoģiskos un neiroloģiskos mehānismus, to sociālās funkcijas (Scheve & Salmela, 2014).

Kolektīvo emociju jēdziena izpratne vienmēr būs opozīcijā personīgajām vai indivīda emocijām. Pētnieku viedokļi par kolektīvo emociju pastāvēšanu atšķiras. Daži uzskata, ka tādas eksistē un tātad ir iespējams tās teorētiski un empīriski pētīt (Collins, 2004; Jasper, 2014; Knottnerus, 2014; Helly, Iannone & McCarty, 2014), bet citi apšaubā to eksistenci (Gilbert, 2014; Schmid, 2014). Īsumā ieskats abos virzienos. Lai gan sākotnēji var šķist, ka definēt kolektīvās emocijas ir vienkārši, patiesībā tā nav. Autori, kuri pēta kolektīvās

emocijas, pieņem, ka tās ir emocijas, kuras sajūt liels skaits cilvēku vienā un tajā pašā laikā klātbūtnes situācijā (Jasper, 2014). Problemātika ir tajā, ka indivīdi situācijā reti jūt precīzi vienu un to pašu emociju (Jasper, 2014). Tās var būt arī līdzīgas emocijas vai afekta stāvokļi, ne identiskas (Helly, Iannone & McCarty, 2014). Turklāt mijiedarbībā izpaustas emocijas ir grūti nošķirt kā individuālas vai kolektīvas, jo tās ir cieši saistītas (Jasper, 2014). Socioloģijā tās fokusa specifikas dēļ ir vairāk pieņemts emocijas analizēt kā kolektīvas un saistītas ar sociālajām grupām, piemēram, promocijas darbā aprakstītajā mijiedarbības rituālu teorijā, turklāt daudzas teorijas kopējās emocijas uzsver kā spēcīgākas par individuālajām (Collins, 2004; Sullivan, 2014). Kolektīvās emocijas ir par cilvēkiem, objektiem un idejām ārpus grupas vai tās ietvaros (Jasper, 2014). Emocijas no mijiedarbībām izplatās arī ārpus tām, īpaši tad, kad cilvēki pieredz spēcīgas emocijas, viņi grib dalīties, izveidojot no tām tīklveida struktūru (Van der Löwe & Parkinson, 2014).

Pretējs skatījums uz kolektīvo emociju eksistenci un lietderību ir atrodams galvenokārt filozofu vidū, tāpēc šajā promocijas darbā pārāk plaši tas netiks iztirzāts un pieņemts, ka kolektīvās emocijas (socioloģijas perspektīvā) eksistē un ir teorētiski un empīriski pētāmas. Kritizējošie pētnieki uzskata, ka emocijas ietver apziņu, kas grupai nepiemīt, tātad grupām nevar būt emocijas, tās piemīt indivīdiem (Schmid, 2014; Gilbert, 2014; Sullivan, 2014). Margarita Gilbēra (*Margaret Gilbert*) norāda, ka kolektīvas emocijas saistītas ar vienošanos par kolektīva mērķiem, ticībām un vērtībām, kas ietekmē to, kādas emocijas būtu jāsaņem kolektīvi. Realitātē indivīdiem nav jābūt šādām personīgajām emocijām, bet jāizturas tā, lai iesaistītie atbilstu konkrētajiem apstākļiem, ja tie vēlas iekļauties kolektīvā (Gilbert, 2014). Šāds skatījums vairāk sasauca ar kultūras pieejām emociju socioloģijā, kur uzsvērtas emociju menedžmenta tehnikas (Hochschild, 1983).

Jau atkal diskusijai kā šķērējtiesnesis var būt neirozinātnieku gūtās atziņas, kas norāda uz kolektīvo emociju bioloģisku eksistēšanu. Lai gan šobrīd vēl būtu nepieciešami plašāki pētījumi par kolektīvajām emocijām, pašreizējie empīriskie pētījumi liecina, ka dalīšanos ar citiem sajūtās, jūtās un rīcībās veicina neironu aktivizācija smadzenēs. Neirozinātnē kā nozīmīga kolektīvo emociju veidošanā tiek atzīta empātija, jo tā ļauj indivīdiem paredzēt citu rīcības, nodomus un sajūtas, kā arī veicina komunikāciju un mijiedarbību. Empātija nozīmē apzināties, kādas emocijas sajūt indivīds un kādas emociju autors. Ja tiek pazaudēta šī uztvere, novērotājs būs emocionālās infekcijas stāvoklī, kur vairs neapzināsies faktu, ka pieredzētās emocijas ir citu ierosinātas (Lamm & Silani, 2014).

Kopīgu emociju izjušana grupās tiek saistīta ar vienādiem mehānismiem, kas iedarbojas uz visiem iesaistītajiem (Jasper, 2014). Ir tādi autori, kas norāda uz emociju un afekta automātisku izplatību (Helly, Iannone & McCarty, 2014). Citi pētnieki norāda uz

personīgo emociju ietekmi, jo grupu emocijas var veidoties no individuālā līmeņa un arī otrādā virzienā (Van der Löwe & Parkinson, 2014). Kolektīvo emociju kritizētāja M. Gilbēra uzskata, ka kolektīvo emociju gadījumā vismaz kādam no iesaistītajiem vajadzētu just atbilstošu personīgo emociju (Gilbert, 2014). Socioloģijā plašāk tiek pētīti tādi kopīgo emociju izplatīšanās mehānismi kā emocionālā infekcija, sociālā izklaide un mijiedarbības sinhronitāte, emociju regulēšana un afektīvais iespaids menedžments. Šie mehānismi palīdz emocijām būt kā nozīmīgai funkcijai grupā, piemēram, pildīt komunikācijas funkciju un mobilizēt rīcībai vai stiprināt grupas vienotību un identitāti (Helly, Iannone & McCarty, 2014; Jasper, 2014; Helly, Iannone & McCarty, 2014; Sullivan, 2014). Komunikācijas funkcija dod iespēju iegūt informāciju par grupas ārējās ietekmes faktoriem, piemēram, norādīt, ka grupa ir briesmās vai drošībā (Helly, Iannone & McCarty, 2014). Vienotības un identitātes funkcija nodrošina grupas pašidentifikāciju un ārējo identifikāciju, jo kolektīvajās emocijās atspoguļojas grupas vērtības, intereses un mērķi (Sullivan, 2014). Vienotību var nodrošināt gan negatīvas emocijas pret citām grupām, gan pozitīvas pret grupas biedriem. Pētnieki norāda – jo grupas emocijas ir homogēnākas, jo identificēšanās ar grupu ir augstāka (Helly, Iannone & McCarty, 2014). Turpinājumā par vienu no šiem mehānismiem – emocionālo infekciju.

Emocionālās infekcijas mehānisms kolektīvo emociju veidošanā

Viens no populārākajiem mehānismiem, kā kolektīvos izplatās emocijas, ir emocionālā infekcija (*emotional contagion*), kuru promocijas darbam nozīmīgajā mijiedarbības rituālu teorijā piemin R. Kolins (Collins, 2004), tāpēc šeit tā izvēlēta detalizētai analīzei. Jēdzienu “emocionālā infekcija” lieto dažādu disciplīnu pētnieki, kā neirozinātnieki, biologi, sociālie psihologi un sociologi, salīdzinot emocijas pūlī ar ātri progresējošu lipīgu infekciju (Scheve & Salmela, 2014). Pētnieki norāda, ka emocionālā infekcija ir kritiski nozīmīga cilvēka apziņas, emociju un uzvedības izpratnē (Hatfield, Carpenter & Rapson, 2014). Emocionālo infekciju var definēt kā tendenci automātiski atdarināt un sinhronizēties ar citu personu izteiksmēm, balsi, pozām un kustībām, kā rezultātā saplūšana ir arī emocionāla. Tas ir neapzināts process, par ko neirozinātnieki runā spoguļneironu kontekstā (Helly, Iannone & McCarty, 2014; Hatfield, Carpenter & Rapson, 2014). Socioloģijas perspektīvā tas nozīmē, ka indivīda psiholoģiskais stāvoklis ietekmē ar nesenajām un pašreizējām sociālajām pieredzēm (Collins, 2004). Kolektīva emocionālā inficēšanās ir identiska individuālajai – viens cilvēks izpauž kādu emociju, piemēram, bailes, tad divi, trīs un tā tālāk, līdz visa grupa ir nobijusies. Tāpēc grupās bieži vien ir līdzīgas

domas, sajūtas un uzvedība. Šobrīd gan par kolektīvu emocionālo inficēšanos būtu nepieciešami plašāki pētījumi (Hatfield, Carpenter & Rapson, 2014).

Emocionālās infekcijas teorijas ietvaros pētīti dažādi temati, kā kolektīvais prieks un mānijas, politiskās un revolucionārās kustības, reliģiskās apmātības, bezjēdzīgi dumpji un vardarbība, bailes un panika, liela mēroga notikumi, kā popmūzikas koncerti vai sporta megapasākumi, masu histērijas un deju mānijas. Neatkarīgi no disciplīnas var ņemt vērā divas atziņas. Pirmkārt, kolektīviem procesiem ir liels spēks. Otrkārt, emocijas var būt tikpat lipīgas un bīstamas kā infekciju slimības (Hatfield, Carpenter & Rapson, 2014). Piemēram, promocijas darba tematam noderīgs pētījums ar emocionālās infekcijas teoriju ir par prieku, laimi un entuziasmu (Fowler & Christakis, 2008), jo apliecina, ka šīs emocijas izplatās ar sociālo tīklu, kā ģimene, draugi, kaimiņi un kopiena, palīdzību, gluži kā infekciju slimības. Galvenās pētījuma atziņas norāda, ka laimīgi cilvēki ir saistīti viens ar otru. Izrietoši, cilvēki ar plašākiem sociālajiem kontaktiem ir laimīgāki ar nosacījumu, ka viņu kontakti ir laimīgi. Tāpat būtiski, ka šīs pozitīvās emocijas labāk "pielīp" citiem, ja ir fiziski tuva klātbūtne (Hatfield, Carpenter & Rapson, 2014). Tas sasaucas ar R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teorijas idejām, kur fiziskajā klātbūtnē tiek pieredzētas spēcīgākas emocijas. Viņš arī norāda, ka emocionālā inficēšanās patiešām eksistē un ka ar tās palīdzību grupa baro pati sevi, palielinot kolektīvo pacilājumu līdz tādām līmenim, ka sāk reprezentēt šo spēku ar simboliem (Collins, 2004; Turner & Stets, 2005). Kā turpmākajās apakšnodaļās būs redzams, tad R. Kolinsa skaidrojumi par kolektīvo emociju veidošanos ir visai neskaidri, tāpēc emocionālās infekcijas teorija var palīdzēt skaidrot pozitīvo kolektīvo emociju veidošanos Dziesmu un deju svētku tradīcijas kontekstā.

Kolektīvie nacionālie pasākumi kā sociālās vienotības veicinātāji

R. Kolinsa rituālu mērķis ir būt veiksmīgiem un radīt indivīdos pozitīvas emocijas, kas tālāk rada kolektīvas pozitīvas emocijas (Collins, 2004). Pētnieki kā vienu no rituālu jeb notikumu grupām, kuras var veicināt pozitīvas emocijas, tajā skaitā kolektīvo lepnumu, kas ir svarīgs sociālās vienotības uzturētājs, pēta kolektīvos nacionālos pasākumus, kuros emociju izplatību var piedēvēt emocionālās infekcijas mehānismam un arī pielāgot tiem R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teoriju. Šo pasākumu būtība atbilst Dziesmu un deju svētku noslēguma pasākumiem, un to analīze dod vairākas būtiskas atziņas svētku tradīcijas pētniecībā.

Sociālajā dzīvē kolektīvie pasākumi jeb kopā sanākšanas ir būtiskas, jo rada vienotu pasaules redzējumu un emocijas grupā. Principā šos pasākumus var pielīdzināt rituālu teorijās aprakstītajiem notikumiem, jo nereti tie ir formalizēti un atkārtojas, kā arī ir emocionāli ievirzīti. Jebkurš emocionāls pasākums apvieno cilvēkus un ar emocionālās infekcijas

palīdzību sinhronizē tos, izveidojot kopēju identitāti un aktivizējot simbolus (Páez & Rimé, 2014). Rituālu teorijas piekritējs D. Knottneruss tos sauc par īpašiem kolektīvā rituāla pasākumiem, kas ir ierasti un notikuši bieži vēstures gaitā dažādās sabiedrībās (Knottnerus, 2014, 313). Tie var būt dažādās formās, kā piemērus var minēt reliģiskos rituālus, laulības, jubilejas, bēres, etnisko un nacionālo grupu svinības, piemiņas dienas, militāras svinības, reliģiskās, civilās, nacionālās vai militārās brīvdienas, tiesas sēdes, festivālus, koncertus un citus kultūras pasākumus, sporta spēles, politiskās demonstrācijas, vēlēšanas un tā joprojām (Knottnerus, 2014; Sullivan, 2014; Páez & Rimé, 2014). Īpašajam kolektīvā rituāla pasākumam ir četras iezīmes: 1) tas ietver vairākus dalībniekus; 2) notiek regulāri; 3) ietver stilizētas aktivitātes, piemēram, pielūgsmes, dejošana, dziedāšana, iešana gājienā u.tml.; 4) tas atšķiras no ikdienas sociālajām praksēm un notikumiem, ir unikāla sociāla prakse (Knottnerus, 2014).

Pētnieki vērš uzmanību, ka šādi kolektīvie pasākumi pārsvarā rada pozitīvus efektus, jo pašos pamatos ietekmē cilvēku kopīgās emocijas un piesaisti grupai. Pozitīvajiem iznākumiem pieskaitāmi arī tādi piemēri kā kolektīvais lepnums un prestižs, sociālā integrācija, laipnība, pozitīvas sociālās reprezentācijas un citi. Jo skaidrāks pasākuma emocionālais efekts, jo iespējamāks ir pozitīvais iznākums (Sullivan, 2014; Knottnerus, 2014; Páez & Rimé, 2014). Kolektīvajos pasākumos kopīgais emocionālais uzbudinājums rada vienotu emocionālo klimatu, kurā kolektīvā identitāte nereti pārmāc personīgo, piemēram, kā tas ir lielos sporta notikumos (Páez & Rimé, 2014). Ja dominē individuālās reakcijas, tad grupā mazākā mērā veidosies pieredžu koordinācija, tāpēc visai grupai būtu jāreaģē vismaz līdzīgos veidos. Sociālais psihologs Gavins Brents Salevans (*Gavin Brent Sullivan*) norāda, ka individuālās emocijas ietver prieku, laimi, eiforiju vai aizrautību, bet grupas reakcijām būtu jābūt daudz homogēnākām, kā kolektīvajam lepnumam. Tā ir plaši izplatīta pozitīva pūļa emocija, kas rodas, ja tiek sasniegti kopēji mērķi, standarti un ievēroti noteikumi. Kā viens no piemēriem lepnuma avotam ir lieli nāciju veidojoši projekti, kas kļūst par nacionālā progresa simboliem (Sullivan, 2014).

Nāciju svinības ekstatiskā nacionālisma kontekstā vairāk analizējis kultūras un mediju pētnieks Maikls Skijs (*Michael Skey*) (Skey, 2008). Viņa ideja par ekstatisko nacionālismu paplašina Maikla Biliga (*Michael Billig*) skatījumu par banālo nacionālismu (Billig, 1995). M. Biligs uzskata, ka pētnieki pārāk daudz fokusējas uz nacionālisma ekstrēmo galu, bet tieši ikdienas darbības, kā karoga izkārsana, nodrošina nacionālās identitātes saglabāšanu ikdienā. Tāpat uzmanība jāpievērš pasākumiem, kas svin nacionālo kopienu, ietverot plašu auditoriju, t.sk. mediju pārraides, lielu dalībnieku skaitu un īpašus priekšnesumus, kas pārtrauc ikdienas rutīnu. M. Skijs to sauc par ekstatisko nacionālismu – tie ir pasākumi ar mērķi svinēt vai

attīstīt konkrētu nacionālo kopienu masu pasākumā, ietverot atsauci uz simboliem no nācijas ikdienas dzīves (Skey, 2008, 151). Tas cieši savijas ar banālo nacionālismu, jo lielo nacionālo pasākumu pompozitāte nereti nodrošina segumu ikdienas dzīves nacionālajām izpausmēm, savukārt nacionālisma banālās formas padara tos jēgpilnus (Billig, 1995, 69; Skey, 2008, 154). Lielajos nacionālajos pasākumos nācija parādās kā reāla un konkrēta kopiena, ko var redzēt, dzirdēt un idealizēt. Nācijai ir iespēja kopīgi veidot atmiņas par pieredzi un ar dažādu prakšu palīdzību apzināties savu identitāti (Skey, 2008, 146).

Mūsdienu laikmetā nozīmīgs aspekts ir nacionālo pasākumu pielāgošana mediju videi, veidojot visaptverošas tiešraides, kas veicina vēl plašāku sociālo vienotību. Piemēram, Lielbritānijā nozīmīgs pasākums bija Karalienes Elizabetes II kronēšana 1953. gadā, kas pirmo reizi tika pārraidīta TV tiešraidē un piesaistīja milzīgu skaitu iedzīvotāju. Ekstātiskais pasākums ietver sekojošus elementus: to mērķis ir veicināt sociālo vienotību nacionālajā kopienā vai kustībā; tas ir iepriekš plānots pasākums; tas pārtrauc ikdienas rutīnu; ietver mediju reportāžas un tiešraides; rituāla darbības, kas spēcina nacionālo kopienu; izmanto banālā nacionālisma simbolus no ikdienas dzīves; ir identificējami galvenie “varoņi” un auditorija. Kopumā viss tiek virzīts uz to, lai šo pasākumu ietvaros tiktu mainīta un izjaukta ikdienas uzvedība. Nereti šie pasākumi ir oficiāla valsts brīvdiena, kas ar regularitāti rada ritmisku spriedzes un atslābuma ciklu. Performatīvie pasākumi, piemēram, koncerti, tiek atspoguļoti tiešraidēs un ziņu sižetos. Svinības notiek plašākā publiskajā telpā, piemēram, ielās notiek karnevāli vai gājieni, indivīdi dekorē mājas, darba vietas vai mašīnas ar dažādiem nacionālajiem simboliem. Citreiz var tikt radīta atsevišķa ceremoniāla vieta. Arī tādi svinību aspekti kā mūzika, izklaide, ēdieni un dzērieni palīdz veidot rituālas aktivitātes un asociēt nācijas simbolus ar prieka un apmierinājuma brīžiem, padarot tos atmiņā paliekošus (Skey, 2008, 149–155). M. Skija ekstātisko nacionālo pasākumu raksturojumam lielā mērā atbilst arī Dziesmu un deju svētku noslēguma pasākumi. Tas savukārt liek uzdot jautājumu par svētku kulminācijas un ikdienas notikumu dinamiku un kādā mērā ikdienas notikumi veido svētku kulminācijā piedzīvotās spēcīgās pozitīvās emocijas.

Rezumējot kolektīvo emociju skaidrojumus, izejas punkts socioloģijā ir viens – kolektīvās emocijas pastāv. To liecina arī neurozinātnieku veiktie pētījumi. Var teikt, ka socioloģijā emocijas galvenokārt tiek analizētas kā kolektīvas, kā tas ir turpinājumā aprakstītajā mijiedarbības rituālu teorijā. Kolektīvās emocijas sajūt liels skaits cilvēku fiziskās klātbūtnes situācijā, bet tas nenozīmē, ka viņi jūt identiskas emocijas, tās var būt arī līdzīgas. Kopīgās emocijas veidojas ar tādu mehānismu palīdzību, kam ir vienāda iedarbība uz visiem iesaistītajiem, un viens no populārākajiem, kas minēts arī mijiedarbības rituālu teorijā, ir emocionālās infekcijas mehānisms. To var salīdzināt ar lipīgu infekciju slimību, kas liek

pūlim automātiski atdarināt citam citu, kā rezultātā veidojas arī līdzīgas emocionālās pieredzes. Arī šo mehānismu var izskaidrot neurozinātne, izmantojot spoguļneironu konceptu. Pētnieki secinājuši, ka kolektīvajiem procesiem emociju kontekstā ir liels spēks sociālo procesu virzīšanā. Kā pozitīvo piemēru var minēt tādas liela mēroga pasākumus, kas veicina sociālo vienotību un dod daudz citu noderīgu pozitīvu efektu sabiedrībai. Starp tiem ir arī kolektīvie nacionālie pasākumi, uz kuriem var attiecināt rituālu teorijas. Promocijas darbā kā viens no šādiem pasākumiem tiek pētīti arī Dziesmu un deju svētki.

1.1.4. Emociju empīriskā pētniecība: problēmjaudājumi un aktuālās metodes

Emociju empīriskā pētniecībā ir daudz problēmjaudājumu, kas saistīti ar to subjektīvo un neizmērāmo dabu, emocionālās pieredzes un izpausmes nošķiršanu, iespējam identificēt emocijas un panākt emocionālo refleksivitāti, kvantitatīvo un kvalitatīvo metožu izvēli.

Emociju empīriskas izpētes primārā problemātika ir saistīta ar priekšstatu, ka emocijas ir neapraķstāmas, īpaši gadījumos, ja tās ir spēcīgas. No bioloģiskās perspektīvas tam pat nebūtu nozīmes, kā tiek nosauktas dažādas emocijas, jo fizioloģiskās reakcijas notiek neatkarīgi no emociju nosaukuma. Piemēram, mežā ieraugot lāci, paātrināsies sirdsdarbība un palielināsies adrenalīns, neskatoties uz to, vai mēs identificēsīm savas bailes no lāča (Harris, 2015). Savukārt socioloģiskajā perspektīvā ir nozīme emociju nosaukumiem, īpaši teorijās, kas izceļ kultūras lomu emociju funkcionēšanā (Hochschild, 1983; Thoits, 1989). Sociālie faktori, kā auditorija, mērķi, demogrāfiskie parametri, valoda un citi, ir nozīmīgi emociju aprakstā, tāpēc sociologiem paveras iespējas pētīt tos sociālos procesus, vīdi un emociju vārdnīcas, kas palīdz izprast emocijām piešķirtos nosaukumus (Harris, 2015). Tas liek izdalīt divus empīriskajā pētniecībā nošķīramus jēdzienus – emocionālo pieredzi un izpausmi.

Emocionālā pieredze ir pieredzētās emocijas, kas var būt apzinātas un neapzinātas un balstītas fizioloģiskajos procesos. **Emocionālā izpausme** ir ārējas emociju manifestācijas, kas balstās dažādos sociālajos faktoros (Rodgers & Robinson, 2014; Bericat, 2015). Pētnieki norāda, ka attiecības starp abiem aspektiem ir problemātiskas, jo bieži ir atšķīrības starp to, kā cilvēki jūtas un ko viņi izpauž, tāpēc ideālā variantā teorētiskajā un empīriskajā izpētē jāizmanto tādas metodes, kas atpazīst abus aspektus un to saspēli (Turner & Stets, 2005; Rodgers & Robinson, 2014; Bericat, 2015). Šobrīd socioloģijā vairāk dominē emocionālo izpausmju pētniecība, jo tās ir būtisks sociālās mijiedarbības elements, līdz ar to arī emociju izteiksme tiek ņemta kā pamata koncepts (Bericat, 2015). Šķīet, loģiski saprotams, ka sociologiem vairāk interesē emocionālo izpausmju virzīta komunikācija ar citiem indivīdiem sociālās mijiedarbības kontekstā, tomēr arī viņu vīdū pret šo jautājumu ir vērsta kritika. Pētnieki norāda, ka socioloģijā būtu nepieciešams attīstīt pilna apjoma emociju teoriju un

metodes, kas ietver abus aspektus, kuru starpā būtu gan apzinātās, gan neapzinātās emocijas, ko ne vienmēr iespējams izteikt vārdos, un tas nozīmētu meklēt metodes ārpus tradicionālajām metodoloģijām (Turner & Stets, 2005). Pieņemot šo problemātiku un tomēr izmantojot pastāvošās prakses socioloģijā, turpinājumā tiks apskatīti emociju identificēšanā svarīgi jautājumi un iespējamie metodoloģiskie risinājumi.

Emociju identificēšana nav vienkāršs process, pat ja pieņemam, ka tiek pētīta tikai apzināto un izpausto emociju daļa un ka konkrētajā kultūrā ir plaša emociju vārdnīca. Sociologs R. Hariss norāda uz vairākām problēmām, kuras pētniecībā jāņem vērā, mēģinot individuāli identificēt emocionālās izpausmes. Pirmā: dažādām emocijām var būt vienādas fizioloģiskās izpausmes, piemēram, raudāt var gan no prieka, gan skumjām. Otrā: sajūtas var nenotikt vienlaikus ar pieredzi, vienā reizē var tikt izjustas vairākas emocijas, piemēram, šausmu filma liek baidīties, bet arī izklaidē. Trešā: indivīdiem nav precīzas sistēmas, kā savas emocijas novērtēt, piemēram, kā “izmērīt” laimi vai mīlestību. Ceturtā: ne visas emocijas ir saistītas ar sajūtamām fizioloģiskām izpausmēm, ja vien nav ļoti spēcīgas, kā bailes vai dusmas, piemēram, pateicība un lepnums (Harris, 2015). Problēmu identificēšana ļauj izdarīt vairākus būtiskus secinājumus – fizioloģiskās izpausmes vien neļauj pilnībā izprast emociju būtību, tāpēc jāņem vērā arī kultūras un sociālais konteksts; ir jāmeklē veidi, kā nošķirt vai apvienot dažādas pieredzes un emocijas, ja tās ir vairākas vienā reizē vai nošķirtas laikā; precīzas atskaites sistēmas neesamības dēļ vienmēr jāņem vērā subjektīvais aspekts emociju identificēšanā; ārējs fizioloģisko izpausmju trūkums prasa no pētījuma dalībnieka lielāku introspekciju un refleksijas spējas.

Ņemot vērā pieņēmumu, ka sociologiem nereti neatliek nekas cits, kā vien paļauties uz to, kā sajūtas tiek nosauktas konkrētos vārdos, jāņem vērā **ar emociju identificēšanu saistīti sociālie faktori**, kas ietekmē to, kā tiek nosauktas emocijas. Pirmkārt, emociju vārdnīcas – tie ir konkrēti vārdi, kā kultūrā apzīmē specifiskas emocijas, tāpat var atšķirties gan konceptuālie resursi, gan vārdi un to daudzums, kā kultūrā tiek aprakstītas dažādas emocijas. Otrkārt, metaforas – tas ir radošs veids, kā aprakstīt emocijas, balstoties ne vien uz savu, bet arī starpkultūru pieredzi, jo nereti metaforas balstītas cilvēka fizioloģijā, kas visām kultūrām ir kopīga. Piemēram, dusmu atainošanai izmanto metaforu “asinis vārās”, jo tās saistās ar paaugstinātu ķermeņa temperatūru. Treškārt, situatīvā perspektīva – emociju apraksti saistās ar mūsu domām par konkrēto situāciju, nevis fizioloģiskajām sajūtām. Ceturtkārt, emociju menedžments – emociju identificēšanā un aprakstīšanā indivīdi balstās sociālajā kontekstā, nevis objektīvi novērtē emocijas, jo viņiem ir svarīgi, kādu iespaidu atstās, ņemot vērā auditoriju, mijiedarbības mērķus un citus aspektus. Tā ir iespējams gan manipulēt, gan pārspīlēt, runājot par emocijām atšķirīgos kontekstos (Harris, 2014).

Vēl viens jautājums, kas jārisina emociju empīriskajā izpētē, ir refleksivitātes problemātika. **Emociju refleksivitāte** nozīmē savu un citu emociju interpretēšanu. Lai gan par refleksivitāti parasti runā metodoloģijas kontekstā, pieminot pētnieka refleksiju, socioloģe Mērija Holmsa (*Mary Holmes*) norāda, ka ir jāņem vērā ne tikai pētnieku, bet arī pētījuma dalībnieku spēja reflektēt. Tāpēc viņai emocionālā refleksivitāte drīzāk ir indivīda prakses, kurās ikdienas dzīve tiek pielāgota savām un citu sajūtām, interpretējot tās konkrētos apstākļos. Ar tās palīdzību indivīdi veido savu dzīvi sociālajā pasaulē – viņi reflektē par to, kā citi rīkojas, ko domā un ko jūt (Holmes, 2015). Metodoloģiski tas noved pie problemātikas, ka pētniekiem jāpaļaujas uz dalībnieku aprakstu par savām sajūtām (Holmes, 2015; Harris, 2015), kas ne vienmēr ļauj izšķirt, vai indivīds izmanto īpašas stratēģijas emocionālo izpausmju manifestācijai un aprakstam. Lai pētniekiem būtu lielāka iespēja nošķirt emocionālo pieredzi no emociju apraksta, ir jāņem vērā arī citi iespējamie kontekstuālie rādītāji, piemēram, ķermeņa valoda, žesti, balss un tamlīdzīgi mēri (Holmes, 2015), ko, piemēram, R. Kolins apraksta atbilstoši savai mijiedarbības rituālu teorijai (Collins, 2004). M. Holmsa norāda, ka problēmas ir īpaši ar tām metodēm, kas nedod pārredzamu ieskatu par indivīda uzvedību un emocionalitāti, ietverot tikai viņa paša subjektīvo skatījumu, un kā piemēri tiek minēti dažādi pašziņojumi un padziļinātās intervijas, kurās piedalās tikai pētnieks un dalībnieks. Pirmkārt, dalībniekam var būt grūti izrādīt emocijas vai tās var tikt speciāli nodalītas no rīcības. Otrkārt, šādas metodes neļauj izdarīt pilnvērtīgus secinājumus par to, kad un kā emocijas ietekmē indivīda uzvedību. Ja pētniekam ir iespēja piekļūt tikai tekstuālajiem datiem, t.sk. transkripcijai, neparādās atšķirība starp pieredzi un izpausmi, kas parādītos, piemēram, ja tiktu ņemta vērā ķermeņa valoda vai balss tonis. M. Holmsa iesaka vairākus risinājumus šai problēmai. Pirmais, pētniekam jāuztver nopietni pētījuma dalībnieka teiktais par emocijām, bet jāņem vērā, ka to ietekmē emociju menedžments un sava tēla veidošana, tāpēc arī šis aspekts prasa atsevišķu interpretāciju. Pats mazākais, ko var darīt, ir analizēt, kā dalībnieki sevi cenšas reprezentēt, kā viņiem būtu jājūtas, ko viņi var atļauties teikt un kā, viņuprāt, tas būtu jādara. Otrais, pētniekiem maksimāli jāizmanto papildu resursi, kas ļauj izdarīt secinājumus par emociju ambivalenci, piemēram, jāklusās intervijas audio vai video ierakstā dzirdamais balss tonis un/vai ķermeņa valoda vai jāfiksē tie atsevišķās piezīmēs. Trešais, emocijas ir redzamākas mijiedarbībā, tāpēc vēl viens risinājums ir meklēt metodes, kas ietver vairākus dalībniekus, piemēram, intervijas ar diviem dalībniekiem uzreiz. M. Holmsas pētījumu pieredze liecina, ka apvienotās intervijas ļauj arī labāk redzēt refleksivitātes aspektus un nodrošināt interaktīvu situāciju, kurā tās dalībnieki ņem vai neņem vērā citu sajūtas (Holmes, 2015).

Šobrīd nav vienas dominējošās **metodoloģijas**, jo pieejami pētījumi gan ar kvantitatīvajām, gan kvalitatīvajām metodēm. Attiecībā uz abu lietojumu T. Kempers jau pirms vairākām desmitgadēm ieteicis atteikties no strikta nodalījuma un izvēlēties labāko no abām pieejām (Kemper, 1990). Daudzas emociju socioloģijas teorijas (un arī psiholoģijas) balstās uz **pašatskaites** (*self-report*) metodēm, kur pētījuma dalībnieks pats izmēra savas emocijas. Tām var pieskaitīt no psiholoģijas disciplīnas aizgūtos testus ar semantiski diferencētām skalām, aptaujas un citas statistiskās metodes, kas emocijas objektivizē un kvantificē, retrospektīvus pašziņojumus vai dienasgrāmatu ierakstus (Thoits, 1989; Turner & Stets, 2005; Rodgers & Robinson, 2014; Jacobsen, 2019). Kvantitatīvai emociju pētniecībai pieskaitāma arī **satūra analīze** jeb kodu meklēšana dažādos tekstuālos un vizuālos avotos (Thoits, 1989). M. Holmsa norāda, ka teksta analīze var dot noderīgus datus par emocionālajām normām sabiedrībā, bet tajos trūkst reālas mijiedarbības, kas ļautu saprast emocionālo refleksivitāti (Holmes, 2015). Atšķirīga noderība ir filmām un video materiāliem, kas piedāvā iespēju pētīt indivīdu sejas izteiksmes, balsi un ķermeņa valodu (Turner & Stets, 2005; Rodgers & Robinson, 2014). **Novērojums** emociju pētniecībā tiek norādīts kā viena no labākajām alternatīvām aptaujām un testiem. Emocijas tipiski ir redzamas ķermeņa valodā un balsī, tāpēc novērojums dod atšķirīgu informāciju un ir pētnieka ārējais objektīvais novērtējums par dalībnieku emocionālo pieredzi. Lai fiksētu novērojumā pēc iespējas vairāk detaļu, kas ļautu identificēt izmaiņas gan ķermeņa valodā, gan balsī un citās ārējās emociju manifestācijās, pētnieki iesaka novērojumā iegūt audiovizuālus datus, piemēram, fotogrāfiju vai video formātā (Collins, 2004; Turner & Stets, 2005; Rossner & Meher, 2014; Roders & Robinson, 2014). **Fizioloģiskās un neirozinātnes metodes** socioloģijā nav tik plaši izmantotas, jo prasa specifiskas anatomiskās, bioloģiskās un arī tehnoloģiskās zināšanas, kā arī pieeju nepieciešamajiem tehnoloģiskajiem resursiem, tomēr tās var būt noderīgas dažādos starpdisciplināros pētījumos, kuros iesaistīti gan dabas zinātņu, gan socioloģijas pārstāvji. Sociologiem pieejamāki ir **perifēriskās nervu sistēmas aktivitātes** (*Peripheral Nervous System Activity*) mēri, kas ir lētāki un mazāk iejaucas mijiedarbībā. Šīs pieejas ļauj iegūt dažādu fizioloģisko izpausmju iezīmes, kas atbild konkrētiem teorētiskiem konceptiem socioloģijā (Rodgers & Robinson, 2014).

Kopsavilkumā par emociju empīrisku pētniecību jāsecina: neņemot vērā plašo teoriju klāstu un daudzskaitlīgos empīriskos pētījumus un attīstītās metodoloģiskās prakses, joprojām aktuāli ir vairāki problēmjautājumi. Pirmais: jāņem vērā, ka emociju kontekstā vienmēr pastāvēs aizspriedumi par to neizmērāmo dabu. Otrais: sociologiem atšķirībā no dabaszinātņu pārstāvjiem ir svarīgi, kādi nosaukumi piešķirti emocijām, jo dažādi sociālie un kultūras aspekti to aprakstos palīdz nošķirt emocionālo pieredzi no emocionālās izpausmes. Šobrīd

sociologi nav spējuši attīstīt abus aspektus ietverošu teoriju, tāpēc dominējošā ir emocionālo izpausmju pētniecība. Trešais: emocionālo izpausmju identificēšana arī ir sarežģīta, jo bez fizioloģiskajām izpausmēm tajā iesaistīti arī kultūras un sociālie aspekti, kas no pētījuma dalībnieka prasa lielu emocionālo refleksiju un instrospekciju. Savukārt pētniekam jāņem vērā, ka tās būs dalībnieka subjektīvās sajūtas, un jāspēj atpazīt pēc iespējas vairāk sociālo faktoru, kas ietekmē nosauktās emocijās. Emocionālās pieredzes, izpausmju un arī to apraksta nošķiršanai pētniekiem iesaka pievērst uzmanību dalībnieku pašreprezentācijai, papildus klasiskajiem datiem izmantot arī audiovizuālos datus, kas ļauj teikto salīdzināt ar ķermeņa valodu, žestiem, balsi un tamlīdzīgām ārējām izpausmēm, kā arī meklēt tādas metodes, kas interaktīvā veidā ļauj izpaust emocijas. Metodoloģisko pieeju jautājumā emociju socioloģijā attīstītas ir gan kvantitatīvās, gan kvalitatīvās metodes, bet ne visas tiek vērtētas kā vienlīdz noderīgas dažādu emociju aspektu izpētē. Novērojums, ko papildina audiovizuālā informācija, tiek atzīts par vienu no noderīgākajām metodēm, kas ļauj objektīvi pētniekam fiksēt dalībnieku emocionālo pieredzi. No plašo ieteikumu klāsta promocijas darbā tiek ņemtas vērā divas īpaši būtiskas atziņas – nepieciešams meklēt refleksīvas pieejas emociju pētniecībā un izmantot metodes, kas ietver audio vai video datus.

1.2. Emocijas kā vienotības veicinātājas R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teorijā

Iepriekšējā apakšnodaļā secināts, ka, skaidrojot emociju lomu Dziesmu un deju svētku tradīcijas pārmantošanā un saglabāšanā, no visām emociju socioloģijas teorijām visnoderīgākā varētu būt rituālu teoriju grupa, jo tajā dažāda mēroga mijiedarbības, t.sk. ikdienas, tiek pētītas kā kolektīvās vienotības veicinātājas un spēcīgu pozitīvo emociju radītājas gadījumā, ja mijiedarbība jeb rituāls bijis veiksmīgs. Rituālu teorijās pozitīvas emocijas ir kā motivācija iesaistīties tālākās mijiedarbībās, kas ļauj teorētiski skaidrot svētku tradīcijas saglabāšanu un pārmantošanu. Rituālu teoriju pazīstamākais pārstāvis ir amerikāņu sociologs R. Kolins, šobrīd Pensilvānijas universitātes emeritētais profesors, kurš emociju socioloģijai pievērsies jau no tās pirmsākumiem, publicējot vairākus pētījumus par mijiedarbības rituāliem un emociju nozīmi sabiedrības virzībā (Drrandallcollins.com, 2018). Nozīmīgākais darbs šajā kontekstā ir 2004. gadā izdotā grāmata “Mijiedarbības rituālu ķēdes” (*Interaction Ritual Chains*, Collins, 2004). Uz viņa ideju bāzes tiek veidots šī darba teorētiskais modelis.

Iepriekšējās apakšnodaļās gūtas vairākas noderīgas atziņas, kas liecina par mijiedarbības rituālu teorijas nozīmi un plašajām iespējām. Pirmais: R. Kolins ir nozīmīgs pētnieks ne tikai emociju, bet arī vispārējā socioloģijā, parādot, kā ar mikro mijiedarbībām iespējams skaidrot plašākus sabiedrības procesus (Kemper, 1990; Bericat, 2015). Otrais:

teorija ir viens no labajiem piemēriem emociju socioloģijā, kuras ietvaros daļēji izdevies integrēt emociju bioloģiskos un sociokultūras aspektus (Turner, 2014). Trešais: mijiedarbības rituālu teorijā emociju analīze ir plašāka, jo ietver gan īstermiņa, gan ilgtermiņa emocijas (Jasper, 2011; Collins, 2004). Ceturtais: R. Kolins neanalizē atsevišķas emocijas, kas var apgrūtināt empīrisko datu ievākšanu, bet emocijas kategorizē pozitīvajā un negatīvajā valencē, kas ļauj skaidrot mijiedarbību dinamiku un to saistību ar plašākiem sociālajiem procesiem (Thoits, 1989; Turner & Stets, 2005). Piektais: teorija ir empīriski pārbaudīta dažādos tematos. Ne mazāk svarīgi ir tas, ka tās empīriskā pētniecībā nereti tiek ņemtas vērā emociju socioloģijas metodoloģijas labās prakses un aktualitātes, kas, pirmkārt, ir pētījuma dalībnieku refleksijas attīstīšana un, otrkārt, audio un/vai video datu izmantošana (Holmes, 2015; Collins, 2004; Collins, 2012).

Teorija analizēta sekojoši – vispārīgi skaidrota rituāla jēdziena izpratne socioloģijā, skaidroti tās elementi un noslēgumā iezīmēti mijiedarbības rituālu empīriskas pētniecības temati, virzieni, labās prakses un metodoloģijas, kā arī apskatīti kritiskie jautājumi un teorijas iespējamā attīstība.

1.2.1. Rituāla izpratne socioloģijā un rituālu teorijās

Ikdienas valodā “rituāls” ir rīcība, ko dara paraduma vai tradīcijas dēļ, iespējams ar zināma svētuma komponenti. Politiskajā retorikā kaut kas “ritualizēts” ir zaudējis spēku un tie, kas tajā piedalās, seko baram, rutīnas vadīti. Par rituālu tiek saukti arī personīgi paradumi, kā “rīta kafijas rituāls” (Rossner & Meher, 2014). Antropoloģijā rituāli ir vairāk kā ceremonijas, ar kurām atspoguļotas lielākas sabiedrības struktūras, kultūra un vērtības, bet tie ir nošķirti no ikdienas dzīves un skatāmi vairāk kā metaforisks ceļš uz transcendālo. Pretēji tam socioloģijā rituālu teorija balstās idejā, ka rituāli veido sociālās dzīves mikropamatu un ka sabiedrības sociālo un emocionālo vienotību uztur mijiedarbības. Rituālu var nosaukt arī par mijiedarbību, tāpēc socioloģijas perspektīvā rituāls ir ikdienišķa rīcība. Emociju socioloģijā tas ir svarīgi, jo ikdienā cilvēki mijiedarbības rituālos pieredz emocionālo apmaiņu, kas vieno vai šķir cilvēkus dažādās situācijās laikā un telpā (Collins, 2004; Rossner & Meher, 2014). Šāds skatījums gan nenoliedz apjomīgu un formālu notikumu definēšanu kā rituālus, tajā vienkārši rituāls tiek skatīts plaši un ietver arī ikdienišķas darbības. Ar rituālu var tikt apzīmētas ļoti daudzas darbības. Tie var būt lieli un mazi, formāli un neformāli, sekulāri un reliģiski, plānoti un neplānoti notikumi. Piemēram, pasaules mēroga izrāde – Olimpiskās spēles, identifikācijas rituāli – izlaidumi, arī tik banālas ikdienas mijiedarbības kā draugu *Facebook* satura atzīmēšana ar “patīk” (Bellah, 2003; Rossner & Meher, 2014).

R. Kolins jēdzienu “rituāls” aizguvis no E. Dirkema un Ē. Gofmana idejām (izvērstāku analīzi skatīt 3. pielikumā), pielāgojot to mūsdienu intelektuālajam laikmetam. Lai gan E. Dirkems uz rituāliem skatījās kā uz uzvedības noteikumiem, kas nosaka, kā cilvēkam vajadzētu uzvesties svēto objektu klātbūtnē, un tie bija saistīti tikai ar reliģisko pārlicību, viņa idejas ietvēra mēģinājumu pārnest reliģijā pastāvošo vienotību modernajā sabiedrībā. E. Dirkema reliģisko rituālu izpratni un ar to saistītos jēdzienus, piemēram, kolektīvais pacilājums, R. Kolins veiksmīgi pārnes uz mūsdienu sabiedrību (Collins, 2004; Turner & Stets, 2005). Vēl tiešāk uz teoriju pārnestas Ē. Gofmaņa idejas par rituāliem kā neformālu un sekulāru aktivitāti, kas reprezentē veidu, kādā indivīdam jāšargā un jāpadara savas darbības par simboliskām, klāt esot objektam ar īpašu vērtību. Rituāla dimensiju ietver jebkura sociāla saskarsme starp vismaz divām personām. Jebkura klātbūtnes saskarsme ietver rituālus stilizētas runas un žestu formā, jo ar tiem sākas un beidzas cilvēku sastapšanās, tie notur mijiedarbību pareizajā virzienā un tematā, palīdz fokusēt uzmanību un veido sarunas ietvaru. Socioloģijas klasiķim Ērvingam Gofmanim (*Erving Goffman*) eksistē arī formāli rituāli, kas ir īpašs gadījums mijiedarbības rituāla fenomenā (citēts no Bellah, 2003; Collins 2004; Turner & Stets, 2005).

Mijiedarbības rituālu teorijā R. Kolins ikvienu mijiedarbību pilnā apmērā konceptualizē kā rituālu, tāpēc teorijā galvenā analīzes vienība ir situācija, ko var saukt arī par mijiedarbību, saskarsmi vai rituālu. Šāda teorētiskā pieeja no citām mikrosocioloģiskām pieejām atšķiras ar to, ka sociālās dzīves izpratnes pamatā ir nevis indivīds, bet mijiedarbības (Collins, 2004; Turner & Stets, 2005; Rossner & Meher, 2014). R. Kolinsam rituāls ir kopēji fokusētu emociju un uzmanības mehānisms, kas rada konkrētā brīža realitāti un veicina vienotību un kopīgus simbolus grupā (Collins, 2004). Tas raksturīgs visām rituālu teorijām, par ko runā arī D. Knotneruss – rituāliem piemīt spēja veidot piesaisti grupai un ietekmēt kolektīvās emocijas (Knottnerus, 2014). Kopumā no klasiķu līdz mūsdienu sociologu skatījumam iezīmējas, ka E. Dirkema svētā rituāla attīstība ir paplašināta līdz sekulāram rituālam, un tas attiecas ne tikai uz R. Kolinsa idejām. Šādā perspektīvā rituāls dod pamatu sociālajai pasaulei un sabiedrībai kopumā, jo tas atrauj indivīdus no egoistiskām interesēm. Sociologs Roberts Belā (*Robert Bellah*) norāda, ka šādam sociālam rituālam ir spēja transformēt dalībnieku rituāla gaitā un mainīt dalībnieka rīcību. Viņš šādu rituālu salīdzina ar performanci, bet tādu, kas atšķiras no dramatiskās performances, kurā aktieriem ir sava loma un, līdzko tā beidzas, auditorija aiziet no tās ar domu, ka “tā bija tikai luga” (Bellah, 2003).

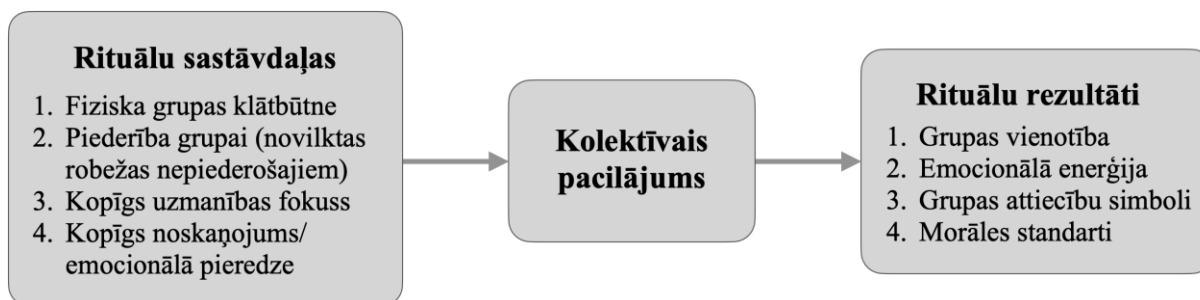
R. Kolinsa teorijā visas mijiedarbības, kurās ir iesaistītas vismaz divas personas, ir rituāli (Collins, 2004). Tikmēr citi rituālu teoriju autori izceļ īpašus pasākumus, piemēram, D. Knotneruss norāda uz īpašiem kolektīvā rituāla pasākumiem, kā festivāli, svinības, sporta,

religijskie, nacionālie un tamlīdzīgi pasākumi, kas var būt dažāda mēroga, bet tiem ir spilgtākas rituāla iezīmes par ikdienas mijiedarbībām (Knottnerus, 2014). Savukārt R. Belā norāda, ka šiem pasākumiem ir svarīga performatīvā dimensija, tāpēc ne visi pasākumi tik vienkārši pielīdzināmi rituāliem, piemēram, dažādi sporta pasākumi vai kultūras notikumi. Viņaprāt, tie atbilst rituāliem tad, ja lielā mērā ietekmē cilvēku dzīvi, piemēram, rodas fanu kultūri. R. Belā norādījis arī uz lielāko priekšrocību un reizē trūkumu rituāla izpratnē – sociālajās zinātnēs nepastāv vienprātības, kas tas īsti ir, un katrs teorētiķis atrod to, ko meklē (Bellah, 2003).

1.2.2. Mijiedarbības rituāla process: sastāvdaļas, kolektīvais pacilājums un iznākumi

Mijiedarbības rituālu teorija parāda, kā sabiedrības makrostrukturā veidojas no mijiedarbības rituālu ķēdēm, kas mikrolīmenī veidojas no atsevišķām mijiedarbībām. Tās analītiskais izejas punkts atšķirībā no citām mikrosocioloģijas teorijām ir situācija, kurā notiek mijiedarbība, nevis indivīds (Collins, 2004; Turner & Stets, 2005). Būtiska mijiedarbības rituālu teorijas komponente ir emocijas. Teorijā emocijas tiek skatītas kā sociālas, jo rodas situācijās, kurās indivīdi mijiedarbojas ar citiem. Mikrolīmeņa mijiedarbības motivē ilgtermiņa emocijas (R. Kolins izmanto emocionālās enerģijas konceptu) (Thoits, 1989; Collins, 2004). R. Kolins uzskata, ka sabiedrību notur vienotība un to mobilizē emocijas. Izskaidrojot emociju dinamikas funkcionēšanu, var izprast sabiedrības procesus kopumā (Collins, 1990; Collins, 2014).

Mijiedarbības rituāli tiek attēloti kā process ar cēloņu un sekas saistībām un atgriezeniskajām saiknēm starp visiem rituāla elementiem – teorijā tie ir daudz un atšķirīgi klasificējami. Mijiedarbības rituālu skaidrošanai R. Kolins izmanto vairāku sastāvdaļu kombinācijas dažādos intensitātes līmeņos, iespējamās rituāla iznākumus un vēl vairākus mainīgos elementus, kas veido atgriezenisko saikni vai saistību starp visiem procesa elementiem (Collins, 2004). Visi elementi ir savstarpēji saistīti un ietekmē cits citu, un atsevišķs to skaidrojums var radīt mulsumu un neizpratni par nosauktajiem jēdzieniem. Tāpēc šajā apakšnodaļā īsumā tiks aprakstīti mijiedarbības rituālu pamatelementi (četras rituāla sastāvdaļas, četri rituāla iznākumi jeb sekas, kolektīvais piesātinājums) un īsi iezīmēta to vieta teorijā kopumā, bet katra elementa padziļināts skaidrojums pieejams 4. pielikumā. Kopējā mijiedarbības rituāla shēma redzama 1.2. attēlā.

1.2. attēls. **Mijiedarbības rituāla shēma***

* Adaptēts no: Collins, 2004, 48; Rossner & Meher, 2014, 208.

Mijiedarbības rituāla **sastāvdaļas** ir: 1) grupas (fiziska) kopā sanākšana – divi vai vairāki cilvēki ir fiziski klāt konkrētā vietā un apzināti vai neapzināti ietekmē viens otru ar ķermenisko klātbūtni; 2) novilkta robeža no grupai nepiederošajiem – visi iesaistītie saprot, kurš piedalās un kurš ne; 3) kopīgs uzmanības fokuss – grupas dalībnieki fokusē uzmanību uz kopēju objektu un, komunicējot par šo fokusu, apzinās viens otra uzmanības fokusu; 4) kopīgs noskaņojums vai emocionālā pieredze grupā (Collins, 2004).

Ja visas rituālu sastāvdaļas veiksmīgi tikušas sakombinētas un sniegušas augstu kopējās uzmanības un emociju līmeni, kas pārvēršas kolektīvajā pacilājumā, mijiedarbības rituāliem ir četri **iznākumi** vai sekas, ko tajos iesaistītie pieredz: 1) grupas vienotība – tiek izjūta piederība grupai; 2) emocionālā enerģija individuālā līmenī – pārliecība, pacilātība, spēks, entuziasms un iniciatīva rīkoties; 3) grupu reprezentējoši simboli – objekti (t.sk. vārdi, žesti, zīmes, personas, notikumi), ko dalībnieki asociē ar sevi kolektīvā līmenī (E. Dirkema svētie objekti). Tie tiek cienīti un aizstāvēti no citu necieņas; 4) morāles standarti – apziņa, kas ir pareizi un kas ne, simbolu respektēšana un aizstāvēšana no ārējiem agresoriem, izpratne par to, kas nav atbilstoši grupas vienotībai un simbolu reprezentācijai (Collins 2004).

Mijiedarbības rituāla procesa apraksts īsumā būtu sekojošs. Rituāla procesā ir jāņem vērā trīs stāvokļi, kas saistīti ar rituāla sastāvdaļām. Pirmais: cilvēku ķermeņiem jābūt tik tuvu, ka ar balss, žestu un sejas izteiksmju palīdzību viņi saņem signālus par notiekošo. Otrais: viņiem jāfokusē uzmanība uz vienu un to pašu lietu un jāapzinās kopējais fokuss. Trešais: viņiem jājūt kopīga emocija (Collins, 2014). Lai gan R. Kolins sākotnēji norāda uz četrām sastāvdaļām, savās publikācijās viņš detalizēti nepievēršas ceturtajai sastāvdaļai – novilkām robežām ar nepiederošajiem. Tā paliek tikai kā rituālu definējoša sastāvdaļa, kas iesaistītajiem ļauj skaidri apzināties, ka viņi ir kādas grupas biedri (Collins, 1990; 2004; 2014). Ja ir spēkā visi trīs stāvokļi pietiekamā mērā, tad katra no rituāla sastāvdaļām dod atgriezenisko saiti viena otrai, īpaši ierosina kopējais uzmanības fokuss un noskaņojums – jo grupas biedri arvien vairāk fokusējas uz kopējo aktivitāti, jo vairāk tie apzinās, ko citi dara un jūt. Jo vairāk tie izprot viens otru, jo kopīgās emocijas kļūst intensīvākas un sāk dominēt

apziņā. Piemēram, reliģiskā dievkalpojumā pūlis kļūst arvien godbijīgāks, bērēs cilvēki kļūst skumjāki, nekā atnākot, bet nelielas sarunas gaitā dalībnieki kļūst vienotāki ritmā un noskaņojumā (Collins 2004). Nav būtiski, ar kādu emociju sākas rituāls. Tas var būt prieks svinībās vai bēdas bērēs, bet abos gadījumos emocijas vieno grupu. Svarīgi ir, ka veiksmīgā rituālā visas sastāvdaļas baro cita citu, lai uzturētu kopējo uzmanības fokusu un nodrošinātu ritmisku sinhronizāciju, kā rezultātā rodas emocionālā izklaide un kolektīvais pacilājums (Collins, 2004; 2014).

Mijiedarbības rituālu modelī ritmiska sinhronizācija nav sastāvdaļa, bet nodrošina veiksmīgu atgriezenisko saiti starp citām sastāvdaļām. Ritmiska grupas sinhronizācija notiek, palielinoties uzmanības fokusam un neapzināti pieskaņojoties un paredzot citu iesaistīto darbības. Lai gan tas izklausās pēc kāda reliģiska rituāla ar dejām un saucieniem, tā var būt arī vienkārša saruna bez neveiklām pauzēm un labu plūdumu, jo runātāji ir maksimāli tai fokusējušies (Collins, 2004; 2014). Atgriezenisko saišu nodrošināšanas funkcija ir vēl vienam elementam – emocionālajai izklaidē. Ritmiskā sinhronizācijas rezultātā indivīdi izklaidē cits citu, tā palielinot kopīgo noskaņojumu jeb īstermiņa emocijas un pārvēršot tās kolektīvajā pacilājumā. Tāpat kolektīvais pacilājums palīdz pieaug sastāvdaļu intensitātei tajā pašā mijiedarbībā – vēl vairāk pieaug uzmanības fokuss un kopīgais noskaņojums, tas veicina ritmisko sinhronizāciju un emocionālo izklaidē vienam ar otru, kas savukārt caur pieaugošo kolektīvo pacilātību pastiprina rituāla iznākumus (Collins, 2004; Turner & Stets, 2005). Tādā veidā mijiedarbības rituāli ir emociju transformētāji, kas paņem dažādas emocijas un pārvērš vienotībā (Collins, 2014). Citi pētnieki gan norāda, ka kolektīvais pacilājums ir vienīgā saikne starp sastāvdaļu un iznākumu blokiem, bet tas nav tieši saistīts ne ar vieniem, ne otriem. Tāpat ritmiskā sinhronizācija un emocionālā izklaide tikai nodrošina atgriezenisko saikni, bet nav pieskaitāmas kādam blokam (Turner & Stets, 2005).

Kolektīvais pacilājums ir kā sastāvdaļu kopuma kombinācija, kas nodrošina rituāla rezultātus kā veselumu. Veiksmīga rituāla iznākumā no tā sastāvdaļām radies kolektīvais pacilājums nodrošina sekojošus rezultātus. Ar kopīgā fokusa, ritmiskās sinhronizācijas un kopīgā noskaņojuma palīdzību grupa jūtas vienota, kopīgais fokuss palīdzējis nostiprināt grupas simbolus. Tie nodrošina vienotus morāles standartus, kas liek aizstāvēt simbolus no iekšēja vai ārēja apdraudējuma. Un, protams, rituāli kā emociju transformētāji īstermiņa emocijas ir pārvērtuši kolektīvajā pacilājumā, kas savukārt rada ilgtermiņa iznākumu – emocionālo enerģiju. Tieši tā nodrošina, ka indivīds, vēloties palielināt pozitīvu emocionālo enerģiju, iesaistās no vienas mijiedarbības nākamajā, tā radot mijiedarbības rituālu ķēdes (Collins, 2004; 2014; Turner & Stets, 2005).

1.2.3. Mijiedarbības rituālu empīriskā pētniecība: temati, virzieni, labās prakses un metodoloģijas

Mijiedarbības rituālu teorijas ir gana plaši izmantotas dažādos pētījumos, lai varētu izvērst pārskatu par to empīrisku lietojamību. Pārskatā tiks apskatīti pētījumu temati un virzieni, iezīmētas pētniecības labās prakses un biežāk izmantotās metodoloģijas.

Pētījumu temati un virzieni

Lai gan tūkstošgades sākumā pētnieki norāda uz sistemātisku teorijas testu trūkumu un to, ka etnogrāfiskie pētījumi nevar tikt klasificēti kā teorijas testēšana, šobrīd ir palielinājies tādu mikrosocioloģisku pētījumu skaits, kas balstās rituālu analīzē. Tie aptver dažādus tematus (Turner & Stets, 2005; Collins, 2014; Rossner & Meher, 2014).

Teorijas autors izmantojis dažādus empīriskos datus tās aprakstīšanai. 2004. gada grāmatā viņš analizējis divus piemērus – seksuālo mijiedarbību un tabakas smēķēšanas rituālus (Collins, 2004). Atkārtoti viņš pievērsies 2001. gada 11. septembra teroraktiem Ņujorkā, ASV, gan veicot video un dokumentālo filmu analīzi, gan īstenojot novērojumus (Collins, 2004, 2012). Tāpat analizējis Ēģiptes nemierus ar fotogrāfiju palīdzību (Collins, 2014). Mijiedarbības rituālus kā interpretatīvo ietvaru ar dažādu metožu lietojumu izmantojuši arī citi autori. Piemēram, Barbara Zajaka (*Barbara Zajac*) pētījusi mūķeņu dzīves gājumu, kas novedis pie tādas dzīves izvēles (citēts no Turner & Stets, 2005). Mijiedarbības rituālu teorijas attīstībā un paplašināšanā liels nopelns ir Ē. Samersai-Eflerei (2007), kura teorijas ietvaros attīsta sarežģītus spēka un statusa modeļus, balstot to dažādu situāciju datus un pētījumos, kā feminisma pretestība, sociālo kustību aktīvisti, vardarbība ģimenēs, pusaudžu meiteņu attīstība u.c. (Turner & Stets, 2005; Rossner & Meher, 2014). Tāpat vēl būtu pieminami daudzi temati, kas pētīti ar mijiedarbības rituālu teoriju palīdzību. Piemēram, pētījums par masu nežēlību kara laikā, izmantojot 1995. gada Srebrenicas slaktiņa piemēru, kur autors kā empīrisko materiālu izmantojis video (Klusemann, 2010). Spēcīgu mijiedarbības rituālu veidošanās mehānismi pētīti mūsdienu reliģiskajās praksēs (Barone, 2007; Baker, 2010). Ķermeņa mikrosinhronizācijas mehānismi pētīti dziedāšanas pasākumos (Heider & Warner, 2010). Šādi un līdzīgi pētījumi, kā skolēnu uzvedība klasēs un veiksmīga mācību procesa novērtēšana, ir pētīti ar videoierakstu un novērojumu palīdzību (Hallett, 2007; Milne & Otieno, 2007; Olitsky, 2006; Smardon, 2004). Tāpat teoriju izmanto organizāciju un darba komandu efektivitātes novērtēšanai (Parker & Hackett, 2012; Vertesi, 2012), krimināltiesas procesos (Rossner, 2011), amatnieku un ārvalstu pircēju stratēģijās (Wherry, 2008).

Šķiet, ka starp plašo tematu klāstu atrast līdzvērtīgu piemēru, kas noderētu Dziesmu un deju svētku tradīcijas analīzei, nav iespējams, tomēr divi pētījumi tematiski un saturiski var dot nozīmīgas idejas promocijas darba attīstībā. Viens no pētījumiem ir R. Kolinsa empīriski pamatotā ideja par “nacionālisma laika burbuļiem” (*time-bubbles of nationalism*) (Collins, 2012). Autors nacionālismu definē kā spēcīgi izjustu vienotību, bet modernā nacionālā identitāte ikdienas pieredzē to iekļauj rutinizēti, tāpēc lielākajā daļā laika tas ir vājš un latents, ne konstants. Nacionālo apziņu palielina ikgadēji pasākumi, kas iekļauj ēšanu, dzeršanu, ugunošanu vai vienkārši brīvdienu no darba. Nacionālisma laika burbuļa metafora nozīmē pēkšņu nacionālisma pieredzi, kas parādās uz kādu laiku un tad atgriežas atkal normālā ikdienas līmenī. Pētījumā autors, aprakstot 2001. gada 11. septembra teroraktus Ņujorkā, ASV, analizē ideju par nacionālisma pastāvēšanas ilgtspēju ar emocionālu uzlādi mijiedarbības rituālos, kā arī bez tās. Kā empīriskā pieeja tiek izmantots novērojums, pētot karogu kā nacionālā simbola izmantošanu mašīnās, pie ēkām, logiem u.tml. Tiek secināts, ka karogu izmantošanā parādās laika iezīmes – karogu izkāršanas pīķis tika sasniegts jau pirmajās divās nedēļās un tāds palika 3 mēnešus, bet pēc tam ar mediju palīdzību tika uzdots jautājums, vai tos nevajadzētu nolaist, un tad to izkāršana sāka mazināties, sasniedzot mērenu līmeni ap 6 mēnešiem. Autors to nodēvējis par trīs mēnešu vienotības un histērijas zonu. Viņaprāt, sabiedrībās ar valsts iejaukšanos, kur simbolizācija ir vieglāk sasniedzama, nacionālā vienotība saglabājas visus šos trīs mēnešus, bet sabiedrībās ar mazāku valsts iejaukšanos periods būs mēnesi vai mazāk. R. Kolinsam burbuļa metaforu rada spēcīgi sociālās dzīves pasākumi, kas ir negaidīti un raksturojami ar augstu emocionālo drāmu – gan traģisku, gan priekpilnu. Tā ir unikāla un no ikdienas dzīves nošķirama pieredze. Nacionālisms var tikt uzskatīts par rituāla simbolu, uz ko fokusējas grupa un ar ko reprezentē savu piederību. Simboli var palīdzēt arī vēlāk atsaukt atmiņā vienotības sajūtu, kas radās kolektīvās pieredzes pīķa stundā. Simboli paliek dzīvi tādā līmenī, ka ir nepieciešamas periodiskas atkal satikšanās un rituāli, lai atjaunotu simbolus ar emociju palīdzību. To sauc arī par nepakļāvīgo periodu (*refractory period*) – spēcīgas masu mobilizācijas periodā cilvēki nevar iegūt pieredzi ar tādu pašu intensitāti, tāpēc viņiem jānomierinās un jāiestājas zemas intensitātes brīžiem. Nacionālisma kontekstā to var saukt arī par banālo nacionālismu, turklāt tas ir izmērāms gan pīķa brīžos, gan ikdienā (Collins, 2012).

Otrs pētījums ir par mijiedarbības rituālu teorijas piemērošanu svētās arfas dziedājumu (*sacred harp singing*) tradīcijai. Tā ir 150 gadu sena tradīcija, kas izveidojusies un saglabājusies pamatā ASV. Tradīcijas ietvaros dziedātāji sabrauc no dažādām vietām un sastājas “svētajā kvadrātā” (*hallow quare*), kura vidū nostājas līderis un izvēlas no īpašas grāmatas jebkuru dziesmu. Dziedāšana ir demokrātiska – paši dziedātāji izvēlas, kuru balsi

dziedās un kurā vietā kvadrātā atradīsies, visi var kādu brīdi būt līderi un izvēlēties dziesmu, neviens nekritizē dziedāšanu un nelabo to, un tradīcijas piekritēji vienmēr gatavi pieņemt jaunus biedrus. Pētījuma mērķis ir noskaidrot, kā svētās arfas dziedāšana kā rituāls rada vienotību pirms ideoloģiskās vienprātības, jo tradīcijā iesaistītie ietver daudzveidīgu sociālo publiku – evaņģēlistus, ateistus, ebrejus, homoseksuāļus u.tml. Etnogrāfiskajā pētījumā izmantotas arī interviju metodes un dokumentu (grāmatu, literatūras, mājaslapas u.tml.) analīze. Autori izvirza tēzi, ka svētās arfas dziedājumu rituāls rada sociālo vienotību un apvieno dažādus indivīdus vienotā grupā. Tradīcija neveidojas no jau eksistējošas solidaritātes, bet apvieno cilvēkus (ap 3000) no dažādiem sociālajiem slāņiem un kultūras lokācijām. Tajā iespējams identificēt rituāla sastāvdaļas – ķermenisko klātbūtni, spēcīgu robežu no tradīcijai nepiederošajiem, ir kopējs fokuss uz dziedāšanu. Problemātiskais ir kopējais noskaņojums, jo autoru uzskatā nav iespējama vienāda emocionāla atbilde uz dziesmām – teksts par nāvi skumdinās kādu, kas nesen zaudējis tuvinieku, bet prieku tam, kurš izveseļojies no nāvējošas slimības. Viena no pētījuma atziņām ir, ka rituāla vienotība nepieprasa vienotību indivīda sajūtās, tāpēc R. Kolinsa teorijā vajadzētu atņemt kopīgo noskaņojumu un izmantot E. Dirkema jēdzienu “kolektīvā apziņa” (*collective consciousness*). Tāpat tradīcija rada visus rituāla rezultātus, īpaši spēcīgu vienotību, kura dalībniekiem liek rūpēties par citiem arī ārpus rituāla norises reizēm, veidojot unikālu vienotības kopienu viscaur ASV.

Abi piemēri ir atšķirīgi, bet noderīgi Dziesmu un deju svētku tradīcijas izpētē. R. Kolins ar nacionālisma burbuļu metaforu iezīmē īpašu notikumu nozīmi ikdienas sociālo procesu uzturēšanā, kas viņa pētītajos gadījumos ir nācības vienotība. Viņa idejas savā ziņā sasaucas ar 1.1.3. apakšnodaļā aprakstīto D. Knottnerusa ideju par īpašajiem kolektīvā rituāla pasākumiem (Knottnerus, 2014) un M. Skija ideju par masu pasākumiem ar mērķi svinēt nacionālo kopienu (Skey, 2008). Pētnieku idejas norāda uz to, ka nācijām ir noderīgi liela mēroga pasākumi, jo to emocionālais konteksts nodrošina kopienas vienotību. Savukārt otrs pētījums par svētās arfas dziedājumu tradīciju ir vairāk noderīgs ar to, ka parāda, kā piemērot konkrētai tradīcijai mijiedarbības rituālu teoriju.

Rituālu empīriskas pētniecības labās prakses un metodoloģija

Vairāki pētnieki norāda, ka būtu nepieciešams empīriski pētīt mijiedarbības rituālus dažādu sociālo struktūru, organizāciju, pasākumu un grupu prakšu ietvaros, kas apstiprinātu un padarītu teoriju spēcīgāku (Turner & Stets, 2005; Heider & Warner, 2010; Rossner & Meher, 2014). R. Kolins gan vērs uzmanību, ka drošāk ir pētīt jau notikušus pasākumus (Collins, 2012). Lai gan teorijas autors un citi pētnieki norāda, ka empīriski pilnībā pārbaudīt

šo teoriju, visdrīzāk, nav iespējams, var analizēt rituālu gadījumus un interpretēt teorijā ietvertos elementus (Collins, 2004; Turner & Stets, 2005). Būtiskākais, ko uzsver pats teorijas autors un citi pētnieki, ir lielāku uzmanību vērst uz šo rituālu dinamiku, lai noteiktu, cik rituāls ir veiksmīgs vai neveiksmīgs un kādi nosacījumi rada šādus rituālus (Collins, 2012; Rossner & Meher, 2014). R. Kolins vērš uzmanību uz empīriski pārbaudāmajiem jautājumiem – pēc kādiem noteikumiem pulcējas vai izšķīst grupas; cik daudz kopīgu uzmanības fokusu tie rada un kas tiem novērš uzmanību; kādas īstermiņa emocijas rituālos rodas; kāda līmeņa intensifikācija ir ritmiskajā izklaidē; cik ilgi vienotības rituālus var uzturēt (Collins, 2012). Citi autori norāda, ka rituāla veiksmīguma vai neveiksmīguma noteikšanai būtu jānosaka, kas ir galvenie un perifērie dalībnieki, un jāparāda, kā rodas jauni kultūras simboli un kad tie zaudē spēku (Rossner & Meher, 2014).

Pētījumi, kas empīriski pārbauda mijiedarbības rituālus, pamatā ir balstīti kvalitatīvajās metodēs, visbiežāk novērojumos, intervijās un arī videoanalīzē (Rossner & Meher, 2014). Tas saistīts ar vienu no metodoloģiskajiem izaicinājumiem teorijas empīriskā izpētē, kur ne vienmēr skaidri noteiktos rituāla elementus iespējams iepriekš paredzēt vai precīzi noteikt (Turner & Stets, 2005; Rossner & Meher, 2014). Pētnieki norāda, ka reālās dzīves haotisma dēļ ne vienmēr iespējams iepriekš noteikt mainīgos, tāpēc katrs pasākums jeb rituāls jāvērtē atšķirīgi (Rossner & Meher, 2014). Pētnieki vairāk analizējuši tieši intervijas un novērojuma metodes, bet videoanalīze kā metode nav plaši aprakstīta.

Interviju priekšrocība ir iespēja iegūt informāciju par rituāla dalībnieku pagātnes saskarsmēm, kas veidojušas emocionālo enerģiju un pozicionējušas viņu līdzdalību rituālā. Intervijām varētu pieskaitīt R. Kolinsa ieteikto pašziņojumu, kas ļauj izpētīt emocionālās enerģijas dinamiku ilgākā laika periodā, ne tikai konkrētā brīdī. Intervijās dalībniekiem nav nepieciešams aprakstīt precīzas emocijas un mijiedarbības dinamiku, jo rituāla sastāvdaļu identificēšanu un rituāla veiksmīguma novērtēšanu var atstāt pētnieka ziņā (Collins, 2004; Rossner & Meher, 2014).

Tam noderīgs ir arī **novērojums**, ar kura palīdzību pētnieks identificē rituāla sastāvdaļas un novērtē, cik veiksmīgs tas ir (Rossner & Meher, 2014). R. Kolins iesaka tās novērojuma metodes, kas pēc iespējas samazina iejaukšanos, tomēr jāpatur prātā, ka novērojumā būtu jāietver mikrodetaļas, kas ļautu identificēt, piemēram, dalībnieku sejas izteiksmes (Collins, 2004). Lai to īstenotu, socioloģijā arvien paplašinās prakse izmantot fotogrāfiskus un videodatus kā papildinājumu novērojumam (piemēram, Collins 2009; Klusemann, 2010; Rossner, 2011).

Mijiedarbības rituālā ietverto emociju pētīšanai ir divi virzieni. Viens ir īstermiņa emociju pētījumu metodoloģijas, kas, pēc R. Kolinsa uzskatiem, ir plaši zināmas (Collins, 2004). Ieskats tajās dots 1.1.4. apakšnodaļā par emociju vispārīgu empīrisku pētniecību. Otrs virziens ir ilgtermiņa emociju jeb emocionālās enerģijas iespējamās pētījumu metodoloģijas. Emocionālā enerģija ir empīrisks mainīgais, kuru iespējams fiksēt, sekojot cilvēku pieredzēm mijiedarbības rituālu ķēdē. Tas prasa ilgtermiņa pētījuma dizainu, bet izmantotās metodes var būt dažādas – laboratorijas testi dažu dienu laikā, pašziņojumi vai novērojumi reālajos apstākļos. Emocionālā enerģija ir mierīga emocija, kas ir ilglaicīga un dod spēju izrādīt iniciatīvu, indivīdam vadīt sevi un noteikt sociālo situāciju virzību. Tā ir rituāla iznākums, kas redzams indivīdā pēc rituāla, tāpēc tā jāmēra atsevišķi no kolektīvā pacilājuma, kas ir emocionālās enerģijas radītājs. R. Kolinss iesaka fiksēt, pirmkārt, kolektīvo grupas vienotību un pacilājumu un to ietekmi uz emocionālo enerģiju, otrkārt, indivīda emocionālo enerģiju. Viņaprāt, ar labiem mērījumiem var pateikt to, cik ilgi tā ilgst un izdziest (Collins, 1990; Collins, 2004).

Emocionālā enerģija empīriski ir pierādāma indivīda apziņā un ķermeņa sajūtās, jo tā ir svarīga viņu ikdienas pieredzē. R. Kolinss uzskata, ka, neskatoties uz jēdziena sarežģīto izpratni, emocionālās enerģijas pacēlumu un kritumu situācijās nav grūti novērot. Īpaši noderīgi tam ir indivīdu pašnovērojumi un ziņojumi, ietverot dažādu situāciju subjektīvo pieredzi. Arī pētnieks to var novērot objektīvi, maksimāli samazinot iejaukšanos, bet ietverot novērojumā mikrodetāļas. Izejas punkts visiem mēriem ir sekojošs – emocionālā enerģija ir augsta, ja indivīdam ir nepārtraukts entuziasms, pārliecība un iniciatīva, bet zema, ja viņš ir depresīvs un pasīvs. Kā neatkarīgus mainīgos emocionālās enerģijas identificēšanā var izmantot pavēles došanas un ņemšanas formas, mijiedarbību sociālo blīvumu, uzmanības fokusa daudzumu, emocionālās infekcijas apjomu, dažādību, kā kosmopolītisms un lokālisms mijiedarbības iezīmēs. Kā atkarīgus emocionālās enerģijas mainīgos var izmantot pēc iespējas neuzbāzīgākus, ko var novērot ķermenī.

- **Balss** augstas emocionālās enerģijas gadījumā parāda pārliecības līmeni, iniciatīvu, dominanci, bet zemas – depresiju un apātiju. Noderīgāka ir nevis satura, bet runas stila identificēšana. Tāpat var izmantot toņa skaļumu, runas ātrumu, tekošumu, pauzes un teksta apraušanu kā identifikatorus augstai vai zelai enerģijai. Balss ir arī svarīgs kolektīvā pacilājuma mērs, tāpēc jābūt uzmanīgiem, lai abus nošķirtu, jo uz kolektīvās vienotības veidošanos norāda, piemēram, ritmiska balsu sinhronizācija vai to dinamika.
- **Acu skatiens** kā emocionālās enerģijas mērs ir svarīgs, uzsākot mijiedarbību. Augstas emocionālās enerģijas gadījumā skatiens būs dominējošs un uz iniciatīvu

norādīs acu kontakta meklēšanu, savukārt zemas gadījumā skatiens būs izvairīgs. Ar acu skatienu iespējams novērtēt arī kolektīvo pacilājumu, jo augstas vienotības brīžos cilvēku acu skatieni ir ilglaicīgāki un noturīgāki, viņi pēta citu sejas un reflektē par tām ar sejas izteiksmēm, iezīmējot ritmiskumu.

- **Ķermeņa pozas un kustības** augstas enerģijas gadījumā liecina par staltu stāju, gludām un noteiktām kustībām, iniciatīvu un ritmisku koordināciju ar citiem, bet zemas enerģijas gadījumā redzama minstināšanās, nevienmērība vai sastingums kustībās, sekošana citiem.
- **Sejas izteiksmes** vairāk liecina par dramatiskajām īslaicīgajām emocijām, grūtāk pārbaudīt emocionālās enerģijas līmeni. Tas ir iespējams, ja, sekojot dažādām mijiedarbības rituālu situācijām, tiks novērota sejas izteiksmju dinamika.

Ir iespējams kombinēt un pētīt vairākus mainīgos vienlaikus. R. Kolins vērš uzmanību, ka ķermeņa mēru izmantošanā būtu jānošķir kolektīvais pacilājums un izklaide no emocionālās enerģijas kā iznākuma. Augsta vai zema emocionālā enerģija redzama indivīdā, kad viņš ir viens un kad sasniegts augstākais izklaides punkts, tāpēc emocionālā enerģija būtu jānovēro mijiedarbības dinamikā. Abas pieejas – subjektīvo pašiņojumu un objektīvo novērojumu – var izmantot vienlaikus. Emocionālās enerģijas līmenī vienmēr būtu labi noteikt situāciju un neseno pagātnes situāciju kontekstā, nevis ar vispārīgiem jautājumiem, piemēram, “cik daudz apātijas vai entuziasma dzīvē esat pieredzējis?”, kas uzdoti aptaujās, intervijās vai dienasgrāmatās. Daudz vērtīgāk par situāciju iznākuma noskaidrošanu ir saprast, kādi nosacījumi pastāvēja mijiedarbībā (Collins, 1990; Collins, 2004).

No pētnieku atziņām par mijiedarbības rituālu empīriskas izpētes labajām praksēm un metodoloģiskajām iespējām promocijas darbā tiks ņemtas vērā sekojošas:

1. Pilnas teorijas empīriskā pierādāmība ir apšaubāma, bet teoriju var stiprināt rituālu gadījumu analīze dažādu sabiedrības struktūru un pasākumu ietvaros, identificējot un interpretējot teorijā ietvertos atsevišķos elementus;
2. Empīriski var pārbaudīt, kāda ir rituāla dinamika, vai tas ir veiksmīgs/neveiksmīgs un kādi nosacījumi to nodrošina; ar kādiem nosacījumiem indivīdi pulcējas grupās; cik liels ir grupas uzmanības fokuss un kas novērš uzmanību; kādas īstermiņa emocijas rituāli rada; cik ilgi rituālus iespējams uzturēt; kas ir rituāla galvenie un perifērie dalībnieki; kā rodas jauni simboli grupā un kā tie zaudē spēku;
3. Teorijas empīriskai pārbaudei pamatā izmantotas kvalitatīvās metodes (visbiežāk novērojumi, intervijas un videoanalīze), jo katra rituāla unikalitāte nozīmē, ka nav iespējams vienmēr iepriekš noteikt mainīgos;

4. Empīriskas teorijas pārbaudes rezultāti lielā mērā atkarīgi no pētnieka spējām interpretēt datus, jo intervijās no dalībniekiem netiek prasīts precīzs emociju un mijiedarbības dinamikas apraksts. Gan intervijās, gan novērojumos pētnieks ir tas, kurš identificē rituāla sastāvdaļas un novērtē to;
5. Empīriskos datus, īpaši novērojumā iegūtos, ir lietderīgi papildināt ar fotogrāfiskiem un video pierādījumiem, lai fiksētu nozīmīgas mikrodetāļas rituāla norisē;
6. Teorijā vairāk tiek pārbaudītas ilgtermiņa emocijas jeb emocionālā enerģija, tāpēc arī pētījuma dizainam jābūt ilgtermiņa, ietverot dažādas metodes. Būtiski, ka emocionālo enerģiju ir vienkārši fiksēt un tā parādās individuāli, kad viņš ir viens, tātad tam noderīgas ir pašziņojuma un interviju metodes. Ar novērojumu var fiksēt enerģijas dinamiku mijiedarbībā. Kolektīvo pacilājumu iespējams fiksēt, novērojot grupu;
7. Emocionālās enerģijas noskaidrošanā noder pagātnes situāciju konteksta un mijiedarbības nosacījumu noteikšana, ne vispārīgi jautājumi par situācijas iznākumu;
8. Emocionālās enerģijas identificēšanā kā neatkarīgus mainīgos var izmantot pavēles došanas un ņemšanas formas, mijiedarbību sociālo blīvumu, uzmanības fokusa daudzumu, emocionālās infekcijas lielumu u.tml., bet kā neatkarīgus mainīgos var pētīt ķermeņa pozās un kustībās, balsī, acīs un sejas izteiksmē.

1.2.4. Kritiskie jautājumi un teorijas iespējamā attīstība

Kopumā emociju sociologi ir diezgan plaši iecienījuši R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teoriju, un uz tās idejām rodamas atsauces arī citu teorētisko pieeju kontekstā, piemēram, evolucionārajās (Turner, 2014; Turner & Stets, 2005), dramaturģiskajās un kultūras (Thoits, 1989), strukturālajās spēka un statusa teorijās (Kemper, 1990). Viens no iemesliem varētu būt teorijas spēja saistīt mikro un makro sociālo līmeni, kas padara to par visaptverošu sociālo teoriju. Tajā tiek lietoti pamata socioloģiskie koncepti, kā konflikts, stratifikācijas, spēks un statuss (šajā darbā gan mazāk pievērsta uzmanība stratifikācijas un statusa idejām). R. Kolinsa pieeja ir spēcīga, visaptveroša un arī elastīga, un emocijas tiek novietotas sociālo institūciju pamatā (Rossner & Meher, 2014). Tās autors gan atzīst, ka mijiedarbības rituālu teorija visbiežāk kritiku saņēmusi tieši par pārlieku vispārināšanu, jo viss tiek uzskatīts par rituāliem. Atspēkojot kritiku, R. Kolins norāda, ka tieši šāds skatījums dod iespēju izveidot universālu teoriju (Collins, 2004). Makrolīmeņa teorijas var pilnībā nenovērtēt cilvēka iespējas un spējas veikt strukturālas izmaiņas mijiedarbības līmenī. Bet pastāv risks, ka arī pārlieku detalizēts

mikrolīmeņa fokuss nepievērš pietiekamu uzmanību sabiedrības struktūras veidošanās procesiem (Rossner & Meher, 2014). T. Kempers norāda, ka strukturālo komponentu saistību ar mijiedarbībām rituālu teorijās vajadzētu pētīt plašāk (Kemper, 2011). Vairāk par struktūru un stratificētām mijiedarbībām gan runā citi mijiedarbības rituālu teoriju pārstāvji, arī Ē. Samersa-Eflere (Summers-Effler, 2007; Rossner & Meher, 2014).

Teorija kritizēta arī par tās empīrisko lietojamību. Teorijas piekritēji norāda, ka tās stiprā puse ir empīriski pārbaudāmu priekšstatu kopa, kas ļauj to integrēt dažādās socioloģijas jomās (Rossner & Meher, 2014). Citi emociju sociologi norāda, ka teorija nav sistemātiski un empīriski pārbaudīta, ietverot visus empīriski pārbaudāmos elementus. Visdrīzāk, ir diezgan neiespējami empīriski pārbaudīt tik sarežģītu un spēcīgu teoriju ar daudziem iesaistītajiem elementiem, kas ietekmē cits citu, to atzīst arī teorijas autors (Turner & Stets, 2005; Collins, 2004). P. Thoitsa iezīmē divas metodoloģiskās problēmas. Pirmkārt, galvenais teorētiskais mehānisms – emocionālā enerģija – nav pārāk noteikts un ar neskaidru lomu, tāpēc atbilstoša tā operacionalizācija nav iespējama. Otrkārt, no mikromijiedarbībām veidotā izlase lielu struktūru pētniecībai šķiet nepraktiska. Piemēram, piecu minūšu videoieraksts ar sejas izteiksmēm, ķermeņa valodu un lingvistisko struktūru kodēšanu var aizņemt neskaitāmas stundas, kā rezultātā mikroanalīzes veikšana nav tā vērtā (Thoits, 1989). Problēma ir arī tajā, ka līdz šim pats R. Kolins teoriju ilustrējis ar datiem, kas iegūti ar citiem mērķiem vai no citiem pētījumiem, tāpēc dažādu citu rituāla gadījumu pārbaude ar īpaši vāktiem empīriskajiem datiem atzīta par nepieciešamu (Turner & Stets, 2005).

Tāpat pastāv citi kritiskie punkti, piemēram, R. Kolins ignorē emociju personīgo nozīmi. P. Thoitsa uzskata, ka emocijas ir nozīmīga signāla funkcija ne tikai citiem, bet arī pašam indivīdam (Thoits, 1989). Kritika var būt vērsta arī uz izvirzītajām rituāla sastāvdaļām vai iznākumiem, kā jautājums par fizisko klātbūtni un tehnoloģijām (Rossner & Meher, 2014), ko gan agrīnos, gan vēlākajos darbos R. Kolins, ejot līdzī laimam, mēģina atrisināt (Collins, 1990; Collins, 2004; Collins, 2014). Ja mikro un makro līmeņa teoriju konflikts nav atrisināms, pētnieki norāda, ka R. Kolinsa teorija ir viens no labākajiem mēģinājumiem saistīt abu līmeņu teorijas (Thoits, 1989; Kemper, 1990; Rossner & Meher, 2014; Bericat, 2015; Ritzer & Stepinsky, 2017). Dž. Tērners un I. Steta norāda, ka lielākā teorijas noderība šobrīd ir spēja organizēt notikumus, situācijas un organizāciju iezīmes, izmantojot tajā minētos konceptus, jo daudzi argumenti ir metaforiski un vienkārši novērtē, kā sabiedrība sastāv no mijiedarbības rituālu ķēdēm. Viņuprāt, arī tas nav nenozīmīgi un padara to par nozīmīgu emociju socioloģijas daļu, tāpēc turpmāk būtu nepieciešama mijiedarbības rituālu testēšana dažādās sociālajās struktūrās ar mērķi saprast, kā struktūru nodrošina rituāla aktivitāte (Turner & Stets, 2005).

Noslēgumā jāsecina, ka mijiedarbības rituālu teorija ir universāla teorija, kas piemērojama dažādām sociālās dzīves situācijām jeb mijiedarbībām. Socioloģijā kopumā tā ir nozīmīgs tilts starp mikro un makro pieejām, parādot, kā mikrolīmeņa notikumi veido makrostruktūras. Pētnieki ir kritiski, vai mikrolīmeņa fokuss ļauj novērtēt lielākas sabiedrības struktūras, tāpēc abu saistību vajadzētu pētīt plašāk. Kritiku teorijā saņem arī empīriskā pārbaudāmība, jo, no vienas puses, tajā ir empīriski pārbaudāmi elementi, kas ļauj to piemērot dažādām tēmām, no otras puses, teoriju, visdrīzāk, nav sistemātiski iespējams pārbaudīt, ņemot vērā vienlaikus spēkā esošus iesaistītos elementus. Arī emocionālā enerģija ir visai nenoteikts jēdziens, tāpēc pretēji pašam teorijas autoram ir pētnieki, kas kritizē tās operacionalizāciju. Teorija visvairāk noder tam, lai organizētu situācijas un notikumus ar tajā izmantoto konceptu palīdzību un novērtētu, kā sabiedrības procesi veidojas no mijiedarbības rituālu ķēdēm.

Nodaļas kopsavilkums

Emocijas ir starpdisciplinārs fenomens, ko pēta dažādas sociālās, humanitārās un dabaszinātnes disciplīnas. Lai veidotu fokusētu teorētisko ietvaru, tas balstīts vienā konkrētā teorētiski un metodoloģiski attīstītā disciplīnas apakšjomā – emociju socioloģijā. Tā kā Dziesmu un deju svētku tradīcijā dominē kolektīvo emociju diskurss, tās tiek skaidrotas nevis ar psiholoģijas, kas vairāk vērsta uz indivīda izpratni, bet socioloģijas teorijām. Sociologiem emocijas ir sociāls fenomens, kas sākas sabiedrības mikroprocesos, bet tās ietekmē visus citus sociālos fenomenus un sabiedrības makroprocesus. Tas ļāva pieņemt, ka tradīcijas pārmantošanas un saglabāšanas kontekstā emociju socioloģiska izpēte varētu dot vēl nebijušu unikālu svētku procesa skaidrojumu. Arī emociju socioloģija ir ļoti plaša joma socioloģijā, tāpēc darbā bija nepieciešams meklēt tādas emociju koncepta skaidrojumus, kas varētu noderēt promocijas darba gadījuma izpētē, kā arī izvēlēties specifisku teorētisko pieeju tā analīzei.

Problemātiskākais šajā nodaļā bija jēdziena “emocijas” analīze, jo socioloģijā to ir simtiem un parasti tās atkarīgas no konkrētas teorētiskās pieejas. Vispārīgi skatoties, emocijas socioloģijā ir indivīda iekšējs novērtējošs stāvoklis, sistēmas vai reakcijas uz kādu ārēju stimulu vai situāciju. Tomēr augstprātīgi tās būtu skatīt tikai kā sociālas un ignorēt citu zinātņu disciplīnu esamību to izpētē. Emocijas ietver arī psiholoģiskus, kognitīvus, neiroloģiskus, biheiviorālus, empīriskus un fizioloģiskus elementus, un dažādas zinātņu disciplīnas var dot katra savu ieguldījumu kāda aspekta izpētē. Tātad arī šajā darbā socioloģiskā perspektīva ir tikai viens no veidiem, kā paskatīties uz svētku tradīcijas procesiem. Socioloģiskā skatījuma priekšrocība ir, ka fokusēšanās uz sociālajiem emociju

aspektiem ietver arī kultūras aspekta vērā ņemšanu, kas ir nozīmīgi, pētot tādu sociālu un kultūrā balstītu fenomenu kā tradīcija. Turklāt uz kultūras aspektu nozīmi norāda arī emociju skaidrojums, kas izriet no saistīto jēdzienu analīzes, – emocijas ir apzināta vai neapzināta atbilde uz ķermeņa afekta stāvokļiem, ietverot iepriekšējā kultūras pieredzē balstītu pasaules izpratnes veidu. Atsevišķas emociju socioloģijas pieejas, kā evolucionārā socioloģija un daļēji R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teorija, respektē ne vien sociokultūras, bet arī emociju fizioloģiskajos un bioloģiskajos procesos balstītos aspektus. Tas padara emociju socioloģijas perspektīvu ja ne par visaptverošu emociju izpētē, tad par pietiekami plašu un ietverošu pieeju, lai ar sociālajām teorijām varētu skaidrot kultūras fenomenu, reizē respektējot arī dabaszinātņu atziņas.

Empīriskajā pētījumā noderīga atziņa ir par emociju tipoloģijas veidošanas iespējām. Sociologiem nav tik būtiski skaidrot atsevišķas emocijas, ja vien tas nav pētījuma fokuss, tāpēc lietderīgi ir izmantot dažādus emociju tipus. Piemēram, visbiežāk emociju dinamikas skaidrošanai mijiedarbībās noder pozitīvo un negatīvo emociju nošķiršana, kā to savā teorijā parāda R. Kolins. Tāpat viņš izmanto īslaicīgo jeb dramatisko un ilglaicīgo jeb emocionālās enerģijas nošķirumu. Pēc sociālajiem tipiem atsevišķi tiek izdalītas arī kolektīvās emocijas, kuru analīze ir noderīga Dziesmu un deju svētku tradīcijas kontekstā, jo pamatā vismaz ar svētku kulmināciju saistās spēcīgas kolektīvas emocijas.

No nozīmīgākajām teorētiskajām pieejām darbā kā galvenā izvēlēta R. Kolinsa mijiedarbības rituālu pieeja. Tā apvieno nepieciešamību pēc sociokultūrā skatījuma, respektējot emociju bioloģisko dabu, un analizē kolektīvo emociju sociālo spēku, īpaši fokusējoties uz veiksmīgu iznākumu, ar ko saistās ar Dziesmu un deju svētkiem asociētās spēcīgās pozitīvās emocijas. Tā kā teorija sākas no pašiem sociālās dzīves pamatiem jeb sociālās mijiedarbības, tad izrietoši Dziesmu un deju svētku tradīcijas pētniecība jāsāk no pamatiem jeb dalībnieku ikdienas mijiedarbībām, kas var norādīt uz emociju lomu svētku tradīcijas pārmantošanas un saglabāšanas procesos.

Socioloģijā emocijas empīriski var pētīt gan ar kvantitatīvās, gan kvalitatīvās metodoloģijas palīdzību, papildus socioloģijas metodēm adaptējot arī citu zinātņu metodes. Savukārt mijiedarbības rituālu teorija empīriski vairāk pētīta tieši ar kvalitatīvajām metodēm, visbiežāk ar intervijām, novērojumu un videoanalīzi. Emociju socioloģijā kopumā un arī mijiedarbības rituālu teoriju empīriskā pārbaudē tiek uzsvērta audio un video datu nozīmība, jo tas ļauj pētīt ar emocijām saistītās mikrodetaļas un pētniekam izdarīt objektīvus spriedumus par emocionālo pieredzi un izpausmju atšķirībām. Tas arī nozīmē, ka izvēlētajām empīriskajām metodēm jābūt ar pēc iespējas lielākām refleksijas iespējām gan no pētnieka, gan pētījuma dalībnieku puses. Būtiska atziņa, kas ietekmē empīriskā pētījuma attīstību, ir par

mijiedarbības rituālu teorijas empīrisko pārbaudāmību. Rituālus ir iespējams empīriski izpētīt, bet ne pilnībā, ietverot visus teorijas elementus, tāpēc fokuss empīriskajā izpētē jāvirza uz atsevišķu gadījumu izpēti un elementu identificēšanu, kas palīdz norādīt, kā mijiedarbības rituālu ķēdes ietekmē plašākos sociālos procesus.

2. Dziesmu un deju svētku tradīcijas pārmantošanas un saglabāšanas priekšnosacījumi

Promocijas darbā šī nodaļa ir veltīta izvēlētam gadījumam – Dziesmu un deju svētku – analīzei kā tradīcijas fenomenam un atziņām par to, kāpēc un kādā veidā emocijas iespējams pētīt kā vienu no šīs tradīcijas pārmantošanas un saglabāšanas priekšnosacījumiem. Nodaļas saturs parāda, kādi ir galvenie tradīcijas fenomena starpdisciplināras izpētes principi Dziesmu un deju svētku kontekstā un kāpēc emocijas var pieņemt kā vienu no iespējamajiem priekšnosacījumiem tradīcijas pārmantošanā.

2.1. Dziesmu un deju svētki kā tradīcija un tās izpēte humanitārajās un sociālajās zinātnēs

Tradīcijas kā starpdisciplināra fenomena pētniecība aptver plašu zinātņu humanitāro un sociālo zinātņu disciplīnu klāstu, kamēr socioloģijā dažādu vēsturisku un teorētisku iemeslu dēļ tematam pievērsusies tikai nesen. Tas nozīmē, ka arī promocijas darbā piedāvātais skatījums par tradīciju ir starpdisciplinārs, bet plašās analīzes dēļ te ir norādītas tikai būtiskākās atziņas par tā pētniecību. Pirmais, iztirzāti ar Dziesmu un deju svētkiem saistītie analītiskie koncepti. Otrais, aplūkota tradīcijas fenomena pētniecības ievirze sociālajās un humanitārajās zinātnēs. Trešais, sniegts tradīcijas raksturojums svētku kontekstā.

2.1.1. Dziesmu un deju svētku analītiskie koncepti: no tradīcijas līdz rituālam

Dziesmu un deju svētkus var interpretēt dažādi, šī darba kontekstā svētku analīzē izmantots tradīcijas jēdziens, bet ir arī citi saistītie jēdzieni, kas apskatīti turpinājumā. **Tradīcijas** jēdziens izvēlēts, jo tas ir šobrīd dominējošais kultūrpolitiskais un pētnieciskais skatījums uz svētkiem. Kā piemēru var minēt, ka aktuālākajā svētku starptautiskajā atzinībā UNESCO tā ir atpazīstama kā tradīcija (UNESCO Cilvēces mutvārdu un nemateriālā kultūras meistardarbu programmai Baltijas valstīs kopīgi pieteica iniciatīvu “Dziesmu un deju svētku tradīcija un simbolisms Igaunijā, Latvijā un Lietuvā” (Estonia, Latvia and Lithuania, 2003)). Attiecīgi, arī līdz šim nozīmīgākie pētījumi tos skata kā kultūras tradīciju (Tisenkopfs, Āboltiņa & Miezīte, 1995; Tisenkopfs et al., 2002; Tisenkopfs et al., 2008; Muktupāvela & Laķe, 2018). Plašākā kontekstā Dziesmu un deju svētkus var saukt par **kultūras fenomenu**, ietverot svētkus kā festivālu (kas notiek reizi 5 gados kopš 1873. gada) un svētkus kā kultūras procesu (kas nodrošina nepārtrauktību un pārmantošanu) (Muktupāvels, 2018). Mazāk izmantotas apzīmējuma formas ir **kultūras izpausme**, kas ietver skatījumu uz svētkiem kā tradīciju un apjomīgu nemateriālā kultūras mantojuma kopienu (Laķe, 2018), arī **tradicionāla**

kolektīvu kultūras performance (Muktupāvela, 2018). Sociālo zinātņu ietvaros svētki tiek dēvēti arī par **sociālu fenomenu** (Laķe, 2018; Tisenkopfs, Āboltiņa & Miezīte, 1995; Tisenkopfs et al., 2008), jo tajos iesaistītas dažādas sabiedrības grupas ar atšķirīgām ideoloģiskajām vērtībām, tie ietver dažādas sabiedriskas emocijas, atspoguļo šķiriskās un varas attiecības sabiedrībā, tiem piemīt psiholoģiskā, politiskā un ideoloģiskā ietekme, turklāt tie ir mainīgi un atkarīgi no politiskajām un ideoloģiskajām izmaiņām vēstures gaitā (Tisenkopfs, Āboltiņa & Miezīte, 1995; Tisenkopfs et al., 2002; Tisenkopfs et al., 2008).

Šaurākā kontekstā varētu runāt par atsevišķas kultūras izpausmes formas nosaukuma piešķiršanu svētkiem, bet pētnieku vidū dominē pieņēmums, ka svētki ir skaidri nošķirami no jebkuras citas masveida publisko svētku, t.sk. karnevālu, festivālu, formas, jo tie nepakļaujas masu kultūras ietekmei (Klotiņš, 1998; Tisenkopfs et al., 2002). Lai gan atzītais folklorists Saimons Dž. Bronners (*Simon J. Bronner*) izmantojis **festivāla** apzīmējumu Dziesmu un deju svētku tradīcijas apzīmēšanai, viņš uzskata, ka šai tradīcijai trūkst festivāliem (kas vairāk saistās ar svētkiem) piemītošās spontanitātes, karnevalizācijas, folklorisma un ka festivāla jēdziens neietver pārvaldību un dažādas iesaistīto personu stratēģijas (Bronner, 2018, 25–26). Arī muzikologs A. Klotiņš noraida skatījumu uz svētkiem kā uz festivālu, jo tas neietver tautas izpriecas un folkloras festivāla iezīmes un ietver apzinātu profesionāļu virzītu māksliniecisku darbību, kas nav mākslīgs darinājums (Klotiņš, 1998). Vairāki pētnieki norādījuši uz svētkiem kā uz **rituālu**, kas ietver svētku simbolisko nozīmi (Bula, 2000; Tisenkopfs et al., 2002; Grauzdiņa, 2004; Kruks, 2008; Muktupāvela, 2018; Muktupāvels, 2018; Laķe, 2018). Svētkos nūdien ir daudz un dažādi rituālie elementi, kā norises vieta, gājiens, tērpi u.tml. Lai gan rituāls tiek saistīts vairāk ar reliģiju, ar svētku rituālu drīzāk tiek saprasta reliģiskā kvalitāte, kas piemīt arī sekulāriem notikumiem un kurā tiek iekodētas īpašas ziņas, tajā skaitā psiholoģiskās un emocionālās komponentes (Rappaport, 1992; Muktupāvela, 2018). Iespējams, tieši svētku rituālā daba liek tiem piedēvēt dažādus reliģiskus vai pat mitoloģiskus apzīmējumus, piemēram, bijusī LR kultūras ministre D. Melbārde norāda, ka Dziesmu un deju svētkus mēdz bijīgi saukt par **“latviešu tautas reliģiju”** (Melbārde, 2018, 9) un ka to iezīmes ļauj tos dēvēt par **“Baltijas kultūras brīnumu”** (Melbārde, 2018, 9).

Ņemot vērā svētku mērogu un daudzus atšķirīgos elementus, pētnieki norāda, ka svētku definēšanai neder žanriska iedalījums, ir jāmeklē daudzdimensionāls skatījums (Klotiņš, 1998; Bronner, 2018). A. Klotiņš uzskata, ka svētki ir tradicionālās un mākslinieciskās kultūras saliedējums (Klotiņš, 1998), savukārt I. Grauzdiņa tautas un mākslas svētkiem pievieno arī nacionāli un valstiski svarīga rituāla aspektu (Grauzdiņa, 2004), kas parādās arī citu pētnieku darbos (Tisenkopfs et al., 2008; Muktupāvela & Laķe, 2018 u.c.).

Kopsaucējs iepriekš minētajam ir sekojošs – ar svētkiem visbiežāk saistītais un atpazīstamākais ir tradīcijas kā jumta jēdziens, un tas var ietvert visus pēcāk minētos jēdzienus. Svētki ietver kultūras un sociālā fenomena dimensijas, kuras var skaidrot caur tautas svētku, profesionālo jeb māksliniecisko un nacionālo aspektu, tie ir reizē notikums un process, kas ietver rituāla elementus.

Promocijas darba ietvaros jāprecizē rituāla aspekts, kas izmantots teorētiskajā un empīriskajā analizē. Lai gan šeit tika analizēts humanitāro zinātņu skatījums uz svētkiem kā rituālu, kas ietver simboliskās un arī emocionālās komponentes, humanitāro zinātņu pētnieku skatījums ir šaurāks un vērsts uz reliģiskām kvalitātēm, un tā ir tikai neliela Dziesmu un deju svētku tradīcijas daļa. Savukārt promocijas darbā izvērsta skatījums uz svētkiem kā uz **mijiedarbības rituālu** ir saistīts ar mikrosocioloģisku perspektīvu par ikvienu cilvēka mijiedarbību kā saskarsmes rituālu. Darbā izmantotais jumta jēdziens joprojām ir tradīcija ar visām tās ietverošajām komponentēm, t.sk. netiek noliegts skatījums uz tiem kā uz reliģisku kvalitāti ietverošu rituālu, bet promocijas darba kontekstā jēdziens “rituāls” tiek analizēts kā ikviena ikdienišķa vismaz divu cilvēku saskarsme jeb mijiedarbība (Collins, 2004). **Darbā tiek pētīti visi mijiedarbības rituāli jeb saskarsmes, kas notiek Dziesmu un deju svētku tradīcijas ietvaros (ikdienas praksēs un svētku kulminācijas notikumos), un ar tiem saistītās emocijas.**

2.1.2. Tradīcijas fenomens sociālajās un humanitārajās zinātnēs

Pēdējās desmitgadēs novērojams, ka Latvijā interesi par Dziesmu un deju svētku tradīciju pastiprināti izrādījuši sociologi, izstrādājot vairākus nozīmīgus pētījumus (piemēram, Tisenkopfs et al., 2002; Tisnekopfs et al., 2008; Muktupāvela & Laķe, 2018), tādējādi dodot daudzpusīgu skatījumu uz tradīcijas fenomenu un papildinot ierasto humanitāro tradīcijas ievirzi ar socioloģiskām zināšanām. Mūsdienās par tradīcijas fenomenu var runāt kā par starpdisciplināri nozīmīgu, kur vienlīdz svarīga loma var būt socioloģijas, antropoloģijas, folkloristikas un citām sociālo un humanitāro zinātņu disciplīnām. Tomēr kopumā pasaulē socioloģijā joprojām ir maz pētījumu un teorētisko atziņu par tradīcijas fenomenu mūsdienu sabiedrībā, un iemesli tam meklējami tradīcijas fenomena izpētes vēsturē.

Zinātnes laukā tradīcijas fenomens tiek saistīts vairāk ar folkloristiku, antropoloģiju, kultūras studijām, vēstures un citām humanitārām disciplīnām, mazāk ar sociālajām zinātnēm. Ja socioloģiskos avotos tiek pieminēta tradīcija, tad vairāk tas saistīts ar dažādām pētnieciskajām tradīcijām, nevis pašu tradīcijas fenomenu (piemēram, Fararo, 1992; Nisbet, 1993; Kalekin-Fishman & Denis; 2012; Tomasi, 2019). Tradīcijas pētniecības pirmsākumos 19. gs. 1. pusē folkloristi un antropologi uz tradīciju skatījās diezgan viendimensionāli – tā

tika uzverta par konservatīvu, reglamentējošu un stagnējošu, jo bija piederīga pirmsindustriālām un tradicionālām kultūrām (Green, 1997; Macionis, 2007). Ņemot vērā socioloģijas interesi par konkrētā laika situāciju, tradīcija tajā ilgu laiku tika uzskatīta par pretstatu mūsdienu sabiedrības vērtībām un racionalitātei un ieņēma negatīvu konotāciju, kā piemēru var minēt Entonija Gidensa (*Anthony Giddens*) darbu “Modernitātes sekas” (*The Consequences of Modernity*), kurā dominējošā ir ideja par tradīciju kā būtisku tradicionālo sabiedrību elementu (Giddens, 1990).

20. gs. līdz ar Fransa Boasa (*Franz Boas*) izvirzīto kultūrrelatīvisma teoriju mazinājās skatījums uz bināro kultūras nodalījumu tradicionālajā un modernajā sabiedrībā, kas ietekmēja paradigmu maiņu uz tradīcijas pētniecību kā uz starpdisciplināru (Kockel, 2007; Treimane & Vinogradova, 2018a). Šajā laikā folkloristikā un antropoloģijā parādījās interese par pašu kultūru, liekot pamatus uzskatam, ka tradīcijas fenomens ir skatāms ikviena laikmeta un visu sabiedrību kontekstā un ka tas ir klātesošs arī ikviena mūsdienu cilvēka ikdienas dzīvē. Par tradīciju var runāt nāciju, ģimenes, svētku vai jebkādu citu tradīciju kontekstā, kas ietekmē sabiedrības grupu vērtības, līdz ar to tradīcijas fenomens nokļūst arī sociologu redzeslokā un netiek vairs skatīts kā pretstats modernitātei un pagātnes palieka (Giddens, 1990; Finnegan, 1991; Kockel, 2007; Bula, 2011; Bronner, 2011). Sociologiem nozīmīga ir tradīcijas selektīvā izvēle, kas apzināti ļauj piešķirt vērtību pagātnes iezīmēm, balstoties uz tagadnes vērtībām un mērķiem. Tas padara tradīciju par vienu no sociālas struktūras dimensijām, kas virza sabiedrības procesus un parāda tās nozīmību mūsdienu dzīvesveidā (Sims and Stephens, 2011; Vaz da Silva 2012).

Ņemot vērā socioloģijas neseno pievēršanos tradīcijas fenomenam, kas ietekmējis teorētiskās bāzes izveidi, kā arī izplūdušās disciplīnu robežas, turpmākajā analizē netiks nošķirtas disciplīnu robežas, bet piedāvāts starpdisciplinārs skatījums uz tradīciju.

2.1.3. Tradīcijas raksturojuma pazīmes Dziesmu un deju svētku kontekstā

Veidojot darba teorētisko ietvaru, nācās secināt, ka tradīcijas jēdziena daudzslāņainība un subjektīvās komponentes promocijas darbā neļauj izvirzīt konkrētu definīciju. Tā vietā izmantotas no dažādu definīciju un klasifikāciju apkopojuma iegūtās tradīcijas raksturojuma pazīmes, kuras iespējams pielāgot svētku tradīcijai. To analīze ir nepieciešama, lai izprastu svētku tradīcijas pārmantošanas un saglabāšanas būtību un pēcāk veiktu secinājumus par emociju lomu tajā.

Lielāko daļu tradīcijas definīciju caurvij ideja, ka tradīcija ir ar pagātņi saistīts prakšu un uzskatu kopums, kas caur pieņemšanu un nodošanu nākamajām paaudzēm ir akceptēts noteiktā grupā un ir šīs grupas identitātes veidošanas elements (Green, 1997; Bula, 2011;

Treimane & Vinogradova, 2018a). Tā izriet no vārda “tradīcija” etimoloģiskās izcelsmes, kur latīņu valodas vārds *tradere* nozīmē “nodot, atdot, sniegt” un ietver ideju par fizisku un garīgu mantojuma nodošanu “drošā glabāšanā” un saņemšanu no paaudzes paaudzē (Bronner, 2011). Vispārīgo definīciju pārskats norāda, ka tradīcija var būt reizē process, nododamais materiāls un vērtīgi ticējumi vai prakse (Shils, 1981; Finnegan, 1991; Green, 1997; Smelser, 2001; Jubels, 2003; Vjatnere, 2004; Ritzer, 2007; Raj, 2007; Sims and Stephens, 2011), tomēr ietverošo elementu daudzpusības dēļ drīzāk iespējams tradīcijas jēdzienu grupēt pēc dažādiem izpratnes virzieniem (Finnegan, 1991; Gross, 1991; Bronner, 2001) vai arī skatīt tradīcijas fenomenu kā konceptu, kas sastāv no vairākiem tā raksturojošiem elementiem jeb aspektiem (Glassie, 1995; Laķe & Vinogradova, 2016). Turpinājumā īsi apskatīti pieci tradīcijas jēdzienu rakturojošie elementi, kas aptver dažādus tradīcijas izpratnes virzienus un dominē lielākajā daļā vispārīgo definīciju: tagadnē balstīta saikne ar pagātņi, nepārtrauktība, mainība, simbolisms un tradīcijas īstenotājs.

Tagadnē balstīta saikne ar pagātņi – tradīcijas ir balstītas iepriekšējo paaudžu radītās vērtībās, kuras ir aktuālas arī tagadnes situācijās, tāpēc tās tiek pārmantotas. Tradīcija var izplatīties arī ļoti īsā laikā un nevis lineāri, bet cikliski un pat kultūras tīkla formā, tāpēc vērtīgāk ir skatīt nevis tradīcijas gadus, bet paaudzes, kas iesaistījušās pārmantošanā. Tradīcijas īstenotāji atražo pagātņē iedibinātās prakses un vērtības nevis tāpēc, ka gribētu to atražot precīzi tādu, kāda tā bija, bet tāpēc, ka simboliska vērtība liek tiem vēlēties izmantot pagātņē aizgūtās vērtības un prakses tagadnes un nākotnes vērtību ilgtspējas nodrošināšanai (Shils, 1981; Giddens, 1990; Gross, 1991; Finnegan, 1991; Bauman, 1992; Kockel, 2007; Ēriksens, 2010; Bula, 2011; Bronner, 2011; Sims and Stephens, 2011; Hobsbawm, 2012; Laķe & Vinogradova, 2016; Treimane & Vinogradova, 2018a). Neapšaubāmi ir fiksējama Dziesmu un deju svētku tradīcijas saikne ar pagātņi – tās sākums ir datēts ar 1873. gadu, un tā ir balstīta vēl sanākās tautasdziesmu un kopā muzicēšanas praksēs (Bula, 2011). To atkārtotāšanās ik pēc pieciem gadiem liecina par cikliskumu – viena cikla ietvaros īsā periodā tiek apgūtas jaunas prasmes un repertuārs dažādās ģeogrāfiskās kopienās. Diskutabls varētu būt jautājums par to, ko no pagātnes svētkos “atražo”, visdrīzāk, tas varētu būt mīts par latviešiem kā dziedātājtautu, kas padara dziesmu par kopības un vienotības radītāju (Bula, 2011). Lai gan svētku koncepts no pirmsākumiem ir mainījies un ietver plašākas jomas nekā tikai dziedāšanu, tajos ietvertā konotācija par kopā sanākšanu un vienotību saglabājusies, kas padara to dzīvu un aktuālu mūsdienās.

Nepārtrauktība – tradīcija var pastāvēt tikai tad, ja nepārtrauktā procesā no pagātnes tiek iedzīvināta tagadnē kā aktīvs, dzīvs un dabisks process, nevis kā mākslīgs mantojums. Šis raksturojums savij kopā pagātnes un mainības aspektu, parādot, ka nepārtrauktā tradīcijas

īstenošanā un saglabāšanā ir būtiska tās pielāgošana tagadnei atbilstošām vērtībām, jo tikai nepārtrauktā tās modifikācijā var runāt par tradīciju kā dzīvu mūsdienu elementu. Tradīcijas nepārtrauktības nodrošināšana (tātad – pārmantošana) atkarīga no cilvēka attieksmes pret pagātņi – ja konkrētā laika sabiedrībai tradīcija šķiet vērtīga, tā var tikt pārmantota un pielāgota sabiedrības prasībai pret laikmetam atbilstošām vērtībām (Bauman, 1992; Glassie, 1995; Kockel, 2007; Bronner, 2011; Bula, 2011; Vaz da Silva, 2012). Dziesmu un deju svētku tradīcija ir saglabājusi nepārtrauktību, tikai divas reizes neiekļaujoties ierastajā piecgades ciklā (Muktupāvels, 2018). Tā ir pārvarējusi dažādus politiskus un ideoloģiskus laikmetus, saglabājot savas pamatvērtības un pielāgojoties katrai situācijai. To var saistīt ar tradīcijas īstenošanu aktīvu darbību visā tradīcijas norises gaitā un vēlmi iesaistīties tradīcijā (Bronner, 2011). Pētījumi liecina, ka arī mūsdienās svētki iedzīvotājiem joprojām šķiet aktuāls veids, kā paust patriotismu un etnisko identitāti (Bula, 2011; Tisenkopfs et al., 2002; Tisenkopfs et al., 2008; Muktupāvela & Laķe, 2018).

Mainība – tradīcija ir dzīva un dinamiska kultūras iezīme, kas pielāgojas konkrētā laika sabiedrībai un spēj tajā būt aktuāla, atspoguļojot sabiedrībai nozīmīgas vērtības. Tas ir iespējams, tradīcijā ieviešot radošumu un īstenojot jaunradi (tādā mērā, ko pieņem ar tradīciju saistītā kopiena). Var teikt, ka mainība ir būtisks un pašos pamatos nepieciešams elements tradīcijas saglabāšanā, jo pārmantotas un saglabātas tiek tikai tās tradīcijas, kas spējīgas pieskaņoties mainīgajām sabiedrības vērtībām, un visi jauninājumi ir saskaņā ar tām. Ja tā nav, tad tradīcijai ir risks izzust pavisam (Shils, 1981; Giddens, 1990; Finnegan, 1991; Gross, 1991; Toelken, 1996; Bronner, 2011; Bula, 2011; Cashman, Mould & Shukla, 2011; Sims and Stephens, 2011; Vaz da Silva, 2012; Treimane & Vinogradova, 2018a; Bronner, 2019). Svētku tradīcija kopš tās pirmsākumiem ir ievērojami mainījusies, bet ir iespējams fiksēt nemainīgos un mainīgos elementus. Nemainīgie ir – svētku gājiens, kopkora koncerti un koru sacensības, mainīgie – dažādi, starp tiem nozīmīgākie ir svētku nosaukums, kolektīvu vērtēšanas sistēma, dejojāju, koklētāju un citu dalībnieku pievienošana, svētku rīkotāji, bērnu un jauniešu iesaiste un atsevišķu svētku viņiem izveide, jaunu pasākumu ieviešana (Muktupāvels, 2018).

Simbolisma elements ir tradīcijas raksturojuma statiskā jeb stabilā vērtība un ļauj saglabāt tās nepārtrauktību. Tradīcijām piemīt simbolisks spēks, kura pamatā ir tādi nodošanas veidi un vērtības, kas sasaucas ar konkrētā laika sabiedrību. Ar simbolu palīdzību tradīcijā tiek veidotas emocionālās saites ar pagātņi. Tie norāda uz savas identitātes un piederības atpazīšanu konkrētajā kopienā – jo cilvēki labāk izprot un spēj reflektēt par tradīcijām, jo vairāk apzinās savu identitāti. Rituāli ir viens no veidiem, kā pastiprināt tradīciju simbolismu un ar to saistīto piederības sajūtu (Gross, 1991; Bauman, 1992; Bronner,

2011; Bula, 2011; Sims and Stephens, 2011; Vaz da Silva, 2012). Dziesmu un deju svētki teorētiski un empīriski ir atzīti par spēcīgu etniskās un nacionālās identitātes simbolu un veidotāju. Pētnieki norāda, ka svētki simbolizē tautas un nācijas vienotību un valsts pirmradīšanas aktu, kas tiek panākts ar dažādu rituālu elementu palīdzību, kā Mežaparka Lielā estrāde, dažādu uzrunu patoss, virsdiriģentu un virsvadītāju godināšana, gājiens, goda un tautas tērpi, tāpat dziesmām un tekstiem piemīt savs simbolisms (Bula, 2000; Tisenkopfs et al., 2002; Tisenkopfs et al., 2008; Bula, 2011; Laķe, 2018; Muktupāvela, 2018).

Tradīcijas īstenotājs – tradīcija un indivīds ir savstarpēji nešķirami, lai vispār varētu runāt par tradīciju. Tradīcijas īstenotājs ir jumta jēdziens, ar ko var apzīmēt visus tradīcijā iesaistītos, bet pastāv dažādas prakses, kā izšķirt dažādos iesaistes posmus un līmeņus, piemēram, iedalot tos “devējos” un “saņēmējos” vai arī aktīvajos un pasīvajos tradīcijas īstenotājos. Jēdzienu vieglāk pielāgot konkrētai tradīcijai, ņemot vērā tās saturu, vai iespējams izšķirt šos dažādos līmeņus un iesaistes posmus. Tradīcijas īstenotājiem vismaz kaut kādā mērā būtu jāapzinās, ka viņi ir iesaistīti tradīcijā, lai gan nereti tie nereflektē par veidiem, kā to dara, un paši to īsti neapzinās. Kopumā jāsecina, ka, runājot par tradīcijas īstenotāju, patiesībā pētnieki min kopienas, kas īsteno šīs tradīcijas. Indivīds ir tikai viens posms, kas palīdz izsekot tradīcijas pārmantošanas procesiem, bet tradīcijas saglabāšana būtu jāskatās plašākas grupas jeb tradīcijas kopienas kontekstā (Shils, 1981; Giddens, 1990; Green, 1997; van Zantem, 2002; Kirschenblatt-Gimblett, 2007; Kockel, 2007; Bronner, 2011; Sims and Stephens, 2011; Cashman, Mould & Shukla, 2011; Bula, 2011; Laķe & Muktupāvela, 2017; Treimane & Vinogradova, 2018a; Muktupāvela & Laķe, 2018). Šobrīd aktuālais skatījums uz Dziesmu un deju svētku tradīcijas īstenotājiem ir kā uz kultūras mantojuma kopienas. Ņemot vērā daudzskaitlīgo īstenotāju skaitu kopienā, kas aptver 18 svētku procesā iesaistītās puses³ un dažādos līmeņos iesaistītos svētku skatītājus, tradīcijas īstenotājus var iedalīt pēc iesaistes līmeņa. Aktīvie nodod tālāk tradīciju un darbojas ar to saistītās aktivitātēs – tie ir svētku dalībnieki, vadītāji, organizatori, atbalsta funkciju sniedzēji, mediju pārstāvji u.tml. Savukārt pasīvie ir par to dzirdējuši vai attālināti piedzīvojuši, nedarot neko konkrētu, kas palīdzētu to uzturēt un nodot tālāk, – tie ir skatītāji klātienē (aktīvi) un televīzijā (pasīvi) un tie, kas sekojuši līdz svētku notikumiem plašsaziņas vai sociālajos tīklos (Green, 1997; Bula, 2011; Hermane, 2018; Laķe, 2018; Muktupāvela & Laķe, 2018).

³ Starp tiem ir UNESCO Latvijas Nacionālā komisija; Latvijas Republikas Saeima; Ministru kabinets; Dziesmu un deju svētku padome; LR Kultūras ministrija; LNK Ģeozaru eksperti; pašvaldības; svētku koordinatori; skolas, augstskolas, uzņēmumi, nevalstiskās organizācijas; kultūras centri, izglītības iestādes, kur notiek mēģinājumi; kolektīvu vadītāji, virsdiriģenti/virsvadītāji, kolektīvi, dalībnieki un vēl citi (Hermane, 2018).

Dziesmu un deju svētku analīze tradīcijas fenomena raksturojuma kontekstā pārlicinoši norāda, ka svētki ir skatāmi kā tradīcija un ietver visus ar to saistītos elementus. Tas ļauj arī secināt, ka minētie elementi atspoguļo svētku tradīcijas pārmantošanas un saglabāšanas būtību – svētku nepārtrauktā un cikliskā saikne ar tradīciju tiek nodrošināta un iedzīvināta tagadnes vērtībās reizē ar jaunrades un radošuma palīdzību un etniskās un nacionālās identitātes uzturēšanas funkciju. Tā kā abu efektivitātē ir nozīmīga kopības, nosacītas vienprātības un vienotības sasniegšana, tad tās var pieņemt par būtisku svētku saglabāšanas priekšnoteikumu, kuru vērts pētīt emociju kontekstā.

2.2. Emociju aspekts kā potenciāls priekšnosacījums Dziesmu un deju svētku pārmantošanai un saglabāšanai

Promocijas darbā tiek izvirzīts pieņēmums, ka starp līdz šim pētītajiem Dziesmu un deju svētku tradīcijas pārmantošanas un saglabāšanas priekšnoteikumiem ir arī emociju aspekts. Tam par pamatu tiek ņemtas no līdzšinējiem pētījumiem apkopotās atziņas, ka emocijām ir nozīme svētku tradīcijā, tikai to pētniecība nav bijusi primārais fokuss. Tāpēc šajā nodaļā analizēti svētku tradīcijas pētījumi sociālo zinātņu ietvaros, kuros secinājumi iekļauj kādas atziņas par emociju lomu, analizēta izmantotā terminoloģija un dots īss ieskats emociju saistībai ar citiem priekšnoteikumiem.

2.2.1. Emocijas svētku tradīcijā sociālo zinātņu pētījumos

Dziesmu un deju svētku tradīcijas pētniecības fokusā tieši nav bijusi emociju pētniecība, ko var pamatot ar vairākiem pētniecības attīstībā balstītiem iemesliem. Viens no tiem – emociju socioloģijas nesenās attīstības pasaulē dēļ arī Latvijā ir maz pētnieku, kuri darbojas tās ietvaros. Otrs, svētku tradīcijas pētniecības attīstībā tikai pēdējos 10–15 gadus tam pievērsušies dažādu sociālo zinātņu pārstāvji, kamēr humanitāro zinātņu pārstāvjiem nav bijis uzdevums skaidrot svētku plašo sociālpolitisko nozīmi un tiem trūkst nepieciešamo analīzes instrumentu (Daugavietis, 2018). Lai gan starp biežāk pētītajiem svētku aspektiem pēdējo gadu sociālo zinātņu pētījumos emocijas tieši nav analizētas, vairākās publikācijās un pētījumos pētnieki norādījuši uz emociju nozīmi un mēģinājuši skaidrot gan kvalitatīvus, gan kvantitatīvus empīriskos datus bez atbilstoša teorētiskā seguma. Arī šādi pētījumi var sniegt būtiskas norādes par emociju nozīmīgumu svētkos un veido pamatu šī pētījuma aktualitātei. Promocijas darbā analizēti tie sociālo zinātņu pētījumi, kuri sniedz vispārīgu un daudzpusīgu svētku tradīcijas izvērtējumu un ir balstīti ievērojamā empīriskā materiāla bāzē. Te īpaši izceļami divi pētniecības atzari jeb bloki. Pirmais ir divi tūkstošgades mijā uzsāktie T. Tisenkopfa pētījumi par svētkiem sociālā kontekstā, kas secīgi turpina viens otru un kur

izmantota plaša empīriskā materiāla bāze (Tisenkopfs et al., 2002, 2008), otrs ir Latvijas Kultūras akadēmijas VPP "Habitus" īstenotie R. Muktupāvelas un A. Laķes pētījumi (Muktupāvela un Laķe, 2018). Svētku emociju analīzē mazāk uzmanības tiks pievērsts atsevišķām publikācijām vai humanitāro pētnieku darbiem, bet ir tādi, kuros parādās pa kādai atziņai par emociju nozīmi svētkos (piemēram, Kruks, 2018; Bula, 2011; Šmidchens, 2017).

Par svētku pētniecības aizsākumiem sociālās zinātnēs var izvēlēties dažādus atskaites punktus, bet minēto pētniecības atzaru kontekstā par būtisku aizsākumu ar mūsdienu pētniecībai atbilstošu empīrisko bāzi var minēt sociologa T. Tisenkopfa vadībā veikto pētījumus. 1995. gadā publicētajā pētījumā par svētkiem tiek pieminēta emociju nozīme, norādot, ka bez politiskās un ideoloģiskās ietekmes svētkiem piemīt arī psiholoģiska ietekme un ka tos var aplūkot kā sociālu fenomenu, kam būtisks elements ir sabiedriskās emocijas (Tisenkopfs, Ābolīņa & Miezīte, 1995). Pamatīgāk T. Tisenkopfs atgriezies pie svētku tēmas 2002. un 2008. gadā, īstenojot empīriskā bāzē balstītus plašus pētījumus par svētkiem (Tisenkopfs et al., 2002, 2008). 2002. gadā pētījumā "Dziesmu svētki mainīgā sociālā vidē" emociju aspekts parādās daudzkārt gan empīrisko, gan teorētisko materiālu analīzē un arī pētnieku komentāros. Lai gan pētījumā jaušama atturība pret emociju novietošanu kā centrālo svētku aspektu, tiek secināts, ka svētki ir "neatkārtojams emocionāls pārdzīvojums" (Tisenkopfs et al., 2002, 41). 2008. gada pētījumā "Dziesmu un deju svētki mainīgā sociālā vidē" emocijas vairs netiek tik bieži pieminētas, acīmredzami autoriem zaudējot par tām interesi uz kopējo tēmu daudzveidības fona (Tisenkopfs et al., 2008).

Var teikt, ka emociju nozīmības izcelšana atkal kļūst aktuāla ar 2018. gadā izdoto Latvijas Kultūras akadēmijas pētnieku monogrāfiju "Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija" (Muktupāvela un Laķe, 2018), kur tās zinātniskās redaktore R. Muktupāvela un A. Laķe jau ievadā norāda, ka svētku tradīcijai piemīt mākslinieciski simboliskais un emocionālais saturs (Muktupāvela un Laķe, 2018). Pilnīgu un vispārīgu emociju analīzi gan neviens no autoriem nav veicis, mazliet tam pievērsusies R. Muktupāvela nāciju simbolu kontekstā, veltot nelielu sadaļu emocijām svētkos (Muktupāvela, 2018). Pētniece secina, ka emocionālā pieredze ir starp trim nozīmīgākajiem dziedājošo nāciju zīmola ilgspēju ietekmējošiem faktoriem (līdz ar plašo iedzīvotāju iesaisti un lokālās identitātes manifestācijām). Tā kā emocionalitāte ir neatņemama jebkuras mākslinieciskās pieredzes sastāvdaļa, emocijas ir būtiskas svētku satura veidotājas. Emocijas svētkos izpaužas dažādās norisēs, un to rašanos pētniece raksturo šādi – "uz emocijām iedarbojas notikumu masveidība apvienojumā ar Dziesmu un deju svētku kopienas dalībniekiem uzreiz atpazīstamo un atzīto sinhronitāti" (Muktupāvela, 2018, 153).

Emociju nozīmīguma leģitimizēšanā svētku kontekstā, pirmkārt, būtiski – autori norādījuši, ka svētkos nozīmīgs ir emocionālais aspekts, un pieminējuši emocijas vispārīgi vai konkrētas emociju izpausmes, piemēram, gandarījumu, prieku u.tml. Otrkārt, būtiski, ka monogrāfijā pētnieki izmanto ne vien vispārpieņemtas frāzes par svētku emocionālo nozīmību, bet atsaucas uz empīrisko materiālu, kas aptver dažādas tradīcijā iesaistītās puses, kā arī Latvijas iedzīvotājus kopumā. Turpinājumā tiks aplūkotas vairākas ar emocijām saistītas tēmas, ko svētku kontekstā apskata pētnieki: emociju vieta svētku funkcijās; svētki kā personisks emocionāls pārdzīvojums; emocijas kā motivācija piedalīties svētkos un ikdienas praksēs; emocijas kā ieguvums vai svētku efekts; emocijas kā vietas piederības un identitātes veidotājs; kolektīvu vadītāji kā pozitīvu emociju veicinātāji; mākslinieciskās kvalitātes, repertuāra, dziesmu un to tekstu nozīme emociju radīšanā.

Emociju vieta svētku funkcijās

T. Tisenkopfa komandas pētījumu (Tisenkopfs et al., 2002, 2008) viens no galvenajiem uzdevumiem ir izvirzīt ar svētkiem saistītās funkcijas. 2002. gada pētījumā tiek izvirzītas četras svētku funkcijas: 1) nacionālās identitātes atražošanas funkcija; 2) mākslinieciskā un estētiskā funkcija; 3) ideoloģiskā un politiskā funkcija; 4) pilsoniskās līdzdalības un komunikācijas funkcija. Jāatzīmē, ka tieši ceturrtā funkcija pētnieku ieskatā veido koku kustības, pašdarbības un svētku masveidības pamatus un līdzdalībā un komunikācijā svētku dalībnieki un apmeklētāji gūst emocionālu gandarījumu un sociālu papildījumu (Tisenkopfs et al., 2002). 2008. gada pētījumā pētnieki veica izmaiņas šajā modelī, izvirzot piecas funkcijas: 1) mākslas; 2) komunikācijas; 3) izklaides; 4) ideoloģijas un 5) ekonomisko (Tisenkopfs et al., 2008). Promocijas darba kontekstā atkal jāizceļ komunikācijas un izklaides funkcijas, jo tajās ietverti tādi aspekti kā kopība un satikšanās (komunikācijas funkcijā) un kolektīva neformālie pasākumi (izklaides funkcijā). Turklāt pētnieki norādījuši, ka komunikatīvā (jeb komunikāciju) funkcija ietver ne tikai svētkus, bet arī sagatavošanās posmu jeb ikdienu, un izcēluši, ka komunikācija ir viena no svarīgākajām cilvēka pamatvajadzībām, kas ir arī viena no galvenajām motivācijām, kāpēc cilvēki iesaistās pašdarbībā. Savukārt izklaides funkcija daļēji pārklājas ar komunikācijas funkciju, bet vairāk attiecas uz svētku auditorijas daļu. Te būtisks secinājums ir, ka neviena no piecām nosauktajām funkcijām gan neietver emocionalitātes aspektu un tas pat pastarpināti netiek pieminēts, piemēram, kā gandarījums vai līdzīgas sajūtas, lai gan vēl 2002. gada pētījumā autori vismaz pastarpināti atsaucas uz emociju nozīmi, definējot svētku funkcijas. Varētu pieņemt, ka svētku funkcija nav tieši radīt emocijas un ka tās ir tikai kā viens no to efektiem, tomēr pētnieki, aprakstot funkcijas, norāda: ja skatās uz svētkiem kā uz sociālu fenomenu, šīs

funkcijas reizē ir gan svētku elementi, gan iespējas, resursi un kapitāli (Tisenkopfs et al., 2008). Šajā darbā līdz šim veiktā teorētiskā izpēte liecina, ka emocijas ir nozīmīgs svētku elements, kas varētu darboties arī kā resurss un kapitāls.

Svētki kā personisks emocionāls pārdzīvojums

Līdzšinējos pētījumos par svētkiem iekļauti dažādi apgalvojumi par svētkiem, ar kuriem tiek novērtētas attieksmes pret svētkiem dažādās iesaistīto grupās, t.sk. Latvijas iedzīvotāju vidū. T. Tisenkopfa komandas pētījumos apgalvojumi tiek dalīti divās grupās – vispārīgas nozīmes vērtējumi (piemēram, “Dziesmu un deju svētki vieno visu Latvijas sabiedrību”) un personiskās nozīmes vērtējumi, kuros ietilpst arī ar emocijām saistītais apgalvojums “Dziesmu un deju svētki man ir spēcīgs emocionāls pārdzīvojums”. 2002. gada iedzīvotāju aptaujā 62 % norādīja, ka Dziesmu un deju svētki viņiem ir spēcīgs emocionāls pārdzīvojums, bet 2007. gadā jau ievērojami mazāk – 43 % (Tisenkopfs et al., 2002; Tisenkopfs et al., 2008). Šis pats apgalvojums vēlāk atkārtos A. Laķes vadībā īstenotajā dalībnieku aptaujā (Laķe & Grīnberga, 2014), kā arī iedzīvotāju aptaujā, kur tas nedaudz modificēts – “Dziesmu un deju svētki man personiski ir spēcīgs emocionāls pārdzīvojums” (Vinogradova, 2017). Tiek secināts, ka personiskās nozīmes vērtējumi par svētkiem ir augstāki, un pētnieki to skaidro ar tendenci svētkiem pamazām zaudēt visaptverošo sociālo nozīmi, ko uzrāda arī citu jautājumu analīze. Būtiskāka personiskā pieredze ir aktīvi iesaistītajiem tradīcijā. Pētnieki to pamato ar kultūras atkarības teoriju – jo vairāk patērē kādu kultūras produktu un vairāk indivīds ir “tajā iekšā”, jo tam tiek piešķirta lielāka vērtība. Arī dalībniekiem būtiskākas ir tās nozīmes, kas attiecas uz viņiem personīgi, kuras ir pārdzīvotas un kuras viņi vēlas piedzīvot atkal (Tisenkopfs et al., 2008).

Emocijas kā motivācija piedalīties svētkos un ikdienas praksēs

Iegūtās emocijas var būt kā motivācija iesaistīties gan svētkos, gan arī ikdienas praksēs. Piemēram, T. Tisenkopfa komandas īstenotajā pētījumā dažādas iesaistītās puses, kā dalībnieki un diriģenti, runājot par motivāciju iesaistīties svētkos valstiskā līmenī, min emocionālo pacēlumu un emocionālo prieku. Toties pētnieki atzīmē emociju kā motivācijas neviennozīmību, norādot, ka emocionālais pacēlums nevar būt katros svētkos (Tisenkopfs et al., 2002). Jāņem vērā, ka svētku kontekstā par emocijām var runāt ar dažādu terminoloģiju. Tā 2008. gada pētījumā secināts, ka motivācija piedalīties pašdarbības kolektīvos (tātad ikdienas praksēs, ne svētkos) vienmēr ir bijusi “sajūtu gūšana” (Tisenkopfs et al., 2008, 49). Pētnieki norāda, ka daļai galvenā motivācija ir līdzdalība un tās sajūtas, ko sniedz kopīga

piedalīšanās svētkos, gatavošanās procesā un līdzdalība mēģinājumos, bet citiem būtiskākas sajūtas raisa dziesmas vai dejas izpildīšana augstā mākslinieciskā līmenī. Savukārt paši pētnieki visai izaicinoši nosaukuši sadaļu, kurā analizēti minētie dati, spilgtās emocijas asociējot ar baudas sajūtām – “Piedalīšanās svētkos sajūtu gūšanai: līdzdalības vai ambīciju īstenošanas bauda” (Tisenkopfs et al., 2008, 49). Secināts, ka svarīgi ir uzturēt līdzsvarā abu sajūtu gūšanas iespējas, jo svarīgi ir, lai piedalās gan tie dalībnieki, kas vēlas uzturēt augstu līmeni, gan tādi, kuriem svarīgi ir piedalīties. Šī atziņa atbilst A. Treimanes secinājumiem par nepieciešamību meklēt samērojāmību un balansu starp māksliniecisko kvalitāti un iespējām svinēt svētkus (Treimane, 2018).

Emocijas kā ieguvums vai svētku efekts

2017. gadā īstenotajā iedzīvotāju aptaujā atklājās, ka gan iedzīvotāji, gan tradīcijā iesaistītie kā būtisku ieguvumu no svētkiem min tieši emocijas. A. Laķe norāda, ka būtiska ir no empīriskajiem datiem sniegtā atziņa, ka emocijas rodas ne tikai aktīvajos, bet arī pasīvajos tradīcijas īstenotajos jeb skatītājos klātienē. Viņi svētku pasākumus piedzīvo ar empātisku interesi, gūst pozitīvas emocijas un tādējādi rada “emocionāli solidāru atbalstu” aktīvajiem svētku dalībniekiem (Laķe, 2018, 349). Pētniece uzsver, ka tradīcijas atbalstošās kopienas lielais skaits (tieši un netieši pasīvie tradīcijas īstenoņi) norāda uz iedzīvotāju tieksmi pēc emocionālā līdzpārdzīvojuma, tādā veidā solidarizējoties ar aktīvajiem dalībniekiem (Laķe, 2018). 2008. gada pētījumā emociju vietā tiek analizēts gandarījums kā centrālā vērtība vai svētku aspekts, kas ir būtisks tradīcijas īstenoņiem. To savā ziņā var saukt par emocionalitātes izpausmi vai efektu, arī ieguvumu no svētkiem. Pētījumā tiek izvirzīti trīs teorētiskie modeļi (konverģences, diverģences un heterogenitātes), kas ļauj modelēt svētku attīstības virzienus. Konverģences modelis paredz, ka sabiedrība sastāv no dažādām grupām ar atšķirīgām interesēm, bet tiem veidojas vienota izpratne par svētkiem un tā spēcīgi iesakņojusies prātos un kultūrā, tāpēc tos atbalsta dažādas iedzīvotāju grupas un tas rezultējas nepārtrauktā svētku procesā. Šajā modelī pētnieki starp vienojošajām centrālajām vērtībām ievietojuši gandarījumu (līdz ar kopības sajūtu, iesaistīšanos, pašdarbību, identitāti, aizrautību u.c.). Gandarījums kā viena no spēcīgu emociju izpausmēm, ko varētu pielīdzināt spilgtām emocijām, 2008. gada pētījumā parādās vēl vienu reizi. Pētījuma ietvaros īstenoņā radošajā laboratorijā pētnieki lūdza ekspertus novērtēt 68 Dziesmu un deju svētku aspektus, kur starp visaugstāk novērtētajiem bija tie, kas saistīti ar pašu svētku procesu, tajā skaitā – gandarījums (līdz ar svētkiem, kopību, iesaistīšanos un aizrautību) (Tisenkopfs et al., 2008).

Emocijas kā vietas piederības un identitātes veidotājs

Pētnieki uzsver, ka svētku emocijas ir cieši saistītas ar piederības sajūtu tautai un arī mazākām lokālām kopienām (Bula, 2011; Mukstupāvela, 2018; Laķe, 2018). R. Mukstupāvela norāda, ka piederības manifestācija ir cieši saistīta ar emocionālo aspektu, jo, kā liecina empīriskie dati, gan dalībniekiem, gan skatītājiem svētkos ir būtiski būt kopā ar savu tautu (Mukstupāvela, 2018). D. Bulas humanitārais vērtējums norāda, ka tradīcijas vērsums uz pagātņi ir pierādījums tautas senumam, kas ceļ tās pašvērtību un vairo emocionālo patriotismu, bet piedalīšanās dziesmu svētkos ir emocionāli personiska pieredze, kas balstīta piederības sajūtā tautai. Arī paša dziedāšanas pieredze gan skaņā, gan vizuālajā iespaidā reprezentē tautas kopību teju fiziskā formā (Bula, 2011). Empīrisku segumu apgalvojumam par svētku tradīciju kā etniskās identitātes veidotāju apstiprina arī T. Tisenkopfa komandas pētījums. Kvalitatīvie dati liecina, ka svētki ir “neatkārtojams emocionāls pārdzīvojums” (Tisenkopfs et al., 2002, 41), savukārt kvantitatīvie norāda, ka īpaši būtiskas emocijas saistībā ar svētkiem ir tieši latviešiem. Iedzīvotāju aptaujā paustajam apgalvojumam, ka svētki ir kā “neizmirstams, vienreizējs emocionāls pārdzīvojums”, piekrīt 71,9 % latviešu un tikai 38,3 % krievu un 55,3 % citu tautību respondentu. Neskatoties uz datiem, kas apstiprina, ka svētki uztur latviešu etnisko identitāti un sniedz latviešiem emocijām bagātus pārdzīvojumus un kopības sajūtu, autori uz šo publiskajā diskursā dominējošo viedokli skatās kritiski, jo tas, viņuprāt, ir sociāla un daļēji ideologizēta konstrukcija. Tāpat pētnieki norāda uz atziņu, ka nacionālās identitātes paušanai ir arī citi veidi (Tisenkopfs et al., 2002).

Iepriekš minēto pētījumu atziņas, ka svētki uztur un stiprina latviešu etnisko identitāti un kopības sajūtu, papildina A. Laķes secinājumi publikācijā “Dziesmu un deju svētku sociālā ietekme”, kur tiek analizēti empīriskie dati no Latvijas iedzīvotāju aptaujas. Tie liecina, ka vairāk nekā trešdaļai Latvijas iedzīvotāju svētki asociējas ar pozitīvām emocijām un attieksmi, un pētniece skaidro, ka svētkos iegūtā pozitīvā emocionālā pieredze ir saistīta ar tautas kopības un vienotības sajūtu (Laķe, 2018). Līdzīgu viedokli paudis V. Mukstupāvels, monogrāfijas rakstā norādot, ka emocionālo baudījumu svētkos dod dalībnieku vēlme dziedāt kopīgas un zināmas dziesmas, kas simboliski pauž vienotības un kopā darbošanās ideju (Mukstupāvels, 2018).

Svētki ir kā unikāla nacionālās un etniskās kultūras izpausme, bet, kā norāda A. Laķe, arī būtiski “emocionālās vietas piederības veidošanā” (Laķe, 2018, 338). Šo ideju turpina R. Mukstupāvela, norādot, ka tautu veido mazākas lokālas daļiņas un svētkos kā iesaistītajiem, tā skatītājiem ir iespēja identificēties ar konkrētu vietu ne vien valstiskā mērogā, bet arī apliecināt savu lokālo identitāti. Apziņa, ka svētkos var manifestēt par piederību un kopā būšanu ar savu tautu un reizē pārstāvēt mazāku lokālu vienību, rada spēcīgu emocionālo

efektu. R. Mukstupāvela svētkiem piemītošajai emocionalitātei un simbolismam piedēvē spēju atsaukt atmiņā un nostiprināt to vēstījumu, kas 19. gs. otrajā pusē kultūras kustības iespaidā ļāva Baltijas tautām kļūt par patstāvīgām nācijām. Tāpat pētniece secina, ka emocijas stiprina svētku kopienas solidaritāti un caur kultūras performanci kā jēgpilnu simbolu sistēmu tajā iesaistītā kopiena var atbildēt uz jautājumu par tās eksistences jēgu (Mukstupāvela, 2018).

Kolektīvu vadītāji kā pozitīvu emociju veicinātāji

Tematam par kolektīvu vadītāju lomu svētku procesā pievēršas VPP “Habitus” pētnieces (Hermane, Treimane un Vinogradova, 2018), un tā ietvaros tiek analizēts, kā vadītāji var veicināt pozitīvas atmosfēras (kas saistās ar pozitīvām emocijām) radīšanu kolektīvā un kā tas ietekmē svētku pastāvēšanas ilgtspēju. Tiek izvirzīts un apstiprināts pieņēmums, ka kolektīvās līdzdalības priekšnosacījumu nodrošināšanā būtiska loma ir kolektīvu vadītājiem. Svētku procesā vadītājam ir ne vien profesionālā un sociālā, bet arī emocionālā atbildība. Pētnieces izdala divus vadītāju tipus, kur vieni vērsti uz līdzdalību un amatierismu, bet otri uz māksliniecisko izcilību jeb profesionālismu. Tiek secināts, ka vairāk emocionāli pozitīvu atmosfēru kolektīvos rada tie vadītāji, kas fokusējas uz līdzdalību un vērsti amatierisma virzienā. Tas nozīmē, ka tiek sniegtas plašākas līdzdalības iespējas viņu vadītajos kolektīvos, dalībnieki gūst prieku no līdzdalības kolektīvā un motivēti darboties ilgtermiņā. Savā ziņā emocionālā konteksta risks var būt dalībnieku nespēja gūt gandarījumu no sava mākslinieciskā snieguma, ja mazinās tā kvalitāte, jo sociālā dzīve dominē pār mākslinieciskajiem mērķiem. Te kā pretstats likti vadītāji, kuri fokusējas uz māksliniecisko izcilību jeb profesionālismu, kas ar augstajām prasībām veicina konkurenci dalībnieku vidū, augstprātīgu attieksmi pret zemāka līmeņa kolektīviem, kas nereti izslēdz pozitīvas atmosfēras iespēju kolektīvā. Šāds skatījums ir vērtējams kā galējs, un plašā kolektīvu loka vidū ir dažādi izņēmumi, bet autores norāda, ka emocijas lielā mērā korelē ar vadītāju attieksmi, vadīšanas stilu un atmosfēru, kuru tie ar savām prasībām nosaka kolektīvā (Hermane, Treimane un Vinogradova, 2018).

Mākslinieciskās kvalitātes, repertuāra, dziesmu un to tekstu nozīme emociju radīšanā

Pētnieki analizējuši arī publiskajā diskursā esošu pieņēmumu, ka svētku augstā mākslinieciskā kvalitāte ir tā, kas sniedz emocionālu pacēlumu un kopības sajūtu, bet atbildi uz šo jautājumi ir visai sarežģīti izpētīt (Tisenkopfs et al., 2002). Pētnieki uzdevuši jautājumu – “vai mēs varam apgalvot, ka vairumam emocionāli pacelto dziesmu svētku

klausītāju šīs jūtas raisa galvenokārt kopkora augstais mākslinieciskais sniegums?” (Tisenkopfs et al., 2002, 59). Aktuālie pētījumi norāda, ka šobrīd dalībnieku vidū pār augstvērtīgu māksliniecisko sniegumu dominē labi zināmu un iemīļotu dziesmu dziedāšana, tomēr repertuāra kontekstā iezīmējies paradokss, kur, no vienas puses, paši kolektīvi pauž vēlmi pēc augstākas kvalitātes un lepojas, ka var tikt ar to galā, kamēr, no otras puses, svētkus vēlas svinēt, ne sacensties (Treimane, 2018). Neapšaubāmi, estētiskajai baudai kā psihofizioloģiskai parādībai ir sava vieta dziesmu svētkos, bet norādīts, ka ir tikpat kā neiespējami identificēt tās izcelsmes cēloņus un intensitāti. Pētnieki atzīmē, ka “varbūt šīs kopības, vienotības un emocionālās pacilātības sajūtas rada citi faktori, piemēram, “taustāma” vienotība ar dažiem simtiem tūkstošu savu tautiešu, līdzilvēku, ko vēl pastiprina kopīgas nodarbes, piemēram, līdzdziedāšana” (Tisenkopfs et al., 2002, 59). Pētījumā tiek veidota atsauce uz D. Bula teikto, ka līdzdalība svētkos rada arī fizisku pieredzi, jo svētku himniskais unisons ir reāla un gandrīz “taustāma” tautas vienotība (Bula, 2000), bet tas, ka svētku apmeklētāju un dalībnieku emocionālais pārdzīvojums nebalstās mākslinieciskajās vērtībās, nepadara šīs sajūtas mazvērtīgākas. Estētisko baudījumu un tā saistību ar emocionālo pārdzīvojumu ir sarežģīti novērtēt, jo tas ir daudz grūtāk verbalizējams, un varbūt tieši tāpēc kā spilgtākos iespaidus svētkos iesaistītie visbiežāk min tieši vizualizējamus tēlus (svētku kopiespāids, gājiens, uguņošana u.tml.) (Tisenkopfs et al., 2002).

Ja mākslinieciskā kvalitāte un estētiskais baudījums ir empīriski sarežģīti tverami jēdzieni, tad svētku kontekstā emocijas nereti tiek saistītas ar konkrētām dziesmām, to melodijām, tekstiem vai arī repertuāru kopumā. Lai gan mākslinieciskie kritēriji ir vairāk humanitāro zinātnieku lauciņš, kam šajā darbā mazāk pievērsta uzmanība, sociāla analīze var parādīt emociju veidošanās principus saistībā ar repertuāru. Te nozīmīgu ieguldījumu veikusi A. Treimane (Treimane, 2017; Treimane, 2018), balstot analīzi empīriskos datos, kas ietver iedzīvotāju, dalībnieku un profesionāļu redzējumus, un tajos rodamas vairākas vērtīgas atziņas, kas papildinātas ar citu pētnieku komentāriem par šo tēmu (Daugavietis, 2015; Šmidchens, 2017). Ja paskatās uz repertuāru kopumā kā vienotu veselumu, vienmēr pastāvējusi viedokļu sadursme starp amatieriem un profesionāļiem, kādam tam ir jābūt, lai tas dotu gandarījumu visām iesaistītajām pusēm. Tas saistīts ar dažādo kapitālu, kuru noteiktā laikā izmanto iesaistītie indivīdi (piemēram, laiku, zināšanas, pazīšanos), lai iegūtu citus jaunus kapitālus (piemēram, identitāti, izglītību, prestižu u.tml.). Tādējādi indivīdiem motivācija, intereses un rīcība, iesaistoties kādā kultūras laukā, atšķiras pēc kultūras aktivitātes tipa un indivīda tipa (profesionālis, amatieris, patērētājs) – profesionālim vairāk interesēs simboliskais un ekonomiskais kapitāls, bet amatierim – sociālais kapitāls, izklaide un procesa baudīšana, kā rezultātā rodas plaša jeb estētiskā distance starp kolektīvu

dalībniekiem un vadītājiem (Treimane, 2018; Daugavietis, 2015). Dziesmu un deju svētku kontekstā tas atspoguļojas divos viedokļu tipos saistībā ar repertuāru – “dziedāšanas svētki” un “koncerts” (Treimane, 2018, 161). Kā liecina A. Treimanes analizētie dati, patīkamai svētku atmosfērai (kas veidojas no pozitīvām emocijām) būtiski ir tas, lai publika zinātu dziesmas, kuras skanēs estrādē, bet virsdiriģenti un virsvadītāji meklētu iespējas repertuāru saglabāt mākslinieciski augstvērtīgu, tāpēc svētku plānošanas procesā vienmēr ir izaicinājums atrast līdzsvaru starp publikai un dalībniekiem zināmām un patīkamām dziesmām, kā arī apmierinātu profesionāļu vēlmi pēc augsta mākslinieciskā kvalitātes līmeņa. Tāpēc bez repertuāra dažādošanas pēdējo gadu svētkos rasts risinājums noslēguma koncertu sadalīt oficiālajā programmā un sadziedāšanās daļā, kā arī 2018. gadā tika ieviests atklāšanas pasākums svētku dalībniekiem (Treimane, 2018).

Populārāks pieņēmums ir par atsevišķu dziesmu spēju dot spēcīgas emocijas, un te var runāt gan par dziesmas kopējo iespaidu, gan par tās tekstu, gan mūziku. Analizējot jaundarba jēdzienu, A. Treimane veikusi dziesmu sociālo analīzi, kā arī mazliet pievērsusies to emociju analīzei, kas rodas no konkrēta repertuāra. Tiek izšķirti četri jaundarbu tipi: Dziesmu un deju svētku klasika, semiklasika, apdares un jaundarbi. Secināts, ka spēcīgas emocijas visbiežāk izraisa svētku klasika. Tām nāk līdzī simboliskās nozīmes, kas apliecina patriotismu, svētku vēsturisko nozīmi un dziesmas spēku, radot spēcīgas emocijas. Kā piemēri minētas dziesmas “Pūt, vējiņi!”, “Gaismas pils”, “Manai dzimtenei”, “Saule, Pērkons, Daugava”. Klasikas statusu dziesmas var iemantot ātri, piemēram, “Mana dziesma”, “Dvēseles dziesma”, kas kļūva ikoniskas tajā pašā gadā, kad pirmo reizi atskaņotas. A. Treimane pieņem, ka tas tā notiek, jo šīs dziesmas iemieso patriotisko vēstījumu un emocionālo piederības, kopības sajūtu, kur liela nozīme, lai rastos spilgts emocionāls pārdzīvojums, ir tieši tekstam. Tad dziesma patiks cilvēkiem un izraisīs emocionālu pacēlumu, patriotiskas jūtas, vienotības un piederības sajūtu. Svarīgi ir svētku kulminācijā saglabāt emociju un muzikālā baudījuma dinamiku, tāpēc dziesmas, kas sniedz emocionāli spilgtas sajūtas, parasti tiek novietotas programmas beigās kā emocionāla kulminācija, savukārt jaundarbi – vairāk programmas sākumā (Treimane, 2018). Vismazāk pozitīvas emocijas izraisa jaundarbi, kas bijuši kā pasūtījuma darbi. Dalībniekos tie nereti izraisa negatīvas emocijas, jo šādas dziesmas vairumam ir grūti apgūt un pēc svētkiem par to vairs nav lielas intereses. Tomēr virsdiriģenti un virsvadītāji norāda uz būtisku aspektu – jaundarbi ir iespēja ielaist gara telpā jaunus pārdzīvojumus un piepildīt sevi garīgi jaunā veidā, ne tikai atsaukties uz vēsturiski pieņemtiem emocionāliem skaņdarbiem. Vēlme pēc spilgtām emocijām nenožīmē, ka dalībnieki neatbalstītu inovācijas tradīcijā. Svētku dalībnieki kopumā atbalsta inovācijas un pārmaiņas svētku struktūrā, un tās ir būtiska svētku attīstības daļa, tikai tām ir jābūt

proporcionālām jau zināmajiem darbiem, lai dalībnieki varētu iegūt kopības sajūtu un pozitīvi emocionālo piepildījumu, un tas ļauj viņiem justies komfortablāk un ciešāk iesaistītiem tradīcijā (Treimane, 2018).

Atsevišķa pētījuma vērti būtu repertuārā iekļauto dziesmu teksti, bet tiem šeit uzmanība pievērsta tikai tik daudz, cik to pieminējuši promocijas darbā analizēto publikāciju autori, lai saprastu, ka šis jautājums emociju analīzē ir komplicēts un sociāliem zinātniekiem ir jāmeklē veidi, kā to labāk atklāt. Jau minēts, ka pēdējie pētījumi liecina: spilgta emocionāla pārdzīvojuma radīšanai būtiska nozīme varētu būt tekstam, kas ietver kādu patriotisku vēstījumu un rada piederības un kopības apziņu (Treimane, 2018). Šo tēmu plašāk analizējis G. Šmidchens plašā pētījumā, kas publicēts grāmatā “Dziesmu vara” (2017). Kādā no atziņām viņš pauž viedokli, ka dziesmas un to teksti dziesmotās revolūcijas laikā darbojās kā nacionālās identitātes un politiskās rīcības simboli. S. Kruks pret to vērsis kritiku, kas gan nav empīriskos pierādījumos balstīta, tomēr viņš norāda uz vairākiem iebildumiem, kas jāņem vērā emociju sociālā izpētē, tieši to saistībā ar tekstu, – šobrīd pētniekiem trūkst nozīmīgas teorijas par emocijām, lai skaidrotu, kā emocijas darbojas kā vidutājs starp tekstu un sociālu rīcību (Kruks, 2018). Iepriekšējos pētījumos norādīts, ka dziedātāji un auditorija pieredz spilgtas emocijas saistībā ar etnisko piederību, jo ir apmainījušies ar slēptām nozīmēm un interpretācijas kodiem (Tisenkopfs, Āboltiņa & Miezīte, 1995). S. Kruks apšaubā, ka var izdarīt secinājumus par tekstu kā emociju ierosinātāju bez atbilstošiem pētnieciskajiem instrumentiem. Kā piemēru viņš min padomju laika svētku cenzorus, kuri, piederot pie tās pašas kultūras tradīcijas, atļāva dziedāt ideoloģijai nedraudzīgas dziesmas. Viņaprāt, ja teksts rada emocijas, tādā gadījumā ar ideoloģisku dziesmu palīdzību varēja stiprināt lojalitāti padomju režīmam, par ko pētnieki nav reflektējuši. Kritika vērsta arī pret G. Šmidchena atziņu, kurā autors norāda, ka padomju varai draudzīgas dziesmas neatspoguļoja īstās jūtas un ka mūzika radīja emocijas, kas vērstas pret padomju varu (Šmidchens, 2017), bet to skaidrošanai izmanto pretrunīgas idejas par mūzikas efektiem uz emocijām un sabiedrības rīcību un izvēlas selektīvas politiskas epizodes savu ideju pamatošanai. S. Kruka viedoklis ir, ka neatkarības kustības izšķirošajos brīžos masu dziedāšanas kustībai nebija nozīmes un nevar apgalvot, ka emocionālā saikne, ko devusi dziedāšana kopā, ierosināja uz jebkādam aktivitātēm (Kruks, 2018). Kopumā jāsecina, teksts kā emociju ierosinātājs ir visai plašs un specifisks temats, kas prasa ne vien sociālas, bet arī humanitāras zināšanas, kamēr šī darba fokuss uz emocijām būs vispārīgi un sociāli virzīts.

Pētījumu analīze liecina, ka emocijas svētku kontekstā iespējams atklāt ne vien vispārīgi, bet arī dažādos ar tām saistītos aspektos un tēmās. Lai gan pētnieki nepievēršas daudzpusīgai emociju analīzei, teju ikviens akadēmisks pētījums un publikācija pēdējos gados

skar šo aspektu. Kopumā jāsecina, ka vairāki autori mēģinājuši analizēt emociju rašanās un uzturēšanas iemeslus un efektus (Muktupāvela, 2018; Laķe, 2018; Treimane, 2017), bet joprojām trūkst to vispārīga analīze. Kā norāda S. Dž. Bronners, šobrīd vairāk nekā jebkad nepieciešama svētku pētniecība starptautiskā mērogā, jo tas noderētu kā piemērs līdzīgiem pasākumiem, kas ietekmē individuālus dalībniekus un nācijas vai kopienas, kurās tie notiek. 21. gs. piedāvā iespējas objektīvi un detalizēti izvērtēt ne vien svētku nozīmi un daudzveidību, bet arī atklāt to emocionālo krāšņumu (Bronner, 2018).

2.2.2. Pētījumos izmantotā emociju terminoloģija

Analizējot dažādus pētījumus un publikācijas par svētku tradīciju, atklājās, ka ar emociju aspektu saistītā terminoloģija tajos ir visai daudzveidīga, un iemesls, visdrīzāk, ir pētījumu atšķirīgais fokuss un emociju teorētiskā ietvara trūkums. Tas norāda, ka svētku tradīcijas emociju socioloģiskā izpētē jāsaskaras ar virkni etimoloģisku un metodoloģisku problēmu. Turpinājumā pētnieku dažādās pieejas emociju jēdzienam.

Ar pamata jēdzienu “emocijas” publikācijās darbojas tikai R. Muktupāvela un L. Vinogradova (Muktupāvela, 2018; Vinogradova, 2018), kas skaidrojams ar to, ka abām autorēm ir fokusēta interese uz emociju veidošanos un pastāvēšanu svētkos attiecīgi humanitārā vai socioloģiskā ievirzē. Lai gan citi autori arī min šo vārdu, pārsvarā tam līdzīnāk gan metaforiskas un ekspresīvas nozīmes, gan ar emocijām tiek raksturots kāds cits vārds. Tā, piemēram, tiek uzsvērts, ka svētkos ir “pozitīvas” vai “spēcīgas” emocijas (Laķe, 2018; Treimane, 2018; Vinogradova, 2018), kā arī “spilgti pozitīvas emocijas” (Treimane, 2018). Vairāk autori izmanto nevis jēdzienu “emocijas” kā lietvārdu, bet emocijas kā īpašību, raksturojot, ka kaut kas ir “emocionāls”. Tie minēts, ka svētkos ir “emocionalitāte” (Muktupāvela, 2018), kā arī minēta svētku “emocionālā puse” (Treimane, 2018). Pārējiem “emocionāls” ir bijis kaut kas cits, starp kuriem biežāk minēts “emocionāls pārdzīvojums”, pieliekot dažādus ekspresīvus raksturojumus – “vienreizējs emocionāls pārdzīvojums”, “neatkārtojams emocionāls pārdzīvojums”, “spēcīgs emocionāls pārdzīvojums”, “emocijām bagāts pārdzīvojums” (Tisenkopfs et al., 2002), “spilgts emocionāls pārdzīvojums” (Treimane, 2018) un “emocionāls līdzpārdzīvojums” (Laķe, 2018). Vairākkārt izmantots “emocionāls pacēlums” (Tisenkopfs et al., 2002; Treimane, 2018), arī “emocionāli pacelts” ir Dziesmu svētku klausītājs (Tisenkopfs et al., 2002). Emocionālas ir sajūtas – “emocionālās paceltības sajūtas” (Tisenkopfs et al., 2002), “emocionāli spilgtas sajūtas” (Treimane, 2018); papildījums – “emocionāls papildījums, pozitīvi emocionāls papildījums” (Treimane, 2018); pieredze – “pozitīvi emocionāla pieredze” (Laķe, 2018), “spēcīga emocionāla

pieredze” (Muktupāvela, 2018). Tāpat ar vārdu “emocionāls” izmantoti dažādi vārdu savienojumi, kā “emocionāls gandarījums”, “emocionāls prieks” (Tisenkopfs et al., 2002), “emocionālā atbildība”, “emocionāli pozitīva atmosfēra” (Hermane, Treimane un Vinogradova, 2018), “emocionālais saturs” (Muktupāvela un Laķe, 2018), “emocionāli solidārs atbalsts” (Laķe, 2018), “emocionāls baudījums” (Muktupāvels, 2018), “spēcīgs emocionāls savilņojums” (Vinogradova, 2018). Lai gan jēdzienu identificēšana nav strukturētas kontentanalīzes rezultāts, tika novērots, ka nereti emociju aspekts svētku kontekstā pieminēts, neizmantojot vārdu “emocijas” vai “emocionāls”, bet gan kādu citu saistītu un pielīdzināmu vārdu. Piemēram, “bauda” un “sajūtu gūšana” (Tisenkopfs et al. 2008, virsrakstā “Piedalīšanās svētkos sajūtu gūšanai: līdzdalības vai ambīciju īstenošanas bauda”), tajā pašā pētījumā vairākkārt minēts vārds “gandarījums”, kas liecina par pozitīvām emocijām. Ar baudu saistīts arī vārdu savienojums “procesa baudīšana” (Treimane 2018). Šī darba autore pozitīvas emocijas reducējusi uz “pozitīvu atmosfēru” (Vinogradova, 2018).

Var secināt, ka ar emocijām saistītu jēdzienu izmantošana nav homogēna, un nereti rodas iespaids, ka pat vienas publikācijas ietvaros autori nespēj konsekventi ievērot vienu jēdzienu un līdz galam neizprot, kuru lai izmanto. Emociju jēdzienu izmanto tikai pāris autoru, kas virzījušies uz paša emociju aspekta pētniecību svētku kontekstā, ne pieminējuši to kā motivāciju, efektu vai kā atzīmēšanas vērtu blakus produktu. Ir gadījumi, kad autori svētku kontekstā runā par pozitīvām emocijām. Lai gan emocijas var būt gan negatīvas, gan pozitīvas, kopumā jūtams, ka pētnieki ar emocijām saprot kaut ko pozitīvu un labu, cenšoties piemeklēt dažādus spēcīgus apzīmējumus. Tas izpaužas gan jēdzienā “emocijas”, gan vārda “emocionāls” lietojumā, kas ir biežāk izmantots par pašu emociju jēdzienu. Pārsvarā autori izmanto vārdu “emocionāls”, lai izmantotu kādu citu lietvārdu, piemēram, pārdzīvojums, pacēlums, sajūtas, pieredze, papildījums, prieks u.tml. Vai arī ir tendence, ka netiek izmantoti vārdi ar sakni “emoc-“, bet citi, kas palīdz aprakstīt līdzīgas atziņas tām, kas citkārt ir saistībā ar emocijām, piemēram, gandarījums, bauda, sajūtas, atmosfēra u.tml. Jēdzienu analīze pētījumos liecina, ka nepieciešama gan teorētiska izpēte, gan metodoloģiski instrumenti, lai izmantotu vienotu terminoloģiju un pētījumu lasītājiem būtu saprotamāks, kas slēpjas zem šiem jēdzieniem un kas īsti tiek pētīts un analizēts – pašas emocijas, tikai pozitīvas vai spēcīgas emocijas, pieredze, kas saistās ar atmiņā paliekošām emocijām (bet katru cilvēka pieredzi pavada kādas emocijas), atmosfēra (kura, ja vien ietver cilvēkus, ietver arī dažādas emocijas), bauda (kā pozitīvu emociju iznākums) vai kas cits.

2.2.3. Emociju saikne ar citiem tradīcijas priekšnoteikumiem

Emociju kā priekšnoteikuma izpētē ir jāņem vērā, ka tas ir pārjomu fenomens, kas cieši sasaistās ar jebkuru citu – vēsturisko, tiesisko, sociālo, ekonomisko un finansiālo, sociālo un izglītības – priekšnoteikumu. Minētie priekšnoteikumi tradīcijas saglabāšanai ir plaši pētīti VPP “Habitus” ietvaros (Muktupāvela & Laķe, 2018), un atsaucēs uz emociju nozīmi var atrast arī tajos.

Vēsturiskais aspekts norāda uz to, ka svētku pēdējo desmitgažu attīstībā dalībniekiem ir bijusi visai atšķirīga pieredze, kas ietver gan padomju laika svētkus, gan Trešās atmodas emocionālo pieredzi, un tai savā ziņā bijis jākonkurē ar mūsdienu svētku emocijām. Savukārt patstāvīgo un mainīgo elementu līdzsvars ir nemitīgu diskusiju avots tradīcijas īstenotāju kopienā (Bērzkalns, 1965; Grauzdiņa & Grāvītis, 1990; Grauzdiņa, 2004; Klotiņš, 1998; Muktupāvels, 2018).

Tiesiskais aspekts liecina par tradīcijas valstisko atbalstu un nozīmību, kas dod tradīcijas īstenotājiem emocionāli drošu pamatu līdzdalībai tajā. Lai gan normatīvais ietvars veido arī attiecīgus nosacījumus iesaistei, tas reizē palīdz nodrošināt ar tradīciju saistītos procesus (UNESCO, 2004; Saeima, 2005; UNESCO, 2009; Saeima, 2016). Būtisks ir pētnieku atzinums, ka lielāka uzmanība nemateriālā kultūras mantojuma kontekstā būtu jāpievērš ikdienas praksēm, kas būtiski pašai tradīcijas kopienai, nevis jāfokusējas uz izcilību (Vaivade, 2016; Vaivade & Ābele, 2018).

Sociālais aspekts lielā mērā sasaucas ar emocionālo pieredzi, kas var būt atšķirīga dažādām demogrāfiskajām un iesaistes grupām. Svētkos vieglāk iekļauties ir jauniešiem, lauku teritoriju iedzīvotājiem, latviešiem un cilvēkiem ar augstāko izglītību, kas ļauj pieņemt, ka šīm grupām būtu iespēja iegūt spēcīgākas pozitīvās emocijas. Būtiska ir empīriskajos pierādījumos balstītā atziņa par svētkiem kā vienotības veicinātājiem gan mikrolīmeņa (ģimenes, paaudzes, kolektīvi), gan makrolīmeņa grupās (reģionālās, pilsētnieku/laucinieku, sociālo slāņu, politiskajās). Savukārt pozitīva emocionālā pieredze lielā mērā saistīta ar vienotības un kopības sajūtas efektu kā latviešu tautai (Tisenkopfs, Ābolīņa & Miezīte, 1995; Tisenkopfs et al., 2008; Vinogradova, 2017; Laķe, 2018; Muktupāvela et al., 2018).

Ekonomiskais un finansiālais aspekts lielā mērā var ietekmēt emocijas kolektīvu ikdienas praksēs – lai gan dalībnieki gribētu finansiāli mazāk ieguldīt līdzekļus darbībai kolektīvā, pētnieki norāda, ka iespējams tieši dalībnieku pašu ieguldījumi kā brīvprātības un atbildības simboli uzlabo sociālo klimatu kolektīvā un veicina piederību kolektīvam, kas veido labvēlīgu emocionālo atmosfēru (Tjarve, Zemīte & Freiberga, 2018a; Tjarve, Zemīte & Freiberga, 2018b).

Izglītības aspekts līdz ar ģimenē ieliktajām vērtībām ir tas, kas palīdz nostiprināt piedalīšanās apziņu, īpaši jaunībā, kad konkurējošas ar tradīcijas aktivitātēm ir citas dzīves jomas un aktivitātes. Turklāt jauniešiem svētkos iegūtās emocijas ir īpaši būtiskas, kas nozīmē, ka bērnībā iegūtā pozitīvā pieredze var dot stabilu pamatu iesaistei tradīcijā arī pieaugušo posmā (Muktupāvela et al., 2018; Treimane & Vinogradova, 2018b; Laķe, Treimane & Vinogradova, 2018). Tādējādi promocijas darbā pētītais emociju priekšnoteikums parādās kā jauns vēl neizpētīts elements, kuru ietekmē un kurš ietekmē arī citas tradīcijas pārmantošanai nozīmīgas jomas.

Rezumējot var teikt, ka par šiem aspektiem un to veiksmīgu īstenošanu svētku tradīcijā var runāt daudz un plaši, bet ikviens no tiem var rezultēties neveiksmīgā svētku pieredzē, ja vien saistīts ar negatīvām emocijām.

2.3. Dziesmu un deju svētku tradīcijas simbolisms un emocijas

Pie R. Kolinsa teorijas priekšrocībām un reizē kritiskajiem aspektiem 1.2.4. apakšnodaļā minētas tās plašās iespējas vispārināt, kas, no vienas puses, padara to par universālu teoriju, no otras puses, var radīt nepilnvērtīgu priekšstatu par tās izpausmes formām konkrēta temata ietvaros. Attiecībā uz tradīcijas izpēti 2.1.2. apakšnodaļā tika skaidrots, ka socioloģiska perspektīva šī fenomena pētniecībā attīstījusies tikai pēdējās desmitgadēs, izrietoši arī Dziesmu un deju svētku tradīcijas pētniecībā pār socioloģiskajām atziņām ilgu laiku dominējušas humanitārās. Ar tradīciju saistīto emociju pētniecībā plašāku skatījumu var dot ne vien tādas universālas teorijas kā R. Kolinsa teorētiska un empīriskā pielāgošana tai, bet arī šīs teorijas saikņu veidošana ar dominējošām humanitārajām idejām par Dziesmu un deju svētku tradīcijas izpausmes specifiku. Īpaši tas attiecas uz simboliem, saistītiem ar tradīciju, kas minēts arī kā viens no tradīcijas saglabāšanas un pārmantošanas priekšnosacījumiem (Muktupāvela & Laķe, 2018), un to nozīmi kā etniskās un nacionālās identitātes veidotājiem. Lai gan R. Kolinsa teorija ir vispārīga un nekonkretizē mijiedarbības grupas kā vienotas nācijas vai tautas, to iespējams pielāgot arī šādam kontekstam. Iepriekš 1.2.3. apakšnodaļā tika analizēta autora ideja par “nacionālisma laika burbuļiem” (Collins, 2012), kur nacionālismu autors saista ar spēcīgi izjustu vienotību, tātad izdevušos mijiedarbības rituālu. Tieši tādi nacionālie pasākumi, kādi ir Dziesmu un deju svētki, spēj pēc burbuļa metaforas dot spēcīgu vienotībā balstītu nacionālisma pieredzi, kas ikdienas pieredzē ar simbolu palīdzību ļauj to izjust rutinizēti latentā fāzē. Mijiedarbības rituālos ilgtermiņa vienotības saglabātāji ir simboli, tātad etniskās un nacionālās identitātes kontekstā Dziesmu un deju svētku tradīciju un ar to saistītos simbolus var uzskatīt par latviskās identitātes uzturētājiem, bet to efektivitāte ir atkarīga no simbolu spējas pastāvēt latentajā fāzē jeb to

ieviešanas ikdienā, kas būtu starpsvētku prakses. Tāpēc šīs apakšnodaļas mērķis ir analizēt humanitāro zinātņu idejas par svētku tradīciju kā etniskās un nacionālās identitātes simboliem un to izpausmes formām un veidot saikni ar R. Kolinsa idejām par mijiedarbības rituāliem un emocijām tajos. Tas tiks īstenots, secīgi pievēršoties šādiem tematiem: kā simboli veido etnisko un nacionālo identitāti; kādi simboli dominē Dziesmu un deju svētkos; kāda ir latviskās identitātes nozīme svētkos un kā emocijas varētu darboties kā kopības un vienotības katalizators svētkos.

2.3.1. Simboli kā etniskās un nacionālās identitātes veidotāji

Cilvēka identitāte ir daudzpusīga, un to veido ne tikai nacionālā, bet arī dzimuma, vecuma, ģimenes, profesionālā un cita veida piederības, kuras var izteikt ar dažādu fenomenu starpniecību. Etnisko un nacionālo identitāti var veidot un izteikt ar dažādām kultūras formām, no kurām bieži kā nācijas simbols tiek izmantots kultūras mantojums, tajā skaitā tradīcijas, kas atklāj identitātes būtību un vērtības (Bula, 2000; Muktupāvela, 2018). Humanitārajās zinātnēs tiek uzsvērts, ka saikne starp tautas nacionālo identitāti un tradīciju radītā saikne ir simboliski radīta, ne dabiska – lai izteiktu savu būtību, tauta izvēlas tradīciju kā savu identitāti simbolu interpretācijas ceļā. Tātad jebkura kolektīvā identitāte ir cieši saistīta ar simboliem, jo tautas un nāciju spēja izteikt ar tās identitāti saistītās atšķirības nosaka tām piešķirtā simboliskā nozīme (Bula, 2000). Lai gan R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teorijā kolektīvā kopā sanākšana tiek skatīta plašākā, ne tikai tautas un nāciju kopā sanākšanas kontekstā, principā viņa teorijā simboliem ir līdzvērtīga funkcija nodrošināt grupas vienotību un vērtības. Ilgtermiņā vienotību grupā var uzturēt ar nostiprinātu simbolu palīdzību, kas liek iesaistīties atkārtotās grupas mijiedarbībās, bet cieņa pret simboliem ir grupas kopīgo vērtību, tātad arī identitātes rezultāts (Collins, 2004).

Paralēles starp R. Kolinsa socioloģisko teoriju un humanitāro pētījumu skatījumu uz simboliem kā etniskās un nacionālās identitātes veidotājiem var redzēt arī tajā, kāda ir simbolu funkcija kopīgās identitātes grupās. Humanitārie pētnieki uz simboliem un ar tiem saistītajiem rituāliem skatās kā uz vienotības veicinātājiem, jo tie spēj apvienot pat tik neviendabīgas cilvēku kopas, kas ietilpst kādā tautā vai nācijā. Piemēram, D. Bula skaidro, simboli veicina kopības sajūtu, jo tiem piemīt daudznozīmība, un tas ļauj piešķirt lietām un idejām dažādas konkrētas nozīmes, dodot cilvēkiem iespēju runāt “kopīgā” valodā, izturēties šķietami līdzīgā veidā un piedalīties vienos rituālos (Bula, 2000). R. Kolinsa teorijā simboli ir tāds pats rituāla rezultāts kā vienotība un tos arī var saukt par vienotības veicinātājiem, jo nostiprināto simbolu funkcija ir motivēt uz jaunām mijiedarbībām grupas ietvaros. Humanitārā perspektīva nacionālās identitātes veidošanās kontekstā skata arī simbolu

funkcijas grupā. Piemēram, izmantojot Entonija Koena (*Anthony Cohen*) kopienas simbolu repertuāra konceptu – tā uzdevumi ir radīt vienotību kopienas iekšienē un izveidot robežu no citām kopienām (citēts no Bula, 2000). Dziesmu un deju svētku kontekstā pētniece R. Mukstupāvela atsaukusies arī uz rakstnieka Eliasa Kaneti (*Elias Canetti*) nacionālās masas simbolu konceptu – tie ir priekšstati un emocijas, ko cilvēki attiecina uz savu nāciju, un tiem piemīt spēja vienot un palīdzēt panākt kopīgu ritmu vai pēkšņi izlādi (citēts no Mukstupāvela, 2018). Abi skatījumi diezgan tieši sasaucas ar R. Kolinsa teoriju, kurā kā vienotībai līdzpastāvošam rituāla rezultātam simboliem pēcāk ir uzdevumus uzturēt grupā ilgtermiņa vienotību un simboli darbojas arī kā skaidrs robežu novilcējs no grupai nepiederošajiem, – tie, kas neciena simbolus, tiek izslēgti no grupas (Collins, 2004). R. Mukstupāvelas atsaukšanās uz E. Kaneti konceptu svētku tradīcijas un ar to saistīto emociju kontekstā patiesībā uzskatāmi parāda, ka starp sociālajām un humanitārajām zinātnēm pastāv būtiska ideju attīstības paralēle, tikai tiek izmantoti atšķirīgi koncepti to skaidrošanai, kā arī socioloģiskā perspektīva ļauj pielāgot idejas dažādiem fenomeniem un tematiem. E. Kaneti nacionālās masas koncepts tiek skaidrots kā uz savu grupu (nāciju) attiecinātās emocijas ar spēju panākt vienotu ritmu un tā izlādi, savukārt R. Kolinsa ideja par kopīgajām emocijām grupā kā vienota ritma radītājām un kolektīvā pacilājuma veidotājām, kas pēcāk rada kā simbolus, tā vienotību grupā, ļauj pielāgot un analizēt to dažādu fenomenu pētniecībā.

2.3.2. Simboli Dziesmu un deju svētkos: latvieši kā dziedātājtauta

Viens no uzmanības vērtiem jautājumiem, jo tas nav šī promocijas darba uzdevums, ir īsumā pievērsties, kas ir ar Dziesmu un deju svētku tradīciju saistītie simboli un to nozīme etniskās un nacionālās identitātes veidošanā. Pētnieki norāda, ka grupas jeb masas simboli var būt dabas parādības, kas parādās kā simboli mītos, stāstos, arī mītiski vēsturiski notikumi un artefakti, kas ir nozīmīgi nācijas pašdefinēšanās procesā (citēts no Mukstupāvela, 2018). Arī dziedāšana var būt masas simbols, un, kā norāda pētniece D. Bula, tad tā ir būtiskākā latviskās kultūras sastāvdaļa, kas nosaka veidu, kādā mēs domājam par kultūru un kā attiecamies pret to, kā mēs ar šī simbola palīdzību radām vērtību un nozīmju sistēmas un kā mēs izrādām savu etnisko savdabību (Bula, 2000). Pētnieki kā mūsdienās joprojām aktuālu Dziesmu un deju svētku tradīcijas simbolu min mītu par latviešiem kā dziedātājtautu (Bula, 2000; Mukstupāvela, 2018). D. Bula norāda, lai gan dabiskajā mutvārdu vidē tautasdziesmas un citi folkloras elementi vairs neeksistē, tās ir ieliktas krātuvē un izmantotas ideoloģisku mērķu sasniegšanai, bet mītā ietvertais simbolisms par latviešu tautasdziesmām kā morālo vērtību uzturēšanas sistēmu, kas virza tautas dzīves stilu, kļūst arvien pašpietiekamāks un stereotipiskāks (Bula, 2000).

Dziedātājtautas tēls radies 19. gs. nacionālajā romantismā un tautasdziesmu slavinājumā nāciju veidošanās kontekstā, kur dominēja ideja, ka tautas patiesais gars rodams pagātnē, kad tā dzīvojusi dabisku un izglītības neietekmētu dzīvi. Šāda romantiskā koncepcija kļuva par pamatu daudzu Eiropas nacionālo valstu izveidei, mudinot nacionālo atmodu aktīvistus apliecināt savu tautu vienreizību ar tautasdziesmām un dziedāšanas tradīcijām. Arī latviešiem šī ideja likās pievilcīga, kas veicināja neskaitāmas publicistiskas fantāzijas ar latviešu tautu, kura dzied vienmēr un visur, un veicināja veidot savu etnisko apziņu, balstoties uz dziedātājtautas tēlu un izmantojot tautasdziesmu kā pierādījumu, ka latviešiem ir sava vēsturiska kultūra un iespēja uzplaukumam nākotnē (Klotiņš, 1998; Bula, 2000). D. Bula norāda, ka saikne starp tautu un tautasdziesmu dziedāšanu jāskatās gan kā simbolisks, gan kā ideoloģisks konstrukts, jo tieši šī piešķirtā saikne starp nāciju un tradīciju padara latviešus par dziedātājtautu, nevis iedzimtā vēlme dziedāt. No vienas puses, latviešu tautasdziesmas ir nacionālās identitātes simbols, no otras – identificējoties ar tautasdziesmu, tapusi simboliskā realitāte, ko sauc par tautu vai nāciju (Bula, 2000).

Identificēšanās ar dziedātājtautas tēlu saglabājusies visos latviešu nācijas vēstures periodos, bet īpaši nozīmīgi tas ir bijis nācijai kritiskajos brīžos, kā atmodas periodos, pirmās brīvvalsts gados, dziesmotās revolūcijas laikā, 20. gs. 90. gados, kad Latvija atgriezās starptautiskajā apritē (Klotiņš, 1998; Bula, 2000). Dziesmu un deju svētku tradīcija lielā mērā reprezentējusi šo dziedātājtautas tēlu ar tautasdziesmu palīdzību un tā ļāvusi dalībniekiem saliedēties tautai nozīmīgos brīžos. Kā piemērus var minēt 20. un 30. gadu svētku politizāciju K. Ulmaņa režīma laikā, kur tautasdziesma bija kā līdzsvarojošais elements, savukārt padomju okupācijas periodā tautas vēlmi pēc pašapziņas saglabāšanas varēja paust ar dziedāšanas tradīcijas saglabāšanu, ne valstisku pašapliecināšanu (Klotiņš, 1998). Lai gan pētnieki norāda arī uz piespiedu līdzdalību svētkos šajā periodā, reizē svētki veicināja vienas dziedošās tautas daļas vienotību, kas lielā mērā balstījās uz tradicionālo kultūru un daļēji pieļauto tautasdziesmu un nacionālās klasikas rēķina (Klotiņš, 1998; Kruks, 2018). Arī 20. gs. beigās dziedātājtautas tēlā iekļautā tautasdziesmu latviskuma vērtība bija nozīmīga, lai atgrieztos starptautiskajā apritē, un arī mūsdienās tā tiek izmantota nāciju zīmološanas kontekstā (Bula, 2000; Muktupāvela, 2018). Ne visi pētnieki gan ir vienprātis par dziedāšanas tradīcijas būtisko lomu latviešiem svarīgajos vēstures punktos. Piemēram, Sergejs Kruks uzskata, ka nozīmīgos brīžos, kā neatkarības notikumos 1991. gadā, dziedāšanas kustības (citkārt dēvētas par dziesmoto revolūciju) loma ir pārspīlēta un selektīva epizožu izvēle (Kruks, 2018), savukārt par to nozīmību iestājas G. Šmidchens, kurš uzskata, ka nevardarbīgu neatkarības kustību pamatā ir tieši tautas dziedāšanas spēja (Šmidchens, 2017). D. Bula norāda, ka mūsdienās latviskā dziedāšana un latviskuma veicināšana nereti

ieguvusi ironisku nokrāsu 20. gs. sākumam raksturīgajiem pārspīlējumiem, bet tas nemaina pamatbūtību idejai, ka atsauce uz pagātni jeb identificēšanās ar senajām tautas dziedāšanas tradīcijām visos laikos latviešiem ļāvusi ievērot vienotu latvisko identitāti, cēlusi pašapziņu un vairojusi emocionālo patriotismu (Bula, 2000).

2.3.3. Latviskās identitātes nozīme Dziesmu un deju svētkos

Mūsdienās latviešu pašidentifikācija kā dziedātājtautai tik lielā mērā ir saistīta ne tikai ar tautasdziesmu, bet arī ar kolektīvo dziedāšanu, un visspilgtāk tā izpaužas Dziesmu un deju svētkos un ar šo tradīciju saistītajās aktivitātēs (Bula, 2000). Lai gan kopkora vienlaicīgā dziedāšana ir tā, kas iegūst simbolisku nozīmi visas tautas kopībai, pētnieki norāda, ka tā aptver plašākas cilvēku masas un iesaista tos. Viens no piemēriem ir neformālā sadziedāšanās daļa, kura sākotnēji bija spontāna reakcija pēc koncerta un nu jau kļuvusi par svētku neatņemamu sastāvdaļu ar atsevišķu programmu (Bula, 2000; Muktupāvels, 2018; Treimane, 2018). Iesaistot lielu iedzīvotāju daļu, svētkiem ir iespēja uzturēt mītu par latviešiem kā dziedātājtautu un to, ka latviešu kopiena tapusi, kopā dziedot. No tautasdziesmām tiek pārņemta galvenokārt dziesmas “klātbūtne” visos latvieša dzīves brīžos – kā darbā, tā atpūtā. Pētnieki norāda, ka šī mīta atražošanā ar svētku palīdzību iesaistījusies gan izglītības sistēma, gan ģimene, gan arī kolektīvu kopiena. Tā rodas saikne starp dziesmu un nacionālo identitāti – mācoties dziesmas un savu kultūras mantojumu, gatavojoties, piedaloties svētkos, arī apmeklējot un citādi iesaistoties, latvietis iepazīst sevi un savu identitāti. Kā jau tas raksturīgs mītiem, arī mītam par latviešiem kā dziedātājtautu cilvēki ir noticejuši un izstrādājies tāds kā nosacījuma reflekss, ka jāpiedalās svētkos un jāiegūst kopības sajūta, kas ļauj apzināties sevi kā latvietim (Bula, 2000; Tisenkopfs et al., 2002).

Svētku nozīme latviskās identitātes veidošanā ir salīdzinoši biežs temats pētniecībā. Kopumā šobrīd publiskajā un zinātniskajā diskursā dominējošais viedoklis ir – svētki uztur latviešu etnisko identitāti un arī nācījas sociālo un politisko vienotību (Tisenkopfs, Āboltiņa & Miezīte, 1995; Bula, 2000; Tisenkopfs et al., 2002; Melbārde, 2018; Muktupāvels, 2018; Muktupāvels, 2018; Laķe, 2018). Vienā no pirmajām socioloģiskajām svētku analīzēm pēc neatkarības atjaunošanas (Tisenkopfs, Āboltiņa & Miezīte, 1995) pētnieki kā vienu no svētku sociālajām funkcijām izdalījuši nacionālisma reproducēšanu. Svētku kontekstā var runāt par divu veidu nacionālismu – etnisko un politisko.⁴ 20. gs. 30. gadu beigās dominēja etniskais

⁴ **Etniskais nacionālisms** ir vienas etniskas grupas nacionālisms, kas balstās uz šīs grupas kopīgu izcelsmi, valodu un tradīcijām, un tas tiecas būt ekskluzīvs. **Politiskais nacionālisms** ir valsts nacionālisms, kas balstīts uz

nacionālisms, padomju periodā to aizstāja politiskais nacionālisms, bet pēc neatkarības atjaunošanas atkal dominēja etniskais nacionālisms. Arī D. Bula, analizējot dziedātājtautas tēlu, runā par latviešu etnisko identitāti, par nācijas vienotību, tikai dažādos vēsturiskos periodos ir atšķirīga nepieciešamība (Bula, 2000). Var teikt, ka svētku nacionālā nozīme mainījies un tikusi pakļauta politiskajiem režīmiem un valsts statusa izmaiņām. Nacionālās identitātes atražošana parādās arī 21. gs. pētījumos T. Tisenkopfa vadībā. 2002. gada pētījumā tā dalīta kā viena no svētku funkcijām (Tisenkopfs et al., 2002), savukārt 2008. gada pētījumā tā apvienota ar ideoloģisko funkciju (kopā ar ideoloģisko un politisko funkciju) (Tisenkopfs et al., 2008). Šo pētījumu dati lielā mērā apstiprina nacionālā diskursa izplatību, tomēr jāņem vērā, ka tā ir sociāla un daļēji ideoloģizēta konstrukcija, kura pamatā ir šis ilgstoši atražotais mīts par latviešiem kā dziedātājtautu un par svētku īpašo lomu identitātes veidošanās procesā. Pētnieki norāda, ka svētku un latviskās identitātes saistību var aplūkot divējādi: 1) svētki ir būtisks etniskās identitātes veidotājfaktors, un ar to palīdzību veidota un uzturēta latviskā identitāte; 2) svētku fenomenu lielā mērā uztur un saglabā etniskās identitātes apzināšanās (Tisenkopfs et al., 2002). Pastāv arī kritiski viedokļi par šo idealizēto funkciju. Jau 90. gadu sākumā medijos parādījās kritika par svētkiem kā latviešu identitātes simbolu, kas īpaši ironiska šķita tirgus ekonomikas ietekmes rezultātā, apvienojot tautisko un komercializāciju (Tisenkopfs, Āboltiņa & Miezīte, 1995). Tāpat pārspīlētais tautiskums radīja cilvēkos negatīvu konotāciju (Bula, 2000). Te atkal īpaši kritisks par svētkiem kā identitātes simbolu bijis pētnieks S. Kruks, norādot, ka svētku nozīmi sociālajā identitātē nevajadzētu pārspīlēt un, viņaprāt, liekulīgs ir arguments par kora dziedāšanas popularitāti sabiedrībā, ja tās uzturēšanai vajag valsts likumu un finansējumu. Par kolektīvās identitātes veiksmi varētu runāt tad, kad indivīdi paši brīvprātīgi un nesavtīgi būtu gatavi veltīt laiku un resursus identitātes apliecināšanai un uzturēšanai (Kruks, 2008). Savukārt R. Muktupāvela un A. Laķe norāda, ka valsts finansiālais un administratīvais atbalsts liecina par to, ka šī tradīcija ir stratēģiski un mērķtiecīgi izmantota kā nācijas zīmols un ka liela daļa no tiem, kas bijuši iesaistīti kādā dzīves posmā šajā tradīcijā, iestājas par valsts iesaisti tradīcijā (Muktupāvela & Laķe, 2017).

kopīgu pavalstniecību, sociālu un politisku organizāciju, un tas tiecas būt inkluzīvs un var vienot dažādas valstī dzīvojošas etniskas grupas (Tisenkopfs, Āboltiņa & Miezīte, 1995).

2.3.4. Emocijas kā kopības un vienotības katalizators

Līdzšinējais pētnieku veikums svētku tradīcijas izpētē ļauj par R. Kolinsa teorijā minēto kopības un vienotības apziņu runāt etniskās un nacionālās identitātes kontekstā, jo tās veicina kolektīvo identitāti – tā ir piederības apziņa, kas piesaista konkrētai grupai. Tāpat kā mijiedarbības rituālu teorijā, pētnieki svētku kontekstā runā par kopības un vienotības sajūtu kā par mobilizējošiem spēkiem, kas ļauj indivīdiem apvienoties ap noteiktām idejām un sociāliem institūtiem (Bula, 2000; Tisenkopfs, Āboltiņa & Miezīte, 1995). Interesanti, ka agrīnajos sociologu pētījumos par svētkiem pieminēts, ka mobilizācijas efektu var sasniegt gan ar komunikatīvu darbību, gan emocionālo vienotību, kaut pēcāk ideja emociju virzienā netiek attīstīta (Tisenkopfs, Āboltiņa & Miezīte, 1995). Arī humanitārie pētnieki tēzei par kopības sajūtu kā spēcīgu pamatu vienotas identitātes nostiprināšanā netieši meklējuši apstiprinājumu emocijās, piemēram, “Dziesmu svētku mazā enciklopēdija” atsaucas uz Latvijas eksprezidentes Vairas Vīķes-Freibergas teikto IX latviešu dziesmu svētkos Kanādā (1991): “[..] viens no spēcīgākiem un vienkāršākiem veidiem, kā individuālā atmodināt neapzinātos iekšējos spēkus, ir pārdzīvojumi, kas veidojas cilvēku kopībā: ar citiem dalīts prieks, sajūsma, jūtu un estētiski pārdzīvojumi. Visu to latviešiem dod Dziesmu svētki.” (Citēts pēc Grauzdiņa, 2004, 110). Tātad var teikt, ka līdz šim pētniekiem svētku tradīcijas kontekstā netieši pavīdējusi ideja par emocijām kā kopības radītājām, tikai nav īsti skaidrs, kāda ir emociju vieta tajā – kopības un vienotības sajūta rada spēcīgas emocijas, vai otrādi. R. Kolinsa teorija pieļauj abas iespējas – kopīgas emocijas rada vienotību, bet vienotība reizē ar kopīgajām emocijām palielina emocionālās enerģijas krājumus, kas principā ir emocionālā svētku “pēcgarša” (Collins, 2004). Pieņemot, ka teorija izskaidro to, ko līdz šim pētnieki nav varējuši izdarīt emociju kontekstā, turpinājumā tiks analizēts, kā līdz šim pētīta kopība un vienotība Dziesmu un deju svētku tradīcijā.

Svētku plašā vēsture nesaraucjami ir bijusi saistīta kā ar kopības sajūtas radīšanu, tā latvisko identitāti. Jau pirmajā atmodas laikā 19. gs. latvieši meklēja trūkstošo kopību tautas aizvēsturē un par nācijas kopību simbolizējošu kultūras formu izvēlējās tautasdziesmu, kas pēc Pirmajiem vispārīgajiem latviešu dziedāšanas svētkiem tika vēl vairāk nostiprināta kā latviešu identitātes neatņemama sastāvdaļa. Ar neatkarīgas Latvijas valsts rašanos kopības idejas konteksts paplašinās līdz reālai politiskai robežai, kas K. Ulmaņa režīmā padara svētkus par daļu no nacionālas valsts veidošanas projekta (Bula, 2000; Tisenkopfs, Āboltiņa & Miezīte, 1995). Arī padomju gados svētkos varēja iegūt kopības sajūtu un spēcīgas emocijas, tikai ārēji padomju vara centās mobilizēt cilvēkus ap komunistisko ideoloģiju, kamēr iekšēji augstāko vienotību viņi sasniedza, dziedot tautas himnas jeb etniskajai identitātei nozīmīgas dziesmas ar pastāvošajai iekārtai pretēju ideoloģiju (Tisenkopfs, Āboltiņa & Miezīte, 1995).

Īpaši nozīmīgs nācijas vienotības un kopības jautājums kļuva 80. gadu noslēgumā jeb Trešās atmodas laikā, kad svētki bija daļa no dziesmotās revolūcijas un darbojās kā nevardarbīgs pretošanās mehānisms (Šmidchens, 2017).

Līdz šim pētnieki jau meklējuši atbildi uz jautājumu, kāpēc svētkiem piemīt spēja vienot un radīt kopības sajūtu kā latviešiem un Latvijas valsts piederīgajiem. Vispirms būtu jārunā par svētku pamatkomponenti – dziedāšanu. Latvijas sociologi to skaidro ar vēsturnieka un politikas zinātnieka B. Andersona idejām par dziesmas un mūzikas spēju vienot cilvēkus gan laikā, gan telpā, kas ļauj piedzīvot vienlaicīgumu. Cilvēki, kas nav pazīstami, dzied tās pašas melodijas un vārdus, un, lai gan savstarpēji nav pazīstami un ir dažādi, viņi sajūt kopību, ko dod kopīgas dziedāšanas pieredze (Anderson, 1991; Tisenkopfs et al., 2002). Interesanti, ka R. Kolins ir šo ideju kritiķis, jo, viņaprāt, B. Andersona “iedomātās kopienas” ir nepārredzamas un telpā nefiksējamas, tātad to radītie mijiedarbības rituāli nebūs tik spēcīgi kā personīgi klātienas rituāli (Collins, 2004), kādas varētu būt, piemēram, amatiermākslas kolektīvu ikdienas prakses Dziesmu un deju svētku straplaikā. Tomēr svētku tradīcijas pētnieki norāda, ka kopdziedāšanas kustība kā nacionālās identitātes simbols ir nozīmīga tieši “piedalīšanās” iespējas dēļ – cilvēki (uzsvērts, ka gan dalībnieki, gan skatītāji) redz sevi aktīvi līdzdarbojamies nācijas veidošanā. Tas notiek caur emocionāli personisku pieredzi, kur katrs dod ieguldījumu kopkora vienotajam skanējumam, un svētku skaniskais un redzamais kopiespāids padara kopību un šajā norisē apliecināto simbolisko realitāti (tautu, nāciju) pat fiziski sajūtamam. D. Bula uzsver, ka kopīgā dziedāšana un skanējums spēj fiziski radīt vienota veseluma sajūtu neatkarīgi no cilvēku sociālās struktūras atšķirībām ikdienā. Turklāt nacionālās identitātes izplatīšanai būtiski ir, ka kopības pieredzējums nepaliek tikai svētku notikuma telpas robežās, jo tam seko masu saziņas līdzekļi, kas veido vēl plašākas līdzdalībnieku kopas un virza svētku uztveri kopības ideoloģijas virzienā (Bula, 2000). Atbalstot R. Kolinsa ideju par nepieciešamību pēc fiziskās telpas un aptveramākām grupām, šeit varētu izvirzīt pieņēmumu, ka svētku tradīcijā kā etniskās un nacionālās identitātes veidojoša simbola ietvaros nozīmīgākās varētu būt tieši ikdienas prakses un ar tām saistīto amatiermākslas kolektīvu darbība starpsvētku periodā. Paši svētki joprojām saglabā iespēju visaugstākajā mērā reprezentēt latvisko identitāti, tomēr tās uzturēšanai ir nepieciešams arī izprotamāks un labāk notverams ikdienas process.

Noslēgumā īsi jāpievēršas svētkiem kā kopības vai identitātes rituālam. Līdz šim pētnieki nereti piedēvējuši svētkiem rituāla formu (Bula, 2000; Tisenkopfs et al., 2002; Grauzdiņa, 2004; Kruks, 2008; Muktupāvela, 2018; Muktupāvels, 2018; Laķe, 2018), plaši neizmantojot rituāla jēdzienu to skaidrošanai (izņēmums ir R. Muktupāvela). Redzams, ka dominējošie rituāla apzīmējumi ir saistīti ar identitātes jēdzienu, piemēram, “identitātes

rituāls”, “vienotības rituāls”, “kopības rituāls” (Bula, 2000), “nacionālās identitātes rituāls” (Muktupāvels, 2018), “nacionāli un valstiski svarīgs rituāls”, “tautas rituāls” (Grauzdiņa, 2004), kā arī “uzspiests rituāls” (Kruks, 2008). Svētku pielīdzināšana rituālam un pat zināma sakralizācija dažādos komunikācijas līmeņos (ikdienas un zinātniskajā diskursā) ir cieši saistīta ar svētku lielo simbolisko nozīmi. R. Muktupāvela norāda, ka rituāla funkcijas ir šādas – simboliski imitēt, skaidrot vai apliecināt kādu par sakrālu vai īpaši nozīmīgu uzskatāmu reliģijas, sociālās, politiskās vai psiholoģiskās realitātes faktu, un svētku lielkoncerts ir nacionālās identitātes performēšanas kulminatīvais akts, tā simboliskā references funkcija ir nostiprināt nacionālās valsts pirmradīšanas aktu (Muktupāvela, 2018, 149). Par tradicionālām rituālām izpausmēm var uzskatīt svētku dažādos simboliskos elementus, kā norises vieta, uzrunu patoss, virsdiriģentu un virsvadītāju godināšana, gājiens, goda un tautas tērpi u.tml., arī dziesmas un to teksti ietver ritualizētu simbolismu (Tisenkopfs et al., 2002; Muktupāvela, 2018). Kā jau minēts nodaļas sākumā, tad humanitāro pētnieku izpratne par jēdzienu “rituāls” ir atšķirīga nekā R. Kolinsa teorijā, tomēr svētku tradīcijas kontekstā tiem ir saskares punkti, ko uzskatāmi parāda D. Bulas skaidrojumi par rituālu nozīmi – primkārt, tie rada tautas un nācijas vienotību un, otrkārt, novelk simbolisku robežu no tiem, kas tajā neiekļaujas (Bula, 2000). Arī mijiedarbības rituāliem ir spēja radīt vienotību, kas svētku tradīcijas kontekstā ir cieši saistīta ar etnisko un nacionālo identitāti, jo svētki novelk simbolisku robežu no tiem, kas tajā neiekļaujas jeb kas neatbilst latviskās identitātes principiem.

Nodaļas kopsavilkums

Promocijas darbā kā Dziesmu un deju svētku gadījumu raksturojošais analītiskais koncepts izmantots tradīcijas jēdziens. Lai gan svētkus var skatīt dažādu citu konceptu ietvaros, tieši tradīcija šobrīd ir dominējošais skatījums zinātnē un arī kultūrpolitikā. Būtiski ir izšķirt darba teorētiskajā un empīriskajā analīzē izmantotā mijiedarbības rituāla atšķirību no visbiežāk humanitāro pētnieku idejās izmantotā rituāla priekšstata. Ja humanitārie pētnieki rituālu visbiežāk saista ar reliģiskām kvalitātēm un ar tām saistīto simbolismu, pat ja to var attiecināt uz sekulāriem notikumiem, tad mijiedarbības rituāli R. Kolinsa teorijas kontekstā ir ikviena kādas grupas konkrēta saskarsme. Tas nozīmē, ka tradīcijas jēdziens tiek saglabāts kā jumta jēdziens Dziesmu un deju svētku fenomena skaidrošanai, kamēr ar mijiedarbības rituālu tiek apzīmēta ikviena aktivitāte jeb saskarsme, kas īstenota tradīcijas ietvaros un noder kā analīzes vienība emociju lomas pētniecībā.

Tradīcijas fenomens darbā tiek skatīts kā starpdisciplinārs, ietverot tādu jomu kā antropoloģijas, folkloristikas, socioloģijas un citu disciplīnu perspektīvas. Šāds skatījums izvēlēts, ņemot vērā socioloģijas neseno pievēršanos tradīcijas izpētei, kas līdz ar to piedāvā ne pārāk plaša klāsta teorētisko materiālu un paša izpētes priekšmeta pārdisciplināro dabu. Ņemot vērā daudzpusīgo skatījumu uz tradīciju, ir visai sarežģīti izvirzīt vienu visaptverošu definīciju, kura būtu izmantojama darbā. Tā vietā izmantotas no tradīcijas jēdzienu klasifikācijas un raksturojuma iegūtās 5 pazīmes, kuras parāda būtiskākos aspektus, kurus iespējams fiksēt arī Dziesmu un deju svētku tradīcijā. Tie reizē arī norāda uz to, kam jāpievērš uzmanība tradīcijas saglabāšanā un pārmantošanā, – tradīcijai jābūt reizē saistītai ar pagātni un jāmainās atbilstoši laikmetam, ir jānodrošina tās nepārtrauktība, tā ietver simboliskās vērtības, un būtiski ir, lai tradīcijai būtu tās īstenotājs jeb tradīcijas kopiena. Lai gan visi aspekti ir vienlīdz svarīgi un noderīgi dažādos analīzes līmeņos, tieši nepārtrauktības elements norāda uz nepieciešamību svētku tradīcijas emociju lomas pētniecībā ietvert ne tikai svētku notikumus, bet arī ikdienas prakses, kas ir būtisks nepārtrauktības uzturētājs.

No līdz šim izpētītiem tradīcijas pārmantošanas un saglabāšanas priekšnosacījumiem tiek secināts, ka ikviens lielākā vai mazākā mērā ietekmē ar svētku tradīciju saistītās emocijas. Turklāt dažādu priekšnosacījumu pētījumos ik pa laikam parādās atziņas, kas norāda, ka emocijas var izvirzīt kā atsevišķu priekšnosacījumu svētku tradīcijas saglabāšanā un pārmantošanā. Līdz šim pētījumi par svētku tradīciju nav bijuši fokusēti tieši uz emocijām un tiem trūkst atbilstošas teorētiskās un jēdzieniskās bāzes, bet tās tiek pieminētas dažādu pētnieku darbos kā nozīmīgas un tādējādi norāda uz nepieciešamību pētīt šo aspektu konkrētā teorētiskā un metodoloģiskā ietvarā. Pašreizējo pētījumu būtiskākās atziņas var apkopot sekojoši – emocionālā pieredze īpaši svarīga ir svētku dalībniekiem, kas var būt nozīmīga motivācija iesaistīties tradīcijā (t.sk. ikdienas praksēs). Turklāt pētījumi norāda, ka spēcīga pozitīva emocionālā pieredze tiek saistīta ar kopības un piederības sajūtu.

Darbā nozīmīga apakšnodaļa ir par Dziesmu un deju svētku tradīcijas emocijām kā katalizatoru kopības un vienotības sajūtām. Tā veido saikni starp vairākiem darbā nozīmīgiem konceptiem, kas ietverti Dziesmu un deju svētku kā tradīcijas raksturojumā un R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teorijā. Pēc R. Kolinsa “nacionālisma laika burbuļu” idejas, tādi nacionālie pasākumi kā Dziesmu un deju svētki rada spēcīgu vienotībā balstītu nacionālisma pieredzi. Lai tie būtu noderīgi ilgtermiņā kā etniskās un nacionālās identitātes uzturētāji, ir nepieciešams izjust līdzīgu mērenāku pieredzi arī ikdienā nacionālisma latentajā fāzē. Tas ir iespējams ar simbolu palīdzību, kas, gan pēc humanitāro pētnieku domām, gan R. Kolinsa teorijas, ir vienotības veicinātāji. Tā kā Dziesmu un deju svētku simboli ietver kopīgās emocijas, ko grupa attiecina uz savu tautu un nāciju, tiem piemīt spēja vienot ap latvisko

identitāti dažāda līmeņa tradīcijā iesaistīto grupas. To efektivitāte ir atkarīga no tā, vai simboli tiek ieviesti un uzturēti ikdienā, kas norāda uz starpsvētu perioda ikdienas prakšu nozīmību tradīcijas pārmantošanā un saglabāšanā. Respektīvi, ikdienas praksēm ir jābūt būtiskam atbalstam mijiedarbības rituālu ķēdes funkcionēšanā, lai svētkos izjustās emocijas un iegūtā vienotība, tajā skaitā kā vienai tautai un nācijai, būtu pietiekami spēcīga, lai tradīcija tiktu pārmantota nākamajām paaudzēm.

3. Empīriskā pētījuma loģiskā struktūra un metodoloģija

Promocijas darba empīriskā pētījuma metodoloģijas izvēli ietekmēja vairāki aspekti. Pirmkārt, emociju socioloģijas pieņemtās pētniecības prakses. Otrkārt, izvēlēta teorētiskā pieeja – mijiedarbības rituālu teorija. Treškārt, darbā analizētais gadījums – Dziesmu un deju svētu tradīcijas fenomēns. Šo trīs aspektu kompleksā daba lika meklēt jaunas empīriskas izpētes pieejas tādu starpdisciplināru fenomēnu, kāda ir tradīcija un emocijas, socioloģiskā izpētē. Promocijas darbā tiek pieņemts, ka šādas pieejas varētu tikt meklētas starp vizuālajām pētniecības metodēm. Tas lika veidot atsevišķu nodaļu, kurā aprakstīts metodoloģijas pamatojums, iepazīstināts ar vizuālajām pētniecības metodēm, atspoguļota pētījuma loģiskā struktūra un darbā izmantotās metodes.

3.1. Metodoloģijas pamatojums un izvēle

Atrast atbilstošu metodoloģiju izvēlētajam tematam emociju socioloģijas ietvaros nav viegls uzdevums, jo šī socioloģijas joma attīsta un izmanto plašu kvantitatīvo un kvalitatīvo metožu klāstu. Kā tika secināts pēc emociju pētniecības metodoloģisko aspektu analīzes 1. nodaļas noslēgumā, emocionālā pieredze ietver apzinātas un neapzinātas emocijas, kā arī jānošķir pieredzētās emocijas no emociju izpausmes, tāpēc metodoloģijas izvēlei jāaptver pēc iespējas plašāku emocionālo pieredžu kopumu. To var iegūt ar daudzpusīgām pētījuma metodēm, kuru izvēlē tiek ņemti vērā divi būtiski ieteikumi – metodes ļauj pētījuma dalībniekiem reflektēt par emocijām un ietver audiovizuālos datus, ar kuru palīdzību pētnieks var objektīvi interpretēt dalībnieku emociju izpausmes un izteiktās pieredzes.

Metodoloģijas izvēli ietekmē promocijas darbā izvēlēta teorētiskā pieeja – R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teorija. Tā ne tikai veido darba teorētisko ietvaru, bet izmantota arī datu analīzē, kur metodoloģijas izvēles nosacījumus veido teorijas autora empīriskā darba vadlīnijas un pārskats par iepriekš veiktiem līdzīgiem pētījumiem. Kā tika secināts 1.2.3. apakšnodaļā, empīriskie pētījumi mijiedarbības rituālu analīzē galvenokārt ir balstīti kvalitatīvajās metodēs, jo iepriekš paredzēt rituāla elementus katrā rituāla gadījumā nav iespējams. Biežāk izmantotās metodes ir novērojums, intervijas un videoanalīze. Tieši R. Kolinss ir viens no tiem emociju sociologiem, kas plaši izmantojis audiovizuālos datus, kā fotogrāfijas un video, lai identificētu mijiedarbības rituāla mikrodetāļas, un visbiežāk vizuālie dati tikuši iegūti novērojuma laikā. R. Kolinss mijiedarbības rituālu teorijas ietvaros attīstījis arī datu analīzes pieeju, kas ļauj izpētīt emocionālo enerģiju. Analīzes pieeja nav atkarīga no konkrētas pētījuma metodoloģijas, jo var izmantot ar dažādu metožu palīdzību iegūtus datus. Vispilnīgākā analīze būs ar datiem, kas atspoguļo gan pētījuma dalībnieku subjektīvo

pieredzi, gan pētnieka objektīvo novērojumu. Metožu izvēlē būtiski ir izsekot cilvēka pieredzēm mijiedarbības rituālu ķēdē un novērtēt ilglaicīgo un savā ziņā “neizteiksmīgo” emocionālo enerģiju. To var novērot individuālā dinamikā ar viņa mijiedarbībām nesenā pagātnē, kurās iegūta emocionālā enerģija, un to kontekstā. Datu analīzes rezultāti lielā mērā balstās pētnieka interpretācijas spējās, jo pētnieks identificē rituāla sastāvdaļas un novērtē tās, savukārt no pētījuma dalībniekiem netiek prasīts precīzs emociju un to dinamikas apraksts.

Vēl viens metodoloģijas izvēli ietekmējošs aspekts ir promocijas darbā analizētais gadījums – Dziesmu un deju svētu tradīcija. Promocijas darba 2. nodaļā secināts, ka tradīcija ir kultūras fenomens ar starpdisciplināru ievirzi, tāpēc tā izpētē nav iespējams ievērot konkrētas disciplīnas metodoloģiskos rāmjus. Tradīcijas pētniecības iespējām promocijas darba autore pievērsusies jau iepriekš, meklējot atbilstošākās metodes, kā pētīt ar Dziesmu un deju svētkiem saistītās ikdienas prakses (Laķe & Vinogradova, 2016). Tika secināts, ka atbilstošas metodoloģijas meklējumos jāņem vērā tradīcijas fenomena specifiskās iezīmes. Tradīcijas pētnieki atzinuši, ka tradīcija ir subjektīvs fenomens un simbolisks konstrukts, kas savieno pagātni ar tagadni (Bauman, 1992; Bronner, 2011), tāpēc tradīcijas īstenotāji katrs atšķirīgi uztver konkrēto tradīciju. Metodoloģiskas problēmas rada tradīcijas uztveršana kā daļa no ikdienas, kas apgrūtina tās apzināšanos un neļauj tradīcijas īstenotājiem par to reflektēt (Bronner, 2011). Balstoties uz šiem argumentiem, publikācijā tika izvirzīts pieņēmums, ka tradīcijas fenomena pētniecībā jāmeklē tādas pētniecības pieejas, kas notvertu subjektīvās tradīcijas pieredzes un ļautu tās īstenotājiem reflektēt par tradīciju (Laķe & Vinogradova, 2016). Lai gan pēdējo gadu sociologu pētījumos parādās empīriski dati par emociju nozīmi Dziesmu un deju svētku tradīcijā, tie nav mērķtiecīgi vākti un vispusīgi analizēti kādas teorijas kontekstā. Vadlīnijas par emocionālās pieredzes izpētīšanu tradīcijas kontekstā šobrīd nav pieejamas, tāpēc to izstrāde, ņemot vērā empīrisko pētījumu labās prakses un tradīcijas fenomena specifiku, ir viens no šī promocijas darba uzdevumiem.

Kopumā metodoloģiskās prasības emociju pētniecībai Dziesmu un deju svētku kontekstā ir šādas. Pirmkārt, gan emociju, gan tradīcijas fenomena pētniecībā ir nepieciešamas tādas metodes, kas ļautu pētījuma dalībniekiem pietiekamā mērā reflektēt kā par vienu, tā par otru fenomenu. Otrkārt, abiem fenomeniem noderīgi būtu vizuālie dati, kas emociju fenomena gadījumā būtu iespēja pētniekam objektīvi novērtēt emocionālās pieredzes, savukārt tradīcijas fenomena gadījumā tie varētu norādīt uz simboliskajiem aspektiem. Treškārt, lai novērtētu tradīcijas cikliskumu un emociju dinamiku tajā, nepieciešams garengriezuma pētījuma dizains, kas piemērots kvalitatīvajiem datiem, ļauj fiksēt norises ilgākā laika posmā un ir pietiekami daudzpusīgs, atspoguļojot gan pētījuma dalībnieku subjektīvās emociju pieredzes tradīcijā, gan pētnieka objektīvo novērtējumu par tām.

Iepriekš publicētie promocijas darba autores secinājumi par tradīcijas pētniecības iespējām norāda, ka viena no šīm prasībām atbilstošākajām metodoloģiskajām pieejām varētu būt vizuālās pētniecības metodes, konkrēti – novērojums ar foto dokumentāciju un foto izdibināšana, kuras iepriekš testētas Dziesmu un deju svētku tradīcijas ikdienas prakšu ietvaros (Laķe & Vinogradova, 2016). Tā kā šī pētījuma rezultāti bija viena no ierosmēm pētīt emocijas, arī atziņas par metodoloģiskajām praksēm veicināja tālāku to attīstīšanu. Šeit uzskaitītas būtiskākās atziņas par vizuālo metožu pielāgošanu tradīcijas izpētē:

1. Vizuālās pētniecības metodes dod būtisku un no tekstuāliem datiem atšķirīgu informāciju par tradīcijas procesu un praksēm;
2. Vizuālos datus pašus par sevi, kā novērojumā iegūtās fotogrāfijas, ir sarežģīti analizēt, jo bez papildinoša tekstuālā materiāla tās nespēj izskaidrot notikumu cēloņus un dalībnieku motivāciju; šāda vizuālā pieeja ir drīzāk papildinoša metode vai jāizmanto kopā ar tādu metodi, kas ļauj iegūt arī verbālu informāciju, kā padziļinātās intervijas vai foto izdibināšana;
3. Foto izdibināšana ir elastīga pieeja, kas ļauj pētījuma dalībniekiem reflektēt par īstenoto tradīciju un ar fotogrāfiju palīdzību atsaukt atmiņā spilgtākos notikumus un emocijas;
4. Foto izdibināšana ir iespēja analizēt grūti interpretējamus jautājumus un tradīcijas simboliskos un nemateriālos aspektus, kā emocijas, sajūtas, atmosfēru un attiecības;
5. Foto izdibināšana ir iespēja pētījuma dalībniekiem pašiem vadīt sarunu un pieminēt tādus tematus, kurus pētnieks padziļinātās intervijas vadlīnijās nepieminētu;
6. Foto izdibināšana pētniekam dod plašāku ieskatu pētījuma dalībnieku un tradīcijā iesaistīto kolektīvu ikdienas praksēs nekā padziļinātās intervijas, tāpēc ir noderīga, ja pētniekam trūkst resursu plaša lauka darba īstenošanai (Laķe & Vinogradova, 2016).

Izrietoši, promocijas darbā tiek izvirzīts pieņēmums, ka arī emociju izpētei Dziesmu un deju svētku tradīcijas kontekstā būtu noderīgas vizuālās pētniecības metodes. Lai gan novērojums ar foto dokumentāciju bija noderīgs ikdienas prakšu fiksēšanā un izpētē, tiek ņemts vērā secinājums, ka bez verbāliem datiem vizuālais materiāls ir grūti analizējams. Novērojums varētu daļēji ļaut fiksēt mijiedarbības rituālu elementus, bet tas neatsegtu tradīcijas īstenotāju subjektīvās pieredzes. Tāpēc pētījuma dizainā iekļauti jau esošie dati no ikdienas prakšu novērojuma un izmantoti mijiedarbības rituāla elementu analīzē, bet tradīcijas īstenotāju subjektīvās emocionālās pieredzes analīzei iegūti jauni dati ar foto izdibināšanas

pieeju. Iepriekš īstenotā tradīcijas izpēte norāda, ka foto izdibināšanas iespējas atbilst promocijas darbā izvirzītajām metodoloģiskajām prasībām. Pētījuma dizainu papildina arī kvantitatīvie aptauju dati, kā arī kvalitatīvās padziļinātās intervijas. Tā kā no izmantotajām metodēm vizuālās pieejas mazāk pazīstamas un ne tik tradicionālas, tad pirms pētījuma dizaina apraksta īss ieskats vizuālo pētniecības metožu specifiskā.

3.2. Vizuālās pētniecības metodes

Vizuālo elementu uzplaukums Rietumu kultūrā ir acīmredzams, to parāda milzīgais vizuālās informācijas apjoms mūsdienās. Lai gan zinātnē jau ilgstoši vizuālie materiāli tiek izmantoti kā izpētes avots, sociālo un humanitāro zinātņu kontekstā par vizuālajām pētniecības metodēm var runāt tikai pēdējās desmitgadēs (Hughes, 2012). Vizuālie pētījumi tiek veikti dažādās disciplīnās, kā vēsture, psiholoģija, audiovizuālā joma, komunikāciju zinātne, pedagoģija, semiotika, ģeogrāfija un citas, tomēr visplašāk vizuālās metodes attīstītas un lietotas socioloģijā un antropoloģijā, kā rezultātā attīstījušās atsevišķas to apakšjomas – vizuālā socioloģija un vizuālā antropoloģija (Margolis & Pauwels, 2011; Hughes, 2012; Henry, 2012). Lai gan abas jomas ir vēsturiski atšķirīgas, vizuālajos pētījumos nereti robežas ir neskaidras, kas padara tos starpdisciplinārus.

Ar vizuālajām pētniecības metodēm saistās vairāki jēdzieni. **Vizuāls pētījums** ir tāds pētījums, kur vizuālais materiāls (kustīgie vai nekustīgie attēli) izmantoti kā dati, lai izpētītu konkrētu pētījuma problēmu (Cox et al., 2014). **Vizuālie dati**, no vienas puses, ir mehāniski pasaules “ierakstītāji”, ko sociologi var pētīt kā sociālu konstrukt (Emmison, Smith & Mayall, 2014), bet, no otras puses, vizuālā pētījuma mērķis nav tikai mehāniski iegūt datus, būtisks ir to simboliskais un norādošais spēks, kuru pētniekiem ir jāspēj ieraudzīt “aiz” vizuālā materiāla (Hughes, 2012). **Vizuālās pētniecības metodes** ir metodoloģiski izstrādātas ar mērķi izskaidrot vai padarīt noderīgu pētījuma problēmas atklāšanai to, kas ir vizuāls (Emmison, Smith & Mayall, 2014). Tas nozīmē, ka vizuālajās pētniecības metodēs vizuālais materiāls var tikt izmantots gan kā dati, gan kā stimul.

Sociologiem pastāv daudzveidīgas “attiecības” ar vizuālo materiālu. Ir tādi, kas to mērķtiecīgi ignorē kopš disciplīnas pirmsākumiem un pievēršas tradicionālajām metodēm, bet ir entuziasti, kas attīstījuši specializētu apakšjomu ar mērķi attīstīt vizuālās pētniecību. Atšķirībā no klasiskajām socioloģijas apakšjomām, piemēram, emociju socioloģiju, vizuālā socioloģija nav attiecināma uz konkrētu priekšmetu, ko tā pēta. Tā ir daudzpusīga izpētes joma, kas ietekmē pētniecības procesus kopumā un aptver dažādus tematus (Margolis & Pauwels, 2011). Jāņem vērā, ka vizuālajai socioloģijai un vizuālajām pētniecības metodēm var būt liela pretestība no tradicionālās socioloģijas, kur kā galvenā pētījuma reprezentācija

tiek pieņemts teksts, savukārt vizuālais materiāls uzskatīts par marginālu datu avotu. Publikācijās vizuālos materiālus parasti paskaidro teksts, bet lielākajai daļai sociologu nešķiet, ka tekstu varētu papildināt vizuāli materiāli (Hughes, 2012; Henry, 2012).

Šāda situācija ir izveidojusies socioloģijas vēstures attīstības gaitā. Lai gan 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā bija mēģinājumi izmantot fotogrāfijas socioloģijā, tās vērtējamas kritiski, jo pārsvarā neatbilda nekādiem metodoloģiskiem principiem (Douglas, 2000; Henry, 2012; Hughes, 2012). Ap 20. gs. 20. gadiem vizuālais materiāls socioloģijā pilnībā marginalizējās divu būtisku iemeslu dēļ. Pirmais, pozitīvisma iespaidā socioloģija cīnījās par tās atzīšanu kā nopietnu un dabas zinātnēm pielīdzināmu disciplīnu, kur pētnieka uzdevums bija savākt datus ārpus pētāmā objekta un izpētīt neatkarīgi no viņa subjektīvā viedokļa. Fotografiski attēli tika uzskatīti par abstrakciju, ko nevarēja pārvērst skaitļos un statistikā. Otrais iemesls ir cieši saistīts ar vizuālā materiāla spēju atspoguļot emocijas – fotogrāfija tika uztverta kā daļa no populārās kultūras un žurnālistikas, kur to mērķis bija atspoguļot emocijas un sajūtas, un tas bija pretrunā ar pozitīvisma objektīvo dabu (Harper, 2000; Henry, 2012; Banks, 2012; Hughes, 2012). Vizuālā materiāla atdzimšanas un vizuālās socioloģijas institucionalizācijas posms saistāms ar 20. gs. 70. gadiem, kad attīstījās interpretatīvā virziena idejas un līdz ar to daudzas marginālās jomas kļuva aktuālas (Harper, 2000; Banks, 2012), kā piemēru var minēt arī emociju pētniecību. Līdz 21. gs. sākumam un mūsdienās vizuālās pētniecības metodes socioloģijā ir ieņēmušas vērā ņemamu lomu, arvien vairāk humanizējot disciplīnu un parādot, ka subjektīvajiem aspektiem izpētē ir nozīme (Henry, 2012).

Vizuālās pētniecības metodes nav viena konkrēta metode, bet ietver dažādas pieejas ar atšķirīgiem vizuālajiem datu avotiem. Tie var būt fiksēti, kā fotogrāfijas, zīmējumi, attēli, pastkartes, kartes un daudz kas cits, vai kustīgi materiāli, kā video un montētas filmas. Visbiežāk izmantotais vizuālais materiāls socioloģijā ir fotogrāfijas (Pauwels, 2011). Pētnieki norāda, ka šķietami fotogrāfijas var atspoguļot realitāti, bet faktiski tās ir daudzu izvēļu rezultāts un ļauj interpretēt tikai vienu mirkli. Skatītas kā sociāls konstrukts, fotogrāfijas var būt noderīgas kā zinātnisks datu avots, bet jāņem vērā, ka, tāpat kā jebkuriem citiem zinātniskiem datiem, arī fotogrāfijām var būt kļūdas aspekts, tāpēc būtiski ir fokusēties uz to, cik lielā mērā novirzes no normas traucē atbildēt uz pētnieciskajiem jautājumiem (Becker, 1974; Goldstein, 2007). Zinātniskā pētījumā, kurā fotogrāfija tiek izmantots kā empīrisks datu avots, jāņem vērā vairākas atziņas. Pirmā: fotogrāfija reprezentē konkrētu gadījumu, tāpēc to nevajag vispārināt un attiecināt uz visiem gadījumiem. Otrā: fotogrāfijas analīze atkarīga ne tikai no tās satura, bet arī konteksta, kādā tā radīta. Trešā: fotografēšana ir sociāls process, kas ietver radītāja un attēlotā objekta abpusēju izpratni, tāpēc to demonstrēšana trešajām pusēm bez papildinošas informācijas nav lietderīga (Banks, 2012).

Fotogrāfiskās metodes ir dažādas – analizē var tikt izmantotas jau eksistējošas fotogrāfijas, piemēram, no arhīviem vai ģimenes albumiem, tās var radīt pētnieka novērojuma laikā vai tās var tapt līdzdalības pētījuma laikā, kur pētnieks dod pētāmajam objektam uzdevumu radīt fotogrāfijas atbilstoši nepieciešamajam tematam (Lapenta, 2011). Pēcāk tās var tikt izmantotas dažādās pieejās, piemēram, foto izdibināšanā, fotobalsī, foto esejās vai uzreiz pakļautas pētnieka interpretācijai (Hatte, Fotin & Adams, 2013). Promocijas pētījumā izmantotas divas pieejas ar fotogrāfijām kā vizuāliem datiem – novērojums ar foto dokumentāciju un foto izdibināšana.

3.2.1. Novērojums ar foto dokumentāciju

Foto dokumentācija sociālajās zinātnēs nozīmē fotogrāfiju uzņemšanu pētnieciskiem mērķiem. Pieejai var izmantot dažādus citus apzīmējumus, piemēram, fotogrāfiju uzņemšanu. Promocijas darbā izmantotā foto dokumentācija ietver pieejas dokumentālo dabu, kas teorētiski norāda uz iespējami reālistiskāko notikumu fiksēšanu. Fotogrāfijas ikdienišķais dokumentālais lietojums pētniekam var apgrūtināt tās iekļaušanu pētījumā, tāpēc būtiski ir integrēt fotogrāfiju uzņemšanu un analīzi pētījuma dizainā un saistīt to ar pētījuma mērķiem un jautājumiem, nevis uzņemt un izmantot tās tikai kā ilustratīvu materiālu bez analīzes un jaunu zināšanu sniegšanas. Pētnieks Džons Vāgners (*Jon Wagner*) atzinis, ka fotogrāfijas izmantojums zinātniskā pētījumā sociālajās zinātnēs papildina eksistējošas sociālās teorijas, ir pakārtots skaidram pētījuma dizainam, ir loģiski sasaistīts ar pētījuma jautājumu un analītisko pieeju, ir ar skaidri iezīmētām robežām, tajā primāra ir datu analīze, nevis reprezentācija un tas palīdz radīt jaunas zināšanas (Wagner, 2007). Vizuālais pētnieks Stīvens Golds (*Steven J. Gold*) norāda, ka foto dokumentācija parasti ir papildinoša pieeja citām metodēm, piemēram, literatūras apskatam, dziļajām intervijām, statistikas analīzei vai biežāk – novērojumam. Līdz ar to foto dokumentāciju būtu jāuztver kā daļa no lauka darba, kur fotogrāfija var būt noderīga vismaz trijos aspektos. Pirmkārt, palīdz orientēties laukā un iegūt kontekstu par vietu un vidi. Otrkārt, palīdz veidot attiecības ar pētījuma dalībniekiem. Treškārt, dod atšķirīgu un noderīgu informāciju datu analīzē (Gold, 2012).

Novērojuma principi saglabājas tie paši, kas tradicionālajā pieejā. Savukārt novērojumā balstīta sociāla pētījuma ar foto dokumentāciju priekšrocība ir tiešs pētāmā objekta novērojums dabiskajā vidē un iespēja iegūt fiksētus vizuālos datus par to, kas pēcāk noder konteksta analīzē (Wagner, 2007). Pētnieki secinājuši, ka šāda pieeja pastiprina pētnieka mijiedarbību ar pētāmajiem objektiem, jo fotogrāfiju radīšanā abām pusēm ir jāspēj sadarboties, piemēram, amatniekam jālūdz apturēt darba procesu, lai fiksētu konkrētu posmu (Banks, 2012; Gold, 2012), kas nebūtu jādara tradicionālajā novērojumā, kur pētnieks veiktu

piezīmes un, iespējams, uzdotu kādu jautājumu. Veiksmīgu sadarbību savukārt var iegūt, ja abas puses viena otrai uzticas.

Būtiska ir arī ētisko aspektu ievērošana. Pirmkārt, ir nepieciešama visu iesaistīto atļauja par pētījuma veikšanu, informācijai par to ir jābūt skaidri saprotamai. Otrkārt, uz vienošanās pamata tiek noteikts, ko pētnieks iesāk ar novērojumā iegūtajām fotogrāfijām un citu informāciju. Treškārt, pētāmie objekti ir jāinformē, ka vizuālā pētījumā ir sarežģīti ievērot anonimitāti, tāpēc pētniekam jau pirms pētījuma uzsākšanas jāsniedz informācija, vai un kā tas tiks darīts. Vizuālais sociologs Markuss Benks (*Marcus Benks*) atzīst, ka lielā mērā ētiskie lēmumi atkarīgi no pētnieka personīgajiem ieskatiem par to, kas katrā konkrētajā gadījumā ir ētiski (Banks, 2012).

Kopumā var secināt, ka novērojums ar foto dokumentāciju prasa no pētnieka specifiskas zināšanas un prasmes. Pirmā ir fotografēšanas prasme, kam nav jābūt pielīdzināmai profesionālo fotogrāfu varēšanai, bet vismaz izpratnei par fotogrāfijas iespējām, lai iegūtu maksimāli vērtīgus kadrus, piemēram, pareizi kadrējot vai pielāgojoties novērotās vides apgaismojumam, būtu minimums. Otrā ir pietiekami pārliecinoši un prasmīgi metodoloģiski pamatot fotogrāfijas izvēli kā papildinājumu novērojumam, kā arī organiski iekļaut to pētījuma dizainā un izvēlēties atbilstošas analīzes metodes, lai tas palīdzētu atbildēt uz pētnieciskajiem jautājumiem. Trešā ir komunikācijas spēja, lai pārliecinātu pētījuma dalībniekus par iesaisti pētījumā un pēcāk arī novērojuma gaitā nebūtu grūtības sadarboties. Ceturtā ir iekšējā ētikas sajūta, kas ļauj izvērtēt katras fotogrāfijas publiska izmantojuma iespējamās sekas un riskus.

3.2.2. Foto izdibināšana

Atšķirīgs fotogrāfijas izmantojums vizuālā pētījumā ir foto izdibināšanas (*photo-elicitation*) pieeja, kas pazīstama arī kā foto intervija (*photo-interview*) (Hatte, Fotin & Adams, 2013). Pirmo reizi šāda pieeja parādījās jau 1957. gadā Džona Koljēra (*John Collier*) publikācijā “Fotogrāfija antropoloģijā: divu eksperimentu ziņojums” (*Photography in Anthropology: a Report on Two Experiments*). Pētniekiem ierosme tai radās pētījumā par ģimeņu adaptāciju jaunās dzīvesvietās ar atšķirīgu etnisko pārstāvniecību, jo temats pētāmajiem objektiem radīja pārlieku lielu stresu un neļāva pilnvērtīgi vārdiski izteikties padziļinātajās intervijās, kas veicināja daļēju vārdu aizstāšanu ar fotogrāfijām. Pēc divu kontrolgrupu testēšanas pētnieki secināja, ka fotogrāfiju izmantošana intervijās palīdz atminēties notikumus, samazina pārpratumus un veicina asociāciju rašanos (Collier, 1957; Harper, 2002). Nākamajos gados pieeja tika attīstīta, un šobrīd tā ir ne tikai standarts vizuālajā

socioloģijā, bet izmantota sociālajās zinātnēs dažādu disciplīnu pētījumos (Harper, 2002; Hatte, Fotin & Adams, 2013).

Foto izdibināšana ir intervija, kurā tiek izmantotas fotogrāfijas. Atšķirībā no padziļinātajām intervijām foto izdibināšanā tiek izjauktas varas un spēka attiecības starp pētnieku un pētāmo objektu. Ja padziļinātajās intervijās pētnieks ir vadošais, veidojot jautājumu un atbilžu struktūru un izvēloties konkrētu sarunas virzienu, tad fotogrāfijas izmantojums to izjauc. Foto izdibināšanā lielāka vara ir pētāmajam objektam, jo saruna tiek veidota par un ap fotogrāfijām, kas izjauc pētnieka ierasto jautājumu un atbilžu struktūru un neļauj viņam prognozēt sarunas virzību (Collier, 1957; Harper, 2002; Lapenta, 2011). Vizuālais sociologs Duglass Hārpers (*Douglas Harper*) fotogrāfiju sauc par trešo dalībnieku, tāpēc atšķirībā no padziļinātajām intervijām foto izdibināšanā attiecības ir starp trim elementiem – pētnieku (intervētāju), pētāmo objektu (informantu) un stimulu (fotogrāfiju) (Harper, 2002). Fokusa novirzīšanai uz fotogrāfijām ir vēl viena priekšrocība – fotogrāfijas savā ziņā ir kā “ledus laušanas aktivitāte”, jo rada komfortablu un neitrālu gaisotni sarunai, kas rosina uzticēšanos starp pētnieku un pētāmo objektu, veicina atmiņu rašanos un atvērtību no informanta puses (Lapenta, 2011). Intervijas papildināšana ar vizuālo elementu darbojas kā stimulants, ar ko var iegūt cita veida informāciju. Tas nav lielāks informācijas apjoms, bet jauns veids, kā izprast pasauli un veicināt informantā specifisku nozīmju izprašanu un atšķirīgu interpretāciju. Ar šāda stimula palīdzību vieglāk iespējams runāt par abstraktiem konceptiem, personīgām un intīmām tēmām (Harper, 2002; Lapenta, 2011; Hatte, Fotin & Adams, 2013). D. Hārpers to saista ar cilvēka bioloģisko spēju atšķirīgi uztvert verbālās un vizuālās reprezentācijas formas. Smadzeņu daļa, kas apstrādā vizuālo informāciju, ir evolucionējusi agrāk, tāpēc vizuālie elementi ietekmē dziļākus apziņas līmeņus nekā vārdi. Turklāt cilvēki labāk atceras spilgtākas un izolētākas atmiņas, kuras efektīvāk var stimulēt, piemēram, fotogrāfijas. Vizuālo elementu ietekme uz cilvēku nav pilnvērtīgi izpētīta, tāpēc pat pieredzējuši pētnieki nevairās apgalvot, ka foto izdibināšanas efekts reizēm atkarīgs no mistiskiem un neparedzamiem iemesliem (Harper, 2002).

Foto izdibināšanu iespējams veikt vairākos veidos. Galvenokārt jāņem vērā trīs lietas. Pirmā: kurš radīs vai izvēlēsies intervijās izmantotās fotogrāfijas. Otrā: kāds būs to saturs. Trešā: kur un kā tās tiks izmantotas (Lapenta, 2011). Fotogrāfijas (un jebkurus citus vizuālus materiālus) pētījumos var tipoloģizēt pēc to radītāja, kas būtu: 1) pētnieka radītas/atrastas; 2) pētāmā objekta radītas/atrastas; 3) pētnieka un pētāmā objekta sadarbībā radītas (Lapenta, 2011).

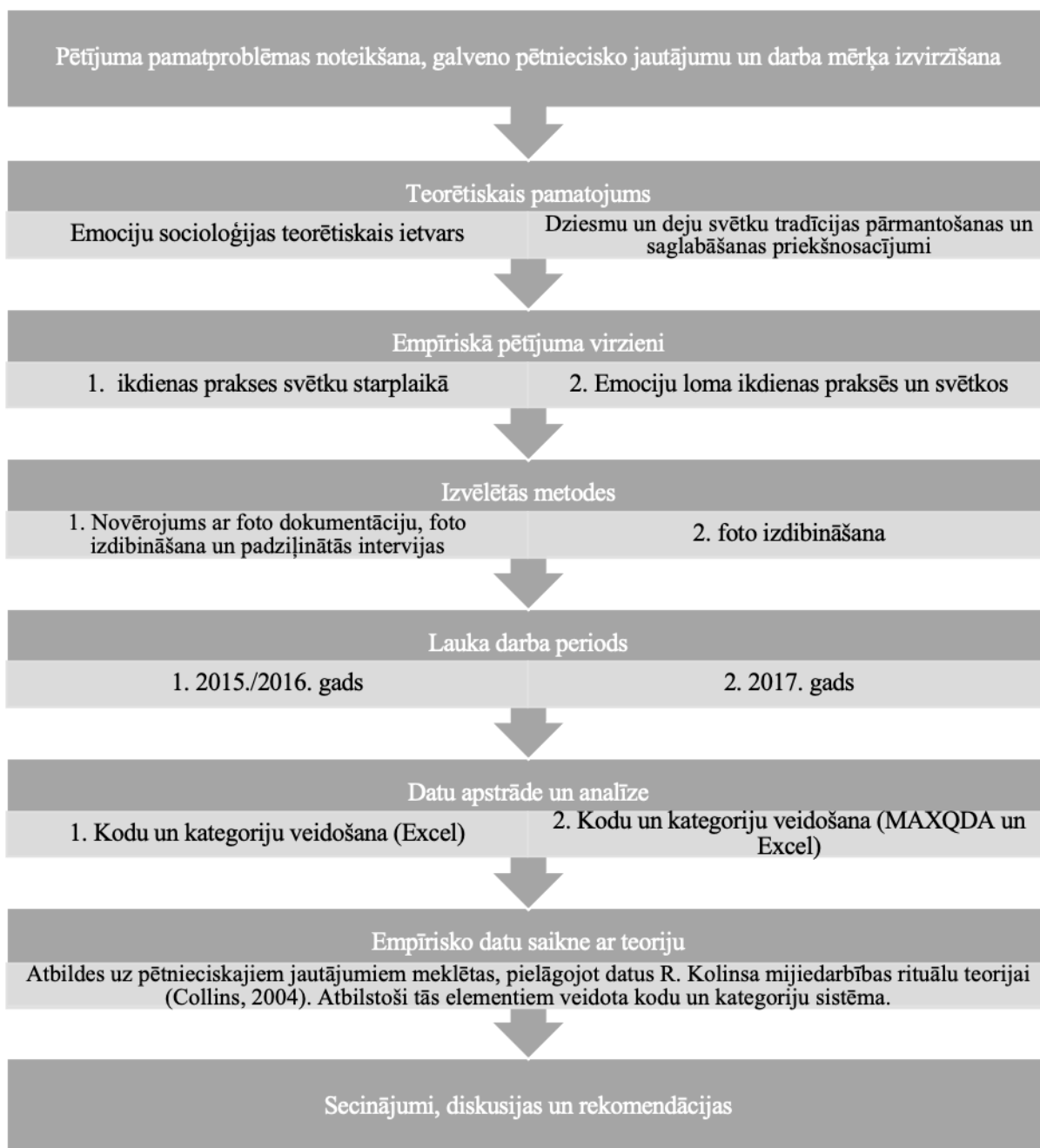
Promocijas darba autore publikācijā par vizuālo metožu izmantojumu tradīcijas pētniecībā ir apkopojusi teorētisko avotu atziņas par foto izdibināšanas priekšrocībām un trūkumiem (Laķe & Vinogradova, 2016). Viena no priekšrocībām ir pieejas elastīga integrēšana pētījuma dizainā – to iespējams izmantot ikvienā posmā un kombinēt ar citām metodēm. Otra priekšrocība ir pētnieka autoritātes samazināšana un pētāmā objekta ietekmes palielināšana, kas paplašina pētāmā objekta interpretāciju iespējas, veido uzticību starp abiem un paplašina komunikāciju. Izrietoši, trešā ir lielākas iespējas refleksijai, kā rezultātā iegūts plašāks ieskats pētāmajā fenomenā – idejas vizuāli var tikt reprezentētas kā vienots veselums, ir iespēja redzēt fenomenu “no iekšpuses” un iegūt kontekstu, tiek sniegta iepriekš neparedzama informācija, iegūtas apzinātas un neapzinātas zināšanas, ko informantiem var negribēties vai grūti atklāt, ar vizuālā materiāla psiholoģiskajiem un emocionālajiem elementiem un simboliem var tikt izteiktas sajūtas un vērtības. Pie foto izdibināšanas trūkumiem varētu minēt, pirmkārt, nepieciešamību pētniekam būt elastīgam un atvērtam, jo pieeja ir laikietilpīga un prasa pacietību – nepieciešama pastiprināta komunikācija ar pētāmo objektu, pētījuma process var novirzīties no plāna, un tam var būt nepieciešamas izmaiņas, intervijas protokolu sarežģī fotogrāfiju klātesamība. Otrkārt, var būt apgrūtināta pieeja datiem – ne visi pētāmie objekti gatavi paši uzņemt fotogrāfijas, jo tas prasa specifiskas zināšanas un laiku, pētāmie objekti var neizpildīt uzdoto vai uzņemt citādu galarezultātu. Treškārt, ir nepieciešama specifiska materiāltehniskā bāze, kas jāapgūst pētniekam vai jāiepazīstina un jāizdala tā pētījuma dalībniekiem.

Foto izdibināšanu var pielāgot dažādiem izpētes priekšmetiem. Pieeja var pētījuma dalībniekus stimulēt atminēties spilgtas pieredzes, tajā skaitā emocionālās, un aprakstīt simboliskus procesus. Neskatoties uz to, ir sarežģīti atrast liecības par foto izdibināšanas izmantošanu emociju socioloģijā. Kādā sociologu pētījumā izmantots Ā Hohšīldes jēdziens “emocionālais darbs” augstākās izglītības darbinieku kontekstā (Gonzales & Rincones, 2013). Tajā pētāmo objektu iegūtas fotogrāfijas tiek izmantotas tikai kā stimuluss diskusijai, lai saprastu, kādas emocijas tiek piedzīvotas un kādā veidā tiek īstenots emocionālais darbs augstskolu administrācijās. Pieeju garīguma skaidrošanai izmantojuši reliģijas sociologi, īpaši noderīga foto izdibināšana ir bijusi, lai skaidrotu reliģiskās ikdienas prakses (Williams & Whitehouse, 2014). Ar vizuālo dienasgrāmatu un foto izdibināšanas palīdzību pētītas senioru ikdienas prakses un identitāte vecumdienās (Pilcher, Martin & Williams, 2016). Foto izdibināšana emociju pētniecībā izmantota dažādās citās disciplīnās. Cilvēkresursu menedžmentā pētītas vadītāju emocionālās grūtības darbā (Rivers, 2019), psiholoģijā pētīti depresijas slimnieki (Kapur, 2019), savukārt psihiatrijā sevis savainošana (Edmondson,

Brennan & House, 2018). Neatkarīgi no disciplīnas pētnieki secinājuši, ka foto izdibināšana ļauj pētījuma datus precīzāk un niansētāk analizēt emocionālo pieredzi.

3.3. Pētījuma loģiskā struktūra

Promocijas darbā veiktais empīriskais pētījums balstīts vairākās metodoloģiskās pieejās un datu analīzē izmantots R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teorētiskais pamatojums. Attiecīgi kompleksa empīrisku datu analīze un tās integrācija ar teoriju prasa izvērstu pētījuma struktūras loģisko pamatojumu (shēmu skatīt 3.1. attēlā). Izmantotais empīriskais materiāls ir vākts gan šī promocijas darba ietvaros, gan autores un citu pētnieku kolektīvu iegūts iepriekšējos pētījumos. Visus empīriskos datus atbilstoši promocijas pētījuma nepieciešamībai apstrādājusi darba autore, tāpēc tie tiek iekļauti pētījuma struktūras aprakstā.

3.1. attēls. Pētījuma struktūras loģiskais pamatojums

Empīriskajā pētījumā iekļauti divi temati, kas prasīja atšķirīgas pētniecības pieejas un dizainus. Pirmais temats fokusējās uz kontekstuālo informāciju par ikdienas praksēm kolektīvu līmenī, savukārt otrais uz individuālo dalībnieku emociju izpēti.

1. Māksliniecisko kolektīvu ikdienas prakses Dziesmu un deju svētku starplaikā. Pamatā šis pētījums tika veikts pirms promocijas darba izstrādes un tā atziņas paustas vairākās publikācijās (Laķe & Vinogradova, 2016; Vinogradova, 2018). Viens no būtiskākajiem secinājumiem norādīja uz emociju lomas dominanci svētkos un to izpētes nepieciešamību. Papildus tam pētījumā tika izmantotas pamatā vizuālās pētniecības metodes (foto dokumentācija un foto izdibināšana), kuru izmantošana tradīcijas pētniecībā tika atzīta par noderīgu (par to vairāk publikācijā, Laķe & Vinogradova, 2016), arī padziļinātās

intervijas. Pētījuma vajadzībām tika savākta iespaidīga datu kopa (skatīt metožu aprakstu zemāk), kas pēcāk tika izmantota arī promocijas darbā nepieciešamajā ikdienas prakšu un emociju analīzē. Īpaši noderīgi konteksta izveidei bija novērojumi ar foto dokumentāciju iegūtie dati par ikdienas prakšu norisi, tomēr tie darbā tiešā veidā neparādās, ņemot vērā tā atšķirīgo fokusu.

2. Emociju loma ikdienas praksēs un svētkos. Tas ir promocijas galvenais temats, kura empīriskai izpētei tika izstrādāta atbilstoša metodoloģija un vākti dati specifiski šim pētījumam. Vadoties no teorētiskā pamatojuma un empīriskās pieredzes, emociju lomas noteikšanai tika vākti dati ar foto izdibināšanas metodi, izmantojot atšķirīgus principus nekā ikdienas prakšu pētniecībā.

Lauka darba periods: dati tika iegūti 2015.–2017. gadā. Pirms promocijas darba tapšanas tika iegūti dati par ikdienas praksēm (2015.–2016. gadā, Laķe & Vinogradova, 2016). Promocijas darbam specifiski vāktie dati tika iegūti 2017. gadā (viena atkārtotā intervija norisinājās 2020. gadā).

Datu apstrāde un analīze: dati tika iegūti atbilstoši tematam izvēlētajai metodei, kas aprakstīts turpinājumā. Ņemot vērā metožu atšķirīgo specifiku un mērogu, datu vākšanā piesaistīti arī citi resursi. Visu veidu datus promocijas darba vajadzībām apstrādāja tā autore. Kvalitatīvo datu analīze tika veikta *MAXQDA* un *Excel* datorprogrammās. Tā balstās kodu un to kategoriju veidošanā, uz kā pamata meklētas atbildes uz pētnieciskajiem jautājumiem.

Empīrisko datu saikne ar teoriju: temata par emociju lomu ikdienas praksēs un svētkos analīzē izmantota R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teorija. Iegūtie dati kodēti un kategorizēti atbilstoši teorijā izvirzītajiem elementiem un to raksturojumam.

Secinājumi un diskusijas: šī darba sadaļa, izmantojot analizēto teorētisko un empīrisko materiālu 4. nodaļā, sniedz izvērstas atbildes uz pētnieciskajiem jautājumiem.

3.4. Pētījumā izmantoto pieeju un metožu apraksts

Turpinājumā izklāstītas katrā pētniecības tematā jeb virzienā izmantotās pētnieciskās pieejas un metodes.

3.4.1. Empīriskā pētījuma virziens nr. 1: māksliniecisko kolektīvu ikdienas prakses Dziesmu un deju svētku starplaikā

Šī temata empīriskā izpēte bija nepieciešama, lai atbildētu uz pētniecisko jautājumu, kādas ir māksliniecisko kolektīvu ikdienas prakses un atmosfēra tajās Dziesmu un deju svētku starplaikā un kāda ir to loma tradīcijas saglabāšanā un pārmantošanā. Empīriskie dati tika iegūti 2015.–2016. gadā atsevišķa pētījuma ietvaros (Laķe & Vinogradova, 2016;

Vinogradova, 2018) un, atklājot virkni pētniecisku problēmjaudājumu, veidoja promocijas pētījuma pamatojumu. Tā kā promocijas darba autore ir izstrādājusi arī ikdienas prakšu pētījumu un pārvalda ar to saistītos datus, tad tie tika pielāgoti un analizēti atbilstoši promocijas darba kontekstam. Ikdienas prakšu izpēte tika veikta kvalitatīvās metodoloģijas ietvaros, izmantojot pamatā vizuālās pētniecības metodes – foto dokumentāciju un foto izdibināšanu, kā papildinoša metode izmantotas padziļinātas intervijas.

Pētījuma priekšmets ir māksliniecisko kolektīvu ikdienas prakses. **Pētījuma objekts:** mākslinieciskie kolektīvi.

Pētījuma dizains veidots no 6 posmiem:

1. Māksliniecisko kolektīvu izvēle, priekšizpēte un komunikācija un pētījuma dalībnieku piekrišana līdzdalībai pētījumā;
2. Lauka darbs: novērojums ar foto dokumentāciju kolektīvos;
3. Lauka darbs: padziļinātās intervijas ar kolektīvu vadītājiem un atbalsta personālu;
4. Informantu instruēšana, informantu individuālais darbs (fotogrāfiju uzņemšana) mēģinājumos un fotogrāfiju iegūšana no informantiem;
5. Lauka darbs: foto izdibināšana ar kolektīvu dalībniekiem;
6. Datu apstrāde un analīze: fotogrāfiju un interviju datu kodēšana un kategoriju veidošana, novērojuma piezīmju analīze.

1. posms. Māksliniecisko kolektīvu izvēle, priekšizpēte, komunikācija un pētījuma dalībnieku piekrišana līdzdalībai pētījumā. Pētījuma dalībnieku atlases principi bija šādi – tika izvēlēti 14 kolektīvi, kas ļāva aptvert dažādu kolektīvu pārstāvniecību pēc to veida, atrašanās vietas un kvalitātes līmeņa. Visos kolektīvos tika veikts novērojums un foto dokumentācija, bet ar 8 tika veikta padziļināta izpēte – īstenotas dziļās intervijas un foto izdibināšana. Padziļinātajā izpētē kolektīvi nosacīti reprezentēja koprepertuāra kolektīvu pārstāvniecību valstī⁵ – 4 deju kolektīvi, 2 kori, 1 pūtēju orķestris, 1 koklētāju ansamblis. No tiem 2 pārstāv Rīgu, 1 Pierīgu un 5 reģionu kolektīvus. Kolektīvu izvēlē tika ņemts vērā arī māksliniecisko kolektīvu tips un specifika, lai tiktu izpētīti kolektīvi ar atšķirīgiem mērķiem, dalībnieku motivācijām un ikdienas praksēm. Izlase veidota pēc pieejamības principa atbilstoši izvirzītajiem kritērijiem.

⁵ Latvijā māksliniecisko kolektīvu sadalījums pēc to veida ir šāds (tikai par koprepertuāra kolektīviem; dati no 2014. gada): 27 % deju kolektīvu, 14 % koru, 2 % pūtēju orķestru un 2 % koklētāju ansambļu. 2013. gada Vispārējos dziesmu un deju svētkos bija šāds māksliniecisko kolektīvu sadalījums: 35 % deju kolektīvu, 23 % koru, 3 % pūtēju orķestru un 2 % koklētāju ansambļu (Ministru kabinets, 2016).

Kolektīvu **izvēlē** tika izvirzīti 4 nosacījumi: 1) kolektīvs ir piedalījies vai šobrīd gatavojas Vispārējiem latviešu dziesmu un deju svētkiem un tādējādi atbilstoši Dziesmu un deju svētku likumam (Saeima, 2005) ir piederīgs tradīcijas kopienai; 2) kolektīvs pārstāv koprepertuāra grupas (G1) – kori, tautas deju grupas, pūtēju orķestri un koklētāju ansambļi; 3) dalībnieki ir pilngadīgi un spēj paši pieņemt lēmumu par iesaisti pētījumā; 4) kolektīvi ir savā starpā atšķirīgi pēc to veida, demogrāfiskās pārstāvniecības (vecums, dzimums, atrašanās vieta)⁶ un kvalitātes līmeņiem. **Priekšizpētē** tika apzināts, kādas varētu būt kolektīva ikdienas prakses, atmosfēra tajā un ar ko tas ir specifisks. **Komunikācijā** ar kolektīviem to dalībnieki tika informēti par pētījuma norises gaitu, izsniegts pētījuma apraksts (skatīt 5. pielikumā) un iegūta visu dalībnieku **piekrišana piedalīties pētījumā** (skatīt 6. pielikumā), atsevišķa piekrišanas veidlapa⁷ bija tiem dalībniekiem, kuri piekrita iegūt fotogrāfijas foto izdibināšanas vajadzībām (skatīt 7. pielikumā).

2. posms. Lauka darbs: novērojums ar foto dokumentāciju kolektīvos. Šis posms norisinājās no 2015. gada novembra līdz 2016. gada aprīlim (kas ir laika periods tieši starp diviem Vispārējiem latviešu dziesmu un deju svētkiem 2013. un 2018. gadā). Katrs kolektīvs tika novērots 1 mēneša garumā vismaz 5 reizes, ietverot dažādas ikdienas prakses, kā mēģinājumus, koncertus un neformālās aktivitātes. Izvēlētais laika posms ļāva gūt ieskatu dažādās ikdienas praksēs un apskatīt atšķirīgus kolektīva veidus (skatīt 8. pielikumā). Lauka darba aktivitātes fiksētas protokolā (paraugu skatīt 9. pielikumā). Lauka darbā tika iegūtas fotogrāfijas, mēģinot panākt maksimālu neiejaukšanos kolektīva ikdienas praksēs, izmantotā tehnika – fotokamera.

3. posms. Lauka darbs: padziļinātās intervijas ar kolektīvu vadītājiem un atbalsta personālu. Vadītāju un atbalsta personāla izpēte bija nepieciešama, lai noskaidrotu informatīvus jautājumus par kolektīva procesiem, tāpēc tam izvēlēta padziļināto interviju metode. Padziļinātās intervijas norisinājās pēc novērojuma uzsākšanas vai pabeigšanas, lai precizētu neskaidros jautājumus, tāpēc arī katram vadītājam tika izstrādātas atšķirīgas jautājumu vadlīnijas (piemēru skatīt 10. pielikumā).

4. posms. Informantu instruēšana, informantu individuālais darbs (fotogrāfiju uzņemšana) mēģinājumos un fotogrāfiju iegūšana no informantiem. Pēc novērojuma un foto dokumentācijas veikšanas no katra kolektīva 2 dalībniekiem tika lūgts mēneša garumā uzņemt fotogrāfijas par tēmu “Mana kolektīva ikdienas dzīve”. Uzdevums tika dots

⁶ Koru iedalījums – jaunieši, sievietes, vīri, senioru; tautas deju kolektīvu – bērnu, jauniešu, vidējās paaudzes, senioru; pūtēju orķestri un koklētāju ansambļi netiek izdalīti sīkākās grupās (kulturasdati.lv).

⁷ Piekrišana veidlapas glabājas pie promocijas darba autore, un to oriģināli pieejami jebkurā laikā.

2 dalībniekiem, lai būtu drošības garantijas, ja kāds no viņiem neiesūta datus vai nepiekrīt intervijai. Pētījuma gaitā 8 kolektīvu dalībnieki izpildīja uzdevumu (6 kolektīviem to izdarīja 1 dalībnieks, 1 – divi, bet 1 – neviens), intervijai nepiekrita 1 dalībnieks. Izvēlēts mēneša periods pēc pētnieka novērojuma veikšanas, lai dalībniekiem būtu iespēja sagatavoties un izpildīt uzdevumu, tiktu iegūti dati par atšķirīgām ikdienas praksēm, kā arī šis laika periods ir ekvivalents pētnieku veiktajam novērojumam. Uzdevuma tēma izvēlēta vispārīga, lai iegūtu priekšstatu par kolektīva dalībniekiem nozīmīgākajām ikdienas praksēm, un tās atspoguļojums varēja būt gan tiešs, gan simbolisks, citas norādes netika dotas. Dalībnieki varēja izmantot paši savu tehniku – fotokameras vai viedtālrunus ar kameras funkciju. Viņiem tika lūgts uzņemt 20–30 fotogrāfijas. Uzdevuma apraksts skatāms 11. pielikumā.

5. posms. Lauka darbs: foto izdibināšana ar kolektīvu dalībniekiem. Šis posms tika veikts tikai ar tiem dalībniekiem, kuri iesūtīja fotogrāfijas, ar 1 dalībnieku tāpēc tika veikta padziļinātā intervija. Foto izdibināšanas norises pamatprincipi ir pietuvināti kvalitatīvajai padziļinātajai intervijai, kas papildināta ar vizuālu materiālu, savukārt vadlīniju saturs ir pakārtots uzdevumam, un informantam ir jāstāsta par fotogrāfijā redzamo un jāpamato tās izvēle. Katram dalībniekam tika prasīti arī vispārīgie jautājumi, izmantojot 12. pielikumā redzamās vadlīnijas. Pēcāk visu foto izdibināšanai tika veiktas transkripcijas un fotogrāfijas iekļautas tajā (piemēru skatīt emociju pētniecības sadaļā). Tika iegūtas 7 foto izdibināšanas no 6 kolektīvu dalībniekiem, 1 dalībnieks nepiekrita intervijai, 1 atsūtīja īsas rakstiskas atbildes uz jautājumiem, bet 2 kolektīvos neviens nepiekrita uzņemt fotogrāfijas.

6. posms. Datu apstrāde un analīze. Fotogrāfiju un interviju datu kodēšana un kategoriju veidošana, novērojuma piezīmju analīze. Katram datu veidam izmantotas atšķirīgas datu apstrādes un analīzes pieejas. Vizuālie dati jeb fotogrāfijas ir kodētas pēc atspoguļotajām tēmām un pēcāk apkopotas ikdienas prakšu kategorijās (kodu sarakstu skatīt 13. pielikumā), padziļināto interviju un foto izdibināšanas tekstuālie dati kodēti pēc fotogrāfiju analīzē izvirzītajām ikdienas prakšu kategorijām datorprogrammā *Excel*. Datu analīzē, izmantojot iegūto kategoriju shēmu, noskaidroti kolektīvu mērķi, dalībnieku raksturojums un motivācijas, ikdienas prakšu veidi un ar tiem saistītā atmosfēra kolektīvā. Vizuālie dati pamatā tika izmantoti kolektīvu, to dalībnieku un prakšu izpētē, bet to reprezentēšana netika izvirzīta par šī darba primāro funkciju.

Lauka darba veikšana: tajā piedalījās promocijas darba autore un 8 LKA studenti, Kultūras socioloģijas un menedžmenta bakalaura apakšprogrammas 3. kursa studenti un 1 LKA Kultūras menedžmenta un radošo industriju apakšprogrammas 2. kursa students.

Iegūtie dati: novērojumā tika pētīti un veikta foto dokumentācija 14 kolektīvos. Empīrisku datu analīzē tika izmantota 1971 fotogrāfija, no tām 1815 ir pētnieku radītas un 156 informantu iesūtītas. Lauka darbā tika iegūtas 13 dziļās intervijas (ar 9 vadītājiem, 1 biedrības vadītāju, 1 repetitoru, 1 kolektīva prezidentu un 1 dalībnieku) un 7 foto izdibināšanas (ar dalībniekiem).

3.4.2. Empīriskā pētījuma virziens Nr. 2: emociju loma ikdienas praksēs un svētkos

Promocijas darba galvenais fokuss ir šī temata izpēte, tāpēc atbilstoši tā teorētiskajām un empīriskajām prasībām, kas analizētas 1. un 2. nodaļā, tika izstrādāta pielāgota metodoloģija un iegūti dati specifiski šim pētījumam. Metodoloģijas izvēli inspirēja iepriekš veiktais pētījums par ikdienas praksēm, kurā tika testētas vizuālo pētniecības metožu iespējas tradīcijas izpētē. Tā kā viens no ikdienas prakšu izpētes secinājumiem bija, ka novērojums ar foto dokumentāciju bez papildinošajām metodēm nav noderīgs un ka foto izdibināšanas priekšrocības ir emocionālo un simbolisko aspektu izpēte tur, kur jārunā par citādi sarežģīti pētāmiem tematiem (Laķe & Vinogradova, 2016), tad arī šajā pētījumā kā galvenā metode tika izvēlēta foto izdibināšana. Tās pielāgošanā tika ņemtas vērā atziņas no ikdienas prakšu pētījuma, tāpēc foto izdibināšanas gaita abos ir atšķirīga.

Pētījuma priekšmets: emocijas Dziesmu un deju svētku tradīcijā. **Pētījuma objekts:** Dziesmu un deju svētku tradīcijā iesaistītie mākslinieciskie kolektīvi un to dalībnieki.

Pētījuma dizains sastāv no 5 posmiem:

1. Pētījuma dalībnieku atlase;
2. Vienošanās ar informantiem, informantu instruēšana un uzdevuma došana;
3. Fotogrāfiju iegūšana no informantiem un apstrāde;
4. Lauka darbs: foto izdibināšana ar kolektīvu dalībniekiem;
5. Datu apstrāde un analīze: datu kodēšana un kategoriju veidošana.

1. posms. Pētījuma dalībnieku atlase. Pētījuma dalībnieki ir Dziesmu un deju svētku tradīcijas kopienu pārstāvošo kolektīvu dalībnieki. To izvēlē tika izvirzīti atbilstoši nosacījumi: 1) dalībnieks pārstāv koprepertuāra (G1) kolektīvu – kori, deju kolektīvu, pūtēju orķestri vai koklētāju ansambli; 2) ir kolektīvā vismaz gadu; 3) ir piedalījies Vispārējos latviešu dziesmu un deju svētkos vai gatavojas piedalīties nākamajos. Dalībnieku atlasē tika ņemts vērā, lai tie pārstāvētu demogrāfiski atšķirīgas grupas pēc vecuma (jauniešu, vidējās paaudzes un senioru kolektīvus), kolektīva atrašanās vietas (Rīga un reģioni) un lai dalībniekiem būtu dažāda darbības ilguma pieredze amatiermākslā. Dalībnieku atlase tika veikta pēc pieejamības principa un atbilstības izvirzītajiem nosacījumiem.

Kopumā pētījumā piedalījās 31 informants (skatīt 14. pielikumā pētījuma dalībnieku protokolu) – 17 pārstāv deju grupas, 12 – korus, 2 – pūtēju orķestrus, 2 – koklētāju ansambļus. Informantu vecums ir no 20 līdz 80 gadiem. Izvēlētie informanti ir no 15 Latvijas novadiem (21 dalībnieks) un Rīgas (10 dalībnieki). Informantu pārstāvētos kolektīvus var izdalīt pēc vecuma grupām: 9 ir jauniešu kolektīvi (6 deju kolektīvi, 2 koklētāju ansambļi, 1 pūtēju orķestris), 8 vidējās paaudzes kolektīvi (deju), 3 senioru kolektīvi (2 deju un 1 koris), kā arī 12 kolektīviem ir jaukts saturs (11 kori un 1 pūtēju orķestris). Ne vienmēr iedalījums grupās norāda uz dalībnieku vecumu, jo primāri dalībnieki tika meklēti pēc kolektīva veida un pārstāvētās grupas, līdz ar to jauniešu vecuma grupa ir mazāk pārstāvēta nekā informanti jaunākajā vecuma grupā. Informantu pārstāvētās vecuma grupas ir šādas: 17 dalībnieki ir 20–29 gadu vecuma grupā, 5 – 30–44 gadu, 7 – 45–59 gadu, 2 – 60 un vairāk gadu. Pēc darbības ilguma dažādos amatiermākslas kolektīvos dalībnieki pamatā ilgtermiņa – 29 iesaistījušies amatiermākslā 4 gadus un ilgāk, bet divi 2–4 gadus. Tikai vienam dalībniekam nebija nekāda Dziesmu un deju svētku pieredze, pārējie piedalījušies vienos vai vairāk pieaugušo un liela daļa arī bērnu un jauniešu svētkos. Lai gan viens no kritērijiem bija meklēt informantus ar dažādu darbības pieredzi kolektīvā, dalībnieku rekrutēšanas un intervēšanas procesos atšķirās iegūtā informācija, piemēram, dalībnieki vairākos gadījumos neskaitīja skolas laika pieredzi vai iepriekšējo pieredzi pirms kāda pārtraukuma perioda citos kolektīvos.

2. posms. Vienošanās ar informantiem, informantu instruēšana un uzdevuma došana. Uzrunātajiem informantiem tika dota informācija par pētījumu un uzdevuma instrukcija (skatīt 15. pielikumā). Dalībnieku uzdevums bija atrast un iesūtīt vai atnest 15–30 fotogrāfijas, kas uzņemtas pēdējo 4 gadu laikā (kopš 2013. gada, kad notika pēdējie Dziesmu un deju svētki) par tēmu “Atmiņā paliekoši un emocionāli nozīmīgi brīži manā kolektīvā”. Šāds fotogrāfiju apjoms izvēlēts, lai aptvertu aptuveni 1,5–2 stundu garu interviju. Tēmas mērķis ir dalībniekiem ļaut reflektēt par, pirmkārt, emocionāli nozīmīgiem brīžiem, neprecizējot, vai tie ir svētki vai ikdienas prakses, otrkārt, atmiņā paliekošiem brīžiem, ja dalībnieki nespēj tos saistīt ar savām sajūtām (bet tiem noteikti ir emocionālā nozīme). Katrs dalībnieks pirms intervijas parakstīja vienošanos par piedalīšanos pētījumā un atļauju tajā izmantot savas uzņemtās fotogrāfijas. Ja fotogrāfiju autors bija kāds cits, tad dalībniekiem bija iespēja prasīt to autoriem atļauju vai atzīmēt, ka konkrēto fotogrāfiju nevar publicēt pētījuma vajadzībām (vienošanās formu skatīt 16. pielikumā).

3. posms. Fotogrāfiju iegūšana no informantiem un apstrāde. Dalībniekiem tika lūgts iesūtīt fotogrāfijas elektroniski, dati tika sakārtoti atbilstoši tam, kā to izvēlējušies informanti. Ja to secība netika noteikta, tad dalībniekiem intervijas gaitā tika lūgts izvēlēties fotogrāfiju secību, lai veidotu savu stāstījumu. No 34 informantiem 2 fotogrāfijas bija

atlasījuši drukātā formātā, bet 2 neiesūtīja vispār. Tā kā intervētāji to fiksēja pēdējā brīdī, tad ar šiem dalībniekiem notika padziļinātās intervijas, vadoties pēc tām pašām vadlīnijām, kuras bija foto izdibināšanā. Mazākais iesūtīto fotogrāfiju skaits bija 9, bet lielākais – 41.

4. posms. Lauka darbs: foto izdibināšana ar kolektīvu dalībniekiem. Foto izdibināšana norisinājās pēc vadlīnijām divās daļās: 1) vispārīgie jautājumi par līdzdalību kolektīvā; 2) foto izdibināšanai izvirzītie uzvedinošie jautājumi (skatīt 17. pielikumā). Otrās intervētāji jautāja tikai tad, ja dalībnieki paši nesniedza par fotogrāfijām pietiekami daudz informācijas, kā arī uzvedinošie jautājumi ievirzīja intervētājus nepieciešamā sarunas gaitā par emocijām. Interviju garums bija, sākot ar 1 stundu un 16 minūtēm līdz 3 stundām un 26 minūtēm, atkarībā no informantu vēlmes sarunāties un iesūtīto fotogrāfiju apjoma. Interviju laikā tika izmantots galvenokārt dators, kurā informantiem intervētājs rādīja viņu iesūtītās fotogrāfijas, intervijas tika ierakstītas diktofonā, bet fotogrāfijas pēcāk iestrādātas ierakstu transkripcijās.

5. posms. Datu apstrāde un analīze: datu kodēšana un kategoriju veidošana. Visas intervijas tika transkribētas un transkripcijām pievienotas fotogrāfijas. Tad transkripcijas tika ievadītas kvalitatīvo datu apstrādes programmā *MAXQDA*. Datu kodēšana un kategoriju veidošana notika vairākos līmeņos (skatīt 3.1. tabulu):

1. Kodu sistēmas tēmu izvēle un izveide notika atbilstoši izvirzītajiem pētnieciskajiem jautājumiem, lai datu analīzē būtu iespējams identificēt datus pēc sekojošām tēmām – 1) svētku emocijas; 2) ikdienas prakšu emocijas; 3) rituālu teorijas elementi (tēmu izvērsums reprezentēts 3.2. attēlā).

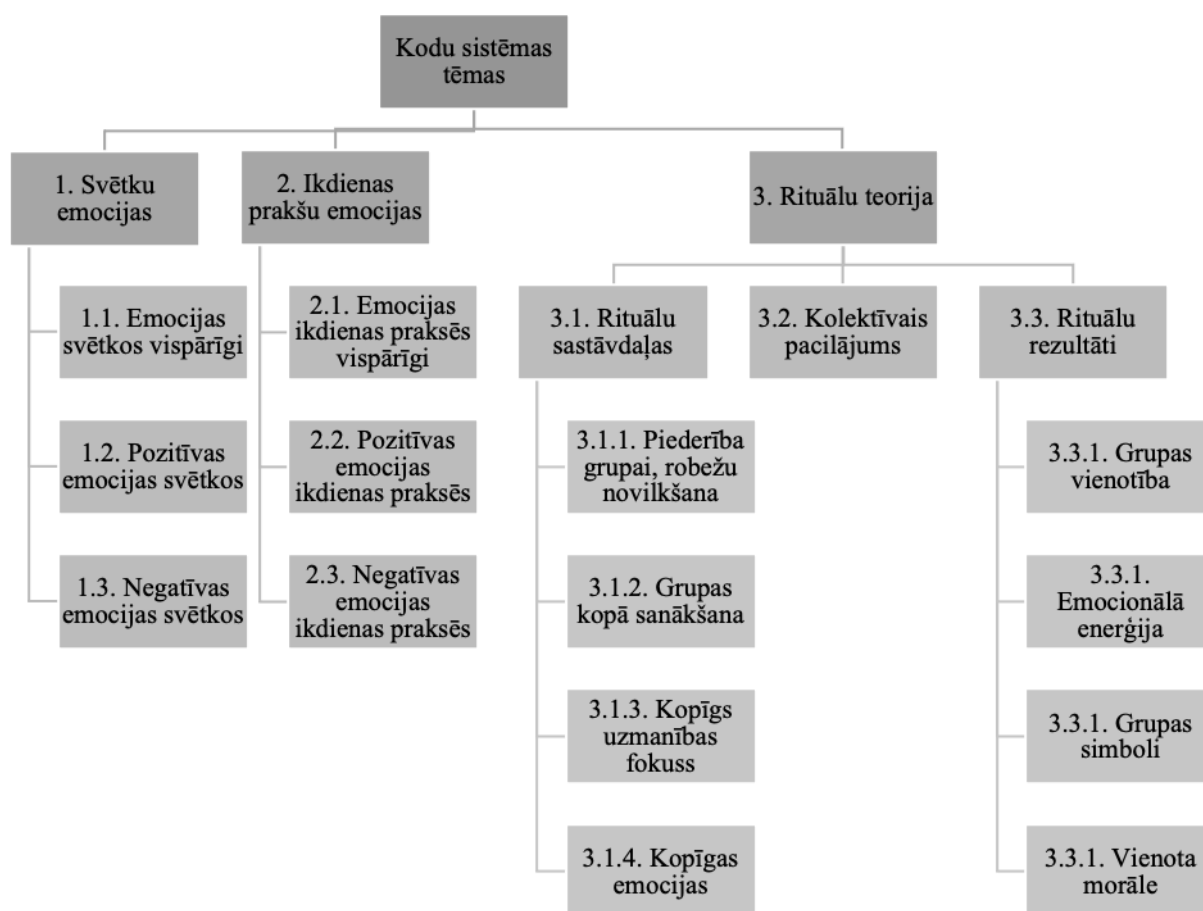
2. Datu kodēšanas pirmais solis bija to atlase pēc tēmām. Interviju transkripcijās tika meklēti citāti un fotogrāfijas, kas atbilst kādai no izvirzītajām tēmām un to apakštēmām. Tas tika veikts kvantitatīvo datu apstrādes programmā *MAXQDA*.

3. Datu kodēšanas otrais solis bija emociju identificēšana un kodu piešķiršana. Katras tēmas un tās apakštēmas ietvaros tika izveidota kodu sistēma, kas nākamajā datu analīzes posmā ļāva izveidot nozīmīgākās kategorijas un analīzes vienības. Katram citātam tika piešķirti 1–3 kodi, papildus tam citātā tika identificētas iespējamās emocijas un sajūtas (piemēru skatīt 18. pielikumā). Ņemot vērā daudzpakāpju kodēšanu, sākot ar šo soli, izmantota datorprogramma *Excel*.

4. Kodu kategoriju veidošana palīdzēja izveidot analīzes vienības tēmu ietvaros. Katras tēmas ietvaros izveidotā kodu sistēma tika iedalīta vairākās kategorijās, no kurām būtiskākās un biežāk minētās tika izmantotas šo tēmu analīzē.

Emociju loma ikdienas praksēs un svētkos: kodu un kategoriju sistēmas veidošana datu analizē

Nr.p.k.	Datu analīzes posms	Apstrādes programma
1.	Kodu sistēmas tēmu izvēle un izveide (1) svētku emocijas; 2) ikdienas prakšu emocijas; 3) rituālu teorijas elementi). Tēmu izvērsumu skatīt 3.2. attēlā.	MAXQDA
2.	Datu (interviju citāti un fotogrāfijas) atlase pēc tēmām.	MAXQDA
3.	Datu kodēšana: emociju identificēšana citātos un kodu piešķiršana tiem (piemēru skatīt 18. pielikumā).	Excel
4.	Kodu kategoriju veidošana un analīze tēmu ietvaros.	Excel, Word

3.2. attēls. Emociju loma ikdienas praksēs un svētkos: kodu sistēmas tēmas

Lauka darba veikšana: foto izdibināšanu īstenoja pētījuma autore, piesaistot divas LKA Kultūras socioloģijas un menedžmenta 3. kursa studentes.

Iegūtie dati: pētījumā iesaistījās 31 informants un tika iegūtas 32 intervijas (ar vienu informantu tika veikta atkārtota intervija). No tām 30 bija foto izdibināšanas, bet 2 – padziļinātās intervijas (1 atkārtotā un 1 ar dalībnieku, kas neiesūtīja fotogrāfijas). Pētījumā tika iegūtas 545 informantu iesūtītas fotogrāfijas. Analīzē tika atlasīti 3375 interviju citāti.

3.5. Vizuālo pētniecības metožu pielāgošanas iespējas un ierobežojumi emociju izpētē

Meklējot tādas metodes emociju pētniecībā, kuras ļautu pētījuma dalībniekiem reflektēt par savām pieredzēm un kuras dotu iespēju pētniekam iegūt objektīvu novērtējumu, tika ņemts vērā ieteikums pēc vizuālu pieeju pielāgošanas. Attiecīgi kā noderīgas tika atzītas foto izdibināšana un novērojums ar foto dokumentāciju.

Foto izdibināšana ir darbā izmantotā pamata metode emociju lomas noskaidrošanai. Tā kā tā tika izmantota arī ikdienas prakšu pētniecībā, bija iespēja izdarīt secinājumus par to atbilstošu adaptāciju emociju pētījumam. Pirmajā pētniecības virzienā dalībniekiem tika lūgts uzņemt fotogrāfijas mēneša garumā par kolektīva ikdienas dzīvi, lai papildinātu novērojumos iegūto informāciju ar dalībnieku skatījumu un piekļūtu atšķirīgai informācijai par ikdienas praksēm. Diemžēl pētījuma gaitā nācās secināt, ka liela daļa dalībnieku neizpilda nosacījumus – aizmirst uzņemt fotogrāfijas, izdara to vienā dienā, nevis mēnesī, paņem jau esošas fotogrāfijas. Tika secināts, ka ļoti veiksmīga foto izdibināšanas intervija bija gadījumos, kad dalībnieki izmantoja jau esošās fotogrāfijas daudz plašākā laika griezumā (gada vai divu periodā), jo tas deva vēl plašāku konteksta informāciju, nekā sākotnēji tika cerēts, kā arī ļāva runāt par tiešām nozīmīgiem pasākumiem (tālākajam pētījumam svarīgi – arī emocionālajā ziņā spēcīgākajiem un atmiņā paliekošākajiem). Tāpēc emociju lomas izpētē tika nolemts lūgt dalībniekiem atlasīt fotogrāfijas no pēdējā svētku piecgades cikla. Pēc foto izdibināšanā iegūtajiem datiem var secināt, ka šāda pieeja bija atbilstošāka gan plašākas kontekstuālās informācijas dēļ, gan tā bija iespēja dalībniekiem runāt par tiešām atmiņā paliekošiem un emocionāli nozīmīgiem notikumiem.

Emociju izpētes kontekstā skatoties, foto izdibināšana bija lietderīga šādas sensitīvas tēmas izpētē, jo intervētajam un informantam pazuda varas attiecības, novirzot to uz fotogrāfiju. Saruna norisinājās, skatoties datora ekrānos vai uz drukātajām fotogrāfijām, nevis skatoties vienam otra acīs, kas varētu radīt mulsumu. Līdz ar to tā bija brīvāka, it kā sarunā iesaistot arī fotogrāfijas. Dalībnieki paši stāstīja par to, kāpēc šīs fotogrāfijas ir emocionāli nozīmīgas, un, protams, jāņem vērā, ka arī bija viņu skatījums par emocionālās pieredzes izpausmi un labākajā gadījumā – apzinātajām emocijām. Tomēr pētniekam bija iespēja redzēt kontekstu un uzdot jautājumus gadījumā, ja šķita, ka dalībnieks nav gluži patiess un aiz emocionālās izpausmes slēpjas arī cita emocionālā pieredze. Nevar teikt, ka tas ļāva izpētīt neapzinātās emocijas, bet atkarībā no pētnieka intuīcijas bija iespējams uzvedināt informantu uz iepriekš nepamanītas pieredzes izklāstīšanu un izdarīt secinājumus par to, kas palika nepateikts emociju ziņā.

Novērojums ar foto dokumentāciju ikdienas prakšu izpētē kā vislielāko ieguvumu deva konteksta informāciju. Var teikt, ka analīzes plašumu lielā mērā ietekmēja zināšanas par kolektīvu ikdienas praksēm. Šādas zināšanas pētnieks nevarētu iegūt pat tad, ja pats darbotos kādā kolektīvā, jo dažādu kolektīvu un to tipu darbības modeļi ir atšķirīgi. Tā kā promocijas darba autore deleģēja novērojumus veikt arī citiem pētniekiem, tad fotogrāfiju lietderība bija iespēja vizuāli fiksēt šo konteksta informāciju, kas norādīja ne tik vien uz ikdienas praksēm, bet arī uz vidi, atmosfēru kolektīvā un to, kā vispār darbojas māksliniecišķie kolektīvi.

Lai gan ikdienas prakšu pētījuma dati tika vākti pirms emociju lomas izpētes, arī šī metode bija noderīga analīzē. Novērojumos varēja fiksēt emocionālo atmosfēru kolektīvā kā grupā un izdarīt secinājumus, kas saistās ar kolektīva darbības modeļiem un iespējamo emociju lomu tajos. Piemēram, uz mēģinājumiem dalībnieki ierodas steidzīgi un reizēm sapīkuši, bet, ejot prom, viņi ir atvērtāki un priecīgāki. Tas nozīmē, ka novērojumā ir iespējams fiksēt tādas elementus kā emocionālo enerģiju un arī kolektīvo pacilājumu. Emocionālo enerģiju bija iespējams redzēt individuālo dalībnieku entuziasmā, spējā uzņemties līderību un iniciatīvas izteikšanā. Savukārt kolektīvais pacilājums bija novērojams brīžos, kad visi dalībnieki fokusējās uz kādu nozīmīgu aktivitāti un piedzīvoja kopīgas emocijas, kuras tad varētu aprakstīt ar šo jēdzienu. Piemēram, kādam dalībniekam ir jubileja un pēc apsveikšanas visiem kolektīvā ir priecīgākas sejas izteiksmes un entuziasms. Novērojumā parādījās arī simbolu nozīme, piemēram, kāds kolektīvs pirms katra mēģinājuma sagatavoja vadītājam kafijas krūzi un uz klavierēm iededza svecīti, kas norāda uz vadītāja un šī rituāla simbolisko nozīmi mijiedarbībā. Tāpat varēja fiksēt, ka ir arī perifērie dalībnieki, kuri aktivitātēs neiesaistās līdzvērtīgi. Ja foto izdibināšanā nebija šo dalībnieku, tad aktivitātēs iesaistītie dalībnieki varētu nemaz nefiksēt šādu situāciju.

Analizējot abu metožu mijiedarbi, jāsecina, ka tās ļoti labi papildina viena otru, lai sasniegtu divus vēlamus rezultātus: 1) izpētītu emocionālo pieredzi (ne tikai izpausmi); 2) noskaidrotu emociju lomu un informāciju par to kontekstu. Ja tiktu veikts tikai novērojums, tad acīmredzami iztrūktu dalībnieku emocionālās izpausmes apraksta, pētnieks varētu tikai izdarīt secinājumus par emocionālās enerģijas un kolektīvā pacilājuma izpausmēm, bet nebūtu skaidri to izcelsmes avoti. Ja tiktu veikta tikai foto izdibināšana, tad pētniekam nebūtu skaidra konteksta informācija, kādās norisinās ikdienas prakses un kāds ir noskaņojums tajās. Var teikt, ka pētījuma ietvaros ikdienas prakšu izpētei paredzētais novērojums ar foto dokumentāciju noslēgumā bija lietderīgs tieši mijiedarbības rituālu analīzē, ļaujot fiksēt grupas darbības principus un ar to saistītos elementus. Savukārt foto izdibināšana deva iespēju identificēt pozitīvās un negatīvās emocijas, kas norādīja uz veiksmīgiem un neveiksmīgiem mijiedarbības rituāliem.

Metožu pilnveidē varētu ņemt vērā sekojošus punktus. Pirmkārt, novērojumā varētu izmantot arī ieteiktos audiālos rīkus, ne tikai vizuālos, kas ļautu fiksēt tādus emocionālās enerģijas rādītājus kā balss tembru, kustības, acu skatienus un tamlīdzīgi. Tie paplašinātu iespēju noteikt emocionālās enerģijas līmeni, izvirzot attiecīgi definētus parametrus. Tas gan datu analīzē palielinātu nepieciešamos laika resursus, un tad būtu jādomā, kas tiek filmēts, piemēram, sistemātiski visas aktivitātes vai atlasītas, tāpat kā fotogrāfiju gadījumā. Otrkārt, iespējams lietderīgi veidot saistību starp novērojumu un foto izdibināšanu, kas šajā pētījumā netika darīts, tāpēc novērotā pētnieka informācija netika pārbaudīta ar dalībnieku viedokli par notikušo. Ja šādu perspektīvu izdotos nodrošināt, tad varētu salīdzināt, vai dalībnieka subjektīvais viedoklis un emociju izpausme sakrīt ar pētnieka objektīvo vērtējumu par emocionālo pieredzi.

4. Emocijas Dziesmu un deju svētkos un to starplaikā īstenotajās ikdienas praksēs

Par emociju lomu Dziesmu un deju svētku tradīcijas pārmantošanā un saglabāšanā iespējams izdarīt secinājumus, veicot empīrisko datu analīzi divu tēmu ietvaros. Pirmais, iegūta kontekstuāla informācija par kolektīva darbības principiem to ikdienas praksēs, izmantojot novērojumu ar foto dokumentāciju, foto izdibināšanu un padziļinātās intervijas. Otrais, izpētīta emociju loma svētkos un ikdienas praksēs, izmantojot foto izdibināšanas pieeju. Attiecīgi nodaļa iedalīta trijās daļās. Pirmajā analizētas emocijas ikdienas praksēs, otrajā – svētkos, bet trešajā svētki analizēti kā mijiedarbības rituālu ķēde.

4.1. Ikdienas prakšu emociju analīze

Pētījuma dati liecina, ka amatiermākslas kolektīvu dalībnieki individuāli piedzīvo plašu emociju gammu, ko niansēti aprakstīt ar pašreizējiem emociju socioloģiskas izpētes instrumentiem ir gandrīz neiespējami, tāpēc to analīzē par lietderīgu atzīta mijiedarbības rituālu teorijā plaši izmantotā pozitīvo un negatīvo emociju valence (Collins, 2004). Šāds nodalījums ļauj identificēt sociālkulturāli nozīmīgākos faktoros, kas rada pozitīvas un negatīvas emocijas kā svētkos, tā ikdienas praksēs, neatklājot emociju psiholoģiskajos aspektos. Apakšnodaļa sastāv no piecām daļām – ikdienas prakšu apraksta un to nozīmes tradīcijas nepārtrauktībā analīzes, savukārt ikdienas prakšu analīze ietver pozitīvo emociju, negatīvo emociju veidojošos aspektus un kopsavilkumu par emociju dinamiku ikdienas praksēs. Tā kā dati atspoguļoja ļoti plašu klāstu ar emocijām un to rašanās iemesliem ikdienas praksēs, tad analīze sadalīta vairākos apakštematos, kas atspoguļo tikai būtiskākos un dalībnieku kopienai raksturīgākos pozitīvo un negatīvo emociju rašanās iemeslus. Tas neizslēdz citu iemeslu pastāvēšanu, bet norāda uz raksturīgākajām emociju veidošanās tendencēm, kam būtu jāpievērš uzmanība, lai radītu pozitīvu atmosfēru un emocijas ikdienas praksēs.

4.1.1. Svētku tradīcijas kopiena ikdienas praksēs: saistīto jēdzienu definīcija un prakšu veidi

Dziesmu un deju svētku tradīcijas atpazīstamākā daļa ir svētku nedēļa ar kulminējošo noslēguma koncertu reizi piecos gados. Lai gan nereti plašākā sabiedrībā tieši šo pieredzi saista ar spilgtu emocionālo pieredzi, tā ir tikai neliela tradīcijas daļa, uz kuru fokusējot visu uzmanību pazustu nepieciešamais kopskats par emociju dinamiku un lomu šajā tradīcijā. R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teorija paredz, ka mijiedarbības ķēdes veidojas no daudzām mijiedarbībām un ka pozitīva emocionālā enerģija pieaug veiksmīgu mijiedarbību rezultātā (Collins, 2004). Attiecīgi svētku tradīcija jāskata mijiedarbības ķēžu kontekstā, sākot ar

pašām mazākajām mijiedarbībām – māksliniecisko kolektīvu svētku starplaika ikdienas praksēm. Lai varētu analizēt emociju dinamiku starp ikdienas praksēm un svētkiem, sākotnēji nepieciešams noskaidrot, kas īsti ir ikdienas prakses un kāda ir to nozīme svētku tradīcijā.

Promocijas darba autore šo tēmu sāka pētīt 2016. gadā Latvijas Kultūras akadēmijas īstenotās Valsts pētījuma programmas “Latvijas kultūras tradīciju ilgtspēja inovatīvā vidē/HABITUS” ietvaros, veicot pētījumu par māksliniecisko kolektīvu ikdienas praksēm Dziesmu un deju svētku starplaikā. Pētījumā iegūtie rezultāti apkopoti divās publikācijās (Laķe & Vinogradova, 2016; Vinogradova, 2018). Pētījums sniedza vairākas būtiskas atziņas par kolektīvu dalībniekiem un viņu motivācijām iesaistīties, kolektīvu darbības mērķiem un ikdienas prakšu veidiem. Viens no secinājumiem norādīja uz to, ka nozīmīga motivācija dalībnieku iesaistei ikdienas praksēs ir enerģijas un emociju gūšana (Vinogradova, 2018). Emociju izpēte svētkos nebija šī pētījuma sākotnējais fokuss, bet inspirēja promocijas darba problemātiku, norādot, ka emociju lomas kontekstā nevar runāt tikai par svētku kulmināciju un ka tā veidojas no sarežģītas ikdienas prakšu dinamikas. Tāpēc ikdienas prakšu analīzei promocijas darbā tiks integrēti dati no ikdienas prakšu pētījuma (Laķe & Vinogradova, 2016; Vinogradova, 2018). Turpinājumā sniegts ieskats, ko teorētiski nozīmē māksliniecisko kolektīvu svētku starplaikā īstenotās ikdienas prakses.

Tradīcijas īstenotāji Dziesmu un deju svētkos ir daudzveidīgi, ietverot ne vien māksliniecisko kolektīvu dalībniekus, bet arī vadītājus, diriģentus, virsvadītājus un virsdiriģentus, dažādus māksliniekus, organizatorus, tehniskos un pakalpojumu nodrošinātājus, tāpat pasīvi tradīciju īsteno klātienē un neklātienē skatītāji (Laķe & Muktupāvela, 2017). Par svētku tradīcijas pamata īstenotājiem tomēr pieņemts uzskatīt amatiermākslas kustībā iesaistītos mākslinieciskos kolektīvus – korus, tautas deju, folkloras, tautas mūzikas kolektīvus, pūtēju un simfoniskos orķestrus, lietišķās mākslas studijas un amatierteātrus (Saeima, 2005; UNESCO, 2000). Te būtiski, ka ne visi kolektīvi ir svētku kustības praktizējošās kopienas. Šobrīd svētku pārvaldībā ieviestie priekšnosacījumi paredz, ka kolektīvu darbība ir saistāma ar svētku tradīciju. Tas neizslēdz iespēju kolektīviem svētku starplaikā iekļaut dažādas citas lokālas, nacionālas un arī starptautiskas prakses (UNESCO, 2000; Vinogradova, 2018).

Svētku starplaiks ir laiks starp diviem svētkiem, to var saukt arī par starpsvētku periodu. Svētku starplaika aktivitātes ir vispārīgi definētas Dziesmu un deju svētku likumā – uz dalībniekiem kā tradīcijas īstenotājiem tieši attiecināmās ir māksliniecisko kolektīvu darbība, repertuāra sagatavošana un piedalīšanās skatēs, konkursos vai izstādēs (Saeima, 2005). Precīzāk tās noteiktas Ministru kabineta noteikumos Nr. 649 “Kārtība, kādā pašvaldībām aprēķina un sadala valsts budžeta mērķdotāciju māksliniecisko kolektīvu

vadītāju darba samaksai un valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām” – simbolisks finansiāls valsts atbalsts paredzēts kolektīviem, kuri apgūst Vispārējo latviešu dziesmu un deju svētku repertuāru, piedalās pārbaudes skatēs, konkursos vai izstādēs un vismaz reizi gadā piedalās LNKC rīkotajos pasākumos (Ministru kabinets, 2015). Jāsecina, svētku pārvaldības nosacījumi paredz, ka finansiālu atbalstu iespēja ir saņemt tikai tādiem kolektīviem, kuru mērķis vismaz formāli jeb atbilstoši likumam ir svētki. Tas gan neizslēdz, ka faktiskie mērķi, kas lielā mērā ietekmē viņu ikdienas prakses, ir citi.

Māksliniecisko kolektīvu **ikdienas prakses** tiek definētas kā dažādas kolektīvu aktivitātes, kas īstenotas svētku tradīcijas kontekstā un ārpus tā. To faktiskā izpēte ir viens no promocijas darba uzdevumiem. Empīriskie dati no novērojumiem, foto izdibināšanas un padziļinātajām intervijām ļāva izdarīt secinājumus par vairākiem ikdienas prakšu aspektiem, kuri ir nozīmīgi šajā darbā.

Dalībnieku vispārējs raksturojums

Plašā dalībnieku kopiena pulcē daudzveidīgas personības ar atšķirīgu pieredzi, motivāciju iesaistīties un arī individuāliem mērķiem. Lai gan demogrāfiski dalībnieku kopiena ir diversificēta, pētījumā iegūtie dati ļāva izveidot dalībnieku vispārēju raksturojumu ar iezīmēm – vēlme mākslinieciski un radoši izpausties ir kļuvusi par šo indivīdu dzīvesstilu, kas rada nepieciešamību ziedot savu brīvo laiku un citas dzīves jomas amatiermākslas aktivitātēm, dažkārt aizrautība ar kolektīva ikdienas praksēm robežojas pat ar fanātismu, kolektīva identitāti uztverot par nozīmīgu savas personīgās identitātes sastāvdaļu. Īpaši izceļama ir dalībnieku grupa ar līderības pazīmēm, kas ļauj aktīvi līdzdarboties arī citās dzīves jomās, arī pašdisciplīna un augsta atbildības sajūta.

Dalībnieku motivācijas

Lai gan jautājums par dalībnieku motivāciju nav unikāls šim pētījumam, ikdienu prakšu izpētes ietvaros to izdibināšana deva noderīgus secinājumus emociju dinamikas izpētē:

1. Bez pamata motivācijas radoši izpausties un pašrealizēties dalībniekiem ir arī citas sociāli nozīmīgas motivācijas, kā nepieciešamība pēc komunikācijas, sociālā kapitāla uzkrāšanas un latviskās identitātes uzturēšanas.
2. Interesantas, saistošas un no citiem kolektīviem atšķirīgas ikdienas prakses var būt dzinulis iesaistīties kolektīvā.

3. Pozitīvas emocijas un ar tām saistītā enerģija, ko dalībnieki iegūst ilgtermiņā (un kas varētu liecināt par emocionālās enerģijas koncepta praktisku izpausmi), var būt nozīmīga motivācija iesaistīties kolektīvos.
4. Dziesmu un deju svētki kā motivācija iesaistīties kolektīvā ir īslaicīga, turklāt gaidas par svētkos iegūstamajām emocijām var arī nepiepildīties. Nākamajā piecgades periodā ir jāatrod jauna motivācija un pozitīvo emociju iegūšanas veidi ikdienas praksēs.

Kolektīvu mērķi

Saskaņā ar Dziesmu un deju svētku likumu mākslinieciskajiem kolektīviem formāli tiek izvirzīts mērķis iesaistīties Dziesmu un deju svētku tradīcijā, bet lielā mērā kolektīva ikdienas prakses piecgades ciklā palīdz virzīt individuālie kolektīvu mērķi. Pētījums ļāva secināt, ka kolektīva ikdienas praksēs gatavošanās svētkiem reizi piecos gados nav pietiekams dzinulis, lai tik ilgu laika periodu piesaistītu un noturētu uzmanību plašajai tradīcijas īstenotāju kopienai. Kolektīvu vadītājiem ir jāmeklē individuālie mērķi, ap kuriem saistīt ikdienas darbību svētku starplaikā, piemēram, izveidot līdzīgi domājošo kopienu, kurai ir patīkami katru nedēļu pavadīt laiku kopā un radoši izpausties, veicināt visas nozares atpazīstamību un prestižu vai meklēt vēl ko atšķirīgu un unikālu, kas piesaistītu dalībniekus konkrētam kolektīvam. Tomēr nevar noliegt, ka iesaiste svētku tradīcijā veicina nemitīgu kolektīvu māksliniecisko attīstību – tieši izvirzītais mērķis nemitīgi pilnveidojas un attīstīt māksliniecisko kvalitāti ir balstīts ar svētku tradīciju un tās ietvaros notiekošajām pārbaudes skatēm. Tāpēc, no vienas puses, kolektīvi var izvirzīt savus individuālos mērķus, bet, no otras puses, tradīcijas pārvaldībā radītie kritēriji nemitīgi liek būt aktīvi iesaistītiem kustībā.

Ikdienas prakšu veidi

Ar novērojumu, foto izdibināšanas un padziļināto interviju iegūtajiem datiem tika identificēti 3 ikdienas prakšu veidi: 1) mēģinājumi; 2) koncerti; 3) neformālās aktivitātes (Laķe & Vinogradova, 2016; Vinogradova, 2018). Tie apkopoti 19. pielikumā, ietverot būtiskākās atziņas, kas iepriekš plašāk aprakstītas publikācijās (Laķe & Vinogradova, 2016; Vinogradova, 2018), un īsu kopējās kolektīva atmosfēras un dalībnieku noskaņojuma raksturojumu katrā praksē.

Mēģinājumi ir ikdienas prakšu cikla pamata elements, un to mērķis ir sagatavot un pilnveidot repertuāru koncertam. Novērojumā parādījās, ka tie ietver sekojošas prakses: jaunu dalībnieku piesaiste, atlase un dalības uzsākšana; gatavošanās mēģinājumam; iesildīšanās,

iedziedāšanās vai iespēlēšanās; jauna repertuāra apguve; repertuāra un mākslinieciskās kvalitātes pilnveide; mēģinājumi pirms koncertiem; atpūtas pauzes. Mēģinājumi lielā mērā ietekmē ikdienas atmosfēru un emociju radīšanu kolektīvā. Lai gan šajās praksēs iegūtās emocijas nav spēcīgākās, ir nozīmīgi mēģinājumos radīt pozitīvu atmosfēru, kas līdzsvaro ieguldīto darbu un patīkamu brīvā laika pavadīšanu. Novērojumos iegūtie dati liecināja, ka atmosfēru mēģinājumos ietekmē daudz dažādu faktoru, starp kuriem būtiski ir norises laiks, vieta, biežums, tas, kurš mēģinājuma procesa posms tiek īstenots, kādas ir dalībnieku personiskās sajūtas konkrētajā brīdī, kāds ir vadītāja vadības stils, dalībnieku attiecības ar vadītāju un savstarpēji citam ar citu. Tika secināts, ka mēģinājumu procesā ir vairāki nozīmīgi elementi kopējās emociju dinamikas veidošanā:

1. Mēģinājumu procesa gaitā ne vienmēr iespējama jauno dalībnieku piesaiste un integrācija kolektīvā, jo tas ir salīdzinoši sprāgs un dinamisks process ar fokusu uz māksliniecisko kvalitāti. Tādēļ jauni dalībnieki var justies nepilnvērtīgi savās spējās, nepieciešamas cita veida ikdienas prakses, kas ļauj iepazīt citam citu un veicināt piederību kolektīvam.
2. Sociālo kontaktu un tuvāku attiecību veidošanai ar citiem dalībniekiem būtiski ir iesaistīties mēģinājumu procesā pilnvērtīgi – ierasties laikus, nedoties prom uzreiz, būt aktīvam atpūtas pauzēs. Tieši šajos brīžos ir iespējams gūt mēģinājumos citkārt grūtāk iegūstamas pozitīvas emocijas, kas saistītas ar socializāciju un draudzību.
3. Dalībniekiem ir jāapzinās, ka mēģinājumu process ir grūts darbs, kas ne vienmēr uzreiz dod pozitīvas emocijas un gandarījumu. Piemēram, jauna repertuāra apguve sākotnēji nav baudāma, ir jāiegulda enerģija tā pilnveidei, un, visdrīzāk, tikai tad varēs iegūt pirmo gandarījuma sajūtu.
4. Vadītājam ir liela loma kopējā mēģinājuma dinamikā un atmosfēras radīšanā, jo viņa vadības stils, komunikācijas veids un prasme organizēt mēģinājumus būtiski ietekmē dalībnieku emocijas.

Koncerti ir mēģinājumu cikla kulminācija. Foto izdibināšanas un padziļināto interviju dati norāda, ka katram kolektīvam ir atšķirīga pieeja un koncertu daudzums, tomēr iespējams izveidot vidusmēra kolektīva koncertēšanas praksi raksturojumu un definēt koncertu veidus. Koncerti ir dažāda mēroga – lokāli, reģionāli, nacionāli un starptautiski. Tos organizē pašvaldības un to kultūras centri, LNKC, privāti organizatori un arī paši kolektīvi. Novērojumā un foto izdibināšanā iegūtie dati ļāva izdalīt 13 koncertu veidus: “mazie” dziesmu un deju svētki; unikālie jeb neregulārie un periodiskie jeb regulārie valsts vai reģiona mēroga lielkoncerti; svētku dienu koncerti un pasākumi; citi tradicionālie pašvaldību

pasākumi; kolektīvu iniciēti liela mēroga pasākumi; jubilejas koncerti; sadraudzības koncerti; labdarības koncerti; citu iniciēti neliela mēroga koncerti vai koncertēšana neliela pasākuma ietvaros; privātie koncerti; konkursi; festivāli un koncerti. Pētījuma dati ļāva secināt, ka koncerti pēc būtības ir visai atšķirīgi, bet tos vieno pozitīva iezīme – ikdienas praksēs tie ir emocionālā pacilājuma brīži un motivē dalībniekus iesaistīties tradīcijā starpsvētku periodā, turklāt koncertu periodiskums nodrošina nemitīgu motivācijas atjaunošanu. Par atmosfēru koncertā tika izdarīti šādi secinājumi:

1. Koncertos iespējams izjust emocionālo pacilājumu un pozitīvas emocijas cikliskā veidā vairākas reizes sezonā.
2. Koncertos iegūstamās emocijas ir atšķirīgas no ikdienas procesā iegūtajām, tāpēc tās ir nozīmīga motivācija iesaistīties amatiermākslā un atsver laika un darba ieguldījumu.
3. Koncertos iegūtās pozitīvās emocijas ir saistītas ar gandarījumu par sniegumu, atvieglojumu par izdošanos, saistošu un aizkustinošu repertuāru, kopā būšanu ar kolektīvu, skatītājiem un arī citiem kolektīviem, atzinību no vadītāja un skatītājiem.
4. Visspēcīgākās pozitīvās emocijas sniedz kolektīvu pašu iniciētie un organizētie pasākumi, jo dalībnieki tajos ieguldījuši lielāku darbu arī organizatoriskā ziņā un spējuši parādīt savu īpašo darbības stilu, nepakļaujoties kādu citu noteiktajām prasībām.
5. Mazāk emocionāli ir obligātie koprepertuāra pasākumi un tādi, kuros kolektīvam ir maznozīmīga loma.
6. Visnegatīvākās emocijas var dot skates, ja kolektīvs netiek novērtēts atbilstoši cerētajam vērtējumam, turklāt tajās valdošā spriedze var radīt dažādas citas nepatīkamas sajūtas.
7. Ar koncertu saistītie procesi, kā gatavošanās, fokusēšanās uz vienotu mērķi, veiksmes rituālu, kopīgais satraukums un emocionālais pacilājums pēc tā ļauj dalībniekiem justies vienotākiem un veidot kopīgu atmiņu bāzi, kas pēcāk palīdz uzturēt kolektīva dalībnieka identitāti un veicina piesaisti tam.

Neformālās aktivitātes ir visas citas kolektīvu aktivitātes, kas notiek papildus mēģinājumiem un koncertiem. Šo aktivitāšu īstenošana nav obligāti noteikta, to izvēlas paši kolektīvu dalībnieki atkarībā no vēlmes pavadīt laiku kopā arī citādos pasākumos. Dati ļāva secināt, ka neformālo aktivitāšu daudzums un variācijas lielā mērā atkarīgas no kolektīva pastāvēšanas ilguma, nostiprinātajām tradīcijām, kolektīva veida un galvenokārt no dalībnieku iniciatīvas, bet mazāk atkarīgs no vadītāja iniciatīvas un dalībnieku vecuma, jo tās

tiek īstenotas dažādās vecuma grupās. Novērojums un foto izdibināšana ļāva identificēt 11 visbiežāk īstenoto neformālo aktivitāšu veidus: kopīga svētku svinēšana; jubileju svinēšana; sveikšana citos nozīmīgos dzīves brīžos; saliedēšanās pasākumi; jauno dalībnieku piesaistes un adaptācijas pasākumi; pasēdēšana pēc mēģinājumiem; balles; ārzemju braucieni; ekskursijas un izbraucieni pa Latviju; labdarības akcijas. Būtiskākie secinājumi par to ieguldījumu kopības sajūtas un pozitīvas emocionālās atmosfēras veidošanā:

1. Neformālās aktivitātes veicina kopējo kolektīva atmiņu bāzi, kas ļauj atsaukt atmiņā pozitīvas emocijas, vienotības un piederības sajūtas.
2. Neformālajos pasākumos veidojas kolektīvā identitāte, ko var ikdienā apliecināt ar dažādu simbolu palīdzību, piemēram, stāstiem un leģendām, tēliem, kolektīva vienotu simboliku, iesaukām, dziesmām un dejām u.tml. Tiem, kuri nav piedalījušies šajā pieredzē, ir grūtāk pieņemt kolektīva identitāti.
3. Ilgstoši īstenotas neformālās aktivitātes var pārtapt kolektīva tradīcijās ar simbolisku vērtību, veicinot kopības sajūtu, motivē iesaistīties pamata ikdienas praksēs (mēģinājumos un koncertos), kā arī var piesaistīt jaunus dalībniekus. Dalībnieki gaida ikgadējos tradicionālos pasākumus, jo tie nodrošina pozitīvas emocijas un ir kā atskaites punkts kolektīvā.
4. Visbiežāk neformālās aktivitātes kā mijiedarbības rituāli ir veiksmīgāki, ja dalībniekiem ir līdzīgs demogrāfiskais profils un mērķis ir ne tikai profesionāli pilnveidot sevi. Dati norādīja uz tendenci, ka vairāk un emocionāli nozīmīgākas šīs prakses ir koriem un deju grupām, mazāk vai nemaz – pūtēju orķestriem un koklētāju ansambļiem.
5. Neformālās aktivitātes dod vislielāko efektu kolektīva vienotības uzturēšanā, ja ir dalībnieku pašu iniciatīva, jo tā rada emocionāli pozitīvu un nepiespiestu atmosfēru.

Novērojumi liecināja, ka neformālās aktivitātes ir kā pretmets un balanss nopietnajam un intensīvajam mēģinājumu un koncertu procesam, kas ļauj uztvert iesaisti amatiermākslā kā patīkamu vaļasprieku, ietverot socializēšanos, draudzēšanos, pozitīvu atmiņu uzkrāšanu, radošo un organizatorisko prasmju izkopšanu. Tās lielā mērā veicina kolektīva kopības sajūtu, rada iekšējos simbolus un dod pozitīvas emocijas, kas tiek pārnestas arī uz citām ikdienas praksēm, radot patīkamu atmosfēru un nodrošinot dalībnieku ilgtermiņa iesaisti. Tieši neformālās aktivitātes tika atzītas par atslēgvārdu tradīcijas saglabāšanā.

4.1.2. Ikdienas prakses kā tradīcijas nepārtrauktības pamatelements: aktīvā un pasīvā kolektīva darbības modeļi

Ikdienas prakšu izpēte ļāva secināt, kāda ir to nozīme tradīcijas saglabāšanas un pārmantošanas procesā. Uz empīrisko datu pamata tika izstrādāti divi kolektīva darbības modeļi – aktīvais un pasīvais. Tie norāda, kādiem priekšnosacījumiem jābūt, lai dalībniekus ilgtermiņā piesaistītu kolektīvos un tādā veidā nodrošinātu tradīcijas pārmantošanu. Abi modeļi ir cieši saistīti ar dalībnieku motivācijām, kolektīvu mērķiem un ikdienas praksēm. Tie ir vispārināti stratēģiski modeļi, kuri norāda uz ideālajiem elementiem kolektīvu darbībā, tāpēc jāņem vērā, ka praksē kolektīvi var īstenot aktivitātes no abiem modeļiem un dažādā intensitātē.

Aktīvā kolektīva darbības modeļi veido tāds kolektīvs, kuram ir savi specifiski mērķi, aktīva koncertdzīve, sava individuālā un unikālā pieeja (salīdzinot ar citiem nozares vai reģiona kolektīviem), tas spēj piesaistīt jaunus dalībniekus, pulcināt savos koncertos lielu skaitu skatītāju, un tajā tiek praktizētas dažādas kopības sajūtu un pozitīvas emocijas radošas neformālās aktivitātes. Attiecībā uz Dziesmu un deju svētkiem kolektīvs kā kopums apzinās tradīcijas nozīmi, vērtību un sevi kā daļu no tās, bet tie nav kolektīva primārais mērķis. Modelis izvērst 4.1. tabulā (Vinogradova, 2018).

Pasīvā kolektīva darbības modeļi nav kādas no minētajām aktīvā kolektīva iezīmēm – tā mērķis ir saistīts galvenokārt ar piedalīšanos Dziesmu un deju svētkos, tāpēc svētku starplaikā koncertdzīve nav visai aktīva, kolektīvs iesaistās pārsvarā pašvaldības, kultūras centra un LNKC organizētajos pasākumos, maz attīsta vai pavisam neveido savas iniciatīvas, neizceļas citu kolektīvu vidū ar atšķirīgu iezīmi. Kolektīvam ir grūtības piesaistīt jaunus dalībniekus, arī skatītāji pārsvarā ir dalībnieku radi, draugi un nozarē iesaistītie, un kolektīvā ir maz neformālo aktivitāšu, kas neļauj dalībniekiem radīt kopības sajūtu, izveidot kopīgu identitāti un veicināt pozitīvu emociju rašanos, kas nodrošinātu iesaisti kolektīvā ilgtermiņā (Vinogradova, 2018).

4.1. tabula

Aktīva kolektīva darbības modelis

Nr.p.k.	Darbības virziens	Apraksts
1.	Kolektīvā izvirzīti specifiski mērķi	To nevar virzīt tikai ideja par piedalīšanos svētkos, jo svētku starplaiks ir pārāk ilgs, lai dalībniekus kolektīvā piesaistītu ar tajos iegūtajām emocijām un pieredzi. Tāpat mērķis nevar būt svētku procesa pārvaldības rezultātā izveidotā tiekšanās pēc nemitīgas mākslinieciskās kvalitātes pilnveides un prestiža celšanas. Protams, kolektīvs to var izvirzīt par svarīgu kolektīva mērķi, bet ir jābūt arī vīzijai par to, kādu kolektīvs vēlas sevi redzēt uz kopējā nozares fona, kas ir tas īpašais piensums nozarei un kā ar darbību kolektīvā var aktivizēt un attīstīt vietējo kopienu, kā arī kolektīvā esošās personības.

Nr.p.k.	Darbības virziens	Apraksts
2.	Aktīva koncertdzīve	Kolektīvs nevar piedalīties tikai pašvaldības, kultūras centra vai LNKC iniciētajos pasākumos, ir jābūt savai iniciatīvai veidot un iesaistīties arī cita veida pasākumos, kas bagātina dalībnieku performatīvo pieredzi. Ja kolektīvs ir spējīgs izveidot savu īpašu koncertprogrammu vai pasākumu, tā tiek celta arī kolektīva dalībnieku pašapziņa un prestižs.
3.	Plašas neformālās aktivitātes	Kolektīvā bez mēģinājumiem un koncertiem jābūt vēl citām jeb neformālajām aktivitātēm, kurās dalībnieki brīvprātīgi un pēc pašu iniciatīvas iesaistās un organizē. Neformālās aktivitātes rada kopīgus simbolus un identitāti kolektīvā, kas veicina kopības sajūtu un dažādas pozitīvas emocijas, kuras iespējams iegūt, savā starpā mijiedarbojoties un izplatot šos simbolus. Dalībniekiem šīs sajūtas pamazām kļūst par būtisku dzīvesstila sastāvdaļu, kas izraisa zināmu atkarību, tāpēc līdzdalība kolektīvā ir garantēta ilgtermiņā un tiek pārtraukta tikai īpašos gadījumos.
4.	Piesaista jaunus dalībniekus	Tas ir kolektīva nepārtrauktas darbības pamatā. Protams, jābūt ir arī stabilam pamatsastāvam, kas nodod nākamajām paaudzēm kolektīva prakses, bet, ja kolektīvs spēj piesaistīt jaunus dalībniekus, tas liecina, ka kāda cita no minētajām iezīmēm ir pievilcīga jaunajiem dalībniekiem un tā darbība ir ar stabilu pamatu.
5.	Piesaista skatītājus	Ja kolektīvs spēj pulcināt uz koncertiem ne vien radus, draugus un nozares pārstāvjus, bet arī skatītājus no malas, tad īstenotās performatīvās prakses ir saistošas citiem iedzīvotājiem un popularizē amatiermākslu kopumā. Tas ļauj amatiermākslas performatīvajām praksēm pastāvēt kā atsevišķam un pašpietiekamam mākslas veidam, kas spēj piesaistīt skatītājus ne tikai Dziesmu un deju svētku kontekstā, bet arī starpsvētku periodā. Saistošas un oriģinālas koncertprogrammas spēj pulcēt ne mazums skatītāju arī mazpilsētās.
6.	Individuāla un unikāla pieeja	Kolektīvam jāprot izcelties uz kopējo kolektīvu fona ar kādu no minētajām vai citām iezīmēm, piemēram, jānosaka atšķirīgi mērķi, jāīsteno interesanti koncerti, neformālās aktivitātes, jāstrādā ar skatītāju piesaisti vai vienkārši jāspēj kolektīvā radīt patīkamu atmosfēru. Brīdī, kad kolektīvs savu atšķirīgo pieeju spēj parādīt citiem, vai tie būtu dalībnieku draugi, radi, skatītāji vai citi konkrētās vietas iedzīvotāji, tas kļūst pievilcīgs jauniem dalībniekiem, un vēlme kļūt par daļu no kolektīva komandas var būt spēcīga motivācija iesaistīties tajā.
7.	Apzinās Dziesmu un deju svētku nozīmīgumu	Dalībniekiem un kolektīviem kā kopumam ir atšķirīga attieksme pret svētkiem. Vieniem tie ir galvenais mērķis, citiem tikai viens no pasākumiem, bet vēl kādam tie izraisa vairāk negatīvas nekā pozitīvas emocijas. Kolektīvu darbības galvenajam mērķim nebūtu jābūt svētkiem, tomēr ieguvēji ir kolektīvi, kuri pret svētkiem attiecas nevis kā pret vienu no kārtējiem sezonas pasākumiem, bet kultūrvēsturisku un nacionāli nozīmīgu notikumu, kas ir visu iesaistīto amatiermākslas kolektīvu darbības kulminācija. Šie kolektīvi ikdienā darbojas pēc individuāli izvirzītajiem mērķiem un īsteno daudz dažādu ikdienas prakšu, bet reizē spēj novērtēt svētku nozīmi amatiermākslas kustības uzturēšanā. Apziņa, ka svētki ir īpašs notikums, ir būtisks šīs tradīcijas saglabāšanas priekšnosacījums.

Ikdienas prakšu nozīme svētku tradīcijas pārmantošanā un saglabāšanā ir atkarīga no tā, vai kolektīvs vairāk tendēts īstenot aktīvo vai pasīvo darbības modeli, kā arī no dalībnieku motivācijām iesaistīties kolektīvā. Dati par dalībnieku motivāciju norādīja, ka primāri iemesls ir vēlme radoši izpausties un pašrealizēties, kā arī dažādi citi iemesli. Pavisam atšķirīga un

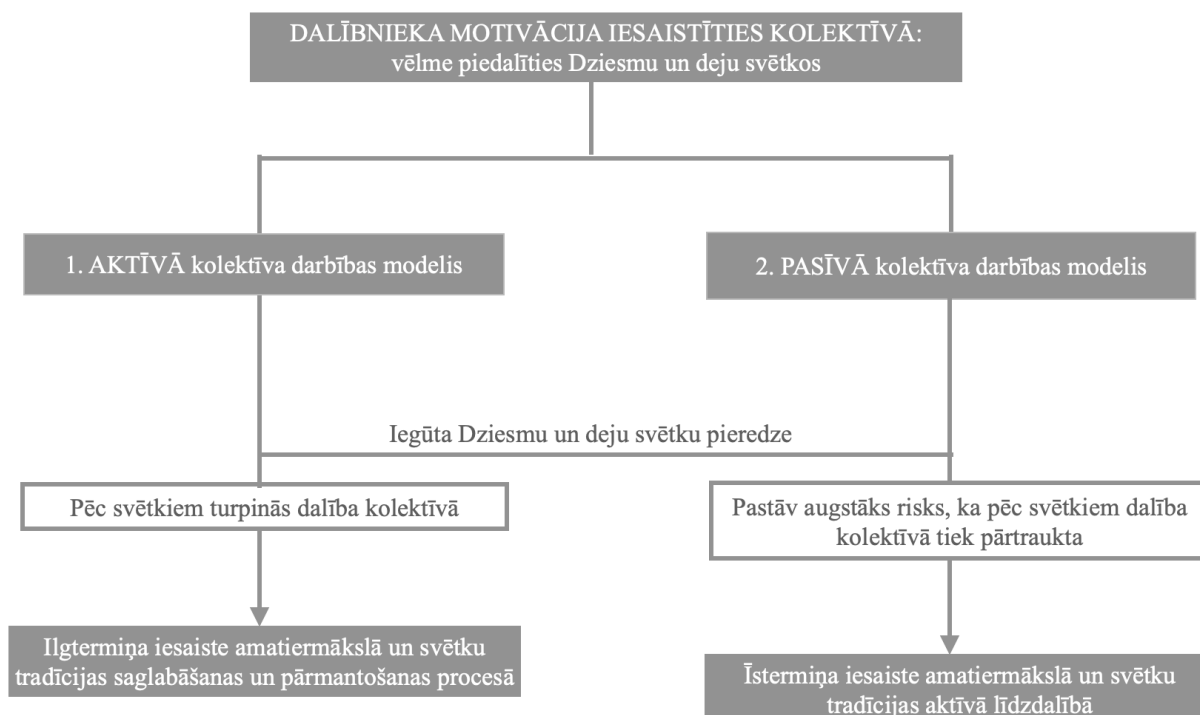
tradīcijas pārmantošanai nozīmīga ir motivācija piedalīties Dziesmu un deju svētkos. Pētījuma gaitā tika izstrādātas divas shēmas, kas norāda uz iespējamo kolektīva ceļu tradīcijas pārmantošanas procesā. Abu shēmu sākumpunkts ir divas atšķirīgās motivācijas.

Ja dalībniekam ir motivācija radoši izpausties un pašrealizēties amatiermākslas kolektīvā, viņš dažādu sakritību vai mērķtiecīgas darbības rezultātā var nonākt gan aktīvās, gan pasīvās darbības modeļa kolektīvā (1. shēmu skatīt 4.1. attēlā). Principā šīs motivācijas vietā var būt jebkura cita ar svētkiem nesaistīta motivācija. Ja dalībnieks uzsāk darboties aktīvās darbības modeļa kolektīvā, tad viņam ir lielāka iespēja izjust piederību tam, kopību ar citiem kolektīva dalībniekiem un iegūt pozitīvas emocijas no kolektīvā valdošās atmosfēras. Tas nozīmē, ka ir lielāka iespēja ilgtermiņa līdzdalībai kolektīvā. Tādi dalībnieki veido stabilu svētku tradīcijas bāzi. Ja dalībnieks uzsāk darboties pasīvās darbības modeļa kolektīvā, tad pastāv risks, ka neizveidojas piederības sajūta, kopība ar citiem un neveidojas tik patīkama atmosfēra, lai iegūtu pietiekami daudz pozitīvu emociju, kas motivētu turpināt darboties kolektīvā. Visdrīzāk, dalībnieks kolektīvā ir tikai īsu laika posmu un šajā periodā nepieredz svētkus. Iesaiste svētku tradīcijā bijusi tikai īstermiņā un pastarpināti, piedaloties kolektīva ikdienas praksēs, bet nav iegūta pat tā pieredze un emocijas svētkos, kas varētu likt turpināt iesaistīties amatiermākslā.

Otrā gadījumā tiek pieņemts, ka dalībnieka primārā motivācija iesaistīties kolektīvā ir līdzdalība svētkos (2. shēmu skatīt 4.2. attēlā). Līdz svētkiem šī motivācija var būt gan stipra abu modeļu kolektīvos, bet pēc svētkiem parādās riski iesaistei tradīcijā. Ja dalībnieks uzsāk darboties aktīvās darbības modeļa kolektīvā, tad viņš, visdrīzāk, būs aptvēris citus ieguvumus, ko dod līdzdalība šādā kolektīvā, izjutīs tam piederību un vēlmi turpināt tajā iesaistīties pēc svētkiem nu jau ar citu motivāciju. Savukārt, ja līdzdalība uzsākta pasīvas darbības modeļa kolektīvā, pēc svētkiem dalībnieks būs sasniedzis savu īstermiņa mērķi un viņam būs jāmeklē jauns mērķis un jauna motivācija. Tā kā pasīvās darbības modeļa kolektīvam var būt sarežģīti izveidot dalībnieku ilgtermiņa piesaisti un kopīgo identitāti, tad dalībniekam neizveidosies vēlme tajā darboties turpmāk un arī citu motivāciju viņš nespēs rast. Pastāv risks, ka motivācija iesaistīties kolektīvā svētku dēļ var nodrošināt tikai īstermiņa dalībnieku piesaisti kolektīvā, kas negatīv ietekmē svētku tradīcijas pārmantojamību.

4.1. attēls. **Ikdienas prakšu loma tradīcijas pārmantošanā. 1. shēma. Dalībnieka motivācija iesaistīties kolektīvā ir vēlme radoši izpausties un pašapliecināties**

4.2. attēls. **Ikdienas prakšu loma tradīcijas pārmantošanā. 2. shēma: dalībnieka motivācija iesaistīties kolektīvā ir vēlme piedalīties Dziesmu un deju svētkos**

Rezumējot par ikdienas prakšu nozīmi tradīcijas saglabāšanā un pārmantošanā, nākas secināt, ka to veidam un daudzumam ir izšķiroša ietekme svētku tradīcijas ilgtspējā. Ikdienas prakšu pētījums ļāva secināt, ka līdzdalība kolektīvos ir savā ziņā dzīvesveids (Laķe & Vinogradova, 2016; Vinogradova, 2018). Svētku tradīcijas ilgtspēju nodrošina tādi kolektīvi, kas ar savām ikdienas praksēm spēj piesaistīt dalībniekus, kur dalībnieks var identificēt savu

dzīvesveidu, sajusties piederīgs kolektīva kopienai un iegūst pozitīvas emocijas no kolektīvā valdošās atmosfēras. Šādas ikdienas prakses ietver atraktīvu un paša kolektīva iniciētu koncertdarbību, kā arī plašas neformālās aktivitātes (Vinogradova, 2018).

4.1.3. Pozitīvo emociju veidojošie aspekti

Empīriskie dati par emociju lomu ikdienas praksēs ļāva fiksēt, ka būtiskākie pozitīvo emociju veidojošie aspekti ir radoša darbība mēģinājumos, koncerti, novērtējums un atzinība, skate, repertuārs, latviskās identitātes apliecināšana, neformālās aktivitātes, ceļošana, vadītāja attieksme, savstarpējās dalībnieku attiecības un mirklīgi notikumi. Turpinājumā analizētas minēto aspektu būtiskākās izpausmes formas.

Radoša darbība mēģinājumos

Kolektīvu dalībniekiem motivācija iesaistīties amatiermākslā un izrietoši arī pozitīvu emociju pamatā ir radošā darbība – dziedāšana, dejošana, muzicēšana. Informanti minētās radošās izpausmes salīdzina ar meditāciju, terapiju un dvēseles attīrīšanu, sauc arī par svētkiem un norāda, ka no tām var “ķert kaifu”:

“Mēs meklējam visādas jogas, meditācijas – iet cilvēki, meditē 3 stundas un attīra sevi. Vajag iet dejot! Un tad redzēsi, kā attīri sevi – tās četras stundas nevienu brīdi es neiedomājos, ko man ēst, cik man nauda makā. Pilnīgi tās četras stundas tev smadzenes [atslēdzas].” (Sieviete, 47 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Radošās izpausmes tiek aprakstītas ar tādām mērenām pozitīvām emocijām un sajūtām kā patika, prieks, laba sajūta, papildījuma sajūta, kā arī spēcīgākām emocijām, kā laime, fantastiska sajūta, arī mīlestība. Ir informanti, kuri pozitīvas emocijas gūst no iespējas radoši izpausties un tādā veidā jūtas labi, bet ir tādi, kuriem nepieciešams sevi pašapliecināt un gūt sasniegumus, kas dod cita veida emocijas. Iegūtās pozitīvās emocijas no radošajām izpausmēm ir pietiekams dzinulis mēģinājumu apmeklēšanai, neskatoties uz dažādiem šķēršļiem, kā nogurums, attālumš, vēlāis vakars un brīvdienas, transporta trūkums un nepieciešamais laiks citām dzīves jomām:

“Mums [kolektīvā] invalīds ir, viņš arī brauc no [izņemti vietas nosaukumi]. Iedomājaties, deviņos vakarā nemaz neiet nekāds autobuss, tad izpalīdzam. Kādreiz es aizvedu, kādreiz cits aizved, citreiz viņam radnieki atbrauc pakal, bet cilvēkam ir vēlme dziedāt. Tā kā tā dziedāšana ir pāri visam.” (Sieviete, 47 gadi, jauktais koris)

Mēģinājumi ir pamata ikdienas prakse, tāpēc liela nozīme tajos ir emocionālajai atmosfērai. Šis process saistās ar tādām pozitīvām emocijām kā prieks, jautrība, patika, bauda, arī foršām sajūtām, patīkamam atmosfēru, atbalstu un kopības sajūtu. Informanti norāda, ka mēģinājumi var būt labākā amatiermākslas daļa, jo tieši process dod iespēju atpūtai un ļauj atslēgties no citām dzīves jomām, kā darba un ģimenes problēmām. Kāda sieviešu kora

dalībniece (55 gadi⁸) norāda, ka mēģinājumi dod prieku ikdienā un, ja uz kori sanāk aiziet ar kādām problēmām vai galvassāpēm, tad pēc mēģinājuma tas aizmirstas. Pūtēju orķestra dalībnieks (25) muzicēšanu mēģinājumos uztver kā atslēgšanos no darba lietām, savukārt jauktā kora dalībniece (47) norāda, ka viņai patīk dziedāt tik ļoti, ka laiku tam atradīs vienmēr, neatkarīgi no tā, cik vēlu būs ieplānots mēģinājums. Dalībniekiem ir būtiski, ka pēc mēģinājuma ir palikušas pozitīvas emocijas un mājās var doties emocionāli uzlādēti. Lai gan mēģinājums ir arī nereti grūta darba process, kā atzīst dalībnieki, tas tomēr ir vaļasprieks vai dzīvesveids, kuru viņi brīvprātīgi izvēlējušies.

“Galvenais, ka tas nav piespiedu. Tas vairs nav tā, kā kādreiz [bērnībā], ka liek. Es eju ar prieku. Es gaidu, o, jā, pirmdienās 19.00 koris, superīgi! Eju un pilnīgi izbaudu to. Ej mājās, un tev ir forša piepildījuma sajūta. Man liekas, tas pats galvenais, un nepazaudēt to sajūtu. Kad tas sāk par riebumu pārvērsties, tad bezmaz vai jāiet prom vai kaut kas jāmaina.” (Sieviete, 28 gadi, jauktais koris)

Pozitīvas emocijas var iegūt gan no radošajām izpausmēm un sevis pārvarēšanas mēģinājuma procesā, gan no iespējas ikdienā satikt citus cilvēkus, kas nereti rada jautras emocijas, dod zināmu atbalstu un kopības sajūtu.

Koncerti

Tā kā ikviens mēģinājums ir saistīts ar gatavošanos kādam koncertam, tad var pieņemt, ka mēģinājumos piedzīvotās emocijas ir cieši saistītas ar attiecīgajā koncertā pieredzētajām. Kā norāda kāda vidējās paaudzes deju kolektīva dalībniece (47), tad “jebkurš koncerts ir pacēlums tam darbam [kas ieguldīts mēģinājumā]”. Pozitīvas emocijas var dot jebkāds koncerts, tomēr visvairāk atmiņā paliek un ar pozitīvām emocijām saistās sekojoši koncerti.

Pirmkārt, tie ir koncerti, kas dod nebijušu pieredzi vai tiek īstenoti atšķirīgi no ierastā. Neierasta var būt pasākuma norises vieta, piemēram, botāniskais dārzs, oranžērija, jūras krasts vai vēstniecība. Šajos koncertos var būt atlasīts īpašs repertuārs, kas ir kolektīva dalībniekiem tīkams un nav saistīts ar obligāto koprepertuāru – tas ir sarežģītāks vai, gluži pretēji, ietver populāro un tautā iemīļoto mūziku. Dalībniekiem papildus ierastajām prasmēm var būt jādara vēl kādas aktivitātes – jāspēlē teātris, jāuzstājas individuāli vai jāsniedz cita veida priekšnesums. Koncerts var tikt pārraidīts televīzijā, un tajā var piedalīties dažādi zināmi mākslinieki. Ar tiem saistītās emocijas ir mērenas, kā prieks, patika, laba sajūta, un tie tiek raksturoti kā interesanti, bet kopumā ar to arī paliek atmiņā. Piemēram, kāda dalībniece apraksta festivālu jūras krastā:

⁸ Šeit un turpmāk iekavās apzīmēts informantu vecums.

“Jūras krastā ir perfekta sajūta. [...] Uz fona jūrai nav laikam nekā superīgāka. Nē, nu, Dziesmu svētki jau ir tā augstākā pilotāža. Sanāk 15 000 dejotāji, un visi dejo, un enerģētika sit augstu vilni. Es nezinu, vai kāds parapsihologs un enerģētikas guru ir aprēķinājis to enerģētikas spriedzi, kas ir Deju svētkos vai Dziesmu svētkos Mežaparkā, bet kā kolektīvam noteikti „Soļi smiltīs” ir enerģētiski, jo viņi vienmēr notiek pie jūras.” (Sieviete, 47 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Otrkārt, tie ir liela mēroga kopkoncerti, piemēram, Ziemeļvalstu dziesmu svētki, Pasaules koru olimpiāde, Senioru dziesmu svētki, Danču nakts Limbažos, festivāls “Soļi smiltīs”, Daugavas svētki, Kokļu dienas un tamlīdzīgi. Šie koncerti svētku starplaikā var dot līdzīgas sajūtas, galvenokārt kopības sajūtu. Kāda jauniešu deju kolektīva dalībiece (20) to sauc par “mazo Dziesmu un deju svētku sajūtu”. Līdzīgi koklētāju ansambļa dalībiece norāda, ka tie svētku starplaikā dod nozīmīgu emocionālo devumu:

“Viņa izveidoja arī tādu pasākumu Jūrmalā „Kokļu dienas”. Tas bija pašā sākumā, un bija baigais *wow* – tur 300 kokles uz lielās skatuves, tas bija tiešām iespaidīgi. Skudriņas skrien, un tu pats tur kaut ko spēlē. Varbūt tā ir pilnīgākā tautas dziesma ar divām noīm, bet tā sajūta bija baigi lielā. Kamēr nav Dziesmu svētki, kamēr nav tas lielais pasākums, ir labi, ka ir kaut kas, kas to aizpilda.” (Sieviete, 24 gadi, koklētāju ansamblis)

Šos pasākumus visbiežāk, izņemot pašus Dziesmu un deju svētkus, raksturo ar “skudriņu skriešanu pāri ķermenim”, saista ar pacilātības un kopības sajūtām, kā arī nereti tajos piedzīvotās emocijas ir grūti raksturot. Ir vairāki informanti no dažādām vecuma grupām, kas norāda, ka kopības un citas labas sajūtas dod kopkoncerti konkrētām vecuma grupām, piemēram, atsevišķs pasākums jauniešiem, vidējai paaudzei vai senioriem, jo visiem ir atšķirīgs temps, repertuārs un intereses.

Treškārt, tie ir konkrētā kolektīva koncerti, kā jubilejas vai salidojuma koncerti, sadraudzības pasākumi vai kāds cits lielāks projekts, kura galvenais iniciators ir viens kolektīvs. Viens no faktoriem, kas dod pozitīvas emocijas, ir dalībnieku sajūtas, ka viņu ieguldījums ir novērtēts un ka tiek saņemta atzinība, jo tas ceļ kolektīva vērtību:

“Protams, ka tie koncerti kaut ko piedod. Tā pagājušā sezona, kad mums to koncertu tikpat kā nebija... Mums nebija savu individuālo koncertu. Protams, ir cita sajūta, ja koncertā uzstājas, ir savs koncerts, [dalībnieks] jūtas vērtīgāks.” (Sieviete, 55 gadi, sieviešu koris)

Vēl viens faktors ir pašu dalībnieku iesaiste šādu pasākumu organizēšanā, kas veicina ne tikai māksliniecisko pašapziņu, bet arī sajūtu par cita veida ieguldījuma nozīmi kolektīva ikdienā. Tāpat dati norāda – jo smagāks darbs ieguldīts koncerta sagatavošanā (arī organizatoriskajā ziņā), jo spēcīgāks pēcāk ir gandarījums un citas pozitīvās emocijas.

Ceturtkārt, var izdalīt koncertus ārzemēs. Ceļošanas pieredze jau vien dod jaunu emocionālo pieredzi, kas plašāk tiks apskatīta atsevišķā sadaļā. Kas attiecas uz pašu koncertēšanas pieredzi, tad informanti norāda, ka ārzemēs uzstāties ir īpašs notikums, ko var saistīt ar diviem faktoriem. Pirmais, tā ir iespēja reprezentēt valsti un latvisko identitāti, kas īpaši saistīts ar tādu emociju kā lepnums, arī nacionālās pašapziņas celšanu. Otrais, lepnumu un pašapziņu pavairojot palīdz atzinība no ārzemju publikas. Kā īpašu publiku var izdalīt latviešus ārvalstīs, kuru atrašanās skatītāju rindās un emocionālais saviļņojums bieži sagādājis

dalībniekiem spēcīgas pozitīvas emocijas – atzinības, novērtējuma un latviskuma sajūtu. Kāda koriste norāda uz to, cik nozīmīgi pašdarbniekiem ir iespēja būt aģentiem, kas izplata latvisko identitāti:

“Tā ir sajūta, ka esi citur un redzi, ka tiem cilvēkiem tik ļoti tas rūp un ir svarīgi, kaut arī viņi ir tālu projām un dzīves tiek identificētas ar Vāciju. Bet viņi jūt sevī to latvietību, un tu saproti, ka esi tas aģents, kas palīdz to atgādināt viņiem un sajūst sevī.” (Sieviete, 23 gadi, jauktais koris)

Protams, ar pozitīvām emocijām saistās arī dažādi ikdienišķāki un ierastāki koncerti, kuru norisē ir nozīmīgs kāds cits aspekts. Kā piemēru var minēt koncertus baznīcā, kuriem nereti nav ilglaicīgi jāgatavojas, un tajos nepiedalās viss kolektīvs, bet liels skaits informantu norāda, ka dziedāšana vai muzicēšana baznīcā dod īpaši pozitīvas emocijas, kā sirsnība, pacilātība un siltuma sajūta. Dati norāda, ka vide ietekmē dalībnieku emocijas koncertējot. Ir būtiski, lai uzstāšanās vieta ir patīkama, izdekorēta, ar atbilstošu skatuvi un citām ērtībām, kas liek justies gaidītiem no organizatoru puses:

“Kultūras namā ir sakārtoti krēsli, viņš vienmēr skaisti izdekorēts, viņš ir vecs kultūras nams, bet tu tā ienāc un sajūties kā svētkos. Tur arī, protams, notiek visādi svētki, tāpēc viņš arī ir izdekorēts, bet tu sajūties īpašs, ka tevi tur gaida. Tur citreiz kafijas vai tējas termoss. Kaut kā tā, jā, tā mājīgi, zinām, kurā logā saule būs vakarā.” (Sieviete, 48 gadi, jauktais koris)

Tāpat dalībniekiem ir svarīgi, ka pasākumā netiek aizmirsts par to, ka arī viņiem tie ir svētki un brīvprātīgs pienesums sabiedrībai. Piemēram, kāda jauktā kora dalībniece (48) atceras pasākumu, kurā bija padomāts, lai koristiem būtu iespēja piedzīvot svētkus un redzēt uguņošanu, par ko dažkārt pasākumos piemirst.

Apkopot visu koncertu emocionālas pieredzes ir visai sarežģīti, jo tās ir saistītas ar dažādiem citiem aspektiem, kuru izvērsums tiks sniegts tālākā analīzē, piemēram, repertuāru, sevis pilnveidi un atgriezeniskās saites saņemšanu, latviskumu (t.sk. tautastērpa valkāšanu) un pēkšņām sakritībām un mirklīgiem notikumiem. Būtisks secinājums koncertu emocionālās pieredzes analīzē ir, ka tiem lielākā vai mazākā mērā jādod dalībniekiem pozitīvas emocijas. Ikviens koncerts saistīts ar darba novērtējumu un gandarījuma sajūtu par ieguldītajiem pūliņiem ikdienas mēģinājumos. Tam ne vienmēr jābūt vārdiskam vai kā īpaši izceltam, bet to var parādīt vadītāju, organizatoru, skatītāju un citu dalībnieku attieksme kopumā:

“Ir baigi feini, ja sakrīt viss. Ja ir koncerts, es saku tā – galvenais, lai man pēc koncerta būtu prieks par to, ko esmu izdarījusi. Lai vadītājam ir prieks par to, ko visi kopā izdarījuši, un tad jau visiem prieks par tādu foršu kopā būšanu, foršu darīšanu. Jo tad, ja kaut kas nesanāk, baigais kreņķis bijis.” (Sieviete, 49 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Viens neizdevies koncerts, kurš nepaliek atmiņā ar vairāk pozitīvajiem, nevis negatīvajiem aspektiem, ilggadējos dalībniekus neatturēs no līdzdalības kolektīvā, bet jaunajiem gan tas var būt iemesls pārtraukt iesaistīties pašdarbībā. Tāpēc ar pozitīvām emocijām saistītais netiešais darba novērtējums ir nozīmīgs iesaistes aspekts.

Novērtējums un atzinība

Emocijas, kas saistās ar gandarījumu par pašizaugsmi jeb sevis pilnveidi un pozitīvu atgriezenisko saiti no citiem galvenokārt atzinības un novērtējuma formā, ir atmiņā paliekošas daudziem dalībniekiem. Pat ja intervijās sākotnēji tiek izteikts, ka pozitīvas emocijas dod radošā pašizpaušme, kādā brīdī lielākā daļa dalībnieku atklāj, ka piedzīvojuši spēcīgas emocijas tādos brīžos, kad spējuši pilnveidot sevi un saņēmuši pozitīvu novērtējumu par savu darbu. Ar novērtējumu un atzinību saistītās emocijas var iegūt no dažādiem avotiem.

Viena no pētījuma atziņām ir, ka dalībnieki iegūst pozitīvas emocijas, pārvarot kādas grūtības un pilnveidojot sevi. Te dalībniekus var iedalīt nosacīti divās daļās. Vieni ir tie, kam pārlietu grūts repertuārs ir nepārvarams šķērslis un rada negatīvas emocijas. Bet otri ir tie, kuriem ir iespējas to ar lielu darbu apgūt un pēcāk piedzīvot gandarījumu par izdarīto. Kāda vadošā tautas deju ansambļa dalībniece (27) atzīst, ka visforšākais koncerts viņas dzīvē bijis tieši arī visgrūtākais, jo bija jādejo vairāk nekā desmit dejas un tas bija īpaši nogurdinoši. Gandarījuma sajūtu devusi iespēja dejot uz Latvijas Nacionālās operas un baleta skatuves. Dejojot raksturīgas ir arī fiziskas grūtības, izpildot sarežģītus deju soļus, apjomīgu repertuāru vai vairākus koncertus dienā, bet atspaidu tam dod no pozitīvajām emocijām gūtā enerģija. Kā stāsta kāda tautas deju ansambļa dalībniece (21) par dejas izrādi “No zobena saule lēca”, “tās ir tādas emocijas, ka 4 izrādes divās dienās, un visās tev ir tāda enerģija, tu vispār nejūti, ka kāds nogurst”.

Atgriezenisko saiti un novērtējumu dod arī skatītāji. Dalībnieki ar pozitīvām atmiņām atceras un piemin pasākumus, kuros bija daudz skatītāju un sajūsts novērtējums par viņu sniegumu. Turpretī kāda jauktā kora dalībniece (55) norāda, ka novērtējums no skatītājiem ir svarīgāks nekā skatītāju daudzums. Amatiermākslas koncertu apmeklētāju lielāko masu nereti veido dalībnieku ģimenes locekļi, radī un draugi, kā arī daži ilggadēji skatītāji ne no viņu vidus. Dalībniekiem ir svarīga tuvinieku klātbūtne koncertos, jo tā dod nozīmīgu atbalstu ikdienas darbībai un atbildību uz skatuves. Kopumā dalībnieki sajūt lielu atbildību pret saviem skatītājiem, lai kas tie būtu. Skatītāji ir nepieciešami, lai radītu, kādas vidējās paaudzes deju kolektīva dalībnieces (47) vārdiem, “abpusējo enerģētiku”. Principā tā ir nozīmīga emociju apmaiņa, jo dalībnieki caur priekšnesumiem dod savas emocijas, savukārt skatītāji kā atgriezenisko saiti parāda savējās. Vairāki dalībnieki norāda uz problemātiku, ka Latvijā skatītāji nav pārāk atsaucīgi un nemāk izrādīt pozitīvas emocijas. Atšķirīga situācija ir koncertos ārzemēs, kur skatītāji nereti dod ļoti spēcīgas pozitīvas emocijas tieši šī aspekta dēļ – ārvalstnieki māk izrādīt sajūsmu, atzinību un prieku par redzēto:

“Tas, protams, ir fantastiski, ka vari ar to deju aizbraukt [uz ārzemēm] un esi tik augstu novērtēts! Savā ziņā latvieši ir kļuvuši ļoti... kas varbūt traucē... mēs baidāmies būt patiesi un pateikt, ko jūtam. Ikdienā uzliekam masku un tēlojam.” (Sieviete, 49 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Vēl jo vairāk pozitīvas emocijas var saņemt no ārzemēs dzīvojošajiem latviešiem, kurus kolektīvu priekšnesumi spēj spēcīgi emocionāli saviļņot, tā radot pacilātības un saviļņojuma sajūtu dalībniekos. Ārzemēs dalībnieki jūtas novērtēti ne vien mākslinieciskā snieguma kontekstā, bet arī gūst pozitīvas emocijas no latviskās identitātes un kultūras izrādīšanas un apbrīnas saņemšanas. Īpaši atmiņā paliekošs un pozitīvas emocijas raisošs var būt novērtējums no nozares vai citiem mākslas profesionāļiem. Oficiāls novērtējums tiek iegūts skatēs vai koncertos, bet tieši neoficiālie komentāri un atzinības vārdi no profesionāļiem, kas apmeklējuši koncertu, var dot dalībniekiem būtisku dzinuli.

Nozīmīga loma, lai dalībnieki justos novērtēti, ir kolektīva vadītājam. Dati liecina, ka vadītājiem ir dažāda pieeja novērtējuma izteikšanā. Viena daļa vadītāju vārdiski vai ar attieksmi parāda, ja kaut kas ir izdarīts nepareizi, un tas rada spriedzi kolektīvā. Savukārt pozitīvu atmosfēru un emocijas raisa tie vadītāji, kuri sniedz pozitīvu novērtējumu vai pasaka paldies par izdarīto darbu. Atzinība var būt kolektīva, piemēram, visiem kopīgi pasakoties klātienē vai aizsūtot ziņu, kā arī individuāla, novērtējot konkrēta dalībnieka sniegumu. Vēl viens novērtējums no vadītājiem ir īpaša uzdevuma piešķiršana, piemēram, solo vai ielikšana labā vietā uz deju laukuma. Viena no kolektīvu tradīcijām ir gada dalībnieka izvēlēšana, un arī šeit nozīmīga ir vadītāja izvēle un novērtējums.

Pozitīva novērtējuma sajūtu, kas saistās ar citu apbrīnu, var saņemt arī vispārīgi par iesaistīšanos pašdarbībā. Sajūta, ka tajā neiesaistītie izsaka apbrīnu par dalībnieka entuziasmu iesaistīties kolektīvā, ir īpaši motivējoša:

“Vēl ir tāda apbrīnas sajūta. [..] Tātad draugi, apbrīna, ko sniedz tas, ka tu uzstājies. Vēl tas, ka nodarbojies ar to, ar ko citi nenodarbojas. Ar kādu lepnumu es nesu tērpu no paģīša līdz mašīnai. Kad biju mazāka, pat gaidīju, kad kāds ārā būs, lai aiznestu tērpu. Es zināju, ka man ir kaut kas tāds, kas nav citiem.” (Sieviete, 27 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Skates

Dalībniekiem par emocionāli nozīmīgiem pasākumiem vienmēr izvēršas skates neatkarīgi no tā, vai tās ir ikgadējās vai pirms svētkiem. Tajās iegūtās emocijas var būt gan pozitīvas, gan negatīvas, bet tās visas pārsvarā tiek raksturotas kā spēcīgas. Piedzīvotās pozitīvās emocijas var būt laime, prieks, labas un brīnišķīgas sajūtas, kā arī specifiskākas emocijas, kā lepnums, saliedētības un kopības sajūta. Visbiežāk pozitīvās emocijas saistītas ar novērtējumu, sasniegumu, atzinības, pašapliecināšanās un uzmundrinājuma sajūtām – ja skatē iegūti labi rezultāti, kolektīvs un tā dalībnieki jūtas novērtēti, saņem pozitīvu atgriezenisko saiti un iegūst minētās emocijas. Kopības un saliedētības sajūta rodas no visu ieguldītā darba, kopīgā fokusa uz rezultātu un vienotām emocijām pirms skates, tās laikā un pēc tās. Dažkārt

kolektīvi piedzīvo arī tādas emocijas kā pārsteigumu, šoku, neticību un dažādas jocīgas sajūtas, kuru iemesls ir negaidīti augsts novērtējums skatē.

Tieši sarunās par skatēm informanti atklāj, ka būtiska ir ne vien radoša pašizpaušme, bet arī vēlme pēc labākiem rezultātiem un ieguldītā darba novērtējums. Vēlme pēc labākiem rezultātiem var būt saistīta gan ar apstiprinājumu savai pašizaugsmei, gan iespēju izcelties uz citu konkurējošo kolektīvu fona. To nereti nosaka paša kolektīva mērķi – labākajiem kolektīviem, īpaši no Rīgas, ir izteikta konkurences sajūta, kas var radīt arī daudz negatīvu emociju, bet pozitīvās var iegūt tikai ar vislabāk novērtēto sniegumu. Savukārt reģionu kolektīviem ar ne tik lielām ambīcijām ir lielāka iespēja iegūt pozitīvas emocijas, jo šie kolektīvi nereti nav gaidījuši tik augstus sasniegumus. Novērtējuma un atzinības sajūta ir nozīmīga ne vien konkurences aspektā, bet arī saistībā ar brīvprātīgi ieguldīto darbu amatiermākslā:

“Protams, tās asaras un vēl joprojām tās sajūtas, ka novērtē to darbu, kas ir ieguldīts. Tie ir tie sviedri. Tavs brīvais laiks, jo tur jau mēs nācām [...] paši organizējamies un papildus vienu vakaru, kad varējām.” (Sieviete, 44 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Ja ieguldīto darbu var novērtēt arī skatītāji citos koncertos, tad skatēs dalībniekiem nozīmīgs ir tieši profesionāļu vērtējums. Situācijas, kurās kāds profesionālis atzinīgi izteicies par viņu paveikto, dalībniekiem paliek īpaši atmiņā. Kā norāda kāda jauktā kora dalībniece (55), tad tas ļauj apzināties kolektīva pašreizējo spēju novērtējumu un mudina attīstīties tālāk.

Skates ir nozīmīgas emociju dinamikas uzturētājas kolektīvā, jo ar tām saistās ambivalentas emocijas. Pirms skates visi dalībnieki piedzīvo vairāk negatīvi vērtējamas emocijas, kā stresu, uztraukumu, bailes, pārdzīvojumu par gaidāmo sniegumu. Kopīgās emocijas tiek izliktas kolektīvajā sniegunā skates uzstāšanās laikā un rada pacilājuma sajūtu par izdarīto vai reizēm arī pārdzīvojumus par to, kas nav izdevies. Pēc skates dalībnieki ir satraukuma pilni par novērtējumu, dalās savās emocijās par piedzīvoto un kopīgi gaida rezultātus. Tie savukārt var radīt spēcīgas pozitīvas vai negatīvas emocijas. Neatkarīgi no tā, kura veida emocijas tiek iegūtas, dalībnieki sajūt kopību un vienotību par piedzīvoto un saņemtajiem rezultātiem. To apliecina tautas deju ansambļa dalībnieces (21) sacītais:

“Kad bija skate, tad mēs dabūjām Augstāko pakāpi, un tās emocijas visas, gan pirms skates, gan tas, kā mēs gatavojāmies, gan tad, kad mēs gājām uz skatuves, gan pašas dejas laikā un tad, kad noiet, ir tik laimīgas. Un, kad mēs dabūjām to Augstāko pakāpi, var jau redzēt, ka visi riktīgi priecīgi. [...] Tas arī tāds stimuls, ja tās skates tāds stresa pilns pasākums, bet patiesībā, no otras puses, viņš tā vēl vairāk saliedē kolektīvu.” (Sieviete, 21 gads, tautas deju ansamblis)

Var secināt, ka ikvienas skates emocionālais iznākums kolektīva saliedēšanās un vienotības aspektā var būt pozitīvs, pat ja saistās ar citām negatīvām emocijām. Savukārt pozitīvs novērtējums skatēs ir nozīmīgs stimuls tālākai iesaistei pašdarbībā.

Repertuārs

Kolektīvu izpildītais repertuārs neapšaubāmi ir nozīmīgs faktors, kas ietekmē dalībnieku emocijas, turklāt sajūtas par to var būt ļoti individuālas un personīgas. Aprakstīt repertuāra sniegtās emocijas kopumā nav iespējams, jo tas atkarīgs no tajā ietvertā vēstījuma un noskaņas, bet pamatā dalībnieki runā par spēcīgām pozitīvām emocijām, ko raksturo pacilātība un saviļņojums. Zīmīgi, ka atsaucis punkts dalībniekiem nereti ir tieši svētkos izpildītā repertuāra radītās emocijas, kas norāda uz svētkiem kā emocionāli augstāko punktu. Arī ikdienas repertuārs spēj radīt līdzvērtīgas vai vismaz pietuvināti spēcīgas pozitīvas emocijas. Būtiskākie ar repertuāru saistītie aspekti ir, pirmkārt, izvēle starp klasiskām vērtībām, obligāto repertuāru un jaundarbiem, otrkārt, repertuārā ietvertais latviskās identitātes simbolisms, treškārt, repertuāra vēstījuma izpratne.

Ja paskatās uz iepriekšējo pētījumu datiem, tad Dziesmu un deju svētku kontekstā spēcīgākas emocijas rada tieši svētku klasika, bet daudz retāk – jaundarbi (Treimane, 2018). Attiecībā uz ikdienas praksēm situācija ir nedaudz atšķirīga. Kolektīvus var iedalīt nosacīti trijās grupās: pirmie ir klasikas vai zelta fonda (attiecībā uz dejošanu) atbalstītāji, kas izkopj un attīsta šo virzienu, otrie savu repertuāru veido uz nākamo svētku obligātā repertuāra pamata, savukārt trešie apgūst arvien plašāku repertuāru un labprāt iekļauj tajā jaundarbus. Atbilstoši šim sadalījumam var runāt par atšķirīgām emocijām. Pirmajai grupai spēcīgākas pozitīvas emocijas arī ikdienā rada klasisks repertuārs un pamatvērtības, jo tas ir saistīts ar paša kolektīva vērtībām un izpildījuma manieri, kā arī nozīmīgumu, kādu kolektīvs piešķir latviskās identitātes vērtību uzturēšanai. Šie dalībnieki nav tik atvērti jaundarbiem un īpaši jūtīgi uztver to, ja tie tiek iekļauti obligātajā skates repertuārā, ko apliecina šis dalībnieks:

“Tas nav tikai mums, tas ir jebkuram dejojājam. Nevienš negrib tās jaunās dejas, visi grib vecās dejas dejas visu laiku. Tāpēc, ka viņas ir foršas tās dejas.” (Vīrietis, 42 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Dati norāda, ka liela daļa jebkura repertuāra piekritēju klasiku uztver kā sentimentālu vērtību, kas raisa pozitīvas atmiņas par iepriekš pieredzēto kolektīvā, uz kā bāzes veidojas tādas pozitīvas emocijas kā aizkustinājums, pacilātība, saviļņojums un gandarījums. Problemātiskāk ir ar obligāto repertuāru, kuru otrās grupas kolektīvi izpilda pamatā, jo vienkārši nav kapacitātes un resursu apgūt plašāku repertuāru, tāpēc viņiem nav lielu iespēju ietekmēt emocijas ar cita repertuāra izvēli. Arī pārējām grupām nereti šis repertuārs ārpus svētku konteksta saistās ar ne pārāk pozitīvām emocijām. Pirmais iemesls ir ap svētku repertuāru vienmēr aktuālās diskusijas par tā piemērotību un vērtību, dalībniekiem dažkārt tas šķiet neizprotams un sarežģīts, tāpēc viņi nespēj gūt prieku, to izpildot. Diezgan tipiska ir situācija, ka, apgūstot šos skaņdarbus pilnībā, dalībniekiem tie iepatīkas. Otrais iemesls ir, ka pirms skatēm koncertos daudzi kolektīvi izvēlas izpildīt tieši obligāto repertuāru, padarot

kolektīvu koncertu dzīvi šajā laikā vienveidīgu un neinteresantu. Tas ir iemesls, kāpēc trešās grupas kolektīvi pamatā balstās jaundarbos un arvien paplašina savu repertuāru, kura dažādība ļauj izjust aizrautību, interesi, prieku un citas pozitīvas emocijas:

“Pagājušogad mēs [kolektīva nosaukums] ļoti maz jaunas dejas dejojām, mēs principā visu laiku dejojām obligāto repertuāru, bet šogad, kad mēs esam iemācījušies 7 jaunas, uzreiz pilnīgi cita elpa, tāds svaigums kolektīvā.” (Sieviete, 21 gads, tautas deju ansamblis)

Kopumā repertuāra dažādošana un obligātā repertuāra papildināšana ar sev tīkamiem darbiem ievērojami uzlabo emocionālo atmosfēru kolektīvā. Dalībniekiem ir svarīgi, ka viņi kopīgi kā kolektīvs var izvēlēties sev tīkamas dziesmas vai vismaz vadītājs ņem vērā viņu vēlmes. Tāpat dalībniekiem ir patīkami un aizraujoši papildināt koncertu pieredzi ar kaut ko nebijušu, piemēram, populāro un tautā iemīļoto mūziku, kas rada jautrību, garīgo mūziku, kas dod nopietnības un svētuma sajūtas, vai repertuāru citās valodās, kas arī ir atšķirīga pieredze. Tautas deju nozarē šobrīd ir aizsācies tā dēvētais folkbaleta atzars, kuru atzīst atsevišķi kolektīvi un ar prieku ar to saistītajos uzvedumos iesaistās arī vairāki citi kolektīvi. Atsevišķi koklētāju ansambļi labprāt izpilda populāro mūziku ierasto tautasdziesmu apdaru vietā.

Repertuārā ir jābūt ietvertam kādam simboliskam kodam vai īpašai vērtībai, kas veicina dalībniekos spēcīgu emocionalitāti. Kāda jauktā kora dalībniece (23) norāda, ka nav nozīmes, vai to izpilda lielā koncertā kopkoris vai kolektīvs viens pats, svarīgākais ir latviskās identitātes sajūta un dvēseliskums. Pētījuma dati ļauj secināt, ka latviskās identitātes apstiprinājums un “latviskuma kods” repertuārā ir nozīmīgs pozitīvu emociju pamats. Dalībniekiem šo “latviskuma kodu” ir sarežģīti izskaidrot, bet pamatā tas ir vairāku komponentu kopums – ir jābūt skaistai melodijai, jēgpilnam un uztveramam tekstam, dažkārt tur var būt tautasdziesmu motīvi, kā arī jābūt labai horeogrāfijai, kas attiecas uz tautas dejām. Šāda repertuāra radītais spēcīgais saviļņojums veicina motivāciju iesaistīties pašdarbībā:

“Ir atsevišķas dejas, kuras mēģina, ja kāds kaut ko tādu pastāsta, tad mēģina iztēloties, bet ļoti daudzām dejām ir tāda mūzika, kas tā kā, kad jau sāk skanēt, jau saceļas spalviņas uz rokām. Es nezinu, ja ir tāda dziesma, kas patīk un mūzika, un kaut vai paši deju soļi, tad jau pilnīgi citādāk. Tu izdzirdi, tev jau uzreiz gribas iet un darīt.” (Sieviete, 21 gads, tautas deju ansamblis)

Te parādās vēl viens būtisks aspekts saistībā ar repertuāru, kas veicina pozitīvas emocijas, – tajā ietvertā stāsta vai vēstījuma izpratne. Ja dalībnieki to izprot, tad repertuārs var šķist saistošāks, kas ir īpaši būtiski obligātā repertuāra kontekstā, kā arī vieglāk, to izpildot, ir kolektīvam just līdzīgas emocijas un padarīt priekšnesumu kā vienotu veselumu. Repertuāra izpratne veidojas no vadītāja spējas izprast un pasniegt tajā ietvertā stāsta būtību dalībniekiem:

“Protams, tas ir no vadītājiem atkarīgs – cik radoši ir vadītāji un cik radoši viņi pieiet dejai. Bet bez stāsta deju nevar izdejojot, tas ir 100 %. Ja tu tā vienkārši novirpuļosi, izleksi tos dārziņus un pēc tam vēl palēkāsi pāris polkas un galopus un finālā kaut kas sanāks, [būs sajūta], ka, galvenais, kaut ko esmu izdarījis...” (Sieviete, 47 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Diemžēl ne visiem vadītājiem piemīt šāda pieceja vai spējas. Intervijās parādījās, ka ir vadītāji, kuri šim aspektam nepievērš nekādu vērību, tāpēc repertuāra emocionālo noskaņu rada katrs dalībnieks individuāli. Savukārt emocionāli ieguvēji ir tie kolektīvi, kuru vadītāji šādā veidā iepazīstina ar jauno repertuāru.

Latviskās identitātes apliecināšana

Līdzdalība amatiermākslā dod pozitīvas emocijas, kas saistītas ar latviskās identitātes apliecināšanu. Liela nozīme tajā, saprotams, ir aprakstītajam repertuāram, kas pamatā balstīts uz latviešu etniskās kultūras vērtībām, un amatiermākslu kopumā, kas cieši saistīta ar svētku tradīciju. Latviskās identitātes apliecināšanu pastiprina arī iespēja valkāt tautastērpu, piedalīšanās dažādos patriotiskos pasākumos un iespēja reprezentēt Latviju ārvalstīs. Ar latviskās identitātes apliecinājumu dalībniekiem pamatā saistās tādas pozitīvas emocijas kā lepnums, cieņa un atbildība, arī atzinības, novērtējuma un apbrīnas sajūta. Papildus tam dalībnieki runā par vienotības, saliedētības un piederības sajūtām, kā arī grūti raksturojamām emocijām, kas saistās ar brīvības sajūtu, kaut ko spēcīgu un burvīgu.

Amatiermākslas kolektīvu dalībniekiem ir lielākas iespējas apstiprināt savu latvisko identitāti nekā vidusmēra latvietim, jo ikdienā viņiem ir plašākas iespējas iesaistīties dažādos ar latvisko kultūru saistītos pasākumos, piemēram, valsts svētkos, svinībās, godināšanas pasākumos, paražu un tradīciju pasākumos un tamlīdzīgi. Kā uzskatāmu piemēru var minēt piedalīšanos Lāčplēša dienas, Latvijas Republikas proklamēšanas dienas un Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas gadadienas pasākumos. Minētās svētku dienas mazāk tiek iekļautas ģimenes tradīcijās, kuras ietvaros ne vienmēr iespējams just spēcīgu patriotismu.

Dalībnieki sevi uzskata par patriotisma un latviskās identitātes nesējiem, jo amatiermākslas kolektīvu ietvaros iespējams aktīvi īstenot un runāt par latviskumu ar repertuāra, svētku tradīciju un atribūtikas ar simbolisko vērtību palīdzību. Viena no šādām simboliskajām vērtībām ir tautastērps, ko dalībnieki labprāt velk un ar ko lepojas, jo tā ir viena no retajām iespējām Latvijā to izdarīt. Tautastērpa uzvilšana un attieksme pret to kopumā, piemēram, sagatavojot to, maina dalībnieku sajūtas – viņi jūtas saistīti ar latvisko kultūru, jūt lepnumu un atbildību, kā rezultātā mainās viņu attieksme pret lietām kopumā:

“Uzreiz tu liecies jaunāks, kad tu uzvelc tautas tērpu. Ir kaut kāda cita sajūta. [...] Tāds jaunāks. Ir tā iekšējā sajūta, ko nevar tā nemaz izteikt. Ir cita sajūta, jā.” (Sieviete, 80 gadi, senioru koris)

Dalībnieki norāda arī uz tādu kā izredzētības sajūtu, jo apzinās, ka ir latviskās identitātes nesēji un ka šīs cēlās iekšējās sajūtas kontrastē ar vispārējo sabiedrības noskaņojumu. Savā ziņā līdzdalība amatiermākslā var radīt tādu kā “sociālo burbuli”, jo ir vēlme saglabāt minētās pozitīvās emocijas un aizmirst par citiem problemātiskiem jautājumiem Latvijā:

“Arī šajā mājā un dārzā apzinos latvisko, bet tad, kad man mugurā tautastērps, es to ļoti, ļoti apzinājusies esmu tikai caur to dežošanu – tā, ka līdz kaulu smadzenēm tev, ka esi latvietis un tajā visā iekšā! Ka apzinies to sasaisti, ka esi šajā vietā, Latvijā. Saproti, līdz ar to ir tā, ka – jo vairāk noķer šīs labās bagātās sajūtas, jo vairāk gribi veidot to savu dzīvi, ļoti no daudz kā sabiedrībā norobežojoties.” (Sieviete, 49 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Neformālās aktivitātes

Ikdienas praksi analizē viena no galvenajām atziņām bija, ka tieši neformālo aktivitāšu esamība kolektīvā veicina tam piederības un piesaistes sajūtu, kas savukārt veicina ilgtermiņa iesaisti amatiermākslā un tādējādi svētku tradīcijā (Vinogradova, 2018). Tam ir vistiešākā saistība ar neformālajās aktivitātēs iegūtajām pozitīvajām emocijām. Neformālajās aktivitātēs tiek iegūtas cita veida emocijas, kas saistās galvenokārt ar jautrību un prieku, arī draudzīgumu, aizrautību, interesi, optimismu. Tas nodrošina pozitīvu kontrastu ar mēģinājumu un koncertu praksēm, kas ne vienmēr saistās tikai ar pozitīvām emocijām, jo bieži tas ir nopietnības, uztraukumu un saspringuma pilns darba process. Neformālās aktivitātes mēģinājumu starplaikos vai kā atsevišķi pasākumi ļauj dalībniekiem brīvā atmosfērā šīs emocijas nomainīt tikai ar pozitīvām un atpūsties:

“Tie mēģinājumi it kā, kā no sākuma teicu, var būt garlaicīgs, grūts un nogurdinošs process, bet tās ir tādas ārpus “topika” lietas – kas ir dziedāšana un kas padara tos mēģinājumus jautrus un priecīgus.” (Sieviete, 23 gadi, jauktais koris)

Tas savukārt padara viņu savstarpējo mijiedarbību arvien patīkamāku, jo balstīts kopīgos pozitīvos piedzīvojumos un veicina personīgu piesaisti kā citiem dalībniekiem, tā kolektīvam kopumā. Kāda jauktā kora dalībniece, atbildot uz jautājumu, cik svarīgas ir neformālās aktivitātes, norāda:

“Īstenībā ļoti labi ir. Tu esi tāds tuvāks, tā nav tikai dziedāšana. Tīri cilvēcīgi tās attiecības ir siltākas. Tā saskarsme pēc tam ir daudz patīkamāka, cilvēki tādi tuvāki liekas.” (Sieviete, 55 gadi, jauktais koris)

Emociju kontekstā nozīmīgi ir izdalīt divu veidu neformālās aktivitātes, kas savstarpēji var pārklāties. Vienas ir vērstas uz dalībnieku atpūtu – balles un priekšnesumi tajās, izbraucieni un ekskursijas, sportiskas aktivitātes, jubileju svinēšanas un tamlīdzīgi pasākumi. Tie ļauj atbrīvoties un pamatā paredzēti prieka un jautrības radīšanai. Otra veida neformālās aktivitātes ir balstītas kolektīva tradīcijās – dažādi rituāli pirms mēģinājumiem vai koncertiem, tradicionālie pasākumi, kā gada balvas, balles, svētku svinēšanas un saliedēšanās pasākumi. Lai gan tie tikpat līdzvērtīgi var vairot prieku un jautrību, to pievienotā vērtība ir piederības sajūtas un kolektīva vienotības veicināšana un uzturēšana, kas saistās ar tādām

emocijām kā atbildība un lepnums, kā arī kopības sajūtu. Abu veidu neformālās prakses var veicināt piederības un vienotības sajūtu ar kopīgu emociju un pozitīvas atmosfēras radīšanu, tomēr otrā veida pasākumi ir mērķtiecīgāki un veicina kopīgu fokusu uz vienotības veicināšanu.

Iesaistes līmenis neformālajās aktivitātēs ir atkarīgs no katra dalībnieka individuāli. Pētījums norāda, ka ir tādi dalībnieki, kas apzināti izvēlas neiesaistīties tajās, tāpēc nesaņem līdzvērtīgas emocijas kā citi dalībnieki un viņiem arī ir grūtāk nostiprināt piederību kolektīvam. Labāka situācija ir tajos kolektīvos, kuros tiek īstenots plašs neformālo prakšu klāsts, kas ļauj katrai personībai iesaistīties sev tīkamā aktivitātē:

“Tai enerģētikai, lai visi turētos kopā, jābūt dažāda – pieņemsim, dažiem ir pieņemams šāds formāts, citiem ir pieņemama riteņbraukšana, trešajam ir pieņemama laivošana. Līdz ar to nekad nebūs visi 100 % apmierināti ar to, kas notiek. Bet, ja ir tā daudzveidība, tad nav tā. Ja tev viens pasākums un tas pats nav nekas sevišķs priekš manīm, tad viss tāds pliekans paliek, nevar tik iet uz mēģinājumu un dejoj koncertā. Nevar būt tā, ka kolektīvs var pastāvēt bez daudzveidības un dažādām citām aktivitātēm.” (Sieviete, 47 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Ceļošana

Diezgan ierasta, bet finansiālo resursu dēļ reti īstenojama kolektīvu ikdienas prakse ir ceļošana uz ārvalstīm. Tā jāpiemin atsevišķi no koncertiem un neformālajām aktivitātēm, jo ietver abus šos elementus, tāpēc dod daudzveidīgu emociju kopumu. Pārsvarā ceļojumu mērķis ir kāds koncerts, konkurss vai festivāls, kurā dalībniekiem ir iespēja pārstāvēt ne vien sevi kā kolektīvu, bet arī kā latviešu kultūras nesējus. Tas pamatā saistās ar tādu emociju kā lepnums un liek dalībniekiem justies apbrīnotiem, novērtētiem un izjust piederību Latvijai. Bet, kā norāda vidējās paaudzes deju kolektīva dalībnieks (42), ne jau no brauciena mērķa atkarīga pieredze, bet no kompānijas un tā, ko tur dara. Koncertu pieredzē ārvalstīs ir svarīga uzņemšana – lai būtu skaidrība no organizatoriem, kas un kad tiek prasīts, nodrošinātas minimālās prasības un arī dota iespēja dažādu kultūru pārstāvjiem sapazīties neformālā gaisotnē, piemēram, ballītēs.

Ceļojumu pievienotā emocionālā vērtība ir tieši neformālajā sadaļā, kurā dalībnieki izbauda kopā ikdienas sadzīves notikumus, brauciena pieredzi un ar to saistītos sarežģījumus, kā arī kopīgi īsteno jaunas kultūras iepazīšanu un vietu apskati. Daudziem dalībniekiem kolektīvos ir pirmā ceļošanas, lidojumu vai kāda cita veida pieredze, kas rada patīkamu satraukumu un citas spēcīgas emocijas, kas pēcāk paliek atmiņā. Kolektīva ietvaros īstenotā jaunā pozitīvā pieredze veicina piesaisti kolektīvam, jo ar to tiek saistītas šīs atmiņas un ar tām saistītās emocijas. Piemēram, kāda dalībniece apraksta savīļņojumu Šveices kalnos:

“Šīto bildi paskatos, un tagad skudriņš iet, jo tā bilde... ja esi bijis par 1000 % laimīgs, tad tas bija tad. [...] Un tāpēc varbūt tas deju kolektīvs liekas vairāk, jo daudzas tās sajūtas esmu noķērusi [...] tieši tādēļ, ka tas pasākums bijis organizēts cauri [kolektīvam].” (Sieviete, 49 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Ceļojumos jāreķinās arī ar spriedzi un satraukumu, jo kolektīvam kopīgi jāspēj vienoties un nokļūt izvēlētajos galamērķos laikā, jāpārvar valodas barjera, jāiepazīst cita vide un vēl jāņem vērā katras personības šķautnes, kas parādās brīžos, kad kaut kas nenotiek pēc plāna. Pārsvārā dalībnieki spēj uztvert tādus jautājumus ar humoru un galvenokārt saredz tajā jautrību, prieku un kopumā labu atmosfēru. Kopīgi dzīvojot un ceļojot, dalībniekiem citam ar citu ir jāpavada ilgāks laiks, kas dod iespēju iepazīt citu arī dažādos sadzīves aspektos. Uz īpašās pieredzes pamata tiek balstīti dažādi stāsti, atmiņas un joki, kas tiek atsaukti atmiņā ikdienas praksēs, tādā veidā padarot ceļojumus par noderīgu bāzi kopības un vienotības sajūtas veidošanai.

Vadītāja attieksme

Vadītājam ir nozīmīga loma ikdienas emociju un atmosfēras radīšanā, jo viņš kolektīva ikdienas praksēs, īpaši mēģinājumos, ir vadošais cilvēks kolektīvā. Tādējādi viņa vadīšanas stils ietekmē kolektīva mērķus, kopējo noskaņojumu un atmosfēru. Pētījumā par kolektīva vadītājiem secināts, ka pēc darbības fokusa ir uz līdzdalību jeb amatierismu vērsti vadītāji un uz māksliniecisko izcilību jeb profesionālismu vērsti vadītāji. Ieguvumi kolektīva dalībniekiem no vadītāja, vērsta uz līdzdalību, ir saistīti ar emocionāli pozitīvu atmosfēru kolektīvā, savukārt uz māksliniecisko izcilību vērstie vadītāji riskē ar konkurences radīšanu kolektīva iekšienē un dalībnieku pārlieku lielo nogurumu (Hermane, Treimane, Vinogradova, 2018). Promocijas pētījumā iegūtie dati daļēji apstiprina šādu secinājumu, reizē norādot, ka vadītāja loma pozitīvu emociju iegūšanā ir būtiska, bet ne absolūta, t.i., pozitīvās emocijas lielā mērā var būt atkarīgas no pašu dalībnieku radītās vides.

Dati norāda, ka kolektīvos, kuros vadītājs ir uz līdzdalību un demokrātisku attieksmi vērsts, viņš tiek uzskatīts par vienu no dalībniekiem un ar viņu dalībnieki izveido tuvas personiskas attiecības, tāpēc šajos kolektīvos tiešām ir emocionāli sirsnīgāka un patīkamāka atmosfēra visos ikdienas procesos. Tomēr jebkurā kolektīvā dalībnieki apzinās, ka mēģinājumi un koncerti ir darba process, kurā vadītājs ir līderis un autoritāte, tāpēc tādu pozitīvu emociju radīšanā kā jautrība un prieks, kā arī vienotības un kopības sajūtas radīšanai būtiska nozīme ir neformālajām aktivitātēm. Dati norāda, ka pārsvārā tās iniciē dalībnieki, bet vadītājam var tikt dota iespēja izvēlēties – piedalīties tajās vai ne. Ir kolektīvi, kuros vadītāji ir kā vieni no dalībniekiem un iesaistās šādās aktivitātēs, bet ir tādi, kuros vadītāji tiek nosacīti izslēgti no dalībnieku kopienas vai apzināti neiesaistās šajās aktivitātēs. Intervijās parādās, ka ne vienmēr ir viegli novilkt robežu starp darbu un atpūtu, jo vai nu neformālajās aktivitātēs izveidotās attiecības ar vadītāju traucē panākt disciplīnu mēģinājumu procesā, vai mēģinājumu procesā lietotās vadītāju disciplinēšanas taktikas traucē izveidot tuvākas

attiecības ārpus mēģinājumiem. Tāpēc neformālajās aktivitātēs veicinātā kolektīva kopības sajūta lielā mērā nav atkarīga no vadītāja iesaistes, to ir iespējams izveidot neatkarīgi no vadītāja. Viens no piemēriem ir augsta līmeņa kolektīvi, kuros ir uz māksliniecisko izcilību vērstie vadītāji. Tajos dalībnieki gūst gandarījumu no pašizaugsmes un kolektīva sasniegumiem, kas atsvēr vadītāja stingro attieksmi mēģinājuma procesā. Lai gan šajos kolektīvos ir zināma konkurence, tajos ir arī savi iekšējie draugu loki un izveidojušās tradīcijas, kas ļauj īstenot neformālās aktivitātes un iegūt cita veida pozitīvas emocijas.

Pētījumā tika secināts, ka ir vairāki ar vadītāju saistīti faktori, kas neatkarīgi no viņa darbības fokusa var veicināt pozitīvu emociju rašanos, īpaši mēģinājumos un koncertos. Pirmais, pat ja vadītājam piemīt autoritāra līdera iezīmes un viņš ir vērsts uz māksliniecisko izcilību, labas emocionālās atmosfēras radīšanai viņam ir jācenšas atrast jautājumus, kādos dalībnieki tiktu uzklauti, piemēram, mazāk nozīmīgu koncertu un tā repertuāra kontekstā dalībniekiem var ļaut izvēlēties, vai piedalīties un ko tajā izpildīt. Dalībniekiem patīk tikt sadzirdētiem un just, ka kolektīvā kaut kādā līmenī viņi tiek respektēti. Otrais, pozitīvu atmosfēru kolektīvā var nodrošināt tikai tad, ja visos gadījumos pret dalībniekiem vadītājs saglabā cieņu. Intervijās parādās, ka dalībnieki apzinās nepieciešamību vadītājiem izmantot stingrākas darba metodes, lai panāktu rezultātu, un viņi atbalsta disciplīnas veicināšanu, bet kliegšana un apvainojumi dalībniekus aizvairo un ar laiku veicina negatīvu attieksmi pret vadītāju:

“Mīlestību uz deju var panākt tikai tad, ja saki cilvēkam labu, nevis kad visu laiku baksti. Bet viņa ar kaut kādām asociācijām. Piemēram, ja džeki tur deju, viņa saka, ka viņi ir izbijušās balerīnas vai tu esi solists, ja ne to dari. Bet tas nav aizvainojoši, tas ir smieklīgi.” (Sieviete, 47 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Trešais, dalībnieki apliecina, ka disciplīna ir patīkama, tāpēc diskomfortu rada arī tādi vadītāji, kuri vispār nespēj nodrošināt disciplīnu, jo tas traucē koncentrēties darbam un rada haotisku atmosfēru mēģinājumos. Vadītājam ir jābūt līderim, un visiem viņš ir jāsadzird un jācieņa, citādi tiek radīta mulsinoša atmosfēra kolektīva ikdienas praksēs.

Ceturtais, dalībnieki novērtē, ja vadītāji iesaistās kolektīvā tādā mērā, ka viņi kaut kādā ziņā mēģina virzīt un regulēt dalībnieku savstarpējās attiecības un tādējādi veicina pozitīvas atmosfēras esamību. Tas pamatā nozīmē to, ka vadītāji cenšas vienlīdz novērtēt visu dalībnieku ieguldījumu un neradīt konkurenci kolektīvā. Kāds augsta līmeņa deju kolektīva dalībniece (24) raksturoja savu vadītāju šādi:

“Jau no paša sākuma, kad es atnācu uz kolektīva, es redzēju, ka viņa [vadītāja] ir par to, lai tas iekšējais klimats kolektīvā būtu labs, lai ir vienlīdzība. Viņa vienmēr ir gribējusi, lai starp dejotājiem ir vienlīdzība, ka nav kaut kādi augstāk stāvoši vai zemāk stāvošāki.” (Sieviete, 24 gadi, tautas deju ansamblis)

Piektais, vadītājiem ir jāmek izteikt novērtējumu un atzinību dalībniekiem. Daudzi vadītāji izmanto praksi pēcāk iztirzāt koncerta sniegumu, bet ir svarīgi, lai uzsvars netiek likts tikai uz negatīviem aspektiem. Tai nav jābūt izvērstai pateicībai katram dalībniekam individuāli. Kā liecina dati, dalībniekiem patīkama šķiet vienkārša ziņa *whatsapp* grupā, katra dalībnieka rokas paspiešana pēc koncerta vai vienkārši pateicība visam kolektīvam kopumā:

“Pēc skatēm vispār ir ļoti forši, jo tu esi nospēlējis savu programmu, viņš paiet malā tā kā, tad mēs ejam nost no skatuves, un viņš katram paspiež roku un pasaka paldies par padarīto darbu.” (Sieviete, 21 gads, pūtēju orķestris)

Individuāls vadītāja novērtējums var būt atmiņā paliekošs un īpaši motivējošs. Tas var būt dažādās formās, piemēram, kāds deju kolektīva dalībnieks (24) atzīst, ka labām sajūtām pieticis vien ar vienu vadītāja atzinīgu vārdu pēc koncerta.

Dalībnieku savstarpējās attiecības

Savstarpējo attiecību radītai dinamikai kolektīvā ir, iespējams, visbūtiskākā loma tajā, vai kolektīvā ir laba emocionālā atmosfēra, cik bieži un kādas pozitīvās emocijas dalībnieki iegūst no līdzdalības kolektīvā. Līdz ar to savstarpējās attiecības kolektīvā ir būtisks motivējošs faktors darboties tajā. Protams, savstarpējo attiecību veidojošie aspekti ir daudzi un var būt ļoti personīgi, tāpēc turpinājumā izceltas pētījumā gūtās būtiskākās atziņas par savstarpējo attiecību ietekmi uz pozitīvajām emocijām kolektīva ikdienas praksēs.

Kolektīva kopā sanākšana balstās vienotās interesēs par attiecīgo radošo izpausmi un konkrētā kolektīva mērķiem un vērtībām. Interesanta atziņa no interviju datiem radās par tiem kolektīviem, kuriem ir ļoti dažāda vecuma struktūra – vecuma atšķirības nav šķērslis, lai dalībniekiem būtu vienotas intereses un līdzīga domāšana. Izskaidrojums tam ir vienojošās intereses – dalībnieki izvēlas darboties tādā kolektīvā (vai turpina līdzdalību tajā, ja tā ir vienīgā opcija), kura vērtības un izvirzītie mērķi viņiem šķiet pieņemami, tātad dalībniekiem ir jābūt vienotam fokusam:

“Es negribētu iet individuālo ceļu. Man ļoti patīk tā kopības sajūta ar cilvēkiem, kas grib sasniegt to pašu, ko es, ka kopīgi ejam uz mērķi.” (Sieviete, 21 gads, jauktais koris)

Augsta līmeņa kolektīvu dalībnieki apzinās, cik liels darbs viņiem būs jāiegulda, un visi izjutīs kopīgu atbildību par to, kas arī būs galvenais fokuss. Citos kolektīvos būtiski var būt iespēja saplānot brīvo laiku un veltīt to arī citām dzīves jomām, ne tikai darbībai kolektīvā, tāpēc viņiem vērtība būs demokrātiska pieeja un paredzamība. Vēl kādam būs aktuāls tieši konkrētā kolektīva stils vai tēls, piemēram, kā būt atšķirīgiem un radošiem koncertos un neformālajās aktivitātēs, attīstīt klasiku vai citādu repertuāru. Tā kolektīva mērķi un vērtības kļūst par vienojošo aspektu, nevis demogrāfiskie parametri. Viens izņēmums ir dzimuma struktūra – vairāki dalībnieki, īpaši koristi, norāda, ka vīriešu klātbūtne maina

atmosfēru kolektīvā. Sieviešu kolektīvos vai tādos, kuros vīriešu ir maz, nereti ir cita veida dinamika, var būt fokuss uz sadzīviskām sarunām un aprunāšanu, kas rada negatīvu noskaņojumu. Vīrieši līdzsvaro šādu noskaņojumu ar mieru, jautrību un savā ziņā vieglprātību vai brīvāku attieksmi pret darbu.

Vēl viens savstarpējo attiecību uzturošs aspekts ir tas, vai kolektīvam ir līderi un aktīvais kodols, kas līdz ar vadītāju notur kolektīvu vienotā fokusā un iniciē un organizē dažādas neformālās prakses, kuru nozīme pozitīvu emociju radīšanā jau tika izcelta iepriekš. Dati liecina, ka runāt par vienu līderi no dalībnieku vidus bez atbalsta grupas jeb kodola nevar, jo kolektīvā ir jābūt vairākiem viedokļu līderiem un aktīvistiem. Tie var būt ilggadējie kolektīva dalībnieki un aktīvākie jaunie dalībnieki, kuri spēj komunicēt ar vadītāju un citiem dalībniekiem, ir pietiekami pozitīvi noskaņoti un entuziastiski, lai spētu “pavilkāt līdzi” visus dalībniekus. Svarīgi, lai kolektīva kodols būtu atvērts jauniem dalībniekiem un vērsts uz viņu integrāciju, ne izslēgšanu no svarīgu lēmumu un aktivitāšu īstenošanas.

Kopumā jāsecina, ka pozitīvas emocijas kolektīvā dod tāda atmosfēra, kurā visi dalībnieki ir vērsti uz vienu mērķi un fokusēti, tātad sajūt atbildību par ieguldīto darbu un attieksmi. Spēja katram sevi disciplinēt ir svarīga, bet kolektīvā nozīmīgs aspekts ir arī jautrība, prieks un kopīgās atmiņas, kas ar to saistās un vieno dalībniekus. Kopīgas atmiņas un pieredze no dažādām ikdienas praksēm veido pamatu noturīgām un personiskām attiecībām starp dalībniekiem. Pozitīvas emocijas var radīt arī draudzīga un ģimeniska sajūta, kas saistās ar atbalstu dažādās situācijās un pieņemšanu, ja kaut kas neizdodas, kā cerēts. Dalībniekiem ir jābūt atvērtiem pret visiem, pat ja lielākos kolektīvos veidojas atsevišķas grupiņas, ir svarīgi, ja ir vienojošie līderi un kodols, kas spēj iesaistīt visus vismaz dažās neformālajās aktivitātēs.

Mirklīgi notikumi

Pēdējais aspekts, par kuru varētu runāt pozitīvu emociju kontekstā, ir tas, kuru dalībnieki apraksta kā “neizskaidrojamu”, “x brīdi”, “vairāku aspektu kopumu” un tamlīdzīgi. Tie pamatā raksturo emocionāli augstākos brīžus darbībai kolektīvā, kas saistās ar spēcīgām pozitīvām emocijām, savīlņojumu, pacilātības un laimes sajūtu. Daļu no šiem mirkļiem ir iespējams izskaidrot. Piemēram, kā emocionāli augstākos brīžus dalībnieki norāda īpašus koncertus, kas uz citu fona izceļas ar nozīmību, – tie var būt kolektīva jubilejas koncerti, atvadu koncerti, pirmie koncerti, grandiozi projekti. Tajos ir kāds īpašs brīdis, kas izraisa pacilājumu un savīlņojumu, piemēram, kolektīvajā atmiņā nozīmīgs repertuārs, pateicības izteikšana vadītājam, dalībnieka solo numurs vai koncertā kopumā repertuārs saistīts ar kādu aizkustinošu stāstu. Šīs sajūtas pastiprina ilglaicīgā un grūtā gatavošanās tādiem koncertiem,

kas vēlreiz parāda, ka spēcīgas pozitīvas emocijas dalībnieki gūst, ja ar smagu darbu panāk labu rezultātu.

Savukārt neizskaidrojamus brīžus dalībnieki saista ar dažādu aspektu kopsummu. Būtisks aspekts visbiežāk ir repertuārs – īpaši aizkustinoša mūzika un teksts. To var papildināt kopības sajūta, kādi atbilstoši un jēgpilni pateikti vārdi, norises vieta. Kā atzīst kāda deju kolektīva dalībniece (49), tad var būt divi pilnīgi vienādi koncerti, bet emocijas tajos atšķirsies:

“Kādreiz ir tas, ko es tev nevaru pateikt ar vārdiem – ir kādreiz kaut kas īpašs, kas ir tā sajūta, ka no prieka vari sākt raudāt. Ir kaut kas tik skaists! Tur ir jāsanāk kopā gan mūzikai, gan kaut kam pateiktam, gan kaut kam īpašam, ka pilnīgi liekas – augšā kaut kas saslēdzas. Kad tev aiziet skudriņas pa visu ķermeni un ka tev ir... un tas pat ir interesanti, ka vienā dienā ir divi koncerti un nākošajā ir divi, tu vienā no koncertiem vari noķert, ka tu kaut ko esi piedzīvojis ārkārtīgi skaistu, bet tajā otrā tu to nesajutīsi. Ir lietas, kuras ar cilvēka sirdi nevar izskaidrot, ko tu vari sajust tajā brīdī. To es arī esmu sajutusi, ka tev ir tiešām kaut kāda tāda absolūta laimes sajūta vai izbaudi ko tādu, ka esi tiešām saslēdzies ar to partneri, kolektīvu, ar Latviju, ar visu etnogrāfisko, tu esi saslēdzies ar augšu, Dievu vai kā sauksi to, kas mūs visus radījis. Tā ir tāda augstākā pilotāža.” (Sieviete, 49 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Vēl viens interesants aspekts, kam bijusi loma daudzu šādu neizskaidrojamu emocionāli spēcīgu brīžu radīšanā, ir laikapstākļi. Intervijās vairākkārt dalībnieki dalījās pieredzē, ka pirms vai koncerta laikā lijis lietus un tad uzspīdējusi saule, bijis liels vējš vai skaists saulriets. Vairāki dalībnieki no dažādiem kolektīviem atminējās 2014. gada Pasaules koru olimpiādi Mežaparkā, kur ģenerālmēģinājumā M. Brauna skaņdarba “Saule, Pērkons, Daugava” laikā bija gan lietus, gan pērkons, gan saule:

“Bija tipiskais jūnijs, mainīgais laiks. Dziedājām “Saule, Pērkons, Daugava”, ārkārtīgi banāli sanāk, un bija pērkons, un lija lietus, un spīdēja saule, pilnīgi viss, par ko dziedā, notiek. Un tā, ka visi raud... man pilnīgi tagad runājot asaras sariesās acīs... mēs stāvam, dziedam un raudam, un birst tās asaras, jo tev liekas nereāli, ka ducina pērkons, līst lietus, ir tā varavīksne, jo ir saule. Bija ļoti daudz ārzemju kori, un visi šokā un mūk projām, jo ir tas lietus. Un tad viņi visi apstājas un skatās, kāpēc mēs visi stāvam un dziedam, kāpēc visi raud. Bija ļoti liela neizpratne tajos ārzemju koros.” (Sieviete, 23 gadi, jauktais koris)

Mazāk spēcīgas, bet atmiņā paliekošas pozitīvas emocijas var radīt arī dažādi citi tā sauktie mirklīgie notikumi – tie ir vienreizēji notikumi, kas nereti nav ieplānojami un ko dalībnieki var izjust arī individuāli. Piemēram, tie var būt kādi mazāk nozīmīgi koncerti vai sasniegumi, kā neliels koncerts baznīcā ar sirsnīgu repertuāru, izdevies solo numurs skatē, uzstāšanās valsts prezidentam, dejošana kopā ar savu partneri. Tāpat tie var būt neformālo prakšu ietvaros, kā dziesma apsveikumā dzimšanas dienā no citiem dalībniekiem, pirmais lidojums uz ārzemēm kopā ar kolektīvu, atrašanās ziņu portāla titulbildē un tamlīdzīgi. Principā tos nav iespējams apkopot, bet tie uzskatāmi parāda, ka līdzdalība amatiermākslas kolektīvā var būt emocijām bagāta, piedzīvojumu un negaidītu notikumu pilna, kas pretstatā ikdienas dzīves ierastajai rutīnai dod emocionālu piepildījumu.

4.1.4. Negatīvo emociju veidojošie aspekti

Lai gan pozitīvo emociju veidojošie aspekti dominē kolektīvu ikdienas praksēs, izšķiroša loma tradīcijas saglabāšanā un pārmantošanā var būt tieši negatīvajos aspektos. Pie tiem atkārtojas tādi iepriekš aprakstītie pozitīvie aspekti kā koncerti, repertuārs, mēģinājumi, skates, vadītāja attieksme un savstarpējās dalībnieku attiecības, kā arī nāk klāt kvalitātes celšanas un konkurences aspekti.

Koncerti

Dati liecina, ka negatīvas emocijas nereti dalībniekiem dod koncertu biežums – to var būt gan par daudz, gan par maz, tāpēc svarīgi atrast balansu. Visbiežāk katrs koncerts prasa atsevišķu repertuāra sagatavošanu, un, tam tuvojoties, mēģinājumos pieaug slodze un spriedze, kā arī var tikt rīkoti papildu mēģinājumi. Dalībnieki norāda, ka katram kolektīvam ir optimālais koncertu biežums, piemēram, 1 vai 2 koncerti mēnesī, un, ja to ir par daudz, tad slodze ir par lielu, nav iespēju tiem sagatavoties pilnvērtīgi vai arī pilnībā tiek atņemts laiks citām dzīves jomām. Te jāpiemin arī nemitīgā spriedzes atmosfēra, kas rodas kolektīvam ar pārlietu blīvu koncertu grafiku, jo nav iespējas izbaudīt vienkāršo ikdienas kopā sanākšanu. Tad dalībnieki visbiežāk jūtas noguruši, pārslogoti, arī neuzklausīti no vadītāja puses. Īpaši nepatīkami un pat izmantoti jūtas to kolektīvu dalībnieki, kuri neredz kādam koncertam jēgu un tiek nemitīgi kaut kur iesaistīti:

“Visiem laikam iespaids, ka jauniešiem nav dzīves, ka viņi tā kā... viņus var iemest visur un viņiem būs laiks vienmēr. Tas ir drausmīgi! Mūs atļāvās visur iemest.” (Sieviete, 23 gadi, jauktais koris)

Otra galējība ir koncertu trūkums – kolektīvā tiek rīkoti mēģinājumi neatkarīgi no koncertu biežuma, bet tad, ja dalībnieki regulāri apmeklē mēģinājumus un neredz tam pamatu, viņi negūst novērtējuma un gandarījuma sajūtu par ikdienā ieguldīto darbu. Iemesli koncertu neesamībai ir vairāki – ir tādi vadītāji, kuri neuzņemas iniciatīvu vai neuzskata, ka viņu kolektīvs ir pietiekami labi sagatavots, dalībnieki nespēj vienoties, kuri koncerti ir nozīmīgāki, kā arī gadu gaitā izkristalizējas, kuri pasākumi dalībniekiem šķiet interesanti un nozīmīgi.

Negatīvas emocijas var sniegt arī gatavības trūkums konkrētam koncertam. Dati norāda, ka dalībniekiem būtisks aspekts ir spēja apliecināt un pierādīt sevi koncertos. Ja viņi paši nejūtas gatavi un priekšnesums neizdodas, jo nav bijis laika sagatavoties pienācīgi, tad līdz ar nedrošību un pārliecības trūkumu tiek izjūsts lielāks uztraukums un stress, nerodas gandarījums. Ja ir sajūta, ka kolektīvs pats ir gatavs, bet citi kolektīvi konkrētajā koncertā nav sagatavojušies vai neatbilst viņu līmenim, arī tad rodas tādas negatīvas emocijas kā vilšanās, dusmas un zūd gandarījums. Vecākajiem dalībniekiem nav tik liela gandarījuma un

vienlīdzības sajūtas, ja jādejo kopā ar jaunākiem un spējīgākiem dalībniekiem vienā koncertā.

Vairāki dalībnieki norāda, ka nepatiku rada uzstāšanās kopā ar zemāka līmeņa kolektīviem:

“Foršāk dejot [..], ja ir labi kolektīvi tajā koncertā. Jo, ja tu aizbrauc un visi pārējie nemāk dejot, tad nav vispār. Ja dejo kaut kāda C grupa, kas knapi tur kustās... Mums bija viens koncerts, es vairs neatceros, kurā vietā, kur bija tā, kad aizbraucām, un visas bija C grupas, un mums bija A grupa. Protams, ka mēs izceļamies, bet uz kāda fona. Pašiem nav baigais prieks, ka tie apkārt tādi.” (Sieviete, 30 gadi, tautas deju ansamblis)

Uzstāšanās kopā ar citiem kolektīviem, izpildot koprepertuāru, var sagādāt nepatīkamas emocijas. Pirmais iemesls ir jau minētās prasmju atšķirības un grūtības visiem kolektīviem līdzvērtīgi izpildīt koprepertuāru. Otrs, kolektīvs un tā dalībnieki nejūt, ka tieši viņu sniegums ir nozīmīgs. Trešais, kopā savācoties dažādām personībām, ir lielāka iespēja rasties nepatīkamām situācijām. Kāda sieviešu kora dalībniece (35) kā piemēru min alkohola lietošanu, kas izjauc kopkoncerta mēģinājumu. Ceturtais, kopkoncertu mēģinājumi ir nogurdinoši un bieži notiek ārā dažādos laikapstākļos. Tā pati dalībniece min vienu šādu kopkoncertu, kur mēģinājumu process bijis tik intensīvs, ka pēctam vairs nebija iespējams just pozitīvas emocijas:

“Pieļauju, ka problēma bija tajā, ka mēģinājums bija tajā pašā dienā, cilvēki nevarēja atpūsties un tas, ka bija drausmīgi karsts – saulīte visu laiku bija sejā, un karstums atņēma ļoti enerģiju. Man vairs nebija, ar ko dziedāt. Mēģināju, bet nesanāca. Emociju vairs nav, tas nogurums ir tik liels, ka tev vairs nav, ko no sevis izspiest. [..] tā jau koncerts izdevies, bet nebija atmosfēras svinīgas, pilnīgi nekādas. Visi stāvēja pārguruši, ģīmji nekādi. Virsdiriģente kaut ko centās, mēģināja, bet vienkārši nav, un viss, neko nevar izdarīt. Tiešām dīvaini. Tā man nekad nav bijis, ka nav tās sajūtas.” (Sieviete, 35 gadi, sieviešu koris)

Vēl viens iemesls, kas neļauj dalībniekiem labi justies koncertā, ir nespēja pilnībā tam sagatavoties vai koncentrēties. Koncertam nepieciešams sagatavot gan priekšnesumu, gan tērpus un citu nepieciešamo atribūtiķu, gan noskaņoties mentāli. Pēdējam palīdz nesteidzīga ierašanās, sagatavošanās koncertam, vadītāja uzrunas un kāds kopīgs rituāls. Ja to iztrūkst un dalībniekiem steigā jāuzstājas, tad viņi nespēj pārslēgties un priekšnesumā var būt pavirši un neizjust gandarījumu. Dalībnieku sniegumu ietekmē arī personīgās sajūtas un domas, piemēram, kāda koklētāju ansambļa dalībniece (21) stāstīja, ka izjukušu attiecību dēļ koncerta laikā nemitīgi domāja par kaut ko citu un nevēlējās atrasties uz skatuves. Kādas citas tautas deju ansambļa dalībnieces (22) teiktais papildina šo ar atziņu, ka domāšana par blakus lietām neļauj izjust dejas būtību un izbaudīt to. Fokusēties priekšnesumam liedz arī sajūta, ka dalībnieks kāda iemesla dēļ nav novērtēts.

Lai gan dalībnieki intervijās atzīst, ka ir uzstājušies un gatavi to darīt jebkādos apstākļos, jo viņiem patīk tas, ko viņi dara, tādas negatīvas emocijas kā dusmas, vilšanās, īgnumu un sajūtu, ka viņi netiek novērtēti, var radīt organizatoriskas problēmas. Visbiežāk dalībnieku priekšnesumu traucē atbilstošas skatuves vai infrastruktūras trūkums, piemēram, dejojotāji bieži saskaras ar pārāk mazām skatuvēm vai skatuvēm ar sliktu segumu, uz kurām nespēj pilnībā realizēt savu mēģinājumus attīstīto potenciālu, instrumentālajiem kolektīviem

nav sagatavoti atbilstoši krēsli. Sajūtu, ka neesi novērtēts, var radīt organizatori, kas nav parūpējušies par elementārām ērtībām – pieejamām labierīcībām, vietu, kur pārgērbties vai vienkārši apsēsties, apmierinošām ēdienreizēm un tamlīdzīgi. Organizatoriem ir jāspēj radīt sajūtu, ka kolektīvs veic nozīmīgu darbu, bet šis aspekts nereti tiek aizmirsts.

Skatītāju jautājums ir atsevišķs ar koncertiem saistīts aspekts, kas var radīt negatīvas emocijas, jo skatītāji ir iespēja saņemt atgriezenisko saikni par sniegumu un sajūtu, ka ieguldītajam darbam ir vērtība. Interviju dati norāda uz paradoksu, ka Dziesmu un deju svētku pasākumos biļetes ir teju nepieejamas, kamēr ikdienas koncertos skatītāju bieži vien nav. Iespējams, ka tam par iemeslu ir arī skatītāju vēlme pēc plaša mēroga koncerta ar ievērojamu dalībnieku un apmeklētāju skaitu, ko ikdienas pasākumos nevar piedzīvot tādā mērā. Kāda vidējās paaudzes deju kolektīva dalībniece (44) atzīstas, ka uz sadraudzības pasākumiem zālē visbiežāk ir paši dejojotāji. Dalībnieki arī apzinās, ka liela daļa skatītāju ir ģimenes un draugi, bet no malas piesaistīto īpatsvars ir daudz mazāks. Uzstāšanās dažiem skatītājiem rada emocijas, kas saistās ar novērtējuma un vērtības apzināšanās trūkumu, turklāt tas nemudina dalībniekus turpmāk iesaistīties maz apmeklētos pasākumos. Savukārt uzstāšanās uz lielākām skatuvēm un plašākai publikai ļauj izpausties ar lielāku atdevi un gūt gandarījumu:

“Beigās bija ļoti maz cilvēku, kaut kā tā sajūta bija tāda, it kā tur dziedāja visi, bet, ja tev tur sēž, ka tu jūti, ka tie cilvēki žāvājās vai kaut ko tur, tev liekas, ka cilvēkiem īsti neinteresē. Tad tu arī ar tādu pilnu atdevi nemaz to visu nedari.” (Sieviete, 28 gadi, jauktais koris)

Te parādās vēl viens būtisks aspekts – ne visi kolektīvu veidi un vecuma grupas spēj paši nodrošināt mākslinieciski pilnvērtīgu un saistošu koncertu, piemēram, senioru kolektīviem vai sieviešu korim, tāpēc viņu iespējas ir meklēt citus publikai interesantākus māksliniekus vai uzstāties kopā ar citiem kolektīvu veidiem. Kā piemērs jāmin kāda senioru kora dalībniece (80), kura norāda, ka viens pats kolektīvs koncertu nodziedāt un padarīt interesantu publikai nevar, tāpēc koncerta vidū tiek aicināti skolēni un pūšamo instrumentu spēlētāji. Arī kāda sieviešu kora dalībniece norāda, ka līdz ar senioru korim jūtas diskriminēti un tas ir saprotami:

“Sieviešu koris pats par sevi ir mazlietiņ diskriminēts un otrs, ka vecāku cilvēku koris. No otras puses, man pašai neinteresē iet skatīties vecu cilvēku kolektīvus. Ja gribi baudīt, tu ej jaunu cilvēku kolektīvus skatīties. Tā reizēm, kad skaties senioru kori, tas ir pat groteski. Tur smieklī caur asarām kādreiz skatoties. Bet tajā pašā laikā tu saproti, ka tas ir ārkārtīgi labi, ka ir cilvēki, kas nodarbojas ar pašdarbību un viņiem tas ir tīri cilvēcīgi nepieciešams. Un ir jāuzstājas, ja ar to nodarbojas. Bet tīri cilvēcīgi tevi neviens negrib. Tas riktīgi apburtais loks. Gan vajag, gan nevajag vienlaikus.” (Sieviete, 55 gadi, sieviešu koris)

Kolektīvi ikdienas praksēs īsteno koncertus sociāli neaizsargātām grupām, piemēram, pensionātos un bērnu namos, kur gūst salīdzinoši lielu atgriezenisko saikni un skatītāju prieku, bet šie pasākumi var radīt arī divējādas emocijas, kas saistītas ar līdzjūtību un skumjām. Reizēm kolektīviem nākas uzstāties piemiņas pasākumos, kā arī pūtēju orķestra dalībnieki mazākā sastāvā spēlē bērnu ceremonijās. Kā atzīst dalībnieki, lai gan šie pasākumi uzliek lielu

emocionālo slogu, kas nereti saistās arī ar plašu negatīvo emociju gammu, viņi necenšas izvairīties no šiem pasākumiem, jo tie reizē emocionāli bagātina.

Jāsecina, lai gan koncertu mērķis ir sniegt gandarījumu par ieguldīto darbu un pozitīvas emocijas, tie var radīt arī plašu negatīvo emociju klāstu, sākot ar satraukumu, stresu, bailēm, nepatiku, dusmām, īgnumu, reizēm arī skumjām, bēdām, žēlumu. Dati parāda, ka ir pietiekami daudz veidu, kā dalībniekiem var likt justies nenovērtētiem, mazvērtīgiem, kā arī pavirši un nenopietni uztvert konkrētus pasākumus. Spriedze un uztraukumi pirms koncertiem paši par sevi nav vērtējami negatīvi, jo mobilizē uz labāku sniegumu, bet, ja to papildina papildu aspekti, kā organizatoriskas problēmas, vadītāju nevērība, skatītāju trūkums vai pašu dalībnieku nevērība, tad koncerta pieredzi papildina arī citas nosauktās emocijas, kas neļauj izjust nepieciešamo gandarījumu.

Repertuārs

Ar koncertiem cieši saistīta ir repertuāra apguve un izpildījums. Kā jau tika minēts pozitīvo emociju avotos, tad repertuāra sniegtās emocijas ir individuāls jautājums, tomēr arī šeit parādās vairākas vienojošās iezīmes. Divi aspekti, kas bija nozīmīgi arī pozitīvu emociju gūšanā, izrietoši var dot arī negatīvas emocijas, tāpēc atziņas no to analīzes ir līdzīgas. Šie aspekti ir izvēle starp klasiskām vērtībām, obligāto repertuāru un jaundarbiem, kā arī repertuāra vēstījuma izpratne.

Ja inovāciju vai klasikas izvēle repertuārā ir dalībnieku personīgā patika vai saistīta ar kolektīva mērķu izvēli, tad interviju dati parāda, ka vislielākais problēmjaudājums vispārīgi ir saistībā ar obligāto repertuāru. Dalībnieki izsaka nožēlu par izveidojušos situāciju, kad aptuveni divus gadus pirms svētkiem liela daļa kolektīvu koncertos deju tikai obligāto repertuāru, kas kļūst apnicīgi un garlaiko visas iesaistītās puses. Ir tādi kolektīvi, kuri cenšas uz koncertiem sagatavot citu repertuāru, bet tas prasa papildu slodzi. Savukārt citi kolektīvi, lai uzlabotu sniegumu skatēs, koncertos iekļauj tieši šo repertuāru:

“Mēs nevaram izvēlēties, šobrīd ir Deju svētku dejas, šobrīd divus gadus tiek tikai un vienīgi visos koncertos dejas skates dejas, tāpēc iet uz kaut kādiem koncertiem, kur deju dejojāji, šobrīd nav izdevīgi, jo visos koncertos būs vienas un tās pašas Deju svētku dejas un vairāk nekas cits nebūs. Visi grib atdejojot, visi grib iedejojot, jo skates vēl būs tūlīt.” (Vīrietis, 42 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Kā liecina jauktā kora dalībnieces (23) teiktais, tad bieža dziesmu atskaņošana traucē ar to palīdzību svētkos iegūt spēcīgas pozitīvas emocijas – “kad tu nāc, atkārti tās dziesmas, pazūd tas kaifs dziedāt”. Savukārt koklētāju ansambļiem šis jautājums saistīts ar šaurās nozares specifiku – ir maz jaundarbu, un, līdzko kāds ir, tā to spēlē visi ansambļi.

Ar repertuāru saistītās negatīvās emocijas rodas arī tad, ja tas ir pārlietu sarežģīts un prasa īpašas spējas un piepūli to izpildīt. Dati liecina, ka nereti pēc repertuāra apgūšanas tas

tiek iemīļots, bet līdz tam tas var ietekmēt pat dalībnieku apmeklējumu. Ir arī tāds repertuārs, kura sarežģītību papildina dalībniekiem netīkams konteksts. Vēl jo negatīvāka attieksme pret šādu repertuāru rodas tad, ja dalībniekiem nav skaidrs tā vēstījums. Dalībniekiem ir grūtības atspoguļot stāstu skatītājiem, kā arī sniegt vienotu priekšnesumu, tāpēc viņu atdeve priekšnesumā samazinās. Specifisks piemērs ir kāda sieviešu kora dalībnice (55), kuras koris pēc diriģenta nomainās sāka izpildīt garīgo repertuāru latīņu valodā:

“Tā ir ļoti skaista mūzika, ļoti mums patīk, bet mēs paši bieži vien nesaprotam to saturu, tur ir tā problēma. Ja tu pats nesaproti, neesi tajā iekšā, tad klausītājs jau arī nenoticēs.” (Sieviete, 55 gadi, jauktais koris)

Kopumā dalībnieki atzīst, ka netīkams repertuārs traucē pienācīgi sagatavoties un koncertā iesaistīties ar pilnu atdevi. Šī problēma ir vēl plašāka, ja skar visu kolektīvu obligātā repertuāra kontekstā un arī vadītājs nespēj iedvesmot:

“Tas bija tik garlaicīgi uz to skati gatavoties, jo bija grūti savākties, grūti gāja, vadītājs visu laiku bija dusmīgs, viņam arī pašam nepatīk dejas, reizēm vēl izsakās nievājoši, tāpēc vēl vairāk visus noskaņo. Grūti jau noslēpt to sajūtu.” (Sieviete, 27 gadi, tautas deju ansamblis)

Mēģinājumi

Mēģinājumu procesa analīze parāda, ka tajā var būt vairāki negatīvu emociju raisoši aspekti. Tā kā lielai daļai dalībnieku primārais mēģinājuma apmeklējuma iemesls ir produktīva radošuma izpausme un koncentrēšanās darbam, nevis tā sauktā neformālā daļa, kurā noris socializēšanās, mēģinājumu process var sagādāt negatīvas emocijas brīžos, kad kopējā atmosfēra kolektīvā neļauj fokusēties uz šo primāro kolektīva funkciju un visi dalībnieki neiesaistās ar līdzvērtīgu atdevi. Tāpēc var teikt, ka lielā mērā mēģinājumos negatīvas emocijas rada tieši disciplīnas trūkums, kas ietver attieksmi pret mēģinājumu vai apmeklējuma problēmas kopumā.

Kolektīva ikdienas darbība pilnvērtīgi var notikt tad, ja tajā iesaistās visi dalībnieki līdzvērtīgi – regulāri apmeklē mēģinājumus, strādā tajos un ievēro noteiktās disciplīnas robežas. Apmeklējuma problēmas ir raksturīgas daudziem kolektīviem, jo mūsdienu laika ritējumā amatiermāksla konkurē ar daudzām citām brīvā laika un profesionālās nodarbes aktivitātēm. Ja darba pienākumus lielai daļai izdodas pakārtot kolektīva ikdienas praksēm, tad brīvajā laikā konkurence tām ir laiks, ko iespējams pavadīt kopā dažādos veidos ar ģimeni un draugiem. Īpaši aktuāli šis ir jauniešu vidū, kuri vēlas izbaudīt dzīves piedāvātās iespējas:

“Man negribas būt piečakarētājam visu laiku, jo zinu, ka ir stulbi, ka varu uzvest un neatnākt uz mēģinājumu, bet tajā pašā laikā negribu justies vainīga, ka esmu jauna, ka man ir dinamiska dzīve un ka es no rīta vienmēr nevaru pateikt, ko es darīšu vakarā.” (Sieviete, 23 gadi, jauktais koris)

Šāda attieksme rada negatīvu atmosfēru pārējiem dalībniekiem, kuri ir ieradušies uz mēģinājumu. Dalībnieku teiktais liecina, ka nereti par tiem, kas nav klātesoši, negatīvus komentārus no vadītāja dzird atnākušie. Ja kopumā mēģinājums nav plaši apmeklēts, tad

dalībnieki slikti jūtas arī par to, ka nevar pilnvērtīgi mēģināt. Izteikta problēma ir vīriešu trūkums kā koros, tā deju kolektīvos, turklāt pēdējos darbs bez pilnībā komplektētiem pāriem nav iespējams. Vēl lielāka vilšanās un nelietderīgi patērētu resursu sajūta ir tiem dalībniekiem, kuriem jāmaksā par transporta izdevumiem un jāpatērē laiks, lai tiktu līdz mēģinājuma norises vietai.

Dažos kolektīvos svētku gadā ir gaidāms dalībnieku pieplūdums, bet pēc svētkiem apmeklējums mazinās, tomēr ar šo situāciju kolektīvu “kodols” ir samierinājies un pieņem, ka tas var arī dot labumu amatiermākslai, svētku tradīcijai kopumā un cilvēku labsajūtai kopumā, jo tas ir labs brīvā laika pavadīšanas veids. Savukārt dalībnieku kritums pēc svarīgiem pasākumiem, piemēram, skatēm, var raisīt dusmas un skumjas gan vadītājā, gan tajos, kas ir atnākuši, tādā veidā samazinot šajā pasākumā gūtās pozitīvās emocijas, jo atnākušie jūtas nesvarīgi un vīlušies par citu attieksmi. Vadītājiem ir grūti tikt galā ar apmeklējuma problēmu, un ikviens aizrādījums var radīt jaunas negatīvas emocijas tiem, kas pēc kavējuma ieradušies. Kāda jauktā kora dalībniiece (23) stāsta, ka abas diriģentes bieži sabojā noskaņojumu, kad viņa atnākusi uz mēģinājumu pēc ilgākas prombūtnes ar pamatotu iemeslu, piemēram, bijis jāraksta bakalaura darbs. Tādos brīžos viņa nožēlo izvēli nākt uz kori, jo tā dēļ atcēlusi citus plānus ar draugiem.

Pētījums liecina, ka kolektīva ikdienas praksēs tipiska parādība ir ikdienas krīzes. Ik pa laikam dalībnieki jūt, ka vēlas pārtraukt līdzdalību vai nu uz vairākām sezonām, vai uz dažiem mēģinājumiem. Tam pamatā var būt dažādi iemesli – fizisks vai morāls nogurums, daudzgadīga līdzdalība kolektīvā, ilgstoša slodze, viena un tā paša repertuāra atkārtošana, vēlme brīvu laiku veltīt citām lietām vai personīgas problēmas. Izteikti šādas krīzes rodas kolektīviem ar saspringtu mēģinājumu un koncertu grafiku, kur nav iespējas sezonas beigās vasarā atpūsties no kolektīva ikdienas praksēm:

“Tu koncentrējies un ziedo sevi tam. Bet vairāk man negribas. Vasaru tomēr gribās brīvu. Un vēl tas, ka sadziedies tās dziesmas un viņas vienkārši džinkst galvā. Tas ir briesmīgi, knapi gulēt var, ka dzindzina pa galvu dziesmas. Tad paiet kāds laiks, kamēr tas atiet. Vajag atpūsties arī.” (Sieviete, 55 gadi, sieviešu koris)

Arī augsta līmeņa kolektīvu dalībniekiem ik pa laikam rodas sajūta, ka no vadītāju nemitīgajām prasībām pietrūkst enerģijas. Kāds vadošā tautas deju ansambļa dalībnieks (24) norāda, ka “ir tik lielas prasības un vienkārši pienāk tas brīdis, kad no tā cilvēka tiek izžmiegts viss”. Sarunās ar dalībniekiem parādās, ka ir nozīmīgi ļaut dalībniekiem atpūsties plānotā veidā, piemēram, mēģinājumos ieplānot atpūtas pauzes, pēc svarīgiem pasākumiem dot iespēju visam kolektīvam atpūsties, kā arī vasaras veltīt atpūtai, nevis intensīvai koncertdzīvei. Ilgstoša noslodze var radīt pārlieku daudz negatīvo emociju un samazināt dalībnieku motivāciju:

“Es vairs ar kaifu uz turieni neeju. Agrāk es biju gatavs tur visas brīvdienas pavadīt un skrēju uz mēģinājumiem, tad šobrīd jau ir par daudz man tās dejošanas.” (Vīrietis, 42 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Savukārt tos, kas ir atnākuši, nepieciešams uzslavēt, bet tos, kas atnāk pēc kavējuma, jāmotivē turpmāk apmeklēt mēģinājumu pozitīvā veidā, ne ar negāciju paušanu, jo šādā veidā ieviesta disciplīna brīvprātīgās formas amatiermākslā rada tikai negatīvas emocijas.

Atsevišķi var analizēt attieksmi un disciplīnu mēģinājumu procesā. Dalībniekiem ir dažādas motivācijas, kas ietekmē rezultātu, ko tie sagaida no mēģinājumu procesa, kā arī iegūtās emocijas tajā. Dalībnieki, kuriem primāri ir vēlme sevi mākslinieciski izpaust un attīstīt, sajūt vilšanos un pat dusmas, ja mēģinājumu procesā visiem dalībniekiem nav šādas attieksmes, netiek ievērota disciplīna un traucēts mēģinājuma process. Viņi jūtas atbildīgi par savu un kolektīva kopējo sniegumu, tāpēc ir nesaprasti un neatbalstīti. Savukārt ir tādi dalībnieki, kuriem vairāk interesē kolektīva sabiedriskā dzīve un sociālo attiecību uzturēšana, tāpēc viņi mēģinājumos mazāk uzmanības velta pašam procesam, bet vairāk sarunām ar citiem. Abu pušu saskarsme vienā kolektīvā rada negatīvu atmosfēru, neizpratni, pat strīdus un nekādi neveicina dalībnieku vienotību. Pētījumā vairāki dalībnieki atklāja, ka šis ir bijis iemesls kolektīva nomaīnai. Te liela nozīme ir vadītāja prasmēm būt iecietīgam pret dalībnieku vēlmi socializēties un spēju panākt disciplīnu darba procesā. Ja vadītājiem viens vai otrs neizdodas, arī tas rada dalībniekos negatīvas emocijas:

“Cītreiz pa vidu kādu joku padzen, tad diriģente dusmojas. Ir, kad satiekamies un jāparunājas. Tas arī, protams, nepatīk diriģentei, jo tas jau traucē citu balsu grupai mācīties, kad tie citi pļāpā, bet ir satikšanās prieks un viss ir jāizrunā.” (Sieviete, 47 gadi, jauktais koris)

Skates

Empīriskie dati pārlicinoši norāda, ka kolektīvu ikgadējās pārbaudes skates dod visvairāk un visplašāko klāstu negatīvo emociju. Pašas par sevi gatavošanās skatēm un uzstāšanās tajās rada stresu, uztraukumu, apnikumu, spriedzi un reizēm arī bailes kolektīvā. Ir dalībnieki un kolektīvi, kuriem skates izjauc ierasto ikdienas ritējumu, jo tā vietā, lai izpildītu sev tīkamu repertuāru, ir jāgatavojas ikgadējām skatēm:

“Visu laiku tiek uzturēts tāds nervs ar tām skatēm. Es personīgi esmu nogurusi no viņām, bet citiem, kuri mazāk gadus dzied, varbūt tā nelielas. Bet es dziedu tik ilgi, ka man liekas: „Atkal skate!” [...] mani vienkārši nogurdina tā doma vien, ka būs atkal skate. Bet īstenībā fenomenāli Latvijā, jo visu laiku ir koru konkursi. Mūsu kolektīvi ir pieraduši pie nepārtrauktas konkursu gaisotnes tepat, jo principā tas ir konkurss, un tas ir katru gadu. Un ir jāuztraucas – tiksīm vai ne.” (Sieviete, 35 gadi, sieviešu koris)

Atšķirībā no ikdienas koncertiem skatēs dalībnieki sajūt milzīgu spriedzi, jo tiek vērtēti. Turklāt nereti jau pirms skates viņiem ir sajūta, ka vērtēšana būs subjektīva un neviennozīmīga. Ar to arī saistās lielākā daļa negatīvo emociju skatē – dalībniekiem šķiet, ka skates vajag rīkot citādā veidā. Pirmais iebildums, ka dažiem tās sākas sezonā ļoti agri, bet

dažiem vēlu, tāpēc gatavošanās laiks ir ievērojami atšķirīgs, kas nemaina vērtējumu, toties veicina sajūtu par negodīgu vērtēšanu:

“Skates ir ļoti svarīga lieta, viņas mobilizē dejotājus. Bet, no otras puses, man liekas, skatēm būtu jābūt, ja vērtē, tad vērtē visus pēc vieniem noteikumiem un vērtē divu trīs dienu ietvarā, nevis tā, ka vienam kolektīvam ir laiks sagatavoties mēnesi, citam trīs mēneši, jo vienkārši skate, kurā nedēļas nogalē iekrīt.” (Sieviete, 32 gadi, tautas deju ansamblis)

Otrs iebildums ir par žūrijas pārstāvju subjektīvo vērtējumu, kas bieži vien konkurences apstākļos ir par labu viņu pašu kolektīviem, bet trešais iebildums ir par to, ka pirmssvētku skates realitātē nav izšķirošas:

“Nu, kā tur var būt kaut kāds taisnīgums? Neiespējami. Absolūti neiespējami. Es uzskatu, ka vispār tās skates, tā kā viņas ir pašreiz, pie tā, cik maza ir Latvija [...] tu redzi, ja tavējie ir bijuši labi un tur cits kolektīvs tikai ar skaļāku nosaukumu ir nodejojis sliktāk, bet viņiem ir iedoti labāki punkti nekā tev, tad nu... [...] Bet nu būsīm godīgi. Jau šodien zina tak, kur kurš dejos. Nu tas viss... Tāpēc tas tā bišķiņ ir muļķīgi, tās visas skates.” (Vīrietis, 38 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Dalībniekos tas rada dusmas, pārdzīvojumus, neizpratni, bezspēcību un arī neticību sistēmai. Ir kolektīvi, kas ieguldījuši pūles, lai mēģinātu mainīt sistēmu, iesnieguši sūdzības un skaļi izteikuši savas bažas, tomēr pārsvarā kolektīvu un viņu vadītāju vidū ir nedrošība izteikties pret sistēmu, jo viņiem šķiet, ka virsvadītāji varētu vērsties pret viņiem un viņu kolektīvu. Rezultātā dalībnieki un to vadītāji samierinās, ka viņiem jāgatavo katru gadu obligātais repertuārs, kurš ne vienmēr patīk, jāpiedalās ne vienmēr, viņuprāt, godīgā repertuāra vērtēšanā un jāuzklausā kritika, kas nav patīkami.

Kvalitātes celšana un konkurence

Kolektīvu regulāra izvērtēšana skatēs ir radījusi divas nozīmīgas tendences – tiekšanos pēc arvien lielākas mākslinieciskās kvalitātes un konkurenci kolektīvu starpā, arī to iekšienē. Lai gan abi šie aspekti veicina pozitīvas iezīmes kolektīvā, kā mobilizāciju uz darbu, vienotu mērķi, sasniegumu gadījumā arī gandarījumu un citas pozitīvas emocijas, to kontekstā novērojamas arī vairākas negatīvas iezīmes. Amatiermākslas izejas punkts ir brīvprātības princips un patīkama brīvā laika pavadīšana, mākslinieciski izpaužoties. Savukārt kolektīvu vadītāji ir spiesti no dalībniekiem nemitīgi prasīt mākslinieciskā līmeņa celšanu un labus rezultātus skatēs. Ir kolektīvi, kuros tas ir kopējs mērķis visiem un dalībnieki apzinās, ka uz to tiecas, bet nereti vidusmēra kolektīvā šīs prasības dalībniekus spēj nogurdināt. Kāds vidējās paaudzes deju kolektīva dalībnieks (38) raksturo, kā tas ietekmē atmosfēru kolektīvā – viņuprāt, ja kolektīvā gribas sasniegt augstu līmeni, tad vadītājam ir jābūt diktatoram un jādarbojas ar diezgan skarbām metodēm, citādi līdzīgi sportam rezultātu sasniegt nav iespējams. Šāda atmosfēra ilgākā periodā ir drīzāk nopietna nekā patīkams laika pavadīšanas veids, vairojas spriedze un savstarpēji pārmetumi par kļūdām un neveiksmēm. Turklāt nereti

vadītāji aizmirst, ka jāatrod veids, kā dalībniekiem veicināt pozitīvās emocijas, tāpēc dalībnieki saņem tikai negatīvās:

“Aizej uz mēģinājumu, kaut ko dari, un tev visu laiku piečakarējās. Visu laiku kaut ko pārmet kāda [...] Viņš nekad mūs, nekad nē, bet ļoti reti uz kaut kādām ārzemēm, piemēram. Viņš atkal teica, ka jūs neesat gatavi, es nezinu, ko viņš no mums gribēja. Tā kā nekad nebija labi.” (Sieviete, 28 gadi, jauktais koris)

Tiekšanās pēc nemitīgas kvalitātes celšanas un rezultātiem rada arī konkurenci kolektīva, novada vai pilsētas un arī valsts līmenī. Kolektīva līmenī konkurence visbiežāk minama tieši deju kolektīvu starpā, kur dejas tiek veidotas konkrētam pāru skaitam, bet lielāka dalībnieku skaita gadījumā vadītājam jāpieņem lēmums, kurus dalībniekus likt dejās. Parasti lielākā konkurence ir tieši starp sievietēm, jo viņu ir skaita ziņā vairāk. Vadītāja lēmums iekļaut vai neiekļaut izpildītāju sarakstā var radīt greizsirdību, neizpratni, dusmas, kā arī nevērtības sajūtu. Lai gan izvēles iespējas palīdz celt snieguma kvalitāti, kolektīva vienotību tas izjauc, īpaši tajos gadījumos, kad vadītāji dod priekšroku vieniem un tiem pašiem dalībniekiem, malā palikušie var justies atstumti un izveidot atsevišķu grupu kolektīvā, kas aprunā un nostājas pret dejā regulāri liktajiem dalībniekiem. Spēcīgākajos un lielākajos kolektīvos izveidojas sava hierarhija, kas zināmā mērā pat palīdz apzināties katra dalībnieka vietu un izprast izaugsmes procesu kolektīvā, savukārt vidusmēra kolektīvā šo procesu pavada tikai negatīvas emocijas bez izpratnes par lietu kārtību kolektīvā.

Konkurenci piedzīvo arī savstarpēji līdzīgi kolektīvi kādā novadā vai pilsētā. Šie dalībnieki diezgan labi cits citu pazīst vai vismaz zina, tāpēc ar šādu konkurenci var saistīties nemitīgas intrigas un spriedze visa gada garumā, ne tikai pirms skatēm. Kāds no konkurējošiem kolektīviem var justies nevērtīgāks, ja sajūt mazāku pašvaldības atbalstu un tiek pasludināts par mazāk nozīmīgu:

“Jo mēs jau skaitāmies lauku koris, kā mēs varam visā [nosaukums] novadā būt labākais koris, ja mēs esam no laukiem. Loģiski, ka viņiem vajag pilsētu – to labāko kori. Tad visu laiku viņus tā kā bišķi stutē, un mēs visu laiku ejam pakaļ. Visu laiku ir tā cīņa.” (Sieviete, 28 gadi, jauktais koris)

Tā kā skatēs rezultāti tiek apkopoti valsts līmenī un arī svētkos piedalās kolektīvi no visas valsts, tad visbiežāk tomēr kolektīvi izmēra savus sasniegumus pret visas valsts kolektīvu kopējo sniegumu. Dalībniekiem ir patīkami justies labākajiem savā grupā, novadā vai valstī kopumā, bet nespēja konkurēt un sasniegt gaidīto rezultātu var radīt vilšanās sajūtu un pārdzīvojumus. Lai gan konkurence pati par sevi nav slikta nevienā līmenī, kāda tautas deju ansambļa dalībnieces (24) teiktais palīdz labi ilustrēt konkurences problēmu: starp kolektīviem tiek radīta spriedze un negatīvas emocijas citam pret citu, lai gan visu mērķim vajadzētu būt vienam – mākslinieciskajai izpausmei brīvajā laikā un veselīga nozares izaugsmes veicināšana:

“Jā, konkurence ir laba lieta, un es esmu par to, bet veselīga. Ja tas ir tiešām uz skatuves, ka tu tur centies nodedot labāk par otru, bet tas ir tieši pašā izaugsmes vārdā, lai, noejot no skatuves, nav tā, ka tur viens uz otru šķībi skatās. Jo reāli, pa lielam, visi ir dejojāji, lai kur tu arī dejotu. Visi ir vienādā

situācijā, visi savu brīvo laiku velta vienam mērķim – dejošanai. Un visi vienādi – amatierkolektīvi, es nesaprotu vienkārši, kas būtu jādala. Jo, ja arī skatē vienu novērtēs augstāk, tas ir tik subjektīvs vērtējums.” (Sieviete, 24 gadi, tautas deju ansamblis)

Vadītāju attieksme

Pētījums parādīja, ka negatīvas emocijas dalībniekos var radīt vadītāji dažādos veidos, kas savstarpēji var būt pretrunīgi, tāpēc pozitīva atmosfēra kolektīvā atkarīga no viņu spējas panākt balansu starp savu vadības stilu un dalībnieku labsajūtu. Visbiežāk kolektīvu vadītāji ar negatīvām emocijām tiek saistīti disciplīnas kontekstā – joprojām ir tādi vadītāji, kas rupji izturas, lamājas un kliedz uz dalībniekiem, lai panāktu vēlamu. Kopumā dalībnieki norāda, ka šāda attieksme viņiem nav pieņemama, turklāt tas ietekmē ne vien tos, uz kuriem tiek virzītas negācijas, bet arī kolektīvu kā kopumu un visu mēģinājuma procesu padara nepatīkamu:

“Man nepatīk, ka uz citiem kliedz. [..] tad reizēm ir aizvainojoši, un tad man pašam arī ir slikta sajūta un viss mēģinājums ir...” (Vīrietis, 24 gadi, tautas deju ansamblis)

Neapmierinātie dalībnieki ir mēģinājuši šo problēmu risināt dažādos veidos, piemēram, kādā vidējās paaudzes deju kolektīvā ar vadītāju izvērstas sarunas:

“Tu esi darbā piekūsis, tevi visi tur bar un vālē, un tu atnāc atpūsties, un tevi tur atkal per un per, un per. Un tad tu saproti, ka nu ja tev nav pacēluma nekad, nu kāpēc tev jānāk. [..] To, ka esi kaut ko kļūdījies, tu jau saproti pats. [..] Jo no kaut kā jau jābūt tām labajām emocijām. Kaut reizi paslavēt... nu nedejojam mēs slikti. Mēs centāmieš audzināt to vadītāju. [..] mums arī bija pārrunas un sapulces iekšējās, ka mēs gribam dzirdēt kaut ko labu. Nu neesam mēs tik slikti.” (Sieviete, 44 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Informanti gan atzīst, ka uzbļāšanu un citas skarbākas disciplīnas panākšanas metodes viņi saprot, kamēr tas ir pieklājības robežās, jo arī pieaugušie cilvēki nereti nespēj ievērot kārtību un koncentrēties darbam. Turklāt dalībnieku teiktais liecina, ka disciplīnai ir jābūt, jo tas palīdz īstenot mērķus. Dalībnieki nejutās labi arī tad, ja mēģinājumā ir haoss un vadītājs nerada priekšstatu par līderi, kuru visi citi ņem vērā.

Tiecoties pēc sasniegumiem, vadītāji mēdz pārmetēt dalībniekiem neizdevušās lietas, bet aizmirst uzslavēt un pateikt labo, kā rezultātā dalībniekiem rodas sajūta, ka viņi nespēj izdarīt neko pareizi un saņem tikai pārmetumus, kas neveicina vēlmi turpmāk iesaistīties kolektīvā:

“Aizej uz mēģinājumu, kaut ko dari, un tev visu laiku piečakarējās. Visu laiku kaut ko pārmet kādam [..] Viņš nekad mūs, nekad nē, bet ļoti reti uz kaut kādām ārzemēm, piemēram. Viņš atkal teica, ka jūs neesat gatavi, es nezinu, ko viņš no mums gribēja. Tā kā nekad nebija labi. [..] “Jūs neko nemākat, jums nekas bezmaz vai nesānāks, dāvai, dāvai.” Viņš šausmīgi terorizēja, es nezinu, tad man nebija prieks īstenībā iet. Es gāju vienkārši piespiedu kārtā, jo man bija padsmīti gadu, ko es varēju pateikt, man liek iet, man ir jāiet, no brīvas gribas toreiz baigi negāju.” (Sieviete, 28 gadi, jauktais koris)

Negatīvas emocijas, kas saistās ar atstumtību un novērtējuma trūkumu, rada arī tie vadītāji, kas ir aizņemti darbā ar vairākiem kolektīviem, tāpēc pilnvērtīgi nespēj būt klāt kolektīvā visos nozīmīgajos notikumos. Tas nenozīmē, ka ar vadītāju vienmēr ir jābūt izteikti draudzīgām attiecībām un jāintegrē viņš vai viņa kolektīva neformālajās aktivitātēs, jo

dalībnieki, kuriem ir draudzīgas attiecības ar vadītāju, norāda, ka tās var traucēt darbam, piemēram, kādā tautas deju ansamblī gados jauno vadītāju nespēj respektēt vecākie dalībnieki – viņa vienaudži. Toties vadītājam ir jābūt klāt visos nozīmīgajos mēģinājumu un koncertu procesa brīžos. To pierāda jauktā kora dalībnieces (25) sacītais par abām vadītājām, kurām pirms skates bija jābūt citā mēģinājumā:

“Man gribējās sajūtu, ka diriģentes ir vairāk kopā ar kori tajā visā pārdzīvojumā, bet es zinu, ka diriģentei tajā dienā bija jāskrien vēl uz kaut kādu mēģinājumu.” (Sieviete, 25 gadi, jauktais koris)

Rezumējot vadītāja lomu negatīvo emociju radīšanā, vadītāji tās visbiežāk veicina ar robežu pārkāpjošām disciplīnas ieviešanas metodēm vai arī tajā gadījumā, ja nespēj izrādīt savu autoritāti. Dalībnieki jūtas vīlušies, ja vadītājs nespēj izvirzīt kolektīva mērķus un fokusēt tā darbību, būt profesionāls kādā jautājumā, ievērot konsekvenci un panākt cieņu no visiem dalībniekiem, apvienojot daudzus dalībnieku viedokļus un tomēr pieņemot savu galavārdu.

Savstarpējās attiecības

Līdzīgi pozitīvo emociju iemesliem savstarpējās attiecības var būt dziļi personiskas un grūti analizējamas. Kā jebkurā vairāku cilvēku grupā ar biežu saskarsmi, neskatoties uz kopīgiem mērķiem, ir novērojamas tādas parādības kā strīdi, nesaskaņas, intrigas, aprunāšana, kurnēšana, greizsirdība un tamlīdzīgas. Nelieli konflikti un nevienprātība var būt visos kolektīvos, bet īpaši negatīvu ietekmi uz atmosfēru un dalībnieku emocijām tas atstāj gadījumos, ja, pirmkārt, tie sāk dominēt saskarsmē un kļūst par būtisku ikdienas daļu, otrkārt, ja tie rada šķelšanos un atsevišķu grupējumu veidošanos kolektīvā. Vairāki informanti norāda, ka viņiem kolektīvā traucē intrigas un aprunāšana, kā dēļ viņi neiesaistās nekādās neformālās sarunās un praksēs vai arī vispār pametuši šo kolektīvu. Viennozīmīgs iemesls šīm negatīvajām parādībām neparādās, turklāt daļa dalībnieku norāda, ka tas vairāk raksturīgs jaukta dzimuma kolektīviem, savukārt dažas sievietes kolektīvu dalībnieces uzskata, ka tas mēdz būt raksturīgi tieši sievietēm. Dati ļauj izvirzīt pieņēmumu, ka minētās parādības līdz ar citām negatīvām iezīmēm, kā savstarpējiem strīdiem, nesaskaņām un kurnēšanu, mazāk novērojamas tādos kolektīvos, kas vairāk fokusēti uz vienotu mērķi un nopietnu darbu pie mākslinieciskā līmeņa celšanas, bet vairāk tādos, kuru primārais mērķis ir pavadīt laiku kopā.

Dalībnieki kā nesaskaņu cēloņus min tieši ar kolektīva praksēm saistītus iemeslus, piemēram, vadītājs neuzņemas vadību un dalībniekiem ir iespējas diskutēt, kā pareizāk izpildīt priekšnesumu, strīdi var būt arī par tērpiem, kolektīva ārējo tēlu, vietām dejā, repertuāra attīstības virzienu un tamlīdzīgi. Tām atrisinājums var būt stingra vadītāja nostāja vai spēcīgi līderi no dalībnieku vidus. Šķelšanos un grupējumu veidošanos vairāk rada

aprunāšana un dažādas intrigas, kas saistītas ar personiskajiem jautājumiem, un to ietekmēt vadītājiem var būt visai sarežģīti. To var mēģināt izdarīt vairāki līderi vai aktīvisti kolektīvā, veicinot tā saliedētību un kopīgas neformālās aktivitātes. Lai gan līderu loma kolektīvā ir nozīmīga, viņu pārlietu liela iesaiste un aktivitāte var radīt tādas negatīvas emocijas kā neizpratni un greizsirdību. Kāda jauktā kora dalībniece (23) norāda, ka viņa kopā ar citiem aktīvistiem saņēmusi pārmetumus, ka ir izredzētie un ka vienpusēji izlemj kolektīvā nozīmīgus jautājumus, bet, kā pati saka, “ir jābūt tiem, kas kaut ko iniciē”, jo viņi ir gatavi brīvo laiku ziedot vēl citām lietām, lai izdarītu to, ko pārējie nevar. Daļā kolektīvu tas rada dabīgi izveidojušos hierarhiju, kur tās augšgalā ir līderi un aktīvisti, kas nereti ir kolektīva ilglaicīgie dalībnieki. Spēcīgos kolektīvos ar senām tradīcijām hierarhija tiek respektēta un pati par sevi nav nekas negatīvs, jo ļauj jaunajiem dalībniekiem izprast procesus kolektīvā:

“Tā hierarhija jūtama, kaut kad kāds papukst, bet droši vien aiz garlaicības, bet nekad tas nav nopietnu konfliktu izraisījis.” (Sieviete, 27 gadi, tautas deju ansamblis)

Toties kolektīvos, kur kāds dalībnieks vai to grupa iedomājas, ka ir privilēģētāks par citiem, piemēram, māksliniecisko dotību dēļ, var rasties negatīva atmosfēra. Piemēram, kāda jauktā kora dalībniece (55) stāsta, ka ir saņēmusi aizrādījumus no citiem par to, ka nevar noturēt melodiju un tāpēc jutosies nepatīkami, bet tas nav bijis iemesls, lai pārtrauktu līdzdalību. Negatīva novērtējuma saņemšana vai vispār novērtējuma sajūtas trūkums no citiem dalībniekiem arī ietekmē paša dalībnieka attieksmi:

“Es jūtos ne līdz galam pilnvērtīga tajā ansablī, un es arī apzinos, ka viņas mani ne līdz galam uztver kā nopietnu ansambļa dalībnieku. Es ne līdz galam tam visam, visticamāk, nododos.” (Sieviete, 21 gads, koklētāju ansamblis)

Īpaši grūti sākumā ir iejusties jaunajiem dalībniekiem, ja viņi nespēj atrast kontaktu ar kodolu un tādēļ jūtas nepieņemti un pat atstumti. Īpaši tas ir raksturīgs noslēgtākos kolektīvos, piemēram, lauku kolektīvos vai tādos, kas pieder kādai institūcijai:

“Tas kolektīvs ir izaudzis no bērnu kolektīva [nosaukums], un viņi visi savā starpā viens otru pazīst. Tādā ziņā ir mazliet grūti ieiet jaunajiem, ja viņi nav kaut kādi ekstraverti un super draudzīgie, viņiem ir mazliet grūti, un, ja arī uzreiz nesadraudzējas ar dažiem...” (Sieviete, 22 gadi, tautas deju ansamblis)

Analizējot negatīvo emociju iemeslus, var secināt, ka tie pārsvarā saistās tieši ar pašu mēģinājuma procesu vai ar koncertdzīvi saistītiem jautājumiem, un īpaši būtisks aspekts ir izveidotā sistēma, kurā kolektīviem ir nemitīgi jātiecas pēc arvien labākiem rezultātiem. Tiekšanās pēc sasniegumiem dalībniekiem dod spēcīgu motivāciju un ir nozīmīgi iesaistei kolektīvā, jo stagnācija un mērķu trūkums saistās ar negatīvām emocijām. Tomēr tiekšanās pēc sasniegumiem cieši saistīta arī ar pārlietu stingru vai negatīvi ievirzītu vadītāja darba stilu, nemitīgu spriedzi un uztraukumiem, sajūtu, ka kolektīvs visu laiku tiek pakļauts vērtēšanai un bieži šī vērtēšana tiek uztverta kā netaisnīga. Tas savukārt rada dusmas un neizpratni par tradīcijas pārvaldītāju, šajā gadījumā LNKCC, darbību. Lai gan dalībnieki amatiermākslu saista ar atpūtu un brīvā laika pavadīšanas veidu, paradoksāli, ka arī no

līdzdalības kolektīvā un minētās nemitīgās spriedzes ir nepieciešama atpūta. Pozitīvo un negatīvo emociju iemeslu analīze ikdienas praksēs parādīja, ka dalībnieku “miera salīna” jeb veids, kā atpūsties, ir primāri neformālās prakses. Tās ir būtiskas pozitīvo emociju radīšanā, bet reti vai gandrīz nemaz neparādās kā negatīvo emociju avots. Jo vairāk kolektīvam ir šādu neformālo prakšu, jo lielāks atsvars ir negatīvajām emocijām, kas primāri rodas no nemitīgas kvalitātes uzlabošanas.

4.1.5. Emociju dinamika ikdienas praksēs

Iepriekšējās divās apakšnodaļās tika apskatīti pozitīvo un negatīvo emociju raksturīgākie veidojošie aspekti amatiermākslas kolektīvos. Būtisks secinājums, kas norāda uz pozitīvo emociju nozīmību ikdienas praksēs, ir pozitīvo aspektu pārsvars šajā analīzē un tas, ka gandrīz visi negatīvie aspekti ir ambivalenti. Gan pozitīvas, gan negatīvas emocijas var radīt mēģinājumi, koncerti, skates, repertuārs, vadītāja attieksme un savstarpējās dalībnieku attiecības. Savukārt īpaša nozīme pozitīvo emociju veidošanā, kas pamatā nerada arī negatīvas emocijas, ir tieši radošajai darbībai, novērtējumam un atzinībai, latviskās identitātes apliecināšanai, ceļošanai, neformālajām aktivitātēm un mirklīgiem notikumiem. Jāvērš uzmanība, ka vienīgais negatīvais aspekts bez izteiktām pozitīvām iezīmēm ir nemitīgai kvalitātes celšanai un konkurencei kolektīvu vidū. Izrietoši, pozitīvās emocijas var tikt uzskatītas par nozīmīgu motivējošu spēku, savukārt negatīvo emociju apmērs ir atkarīgs no katra kolektīva individuālajām iezīmēm. Turpinājumā tiks vērsta uzmanība uz vairākiem aspektiem, kas kopumā ietekmē emociju dinamikas tendences kolektīva ikdienas praksēs un to nozīmi svētku tradīcijas saglabāšanā un pārmantošanā.

Emociju lomas analīzē svētku tradīcijas ikdienas praksēs jāatzīmē iesaistei amatiermākslā nozīmīgais brīvprātības princips. Tas paredz, ka dalībnieki primāri darbību kolektīvā izvēlas kā vienu no saviem brīvā laika pavadīšanas veidiem. Jau iepriekš pētījumā par ikdienas praksēm tika secināts, ka šis brīvā laika pavadīšanas veids lielā daļā gadījumu izveidojas par būtisku dzīvesstilu (Vinogradova, 2018). Informanti norāda, ka tas gan nenozīmē negatīvo emociju neesamību, jo, kā jebkurā cilvēku grupā un jomā, arī kolektīvu ikdienas praksēs ir negatīvas emocijas, tomēr dalībnieki izvēlas šo brīvā laika pavadīšanas veidu un dzīvesstilu pamatā tikai tad, ja tajā prevalē pozitīvās emocijas. Tas nozīmē, ka pozitīvas emocijas ir kā uz darbību mobilizējošs spēks (Collins, 1990; Collins, 2014) un tādējādi ir fundamentāli izšķirošas iesaistei tradīcijā.

Negatīvas emocijas nenozīmē uzreiz būtisku apdraudējumu iesaistei, jo to cēloņi un mērķis var būt dažādi. Piemēram, mēģinājumu un koncertu pieredzē nozīmīga loma ir tādām negatīvām emocijām kā stress, uztraukums, kā arī visām tām sajūtām, kas saistās ar smagu

darbu un grūtību pārvarēšanu, jo šīs emocijas un sajūtas mobilizē priekšnesumam un pēcāk rada pozitīvi ievirzītas gandarījuma un pašpārliecinātības sajūtas par paveikto darbu un sniegumu. To varētu raksturot ar kādas vidējās paaudzes deju kolektīva dalībnieces (49) atziņu – “viss jau dzīvē skaisti, ko var panākt viegli! Bet vēl skaistāk, ja tu dzīvē panāc mērķi ar darbiņu, kuru tu esi ielicis!”. Drīzāk par būtisku uzskatāms tas, pirmkārt, pozitīvo emociju īpatsvars ir lielāks (un caurmērā to parāda arī ikdienas prakšu emociju analīze). Jāņem vērā, ka dalībnieki iegulda ne vien laika, bet arī finansiālus un cita veida resursus, atņemot to citām dzīves jomām, tāpēc katrai ikdienas praksei jādod pēc iespējas pozitīvākas emocijas, lai brīvprātīgā iesaiste tiktu motivēta arī nākotnē. Otrkārt, lai negatīvās emocijas nav traumējošas un neliek pazaudēt motivāciju iesaistīties amatiermākslā. Dalībnieki apzinās, ka iesaiste kolektīvā nozīmē arī smagu darbu, grūtību pārvarēšanu un dažkārt saspringtu gaisotni starp dalībniekiem un vadītājiem. Situāciju labi raksturo vidējās paaudzes deju kolektīva dalībnieces (47) teiktais, ka “jebkurš cilvēks, kurš kaut ko dara un kuram ir intereses, viņš baigi nežēlojas”, jo dalībnieki apzinās arī amatiermākslas negatīvos aspektus. Būtiskāk ir izvairīties no tādiem negatīviem aspektiem, kas izrāda necieņu un nonivelē dalībnieku ieguldītos resursus, piemēram, rupja izturēšanās no vadītājiem, nevērība no organizatoriem vai iekšējie dalībnieku konflikti.

Pozitīvās emocijas var būt kā dzinulis iesaistīties amatiermākslā. Intervijās dalībnieki visai bieži norāda, ka ikdienā netieši tiecas pēc spēcīgām pozitīvām emocijām, ko var attāli pielīdzināt Dziesmu un deju svētkos iegūtajām emocijām vai vienkārši tādiem brīžiem, kuri ir grūti raksturojami, bet sagādā emocionālu pacilājumu:

“Tādā sadzīvē, tas, ka tas ir milzīgs tava laika patēriņš, tā ir milzīga dzīves plānošana, tā ir savas dzīves pielāgošana, kur cieš draugi un bērni, nezinu, un visi pārējie. Laiks, emocijas arī, protams. Tur tu iegūsti labas emocijas, bet, protams, tur ir arī tās sadzīviskās lietas, kā jebkurā kolektīvā, arī ģimenē, kad ir nepatīkamās situācijas. Strīdi, kašķi, un tev nākas tikt galā ar cilvēku raksturiem. Ir visādi. Tad vēl visas tās tavas krīzes, kuras tev ir kā kora dziedātājam, un kad tev negribas nākt dziedāt. Un tad tev liekas, kāpēc tu dziedī? Un tad tu saki, ka es dziedu tā X brīža dēļ, kad ir baigi forši!” (Sieviete, 23 gadi, jauktais koris)

Tomēr dati norāda arī uz to, ka dalībniekiem ir svarīgas arī ikdienas sajūtas un emocijas, jo principā nav iespējams ilglaicīgi iesaistīties kolektīva ikdienas praksēs, ja tas nesniedz pietiekamu daudzumu pozitīvu emociju.

Kā jau teorētiskajās nodaļās tika norādīts, emocijas var būt grūti nosaukamas un raksturojamas, turklāt pašiem indivīdiem ir sarežģīti vienmēr saskatīt to cēloņus. Arī empīriskais pētījums apliecināja, ka pozitīvās emocijas var būt daudzu aspektu kopums un atšķirties teju identiskās situācijās, piemēram, divos vienādos koncertos, un dalībniekiem sagādā problēmas to izskaidrot. Vairāki dalībnieki norāda, ka amatiermāksla kā viens no mākslas veidiem prasa īpašu emocionālo izpausmi un noskaņojumu, tāpēc to var ietekmēt viņu tā brīža sajūtas, piemēram, personīgās dzīves problēmas, kāds nevietā pateikts vārds,

kaut kas interesants notiek savstarpējās dalībnieku un vadītāju attiecībās. Dalībnieku un vadītāju personīgās sajūtas summējas un ietekmē kopējo emocionālo atmosfēru:

“Reizēm tas nespēlē lomu, cik pats esi noguris. Reizēm kāda ir tā atmosfēra, jo ir tā, ka tas jebkurā kolektīvā – ja aizej un kāds kaut ko pozitīvu vai jautru pasaka, vadītājs kaut ko labu pasaka vai kaut kas savstarpēji labs notiek. Vai tu izej ārā dejā un kulisēs notiek kaut kas smieklīgs vai kaut kas notiek un tu ar acs kaktiņu redzi, tad iziet tā jautrības dzirkstelīte pa visiem, ka pilnīgi kā uguniņu piešauj – viss aiziet! Kādreiz tā, ka no paša sākuma kaut kas neaiziet un nevedas tā darīšana.” (Sieviete, 49 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Dati norāda, ka pozitīvu atmosfēru kolektīvā, neskatoties uz dažādiem personīgajiem un savstarpējo attiecību aspektiem, vieglāk nodrošināt tiem kolektīviem, kuri mērķtiecīgi pie tā piedomā. Kā norāda viena no informantēm:

“Kā pie jebkurām attiecībām, ar draugu un vīru, tev ir jāstrādā, lai viņas būtu foršas un veidotos. Jo ar mīlestību nepietiek. Tāpat arī ar kolektīvu – ir jāstrādā, ir jādara tā, lai būtu forši.” (Sieviete, 23 gadi, jauktais koris)

Atšķirīgas pieejas un līdz ar to arī emocionālā atmosfēra var būt dažāda veida kolektīvos. Ne tik daudz atšķiras kolektīvi pēc to veida vai jaunieši no pieaugušajiem, bet drīzāk tas, kāda līmeņa kolektīvs tas ir. Jauniešu dzīvesveida un plašo interešu dēļ gan ir novērojama lielāka mainība, arī disciplīna un apmeklējums ir nenoturīgāks, bet nereti tieši jaunieši var veltīt daudz laika neformālajām aktivitātēm, kas veicina papildus pozitīvās emocijas. Vidējā paaudze vairāk sevi raksturo kā nopietnākus un mērķtiecīgākus tieši uz radošo darbību, bet ne visiem kolektīviem ir laika plašāk neformālajām aktivitātēm, kas var samazināt iespējamo pozitīvo emociju kopumu. Savukārt senioru kolektīvu mērķi var būt lielā mērā vērsti pamatā uz socializāciju, nespējot sasniegt mākslinieciskos rezultātus, tāpēc gandarījuma sajūtu no radošām izpausmēm un sevis pilnveidošanas var nomainīt iespēja būt kopā ar citiem domubiedriem. Tomēr pētījums ļāva secināt, ka augstāka līmeņa kolektīviem vai vismaz tiem kolektīviem, kuri mērķtiecīgi virzās uz māksliniecisko izaugsmi, ir novērojama arī citāda emocionālā atmosfēra. Viņi ir fokusēti darbam, no savas darbības gūst gandarījumu un arī sajūt lielāku piesaisti kolektīvam. Tā savukārt veicina vēlmi paplašināt kolektīva ikdienas prakšu loku un pavadīt vairāk laika kopā, īstenojot dažādas neformālās emocijas, kas dod cita veida nozīmīgas pozitīvās emocijas. Ilgtermiņā tas notur dalībniekus kolektīvā arī dažādos krīzes brīžos, kad rodas mākslinieciskais vai kāda cita veida apnikums, kas saistīts, teiksim, ar privātās dzīves aspektiem. Nereti intervijās dalībnieki stāsta, kā gribējuši pamest kolektīvu, jo iestājies apnikums un nogurums, bet tad kāds spēcīgi emocionāli uzlādējošs pasākums vai vienkārši iespēja atpūsties no kolektīva ikdienas praksēm ir licis viņiem pārdomāt.

4.2. Dziesmu un deju svētku emociju analīze

Emocijas svētkos nereti tiek saistītas ar spēcīgām pozitīvām emocijām, kā pacilājums un saviļņojums. Par to nozīmību liecina arī vairāku iepriekšējo pētījumu kvantitatīvie dati (Tisenkopfs et al., 2002; Tisenkopfs et al., 2008; Laķe un Grīnberga, 2014; Vinogradova, 2017; Muktupāvela et al., 2018). Svētkus kā emocionāli nozīmīgu pasākumu uzskata liela daļa Latvijas iedzīvotāju, bet jo īpaši emociju nozīmību svētkos uzsver to dalībnieki. 2002., 2008. un 2014. gada pētījumos respondentiem tika prasīts, cik lielā mērā tie piekrīt sekojošam apgalvojumam – “Dziesmu un deju svētki man ir spēcīgs emocionāls pārdzīvojums” (Tisenkopfs et al., 2002, 2008). Lai gan jautājumi visās aptaujās ir identiski, jāņem vērā atšķirīgās mērķgrupas (Latvijas iedzīvotāji un svētku dalībnieki) un aptaujas īstenošanas laiki. 2002. gadā 62 % iedzīvotāju piekrīt apgalvojumam, savukārt 2007. gadā tikai 43 % (Tisenkopfs et al., 2002, 2008). 2013. gadā 91 % dalībnieku piekrīt apgalvojumam (Laķe un Grīnberga, 2014). 2002. gada iedzīvotāju aptaujā pētnieki skaidroja, kas ir atmiņā spilgtāk palikušie notikumi. Šī promocijas darba kontekstā tie ir būtiski, jo darba empīriskajā daļā aprakstītajā metodoloģijā viens no aspektiem, kas pētīts ar fotoizdibināšanas palīdzību, ir tieši atmiņā paliekoši notikumi kā spēcīgu emociju liecinieki. 2002. gadā 9 % iedzīvotāju kā spilgtāko notikumu norādījuši savas vai apkārtējo emocijas (vēl spilgtāks notikums ir bijis tikai noslēguma koncerts – 10 % iedzīvotāju) (Tisenkopfs et al., 2002, 3). 2017. gada iedzīvotāju aptaujā atvērtajā jautājumā skaidrots, kas ir galvenās asociācijas ar Dziesmu un deju svētkiem – 39 % tās ir pozitīvas emocijas un attieksme⁹ (Vinogradova, 2017). 2013. gada dalībnieku aptaujā, 2017. gada iedzīvotāju aptaujā, kā arī 2018. gada jauniešu aptaujā skaidrots, kas ir galvenie ieguvumi no Dziesmu uz deju svētkiem. Viena no piedāvātajām atbildēm ir “Spilgtas emocijas, ko nesniedz nekas cits”. Dati liecina, ka visaugstāk šādu ieguvumu novērtē paši dalībnieki uzreiz pēc svētkiem – dalībnieku aptaujā šis ieguvums ir izteikti vadībā – to atzīmējuši 73 % respondentu. Iedzīvotāju aptaujā gadu pirms svētkiem 40 % respondentu norādījuši, ka spilgtās emocijas ir ieguvums no svētkiem. Vēl svarīgāks ieguvums ir tikai “nostiprināta kopības sajūta ar visu Latvijas tautu” (43 % snieguši šo atbildi). Savukārt skolu audzēkņu aptaujā spilgtās emocijas līdzīgi dalībniekiem ir būtiskākais ieguvums (šo atbildi snieguši 53 % respondenti) (Muktupāvela et al., 2018). Dati ļauj izdarīt pieņēmumu, ka emocijas svētkos ir tik spēcīgas, ka to klātbūtni Latvijas iedzīvotāji kā

⁹ Šajā kategorijā ietilpst tādas ar emocijām saistītas atbildes kā “emociju pārbagātība”, “daudz pozitīvu emociju”, “augsts emocionāls pacēlums”, “lieliskas emocijas”, “pozitīvas emocijas”, tādi vērtējumi kā “forši”, “interesanti”, “ļoti labi”, “neatkārtojami”, “pozitīvi”, “sirsnīgi”, “grandiozi”, kā arī tādas atbildes kā “prieks”, “iekšēji liels pacēlums”, “gandarījums”, “garīgums”, “iedvesma”, “jauks noskaņojums”, “jautrība”, “sajūsma” u.tml. (Vinogradova, 2017).

kopums ne vien ir fiksējuši, bet arī tās saglabājušās atmiņā un asociējas ar svētkiem. Toties svētku dalībniekiem emocijas ir visbūtiskākais ieguvums no svētkiem. Arī pasīvi iesaistītajiem Latvijas iedzīvotājiem emocijas ir nozīmīgas, tomēr dalībniekiem tās ir vairāk personiska spēcīga emocionāla pieredze, kamēr pārējiem emocijas vairāk parādās kā svētku simbols un asociācija.

Promocijas pētījums ļāva secināt, ka ar svētkiem dalībniekiem tik tiešām saistās spēcīgas pozitīvas emocijas, bet tie arī izraisa var dot negatīvas emocijas, kuru izpēte ir vēl nozīmīgāka, lai identificētu tradīcijas pārmantošanā un saglabāšanā iespējamos riska faktorus. Turpinājumā līdzīgi ikdienas praksēm tiks analizētas svētkos iegūtās visu veidu emocijas. Gan pozitīvas, gan negatīvas valences emocijām tika fiksēti nozīmīgākie izcelsmes avoti, kas ļāva iedalīt apakšnodaļu līdzīgi iepriekšējai – vispirms apskatīti pozitīvie, tad negatīvie emociju veidojošie aspekti, kā arī noslēdzošajā nodaļā par emociju dinamiku izdarīti secinājumi par abu veidu emociju nozīmi svētkos.

4.2.1. Pozitīvo emociju veidojošie aspekti

Promocijas darbā iegūto kvalitatīvo datu analīze ļāva izpētīt, kas ir tie aspekti, kas palīdz veidoties pozitīvām emocijām svētkos, skatoties no dalībnieku perspektīvas. Salīdzinot ar ikdienas praksēs iegūtajām diezgan mērenajām pozitīvajām emocijām, svētkos iegūtās informanti saista ne tikai ar tādām emocijām kā prieku, laimi, jautrību, arī “foršām”, “labām”, “superīgām” sajūtām, bet biežāk izmanto tādus spēcīgus emociju apzīmējumus kā aizkustinājums, pārdzīvojums, sajūsma, pacilātības sajūta. Spēcīgās emocijas tiek saistītas ar tādām metaforām kā “skudriņas skrien” un “tīpriņas skrien”, sauktas par neapprakstāmām, grandiozām un fascinējošām emocijām, reizēm saviļņojums tiek pieminēts caur pozitīvi ievirzītu raudāšanu, kā arī tas tiek saistīts ar pozitīvu enerģiju. Ar svētkos iegūtajām emocijām bieži tiek saistītas kopības, vienotības un piederības sajūtas. Tāpat svētki rada gandarījumu, lepnumu, sajūsma, izbrīnu, pozitīvu spriedzi, bezrūpības un novērtējuma sajūtu. Lai varētu izdarīt secinājumus par šo spēcīgo emociju rašanās iemesliem un nozīmi, tās tiks analizētas, identificējot nozīmīgākos to rašanās iemeslus un izpausmes brīžus – koncertu pieredzi, repertuāru, skatītājus, gājienu, kopības sajūtu un iespēju būt daļai no masas, latvisko identitāti, atzinību un atalgojumu un svētku sadzīvi.

Koncertu pieredze

Empīriskais pētījums norāda, ka spēcīgās pozitīvās emocijas, galvenokārt spēcīgs pacilājums un savīļojums, svētku dalībniekiem pārsvarā saistās ar kolektīvo uzstāšanās pieredzi. Turklāt kolektīvās kopā sanākšanas apmērs ir tik liels, ka šādu pieredzi nekur citur nav iespējams iegūt un tas padara to par unikālu. Uzstāšanās pieredzi veido pamatā fināla koncerti, arī sadziedāšanās pēc noslēguma koncerta un reizēm arī citi mazāki koncerti.

Lielais vairums informantu kā emocionāli nozīmīgāko uzstāšanās daļu norāda fināla koncertus Mežaparka estrādē un Daugavas stadionā. Dalībnieki īpaši noslēguma koncertā pārsvarā piedzīvo spēcīgu emocionālu izlādi, piemēram, izdziedot atpazīstamu dziesmu pēdējās notis, piedzīvojot kādus pārsteidzošus gaismas vai citus specefektus vai pēc koncerta metot gaisā vainagus, kas pēcāk paliek atmiņā kā neapraķstāmas pozitīvas emocijas:

“Šis ir pats labākais moments visos svētkos. Ir noskanējusi pēdējā dziesma, ir bijis jau „Pūt vējiņi!”, un sākas vainagu mētāšana. Visi sāk mētāties ar vainagiem un laistīt ūdeni. [...] Koncerts ir beidzies, visiem ir tā pacilātības sajūta. It īpaši šajā gadā – ir beidzies sešu stundu garš koncerts. Iztēlojies to sajūtu? [...] Bija super sajūta, viens no mīļākajiem momentiem, ka var mētāt vainagus. Nāk kaut kāds rudzupuķu vainags no augšas. Tu viņu noķer un svied tālāk.” (Sieviete, 23 gadi, jauktais koris)

Tieši fināla koncertos spēcīgā pozitīvo emociju izlāde ir šajā promocijas darbā vissarežģītāk izskaidrojamais jautājums gan pašiem informantiem, gan datu analīzē, tāpēc 4.3. apakšnodaļā tai tiks pielāgota R. Kolinsa teorija. Paši dalībnieki norāda, ka ir grūti prognozēt un saprast, kas ir šīs spēcīgās emociju izlādes avots:

“Faktiski tādi Dziesmu svētki, kur nav tā sava odziņa un savs tēls bijis, es tā nevaru pat tagad iedomāties. Vienmēr jau ir tās dejas, kas tur iet uz urrā, un kaut kādos, tas jau pat neparedzami, kuros brīžos kaut kas panesīsies, un kur kāds kaut ko, varbūt pat viņš nokļūdsīsies, bet no tā tur izveidosies kaut kāds vesels mazs uzvedumiņš, no kura visiem asaras birs.” (Sieviete, 60 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Šobrīd empīriskie dati norāda uz to, ka dalībnieku spēcīgās pozitīvās emocijas rodas vairāku aspektu kombinācijā. Pirmais ir masas efekts, ko veido dalībnieku un skatītāju kopums. Otrais ir repertuārā ietvertais simboliskais vēstījums, ko pastiprina vienotais masas izpildījums. Trešais ir citi simboliskie notikumi, kas ietver latviskās identitātes kodu, kā valsts un svētku karoga ienešana, pacelšana, nolaišana, latvisko rakstu zīmējuma izveide un tamlīdzīgi. Ceturtais aspekts ir atalgojuma sajūta par ieguldīto darbu starpsvētku periodā, savukārt šo atalgojuma sajūtu veido trīs iepriekš minētie aspekti. Kā atzīmē kāda jauktā kora dalībniece (21), “Mežaparka estrāde ir ļoti laba alga par četrus gadu darbu”. Ieguldījumu pozitīvā emocionālā uzlādē dod arī sadziedāšanās pēc noslēguma koncerta. Tas ir atšķirīgs, bet pozitīvo emociju pastiprinošs aspekts. Tie, kuri iesaistās šajā procesā, norāda, ka tas vairo koncertā iegūto pacilājuma sajūtu un ļauj brīvā atmosfērā uzturēt uzkrātās pozitīvās emocijas.

Ir arī tādi dalībnieki un kolektīvi, kuri par emocionāli nozīmīgākiem uztver citus koncertus svētkos. To ietekmē, pirmkārt, iespēja izpildīt cita veida repertuāru, kas var būt patīkamāks, arī sarežģītāks un atzīstamāks tiem kolektīviem, kuriem ir augstāka

mākslinieciskās kvalitātes latīņa. Otrkārt, dalībniekiem ir sajūta, ka viņi ir daudz izdarījuši. Piemēram, kāda vidējās paaudzes deju kolektīva dalībniece stāsta, ka 2008. gadā ar kolektīvu piedalījās 4 programmās Arēnā Rīga, Ķīpsalā, Daugavas stadionā un Mežaparkā un spraigais grafiks deva sajūtu, ka nedēļa ir ļoti piepildīta, un tas deva gandarījumu. Savukārt 2013. gadā bija jāuzstājas tikai Daugavas stadionā, kas pēcāk likās vienmuļi un nedeva gaidīto gandarījumu. Treškārt, viņiem ir iespēja justies īpašiem, jo var uzstāties ne tikai lielajā masā, bet vēl citos labi apmeklētos koncertos. Vēl viena mazāko koncertu iespēja ir redzēt un uzstāties kopā ar dažādiem atpazīstamiem cilvēkiem, ko nevar izbaudīt lielajā masā noslēguma koncertos. Tas dod sajūtu, ka dalībnieki ir īpaši un piedzīvo kaut ko unikālu:

“Tie bija ļoti skaisti svētki, tikām dziedāt uz vienas skatuves ar Renāru Kauperu. Tikko bija iznākusi “Mana dziesma” un “Par mežgliem”. Tas bija kolosāli. Un pats labākais, ka biju labāko bērnu vidū uz tās skatuvītes Krastmalā, kad bija atklāšanas koncerts. Tas nebija tā, ka bija viss pūlis, tur bija tikai pāris kori [...]. bija ļoti, ļoti emocionāli – Kaupers bija aizsniedzams ar roku.” (Sieviete, 23 gadi, jauktais koris)

Repertuārs

Promocijas darba disciplīnas ietvars neļauj pilnībā analizēt repertuāru kā pozitīvo emociju avotu, jo tam būtu nepieciešams vismaz muzikologu atbalsts. Tomēr empīriskie dati norāda, ka repertuāram ir būtiska nozīme pozitīvo emociju radīšanā, kas saistīts ar vairākām sociāli nozīmīgām komponentēm. Pirmkārt, klasiskajā repertuārā jeb populārākajās svētku dziesmās un dejās, kā Jāzepa Vītola “Gaismas pils”, Mārtiņa Brauna “Saule, Pērkons, Daugava”, tautasdziesma “Pūt, vējiņi!”, iekļauti tādi simboliskie kodi, kas pastiprina piederības un kopības sajūtu katrā indivīdā un vienotā masas izpildījumā ļauj tās nostiprināt plašākā mērogā. Līdzīgas sajūtas var dot arī jaundarbi, piemēram, Raimonda Tigula “Dod, Dieviņi!”, kur ir spēcīgs simboliskais vēstījums, emocionāli saviļņojoša mūzika un vārdi. Otrkārt, lielākajai daļai dalībnieku spēcīgāku pacilājumu var dot tāds repertuārs, kas ir viņiem izpildāms un saprotams. Koristiem visbiežāk tās ir jau dziesmas, kuras viņi labi zina vai iemācījušies no galvas. Daudzi dalībnieki norāda uz to, ka sākotnēji sarežģīta repertuāra pilnvērtīga apguve svētkos var rezultēties patīkamā emocionālā pieredzē, bet var notikt arī pretēji – neizprotamas un sarežģītas dziesmas dalībnieki izpilda nelabprāt un negūst no tām gandarījumu. Atšķirībā no koristiem dejotāji nejūt sava priekšnesuma kopiespaidu, tāpēc izpildāmais repertuārs un konkrētā kolektīva loma uz laukuma var būt visai nozīmīgi emocionālās pieredzes radīšanā. Arī dejotāji vēlas izpildīt klasiskas un iemīļotas dejas, bet nereti ar piesardzību un pat negatīvām emocijām tiek uztverti jauninājumi. Toties kā papildu nozīmīgs aspekts ir vieta zīmējumā un horeogrāfija, kas jāizpilda konkrētajam kolektīvam. Īpašu gandarījumu sajūt tie kolektīvi, kuriem nav atvēlēta tikai perifērā loma, bet ir jāizpilda pietiekami sarežģīti deju soļi. Dejojāji intervijās gan arī norādīja, ka ir iespējams sajūst masas

efektu, īpaši pirms vai pēc dejām, kur uznākšanā vai nonākšanā skrien garām vairāki tūkstoši citu dalībnieku, un tieši masas efekts kombinācijā ar patīkamu repertuāru un nozīmīgu lomu horeogrāfijā dod saviļņojumu.

Skatītāji

Informanti izceļ svētku atšķirīgo pieredzi kā dalībniekiem un skatītājiem. Tiem, kuriem ir arī skatītāju pieredze, norāda, ka nav salīdzināms spēcīgais emocionālais saviļņojums kā dalībniekam ar to, ko pieredz skatītājs, tāpēc piedalīties ir labāk nekā skatīties. Kāda dalībniece norāda uz savstarpējo mijiedarbību starp abām grupām, ko salīdzina ar enerģijas apmaiņu:

“Mēs enerģētiski esam tādā vietā, kur mēs enerģētiski kaut kā uzlādējamies, un tad mēs radām kaut ko, ko mēs varam arī sniegt citiem. [...] Tu redzi to masu. Pieņemsim, koris jūt arī pretī masu, un tās divas masas, kad saiet kopā, tad ir spēks.” (Sieviete, 47 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Citāts ļauj secināt, ka skatītājiem ir sava loma emociju veidošanā. Lai gan tik lielā mērā atgriezeniskā saite nav iespējama plašā iesaistīto loka dēļ, dalībnieki tīri fiziski jūt vienā ziņā norobežošanos no skatītājiem un ka šiem daudzajiem tūkstošiem viņi ir svarīgi, otrā ziņā – radot svētku notikumu, viņi darbojas sinerģijā ar skatītājiem, kas paspilgtina masas efektu.

Gājiens

Starp informantiem bija vairāki, kuri norādīja, ka emocionāli saviļņojošākais brīdis visos svētkos ir tieši gājiens. Izteikti nozīmīgs tas ir tām grupām, kuras svētkos jūtas mazāk novērtētas, kā koklētāju ansambļa, sieviešu kora, senioru kora dalībnieki. Šie dalībnieki nesaņem emocionālo uzlādi no fināla koncertiem, jo tajos piedalās nepilnīgi vai vispār nepiedalās, tāpēc gājiens liek viņiem justies īpašiem:

“Mēs tā gatavojāmies, un, redz, tas gājiens ir kaut kāda tāda... Es nevaru izteikt to sajūtu... Ir kaut kāds īpašs pacilājums, kad tu ej un tu esi kā dziedātājs, tu esi svarīgs, jo, lūk, tev uzgavilē. Tātad tas, ko tu dari, tas kaut ko nozīmē, tas nav pa tukšo, jo cilvēki tev uzgavilē.” (Sieviete, 80 gadi, senioru koris)

Gājienu kā pozitīvu novērtējumu dalībnieku ieguldītajam darbam apliecina arī kāda sieviešu kora dalībniece (26), ar kuru tika veikta atkārtotā intervija pēc 2018. gada svētkiem. Viņa salīdzina pēdējo gājienu pieredzi ar iepriekšējām un secina, ka pēdējos svētkos dalībniekiem īpašiem lika justies gājiena organizēšana svētku nedēļas sākumā, kamēr vēl nav sācies saspringtais mēģinājumu un koncertu process. Tāpat informante atzinīgi novērtēja dalībniekiem paredzēto atklāšanas pasākumu, kas visai nedēļai iedeva pozitīvu noskaņojumu. Novērtējuma sajūtu dod arī kopība un tuvāks kontakts ar pārējiem iedzīvotājiem, kas dalībniekus gājiena malās sveicina. Nozīmīgas ir ar gājienu saistītās simboliskās vērtības, kā

tautastērps, sadalījums pēc novada un došanās garām Brīvības piemineklim, kas palīdz dalībniekiem apliecināt latvisko identitāti:

“Ir patīkami, ja sveši cilvēki pasveicina kori vai pazīstami cilvēki apsveicina kori. Un ja atpazīst kori. Vispatīkamākā lieta ir gar Brīvības pieminekli iet. Tā ir tā sajūta, kad liekas, ka viss ir skaisti – gan tas laukums, gan piemineklis rada to sajūtu. Un mēs esam tautas tērpos. Priecīga tauta, neviens nebēdājas tajā brīdī. [...] tas ir brīdis, kad nevienam nav jāuztraucas par rēķiniem un tādām lietām, kas ir ikdiena. Var priecāties gan vizuāli, gan garīgi.” (Sieviete, 35 gadi, sieviešu koris)

Kopības sajūta un iespēja būt daļai no masas

Dalībnieki norāda, ka svētkos iegūtā kopības sajūta ir viens no lielākajiem un emocionāli nozīmīgākajiem ieguvumiem un tā var būt dažādos līmeņos. Svētku laikā kopības un vienotības sajūta var tikt stiprināta ar savu kolektīvu, iesaistoties kopīgos piedzīvojumos, notikumos un sadzīviskās problēmās, un to var stiprināt arī starp atsevišķiem indivīdiem kolektīvā. Tomēr visvairāk dalībnieki svētkos sajūt kopību ar citiem svētku kustības dalībniekiem un latviešu tautu. Informantu teiktais liecina, ka ar kopības sajūtu tiek saistīta lielas cilvēku masas esamība, ko ikdienā nekādi nevar just. No vienas puses, masu veido paši dalībnieki uz deju laukuma vai estrādes tribīnēs, bet, no otras, masas efekta radīšanai var pieskaitīt arī skatītājus ar atšķirīgu funkciju. Viena no vidējās paaudzes deju kolektīva dalībniecēm (47) norāda, ka abu masu kopā saiešanā ir spēks. Vēl kāda tautas deju ansambļa dalībniece ar skatītājas pieredzi (22) norāda, ka kopības sajūtu var just abos veidos, lai gan liela daļa dalībnieku izceļ, ka daudz spēcīgāka tā ir dalībniekiem.

Svētkos iegūtajā kopībā ir svarīga masas sajūta un sajūta būt vienam no kaut kā lielāka. Turklāt būtiska pozitīva iezīme ir tā, ka svētkos radītajā masā dalībnieki jūtas nozīmīgi un spēj sevi izpaust, jūtot lepnumu par to. To pierāda vairāku dalībnieku paustais salīdzinājums ar puzli, kurā, vienu gabaliņu izņemot, tā nav pilnīga. Dalībnieku masa ir drīzāk nevis neoriģināls pūlis, bet vairāk drošs atbalsts, kurā sevi iespējams pašapliecināt un izpaust vēl lielākā mērā:

“Tu saproti, ka, ak dievs, dzied pilnīgi tā, kā tu ikdienā varbūt tajā savā mazajā bariņā, tu tā nevarētu izlikt sevi ārā, kā tu izliec sevi tur tajā visā masā, jo tev liekas, ka var skaļāk, var tālāk.” (Sieviete, 28 gadi, jauktais koris)

Kāda sieviešu kora dalībniece (55) min, ka sajūtu būt vienam no pūļa saista ar armijas spēku un varenību, kur nozīmīga ir paļaušanās uz komandieri jeb šajā gadījumā virsdiriģentu. Bet svētku masa nesaistās tikai ar vadītu pūli, kuram ir ērti būt pakļautajā pozīcijā, drīzāk nozīmīga ir pūļa pašapliecināšanās un pašvadīšanās spēja. Iespējams, ka tieši tās dēļ vairāki dalībnieki masas sajūtu salīdzina ar kaut ko mistisku un maģisku:

“Tā masa ir tik liela. Tur veidojas tas maģiskais elements – jūti, ka viss koris elpo ar vienu elpu, domā ar vienām smadzenēm un dara vienu lietu. Mums pat nevajag citreiz rādīt priekšā, mēs zinām, kas mums jādara. Mums nevajag teikt, kuru dziesmu, mēs dziedam viņu. Diriģentam citreiz nekas nav jāpasaka, un mēs visi smejamies. Tādas mazas niansītes, ka mēs viss koris esam viens veselums. Tas

parasti notiek tajos momentos, kad vai nu ir smieklīgi, vai ir grūti, vai pēkšņi mēs visi saprotam kaut ko. Mēs pēkšņi viss koris zinām, kas ir jādara.” (Sieviete, 23 gadi, jauktais koris)

Interviju dati norāda uz to, ka dalībniekiem masas efektā emocionāli savilņojošs šķiet ritmiskums un sinhronizācija jeb visu dalībnieku saskaņota darbība, kas arī sasaucas ar iepriekš minēto armijas salīdzinājumu. Vēl vairāki dalībnieki norāda uz kustīgā elementa ietekmi uz emocionālo pacilājumu, piemēram, lakatiņu vai spogulīšu kopīgu cilāšanu dziesmas vai dejas laikā. Šo sajūtu var izjaukt tie, kuri nav apguvuši repertuāru iepriekšējo piecu gadu laikā vai arī nav apmeklējuši svētku koncerta mēģinājumus.

Latviskā identitāte

Vairums dalībnieku norāda, ka svētki ir iespēja caur kopības sajūtu apzināties un apliecināt savu latvisko identitāti, jo ir svarīga apziņa, ka tas ir būtiski tik lielam cilvēku kopumam. Lepnums šajā kontekstā ir biežāk pieminētā emocija. Svētki ļauj īslaicīgi, bet iedarbīgi iegūt sajūtu, ka būt daļai no latviešu kultūras un būt latvietim ir vērtība, ka ikdienas prakses ir nozīmīgas un spēj manifestēties spēcīgā latviskās identitātes apliecinājumā. Pētījuma dati apliecina, ka šīs sajūtas ir nozīmīgas ne vien amatiermākslas ikdienas praksēs, bet arī latviskās identitātes uzturēšanai kopumā. Kāda dalībnice norāda, ka ikdienā savu latvietību tik ļoti neapzinās, bet svētki ar mūzikas, ritma, ķermeņa un garīgo elementu palīdzību ļauj to apzināties:

“Ikdienā braucot uz darbu, tu neapzinies tik ļoti, ka tu esi latvietis, ka tev ir tas tautastērps un tu esi latvietis. Tur var likt svaru kausos, kas patīk vairāk vai mazāk. Vai kaut kādas organizatoriskas lietas, kā programma sagatavota, attieksme no organizatoriem. Bet kopumā tajā brīdī esi latvietis. Tajā brīdī sajūtu, ka kopumā esi latvietis, ka tas ir tajā mūzikā, tajā ritmā, tas ir ķermeniski un garīgi.” (Sieviete, 49 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Vairāki dalībnieki norāda uz pretrunām, kad valsts politiskā, ekonomiskā un sociālā dzīve šķiet nesakārtota un kritizēta, bet svētkos tiek iegūta sajūta, ka valstij un latviešu kultūrai ir nozīme:

“Ir lietas, ar ko neesi apmierināts, bet tūlīt būs Dziesmu svētki, un laiks saņemties. Mums ir mūsējais, kur varam gūt pozitīvās emocijas, koncentrējamies uz to, nevis uz to, kas ir pilnīgi garām mūsu valstī. Tas ir arī kaut kas, kas notur latviešus. Var priecāties, ka esam latvieši un viss nav tik traki. Varam kopā dziedāt un dejot, un tajā ir kaut kāds spēks. Tas arī ir tāds kā atgrūdiens punkts.” (Sieviete, 24 gadi, koklētāju ansamblis)

Pie latviskās identitātes pašapliecināšanās un ar to saistītajām emocijām var pieminēt arī simbolu lomu – dalībniekiem tajā var būt nozīmīgi gan tādi latviešu kultūrai būtiski simboli kā valsts un svētku karogi un ar tiem saistītā atribūtika, Mežaparka estrāde un virsdiriģenti un virsvadītāji, gan arī ar konkrētiem svētkiem saistītie simboli, kā nošu grāmatas, atribūtika ar svētku logo un tamlīdzīgi. Pēdējie daļai dalībnieku kļūst par sava veida trofejām un atmiņu glabātājiem, kas ir kā pierādījums daudziem svētkiem, kuros viņi ir iesaistījušies. Īpaši nozīmīgi tas var būt jau bērnībā, jo ir dalībnieki, kas savu pirmo svētku

Novērtējuma sajūtu un pacilātību pastiprina arī apjomīgais skatītāju daudzums, kas fiziski nav iespējams nevienā citā notikumā:

“Tā, ka tu zini, ka tevī klausās tik ļoti liels daudzums skatītāju, kā nekad tevī nekad neklausās, piemēram, koncertos. Tomēr tā sajūta, kas pilnīgi vienmēr, nezinu, skudriņas skrien pāri, kad tev tā doma iešaujas prātā.” (Sieviete, 21 gads, pūtēju orķestris)

Dalībniekiem svētkos pašiem iekšēji rodas sajūta, ka tie ir kā atalgojums par ikdienā ieguldīto darbu. Vairāki informanti norāda, ka svētki tik tiešām ir piecgades cikla kulminācija. Kāda dalībniece uz jautājumu, ko viņai nozīmē svētki, atbild sekojoši:

“Algu par ieguldīto darbu. [...] Nogurums, bet atbrauc tāds lepnāks pēc Dziesmu un deju svētkiem mājās. Tagad tu vari atļauties būt piekusis.” (Sieviete, 26 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Kāds tautas deju ansambļa dalībnieks (24) salīdzina divas svētku pieredzes, un emocionāli pacilājošāki bijuši tie svētki, kuru sagatavošanā tika ieguldīts lielāks darbs. Tātad var secināt, ka svētkos iegūtās emocijas lielā mērā atkarīgas no ieguldījuma ikdienas praksēs.

Lai gan starp kolektīviem svētkos nav novērojama tik liela konkurence un spriedze, kāda ir ikdienas praksēs, īpaši skatēs, ir kolektīvi, kuriem šīs sajūtas nav svešas arī svētkos. Labākajiem dalībniekiem ir iespēja piedalīties konkursos, teiksim, Koru karos vai tautas tērpu skatē. Konkurences sajūta šajos svētku pasākumos var iegūt pozitīvu ievirzi tad, ja dalībniekiem izdodas uzvarēt vai iegūt labu rezultātu, kas tādā gadījumā tad arī pastiprina kolektīva vienotības sajūtu un padara svētkus vēl īpašākus. Vairums dalībnieku norāda, ka dominējošā svētkos ir kopības sajūta, tāpēc tajos aizmirstas ikdienas konkurence, tomēr arī starp dalībniekiem ir tādi, kuri norāda, ka viņiem ir svarīga vieta uz laukuma. Kāda vidējās paaudzes deju kolektīva dalībniece (26) uzskata, “ja atbrauc uz Dziesmu un deju svētkiem, tad jau grib dejot, nevis kaut kādas robežas taisīt, kamēr citi pa vidu dejo. Tā pozīcija ir tā, kas prēmiju iedod”. Citai dalībniecei no tautas deju ansambļa (27) gandarījumu sagādā citu dalībnieku apbrīna par A grupas kolektīvu veikumu:

“Ir laba sajūta, ka mēs tā kā labāk par visiem tiem dejojām, mēs tur esam A, mēs visi atbraucām, un tad skrien skatīties no laukiem cilvēki un paši skatās, kad A grupai ir kaut kādas dejas. Liekas, ka mēs svinam paši un citi vēl brauc un skatās, kā A grupa dejo.” (Sieviete, 27 gadi, tautas deju ansamblis)

Savukārt vēl kāda tautas deju ansambļa dalībniece (21) pauž viedokli, ka galvenais ir izbaudīt iespēju dejot svētkos. Dati ļauj pieņemt, ka svētki nozīmīgāki un pozitīvas emocijas sagādā vairāk tiem dalībniekiem, kuri spēj aizmirst par konkurenci un izbaudīt kopību. Tāpat emocionālā ziņā kā ieguvēji vērtējami tie dalībnieki, kuri pieņem, ka svētki nav reize, kad pierādīt savu varēšanu un tiekties pēc augstākas kvalitātes. Ir dalībnieki, kas uzskata, ka ne virsdiriģentiem un virsvadītājiem šajā jautājumā ir pretējas domas, bet kādas dalībnieces teiktais labi uzsver ideju par svētku atšķirīgo uzdevumu no ikdienas praksēm:

“Dziesmu svētki ir cita rūme, tas nav kvalitātes sasniegums, manuprāt. Priekš diriģentiem, muzikologiem droši vien. Gribas jau labi, lai nenoiet ritmi nost un nenoslīd, bet tur ir pavisam cits uzdevums, manuprāt. Mūzika – jā, kvalitāte – jā, bet tajā visā ir emocionāls vilnis, kurā visi ir sajūsmā. Un tas ir galvenais. Tas nav par kvalitāti, nevar būt runa par niansēm.” (Sieviete, 35 gadi, sieviešu koris)

Svētku sadzīve

Kā norāda vairums informantu, tad svētku pievilcība un pozitīvās emocijas meklējamas ne tikai svētku kulminējošajos pasākumos, bet arī sadzīvē. Pilnīgu svētku emociju kopumu var iegūt tie dalībnieki, kuri izbauda arī ikdienas sadzīvi – visu to, kas notiek ārpus koncertiem. Te var pieminēt braukšanu un došanos prom no svētkiem, ierašanos un kravāšanos, gatavošanos svētku pasākumiem un mēģinājumiem, dzīvošanu skolās vai citās naktsmītnēs, ēdienreizes vai kopīga to gatavošana, nakts sarunas, ballītes un tamlīdzīgas aktivitātes. Lai gan dzīvošana skolās, ēdināšana un tādi sadzīviskie aspekti kā dušas pieejamība nereti tiek norādīti arī kā negatīvie aspekti, gandrīz visi dalībnieki pieņem to kā nozīmīgu svētku sastāvdaļu ar savu īpašo burvību, kas ir jāizbauda un kas ir būtiska svētku sastāvdaļa:

“Dziesmu svētki – tas ir tāds, visa tā kopā dzīvošana, ne tikai pats Dziesmu svētku koncerts, bet gājiens, tā dzīvošana, viss kopā – tās visas nakts. Domājat, ka mēs tur daudz guļam? Nē, tur ir burziņi, sarunas un jautrība. Bet vai tāpēc mēs skumstam? Mēs taču aizbraucam uz Dziesmu svētkiem, mēs dzīvojam dzīvi.” (Sieviete, 47 gadi, jauktais koris)

Ar šo svētku daļu saistās tādas emocijas kā jautrība, entuziasms, pacilātība, arī brīvības, kopības un tuvības sajūtas. Problemātiski šīs emocijas ir iegūt dalībniekiem no Rīgas, jo viņi netiek izmitināti kopīgās naktsmītnēs un neizbauda visas svētku sastāvdaļas:

“Mēs, rīdžinieki, jau netusējam Deju svētku laikā. Lauku cilvēki apvieno izklaidi ar darbu, mums tajā laikā ir tikai darbs reāli, jo mēs netusējam, mums nav. Tajā ziņā esam apzagti par to, ka mums nav tā nakts dzīve.” (Sieviete, 47 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Interesants aspekts parādās saistībā ar mēģinājumiem kā svētku sadzīves it kā nozīmīgāko daļu. Ar tiem dalībniekiem reti saistās kādas patiešām pozitīvas un atmiņā paliekošas emocijas, vairāk tie veicina dažādu negatīvu emociju rašanos. Tomēr intervijas ļauj pieņemt, ka arī mēģinājumi ir nozīmīgs svētku kopējās atmosfēras un pozitīvo emociju, īpaši pacilājuma un kopības sajūtas, avots. Pats repertuāra mēģinājuma process tikai atsevišķos gadījumos ļauj sajūst koncertā iegūstamās spēcīgās emocijas, toties mēģinājumos piedzīvotās grūtības, pārbaudījumi un piedzīvojumi veicina dalībnieku vienotību. Piemēram, kāda jauktā kora dalībniiece (48) stāsta, ka vairākas dienas mēģinājumos meklējuši kāda atrasta vainadziņa īpašnieci. Kad tas izdevies, kolektīvs juties īpaši pacilāts un vienots

4.2.2. Negatīvo emociju veidojošie aspekti

Salīdzinoši ar ikdienas praksēm, svētkos negatīvo emociju veidojošie aspekti nav tik daudz un plaši. Atšķirībā no pozitīvajām emocijām svētkos un abu veidu emocijām ikdienas praksēs, dalībniekiem intervijās bija grūti noformulēt ar svētkiem saistītās negatīvās emocijas. Vairāk dalībnieki izmantoja pozitīvo emociju noliegumu – nav prieka, nav patika, nav īpašu sajūtu, viņi nejūtas novērtēti. Dati ļāva pieņemt, ka ar svētkos par negatīvajām pieņemtajām

emocijām biežāk izjustas tādas kā vilšanās, dusmas, rūgtums un aizvainojums. Pētījumā tika identificēti sekojoši negatīvo emociju veidojoši aspekti – mēģinājumi, koncerti, repertuārs, svētku sadzīve, kā arī savstarpējās attiecības, personīgās sajūtas un attieksme.

Mēģinājumi

Svētku mēģinājumus var saukt par visvairāk negatīvo emociju dodošu procesu, jo pret to dalībniekiem ir vislielākie iebildumi, īpaši koristiem un dejojājiem. Lielākās grūtības dalībniekiem sagādā garais mēģinājumu process, kas sākas agri no rīta un beidzas vēl vakarā. To nereti svētkos pavada liels karstums, saule, saspiestība, ilgstoša sēdēšana un nīkšana, arī nepiemēroti mazas ēdienreizes. Kopumā tas veido dalībniekos diskomfortu, ar ko daļa samierinās un uztver kā svētku procesa neatņemamu sastāvdaļu, bet mēģinājumu slodze un nogurums samazina emocionālo pacēlumu koncertos un neļauj tos izbaudīt:

“Ikviens cilvēks 5 gadus uz to ir gājis, lai Dziesmu svētki ir dāvana, nevis 3 dienu *hardcore*, kur tev ir lielāka slodze nekā jebkurā vidējā darba dienā. Viņi mēģināja riktīgi taupīt piķi, tāpēc bija dienas mazāk, bet bija riktīgs *hardcore*, kas nosita tās emocijas. [...] No rīta piecēlāties, paēdām, tad tu atkal ej dziedāt līdz vakaram, un visi bija nenormāli noguruši, ja salīdzina ar citiem svētkiem, ka vienmēr ir kaut kāds brīvais laiks. [...] Viss tas kopums nosita fināla koncerta sajūtu. [...] Es neatceros pagājušos Dziesmu svētkus kā super mega emocionālu. Ir, bet neatbilda tai ekspektācijai, kas ir par lielo Dziesmu svētku koncertu.” (Sieviete, 23 gadi, jauktais koris)

Ir dalībnieki, kuriem ir iebildumi pret kopmēģinājumu procesu kā tādu. Piemēram, dejojāji visbiežāk ar negatīvām sajūtām saista ilgo nīkšanu Daugavas stadionā, jo starp uznācieniem var būt vairāku stundu pauze, bet stadiona tuvumā nav īsti citu aktivitāšu un, kaut kur tālāk dodoties, pastāv iespēja nokavēt savu uznācienu. Kāda vidējās paaudzes deju kolektīva dalībniece (44) pauž vilšanos, ka svētku mēģinājumos nereti dejošana vispār nav, jo pārsvarā visus mēģinājumus aizņem laukuma sakārtošana. Savukārt kāda koriste (28) kritizē mēģinājuma procesu kā nevajadzīgu, jo repertuārs pirms tam jau ir apgūts un mēģinājuma apmeklējums tāpat ir tikai daļējs.

Disciplīna mēģinājumā ir vēl viens aspekts, kas tieši koristu mēģinājumos rada vilšanos un arī dusmu sajūtu. Intervētie dalībnieki norāda, ka mēģinājuma neapmeklēšana ir diezgan liela un apzinīgākajiem dalībniekiem traucējoša problēma. Pirmkārt, šie dalībnieki jūtas apmānīti un necienīti, jo apzinīgi ziedo laiku, nereti ņem atvaļinājumus un pacieš lielo slodzi. Otrkārt, ir kaitinoši un traucējoši, ja mēģinājumā bijusi viena un tā pati vieta, bet koncertā tā ir pilnīgi citur un, kā paši dalībnieki to raksturo, iestājas “bardaks”. Negatīvas emocijas dalībniekos rada arī disciplīnas trūkums starp tiem, kas apmeklē mēģinājumu, un arī tas var sabojāt visu emocionālo kopiespaidu par svētkiem. Uz to norāda kāda sieviešu kora dalībniece (26), kura no svētkiem sagaida, “lai ir disciplīna, nevaru izturēt, ka smejas, ņirdz un neklausās, ko diriģents saka”. Mēģinājumos problēma ir arī dalībnieku patvaļīgā staigāšana, citu lietu darīšana uz skatuves, došanās sauļoties uz estrādes soliņiem, selfiju

taisīšana mēģinājuma brīdī un tamlīdzīgas uzmanību novirzošas lietas. Kāda no jauktā kora dalībniecēm stāsta par mēģinājuma pieredzi un to, ka ilggadējs svētku dalībnieks meklē veidus, kā sagatavoties grūtībām tajos:

“Mēs pēc rindām redzam. Ā, re kur bija jauniešu koris un šodien viņa nav, jo vienkārši vakar apdega. Droši vien vemj mājā, vai ko. Bet tev ir jābūt atbildīgam par savu veselību, tev ir jāņem tas ūdens, jāņem uz pleciem kaut kas uzliekams, tev jāuzliek tā mice galvā, lai tu neapdegtu. Tas cilvēks, kurš ir izgājis vairākus Dziesmu svētkus, kuram tā apziņa, viņš vienkārši ir kārtīgs koris.” (Sieviete, 48 gadi, jauktais koris)

Disciplīnas jautājums lielā mērā saistīts ar jau iepriekš minēto problēmu par garajiem un grūtajiem mēģinājumiem ar dažādiem sadzīviski apgrūtinājošiem aspektiem, kas liek dalībniekiem pārdomāt to apmeklēšanu un zaudēt uzmanības fokusu tajos. Viens no aktuāliem jautājumiem dalībnieku vidū ir par to, vai svētku mēģinājumi ir tā vērti, lai tāpēc tērētu savu ikgadējo atvaļinājumu. Kāds vidējās paaudzes deju kolektīva dalībnieks (42) pauž dusmas, ka viņam jātērē savs atvaļinājums tam un vēl jādomā, kā Daugavas stadionā mēģinājumos par saviem līdzekļiem ēst un dzert. Vairāki dalībnieki norāda, ka tas ir sarežģīts lēmums, ko pēcāk nākas nožēlot:

“Kaut kas ir jāmaina. [...] Jo šis ir gadu gadiem, visu laiku ir tā viena un tā pati rutīna. Pilnīgi nekas nemainās. [...] Kad ir tie mēģinājumi katru dienu. Piemēram, tagad es arī tā sāku domāt, nākošgad ir tie svētki, tas nozīmē, ka vai nu ir jāņem atvaļinājums darbā uz to nedēļu, kuru es diez vai gribētu tērēt mēģinājumiem. Tāpat tu viņu neizbaudī, sēdi, karsējies estrādē, un īsti nekāds atvaļinājums. Ja es viņu neņemu, tad es uz tiem mēģinājumiem nemaz netieku, jo viņi ir no rīta līdz vakaram, tā parasti ir. Tad es domāju, tajos mēģinājumos ir kaut kāda viena trešdaļa vai mazāk cilvēku, bet viņi jau tā kā sagatavo to visu uznācienu, visu, visu. Kad ir tas gala koncerts, tajā pasākumā ir visi cilvēki, un tad ir bardaks.” (Sieviete, 28 gadi, jauktais koris)

Kopumā mēģinājumu process dod augstus riskus tam, ka koncertos dalībnieki jutīsies tik noguruši un nespēs saņemt gaidītās emocijas. Mēģinājumu plānojumam ir liela nozīme, jo vairāki dalībnieki norāda, ka svētku nedēļa var būt tik intensīva, kad pēc mēģinājuma uzreiz seko ģenerālmēģinājumi, koncerti un arī gājiens, ka pēcāk nogurums ir tik liels, ka nepietiek spēka pat tādām pozitīvu emociju sniedošām svētku aktivitātēm kā sadziedāšanās vai dejojotāju ballīte Daugavas stadionā. Jāņem vērā, ka ne visi dalībnieki ir vienādi atbildīgi par savu veselību un spējīgi izturēt slodzi, tāpēc daļa pārkarst vai saslimst. Lai gan spēcīgais emocionālais pacilājums svētku noslēgumā nereti liek aizmirst mēģinājumos piedzīvotās grūtības un ir dalībnieki, kas uztver to kā daļu no svētku burvības, jāņem vērā, ka ar šādām emocijām un atmiņām saistīts arī risks izvēlēties nepiedalīties nākamajos svētkos. Kāda jauktā kora dalībniece (28), kura vienus svētkus izlaidusi entuziasma trūkuma dēļ, uzdod retorisku jautājumu: “Vai tas ir tāds notikums, kura dēļ jāmirst?”

Koncerti

Lai gan koncerti ir tie, kas dod visspēcīgākās pozitīvās emocijas, tajos ir arī daži negatīvie aspekti. Kopumā dalībnieki norāda, ka vēlētos vairāk baudīt svētku koncertus. To traucē darīt pamatā to ilgums vai saspringtais grafiks. Vislielākie iebildumi un nepatika intervijās tika izrādīta par 2013. gada noslēguma koncertu – tas bija pārāk garš ar grūtiem mēģinājumiem, repertuārs bija sarežģīts un ne pārāk saistošs, daudz tika izmantotas dziesmu grāmatas. Tā rezultātā dalībnieki norāda uz mazāku emocionālo pacēlumu, salīdzinot ar citiem svētkiem:

“Varbūt bišķīt par traku, tā teikt, bet, ja koncerts būs astoņas stundas, manuprāt, tā emocija vienā mirklī pārtrūks. Tīri fiziski tas nevienam nav vajadzīgs. Tu gribi dziedāt, tu gribi baudīt. Četras stundas, un viss, visi laimīgi. „Pūt vējiņi!” pēdējais, visiem asaras birst. Nav vajadzīgas astoņas stundas tam visam.” (Sieviete, 23 gadi, jauktais koris)

Vairākās intervijās parādās, ka emocionālais pacēlums ir mazāks dienas koncertos, kā deju lieluzvedumā Daugavas stadionā, arī Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos kādam dejojājam atmosfēru baudīt traucēja dienas gaisma un karstums. Kāda vidējās paaudzes deju kolektīva dalībniece norāda uz negatīvo emociju iemesliem svētkos, kā problēmu minot arī sasteigtību un koncertu blīvumu:

“Pārāk ātri beidzas [svētki]. Man liekas, ka nekam neder, ka ir divi koncerti pa dienu, jo tu ļoti emocionāli nogursti. Un tie paši emocionālākie uzvedumi ir vakaros, kad vēl nāk klāt gaismas un noslēpumainība. Man liekas, ka visa kā ir par daudz, par daudz saspīests.” (Sieviete, 26 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Dati liecina, ka no svētku fināla koncertiem mazāk pozitīvas emocijas gūst tie kolektīvi, kuriem ir augstāka kvalitātes latiņa un sasniegumi. Vairāki dalībnieki no šiem kolektīviem norāda, ka svētku repertuārs tiem šķiet par vieglu un arī no dejošanas tur ir ļoti maz, vairāk tā ir skriešana pāri laukumam. Viņiem iespēja gūt spēcīgākas emocijas ir citos koncertos, piemēram, Ķīpsalā vai Arēnā Rīga rīkotajos uzvedumos, kur piedalās tikai atlasīti kolektīvi ar viņiem tīkamāku un sarežģītāku repertuāru.

Repertuārs

Pētījums norāda, ka repertuāram ir būtiska nozīme emociju radīšanā svētkos. Tā kā ikdienas praksēs tiek apgūts arī svētku repertuārs un tas analizēts iepriekšējās nodaļās, šajā nodaļā vairs detalizēti netiks pievērsta uzmanība visiem aspektiem, kas liek dalībniekiem piedzīvot negatīvas emocijas saistībā ar repertuāru. Te tiks izcelti tie aspekti, ko dalībnieki pieminējuši kā negatīvas emocijas raisošus tieši svētku nedēļā.

Jāņem vērā, ka svētkos pulcējas vislielākā tradīcijas kopienas daļa, līdz ar to tā ir ļoti daudzveidīga. Attiecīgi tāda ir arī attieksme un emocijas, ko raisa svētku repertuārs. Šajā kontekstā vislielākā problemātika, pirmkārt, ka svētkos satiekas dažādu kvalitātes līmeņu

kolektīvi. Otrkārt, arī svētku mākslinieciskajai vadībai, virsdiriģentiem un virsvadītājiem ir savs redzējums par svētku repertuāru, kas ne vienmēr saskan ar visu līmeņu kolektīvu varēšanu un vēlmēm. Tā rezultātā visu kvalitātes līmeņu kolektīvi nerasniedz vienādu gandarījuma pakāpi. Vairāku koru, deju kolektīvu un arī koklētāju ansambļu dalībnieki ar augstu kvalitātes līmeni norāda, ka viņu kolektīviem svētku repertuārs ir par vienkāršu un tādēļ garlaicīgu, tā izpilde nedod gandarījumu un emocionālo piepildījumu. Šo kolektīvu dejotāji jūtas nenovērtēti, jo nevar izpaust savas prasmes, bet lielāko daļu koncerta veido vienkārša horeogrāfija, pārskrējieni un citas, viņuprāt, nejēdzīgas darbības. Viņiem lielāku gandarījumu un citas pozitīvas emocijas sagādā koncerti ar atlasītiem kolektīviem un atsevišķu repertuāru citās norises vietās. Piemēram, divas informantes no vidējās paaudzes deju kolektīviem norāda, ka atsevišķos gados nemaz neatceras deju lieluzvedumu Daugavas stadionā, jo nozīmīgāki šķituši citi svētku koncerti.

Kolektīviem ar zemāku kvalitātes līmeni, īpaši koru dalībniekiem, ir atšķirīgs viedoklis – viņiem šķiet, ka repertuārs ir par sarežģītu un neizprotamu, tā apguve prasa lielu ieguldījumu, bet mazu emocionālo atdevi. Vairāki dalībnieki izsaka pārmetumus mākslinieciskās vadības virzienā, norādot, ka svētkos par daudz tiek īstenotas virsdiriģentu un virsvadītāju ambīcijas, bet aizmirsts, ka tie ir svētki pašiem dalībniekiem. Kā piemēru dalībnieki min, ka ar katriem svētkiem arvien mazāk dziesmu iespējams dziedāt no galvas. Kāda jauktā kora dalībniece uzskata, ka padarīt svētkus īpašus pašiem dalībniekiem būtu iespējams, samazinot kvalitātes prasības:

“Sarežģītāks repertuārs, katrs grib izvilkēt kādu mazo mākslu no pilnīgi vienkāršām tautas dziesmām. Varbūt ne katrs, bet daudzas dziesmas ir maksimāli pārveidotas. Kādreiz nebija tādas vajadzības – vienkārši iemācies tās dziesmas no galvas un visus Dziesmu svētkus dziedāji no galvas. [...] Vairāk baudu, mazāk profesionalitātes, mazāk diriģentu personīgo ambīciju, vairāk, lai tas tiešām ir pasākums sev, lai mēs varam baudīt to nedēļu, jo tā vairs nav gatavošanās skatēm un iespringšana uz notīm.” (Sieviete, 23 gadi, jauktais koris)

Intervijas liecina, ka repertuāra kontekstā dalībnieku priekšstati un ekspektācijas ne vienmēr sakrīt ar piedzīvoto svētkos. 2013. gada svētki īpaši koristiem palika atmiņā ar sarežģītu, nesaprotamu un ne visai iecienītu repertuāru, tāpēc 2018. gada svētki tika gaidīti ar dažādām sajūtām. Jau svētku sagatavošanās posmā, kad tapa lielākā daļa interviju, dalībnieki izteica cerību, ka koristiem šoreiz būs patīkamāks repertuārs un tajā tiks iekļauti pašu dalībnieku iecienīti skaņdarbi, bet daļa dalībnieku uz šo svētku repertuāru raudzījās skeptiski. Īpaši asas diskusijas un iebildumi bija dejotājiem par deju lieluzveduma konceptu un atsevišķām dejām. Vairākiem kolektīviem bija nepatīkams pārsteigums, ka uzvedumā gandrīz nemaz nav iekļautas tā sauktās Zelta fonda dejas. Kāds deju kolektīva dalībnieks izsaka pārmetumus mākslinieciskās vadības virzienā, uzskatot, ka to var saistīt ar viņu vēlmi nopelnīt:

“Kāpēc ir tik daudz jaunrades un tik maz ir, teiksim, zelta fonds? Tāpēc ka par katru jaunradi tu saņem honorāru. Loģiski. Kāpēc tev likt vecmeistaru dejas? Par tām tev neviens nemaksās. Tieši tik vienkārši un ciniski arī ir. Nekas, nekas, nekas cits tas nav! Tā ir tīri naudas lieta.” (Vīrietis, 38 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Kāda cita vidējās paaudzes deju kolektīva dalībnieces (26) teiktais norāda, ka teju katrā kolektīvā bijusi diskusija par šo uzvedumu, bet, sākot apgūt atsevišķas dejas, to var izprast arvien labāk. Arī kādas koristes (21) teiktais liecina par to, ka emocionāli nozīmīgākas ir dziesmas, kuras var dziedāt no galvas. Tātad var secināt, ka, pienācīgi apgūstot un iedziļinoties repertuārā, to var padarīt tīkamāku un arī saprotamāku, kas samazina ar to saistītās negatīvās emocijas.

Svētku sadzīve

Svētku sadzīvi ārpus koncertiem un mēģinājumiem dalībnieki uztver pamatā kā neatņemamu svētku sastāvdaļu un pieņem to, tomēr daļai tā ir viena no negatīvākajām svētku daļām, kas nereti raisa nepatīkamas emocijas. Ņemot vērā, ka saspringtā mēģinājumu grafika dēļ lielākā daļa dalībnieku, īpaši dziedātāji un dejojāji, pa dienu ir cītīgi strādājuši un noguruši, viņiem ne vienmēr iespējams pilnvērtīgi paēst, atpūsties un savest sevi kārtībā. Viens no lielākajiem iebildumiem ir par ēdināšanu svētkos. Kāda jauktā kora dalībniece (23) norāda, ka nogurums un tas, ka gribējās normāli ēst, traucējis baudīt svētkus:

“Traucēja, jā, gribējās normāli paēst. Ēšana vienmēr bija vesela epopeja. Bija skolas kotletes, kartupeļi, mērcīte, salātiņi. Bet tik maz, ka man liekas, ka pat bērnam īsti ar to porciju nepietiek. Un kompotiņš. Skolas pusdienas ir kaut kas briesmīgs un reizē kaut kas, ko nekad nevari aizmirst. [...] Glamūrīgas pusdienas? Nu tas jau arī nav vajadzīgs. Ja tu brauc uz Dziesmu svētkiem, tu jau brauc dziedāt, nevis ēst. Aizbrauc uz restorānu paēst. Bet ēdināšana bija tāda, ka vienmēr pietrūka.” (Sieviete, 23 gadi, jauktais koris)

Otrs biežākais iebildums ir par gulēšanu vienā lielā skolas zālē kopā ar vairākiem desmitiem citu cilvēku. Kāda vidējās paaudzes deju kolektīva dalībniece (49) stāsta, ka jaunībā vairāk patikušas ballītes skolās, bet tagad prasoties mieru, turklāt katram dalībniekam ir atšķirīgas vēlmes – viens kādā vakarā grib atpūsties, bet citi socializēties, tāpēc nekāda atpūta nesanāk. Trešais iebildums ir pret labierīcībām un dušām, kas uz kopējo dalībnieku skaitu skolās ir ļoti mazs un rada rindas līdz vēlai naktij.

Jāsecina, ka dalībnieki mūsdienās arvien vairāk pieraduši pie ērtībām, tāpēc skolās notiekošās ballītes var šķist mazāk vilinošas. Turklāt vispārējā attieksme pret tām nav vienprātīga. Dalībnieki no Rīgas izsaka nožēlu, ka nedzīvošana kolektīvam vienā vietā rada nepilnvērtīgu svētku sajūtu, savukārt ne visi skolās dzīvojošie kolektīvi tajās ir ieinteresēti. Grūtāk ir tiem kolektīviem, kuriem ir plaša dalībnieku vecuma amplitūda, jo tad ne vienmēr saskan vēlme naktīs rīkot izklaides vai atpūsties. Vēl kāda vidējās paaudzes deju kolektīva dalībniece (44) norāda, ka pēdējos svētkos vilšanos sagādājuši protesti no blakus esošajām dzīvojamām mājām un policijas ierašanās, tāpēc īstas ballītes vairs nemaz nesanākot.

Savstarpējās attiecības, personīgās sajūtas un attieksme

Tā kā svētkos lielā mērā dalībnieki sajūt vienotību un ir fokusēti uz citām lietām, tad viņu savstarpējās attiecības mazāk rada negatīvas emocijas. Dati norāda, ka nepilnvērtīgu svētku sajūtu, kas citkārt rastos no sadzīviskās daļas un dzīvošanas kopīgās naktsmītnēs, iegūst tie kolektīvi, kuriem ir dalībnieki ar plašu vecuma amplitūdu vai arī kuri nav ieguvuši vienotību ikdienas praksēs, tāpēc arī svētkos nejūt vēlmi pēc kopīgas sadzīves un izklaidēm. Vecums ne vienmēr nozīmē to, ka dalībnieki negribēs izklaidēties, bet var būt tā, ka kolektīva jaunākie dalībnieki meklē iespējas izklaidēties atsevišķi un ārpus naktsmītnēm, kamēr vecākie dalībnieki turas vienkopus naktsmītnēs un izklaidējas mazākās grupās. Grūtāk īstenot kopīgas aktivitātes un veicināt vienotību svētkos ir arī tiem kolektīviem, kuri ikdienā nav darbojušies kopīgās aktivitātēs un izveidojuši ciešas saiknes. Viņiem vairāk dominē sadzīviskās problēmas, ne kopīgas aktivitātes to pārvarēšanai. Piemēram, kāds senioru deju kolektīva dalībnieks (49) norāda, ka kolektīvs arī svētkos ir gādīgs, tāpat kā ikdienā, jo kopīgi gatavo maltītes, ko ēdnīca nesagatavo pietiekamā daudzumā.

Kāda deju kolektīva dalībniece (49) norāda, ka svarīgas ir ne tikai savstarpējās attiecības, bet arī personīgās sajūtas, jo var notikt kaut kas tāds, ka vispār nav nekādas vēlmes būt kopā ar cilvēkiem, turklāt tik cieši un lielā skaitā. Nereti dalībnieku sajūtas par iespējām atpūsties vai izklaidēties no vakara uz vakaru ir atšķirīgas, tāpēc kolektīvam var nerasties laiks kopīgām izklaidēm, bet veidoties atsevišķas grupiņas, kuras dara kaut ko kopīgi. Tāpat savstarpējās attiecības ietekmē arī pašu dalībnieku attieksme. Jau pieminēto šķelšanos kolektīvā un grupu veidošanos var ietekmēt atšķirīgie mērķi iesaistei kolektīvā. Ilggadējie dalībnieki norāda, ka īsi pirms svētkiem daļā kolektīvu ir dalībnieku pieplūdums. Kā norāda kāda vidējās paaudzes deju kolektīva dalībniece (47), tad nav pārāk labas sajūtas par to, ka jaunie dalībnieki atnāk uz kolektīvu, jo redz, ka tam gadu pirms svētkiem skatē labi gājis un ka uz svētkiem kolektīvs tiek. Arī svētkos ilggadējie dalībnieki jūtas nenovērtēti un uzskata, ka nav godīgi neilgi pirms svētkiem atnākt uz mēģinājumiem, pilnvērtīgi neapgūt repertuāru un piedalīties svētkos. Kāda koklētāju ansambļa dalībniece, runājot par savu kora dziedāšanas pieredzi, par šo uzdod retoriskus jautājumus:

“Es arī pirmos gadus gāju un dziedāju estrādē. Bet tad sapratu, ka baigi stulbi, tu neesi gājis uz mēģinājumiem, tu it kā zini, kas un kā notiks, tev ir tāds pūļa efekts un sajūta, bet vai tu esi to pelnījis? Vai tu drīkstī to darīt tikai tāpēc, ka tev šķiet, ka tā vajadzētu?” (Sieviete, 21 gads, koklētāju ansamblis)

Kolektīviem ar šādiem dalībniekiem ir mazāka iespēja noturēt vienotību un veidot kopīgo emocionālās pieredzes un atmiņu bāzi, jo ir liela dalībnieku mainība. Savukārt ilggadējie dalībnieki piedzīvo virkni negatīvu emociju, jūtas nenovērtēti un uzskata, ka iesaiste svētkos nav ar godīgiem nosacījumiem.

4.2.3. Emociju dinamika svētkos

Pētījums izriet no pieņēmuma, ka svētki dod spēcīgas pozitīvas emocijas, ko nesniedz nekas cits. Empīriskie dati parāda, ka pozitīvie aspekti dominē pār negatīvajiem, tāpēc var teikt, ka pozitīvo emociju loma svētkos ir lielāka nekā negatīvo. Ja negatīvie aspekti kaut kādā mērā parādās galvenokārt svētku mēģinājumos, repertuārā, svētku sadzīvē, dalībnieku savstarpējās attiecībās un attieksmē, retāk koncertos, tad spēcīgas pozitīvas emocijas sniedz daudz vairāk aspektu – koncerti, repertuārs, skatītāji, gājiens, iegūtā kopības sajūta un iespēja būt daļai no masas, ar to saistītā latviskā identitāte, atzinība un atalgojums par iespēju būt svētku dalībniekam – un arī svētku sadzīvē vairāk dominē pozitīvie aspekti.

Vēl viens plaši pausts pieņēmums vai stereotips ir par to, ka svētki visiem dod spēcīgas pozitīvas emocijas. Citādie viedokļi ir reti sastopami un pat tiek noklusēti. Jau iepriekš pētījumā par ikdienas praksēm darba autore secināja, ka ne visi vēlas būt svētkos un ka ne visiem ar tiem saistās pozitīva pieredze (Vinogradova, 2018; Laķe & Vinogradova, 2016). To, ka emocijas svētkos var būt ne tikai pozitīvas un ka tās ir mainīgas, apliecina arī promocijas darba pētījums. Atšķirībā no ikdienas prakšu pētījuma, kura fokusā nebija tieši emocijas, šajā pētījumā parādījās, ka negatīva attieksme pret svētkiem rodas visdrīzāk nevis tāpēc, ka negatīvas emocijas dominē pār pozitīvajām, bet gan tāpēc, ka to daudzums ir neatbilstoši liels, salīdzinot ar pieņemtajām ekspektācijām par svētkiem, un svētkos ieguldītie resursi ir lielāki nekā ieguvumi. Negatīvās emocijas svētkos var būt gan objektīvi fiksējamas un maināmas, gan arī to avots var būt grūti identificējams.

Pie negatīvajiem aspektiem, kurus varētu ietekmēt, ir minami daudzu informantu pārmetumi un vilšanās par to, ka svētkus nav iespējams izbaudīt un ka tajos nav svētku sajūtas. Pirmkārt, dalībnieki jūtas tik noguruši, ka nereti svētku fināla koncertos vairs nespēj saņemt iespējamās spēcīgās pozitīvās emocijas tādā mērā, kā tas būtu iespējams vai kā cerēts. Otrkārt, saspringtais mēģinājumu un koncertu grafiks, kā arī nepieejamas biļetes neļauj dalībniekiem baudīt neko citu no svētku pasākumiem. Tas nesakrīt ar dalībnieku gaidām par svētkiem kā atalgojumu viņu piecu gadu ieguldītajam darbam. Kāda jauktā kora dalībniece pārmet sekojošo:

“No vienas puses ir tā, ka jebkurš kolektīvs un ikviens cilvēks 5 gadus uz to ir gājis, lai Dziesmu svētki ir dāvana, nevis 3 dienu *hardcore*, kur tev ir liela slodze nekā jebkurā vidējā darba dienā.” (Sieviete, 23 gadi, jauktais koris)

Kāda cita jauktā kora dalībniece, atbildot uz jautājumu, ko gribētu svētkos citādi, norāda, ka vēlētos svētkus sev, nevis īstenot mākslinieciskās vadības ambīcijas:

“Vairāk baudu, mazāk profesionalitātes, mazāk diriģentu personīgo ambīciju, vairāk, lai tas tiešām ir pasākums sev, lai mēs varam baudīt to nedēļu, jo tā vairs nav gatavošanās skatēm un iespringšana uz notīm. [...] brīžiem gribas, lai diriģenti atiet nost un vienkārši ļauj nodziedāt dziesmu, bez profesionalitātes. Jā, tā skanēs sliktāk. Bet vai klausītājiem tas nepatiks? Viņi nesapratīs?” (Sieviete, 23 gadi, jauktais koris)

Vēl kāda deju kolektīva dalībniece ir vīlusies un aizvainota svētku komercializācijā, kur pirmā vietā ir skatītājs un peļņa, nevis paši dalībnieki:

“Tagad pat mēģinājumā tevi lāga nelaiž paskatīties stadionā. Mēģinājumus varbūt, kad tikko liek kopā, tad vēl var. Tikko tur kaut kas veidojās, tā pat vadītājiem biļetīti neiedod. Citreiz iedod, citreiz nē. Tā komercializācija ir briesmīga. Tas, ka viss maksā naudu. Bet nu kaut kur tas drusku, es pat nezinu, aizvainojoši. Un atkal es jau vairs ne tā, bet agrāk varēja paskatīties, tiešām.” (Sieviete, 55 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Ir arī tādi dalībnieki, kuri atklāti atzīst, ka svētki viņiem nav svarīgi. Iemesli ir dažādi – kāds ir apvainojies par svētku norises kārtību, vēl kāds nespēj izbaudīt lielās masas, saņemt gaidītās pozitīvās emocijas, kā arī iestājies apnikums no svētkiem. Ne vienmēr to ir iespējams izskaidrot. Piemēram, kādai sieviešu kora dalībniecei ir izpratne par svētkiem kā nozīmīgu kultūras notikumu, bet sajūtu līmenī tie neliekas īpaši, kas rada iekšējas pretrunas un pārmetumus:

“Reizēm man šķiet, ka sajūtu līmenī tie Dziesmu svētki neliekas nekas “vau”. Bet, kad domāju no tās puses, ka tas ir tas mantojums, lielākais notikums kultūrā, uz ko mēs ejam, tad liekas – nē, nu nedrīkst būt tā sajūta! Bet man viņa kaut kur tuvumā.” (Sieviete, 26 gadi, sieviešu koris)

Kāda ilggadēja vidējās paaudzes deju kolektīva dalībniece (49) uzskata, ka pirmie svētki, kuros piedalījās, likās īpašāki, jo tad bija mazāk cilvēku, bet tagad piedalās tik daudz nozaru, kas, viņasprāt, mazina svētku sajūtas. Arī kā dejotāja viņa nejūtas īpaša, jo tagad dejotāju katros svētkos kļūst arvien vairāk. Šīs informantes novērojumi saskan arī ar citu ilggadējo dalībnieku liecībām par to, ka, augot svētku pieredzei, spēcīgās pozitīvās emocijas no tiem bieži vien paliek arvien vājākas. Vēl kāda jauktā kora dalībniece (28) nejūt svētkus kā kaut ko īpašu un uzskata, ka svētki svarīgāki ir vecāka gadagājuma cilvēkiem, par ko citi dati gan neliecina. Kādai tautas deju ansambļa dalībniecei (27) svētki nav īpaši, jo ikdienā ir daudzi citi svarīgāki notikumi ar kolektīvu, kuros viņa saņem lielāku gandarījumu un iespēju izpaust savas prasmes. Vēl kāda cita tautas deju ansambļa dalībnieks (24) atminas, ka bērnu svētkos neguva gaidītās sajūtas, jo koncerts notika pa dienu, bet pieaugušo svētkos bija īpašāka atmosfēra, kas ļāva iegūt spēcīgas pozitīvas emocijas.

Analizējot emocijas svētkos, jāņem vērā, ka dažādām dalībnieku grupām ir atšķirīgas pieredzes, uz kuru pamata veidojas emociju dinamika. Pētījuma dati liecina, ka šajā ziņā īpaši izceļamas ir tādas grupas kā koklētāju ansambļa un pūtēju orķestra dalībnieki, sieviešu un vīru kori, senioru kori. Daļa dalībnieku min atšķirīgo pieredzi kā dejotājiem un dziedātājiem. Nozīme ir arī tam, vai dalībnieki ir no Rīgas vai citiem Latvijas reģioniem, vai un kāda ir viņu bērnības pieredze un arī pieredze par svētkiem pirms Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas vai Atmodas laikā. Atšķirīgās pieredzes pētījumā palīdzēja izpētīt tas, ka atsevišķiem dalībniekiem bija daudzveidīga pieredze, darbojoties vairāku veidu kolektīvos, dažādos laikos un no dažādām vietām.

Skatoties emociju dinamiku pēc kolektīva veida, atšķirīga svētku pieredze ir dejotājiem un dziedātājiem. Lai gan spēcīgās pozitīvās emocijas vairāk tiek saistītas ar noslēguma koncertu Mežaparka estrādē, kuru pamatsastāvu veido koristi, dejotāji uzskata, ka viņi ir privilīģēti, jo viņi redz, ka deju lieluzvedumā Daugavas stadionā viņiem ir unikāla loma, bez kuras neizveidotos kopējais raksts. Ir tādi dejotāji, kuri uzskata, ka dziedāt var jebkurš, un viņi pat izmantojuši iespēju uziet uz Mežaparka skatuves un padziedāt:

“Katrš dejotājs ir svarīgs. Dziedātāji, man liekas, ai, padzied, nepadzied. Tā atbildība ir mazāka nekā dejotājiem. Tev tās līnijas, vēl kaut kas. Protams, es ar savu subjektīvo viedokli. Kaut kad Dziesmu svētkos uzgājām augšā padziedāt, ķīpa. Mēs dejojām tajā noslēgumā Mežaparkā un uzgājām augšā. Re, mēs arī varam tur padziedāt. Bet jebkurš nevar uziet uz laukuma padejot. Tu jūti, ka visi ir kopā, ir tāda svētku sajūta.” (Sieviete, 30 gadi, tautas deju ansamblis)

Dejotāji jūtas privilīģētāki un novērtētāki arī tāpēc, ka viņiem iespējams piedalīties vairākos koncertos, īpaši labākajiem kolektīviem, kuriem ir arī citas koncertprogrammas un iespēja uzstāties noslēguma koncertā. Kādas tautas deju ansambļa dalībnieces (22) teiktais gan norāda uz to, ka šīs privilīģētās sajūtas nenozīmē, ka emocijas dejotājiem būtu spēcīgākas, tās vienkārši ir atšķirīgas un ar citu izcelsmes avotu. Ja dziedātājiem ir saviļņojošas emocijas no īpašās noslēguma koncerta atmosfēras un kopības, tad dejotāji vairāk sajūt to saistībā ar gandarījumu par milzīgo nogurumu:

“Ir ļoti grūti salīdzināt, jo tās ir pilnīgi dažādas emocijas. Ar kori man visspilgtāk atmiņā kaut kādas konkrētas dziesmas, kas paceļ tā, ka tu bezmaz vai... asaras līst, un, dziedot “Gaismas pili”, tu vairs neredzi diriģentu, jo vienkārši ir miglīņa. Un visi viens otram tur to enerģijas bumbu tik tuvu, ka tur tūliņ, tūliņ sprāgs vaļā, bet notur to superīgo atmosfēru. Dejojot atkal tu jūties ļoti pacilāts, tev nenormāls nogurums, kājas ir grūti pacelt, ir karsti, ir fiziski grūtāk varbūt uz to īso laika sprīdi, bet pēc tam ir gandarījums.” (Sieviete, 21 gads, tautas deju ansamblis)

Koristu vidū atšķirīga pieredze dažādos svētkos bijusi sieviešu un senioru korim (te varētu pieskaitīt arī vīru korus, kuru pārstāvji gan pētījumā netika iekļauti). Šie kolektīvi svētkos jūtas atstumti, jo neiesaistās tajos pilnvērtīgi, kā tas ir jaukto koru gadījumā. Viena no sieviešu kora informantēm puda vilšanos par 2013. gada svētkiem, kuros visas skaistākās dziesmas bija jauktajiem korim, kamēr sieviešu korim bija jāpienāk tikai uz dažām dziesmām un jāaiziet no aizkustinošākajām fināla dziesmām. Tas ievērojami mazinājis emocijas un pat licis izjust žēlumu un vilšanos:

“Kas man arī pa lielam stāv prātā no šiem [2013. gada] svētkiem, ka mēs tur estrādē bijām, kaut ko bezmaz staigājām apkārt, koncerts ir un zinām, ka mums vēl nav jāiet, vietu īsti nevaram atrast sev. It kā esam, bet ne īsti līdz galam. Ne mēs esam skatītāji, kas izbauda tikai no tā skatupunkta, ne esam dalībnieki līdz galam. Esam tikai – pieskrienam, noskrienam. Domāju, ka tāpēc tas ir. Jo man vienīgā spēcīgā emocija, kas palikusi no šiem svētkiem, ir, ka mēs ejam nost, tad sāk skanēt “Dod, Dieviņi!”, kas ir skaisti, man ir nenormāli asaras acīs un sāk tecēt, un man ir tā sajūta – žēl, ka mēs tur neesam, kāpēc mēs tur neesam un to visu neizdziedam?” (Sieviete, 26 gadi, sieviešu koris)

Ar šo pašu dalībnieci tika veikta atkārtotā intervija pēc 2018. gada svētkiem, pēc kuriem viņas teiktais tikai apstiprināja pieņēmumu, ka dalībnieku marginālā loma svētkos mazina emocionālo pacilājumu – šie svētki viņai šķita pilnīgi atšķirīgi un emocionāli pacilājoši, jo sieviešu un vīru korim bija iespēja palikt uz skatuves un piedalīties līdz

koncerta beigām. Arī senioru kora dziedātāja (80) min dažādās pieredzes, kur katros svētkos saistībā ar senioru koriem bijis atšķirīgs risinājums – kādā tie pienākuši klāt, vēl kādā stāvējuši maliņā vai nav piedalījušies vispār. Tāpēc viņai ar spēcīgākajām emocijām saistās vairāk gājiens, ne noslēguma koncerts.

Pūtēju orķestri un koklētāju ansambļi ir koprepertuāra kolektīvi, bet tradicionāli mazāk tie saistās ar svētkiem, un arī paši dalībnieki apstiprina, ka viņu loma tajos ir mazāka. Pētījums liecina, ka abu kolektīvu veidu dalībniekiem gan ir atšķirīgas pieredzes, un tas, visdrīzāk, ir skaidrojams ar pūtēju orķestru aktīvo līdzdalību gan savos koncertos, gan noslēguma koncertā, kur nepiedalās koklētāji tik plašā mērogā. Pūtēju orķestri sajūt Mežaparka estrādes mēģinājumu un koncertu pieredzi lielākā mērā, tāpēc uzrunātie informanti norāda, ka nebūt nejūtas atstumti un nenozīmīgi svētkos. Kāds pūtēju orķestra dalībnieks (25) skaidro, ka ar katriem svētkiem pūtēju orķestru loma palielinās un nākotnē gan gribētos vēl jaudīgāk, bet, ja salīdzina ar savu pieredzi kā dejotājam, viņš izbauda būt orķestra dalībnieks, jo slodze ir mazāka, bet pozitīvās emocijas un kopības sajūtu svētkos tāpat iespējams noķert:

“Īstenībā pirmajos Dziesmu svētkos man bija izvēle – es varēju braukt gan ar dejotājiem, gan ar [vietas nosaukums] orķestri [...] es sapratu, ka vairs nekad negribu ar dejotājiem, jo viņiem ir (rāda, ka līdz kaklam) šitiek daudz, ko darīt. Nenormāli traki – jādejo un jāskrien pa to karstumu. Orķestrī tā forši, *čiliņš*. [...] Koristiem saule ir visu laiku sejā Mežaparkā, dejotāji ir vienkārši uz pannas. Ja vēl karsta vasara un slodze. Mēs tur nospēlējam iekšā Ķīpasalā, aizejam uz skolu, paēdam. Neiespringstam. Atceros, ka mēs jau sen atbraukuši, kaut ko kūkojam un vakarā atbrauc dejotāji, aiziet gulēt kur nu kurais vai vispār aiziet gulēt.” (Vīrietis, 25 gadi, pūtēju orķestris)

Vairāk negatīvu emociju min koklētāju ansambļa dalībnieces, kuras norāda, ka nesaņem pilnvērtīgu pozitīvo svētku emociju kopumu un pieredzi, jo, pirmkārt, noslēguma koncertā piedalās tikai neliela daļa un arī tad ne kā nozīmīgākie dalībnieki. Kā norāda kāda dalībiece (24), tas rada nepilnvērtības sajūtu – “ja piedalies, tad gribas, ka piedalies līdz galam, nevis tikai savā koncertā”. Otrkārt, koklētājām ir savs atsevišķs koncerts, bet, kā norāda kāda dalībiece (21) arī ar kora pieredzi, “bija ļoti skaisti, bet tie nav tādi Dziesmu svētki”. Šim koncertam dalībnieces gatavojas visu nedēļu, un nav arī iespēju aiziet uz citiem pasākumiem, lai sajūtu svētku atmosfēru. Treškārt, izbaudīt svētkus pilnībā nesanāk arī tāpēc, ka koklētājiem vēl nav nostiprinājušās tādas tradīcijas kā sadziedāšanās vai dejotāju ballīte, tāpēc viņi pēc koncerta dodas mājās un neuzņem papildus pozitīvās emocijas no šiem pasākumiem, kur iespējams iegūt vēl plašāku emociju spektru.

Jau iepriekš analizē par svētku sadzīvi tika minēts, ka rīdziniekiem ir atšķirīga svētku pieredze, jo viņi neiegūst kopā būšanas pieredzi no kolektīva dzīvošanas vienā naktsmītnē un kopīgās ikdienas. Līdz ar to arī dalībnieki no Rīgas mazāk sajūt īpašo svētku atmosfēru un brīvību, ko tā dod citu reģionu dalībniekiem, kuriem svētki ir iespēja izbaudīt citādu ikdienu un pabūt prom no mājām, kas nereti rada papildu pacilātību, arī jautrību. Citu reģionu

iedzīvotāju braukšana uz svētkiem kā īpašs notikums ir jau vēsturiska tradīcija, ko apstiprina kādas senioru kora dalībnieces (80) atmiņas par savu pirmo svētku pieredzi 20. gs. 60. gados, kad svētki bija viena no pirmajām iespējām aizbraukt uz Rīgu, kas pats par sevi jau bija emocionāli saviļņojoši.

Iepriekšējā pieredze un īpaši bērnības pieredze var lielā mērā ietekmēt emociju dinamiku visos nākamajos svētkos. Tā, protams, var būt ļoti dažāda – kā pozitīva, tā negatīva, un tas var gan samazināt, gan palielināt ekspektācijas par turpmākajiem svētkiem. Ir daļa dalībnieku, kuri bērnu svētkus slikti atceras vai arī nesaista ar kaut ko pārlietu pozitīvu un pacilājošu. Iemesli var būt dažādi – kādam nepatika nemitīgā kontrole un pieskatīšana, vēl kādam nesaistīja dienas koncerti, cits piedzīvoja vilšanos no disciplīnas trūkuma. Šiem dalībniekiem bērnības pieredze var mazināt ekspektācijas par lielajiem svētkiem, bet galu galā dalībnieki sajūt, ka pieaugušo svētkos ir pilnīgi atšķirīga pieredze, ko dod kopība un brīvība, kas ļauj izjust lielāku emocionālo pacilājumu. Savukārt ir tādi dalībnieki, kas atminas bērnībā pieredzētos svētkus kā kaut ko īpašu, piemēram, iespēju dziedāt kopā ar slavenībām, pirmo pieredzi bez ģimenēm Rīgā, došanos gājienā un lielo svētku suvenīru klāstu. Lai gan bērnības pieredze ne vienmēr saistās ar fināla koncertiem un svētku galvenajiem notikumiem, pieredzētās emocijas un sajūtas veido pamatu uzskatam par svētkiem kā kaut ko saviļņojošu. Kāda koklētāju ansambļa dalībniece ar koristes pieredzi (24) stāsta bērnības pieredzi:

“Tev skrien tās skudriņas un tā elpa aizraujas tāpēc, ka tas ir tik lieli. Tev dzied aiz muguras un priekšā dzied skatītāji. Tu dod, un tev atdod atpakaļ. Tāds moments. Tā es to saprotu tagad, bet vai tajā momentā es to varēju sev tā izskaidrot – nez vai. Bet tās sajūtas jau neviens atņemt nevar, es aizvien atceros, kā tas bija.” (Sieviete, 24 gadi, koklētāju ansamblis)

Saistībā ar bērnības pieredzi risks gan ir tajā aspektā, ka bērnības pieredzes visbiežāk nepaliek atmiņā pilnīgi, atmiņās vairāk dominē spēcīgās emocijas, kuras dalībnieki cer sagaidīt atkal pieaugušo svētkos. Ja svētki nesniedz gaidītās emocijas, dalībnieki var vilties svētku pieredzē un neizjust tos kā kaut ko īpašu. Vēl pie atšķirīgās pieredzes būtu jāmin dalībnieki ar padomju laika un Atmodas laika svētku pieredzi. Lai gan padomju Latvijas svētkos bija daudzi elementi nesaistīti ar latviešu kultūru un arī dalībnieki neatceras tādu kopības sajūtu, kas vieno tautu, ir tādi dalībnieki, kam atmiņā palikušas arī šo svētku pozitīvās iezīmes, piemēram, visiem dalībniekiem iespēja skatīties citus koncertus vai sadraudzība, braucot kopīgi organizētos vilcienos uz Rīgu. Tagad viņi sajūt vilšanos, ka daļa no šīm labajām iezīmēm nav saglabātas. Savukārt ar spēcīgām pozitīvām emocijām dalībnieki saista Atmodas laika svētkus, kuros piedzīvotās emocijas saistībā ar vēlmi pēc neatkarīgas valsts nekādi nav iespējams atkārtot mūsdienās. Kā vēl viens risks iesaistei svētkos un spēcīgu emociju nepiedzīvošanai minams šo dalībnieku atmiņas un ekspektācijas par katriem nākamajiem svētkiem, kas principā nav salīdzināmas un piepildāmas ar viņu augstāko emocionālo kulmināciju Atmodas laikā.

Rezumējot emociju dinamiku svētkos, dati apliecina, ka svētki ir emocionāli augstākais kulminācijas punkts darbībai amatiermākslas kolektīvos, bet ar piebildi, ka svētki nevar būt vienīgā motivācija 5 gadu garumā darboties kolektīvā. Dalībnieki norāda, ka svētkiem un tajos iegūtajām emocijām nav ekvivalenta – tieši tādas emocijas un ar tām saistīto pieredzi iespējams piedzīvot tikai svētkos. Ir gan dalībnieki, kas norāda, ka spēcīgas emocijas iespējams iegūt citās jomās, tomēr viņu raksturotās emocijas svētkos ir uzskatāmas par unikālām un specifiskām, īpaši tās emocijas, kas saistās ar kopības, pacilātības un vienotības sajūtām, ko citur tādā apmērā nav iespējams iegūt. Svētki ir arī kā atskaites un kulminācijas punkts viņu ikdienas praksēm, pat ja tās ir emocionāli tikpat nozīmīgas un bagātinošas. Piemēram, kāds tautas deju ansambļa dalībnieks (24) uzskata svētkus kā tikai vienu papildu notikumu nepārtrauktajā amatiermākslas procesā, bet vēlāk nonāk pretrunās, ka tas tomēr ir atskaites punkts un, neskatoties uz dalībnieku iebildumiem, “beigās tāpat visi uz laukuma no laimes raudās”. Vēl kāds pūtēju orķestra dalībnieks (25) svētkus salīdzina ar Olimpiskajām spēlēm, jo tas ir augstākais, kas amatiermākslā var būt. Uz svētku tradīcijas fundamentālo lomu amatiermākslas ikdienas praksēs norāda kādas tautas deju ansambļa dalībnieces svētku salīdzinājums ar upi un ikdienas praksēm kā tās atzarojumiem:

“Ir daudz projekti, kas iet paralēli Dziesmu svētkiem, bet Dziesmu svētki ir apmēram tā kā tā stingrākā, galvenā līnija, kas ved cauri tai deju kolektīvu struktūrai.. Nu apmēram tā, ka iet viena upe, un upei ir vairāki atzarojumi, kuri ir īslaicīgi, piemēram, ir tāds maziņš, aizpeld kaut kur projām, ir viens koncerts, kas jānodejo [..]. Man liekas, ka Dziesmu svētki ir kā tāda upe, kura vienmēr, un tu zini, ka visi vienmēr tur būs, tas ir viens tāds notikums, kur tiešām ir iesaistīti visi.” (Sieviete, 22 gadi, tautas deju ansamblis)

Tomēr par svētku divējādo dabu liecina negatīvo aspektu klātesamība svētkos, ko labi raksturo arī kādas jauktā kora dalībnieces teiktais, ka mēģinājumu process var būt garlaicīgs un nepatīkams, bet svētkos galu galā tiek piedzīvotas spēcīgas pozitīvas emocijas. Dalībnieki intervijās visbiežāk kā negatīvos svētku aspektus min lielo noslodzi un nogurumu, kas reizē ir arī liels pārbaudījums:

“Bet tas ir liels pārbaudījums kā dejojotajam. Tik daudz pozitīvu emociju un dažkārt rūgtuma kā Dziesmu svētkos nav nevienā citā koncertā. Tu esi nenormāli nomocījies, tad ir brokastis 5.00 no rīta, vakariņas 23:00, līdz iedod pusdienas, kas ir geto cienīgas – ķieģelītis, sula, desa bez maizes. Sajūtas ir baigi pretrunīgās.” (Sieviete, 26 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Jau iepriekš pozitīvo emociju analīzē parādījās, ka amatiermākslas kolektīvu dalībniekiem viena no galvenajām pozitīvajām emocijām, ko tie iegūst no līdzdalības ikdienas praksēs un arī svētkos, ir gandarījums par paveikto darbu, tāpēc līdz zināmam līmenim arī svētku nedēļā uzkrātais nogurums var veicināt gandarījumu un atspēko ieguldīto darbu. Tomēr pietiekami daudz informantu norāda uz to, ka nogurums var būt tik liels, ka tas samazina pacilātību un citas pozitīvas emocijas svētku fināla koncertos. Ja to papildina sajūta, ka dalībnieki nav novērtēti un ka svētki nav domāti pašiem dalībniekiem, tad attieksme pret svētkiem kļūst diezgan negatīva. Tāpat informanti norāda, ka svētki neveidojas tikai no

mēģinājumu un koncertu procesiem, bet nozīmīga loma emociju veidošanā ir arī svētku sadzīvei. Visplašāko pozitīvo emociju klāstu veido gandarījums no ieguldītā darba, pacilājums no svētku koncertiem un arī tādas emocijas kā jautrība un vienotība, ko dalībnieki iegūst svētku sadzīves aktivitātēs, dzīvojot vienās naktsmītnēs, tiekot galā ar sadzīvīskām problēmām un kopīgi izklaidējoties. Kāda jautā kora dalībniece (23) norāda, ka “svētki ir arī ārpus estrādes un ka tas ir tas Dziesmu svētku lielais “vaibs”. Tas, kas notiek ne tikai estrādē, bet arī tā ir autostāvvietā”.

Pētījums parāda, ka būtiski ir izdalīt lielākos ieguvumus no svētkiem un svētkus kā galveno mērķi un motivāciju. Intervijas norāda, ka emocijas ir lielākais ieguvums no līdzdalības svētkos. Kādas sievietes kora dalībnieces teiktais labi parāda, ka šīs emocijas ir saistītas vairāk ar kopības sajūtu kā tautai un latvietības apzināšanos, ne māksliniecisko gandarījumu. Uz jautājumu, kas ir lielākais ieguvums no līdzdalības svētkos, viņa atbild:

“Emocijas kā tautai. Tas nav muzikāls sasniegums man personīgi, jo man ir citas muzikālās prasības un vajadzības, bet tās ir tautas vajadzības.” (Sieviete, 35 gadi, sievietes koris)

Kāda vidējās paaudzes deju kolektīva dalībniece (26) min, ka svētku pieredze viņu emocionāli bagātina un maina. Tomēr jāņem vērā, ka ekspektācijas par šādu svētku ieguvumu var būt arī bīstamas un ievirzīt dalībnieku emocijas negatīvā virzienā, ja tās nepiepildās, jo nereti dalībniekiem ir pārāk augstas gaidas attiecībā uz svētkos iegūtajām spēcīgajām pozitīvajām emocijām un rodas vilšanās, ja kaut kas traucē tās piedzīvot. Daudzi dalībnieki ar vairāku svētku pieredzi to apzinās, tāpēc uzskata, ka svētki nevar būt galvenais mērķis un motivācija iesaistīties ikdienas praksēs.

Vairāki dalībnieki pauž ideju, ka svētku tradīcijas pamatā ir kāda lielāka vēlme iesaistīties ikdienas aktivitātēs. To labi raksturo vidējās paaudzes deju kolektīva dalībnieces (60) svētku raksturojums – tas ir stimuls ikdienas dzīvei, nevis mērķis. Vēl kāda sievietes kora dalībniece (55) stāsta, ka ikdienā par svētkiem nedomā kā par kaut ko nozīmīgu, bet, “kad tu esi iekšā [svētkos], tad tā sajūta pārņem”. Šai atziņai ir vēl viena būtiska loma, tāpēc svētku emociju dinamikas kontekstā ir vērts pieminēt teorētiskajā daļā apskatītos kolektīvo emociju veidošanās mehānismus, kuru esamību apliecina arī empīriskie dati. Dalībnieki apzinās, ka svētku emocijas ir “lipīgas” un svētkos tiks savstarpēji pavairotas, kas ļauj uztvert svētkus kā īpaši pozitīvu notikumu:

“Prieks par tādu labi padarītu darbu. Par to, ka ir izdevies, [...] ka visi priecīgi. [...] Jo viņas [emocijas] kaut kā pielīp vienam no otra. Tas ir tas puļa efekts, kādreiz ko rāda filmās, kad visi bēg satraukti, tad visi bēg satraukti. Šeit visi dejo priecīgi, apmierināti un tā visi pavelkas.” (Sieviete, 44 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Viena no nozīmīgākajām emocijām, ko labi iespējams “pavairot”, ir jautrība. Daudziem dalībniekiem tā ir neatņemama svētku sastāvdaļa, kas veido kopējo emociju dinamiku. Vairākās intervijās dalībnieki iesūtīja fotogrāfijas un atminējās dažādus jautrus

notikumus kā nozīmīgākos svētku brīžus, piemēram, saplīsušas bikses, mūžīgās rindas pie tualetēm, kolektīva asprātīgāko cilvēku jokus un tamlīdzīgi. Kāda jauktā kora dalībiece (48) norāda, ka tieši jautrība ir tā, kas ļauj ar vieglumu uztvert dažādas organizatoriskas problēmas, kā arī palīdz izturēt grūtos mēģinājuma un arī sadzīves procesus. Tomēr kā visnozīmīgākās sajūtas, kuras tiek replicētas svētku kulminācijā, ir kopība un vienotība. Kā norāda kāda jauktā kora dalībiece (23), ja tās netiek iegūtas svētkos, tad tie nav izdevušies. Te būtisks aspekts ir organizatoru spēja koncentrēti noturēt emocionālo pacilājumu – laikā izplūdis svētku notikums ilglaicīgi nespēj noturēt dalībnieku spēcīgās pozitīvās emocijas, piemēram, pārāk garš koncerts vai ilgstoša gaidīšana pirms gājiena.

4.3. Dziesmu un deju svētku tradīcija kā mijiedarbības rituālu ķēde

Dziesmu un deju svētku tradīcija ir komplekss prakšu kopums, kas ietver amatiermākslas kolektīvu ikdienas prakses un svētku notikumus, tāpēc emociju lomas analīzē ir nepieciešams meklēt skaidrojumus emociju dinamikai starp abām kategorijām. Līdz ar tradīcijas unikalitāti, nepārtrauktību un ilgnoturību pozitīvo un negatīvo aspektu fiksēšana kādā konkrētā periodā neļauj pilnvērtīgi redzēt sakarības emociju dinamikā. Promocijas darbā tiek pieņemts, ka emociju dinamiku starp ikdienas praksēm un svētku notikumiem ir iespējams izskaidrot ar R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teorijas elementu palīdzību. Kā jau tika minēts 1.2.4. apakšnodaļā, tad teorijas būtiskākā priekšrocība ir spēja skaidrot ikdienas mijiedarbības un saredzēt to nozīmi plašākos sociālos aspektos, kas sasaucas ar svētku tradīcijas divējādo dabu, – tā veidojas no plaša klāsta ikdienas praksēm jeb mijiedarbībām, un svētku notikumi ir to kulminējošā prakse jeb tradīcijas kontekstā plašāks sociālais process. Tāpat tika secināts, ka teoriju pilnībā empīriski pierādīt nav iespējams, bet var interpretēt teorijā iekļautos elementus un analizēt rituāla gadījumus, kas ne tikai parādīs kādas empīriskās prakses darbības principus, bet arī spēcīnās šo teoriju. Attiecīgi šajā apakšnodaļā Dziesmu un deju svētku tradīcija analizēta kā mijiedarbības rituālu ķēde, kur tās izejas punkts ir ikdienas prakses starpsvētku periodā un teorētiski pieņemts, ka kulminējošais jeb ķēdi noslēdzošais posms ir svētku notikumi piecgades cikla noslēgumā. Izmantojot ķēdes analogiju, katrs tās posms jeb katri svētki ir cieši saistīti ar nākamo ķēdes posmu jeb nākamo piecgades ciklu, jo iepriekšējā posma pieredzes tiek pārnestas uz nākamo piecgades ciklu, ietekmējot svētku tradīcijas pārmantošanu un saglabāšanu ilgtermiņā. Tā kā mijiedarbības rituālu teorijas svarīgākā komponente un arī iznākums ir saistīts ar emocionālo pieredzi, tad arī šī teorija tiek izmantota emociju lomas tradīcijas saglabāšanā un pārmantošanā analīzē.

Par analīzes pamatu tiek ņemti 1.2. apakšnodaļā skaidrotie teorētiskie principi un promocijas pētījumā iegūtie empīriskie dati, kas veido atbilstošu apakšnodaļas struktūru, – vispirms identificētas un aprakstītas rituālu sastāvdaļas, tad analizēts kolektīvais pacilājums un noslēgumā parādīts, kā tradīcijā izpaužas rituālu rezultāti. Jāņem vērā, ka R. Kolinsa aprakstītie mijiedarbības rituāli ir visikdienišķākās saskarsmes, ko plašajā tradīcijas prakšu kontekstā atsevišķi analizēt ir teju neiespējami, tāpēc analīzi veido mijiedarbības gadījumu piemēri un tendences, kas parādās līdzīgu kategoriju mijiedarbībās. Tas ietekmē arī rituāla sastāvdaļu fiksēšanas iespējas un daudzpusību analīzē. Piemēram, runājot par rituāla sastāvdaļām, grupas kopā sanākšana vispirms jau nozīmē dažādo iesaistīto grupu līmeņu identifikāciju (piemēram, viens amatiermākslas kolektīvs vai visi svētku dalībnieki), kas pēcāk ietekmē principus, kā tiek novilkta robežas no nepiederošajiem un kā veidojas citas rituālu sastāvdaļas, tāpat atšķirsies rituālu rezultātu izpausmes formas dažādos grupu līmeņos. Lai rituālu teorija būtu noderīga secinājumu izveidē par emociju lomu tradīcijā, analīzē pamatā tiek izmantota empīrisku datu kopsūma, bet atsevišķi piemēri un tendences tiek izcelti ar interviju citātiem. Secinājumi par rituālu teorijas pielāgojamību Dziesmu un deju svētku tradīcijai plašāk izvērsti diskusiju sadaļā 5.4. apakšnodaļā.

4.3.1. Rituāla sastāvdaļas: grupas kopā sanākšana un novilkta robežas no grupai nepiederošajiem, kopīgs uzmanības fokuss un noskaņojums

Mijiedarbības rituālos tiek izceltas četras galvenās sastāvdaļas – grupas kopā sanākšana, robežu novilkšana no grupai nepiederošajiem, kopīgs uzmanības fokuss un kopīgs noskaņojums vai emocijas. Ņemot vērā, ka praktiskā mijiedarbības rituālu analīzē pirmās divas ir cieši saistītas un palīdz fiksēt dažādu grupu ietvaros, tās tiks analizētas kopā, bet pēdējām divām katrai turpinājumā veltīta atsevišķa sadaļa.

Grupas kopā sanākšana un novilkta robežas no grupai nepiederošajiem

Šīs rituāla sastāvdaļas tiks analizētas vairāku aspektu kontekstā: amatiermākslas grupu līmeņu identifikācija; fiziskās klātbūtnes nozīme amatiermākslā; fizisko un simbolisko robežu veidošanās ikdienas praksēs un svētkos; līdzdalība grupas praksēs; identitātes apstiprināšana grupā; līderu un aktīvo dalībnieku loma; virtuālo pārraižu iespējas svētku emociju veidošanā. Amatiermākslas kolektīvu ikdienas prakses un Dziesmu un deju svētki prasa pilnīgu grupas fizisku kopā sanākšanu. Pirmais grupas kopā sanākšanas analīzes punkts ir grupu identifikācija, kas var būt vairāku līmeņu (skatīt 4.2. tabulu), attiecīgi katra līmeņa grupa var novilkta robežu no citām grupām. Šie ir tikai visbiežāk identificējamie un pieminētie grupu līmeņi amatiermākslā, bet, visdrīzāk, iespējams fiksēt vēl kādu grupu līmeni, turklāt

amatiermākslā var izveidoties arī citas ar dalībniekiem nesaistītas grupas (piemēram, vadītāju kopums, virsvadītāji un virsdiriģenti, organizatori un tamlīdzīgi). Tāpat dalībnieki iekšēji kolektīvā var veidot dažādas grupas, par ko vēl turpinājumā tiks runāts. Promocijas darba kontekstā empīriski fokuss likts uz pirmā līmeņa grupu jeb konkrētiem amatiermākslas kolektīviem un piektā līmeņa grupu jeb visiem svētku dalībniekiem, kas praktiski svētku notikumu kontekstā visbiežāk nozīmē ceturta līmeņa grupas jeb konkrētas nozares kolektīvus.

4.2. tabula

**Grupu līmeņi pēc mijiedarbības rituālu teorijas pielāgošanas
Dziesmu un deju svētku tradīcijai**

Nr.p.k.	Grupas līmenis	Raksturojums	Robežu novilkšanas principi	Empīriskā izpēte promocijas darbā
1.	Konkrēts amatiermākslas kolektīvs	Jebkurš kolektīvs veido savu grupu, arī tā iekšienē var būt atsevišķas grupas.	Var novilkt robežu no citiem kolektīviem savā dzīvesvietā, reģionā, kvalitātes līmeņa grupā, nozarē, arī no skatītājiem, citu veidu kolektīviem un interešu grupām un jebkura cita.	Šī grupa ir galvenā analizējamā vienība mijiedarbības rituāla kontekstā – ilgnoturīgākā un statiskākā, tās atsevišķie dalībnieki kolektīva prakšu kontekstā ir empīriski izpētāmi.
2.	Kolektīvu kopums, kuri piedalās vienā koncertā un gatavojas tam kopīgi	Kopīgie koncerti var būt dažāda līmeņa – Latvijas, reģiona vai vietēja mēroga.	Var novilkt līdzīgas robežas kā pirmā līmeņa grupas, īpaši uzsverot, ka ir kāda koncerta dalībnieki un ka ir ar kaut ko unikāli kā kopums.	Grupa ir mainīga un atkarīga no konkrētā koncerta, ir grūtāk fiksēt ar to saistītos rituāla elementus, un empīriskajā pētījumā šādas grupas iekļautas netika.
3.	Kolektīvu kopums, kas pārstāv konkrētas nozares apakšgrupu	Nozares apakšgrupas var iedalīt pēc demogrāfiskiem parametriem – vecuma (vidējās paaudzes deju grupa), dzimuma (sieviešu koris), arī kvalitātes līmeņa.	Šīs grupas var norobežoties no citiem savas apakšgrupas vai citu nozares apakšgrupu kolektīviem, no skatītājiem vai jebkuras citas grupas, līdzīgi iepriekšējā līmeņa grupas.	Empīriskajā pētījumā šī līmeņa grupu atšķirības tika ņemtas vērā un secināts, ka katras grupas specifika ietekmē emociju dinamiku.

Nr.p.k.	Grupas līmenis	Raksturojums	Robežu novilkšanas principi	Empīriskā izpēte promocijas darbā
4.	Kolektīvu kopums, kas pārstāv konkrētu nozari	Piedalās koprepertuāra kolektīvi (kori, deju grupas, pūtēju orķestri un koklētāju ansambļi), atsevišķas nozaru grupas, kā folkloras kopas u.tml.	Visbiežāk šīs grupas robežas novelk no citu nozaru kolektīviem.	Pētījumā iekļauto nozaru grupu līmeņi ir koristi, dejojāji, koklētāju ansamblis un pūtēju orķestra dalībnieki. Atšķirības starp tiem empīriski pastāv un ietekmē emociju dinamiku, kas tika fiksēts analizē.
5.	Svētku dalībnieki	Teorētiski grupa pārstāv visus svētku dalībniekus, praktiski šāda grupa eksistē tikai gājienā un 2018. gadā atklāšanas pasākumā.	Svētku dalībnieki kā fiziski klātesoša grupa visbiežāk novelk robežu ar skatītājiem, atbalstītājiem un tiem iedzīvotājiem, kas svētkos nekādi neiesaistās.	Empīriskā šīs grupas analīze lielā mērā pārklājas ar ceturto līmeni, ņemot vērā, ka svētkos šīm grupām ir vairāk atsevišķi notikumi, nekā kopīgi.

Lai gan mūsdienās daudzas jomas ir iespējams pārnest uz virtuālo telpu, 2020. gada Covid-19 krīze parādīja, ka **fiziskas klātbūtnes** trūkums principā pārtrauc jebkādas amatiermākslas aktivitātes. Atsaucoties uz mijiedarbības rituālu teoriju, tikai ķermeniska klātbūtne ļauj parādīt līdzdalību un apstiprināt identitāti kā kolektīva dalībniekam, jo amatiermāksla prasa fizisku saskarsmi – kopīga dziedāšana, muzicēšana un pavisam noteikti dejošana nav iespējama attālinātās formās. Ja mēģinājumi tiek rīkoti attālināti un individuāli, tiek zaudētas tādas fundamentālas amatiermākslas pieredzes mikrodetaļas kā kopdziedāšana, kopmuzicēšana un dejošana grupā, kas balstās fiziskā ķermeniskā sinhronizācijā. Savukārt sinhronizācijas pieredzes trūkums attālināti neļauj uztvert tiešu un autentisku skaņu konkrētā laikā, īstenot balsu un instrumentu savstarpējo saspēli. Pazūdot ķermeniskajam kontaktam, acu skatienam un kopējam vizuālajam iespaidam, nav iespējams izveidot deju zīmējumus un iestudēt horeogrāfiju. Vadītājiem nav iespējams pārrēdzēt mākslinieciskā produkta kopainu, redzēt saskaņu un tās trūkumu, kā arī nav iespējams visiem vienlaikus dot tiešas un tūlītējas instrukcijas. Attālināta pilnvērtīga koncertu (t.sk. svētku) pieredze ir iespējama, ja kopā ir sanācis kolektīvs un skatītājiem iespēja vērot to virtuāli, bet ne tad, ja kolektīvs iesaistās virtuāli, jo tad iztrūkst visu minēto elementu un ar tiem saistītās kopdarīšanas pieredzes. Atsaucoties uz rituālu teoriju, amatiermākslas kolektīviem fiziskajā klātbūtnē ne vien ir lielāka iespēja fokusēties citam uz citu, bet augsti niansētajās kopradīšanas aktivitātēs tā ir vienīgā iespēja izdarīt kopējo rituālu un ritmiski sinhronizēties. Tātad fiziska klātbūtne ir tā, kas padara iespējamās jebkādas amatiermākslas kolektīvu aktivitātes.

Pēc teorijas, klātbūtnes saskarsme ļauj nodrošināt ar vides un citu elementu palīdzību **fizisku robežu novilkšanu no grupai nepiederošajiem**, kas praktiski atšķiras, izejot no grupas līmeņa. Konkrētam kolektīvam tā ikdienas praksēs robežas palīdz novilkt mēģinājuma telpas, neformālo aktivitāšu norises vietas, vienoti tērpi un cita kopīga atribūtika, arī kolektīva nosaukums kā simbolisks apzīmējums. Cita līmeņa grupām fizisku robežu novilkt ir sarežģītāk, jo tās realitātē reti mijiedarbojas klātienēs kontaktā, tāpēc arī robeža ir vairāk simboliska vai īslaicīga kopēja koncerta norises vieta. Nespēja fiziski sanākt kopā un novilkt robežas var vājināt pārējās rituāla sastāvdaļas un ietekmēt vienotības sajūtu, piemēram, visu dejotāju starpā. Tas varētu izskaidrot datus, kuri norāda uz nozares iekšienē pastāvošo vienotību arī tādos pasākumos, kam būtu jāvieno, kā koprepertuāra pasākumi un svētki. Jo izteiktāka ir konkurence un fokusēšanās uz savu kolektīvu un tā robežām, jo mazāk kolektīvi mēģina sevi formēt kā vienotu grupu, kā rezultātā var mazināties kopējās nozares vienotības sajūta. Labs piemērs ir divi intervētie vadošo A grupas tautas deju ansambļu dalībnieki, kuru kolektīvi uztver viens otru kā spēcīgus konkurentus. Abi dalībnieki svētkus nenorādīja kā emocionāli nozīmīgāko pasākumu, dalībniece pat atzina, ka svētkos rodas negatīvas emocijas, ja uz laukuma jāstāv blakus konkurējošam kolektīvam. Teorētiski analizējot, šiem kolektīviem ir sarežģīti redzēt sevi kā abstraktu “svētku dalībnieku” vai “degotāju svētkos” kopumu, jo spēcīgi dominē kolektīva individuālā apziņa kā grupai, līdz ar to bez šī elementa nav iespējams tik liels kolektīvais pacilājums, kas dod vienotības apziņu un vairo emocionālo enerģiju. Teorētiskais un empīriskais materiāls ļauj izdarīt secinājumus, ka svētkos būtiski ir, lai dalībnieki apzinātos sevi ne tikai kā atsevišķu kolektīvu, bet arī kā svētku dalībnieku vai vismaz savas pārstāvētās nozares dalībnieku.

Fiziskā svētku dalībnieku klātbūtne Mežaparka estrādē, Daugavas stadionā vai kādā citā svētku notikuma norises vietā veido arī redzamu robežu no nepiederošajiem – skatītājiem un citiem Latvijas iedzīvotājiem. Tās radīšanā noder arī cita ar svētkiem saistīta atribūtika, piemēram, identifikācijas kartes, aksesuāri ar svētku simboliku un tamlīdzīgi. Īpaša loma ir tautastērpam, kas svētku nedēļā novelk robežu starp dalībniekiem un pie tiem nepiederošajiem. Tas viss kopā dalībniekiem ļauj justies īpašiem, novērtētiem un izredzētiem, kas liek piedzīvot kopīgas ar šīm sajūtām saistītas pozitīvas emocijas. Riski var būt tajā situācijā, kad svētkos kolektīvi konkurences dēļ nevēlas būt fiziskā kontaktā ar konkurējošajiem kolektīviem un no tā saņem negatīvas emocijas, kā arī tad, ja norises vieta ir fiziski nepārskatāma un ir grūti novilkt robežas. Kā piemēru var minēt dejotājus, kuri ir lepni par savu konkrēto vietu un devumu uz laukuma, jo viņu robežas ir līdz centimetram iezīmētas, viņu koncertos piedalās tikai dejotāji un svētkus viņi attiecīgi sauc par deju, ne dziesmu svētkiem. Savukārt koristi estrādē plūst brīvāk un nav nolikti konkurējošās pozīcijās, rezultātā

viņi vairāk sajūt sevi kā svētku dalībniekus, ne koristus, jo viņu fiziskajā robežā ienāk arī citi dalībnieki, kā dejotāji, orķestranti un koklētāji. Atsaucoties uz 4.2. tabulā norādīto grupu līmeņu aprakstu, svētku dalībnieku kā kopumu apstiprina gājiens. Lai gan tajā nav redzami visi svētku dalībnieki vienkopus un viņi nesajūt klātbūtnes efektu ar visiem citiem, fiziski tiek novilkta robežas no nepiederošajiem jeb gājiena atbalstītājiem un skatītājiem. Empīriskie dati norāda, ka spēcīgāki gājiena iznākumi, īpaši vienotība, var tikt piedzīvoti kā konkrēta kolektīva un novada pārstāvjiem – nereti dalībnieki jūt, ka viņus sveicina kā konkrētas dzīvesvietas pārstāvjus, ne svētku dalībniekus. Teorētiski tas skaidrojams ar to, ka gājienus uztvert kā visu svētku dalībnieku rituālu ir sarežģītāk, jo trūkst fiziski sajūtamā klātbūtnes, kas rezultātā ietekmē vienotību.

Analizējot ķermenisko klātbūtni, kas ļauj parādīt līdzdalību un identitāti grupai, katra aspekta izpausmes atšķiras. Runājot par **līdzdalību**, ir ikdienas prakses, kurās fiziskās robežas uzreiz nenozīmē visu dalībnieku vienlīdzīgu iesaisti. Mēģinājumu procesā, īpaši tas attiecas uz deju kolektīviem, dalībnieki iesaistīti ar atšķirīgu līdzdalības līmeni – dejā tiek likts konkrēts pāru skaits, pārējie var vērot un piedalīties tikai pasīvi. Šādi vadītāji novelk neredzamu robežu starp kolektīva iekšējām grupām, radot atšķirīgus mijiedarbības rituālus un ar tiem saistītos rezultātus. Tie, kuri nemitīgi iekļauti pasīvajā līdzdalības grupā, var negūt pietiekami daudz pozitīvu emociju, lai gribētu turpināt iesaistīties tādā mijiedarbībā, kas nedod pietiekamu emocionālo enerģiju. Var būt tā, ka kādai grupai vadītājs pievērš vairāk uzmanības, jo to prasmes nepieciešams pilnveidot vai arī tai ir vadošā loma (piemēram, koros un instrumentālajos kolektīvos). Tādā gadījumā riska faktors ir citu iekšējo grupu ilglaicīgā nīkšana un garlaikošanās, kamēr mēģina citi, kas nedod pozitīvas emocijas un neviens emocionālo enerģiju. Šis risks drīzāk saistīts ar kopējo sniegumu, nevis dalībnieka individuālo spēju novērtējumu, tāpēc viņi var objektīvi izjust mazāk negatīvu emociju par neiesaistīšanos mēģinājumā nekā tad, ja apzināti viņu prasmes tiek novērtētas kā pietiekami neapmierinošas. Neformālās aktivitātes ir iespēja dalībniekiem pašiem pieņemt lēmumu par līdzdalības līmeni, un viņi var izvēlēties gan aktīvu, gan pasīvu iesaisti. Dati norāda, ka neformālās aktivitātes pamatā kolektīvos tiek veidotas tā, ka tajos ir iespēja iesaistīties visiem dalībniekiem. Lielākā daļa tajās arī iesaistās, tikai paretam ir tādi, kas apzināti nepiedalās neformālajās aktivitātēs. Viņiem pastāv risks neizveidot tādu vienotību ar pārējo kolektīvu un nepiedzīvot pozitīvās emocionālās enerģijas pieaugumu, ko nereti būtiskā apmērā sniedz šīs prakses, tāpēc viņu iesaiste var būt īstermiņa. Piemēram, kāda sieviešu kora dalībniece (26), kura sevi raksturo drīzāk kā “pieskrējēju”, neiesaistās nekādās neformālajās aktivitātēs un mazāk nozīmīgos koncertos, tāpēc attiecīgi nesajūt piederību kolektīvam. Piecus gadus viņa šādā veidā darbojās

kolektīvā, bet pēc svētkiem pārtrauca darbību, un var teikt, ka interese par kolektīvu arī zudusi pilnībā.

Fiziskā klātbūtne un robežu novilkšana kā vienotam kolektīvam ir būtiska kolektīvās **identitātes** apstiprināšanā. Viena no identificētajām problēmām pamatā lielajos kolektīvos vai kolektīvos ar atšķirīgām demogrāfiskajām un paaudžu grupām ir iekšējo grupu veidošanās. Lielajos kolektīvos dabīgi izveidojas atšķirīgas grupas ar atsevišķām neformālajām aktivitātēm, piemēram, izklaides vietu apmeklējumiem pēc mēģinājumiem, ballītēm, izbraukumiem un tamlīdzīgām praksēm. Šo grupu pamatā, visdrīzāk, ir atšķirīgās kolektīva paaudzes (vecie un jaunie dalībnieki), kuru vecums un intereses atšķiras. Daudzas no šādām aktivitātēm arī nav iespējams veikt plašākā lokā, piemēram, 50 cilvēku sastāvā, bet tad svarīgi ir, lai kolektīva vienotība tiktu uzturēta arī caur kopējām neformālajām aktivitātēm, piemēram, gada ballēm un citiem kopīgiem lielajiem notikumiem. Pilnīga kolektīvā vienotība dalībniekiem liek justies piederīgiem kolektīvam, savukārt tur, kur notiek grupu šķelšanās, dalībniekiem kaut vai neapzināti izveidojas uztvere par sevi kā par hierarhiski zemākiem, piemēram, jaunajiem dalībniekiem, tiem, kuri netiek likti dejās, konkrēta vecuma dalībniekiem, ja viņu vecums ievērojami atšķiras no vidējā kolektīva vecuma, un tamlīdzīgi. Pat ja viņi izveido atsevišķas grupas ar saviem mijiedarbības rituāliem, kopējā kolektīva kontekstā, vadoties pēc R. Kolinsa teorijas, rituālu dalībnieki ar zemāku statusu saņem mazāku pozitīvo emocionālo enerģiju. Pastāv risks, ka viņiem ar laiku mazināsies kolektīva piederības apziņa un vēlme iesaistīties.

Līdzdalības un identitātes kontekstā kā nozīmīgus robežu veidotājus var minēt arī **aktīvos dalībniekus jeb līderus**. Ja vadītājs ir visu atzīts hierarhiski augstāk stāvošs līderis, kura leģitīmo lomu ir viegli akceptēt visiem dalībniekiem, tad aktīvo dalībnieku un citu līderu darbība var nešķīst tik pieņemama visiem dalībniekiem. Uz to norāda arī kādas jauktā kora dalībnieces (23) teiktais par neapmierinātību kolektīvā ar to, ka ir līderi, kuri uzņemas visu organizēt un ir iesaistīti visur, padarot sevi par izredzētajiem. Protams, līdzdalības līmenis ir katra dalībnieka izvēle, bet īpaši aktīva līderu darbība var radīt hierarhiski atšķirīgas pozīcijas kolektīvā, kas neveicina vienmērīgu saņemto pozitīvo emocionālo enerģiju. Līderiem tā var būt augstāka, jo viņiem nāk klāt gandarījuma un novērtējuma sajūtas par to, ka izdarījuši vairāk nekā citi. Līderu loma ir arī iesaistīt visus dalībniekus neformālajās aktivitātēs, tāpēc kolektīviem un pašiem līderiem būtu jāmeklē veidi, kā radīt balansu starp aktīvajiem un pasīvajiem dalībniekiem, veidojot patīkamu atmosfēru visiem, bet neliekot kādam justies hierarhiski zemākā pozīcijā.

Lai gan iepriekš tika minēts, ka amatiermākslas kolektīvu darbība bez fiziskas klātbūtnes nav iespējama, daļu no to praksēm ir iespējams **pārraidīt virtuāli** (pamatā ar televīzijas starpniecību), kā koncertu prakses un Dziesmu un deju svētku notikumi. Teorētiskajā daļā tika analizēts, ka ir nosacījumi, ar kuriem televīzijā pārraidītais rituāls ar vizuālo elementu palīdzību var dot kopīgas emocijas, vienotību un simbolu cieņas sajūtu – ir jāpārraida dalībnieku darbības un emocijas, kas aizkustina pārraides vērotājus, bet jāsamazina ceremoniālas formalitātes vai vienaldzīgi sejas tuvplāni. Šis atspoguļojas arī Dziesmu un deju svētku notikumu pārraidēs – operatori nereti izvēlas noņemt aizkustinošākos brīžus no gājiena vai noslēguma koncertiem, kur redzamas neapšaubāmas dalībnieku emocijas, galvenokārt jau spēcīgs saviļņojums un pacilājums. Pēc R. Kolinsa teorijas, virtuāla pārraide nekad nedos tik spēcīgas emocijas, kā fiziska klātbūtne. Šeit mazliet pretrunīgi ir kvantitatīvie dati (4.2. apakšnodaļa) – iedzīvotāju aptauja parāda, ka svētki kā emocionāli nozīmīgi un kā emocionāli spilgts notikums ir teju līdzvērtīgi kā dalībniekiem, tā skatītājiem klātienē un attālināti, savukārt jauniešu aptauja parāda, ka svētkus kā emocionāli spilgtu notikumu vairāk vērtē dalībnieki, tad klātienē skatītāji, bet mazāk attālināti skatītāji. Iespējams, ka skaidrojošais faktors ir jauniešu salīdzinoši nelielā pieredze ar svētku vērošanu jebkādā formā. Savukārt iedzīvotāju aptaujas tendenču nesaderību ar teoriju varētu skaidrot ar to, ka lielai daļai skatītāju nav pieredzes kā dalībniekiem, lai salīdzinātu skatītāju un dalībnieku pieredzes un emociju nozīmīgumu. To pierāda arī promocijas pētījuma ietvaros veikto interviju dati – tikai kāda vecāka gadagājuma senioru kora dalībniiece (80) minēja, ka raud katru reizi, skatoties svētkus televīzijā, ko ietekmē arī sentimenta faktors, bet liela daļa dalībnieku norāda, ka emocijas kā skatītājam klātienē un attālināti nav tik spēcīgas, kā esot dalībniekam.

Kopīgs uzmanības fokuss

Šis rituāla sastāvdaļas būtība ir grupas dalībnieku kopīga fokusēšanās uz vienu objektu vai aktivitāti un apzināšanās, ka visi dalībnieki pievērš uzmanību vienai lietai.

Kopīgā uzmanības fokusa analīze tiek saistīta ar ikdienas prakšu izpētē izvirzītajiem diviem kolektīvu darbības modeļiem – aktīvo un pasīvo, kuriem ir atšķirīgi formālie un neformālie mērķi, ikdienas prakses un attieksme pret svētkiem, tāpat analizē parādīta ikdienas neformālo aktivitāšu nozīme un uzmanības fokusa problemātika svētku notikumos. Amatiermākslas kolektīvos pastāv augsta līmeņa fokusēšanās un apzinātība par kopīgo uzmanību, jo, kā tas tika analizēts 4.1. apakšnodaļā, tad kolektīvi izvirza **formālos un neformālos mērķus**, kurus dalībnieki vairāk vai mazāk apzinās. Lai tos sasniegtu, viņi īsteno mērķiem pielāgotas ikdienas prakses. Vadoties pēc teorijas, šādi uz mērķi fokusētai grupai ir lielāka iespēja būt vienotiem un veidot kolektīvo identitāti nekā situatīvam pūlim, jo tā ir

aktīva sava mērķa īstenošanā un dalībnieki reflektē par otra rīcību. Arī pārējo grupu līmeņu ietvaros, t.sk. visu svētku dalībnieku grupā, pastāv vienots mērķis kopīgi uzstāties un tādēļ ir gan apzinātība, gan augsta līmeņa uzmanības fokuss.

Ikdienas prakšu analīzē 4.1.2. apakšnodaļā tika secināts, ka kolektīvus var iedalīt pēc aktīvā un pasīvā darbības modeļa, un šajā sadalījumā liela nozīme ir īstenotajām **ikdienas praksēm** un **izvirzītajiem mērķiem**. Aktīvā kolektīva darbības modelī tiek pieņemts, ka kolektīva izvirzītie mērķi ir skaidri un ka tam ir sava unikālā pieeja. Tas attiecas ne tikai uz koncertdzīvi, bet izvērstām neformālajām aktivitātēm, kas veicina dalībnieku ilgtermiņa iesaisti un vairo vienotību un pozitīvās emocijas. Šajā modelī, visdrīzāk, tiek panākts augsts uzmanības fokusa līmenis un ir lielākas iespējas īslaicīgās kopīgās emocijas rezultēt kolektīva vienotībā. Problemātiskāk to ir panākt pasīvā kolektīva darbības modelī, kam trūkst specifiska mērķa un nereti arī savas unikālās pieejas, jo salīdzinoši liels uzmanības fokuss tiek vērsts uz iesaisti svētkos, savukārt koncertdzīve svētku starplaikā nav izteikti aktīva un neformālās aktivitātes ir maz vai nav nemaz. Tas savukārt nozīmē, ka dalībnieki nav tik fokusēti konkrētam specifiskam mērķim un ir sarežģīti kolektīvā radīt kopīgas emocijas un piederības sajūtu, kas ietekmē vienotību un vēlmi ilgtermiņā iesaistīties amatiermākslā. Par ikdienas praksēm tika secināts arī tas, ka tās ir nozīmīgas ilgtermiņa iesaistei, jo aktīva koncertdzīve kombinācijā ar plašām neformālajām aktivitātēm veicina piederību kolektīvam. Teorētiski skatoties, ilgtermiņa vienotība ir būtiska, jo tā ļauj kolektīvam apzināties sevi ārpus rituāla, ne tikai specifiskās situācijās. Ārpus rituāla sevi kā kopīgu kolektīvu ļauj apzināties ar kopīgo emociju palīdzību nostiprinātie simboli un vienotība, un tos savukārt rada augsts uzmanības fokuss uz vienoto kolektīva mērķi. Aktīvās darbības modeļa kolektīviem ir lielas iespējas tikt pie šāda uzmanības fokusa, jo viņiem ir labāki priekšnosacījumi piederības sajūtas kolektīvam veicināšanā. Pasīvās darbības modeļa kolektīviem var nebūt augsts uzmanības fokuss, jo specifisko mērķu un neformālo aktivitāšu trūkums neļauj fokusēt uzmanību uz kopīgām aktivitātēm, kuras rada kopējas emocijas un kuras iespējams pārvērst grupas simbolos. Šie kolektīvi ir pietuvināti tā sauktajiem fokusētajiem pūļiem, kas neapzinās sevi kā kopīgu kolektīvu ārpus rituāla situatīvās dabas un nesaista sevi ar kopīgiem simboliem un piederību kolektīvam.

Dažādas **neformālās aktivitātes** kolektīvos ir nozīmīgas arī tāpēc, ka saistītas ar dažādiem elementiem, kas, pēc teorijas, palīdz fokusēt uzmanību un radīt īslaicīgas pozitīvas emocijas. Kolektīvos tie var būt dažādi ikdienas paradumi un tradīcijas, kā sasveicināšanās ar kolektīva biedriem, vadītāja sagaidīšana, vadītāja vai kāda līdera uzruna, dalībnieku sveikšanas, aktivitātes mēģinājumu pauzēs, pirmskoncertu rituāli un tamlīdzīgi. Te var runāt arī par to, cik nozīmīga ir pozitīvas atmosfēras radīšana kolektīvā. Vēršot uzmanības fokusu

uz vienu konkrētu lietu, tā pamazām kļūst par grupas simbolu, piemēram, kāda ikdienas prakse, konkrēts repertuārs vai vadītājs. Grupas simboli ir paildzinātas kopīgās emocijas, tātad ar kolektīva fokusu uz vienu lietu dalībnieki tiecas pēc kopīgām emocijām, kas savukārt intensificē viņu darbības sinhronizāciju. Ar tās palīdzību atkal tiek veicināti rituālu iznākumi, īpaši vienotība un piederība kolektīvam, kas ir nozīmīga ilgtermiņa iesaistei tradīcijā.

Nedaudz atšķirīga analīze nepieciešama **svētku notikumos** pastāvošajam kopīgajam uzmanības fokusam. Teorētiski tajos kā atsevišķos mijiedarbības rituālos visiem grupas dalībniekiem vajadzētu vienādi uz tiem fokusēties, jo tie uztverami kā viena rituālu īstenojoša grupa, tomēr praktiski iepriekš jau tika secināts, ka rituālu teorijas ietvaros svētkos reti var analizēt vienu visaptverošu grupu, izņēmums varētu būt gājiens. Tāpēc svētku nedēļa ir kā vairāku līmeņu grupu nemitīgu mijiedarbības rituālu kopums, kurā uzmanības fokuss tiek vērsts atkarībā no konkrētā līmeņa grupas mijiedarbības veida. Piemēram, atsevišķu līmeņu grupas reprezentē šīs mijiedarbības – C grupas dejotājiem tiek veidots zīmējums (visi dejotāji), skolā notiek visiem novada kolektīviem kopīga balle (visi novada kolektīvi), kolektīvs izsaiņo līdzpaņemtās pusdienas savā autobusā (viens kolektīvs). Katrā mijiedarbībā uzmanības fokuss būs atšķirīgā kvalitātē, tāpēc arī svētku fināla notikuma kā viena mijiedarbības rituāla rezultāti dalībniekiem var būt visai individuāli, tajā skaitā iegūtais emocionālās enerģijas un vienotības līmenis. Svētku fināla notikumiem kā visaptverošajam mijiedarbības rituālam pakārtoto citu mazāko mijiedarbības rituālu ietekmējošo faktoru var būt daudz, un tie var būt dažādi, kas jau apskatīts iepriekšējās nodaļās par pozitīvajiem un negatīvajiem aspektiem svētkos un arī ikdienas praksēs. Arī uzmanības fokuss katrā atsevišķajā mijiedarbībā var būt atšķirīgs, padarot kādu no svētku notikumiem par vairāk vai mazāk emocionāli nozīmīgu.

Risinot jautājumu, kas veicina augstu uzmanības fokusu svētku fināla notikumos, atbilde varētu būt meklējama tajā, ka dalībniekiem svētki ir izvirzīti kā nozīmīgs notikums, tāpēc spēj koncentrēt savu uzmanību un akumulēt kopīgas pozitīvas emocijas. Bet te vēlreiz jāatgriežas pie tā, ka ne visiem kolektīviem svētki ir vienlīdz nozīmīgi. Svētkos iegūtās ilgtermiņa emocijas ietekmē daudzu iepriekšējo sagatavošanās posmā iegūto emociju kopsumma, tātad nepieciešams izvērtēt uzmanības fokusa atšķirības jau ikdienas prakšu un svētku gatavošanās posmā. Pasīvās darbības modeļa kolektīviem tas ir vadošais mērķis, tāpēc varētu izvirzīt pieņēmumu, ka viņiem svētku notikumi dod spēcīgākas emocijas, jo ikdienas prakses akumulē arvien lielāku pozitīvo emocionālo enerģiju svētku gatavošanās posmā. Lai gan empīriskie dati to precīzi neļauj skaidrot, sarunas ar informantiem indicē, ka šis pieņēmums varētu daļēji būt patiess. Kā norāda dalībnieki, kuru kolektīvi pieskaitāmi aktīvā darbības modeļa kolektīviem, viņiem ikdienas fokusā ir kādi citi nozīmīgāki mērķi un

gatavošanās svētkiem nedod tādu emocionālās enerģijas pieaugumu, līdz ar to svētkus viņi neuzskata par tik nozīmīgiem:

“[Kolektīva nosaukums] visādas plašākas iespējas ir bijušas, visādi notikumi, ka viņi tik ļoti to nenovērtē, līdz ar to arī man laika gaitā, kad visas tās iespējas ir bijušas un vienkārši tie Dziesmu svētki nav vairs tik augstu pacelti, viņi ir vairāk ar pārējiem notikumiem vienādā līmenī.” (Vīrietis, 24 gadi, tautas deju ansamblis)

Tas, protams, var būt arī risks svētku saglabāšanai un pārmantošanai, ja kolektīvu dalībniekiem ir citi līdzvērtīgi pasākumi, kas mazina svētku nozīmi, bet viņu iesaiste ikdienā ir daudz stabilāka, līdz ar to tradīcijas ilgtspējai noderīgāka. Pasīvās darbības modeļa kolektīvu dalībniekiem raksturīgā svētku nozīmes izcelšana, uzmanības fokusa virzīšana tikai uz tiem un nereti pat glorifikācija ir būtiska pozitīvas emocionālās enerģijas vairošanā, tomēr te risks varētu būt, ka piegādes cikls var nebūt pārāk garš periods, lai ar šo vien būtu iespējams uzlādēt emocionālo enerģiju tā, ka iesaisti amatiermākslas kolektīvos būtu iespējams motivēt tikai ar svētkos iegūtajām emocijām. To apstiprina arī kādas dalībnieces sacītais:

“Tas noteikti ir svarīgi, bet tā ir tikai daļa no visa. Tas tālais burkāniņš pēc 5 gadiem nevar būt tik milzīga motivācija, lai tu veltītu 2 vakarus nedēļā. Es neticu, ka cilvēki spēj tik ilgtermiņā domāt. Ja pateiksi, ka pēc 5 gadiem miljonu iedosi – tad varbūt. Bet mēs runājam par emociju kopumu kaut kādu. Tas nevar būt tā.” (Sieviete, 23 gadi, jauktais koris)

Analizējot uzmanības fokusu svētku fināla notikumos, jāņem vērā, ka lielākā daļa dalībnieku svētkus vairāk vai mazāk tomēr uztver kā nozīmīgu notikumu neatkarīgi no tā, vai tos uztver kā iespēju veidot latvisko identitāti un būt kā daļai no kultūras mantojuma būtiskas daļas vai tie ir personīgi un emocionāli nozīmīgi. Svētku nozīmes apzināšanās, ne ikdienas praksēs noteiktie mērķi, varētu būt dominējošā augsta uzmanības fokusa veidošanā svētkos, kas izrietoši veicina pozitīvus rituāla iznākumus.

Kopīgas emocijas un noskaņojums

Empīriski ar izvēlēto metodoloģiju ir visai sarežģīti fiksēt kopīgās emocijas un noskaņojumu, secinājumi par to izdarīti pamatā no informantu priekšstata par tām. Bet arī šādos datos parādās svarīgākie kopīgo emociju un noskaņojuma veidošanās principi ikdienas praksēs un svētkos, kur būtiskas atziņas saistītas ar kolektīvu un dalībnieku motivāciju, prieku un entuziasmu kā svētkos dominējošajām emocijām, emociju spēju radīt simbolus un līderu nozīmi. Teorētiski pāreja no uzmanības fokusa uz kopējo aktivitāti atkarīga no tā, cik lielā mērā dalībnieki apzinās citu emocijas un noskaņojumu, – jo lielāks ir fokuss, jo vairāk viņi apzinās tos, bet tas savukārt intensificē kopīgās emocijas. Tātad kopīgas emocionālās pieredzes radīšanā paliek spēkā iepriekš analizētā kolektīvu atšķirīgā pieeja ikdienas praksēm un svētkiem, un varētu pieņemt, ka aktīvās darbības modeļa kolektīviem, kas fokusējas uz

plašāku koncertdzīvi un neformālajām aktivitātēm, ir iespēja gūt vairāk kopējas emocionālās pieredzes no ikdienas praksēm, bet pasīvās darbības modeļa, kas fokusējas uz svētkiem.

Svarīgs princips šīs sastāvdaļas radīšanā ir arī dalībnieka individuālajai **motivācijai** – ja ir vēlme iesaistīties jebkādā aktivitātē un veltīt tai nedalītu uzmanību, tad arī kopīgās emocijas un rituāla rezultāti būs nozīmīgāki. Savukārt tiem, kas nespēj sevi pilnvērtīgi motivēt iesaistīties, arī ir grūti fokusēt savu uzmanību uz kolektīva aktivitātēm un līdz ar to arī kopīgās emocijas viņi saņem mazāk. Viens no iemesliem, kāpēc tieši svētku notikumi un fināla koncerti ir tik emocionāli pacilājoši, ir pašu kopīgo emociju spēja motivēt. Pat ja individuāli dalībniekiem sākotnēji nav motivācijas iesaistīties ikdienas praksēs un arī svētki nešķiet tik vilinoši vai kaut kas traucē tos izbaudīt, jūtot citu emocijas, dalībnieki pārņem viens otra emocionālo ritmu un pārvērš īslaicīgās emocijas kolektīvajā pacilājumā. Tas ir ar noteikumu, ka viņi kaut nedaudz jūt prieku no konkrētās aktivitātes, – lai pretotos tik liela apjoma sinhronizācijai un emocionālajai infekcijai, ir jābūt izteikti pretrunīgi noskaņotam.

Lai gan nav būtiski, kas ir kopīgā izejas emocija, jo arī negatīvās var radīt rituāla pozitīvus rezultātus, pēc R. Kolinsa, **prieks un entuziasms** ir īpaši spēcīgas emocijas un spēj “inficēt” citus, ja tiek izjustas kolektīvi. Intervijās dalībnieki, runājot par svētkiem, daudz piemin šo mēreno pamatemociju – prieku. Bet vēl biežāk parādās dažādas spēcīgas emocijas, kā pacilājums un saviļņojums, kas principā jau attiecas uz īslaicīgo emociju transformēšanos kopīgā kolektīvā pacilājumā. Tā kā tās ir ar emocionālās infekcijas palīdzību transformējušās īstermiņa emocijas, tas izskaidro, kāpēc dalībniekiem ir vieglāk nosaukt zināmas mērenākas emocijas, nevis raksturot kopīgo pieredzi. Svētkos kolektīvais pacilājums ir tik spēcīgs, ka īslaicīgo prieku un citas mērenās kopīgās emocijas ir vieglāk fiksēt, bet tās mazāk saistās ar svētkiem. Īslaicīgo emociju galvenā funkcija ir pārtraukt ierasto aktivitāšu plūdumu un radīt ilgtermiņa iznākumus – palielināt vienotības sajūtu un uzlādēt ilgtermiņa jeb emocionālo enerģiju. Arī empīriskie dati norāda uz to, ka aktivitātes, kas rada kopīgas emocijas grupā (piemēram, kolektīvā vai visos svētku dalībniekos), veicina kopības un vienotības sajūtu. Kolektīvā vienotību var veicināt ne tikai gandarījums no paveiktā koncertos un iegūtās jautrības ikdienas praksēs, bet arī kopīga neapmierinātība ar kolektīva vadītāju vai obligāto repertuāru, jo šo emociju viņi transformē ilgtermiņa iznākumā jeb kolektīvajā vienotībā, turklāt ar kopīgu emociju apzināšanos tiek arī veicināta piederība grupai – es jūtos tāpat, kā citi, tātd esmu viens no viņiem. Tie, kuri jūtas citādi un nespēj pietiekamā mērā “inficēties” ar īslaicīgajām kolektīva kopīgajām emocijām, principā negūst efektu no rituāla rezultātiem – viņi nejūtas vienoti ar citiem un arī neuzlādē savu emocionālo enerģiju. Interviju dati parāda vienu piemēru no ikdienas praksēm, kas notiek, ja dalībnieks pilnvērtīgi nefokusējas uz neformālajām aktivitātēm un neveido kopīgo noskaņojumu:

“Vienā gadā, kad bija Helovīna ballīte, es vispār necentos tajā reizē, man bija raganas maska mājās, bija drausmīga seja ar matiem, aizgāju kleitā un jakā. Un tad skatos – bāc, stulbene! Kamēr es ar to raganas masku, visi pārējie tur ir baigi saģērbušies! Ir tā sajūta, ka ir taču drusciņ jāpacenšas, lai visi kopā radītu to sajūtu, lai tu nebūtu autsaideris! [...] Nav savādāka attieksme [no kolektīva], bet tu varbūt neesi tajā kādu brīdi pozitīvajā vaibā, kas ir pēc ballītes. Kad ir tās kopīgās atmiņas, notikumi, kas notikuši. Tu vienkārši izkrti no aprites.” (Sieviete, 23 gadi, jauktais koris)

Pozitīvajām emocijām lielāka nozīme ir **simbolu radišanā**, jo īstermiņa emocijas ilgtermiņā uzlādē emocionālo enerģiju ar vienotības brīžos radušos simbolu palīdzību, kas spēj atsaukt atmiņā tieši pozitīvas sajūtas. Negatīvajām emocijām nav šāda spēka uzlādēt emocionālo enerģiju, jo drīzāk to samazina un neveicina vēlmi atkārtoti iesaistīties konkrētajos rituālos. Ikdienas praksēs simboli var būt fiziska atribūtika ar kolektīva simboliku, kas izmantota ārpus kolektīva praksēm, tāpat repertuārs, kas izpildīts kādā patīkamā koncertā un ko var padziedāt ikdienā, tie var būt arī kopēji stāsti par konkrētā notikumā piedzīvotajām emocijām, fotogrāfijas un citas atmiņā paliekošas lietas. Pēc teorijas, jo vairāk šādu lietu, jo biežāk dalībnieki tās atsauks atmiņā un atcerēsies ar tām saistītās īstermiņa emocijas, kas uzlādēs viņus ilgtermiņā un veicinās iesaisti atkārtotos kolektīva rituālos. Svētkos vēl varētu atsevišķi runāt par tādiem simboliem kā virsdiriģenti un virsvadītāji, citi atpazīstami mākslinieki, svētku karogs, norises vietas, kā arī svētkos radītās kopīgās emocijas un ar tām saistītās atmiņas, stāsti, fotogrāfijas un citas liecības. To atsauksana atmiņā ikdienā var atgādināt par pozitīvajām emocijām un motivēt darboties ilgtermiņā, lai piedzīvotu nākamos svētkus pēc 5 gadiem.

Īstermiņa emociju veidošanā nozīme ir **līderiem**, kam ir iespēja darboties kā emocionālās izpausmes baterijai – ja viņi ir uzlādējuši savu emocionālo enerģiju, kas, pēc teorijas, ir lielāka hierarhiski augstākiem grupas dalībniekiem, viņi spēj radīt pozitīvas emocijas un pavairot kopīgo noskaņojumu no paša emocionālās enerģijas krājumiem. Ikdienas prakšu kontekstā tie var būt gan kolektīvu vadītāji, gan aktīvākie dalībnieki, un šo teoriju apstiprina kāda jauktā kora dalībnieces stāstītais:

“Šis ir mūsu kora prezidents un izveidotājs, un [vārds] ir arī tā kā līderis. Viņi ir tie čaļi, kas tur roku uz pulsa. Ja viņi ir šādi priecīgi, tad tas koris arī pavelkas.” (Sieviete, 23 gadi, jauktais koris)

Svētkos līdera loma neapšaubāmi ir virsvadītājiem un īpaši jau virsdiriģentiem, kuru spēju vadīt vairākus tūkstošus dziedātāju tiek saistīta ar harismu un līdera dotībām:

“90 gadīgs opīts uz kāpj uz skatuves, viņš paceļ rokas, un viņš to nolasa. Protams, dziesmām vārdus jau sen zini, bet tik un tā nolasa, kad viņš šitā ar tām rokām novada visu Mežaparku. Tas nu ir vāāāu.” (Vīrietis, 25 gadi, pūtēju orķestris)

“Svarīgi tā vadošā roka, kas ir diriģentam, kas ir tev priekšā. Tas personības starojums ir. Tiešām var pabrīnīties, ka viņš uziet un viņš paņem tos 10 000 divās savās rokās.” (Sieviete, 80 gadi, senioru koris)

Teorijas kontekstā varētu pieņemt, ka viņi no savas hierarhiski augstākās pozīcijas ir spējuši iegūt tik lielu pozitīvo emocionālo enerģiju (par to vairāk turpinājumā), kas ļauj to izmantot dziesmas vadīšanai atbilstošajā emocionālajā virzienā. Tādā veidā viņi veicina dalībnieku īstermiņa kopīgu emociju veidošanos konkrētas dziesmas kontekstā, kas pēcāk

rezultējas dalībnieku aprakstītajā pacilājumā, aizkustinājumā un kopības sajūtā. Tas varētu arī izskaidrot, kāpēc dažas dziesmas ir emocionāli daudz nozīmīgākas par citām, piemēram, M. Brauna “Saule, Pērkons, Daugava” un J. Vītola “Gaismas pils”, un tās nespēj izkonkurēt gandrīz neviens jaundarbs (šķiet, kā vienīgo pēdējos gados šeit var minēt R. Tigula “Dod, Dieviņi!”). Tās tiek uzticētas diriģēt vadošajiem un harismātiskākajiem virsdiriģentiem, pirmajai un trešajai ir arī paša komponista spēlēts pavadījums, kas ir vēl viena līdera ieguldījums ar saviem emocionālās enerģijas krājumiem. Jau tas vien rada spēcīgākas kopīgās emocijas, turklāt jāņem vērā, ka uz šīm labi zināmajām dziesmām dalībnieki ir spējīgi pilnībā fokusēt uzmanību, jo zina tās no galvas un gaida katrus svētkus. Papildus tam ar minēto dziesmu radītajām kopīgajām emocijām un to radīto vienotību viņi saista dažādus simbolus, kas pamatā visi balstās latviskās identitātes pašapliecināšanā – kopīgā vēsturē, kultūras izpratnē un vērtībās. Būtisks ir arī lielais dalībnieku skaits, kas rada kopīgas emocijas un vienotību. Kādas jauktā kora (23) dalībnieces noslēguma koncerta raksturojums norāda, ka individuāli dalībniekiem šādi brīži nav izskaidrojami, bet lielās masas sinhronizācija un vienotība ir tik liela, ka tā spēj uzlādēt emocionāli ilgtermiņā. Visu aprakstīto faktoru kopums, īpaši tādos brīžos, kad izpildītas minētās dziesmas, principā rada visspēcīgāko iespējamo emocionālās enerģijas uzlādi.

4.3.2. Kolektīvais pacilājums svētku kontekstā

Kolektīvais pacilājums

Viens no empīriski visgrūtāk pierādāmajiem un skaidrojamiem jēdzieniem rituālu teorijā ir kolektīvais pacilājums. Grupai veidojot kopīgu uzmanības fokusu un īslaicīgās emocijas, rodas sinhronizācijas sajūta, kas pastiprina rituāla iznākumus. Kā intervijās norādīja kolektīvu dalībnieki, tad ikdienas praksēs un jo īpaši svētkos dažkārt tiek piedzīvoti **emocionāli spēcīgi brīži**, kurus viņi pielīdzina maģijai un sauc par “x sajūtu” vai “x brīdi”, jo tos ir grūti izskaidrot, paredzēt un tie ir daudzu dažādu neidentificējamu faktoru kopums. Tā skaidrošanai, īpaši svētku mēroga kontekstā, noderīgs ir E. Dirkema kolektīvā pacilājuma jēdziens. Viņam tā bija fokusēta pūļa īslaicīgo emociju intensifikācija, ko R. Kolins iekļāvis savā mijiedarbības rituālu shēmā kā tūlītēju stāvokli un saikni, ar kuru summējas visas rituāla sastāvdaļas un veidojas rituāla rezultāti. Lai gan šis jēdziens nepalīdz detalizēti atšķetināt “x sajūtu” veidojošos faktoros, tas vislabāk palīdz skaidrot šo sociāli tik ļoti nozīmīgo emocionālo sajūtu kāpinājumu.

Visuzskatāmākā kolektīvā pacilājuma analīze ir iespējama tieši **svētku fināla pasākumu kontekstā**. R. Kolins pieņem, ka cilvēka augstākā bauda ir būt ķermeniski absorbētam sociālā mijiedarbībā, ko labi atspoguļo šādi liela mēroga emocionāli nozīmīgi pasākumi (Collins, 2004). Lai gan viņš min tādus kā Olimpiskās spēles, darba autore pieņem, ka arī Dziesmu un deju svētku gadījums ir bezprecedenta notikums pasaulē, kas unikālā veidā parāda šīs teorijas funkcionēšanu praksē. Svētku gadījumā tas praktiski notiek tā – svētku rituālā dalībnieku kopējais fokuss uz šo viņiem gan kā indivīdiem, gan kā tautai nozīmīgo mērķi (svētkiem) ir tik augsta līmeņa, ka viņi spēj izteikti just cits cita emocijas un tās pārņemt. Tas noved viņus pie augsta līmeņa sinhronizācijas un ritmiskuma, ko neapšaubāmi pastiprina pasākuma daba – dalībniekiem ir jāvienojas vienotā priekšnesumā (dziesmā vai dejā), kura vadību (koru un instrumentālo ansambļu gadījumā) pārņem harismātisks līderis, kas papildus spējīgs kumulēt dalībniekos kopīgas emocijas. R. Kolins norāda, lai gan grupas **sinhronizācija un ritmiskums** izklausās pēc kāda reliģiska rituāla sastāvdaļām, kā dejas un saucieni, tā var būt arī raita saruna ar dalībnieku maksimālu fokusu (Collins, 2004, 2014). Svētku gadījumā tik tiešām kopīga mākslinieciskā izpausme dziesmā, dejā, ko pastiprina latviskās identitātes simbolisms, pielīdzināma reliģiska rituāla transcendētajai pieredzei. Kā jau tika analizēts empīriski 4.2.1. apakšnodaļā, dalībnieki svētkos kopību tik tiešām sajūt caur ritmisku sinhronizāciju un sajūtām, ka viņi ir daļa no masas, kas dara vienotu darbību:

“Tās masas bija graujošs skats. Tieši paskatoties, kā tās masas nāca virsū, vēl līdz šim brīdim skudriņas skraida. Tur tiešām izskatījās nenormāla masa uz laukuma. Piedevām visi vienā ritmā.” (Normunds, 49 gadi, senioru deju kolektīvs)

Rezultātā vēl vairāk palielinās kopīgās īstermiņa emocijas un summējas intensīvā kolektīvā pacilājuma mijiedarbībā – tā ir dalībniekiem tik nozīmīgā svētku sajūta, ka viņi ir daļa no masas un ka šī masa darbojas kā viens vesels. Šāds kolektīvais pacilājums pastiprina rituāla rezultātus – rada visu dalībnieku vienotību, palīdz izveidot un nostiprināt kopīgus simbolus, kā arī uzlādē individuālā līmenī ar emocionālo enerģiju.

Teorētisko skaidrojumu un empīrisko pierādījumu kopums norāda uz to, ka kolektīvais pacilājums ir visizteiktākā svētku sajūta, kurai nav viena emocionālā pieredzes apzīmējuma, līdz ar to saprotams, ka nav iespējams to aprakstīt. Bet būtiski, ka dalībniekiem ir šī sajūta – viņi kā grupa jūt kopēju pacilājumu un tā rezultātā rodas vienotība, kas apstiprina katra indivīda piederību plašākai grupai. Empīrisko datu analīze norādīja, ka dalībnieki savā apziņā identificē kolektīvo pacilājumu un kopības sajūtu, ko uzskatāmi parāda šis citāts:

“Man liekas tā kopības sajūta, cik neiedomājami daudz cilvēki dejo vienā deju solī. Paskaties apkārt, un tu saproti, ka tu esi vienkārši neredzams uz tā laukuma, reāli tur ir līnija, un tu tur esi viens punktiņš. Es pat nezinu, kā to visu... Tas ir vienkārši kaut kas tāds mistisks īstenībā. Maģija savā ziņā...” (Sieviete, 20 gadi, jauniešu deju kolektīvs)

Var izteikt pieņēmumu, ka šajā gadījumā tā nav tikai piederība tradīcijas īstenotāju kopienai, bet arī piederība latviešu tautai un kultūrai, ņemot vērā, ka svētkus dalībnieki simbolizē kā augstāko latviskās identitātes apliecināšanas punktu:

“Tad [Dziesmu un deju svētkos] var sevi apzināties. Ka esi daļa no tā visa. Tā ir daļa no latviešu identitātes. Es domāju, ka jebkuram no tiem cilvēkiem kādā brīdī ir tādas foršas sajūtas.” (Vīrietis, 25 gadi, pūtēju orķestris)

Šo pašu kolektīvā pacilājuma principu var pielāgot arī **ikdienas praksēm** – tie ir mazie brīži un notikumi, kurus grūti raksturot un kuri dalībniekiem dod spēcīgas pozitīvas emocijas, vai tie būtu koncerti vai kādas neformālās aktivitātes. Ir brīži, kad dalībniekiem rodas kopīga pacilājuma sajūta, ko kāda dalībniece sauc arī par enerģiju:

“Kādreiz pašam enerģija, kad dejojās. Un arī kolektīvam, kas ir interesanti, kādreiz tāda sajūta, ka nupat visiem dejojās – ir enerģija un spēks. Reizēm liekas, ka visi pūš un elš, nav spēka un enerģijas, nav dejojāmā vieta. Kādreiz kaut kas tevi nes un izdodas, kādreiz nav un neizdodas.” (Sieviete, 49 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

Pielāgojot ikvienai ikdienas praksei mijiedarbības rituāla principus, var rast skaidrojumu, kāpēc dažkārt šāda enerģija ir, bet citreiz – nav. Dalībniekiem ir jābūt pietiekamai motivācijai darīt konkrēto ikdienas praksi un veltīt maksimālu uzmanības fokusu tikai tai, lai spētu gūt kopīgas emocijas ar visu kolektīvu, jo tikai kopīgās emocijas ļauj kolektīvam sinhronizēties un piedzīvot kolektīvo pacilājumu jeb pozitīvu sajūtu, ka visi ir pacilāti un pozitīvi papildīti no tā, ko dara. Teorētisko un empīrisko materiālu apkopojums arī norāda uz to, ka kopīgajām emocijām un spējai tās transformēt kolektīvajā pacilājumā ir būtiska visu dalībnieku maksimāla iesaiste. Tiek secināts, ka dalībnieki ar motivācijas trūkumu un negatīvu attieksmi pret kādu aspektu spēj ietekmēt visu kolektīva atmosfēru. Tas saistīts ar to, ka kopīgās emocijas nav pietiekami “līpīgas” un nenotiek visu dalībnieku sinhronizācija, tāpēc arī atsevišķos notikumos nerodas kolektīvā pacilājuma sajūta. Salīdzinot ar svētku fināla notikumiem, tajos dalībnieku masa ir tik daudzskaitlīga, ka dažu atšķirīgi domājošo un sajūtošo dalībnieku īpatsvars ir tik neliels, ka var tikt pārmāks, bet ikdienas praksēs arī viens dalībnieks ar atšķirīgu attieksmi var traucēt rituāla rezultātu rašanos kolektīvā.

4.3.3. Rituāla rezultāti: grupas vienotība, individuālā emocionālā enerģija, reprezentējošie simboli un morāles sajūta

Kā mijiedarbības rituāla rezultāti Dziesmu un deju svētku tradīcijas kontekstā tiek analizēta grupas vienotība, to reprezentējošie simboli, morāles sajūtas veidošanās un individuālā emocionālā enerģija, kas ir viens no būtiskākajiem elementiem ikdienas prakšu un svētku emociju dinamikas skaidrošanā. Empīriski šos rezultātus ir iespējams fiksēt, jo, lai gan pirmie trīs funkcionē kolektīvi, interviju datus parādās vairāki kvalitatīvi indikatori, kas

norāda uz šo rezultātu izpausmes līmeni un formām. Savukārt individuālu emocionālo enerģiju var salīdzinoši vienkārši noteikt ar interviju palīdzību.

Grupas vienotība

Vienotības īsais skaidrojums ir piederības izjušana grupai, un teorētiski tā ir mijiedarbības rituālu teorijas mērķis un būtisks iznākums. Tās veidošanos veicina visas rituāla sastāvdaļas, kas apskatītas iepriekš, tāpēc šajā apakšnodaļā tiks iezīmētas vairāk vienotības izpausmes ikdienas praksēs un svētkos. Aktīvākām un fokusētām grupām ar lielāku uzmanības fokusu ir augstāks vienotības līmenis un piederības sajūta grupai. Te vēlreiz būtu jāatsaucas uz diviem izvirzītajiem kolektīva darbības modeļiem – aktīvo un pasīvo. Ja aktīvajā ir lielāks fokuss uz kolektīva individuālajiem mērķiem, t.sk. koncertdzīvi un neformālajām aktivitātēm, tad kolektīvā ir iespējama lielāka vienotība ikdienas praksēs. Ja pasīvajā kolektīvā dalībniekiem ir grūti identificēt citu mērķi, kā vien svētkus, un ir vāji attīstīta koncertdzīve un neformālās aktivitātes, tad arī vienotība ikdienā būs mazāka. Teorētiski iespējams, ka pasīvā kolektīva dalībniekiem svētki radīs lielāku vienotības sajūtu nekā ikdienas norises, jo svētki ir viņu mērķis, bet viņiem iztrūks ikdienas vienotības ar savu kolektīvu, kas veicinātu ilgtermiņa iesaisti tajā. Empīriski fiksēt vienotības sajūtas lielumu ir sarežģīti, bet informantu teiktais liecina, ka aktīvie pašpietiekamie kolektīvi ar bagātīgām ikdienas praksēm svētkus nevērtē kā tik nozīmīgus un tie vairāk ir kā viens no notikumiem, bet mazāk viņi uzsver vienotības un kopības sajūtu svētkos gan kolektīva, gan visu dalībnieku līmenī. Izrietoši, šāds secinājums nav viennozīmīgi vērtējams, jo, lai gan svētki teorētiski nerada tik lielu vienotības sajūtu aktīvajos kolektīvos, iesaiste ikdienas praksēs ir stabilāka aktīvās darbības modeļa kolektīviem, līdz ar to arī viņu ieguldījums tradīcijas pārmantošanā. Lai saprastu teorētisko vienotības nozīmi, turpinājumā iezīmēti vairāki empīriskie piemēri.

Teorētiskais un empīriskais materiāls norāda, ka vienotību kolektīvos veido kopīgais uzmanības fokuss jeb izteikta darbība uz vienu mērķi. Pētot tos kolektīvus, kuru dalībnieki apraksta attiecības un atmosfēru tajos kā vienotu un izteikti draudzīgu, nākas secināt, ka šajos kolektīvos vadītāji vai paši dalībnieki ir spējuši izvirzīt kādu vienotu mērķi, pēc kā tiek ties. Kā viens piemērs minams kāds tautas deju ansamblis, kas izvirzījis mērķi būt atšķirīgiem no citiem kolektīviem un veidot unikālus pasākumus visā nozarē, kolektīvs ir arī aktīvs un oriģināls savās neformālajās aktivitātēs, rīkojot dažādus izbraucienus, grandiozas jauno biedru uzņemšanas, svētku svinēšanas un labdarības pasākumus. Šajā kolektīvā nozīmīga loma ir tā vadītājam, kurš pamatā ir šo ideju ģenerators, bet spējis pulcēt kolektīvā tādus cilvēkus, kas paši uzņemas iniciatīvu. Interesantā ikdienas dzīve un vadītāja aizrautība palīdz dalībniekiem būt nemītīgi klātesošiem kolektīva aktivitātēs, kolektīva norises tiek integrētas un dominē

viņu ikdienas dzīvē un kļūst par īpašu dzīvesstilu. Pēc teorijas, dalībnieku kopīgais fokuss ļāvis ritmiski sinhronizēties ikdienas mijiedarbības rituālos un veicinājis vienotu emociju apzināšanos, kas savukārt ļāvis nostiprināt grupas simbolus un atsaukt tos atmiņā tik bieži, ka kolektīva vienotība ir daļa no viņu identitātes. Atšķirīgs vienotības piemērs ir vēl kādam augsta līmeņa tautas deju ansamblim, kuri kā mērķi izvirza būt labākajiem valstī un veidot savu unikālo deju stilu, tāpēc visa uzmanība ir fokusēta uz kopīgajiem sasniegumiem. Arī viņiem ir plašs neformālo aktivitāšu loks, kuru īsteno kolektīva līderi, un kopā ar fokusu uz kolektīvo izaugsmi neformālās aktivitātes ļauj nostiprināt vienotus simbolus un padara paša kolektīva sasniegumus par vienotības simbolu.

Pretēji piemēri ir kolektīvi, kuros vienotība nerodas. Viens no tādiem ir arī kāds augsta līmeņa tautas deju ansamblis, kura mērķis līdzīgi iepriekš minētajam ir attīstīt savu deju stilu un fokusēt visu uzmanību uz kopīgajiem sasniegumiem, tikai atšķirībā no iepriekšējā kolektīva viņiem gandrīz nemaz nav nostiprinātas neformālās aktivitātes. Tā rezultātā kolektīva vienotība un simboli saistās tikai ar sasniegumiem, nav kolektīvu draudzīgu attiecību, dominē konkurējošas attiecības un individuālais dalībnieku sniegums. Vēl viens piemērs ir koklētāju ansamblis, kurā dalībnieces nespēj vienoties par kopīgiem mērķiem un darbības virzienu, neveicina neformālās aktivitātes un par vienīgo vienotības simbolu ir padarījušas mīlestību pret kokles spēli:

“Vienkārši nav nevienas meitenes, kas uzņemtos organizāciju. Mums arī intereses ir ļoti dažādas, reizēm domas pat nesakrīt par to, kur gribam iet un spēlēt vai nespēlēt, kādos projektos piekrist un nepiekrist. Tagad pat dalās domas par finansiālajiem jautājumiem. [...] Mēs visas mīlam spēlēt kokli, visām patīk braukt uz Dziesmu svētkiem, ja tur ir normāla programma, un mēs jūtamies komfortabli viena otras sabiedrībā. Nav tā, ka viena otru nenormāli mīlam vai neciešam, es ceru...” (Sieviete, 21 gads, koklētāju ansamblis)

Izrietoši, kolektīvā dominē individuālais aspekts, nevis kolektīvais – kopīgais uzmanības fokuss ir tikai uz kokles spēli, tāpēc tikai uz tā pamata var veidoties kopīgas emocijas un no tām izrietošā vienotība un grupas simboli. Lai gan, no vienas puses, var šķist, ka šāds vienotības veidošanās modelis nedod ilgtermiņa ieguldījumu svētku tradīcijas pārmantošanā, koklētāju ansambļos specifiskais ir dalībnieku ilggadīgi attīstītās individuālās prasmes, kas ir dalībnieku motivācijas pamatā. Intervijas norāda, ka arī svētkus dalībnieki neuztver kā kaut ko nozīmīgu un ka tie koklētājiem nesniedz spēcīgu emocionālo saviļņojumu, jo arī svētkos koklētāju ansambļiem nav citas kopīgas aktivitātes ārpus repertuāra. Tomēr individuālas vēlmes un iespēja attīstīt sevi svētkos ir motivācija piedalīties.

Jautājums, vai šāds pats princips būtu pielāgojams plašākajai svētku dalībnieku daļai – koristiem un dejotājiem. Teorētiski skatoties, visdrīzāk, jā, un tas jau notiek arī praktiski – svētkos piedalās arī tādi kolektīvi, kuros nav izveidojusies vienotība ikdienas praksēs. Tikmēr empīriskie dati norāda, ka dalībnieku mainība pirms un pēc svētkiem šajos kolektīvos un

kolektīvos kopumā ir visai liela, tāpēc piederības trūkums kolektīvam un balstīšanās tikai uz individuālo motivāciju kā dziedātājam vai dejojājam nedod pamatu iesaistīties ikdienas praksēs svētku starplaikā un piedalīties vairāk nekā vienos svētkos. Vienotības sajūtai kolektīvā ir jābūt, lai motivācijai individuāli radoši izpausties būtu kāds efekts uz svētku saglabāšanu ilgtermiņā. To uzskatāmi parāda kādas jauniešu deju kolektīva dalībnieces (20) teiktais par ilgtermiņa iesaistes un neformālo pasākumu korelāciju:

“Mums ir kaut kāda tā kopības sajūta, un ir riktīgi daudz palikuši no tiem pašiem pirmsākumiem, reāli, kas jau sākumā dejoja, cik jau... 6–7 gadi tūliņ būs riņķī. Vienkārši forša kompānija, un mēs arī nevis tikai, piemēram, dejojām darba dienās, bet mēs arī brīvdienās atpūšamies kopā, nevis viss kolektīvs, bet kaut kādi tur savācamies. Tā kopības sajūta, un, jā, es īstenībā iepazīnos tur ar savu draugu, ar kuru es jau kopā kādus 3 gadus.” (Sieviete, 20 gadi, jauniešu deju kolektīvs)

Izrietošais secinājums no teorētiskās un empīriskās vienotības analīzes ir, ka tās veicināšana ir ilglaicīgs un ikdienas prakšu ietvaros īstenojams uzdevums. Savukārt tās ieviešanu ikdienas mijiedarbībā palīdz skaidrot analizētais emocionālās enerģijas koncepts.

Grupu reprezentējoši simboli

Grupas simboli var būt jebkādi objekti, kas reprezentē tās vienotību, un uz tiem parasti vērsts grupas uzmanības fokuss. Ar amatiermākslas kolektīviem saistīto grupu simboli ikdienas praksēs var būt ar kolektīvu saistītā simbolika, nosaukums, nostiprinātās ikdienas prakses, tradīcijas un rituāli, izpildītais repertuārs, vadītājs, kolektīva pārstāvētā vieta, specifiski kolektīva veidoti pasākumi, aktivitātes un tamlīdzīgi objekti, ar ko dalībnieki asociē sevi kolektīvā līmenī. Svētkos par simbolu var tikt uzskatīti paši svētki, notikumi tajos, virsvadītāji un virsdiriģenti, citi iesaistītie mākslinieki, norises vietas, svētku simbolika, arī dažādi neformālie un sadzīvīskie notikumi, vietas un lietas, ko pieredz dalībnieki, var kļūt par simboliem, asociētiem ar svētkiem (piemēram, kāds kolektīvs visu svētku nedēļu nēsāja līdz uz kartona izveidotu talismanu). Šo simbolu uzdevums ir stiprināt un papildzināt īstermiņa emocijas grupā, transformējot to ilglaicīgajās emocijās un veicinot vienotību, kas ir īpaši nozīmīgi pēc rituāla beigām, jo ar to palīdzību iespējams atsaukt atmiņā emocionālo pieredzi un palielināt emocionālo enerģiju. Tas savukārt nozīmē, ka dalībnieki pēc ikdienas praksēm un jo īpaši svētkiem apzināsies šos simbolus individuālā līmenī un ar refleksijas palīdzību viņiem būs iespēja atdzīvināt kolektīva vienotību, kaut teorētiski ar daudz mazāku intensitāti, nekā klātbūtnes mijiedarbībā. Ja ikdienas prakses ir pietiekami regulāras, lai simbolu iedzīvināšanas aspekts ārpus rituāliem nebūtu tik svarīgs, tad svētku kontekstā ar tiem saistītie simboli kļūst īpaši nozīmīgi, lai dalībnieki piedzīvotu nākamo piecgades ciklu.

Problēma ir tajā, ka arī simboli ar laiku zaudē spēku, ja netiek uzlādēti ar jauniem rituāliem. Tas nozīmē, ka tādām cikliskām pasākumiem, kādi ir Dziesmu un deju svētki, ir jāpielāgo citi mehānismi, kas ļautu uzturēt simbolus dalībnieku atmiņās un vēlēties iesaistīties

nākamajā svētku mijiedarbībā. Balstoties uz teorētiskajiem un empīriskajiem materiāliem, var izvirzīt divus variantus, kā atjaunot ar svētkiem saistītos simbolus. Pirmajam par pamatu var izmantot Olimpisko spēļu atklāšanas piemēru, kas, pēc pētnieku pieņemtā, simbolu atjaunošanas nolūkā ar katrām spēlēm kļūst arvien izšķērdīgākas (Rossner & Meher, 2014). Kā vienu no Dziesmu un deju svētku ilgtermiņa nozīmīguma uzturēšanas variantiem varētu izvirzīt līdzīgu principu – katriem svētkiem būtu jābūt arvien grandiozākiem un jāpiesaista arvien plašākas masas. Svētku vērienu novērtēt var ar dažādiem parametriem, no kuriem statistikas dati par dalībniekiem un skatītājiem ir visvieglāk konstatējams faktors, un tas šobrīd liecina, ka vēriens tik tiešām pieaug ar katriem nākamajiem svētkiem (Hermāne, 2018). Grūtāk ir runāt par vēriena palielināšanos māksliniecisko faktoru kontekstā, bet empīriskie dati norāda uz indikācijām, ka repertuārs kļūst arvien sarežģītāks un mākslinieciskās prasības arvien augstākas. Jautājums, vai šāda vēriena paplašināšana veicina svētku simbolisma saglabāšanos piecu gadu periodā. Interviju dati norāda, ka negatīvi var tikt vērtēti visi šie aspekti – māksliniecisko prasību celšana, repertuāra sarežģītība, kā arī lielais dalībnieku un skatītāju skaits, kas neļauj pašiem dalībniekiem baudīt svētkus un justies īpašiem. Turklāt ilggadējie svētku dalībnieki norāda, ka ilgstoša līdzdalība svētkos var mazināt īpašo emocionālo pieredzi, tāpēc šis varētu nebūt vislietderīgākais variants vienotības simbolu atjaunošanai (lai gan svētku vēriens ir lietderīgs citos aspektos, kā jaunu dalībnieku un skatītāju piesaistei, to vērtības kā latviskās identitātes simbola palielināšanai u.tml.).

Otrs variants ir svētku simbolu iekļaušana ikdienas praksēs, kas atgādinātu par svētkos saņemtajām emocijām. Empīriskajos datos atklājās, ka augstākais, pēc kā liela daļa dalībnieku tiecas ikdienas praksēs, ir iegūt svētku sajūtām pielīdzinātas emocijas, līdz ar to var teikt, ka spēcīgās emocijas pašas par sevi ir viens no svētku simboliem, kuru ikdienā iespējams atjaunot, piedzīvojot līdzīgas emocijas mazākā mērā. Dalībnieki reizēm intervijās pielīdzina kādus starpsvētku posma koncertus svētkiem, tomēr vairums arī atzīst, ka svētkos piedzīvotās spēcīgās emocijas ir specifiskas un unikālas. Protams, ikdienā atjaunot svētku simbolus iespējams, atsaucot atmiņā svētku pieredzi – daloties un reflektējot par kopīgiem notikumiem un stāstiem, skatoties fotogrāfijas, klausoties ierakstus un tamlīdzīgi. Tomēr tas ir visai selektīvs un individuāls process, kas neatsauc visas grupas atmiņā svētkos iegūto vienotību, tāpēc svētku simboliem ikdienā jābūt regulāriem, mērķtiecīgiem un jāaptver visa kolektīva kopīgā atmiņa.

Balstoties uz darbā iegūtajiem datiem, tiek izvirzīts pieņēmums, ka svētku simboli ikdienā var būt ikgadējās skates un atsevišķi koprepertuāra vai liela mēroga pasākumi. Lai gan 4.1.3. un 4.1.4. apakšnodaļā jau tika aprakstīta skašu pretrunīgā daba, kas dod ambivalentas emocijas, tās kā plānots, obligāts un uz svētku repertuāru vērsts pasākums ietver

pilnīgi visus kolektīvus, kas vēlas būt daļa no tradīcijas kopienas. Tās raisa diskusijas par vērtēšanas godīgumu, repertuāra atbilstību un organizatoriskajiem procesiem, bet mijiedarbības rituālu teorijas kontekstā to būtiskākā funkcija ir darboties kā svētku tradīcijas simbolam, uzturot to aktualitāti un nozīmību garajā starpsvētku periodā. Viens riska aspekts ir tajā, ka tās ir viens no negatīvākajiem ikdienas prakšu aspektiem, bet, pēc teorijas, arī negatīvas kopīgas emocijas rada dalībnieku vienotību. Iespējams, tas ir viens no iemesliem, kāpēc dalībnieki empīriskajos datos nenorāda, ka skašu dēļ vēlētos pārtraukt līdzdalību, jo tām ir liels spēja saliedēt un veidot piederību kolektīvam. Otrs riska aspekts saistīts ar to, ka skates kā svētku simbols ikdienā var tikt ievirzīts negatīvā virzienā, tāpēc šis būtu organizatoriem risināms jautājums par pēc iespējas objektīvāku un pārredzamāku vērtēšanas sistēmas ieviešanu skatēs. Arī koprepertuāra pasākumi var būt kā svētku simbols ikdienas praksēs, jo, pēc empīriskajiem datiem, tiem ir spēja atsaukt atmiņā svētku emocijas un pieredzi, tie pēc struktūras nereti atgādina svētkus (daļa adaptē arī svētku nosaukumu), tajos piedalās tie paši virsvadītāji un virsdiriģenti, kā arī tiek izpildīts svētku repertuārs. Informantu teiktais gan liecina, ka koprepertuāra pasākumi nav visai iecienīti kolektīvu vidū, jo gatavot obligāto repertuāru vairākus gadus pirms svētkiem un atstājot novārtā savu individuālo kolektīva repertuāru ir vairāk slogs nekā prieks, tāpat ne vienmēr šie pasākumi ir labi apmeklēti un kvalitatīvi organizēti. Atsevišķām grupām, īpaši svētkos marginālajām, kā sievietēm, vīru, senioru kolektīviem, koprepertuāra pasākumi tomēr var būt nozīmīgs svētku simbols. Savukārt aktīvās darbības modeļa kolektīviem, kuriem ir mērķis attīstīt savu unikālo pieeju, ir iespēja veidot savus liela mēroga pasākumus, kuri spētu dot svētkiem pielīdzināmas spēcīgas pozitīvas emocijas, kas uzlādē viņus ikdienā un atsauc atmiņā svētku pieredzi.

Vēl viens teorētiskais aspekts, kas norāda uz svētku simbolu implementēšanu ikdienas praksēs, ir augstāka līmeņa vienotība specifiskai savstarpēji pazīstamai grupai, nevis fokusētam pūlim, kāds tas ir svētkos. Ja fokusētais pūlis, ko R. Kolins pielīdzina B. Andersona “iedomātajām kopienām”, nav savstarpēji pazīstams un tādējādi pēc mijiedarbības rituāla nespēj tik viegli iedzīvināt simbolus savā dzīvē, tad specifiska savstarpēji pazīstama grupa to spēs labāk, izmantojot dažādas personīgas pieejas, kā uzrunas, saukšanas vienam otru vārdā, dalīšanās ar personīgo pieredzi un atmiņām un tamlīdzīgi.

Morāles standarti

Morāles standartiem kā rituālu rezultātiem teorijā ir pievērsta mazāka ievērība, bet to galvenais uzdevums ir aizstāvēt grupas simbolus no tai nepiederošajiem vai arī tiem grupas biedriem, kuru uzvedība ir devianta. Amatiermākslas kolektīvu kontekstā tas nozīmētu, ka dažādo grupu līmeņos būtu jābūt vienprātībai par to, kas ir grupas simboli un no tiem izrietošā

sagaidāmā dalībnieku uzvedība un kopējās kolektīva vērtības. Ikdienas prakšu kontekstā principā kā par spēcīgi vienotu grupu var runāt tikai viena konkrēta kolektīva ietvaros. Dati liecina, ka dalībnieki sagaida no saviem kolektīva biedriem, ka tie būs gatavi iekļauties un pieņems kolektīvā pastāvošo kārtību. Tas nozīmē, ka dalībniekiem jāpieņem arī kolektīvā izvirzītie mērķi, ja tas nenotiek, tad dalībnieks varētu saņemt pretestību un iebildumus no citiem kolektīva biedriem, kā arī nejusties vienots ar kolektīvu. Tāpat dalībniekiem ir jābūt gataviem pieņemt kolektīvā izveidoto kārtību un hierarhiju, ja tāda ir. Kāda tautas deju ansambļa dalībniece (27) stāsta, ka jaunie dalībnieki apzinās, uz kādu kolektīvu nāk un ka viņiem būs jāvirzās augšup pa kolektīva hierarhiju, respektējot ilggadējos dalībniekus, tāpēc kolektīvā šāda kārtība nerada konfliktus un pastāv vienotība, neskatoties uz hierarhiski atšķirīgām grupām kolektīva iekšienē. Savukārt kāds vidējās paaudzes deju kolektīva dalībnieks (38) izsakās nicinoši par jaunajām dalībniecēm, kuras nerespektē ilggadējās dalībnieces un neņem vērā dalībnieku hierarhiju, tāpēc kolektīvā ir izveidojušās iekšēji nošķirtas un pat konfliktējošas grupas, kopumā negatīvi ietekmējot kolektīva vienotību.

Svētku dalībnieku grupas kontekstā vienota morāle nozīmētu visu iesaistīto cieņu pret tās simboliem. Teorētiskā un empīriskā materiāla analīze norāda, ka tas ir viens no svētku pieredzes kā mijiedarbības rituāla riskiem. Empīriskie dati liek apšaubīt, ka ar svētkiem asociētie simboli viennozīmīgi raisa cieņu visos dalībniekos. Kā piemēru var minēt plašās diskusijas un lielāko strīdu avotu par repertuāra piemērotību, mākslinieciskās vadības prasības, arī jau pieminēto skašu sistēmas korektumu. Principā šīs diskusijas parāda, ka ir dalībnieki un kolektīvi, kuri būs vērsti pret šiem simboliem, tādā veidā sašķeļot tradīcijas kopienas un mazinot tās vienotību. Kā pretarguments tam ir tradīcijas demokrātiskā daba, kam būtu jāreķinās ar plašāku grupas dalībnieku viedokli, tomēr no mijiedarbības rituālu perspektīvas šādu diskusiju esamība un acīmredzama vēršanās pret kādu no simboliem ir apdraudējums kopienas vienotībai. Līdz ar to organizatoru uzdevums būtu veicināt atvērtas diskusijas pēc iespējas laicīgāk, lai radītu sajūtu, ka dalībnieku kopiena ir uzklausi, pirms kaut kas tiek ieviests, un ka viņu viedoklis ir vērā ņemams.

Emocionālā enerģija

Teorijas analīze liecina, ka emocionālā enerģija varētu būt nepieciešamais iztrūkstošais posms Dziesmu un deju svētku laikā iegūtā emocionālā pacilājuma un tā lomas uz tradīcijas pārmantošanu un saglabāšanu skaidrošanai. Lai gan emocionālā enerģija ir individuāls mērs, tā ir galvenais sociālo aktivitāšu virzītājs, jo tikai no kopīgo emociju pieredzes iespējams iegūt individuālo emocionālo pieredzi. Empīriskie dati liecina, ka amatiermākslas kolektīvu dalībniekiem ir neapzināta šajā teorijā balstīta vēlme ar jebkuru

ikdienas prakšu vai svētku aktivitāti palielināt pozitīvo emocionālo enerģiju, ko ar veiksmīgiem rituāliem tie veiksmīgi investē jaunās mijiedarbībās, kas savukārt nodrošina ilgtermiņa iesaisti svētku tradīcijā un amatiermākslas kustībā. Par emocionālās enerģijas esamību un darbības principiem liecina vairāki empīriski pierādāmi faktori: 1) dalībnieki sajūt to, kā kolektīvu prakses var emocionāli uzlādēt un arī iztukšot; 2) individuālā emocionālā enerģija ir kolektīva mijiedarbību rezultāts; 3) kolektīvu praksēs parādās gan augstas, gan zemas emocionālās enerģijas rādītāji; 4) mijiedarbības uzsākšana ar augstu emocionālo enerģiju pozitīvi ietekmē ilgtermiņa līdzdalību kolektīvā; 5) Dziesmu un deju svētku pieredze parāda emocionālās enerģijas veidošanās dinamiku.

Pirmais, dalībnieki jūt, ka kolektīva prakses viņus var gan emocionāli uzlādēt, gan iztukšot. Šī sajūta parasti nav saistīta ar enerģiju kā tādu, jo vairākkārt dalībnieki norāda, ka, neskatoties uz nogurumu, viņi jūt gandarījumu un citas pozitīvas emocijas par paveikto darbu (mēģinājumos, koncertos vai jebkurā citā kolektīva praksē). Emocionālā enerģija vairāk izpaužas pēc mijiedarbības kā pēcgarša jeb sajūta, ka kopīgi paveiktais ir devis pozitīvas vai negatīvas sajūtas un ka ir iegūts spēks un vēlme iesaistīties turpināt darboties. To apliecina pāris dalībnieču interviju citāti:

“Kādreiz pašam enerģija, kad dejojās. Un arī kolektīvam, kas ir interesanti, kādreiz tāda sajūta, ka nupat visiem dejojās – ir enerģija un spēks. Reizēm liekas, ka visi pūš un elš, nav spēka un enerģijas, nav dejojama vieta. Kādreiz kaut kas tevi nes un izdodas, kādreiz nav un neizdodas.” (Sieviete, 49 gadi, vidējās paaudzes deju kolektīvs)

“Ir reizes, kad es eju ārā no mēģinājuma super priecīga un laimīga un tā kā pilnībā pacilāta un viss ir tik superīgi, un ir bijis tik izcils mēģinājums, un es tur tik labi esmu nodziedājusi, un mēs visi saslavēti, un tad ir tie mēģinājumi, kad viss slikti.” (Sieviete, 25 gadi, jauktais koris)

No tā izriet, ka atbilstoši teorētiskajā daļā noteiktajiem principiem promocijas darba empīriskajā daļā emocionālās enerģijas kāpumus un kritumus ir iespējams fiksēt ar pašziņojumu jeb šajā gadījumā interviju palīdzību, kas parāda dalībnieku subjektīvo pieredzi pēc konkrētām mijiedarbībām. Tāpēc par emocionālās enerģijas veidojošajiem aspektiem ikdienas praksēs un svētkos var uzskatīt 4.2. apakšnodaļā veikto pozitīvo un negatīvo emociju aspektu analīzi.

Otrais, šajos citātos parādās vēl viens būtisks emocionālās enerģijas aspekts – lai gan tā ir individuāla, tā veidojas kolektīva mijiedarbībās, jo dalībnieki saista savas sajūtas ar citiem. Īpaši pirmajā citātā dalībniece uzsver, ka visi jūt – ir enerģija un spēks, kas ir viens no emocionālās enerģijas rādītājiem. Ja analizētu katru šādu atsevišķu ikdienas prakšu mijiedarbību, visdrīzāk varētu novērtēt, cik veiksmīgas vai neveiksmīgas ir katras aktivitātes kā rituāla sastāvdaļas, kas izskaidrotu, kāpēc vienas ir veiksmīgas un dalībnieki iegūst nepieciešamos rituāla rezultātus, bet kāpēc citas tādas nav. Kāda deju kolektīva dalībniece norāda, kā individuālā emocionālā labklājība saistīta ar kolektīva kopējo atmosfēru:

“Mēdz būt tā, ka vienam garstāvoklis ir tāds, ka viss, šodien es gāzīšu kalnus, būšu jokupēteris, būšu kolektīva dvēselīte. Tajās dienās, kad visi tiešām ir tādi pozitīvi uzlādēti, tad ir arī tā vislabākā sajūta un tu noķer tos knifīnus.” (Sieviete, 21 gads, tautas deju ansamblis)

Citātā var izšķirt divas lietas – pirmkārt, visu kopēja pozitīva uzlāde notikusi no veiksmīgām rituāla sastāvdaļām, kas rezultējas un tiek sajūts kopīgā pacilājumā. Otrkārt, pēc tam dalībniekam ir iegūti veiksmīgam rituālam piederīgi rezultāti, tajā skaitā emocionālā enerģija, kas veido sajūtu, ka dalībnieks ir piederīgs kolektīvam un ka jaunās kolektīva mijiedarbībās viņš var iesaistīties kā līderis un ietekmēt kopējās emocijas. Praktiski empīriski ir gandrīz neiespējami novērtēt, kuri aspekti veicina veiksmīgus rituālus un ar kādām ilgtermiņa emocijām jeb emocionālo enerģiju katrs individuāls dalībnieks noslēdz rituālu un pārmanto nākamajā rituālā. Šāda veida empīriskie dati vairāk noder, lai fiksētu teorijā aprakstītos elementus.

Trešais, kolektīvu praksēs ir redzams, kā darbojas augstas emocionālās enerģijas rādītāji – pārliecības un spēka sajūta, pacilātība un entuziasma pieaugums pēc mijiedarbības, rodas iniciatīva rīkoties un spējas dominēt konkrētās situācijās, dalībniekiem ir labas sajūtas par sevi, piederību grupai un vietu grupas aktivitātēs. Iepriekš minētajā citātā redzams izteikti pozitīvs piemērs, kurā daudzi kolektīva dalībnieki uzrāda augstu emocionālo enerģiju, tāpēc par enerģijas līderiem kļūst liela daļa kolektīva biedru, kas veicina pozitīvo emociju infekciozitāti un uztur grupas vienotību. Tāpat šī un cita kolektīva piemēri parāda, ka ar laiku tie dalībnieki, kas iesaistās ilgermiņā ar sākotnēji zemāku emocionālo enerģiju, ar veiksmīgu mijiedarbības palīdzību palielina pozitīvu emocionālo enerģiju un kā indivīdi piedzīvo izaugsmi. Ja iepriekšējā citātā parādījās, kā kopējā kolektīva atmosfēra un mijiedarbības veicina atsevišķu dalībnieku iniciatīvas spēju, tad kāda senioru deju kolektīva dalībnieks novērojis, ka ar laiku jaunie dalībnieki iegūst pārliecību:

“Ļoti daudz cilvēki, kas ir sākuši dejojot, ar laiku viņi kļūst pārliecinātāki par sevi. Viņi zina, ka to un to var. Jo, kamēr cilvēks nav izbaudījis sajūtas, kad viņš tiek nedaudz tā kā stūrī iedzīts, viņš tur cenšas visādi, tur šur tur pazust. A šeit viņam vairs nav kur dēties, viņam nav, kur atkāpies, jo aiz muguras nāk virsū citi dejojāji, un tev tikai caur skatuvi ir iespēja aiziet. Pirmajā brīdī pilnīgs šoks.” (Vīrietis, 49 gadi, senioru deju kolektīvs)

Dati liecina arī par neveiksmīgām mijiedarbībām ar zemas emocionālās enerģijas rādītājiem – dalībnieki nav motivēti un nesajūt iniciatīvu, jūtas nenovērtēti, nespēj veidot piederību grupai un saistīt sevi ar tās mērķiem, kas kopumā nerada vēlmi iesaistīties kolektīva praksēs turpmāk. Kādas jauktā kora dalībnieces (25) stāstītais par iepriekšējā kolektīva nomaiņu parāda, kā praktiski zema emocionālā enerģija samazina motivāciju iesaistīties atkārtotās mijiedarbībās:

“Šitas bija tāds ļoti liels atvieglojuma brīdis, kad viss ir nodziedāts, bet man arī bija tik kaut kāda vienlaikus iekšā sajūta, ka ir tik ļoti daudz ieguldīts, bet tomēr tik maz iznācis ārā, ka es pēc tam gribēju nevis ar kori iet nosvinēt, bet ka man gribējās ātrāk projām. To sajūtu es vēl sev neesmu atšķetinājusi pati, kāpēc tā bija. [...] Man likās, ka es esmu izdarījusi lielu darbu, bet es nenokēru to kopības sajūtu, un tāpēc man arī nebija sajūta, ka es pēc kora gribu iet kaut ko svinēt un tur kopā atpūsties. [...] Es centos

uzņemties ļoti daudz iniciatīvas un visu ko darīt tur, bet es sapratu, ka es ieguldu ļoti, ļoti daudz enerģijas un maz nāk ārā, tāpēc es šogad izlēmu nomainīt kolektīvu.” (Sieviete, 25 gadi, jauktais koris)

Piemērs ilustrē, kā kolektīvā dalībnieces individuālais emocionālās enerģijas līmenis sākotnēji ir bijis pietiekami augsts, lai viņa entuziastiski uzņemtos dažādas iniciatīvas. Toties pārējā kolektīvā nav bijis tik augsts emocionālās enerģijas līmenis un iniciatīvas daudzums, kas acīmredzot neļāvis fokusēties uz kopīgiem kolektīva mērķiem un piedzīvot kopīgas emocijas, transformējot tās kolektīva vienotībā un augstā emocionālajā enerģijā individuālā līmenī.

Tas parāda arī kolektīva līderu un aktīvistu nozīmi veiksmīgu mijiedarbības rituālu radīšanā – viņu uzkrātā emocionālā enerģija ļauj izrādīt iniciatīvu un inficēt citus ar dažādām pozitīvām emocijām, kas pēcāk rada grupas vienotību. Intervijās dalībnieki nereti min kādu dalībnieku, kurš tiek saukts par kolektīva “dvēseli” vai līderi un kura aktivitātes spēj aizraut citus kolektīvā. Vienā piemērā jauniešu deju kolektīva dalībiece stāsta par kādu puisī, kuram piedēvē spēju satuvināt kolektīvu:

“Mums viens puisis atnācis, nu labi, viņam laikam ir 35 gadi, cik nu puisis, bet viņš tāds nenormāli, viņš visu laiku var runāt, un viņš vienmēr pirms koncertiem var visus tā uzvilkt, tā ka riktīgi labās emocijas ir. Man liekas, ka vairāk tā kā koncerti mūs satuvina, jo tad ir kaut kā, ka tu aizbrauc uz nepazīstamu pilsētu, nepazīstamu vietu, mums tur iedod kaut kādu telpu, mums tur ir jāģērbjas, jātaisās, un viņš vienmēr kaut kā pirms tā koncerta māc tā kā uzkurināt tās pareizās emocijas pirms tās dejošanas. Man liekas, viņš ir tas, kurš vairāk mūs satuvina nevis tā kā, kad kolektīvā kaut kā paši, bet ka tas viens puisis, ka viņš visu laiku.” (Sieviete, 20 gadi, jauniešu deju kolektīvs)

Šajā citātā principā izpaužas indivīda ar augstu emocionālo enerģiju spēja radīt kopējas emocijas kolektīvā un tā veicināt vienotību, turklāt, visdrīzāk, viņš pats jau ir iemantojis kolektīva simbola statusu, kam pašam par sevi piemīt spēja radīt veiksmīgus mijiedarbības rituālus. Intervijas norādīja arī uz to, ka starp pašiem informantiem ir kolektīvu līderi un no viņu perspektīvas ne vienmēr emocionālo enerģiju ir vienkārši noturēt augstā līmenī, īpaši tajos gadījumos, kad aktīvajiem dalībniekiem ir iniciatīva, bet pašiem, iespējams, trūkst harisma, kas palīdz “inficēt” citus ar pozitīvām emocijām. Piemēram, kāda pūtēju orķestra dalībiece (21) stāsta par puisī, kurš ir jautrs un pilnībā maina atmosfēru kolektīvā ar savu klātbūtni vien. Grūtāk ir tiem dalībniekiem, kuru augstā emocionālā enerģija ļauj izrādīt iniciatīvu un organizēt dažādas kolektīva norises, bet viņiem pašiem nepiemīt spēja aizraut, tāpēc nereti viņi nesaņem gaidīto atsaucību un tā krītas viņu emocionālās enerģijas līmenis.

Atšķirīgu līdera lomu, bet ar to pašu funkciju – ar saviem augstas emocionālās enerģijas resursiem uzturēt veiksmīgus kolektīva rituālus – ieņem kolektīvu vadītāji. Ievērojama daļa informantu norāda, ka vadītājam ir būtiska ietekme uz atmosfēru kolektīvā jeb uz to, cik veiksmīgas vai neveiksmīgas izvēršas kolektīva aktivitātes. Pirmkārt, vadītājiem ir jāspēj emocionāli “inficēt” dalībniekus ar kopīgām pozitīvām emocijām. Empīriskie dati norāda, ka bieži vadītājiem piemīt šāda spēja – viņi tiek saukti par kolektīva “dvēseli”,

“sirdi”, viņiem piedēvēta spēja noturēt atmosfēru kolektīvā un panākt, ka kolektīvs ir specifisks un bez konkrētā vadītāja tāds nebūtu:

“Man liekas, ka tas ir ļoti atkarīgs no vadītāja, ļoti [...] To arī var redzēt – ja viņam ir sliktāks garastāvoklis, var just, ka arī mēs varam nedaudz uzvilkties līdzī. Ja viņš ir riktīgi priecīgs un aizrautīgs, arī mēs pavelkamies tam līdzī. [...] Ja viņš strādā 100 % tajā brīdī, viņš sagaida, ka mēs atdotu tikpat. Lai nav tā, ka viņš sevi ir izsmēlis un mums ir tāds meh. [...] Ja es redzu, ka [vadītājs] riktīgi rāda, ka vajag pasmaidīt, man gribas viņam pasmaidīt pretī. Ja viņš rāda, ka vajag skaļāk un aktīvāk, man arī gribas skaļāk un aktīvāk. Es noteikti pavelkos līdzī.” (Sieviete, 21 gads, jauktais koris)

Te parādās, ka vadītājam līdz ar harismu ir arī augsta emocionālā enerģija un viņš ar šo pazīmju kopumu spēj pilnveidot kolektīva sniegumu un virzīt uz kopīgiem mērķiem. Šim kolektīvam raksturīga arī plaša koncertdzīve un neformālās aktivitātes, ko var skaidrot ar vadītāja spēju kolektīvā iesaistīt un uzlādēt dalībniekus ar augstu emocionālo enerģiju. Otrkārt, lai dalībnieki ar vadītāja palīdzību iegūtu augstu emocionālo enerģiju, vadītājiem ir pozitīvā veidā jāspēj motivēt dalībniekus. Kāda vidējās paaudzes deju kolektīva dalībniece (47) atzīmē, ka vadītājiem ir jābūt pozitīvi ievirzītiem – “mīlestību uz deju var panākt tikai tad, ja saki cilvēkam labu, nevis kad visu laiku baksti”. Uz šo aspektu norāda vairāki atsevišķu kolektīvu dalībnieki – ir vadītāji, kuri nespēj dalībniekus motivēt pozitīvi un tikai norāda uz kļūdām. Viens tautas deju ansambļa dalībnieks atzīmē, ka pat gadījumā, ja pārmetumi nav vērsti viņa virzienā, rodas sliktas sajūtas. Teorētiski skatoties, katra šāda mijiedarbība, kurā dalībniekiem tiek kaut kas pārņemts, rada kolektīvā kopējas negatīvas emocijas, bet ar šādām emocijām nevar radīt vienotības simbolus, tāpēc tās pazemina emocionālo enerģiju. Kopumā intervijas gan parāda, ka vadītāji visbiežāk ir tādi līderi, kas spēj paaugstināt emocionālo enerģiju – viņi mobilizē dalībniekus darbam, motivē, veicina pašapziņu, iedrošina un rada pacilātības sajūtu, kā, piemēram, šajā tautas deju ansablī:

“Mums pirms katra koncerta ir tradīcija nostāties aplīti un teikt Dieva vārdus, Zane stāsta savas emocijas parasti, mēģina mums iedvest to koncerta sajūtu, koncerta garu, un viņai vienmēr izdodas atrast tos īstos vārdus, kas riktīgi uzmundrina, pacilā.” (Sieviete, 21 gads, tautas deju ansamblis)

Ceturtais, datos parādās, ka ienākšanai mijiedarbībā ar augstu emocionālo enerģiju ir ietekme uz tālākajām mijiedarbībām – tās ir veiksmīgākas, nodrošinot stabilu mijiedarbības rituālu ķēdi jeb aktivitāšu nodrošināšanu ilgtermiņā. Kā norāda šis citāts, tad dalībnieki apzinās emociju infekciozitāti un to spēju “pielipt” visam kolektīvam kā kopumam:

“Reizēm kāda ir tā atmosfēra, jo ir tā, ka tas jebkurā kolektīvā – ja aizej un kāds kaut ko pozitīvu vai jautru pasaka, vadītājs kaut ko labu pasaka vai kaut kas savstarpēji labs notiek. Vai tu izej ārā dejā un kulisēs notiek kaut kas smieklīgs, vai kaut kas notiek un tu ar acs kaktiņu redzi, tad iziet tā jautrības dzirkstelīte pa visiem, ka pilnīgi kā ugunīņu piešauj – viss aiziet!” (Sieviete, 49 gadi, vidējās paaudzes tautas deju kolektīvs)

Šādi katrs individuālais dalībnieks tiek “aplīpināts” ar kopīgajām emocijām, kas pāraug kolektīvajā pacilājumā, un tā rezultātā no konkrētās mijiedarbības viņš aiziet ar pozitīvu emocionālo enerģiju. Kolektīvos, kuros ir ļoti augsts emocionālās enerģijas līmenis daudzos dalībniekos, ir viegli uzturēt kopējo kolektīvo pacilājumu un vienotību, jo tas ir viegli

pavairojams. Kā piemēru var minēt kādu pie aktīvā darbības modeļa piederīgu deju kolektīvu ar augstu iniciatīvas līmeni lielākajā daļā dalībnieku (kas ir viens no emocionālās enerģijas rādītājiem):

“Man jau liekas, ka tas ir lipīgi. Ja tu atnāc un neesi tik pozitīvs, tad tu tāpat tāds būsi. Jo, kad es atnācu, man visu laiku [viena dalībniece] teica: “Redzi, mēs arī tevi esam inficējuši.” Tā, man liekas, arī ir. Tu aizej, un tev tas pielīp, jo visi apkārt tev ir tādi. [...] Protams, ir tādi, kas tur tā kā varbūt malā sēdētāji, bet beigās jau viņi piedalās, bet nu lielākā daļa jau ir ļoti radoši, un visiem ir visādas idejas, un visi dara, un visiem patīk.” (Sieviete, 21 gads, tautas deju ansamblis)

Piektais un pats svarīgākais punkts mijiedarbības rituālu ķēdes analīzē ir emocionālās enerģijas veidošanās Dziesmu un deju svētkos. Iepriekš jau tika analizētas spēcīgās pozitīvās emocijas un vienotības sajūta, ko rada svētki. Tomēr, pēc rituālu teorijas vadoties, tieši augsta emocionālā enerģija ir pats galējais mijiedarbības rituālu rezultāts, ko dalībnieki spēj izjust individuālā līmenī un pārvērst motivācijā iesaistīties tālākās mijiedarbībās, respektīvi, pēc vieniem svētkiem just vēlmi iesaistīties nākamajos. Ņemot vērā piecgades ciklu, šis gan nav tik vienkāršs mijiedarbības rituālu ķēdes process, kāds ir parastās ikdienas prakšu situācijās. Empīriskie dati norāda, ka dalībnieki pēc svētkiem ir īpaši uzlādēti, piemēram, kāda vidējās paaudzes deju kolektīva dalībniece (26) salīdzina svētkus ar citiem nozīmīgiem pasākumiem, kā pašas kāzas – “pēc kāzām ir neliels tukšums, jo tam esi milzīgi gatavojies un pēkšņi tev nav nekā, pēc Dziesmu un deju svētkiem atbraucot nav tukšuma sajūtas, liekas, ka varētu kalnus gāzt”. Tas norāda, ka svētkos emocionālā uzlāde ir tik augsta, ka tā ir citā līmenī. Teorētiski to varētu skaidrot sekojoši – ikdienā dalībnieki iesaistās dažādās kolektīva praksēs, kas veiksmīga iznākuma gadījumā uzlādē viņu emocionālo enerģiju. Pieņemot, ka piecu gadu periodā starpsvētku ikdienas praksēs dalībnieki ir uzkrājuši apjomīgu augstas emocionālās enerģijas daudzumu, svētkos kā noslēguma mijiedarbības rituālu ķēdes posmā emocionālā enerģija tiek ieguldīta pilnā apmērā. Tā kā savu pozitīvo emocionālo enerģiju iegulda vairāki tūkstoši dalībnieku un viņus vada spēcīgi līderi ar vēl augstāku emocionālo enerģiju, tad dalībniekiem ir augsta motivācija fokusēties uz kopējo mērķi (svētku notikumiem) un iniciatīva pielāgoties arī ne pašiem komfortablākajiem apstākļiem, viņi sajūt spēcīgāko iespējamo kolektīvo pacilājumu, kas tiek pārvērsts tikpat spēcīgā vienotībā un kas ļauj sasniegt emocionālās enerģijas uzlādes kulminācijas punktu. Noslēdzot svētku notikumu mijiedarbības un uzsākot jauno piecgades ciklu, ir notikusi maksimālā iespējamā emocionālās enerģijas uzlāde, kas dod motivāciju iesaistīties turpmākajā ciklā. Ar nosacījumiem, ka ar svētkiem saistītie simboli un kopīgās atmiņas spēj ikdienā uzlādēt dalībnieku emocionālo enerģiju un jaunajā piecgades ciklā ar ikdienas praksēm tā tiek atkārtoti uzlādēta, pastāv liela iespēja, ka dalībnieki iesaistīsies nākamajos svētkos. Tādējādi emocionālā enerģija darbojas kā būtisks faktors svētku tradīcijas saglabāšanā un pārmantošanā. Jāņem vērā, ka šis ir ideālais modelis, kurā veiksmīgi ikdienas prakšu rituāli rezultējas veiksmīgā svētku rituālā.

Kā liecina negatīvo emociju analīze, pastāv šķēršļi, kas ne vienmēr ļauj nonākt pie emocionālās enerģijas paaugstināšanas un veiksmīgiem rituāla rezultātiem.

Nodaļas kopsavilkums

Noslēgumā secināts, ka Dziesmu un deju svētku tradīcijas kā mijiedarbības rituāla analīzē atšķirīgā kvalitātē un apjomā ir iespējams fiksēt visus rituālu elementus. Apkopotais teorētiskais materiāls par Dziesmu un deju svētkiem un empīriskie dati ļauj identificēt, kādām grupām iespējams veidot mijiedarbības rituālus un kā tās norobežo sevi no citiem. Ikdienas prakšu izpēte un izvirzītie aktīvās un pasīvās darbības modeļa kolektīvu veidi ļauj izdarīt secinājumus par atšķirīgiem principiem, kā kolektīvos veidojas kopīgais uzmanības fokuss un kā tas ietekmē tradīcijas saglabāšanu un pārmantošanu. Tāpat šie kolektīvu darbības modeļi ietekmē to kopīgās emocijas un noskaņojumu, kur būtiska nozīme ir tieši pozitīvo emociju radīšanā, lai rituāliem būtu veiksmīgs iznākums. Lai gan kolektīvais pacilājums ir sarežģīts koncepts, ar tā palīdzību var skaidrot svētku dalībniekiem grūti saprotamas spēcīgas emocijas. Svētku tradīcijas analīze gan norāda, ka svarīgāk par spēcīgo emociju atšķetināšanu ir izprast to funkciju rituālu rezultātu radīšanā. Dati norāda, ka svētku fināla notikumi visbiežāk ir emocionāli augstākais punkts, kas sniedz arī augstāko iespējamo vienotību, tomēr atšķirīgs ir tās līmenis, izejot no jau minētajiem kolektīvu darbības modeļiem. Grupu simbolu un vienotas morāles radīšanu lielā mērā ietekmē veiktā pozitīvo un negatīvo emociju veidošanās aspektu analīze, jo tos iespējams uzlādēt ar dažādām īstermiņa emocijām, kas sākotnēji var tikt izjustas individuālā līmenī un parādās interviju datos. Visbūtiskākā šajā apakšnodaļā bija emocionālās enerģijas koncepta analīze, jo ar šī koncepta palīdzību iespējams skaidrot ikdienas prakšu un svētku emociju dinamiku un atbildēt uz jautājumu, kāda ir emociju loma svētku tradīcijas pārmantošanā un tradīcijā.

5. Secinājumi un diskusijas: emocijas kā pārmantošanas priekšnosacījums Dziesmu un deju svētku tradīcijā

Šajā nodaļā izvērsti atspoguļoti secinājumi, veidojot sasaisti starp empīrisko datu analīzi un teorētisko ietvaru. Tos papildina diskusija par tālākajiem problēmjautājumiem.

5.1. Emociju socioloģijas teorētisko pieeju pielāgošana Dziesmu un deju svētku tradīcijas izpētē

5.1.1. Emociju socioloģijas priekšrocības un trūkumi tradīcijas pētniecībā

Teorētiskā ietvara izvēlei Dziesmu un deju svētku tradīcijas emociju analīzē bija jāņem vērā emociju un tradīcijas fenomenu starpdisciplināritāte. Abu fenomenu pētniecībā nav izteikti dominējošas zinātņu disciplīnas, kas, no vienas puses, ļāva izvēlēties starpdisciplināru pieeju, no otras puses, lika meklēt konkrētāku skatījumu, lai darbs būtu pēc iespējas fokusētāks. Ja tradīcijas fenomena izpētes specifika, kas saistās pamatā ar humanitāro un sociālo zinātņu atzaru, ļāva pieņemt daudzpusīgu skatījumu, tad emociju pētniecība ietver vēl plašāku zinātņu disciplīnu klāstu (arī tādas dabas zinātnes kā neirozinātne un medicīna), kuru atziņas bieži vien ir pretrunā cita ar citu. Tas savukārt nozīmē, ka emociju pētniecībā ir nepieciešams novilkt disciplināras robežas, kas pēc iespējas ņemtu vērā citu disciplīnu atziņas, tajā pašā laikā dotu nozīmīgu teorētisko fokusu gadījuma izpētē. Tika pieņemts, ka emociju socioloģija kā viena no pēdējos gados aktuālākajām socioloģijas apakšjomām varētu dot noderīgu perspektīvu. Tā pēta emocijas sociālā un kultūras kontekstā, kas ir nozīmīgi, jo:

1. Emociju ārējo izpausmi ietekmē indivīdu vieta sociālajā struktūrā un kultūras normās;
2. Ikviena tradīcija ir skatāma arī kā kultūras fenomens un process;
3. Svētku tradīcija ietver plašas iesaistīto grupas un tādā veidā ir sociāli nozīmīga;
4. Emociju socioloģijā ir plašs teorētisko pieeju klāsts, starp kurām ir arī tādas, kas ņem vērā citas, t.sk. dabas zinātņu, atziņas.

Darba autore apzinās, ka socioloģijas perspektīva neizskaidro pilnīgi visus ar emocijām saistītos aspektus, tomēr izvirza pieņēmumu, ka tieši svētku tradīcijas saglabāšanas un pārmantošanas procesos sociālie un kultūras aspekti ir visbūtiskākie un dod gana plašu ieskatu pētījuma problemātikā. Diskusijas vērts ir jautājums, kādi aspekti tiek atstāti novārtā un cik liela ir to nozīme tradīcijas saglabāšanas un pārmantošanas procesos. Tā, piemēram, socioloģiskā perspektīva atstāj par uzdevumu izpētīt citām disciplīnām emociju kognitīvās un bioloģiskās komponentes. Neapšaubāmi, cilvēka individuālais prāts un tā uztveres spēja ir visai unikāls un sarežģīts pētījumu objekts, ar ko var nodarboties kā neirozinātnes, tā

psiholoģija, bet tad izrietošs ir otrs jautājums – vai šāda izpēte piedāvātu atbildes uz jautājumiem, kā konkrētajā sociokulturālajā telpā iespējams veikt izmaiņas svētku tradīcijas procesos, ņemot vērā atsevišķu indivīdu? Sociokultūras aspektu izvirzīšana priekšplānā tradīcijas izpētē aptver plašāku iedzīvotāju kopumu (un svētku tradīcijas kontekstā tiek runāts par 87 % Latvijas iedzīvotāju, kas jebkad ir kādā veidā iesaistījušies šajā tradīcijā) un liek meklēt sociāli un kulturāli nozīmīgus risinājumus, kā ar tradīcijas pārmantošanas aspektu izpēti atbalstīt tās nodrošināšanu ilgtermiņā.

5.1.2. Tipoloģija emociju sociālās lomas un dinamikas analīzē

Mūsdienās pētnieki neapšaubā pieņemumu, ka emocijas ir ne vien sociāls fenomens, bet arī nozīmīgs citu sociālo fenomenu elements, starp kuriem tiek minēti arī dažādi svētki un notikumi, kādi ir Dziesmu un deju svētki. Tas nozīmē, ka emocijām piemīt arī dažādas sociālās funkcijas, kas virza indivīdu savstarpējās attiecības atkarībā no tā, kādi ir viņu emocionālie stāvokļi un pieredzes. Attiecīgi indivīdu emocionālā pieredze, īpaši apvienojoties kolektīvajā emocionālajā pieredzē, var būtiski mainīt sabiedrības procesu attīstību mikro, mezo un makro līmeņos. Šāda plaša socioloģiska perspektīva ir noderīga dažādu tematu izpētē, bet apgrūtina vienotu emociju jēdziena un raksturojuma definējumu. Sociologi nav spējuši vienoties par kopīgām emociju definīcijām, tāpēc arī promocijas darbā bija grūti atrast visaptverošu emociju skaidrojumu. Dažādu vispārīgu definīciju apkopojums norādīja, ka **emocijas var saistīt ar iekšēju novērtējošu stāvokli vai reakciju uz ārēju stimulu, kas ietver psiholoģiskus kognitīvus, neiroloģiskus, biheiviorālus, empīriskus un fizioloģiskus elementus**. Jau tas vien norāda, ka tikai un vienīgi socioloģija pilnībā nespēj izskaidrot visu emociju veidojošo elementu spektru. Turklāt viens jēdziens būtu tik komplicēts un starpdisciplinārs, ka uz tā pamata veikt empīrisku izpēti būtu teju neiespējami. Tāpēc viena no būtiskākajām atziņām bija skatīt emociju definīcijas konkrētas teorijas ietvaros, pieņemot, ka atsevišķa teorija un disciplīna nepiedāvā pilnvērtīgu skatījumu.

Vēl viena problemātika darbā bija ar emocijām saistīto jēdzienu neprecīza lietošana socioloģijā. Pētnieki diezgan brīvi un neprecīzi izmanto arī tādus jēdzienus kā emocijas, sajūtas, jūtas, afekts un noskaņojums. Pamatjēdziens visiem šiem jēdzieniem ir “afekts”, kas kā neapzināta un spontāna ķermeņa pieredze uz ārēju stimulu nepakļaujas kontrolei un tādēļ nav saistošs sociologiem. Apakšnozares nosaukumā tiek izmantots jēdziens “emocijas”, kas ir mazliet pretrunīgi. Sociologi visbiežāk pēta “sajūtas” – apzinātu ķermenisko pieredzi, kuru iespējams izpētīt ar plaši pieņemtām socioloģiskām metodēm. Savukārt emocijas var būt gan apzinātas, gan neapzinātas reakcijas uz ķermeņa afekta stāvokļiem un ir balstītas kultūrā un iepriekšējā pieredzē, tāpēc ir regulējamas. Neapzinātās emocijas ir problemātiski pētīt ar

tradicionālajām socioloģiskajām metodēm. Lai gan promocijas darbā ir meklētas iespējas pētīt emocijas plašākā kontekstā, var teikt, ka kritika pētīt tikai apzinātās sajūtas ir attiecināma arī uz šo darbu.

Darbā lietderīga bija emociju tipoloģija, kas ļāva emociju sociālos aspektus analizēt vispārīgi, ne pievēršoties katrai specifiskai emocijai. Par nozīmīgām darbā tika izvēlētas tādas tipoloģijas, kas sasaucas ar izvēlēto R. Kolinsa teorētisko pieeju:

1. **Pozitīvās un negatīvās emocijas** – grupēšana pēc valences ir noderīga, lai skaidrotu indivīdu mijiedarbības dinamiku kultūras un sociālajās struktūrās un parādītu, kā tiek veidotas un pārrautas saistības tajās. Svētku tradīcijas analīzē šī tipoloģija dod iespēju identificēt tos aspektus, kas norāda emociju dinamikas plūdumu no pozitīvā uz negatīvo polu un otrādi, tādējādi ietekmējot līdzdalības procesus tradīcijā;
2. **Īstermiņa jeb dramatiskās un ilgtermiņa emocijas** – ikdienā ar emocijām visbiežāk tiek saprastas pēkšņas un dramatiskas emocijas, kas izsit no ierastā līdzsvara, savukārt ilgtermiņa emocijas kā mērenākas un grūtāk pamanāmas piedzīvojam biežāk. Arī Dziesmu un deju svētku gadījumā redzams, ka sabiedrībā dominē viedoklis par spēcīgām pozitīvām emocijām un saviļņojumu, ko tajos var gūt. Tomēr tieši ilgtermiņa emocijas R. Kolins izmanto kā katras mijiedarbības gala iznākumu, kas var ietekmēt vēlmi atgriezties atkārtotos sociālos procesos – tas kā būtisks aspekts tiek ņemts vērā tradīcijas pārmantošanas izpētē;
3. **Sociālo emociju tipi** – emocijas kā individuālas, bet iegūtas sociālas mijiedarbības procesos; emocijas kā kolektīvas; treškārt, emocijas analīzē emocionālo klimatu un noskaņojumu kontekstā, kas ietekmē sabiedrības raksturojumu un procesu virzību tajā.

Tipoloģijas pārskats ļauj secināt, ka socioloģiskai emociju izpētei nav nepieciešams analizēt katras emocijas būtību, jo uz emociju sociālo lomu un dinamiku dažādu sociālo procesu un fenomenu ietvaros var norādīt divu vai nedaudz vairāk tipu emocijas. Svētku tradīcijas analīzē būtiski ir ņemt vērā, ka:

1. Emocijas ir ne tikai individuālas, bet arī ar spēcīgu kolektīvo ietekmi;
2. Biežāk dominējošas un sociālos procesus virzošas ir tieši ilgtermiņa mērenās emocijas, ne spēcīgās pēkšņas;
3. Iemeslus atkārtoti iesaistīties tradīcijā var palīdzēt skaidrot pozitīvo un negatīvo emociju nodalījums un to savstarpējās dinamikas skaidrošana.

5.1.3. Spēcīgu kolektīvu emociju uzturēšanas mehānismi liela mēroga nacionālos pasākumos

Dziesmu un deju svētki tiek saistīti ar spēcīgām pozitīvām emocijām un kopā būšanu. Tas lika meklēt teorētiskos virzienus, kas ļautu skaidrot kopīgi piedzīvotās emocijas un to radītos pozitīvos efektus, t.sk. vienotību. Dažādu fenomenu izpētē jēdziens dod konceptuālu pieeju, kā runāt par masveidīgām emocijām. R. Kolinsa teorijā kolektīvo emociju veiksmīgums ietekmē visas mijiedarbības iznākumu. Kolektīvo emociju jēdziens socioloģijā tiek kritizēts par indivīdu nespēju izjust identiskas emocijas, bet uz tām drīzāk jāskatās kā uz līdzīgām, ne identiskām emocijām, ko sajūt liels skaits cilvēku konkrētā klātbūtnes situācijā.

Starp kolektīvo emociju izplatīšanās mehānismiem zināmākais ir **emocionālā infekcija** – tendence atdarināt un sinhronizēties ar citiem cilvēkiem ar dažādu ķermenisko izpausmju veidiem, kas veicina arī emocionālu saplūšanu. Neurozinātnieki to saista ar spoguļneironiem, bet socioloģijā to analizē kā sociālo pieredžu ietekmi uz individuālo psiholoģisko stāvokli, kā rezultātā emocijas tiek padarītas par nozīmīgu sociālo funkciju grupā – tās palīdz veidot izpratni par grupas vērtībām un mērķiem, tātad arī vienotību un identitāti. Tātad var secināt, ka spēcīgās pozitīvās emocijas svētkos ir pamatā tradīcijas īstenotāju vienotībai un dod ieguldījumu vienotas identitātes veidošanā. Šobrīd dažādu disciplīnu atziņas ļauj izdarīt divus secinājumus, kas dod izejas punktu emociju izpētei svētku tradīcijā:

1. Kolektīvajiem procesiem ir spēcīga ietekme uz dažādiem sabiedrības procesiem;
2. Emocijas var tikt ātri pārņemtas (“būt lipīgas”) un dot gan negatīvus un bīstamus, gan pozitīvus un kopienas dzīvei vērtīgus sociālos efektus.

Kolektīvajām emocijām piemīt pozitīvi sociālie efekti, kas ir nozīmīgi svētku tradīcijas kontekstā. Vairāki pētījumi apstiprina, ka pozitīvās emocijas ir “lipīgākas”, ja tiek īstenotas fiziskā klātbūtnē, kas ir arī neatņemams svētku tradīcijas aspekts. Vēl viena nozīmīga atziņa ir laimes spēja izplatīties sociālo tīklu formā – laimīgi cilvēki ir vairāk saistīti cits ar citu un veido plašāku sociālo kontaktu loku ar citiem “laimīgajiem”. Svētku tradīcijā šis faktors ir būtisks, jo, pirmkārt, iesaiste mākslinieciskajos kolektīvos piedāvā plašāku sociālo kontaktu loku nekā vidusmēra iedzīvotājam, otrkārt, iesaiste kolektīvu ikdienas praksēs pamatā veicina dalībnieku pozitīvās emocijas. Var secināt, ka mākslinieciskie kolektīvi to iekšienē un arī savstarpēji kā plašāks tradīcijas īstenotāju loks veido plašu sociālo kontaktu tīklu, kurā pozitīvo emociju raisošu aktivitāšu un daudzu to iesaistīto dēļ var iegūt labvēlīgu emocionālo klimatu, kur ilgstoši uzturēties.

Kolektīvās emocijas īpaši spēcīgi izpaužas **nācijai nozīmīgās liela mēroga kopā sanāksnās**, sinhronizējot iesaistītos līdz kopējai identitātei un aktivizējot ar to saistītos simbolus. Svētku noslēguma pasākumiem atbilst “īpaša kolektīvā rituāla pasākuma” jēdziens (Knottneruss, 2014), kuros plašā mērogā var izplatīties tādas pozitīvās emocijas kā lepnums. Pēc M. Biliga atziņām var secināt, ka tieši banālais nacionālisms jeb ikdienas darbības nacionālās identitātes saglabāšanā ir nozīmīgas (Billig, 1995). Savukārt pēc M. Skija ekstātiskā nacionālisma idejas, pasākumi, kuros tiek svinēta nacionālās kopienas esība, ir par pamatu ikdienas dzīves nacionālajām izpausmēm, kamēr ikdienas izpausmes padara tos jēgpilnus (Skey, 2008). R. Kolinsa pētījumi par nacionālisma burbuļiem iezīmē, ka liela mēroga pasākumu emocionālais konteksts nodrošina nācijas vienotību, savukārt tie ir nozīmīgi ikdienas sociālo procesu uzturēšanā (Collins, 2012). Kopumā iespējams secināt, ka svētku noslēgums ir ekstātiskā nacionālisma notikums vai nacionālisma laika burbulis, kurā apliecināta nācijas identitāte, savukārt tradīcijas ikdienas prakses ir banālā nacionālisma platforma. Tas norāda, ka svētku un ikdienas prakšu nozīmīgums izriet viens no otra un nav skatāms nošķirti – noslēguma pasākumi ir ikdienas prakšu mērķis un pamats, kamēr kolektīvu ikdienas prakses ir svētku noslēguma notikumiem jēgu piešķirošas aktivitātes.

5.1.4. Emociju empīriskajā pētniecībā aktuālās problēmas

Lai uzsāktu empīrisko pētījumu, teorētiskajā daļā tika secināts par nozīmīgākajiem problēmjaudājumiem emociju izpētē. Svētku tradīcijas pētniecību tie ietekmē sekojoši:

1. **Emocijas kā subjektīvs un neizmērāms fenomens** – Dziesmu un deju svētkos piedzīvotās emocijas tiek aprakstītas ar tādiem subjektīviem un sarežģīti skaidrojamiem elementiem kā “x-sajūta”, “maģiski” un tamlīdzīgi. Pētnieki līdz šim izvairījušies no to skaidrošanas, tomēr bioloģisko perspektīvu atbalstošas emociju socioloģijas pieejas atzīst, ka reakcijas indivīdā notiek neatkarīgi no emociju apzīmējuma un tādēļ ir pētāmas;
2. **Emocionālās pieredzes un izpausmes izšķiršana** – emociju socioloģiskai izpētei jāvirzās uz plašas emocionālās pieredzes pētniecību, kas ietver apzinātās un neapzinātās fizioloģiskos procesos balstītas emocijas, kā arī kultūrā balstītus emociju izpausmes veidus. Tradīcijas izpētē bija būtiski virzīties tālāk par dalībnieku emociju izpausmes veidiem un noskaidrot arī emocionālo pieredzi (t.sk. mēģināt secināt par neapzinātajām emocijām);
3. **Emociju identificēšana un tās ietekmējošie sociālie faktori** – tradicionālās teorijas un metodes tiek vērstas uz emociju izpausmi, tāpēc emociju identificēšanā jāņem vērā dažādi sociokultūras faktori, kā kultūras emociju vārdnīcas, lietotās

metaforas, emociju situatīvā daba (tiek aprakstītas atmiņas par emocijām, ne fizioloģiskās norises) un indivīdu spēja manipulēt ar emocijām;

4. **Emocionālā refleksivitāte pētniekos un pētāmajos objektos** – pētniekam lielā mērā neatliek nekas cits, kā paļauties uz pētījuma dalībnieka spēju interpretēt savas emocijas un būt atklātam, te noderīga ir emocionālā refleksivitāte. Tā ļauj interpretēt pētījuma dalībnieka emocijas dažādās situācijās, tomēr tas līdz galam nenovērš manipulācijas iespējas. Emocionālo pieredzi no apraksta pētniekam var palīdzēt nošķirt paša novērtētā kontekstuālā situācija, kā ārējās fiziskās izpausmes. Tradīcijas analīzē katrā individuālajā gadījumā bija jāņem vērā ne tikai dalībnieku emociju izpausme, bet arī kolektīva konteksts un zināšanas par svētku tradīciju.

Minētās metodoloģiskās problēmas ļāva secināt, ka R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teorija šobrīd ir viens no atbilstošākajiem piedāvājumiem emociju teorētisko pieeju vidū. Tā ļauj kategorizēt kā mijiedarbības rituālu elementus dažādas emocijas, arī spēcīgi un grūti aprakstāmas, kā “kolektīvo pacilājumu” vai “emocionālo enerģiju”. Tādējādi būtiska ir nevis pētījuma dalībnieka spēja tās aprakstīt, bet pētnieka iespējas atpazīt tās kā teorijā norādītos elementus, lai izmantotu dažādu sociālo procesu mijiedarbību veiksmīguma vai neveiksmīguma novērtēšanā. R. Kolinsa teorijai ir plašas metodoloģisko pieeju pielāgošanas iespējas, tāpēc promocijas darbā tiek izmantotas pieejas ārpus tradicionālajām – vizuālās pētniecības metodes, kas īpaši būtiskas ir ar iespēju reflektēt par pieredzētajām emocijām.

Empīriskajā emociju izpētē šobrīd nav vienas dominējošās metodoloģijas un ir pieejami gan kvantitatīvi, gan kvalitatīvi pētījumi. Promocijas darbā veiktā analīze gan norāda, ka emociju kvantificēšana un objektivizācija ir lietderīga, norādot uz to lomu sociālajos procesos, lai stimulētu tālākus izpētes procesus. Savukārt darbā izvēlētās pamatpieejas balstās kvalitatīvajā paradigmā, jo tās palīdz redzēt emocionālo pieredžu kontekstu. Starp tām no tradicionālajām pieejām kā lietderīgākā atzīts novērojums – tā ir iespēja pētniekam objektīvi izvērtēt pētījuma dalībnieku emocionālo pieredzi kontekstā. Pēc iespējas vairāk detaļu fiksēšanai noderīgas ir audiovizuālās pieejas. Tāpēc promocijas darbā tika pieņemts, ka vizuālās pētniecības metodes varētu ļaut risināt vairākus metodoloģiskos problēmjaudājumus – iespēju reflektēt par emocijām, fiksēt to kontekstu un gūt priekšstatu par emocionālo izpausmju un pieredzes atšķirībām.

5.1.5. R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teorijas pielāgošana tradīcijas izpētei

Mijiedarbības rituālu teorija tiek vērtēta kā potenciāli atbilstošākā emociju lomas skaidrošanai Dziesmu un deju svētku tradīcijas pārmantošanā un saglabāšanā, jo tā ir reizē arī motivācijas teorija un norāda uz emocijām kā avotu vēlmei iesaistīties turpmākās mijiedarbībās, ja esošās bijušas veiksmīgas. Svētku tradīcijas gadījumā tas varētu nozīmēt, ka ikvienai ar tradīciju saistītai aktivitātei ir jādod pozitīvas emocijas tik lielā mērā jeb, pēc R. Kolinsa, jāpaaugstina individuālā emocionālā enerģija, lai tradīcijas īstenotājiem būtu vēlme iesaistīties tradīcijā arī turpmāk un tātad to saglabāt un pārmantot. Šī teorija ļauj skaidrot ar tradīciju saistītās aktivitātes jau no pašiem pamatiem jeb ikdienas praksēm, jo pēta jebkura līmeņa mijiedarbības.

Teorijā emocijas tiek izmantotas divējādi. Pirmkārt, tajā tiek parādīts, kā indivīdu emocijas var ietekmēt grupas mijiedarbības un radīt kolektīvās emocijas. Otrkārt, kā mijiedarbībā iegūtās kolektīvās emocijas veicina grupas vienotību. Tieši vienotība ir viens no atslēgas vārdiem, jo tā ir veiksmīgas mijiedarbības vēlamais rezultāts, kas ļauj izveidot un noturēt grupas simbolu sistēmu un individuālā līmenī iegūt ilgtermiņa pozitīvas emocijas (emocionālo enerģiju) jeb motivāciju iesaistīties tālākās grupas mijiedarbībās. Svētku tradīcijas analizē tas nozīmē sekojošo – sākot jau ar jebkuru tradīcijas ikdienas praksi, dalībniekiem jāiegūst vienotība kolektīva līmenī, tikai pēcāk tā tiek pārnesta uz svētku notikumiem reizi piecos gados un plašāku svētku dalībnieku kopu.

Teorētiski to var skaidrot šādi – kolektīva ikdienas praksēs dalībnieki fiziskās klātbūtnes situācijā ar kopīgu uzmanības fokusu uz vienotu mērķi un aktivitātēm spēj sinhronizēt savas individuālās emocijas. Tās pāraug kolektīvajā pacilājumā jeb sajūtā, ka visi piedzīvo kopīgās emocijas, un tām pēc emocionālās infekcijas mehānisma principiem nav jābūt identiskām, bet svarīga ir sajūta, ka dalībnieki izdzīvo notikumu kopīgi un jūt tā nozīmību un pozitīvo (vai negatīvo) ietekmi. Tas rada kolektīvā vienotību un arī kopīgas vērtības un attieksmi pret grupai svarīgiem simboliem, arī pret svētku tradīciju var veidoties vienots skatījums, ja tā tiek uzskatīta par vērtību. Individuālā līmenī katrs dalībnieks no kolektīva aktivitātēm iziet ar savu emocionālo enerģiju, kas attiecināma uz ilgtermiņa sajūtu, vai īstenotā mijiedarbība ir bijusi pietiekami pozitīva un individuālās vērtības apstiprinoša, lai gribētos aktivitātēs iesaistīties atkārtoti. To varētu attiecināt gan uz ikdienas praksēm, gan svētkiem, kas parāda tradīcijas pārmantošanas procesus emociju kontekstā. Promocijas darba ietvaros vāktie empīriskie dati tika izmantoti, lai identificētu, kā funkcionē visi teorijā pieminētie elementi un kādi aspekti nodrošina veiksmīgas un neveiksmīgas mijiedarbības.

Teorētisko pieeju analīzē tika secināts, ka potenciāli atbilstošākā promocijas darba problemātikai ir R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teorija, jo:

1. Ar tās palīdzību var skaidrot plašākus sabiedrības procesus, izmantojot mikromijiedarbību analīzi. Svētku tradīcijā tas nozīmē ņemt vērā kolektīvu ikdienas prakšu sasaisti ar tradīcijas kulminējošiem notikumiem un abu mijiedarbi. Tiek pieņemts, ka ikdienas prakses ir fundamentāls tradīcijas aktivitāšu pamats un ietekmē svētkos piedzīvotās emocijas;
2. Teorija netieši ļauj integrēt vai vismaz neignorēt gan sociokultūras, gan bioloģiskos emociju aspektus – neirozinātnieki uzskata, ka teorijā pieminētais ritmiskums un sinhronizēšanās grupā rodas ar spoguļneironu palīdzību. Tātad tie rada spēju būt sociāliem, justies vienotiem un ietekmē grupas dalībnieku emocionālās atbildes mijiedarbībā. Attiecīgi socioloģiskā perspektīva tikai daļēji ļauj skaidrot šīs parādības svētku tradīcijas kontekstā;
3. Teorija aptver plašu emociju klāstu, pieņemot, ka īstermiņa emocijas rada ilgtermiņa emocionālos efektus jeb emocionālo enerģiju. Tieši ilgtermiņa efekti ir noderīgi tradīcijas pārmantošanā;
4. Neskatoties uz teorijas kompleksajiem jēdzieniem, empīriskā izpēte vienkāršotā veidā ļauj pētīt emocijas un klasificēt tās pozitīvajā un negatīvajā valencē. Tas ļauj svētku tradīcijā iegūtās emocijas analizēt pēc to efektiem un izdarīt secinājumus, ar kādiem nosacījumiem tiek iegūtas pozitīvas emocijas, kāda ir to nozīme pārmantošanas procesos, kādā veidā tiek iegūtas negatīvās emocijas un kā tās ietekmē tradīcijas pārmantošanu;
5. Teorija ir elastīga pielāgojamo tematu un metodoloģijas izvēlē. To var pielāgot plaša mēroga tematiem, arī tradīcijas fenomenam. Turklāt tā neierobežo metodoloģiski izvēlēties fenomena izpētei piemērotas empīriskās metodes. Papildus priekšrocības teorijai ir tās spēja ņemt vērā šobrīd aktuālās emociju pētniecības labās prakses, kā refleksijas attīstīšanu un audiovizuālo datu integrāciju pētījuma dizainā.

Rituālu empīriskas pētniecības labās prakses un metodoloģija

Kā emociju socioloģijas viena no aktuālākajām un mūsdienīgākajām teorijām mijiedarbības rituālu izpēte ne vien pieļauj, bet arī pieprasa jaunu pieeju meklējumus ārpus tradicionālo metožu klāsta. Saskaņas punkts starp emociju socioloģiju kopumā un R. Kolinsa teoriju ir kvalitatīvo pieeju lietderības izcelšana, jo tā ļauj ne tikai fiksēt indikācijas par emociju nozīmi kādā sociālā fenomenā, bet arī dod iespēju detalizētai izpētei. Tiek aktualizēta

novērojuma un audiovizuālā materiāla integrācija pētījuma dizainā, kas ļauj fiksēt pēc iespējas vairāk objektīvu un no pētījuma dalībnieku perspektīvas atšķirīgu informāciju. Pētījuma īstenošanā tika ņemtas vērā arī atziņas, kas ietekmē pētījuma rezultātus:

pilnībā empīriski izpētīt teoriju nav iespējams, bet var identificēt un interpretēt tajā ietvertos atsevišķos elementus;

1. Empīriski ir iespējams pārbaudīt: a) rituāla dinamiku – cik tas ir veiksmīgs vai neveiksmīgs un kas to nodrošina; b) ar kādiem nosacījumiem indivīdi vēlas mijiedarboties un veidot ar rituālu saistīto grupu; c) grupas uzmanības fokusu un tā traucēkļus; d) īstermiņa emocijas rituālos; e) rituāla ilgspēju; f) rituāla galvenos un perifēros dalībniekus; g) jaunu simbolu rašanos un izzušanu;
2. Pētījuma rezultāti lielā mērā ir atkarīgi no pētnieka spējām interpretēt iegūtos datus, jo empīriskie dati nesniedz precīzu emociju un mijiedarbību dinamikas aprakstu, pētniekam pašam ir jāidentificē un jānovērtē rituāla sastāvdaļas;
3. Identificēt un novērtēt rituāla sastāvdaļas palīdz pētnieka objektīvs novērojums, kas papildināts ar audiovizuāliem pierādījumiem, kuros fiksētas rituālam nozīmīgas mikrodetāļas;
4. Teorijā vislielākais fokuss tiek likts uz ilgtermiņa emociju jeb emocionālās enerģijas pārbaudi, tāpēc pētījuma dizainam jāaptver ilgtermiņa mijiedarbību efekti un dažādas metodes, lai iegūtu plašāku perspektīvu par tās veidošanos, izpausmēm un efektiem;
5. Emocionālās enerģijas izpētei noder vismaz divu veidu metodes. Pirmkārt, ar novērojumu var novērtēt tās dinamiku mijiedarbībā. Otrkārt, ar interviju metodēm, jo emocionālā enerģija parādās individuāli, kad viņš ir viens;
6. Intervijās emocionālo enerģiju ļauj fiksēt pagātnes konteksta izpratne un mijiedarbības nosacījumu noteikšana, ne vispārīgi jautājumi par situācijas iznākumu;
7. Kolektīvais pacilājums ir fiksējams grupas novērojumā.

R. Kolinsa teorijas kritiskie punkti

Lai gan daudzi aspekti norāda uz R. Kolinsa teorijas stiprajām pusēm emociju pētniecībā, tās lietošanā ir jāņem vērā arī nepilnības un pret to vērsta kritika.

1. Teorijā tiek vispārinātas visas mijiedarbības, padarot tās par rituāliem. Lai gan tas ļauj teoriju universāli pielāgot jebkurai tēmai, tradīcijas fenomena izpētē var būt mulsinoši, jo humanitārs un arī klasiskais socioloģijas skatījums uz rituālu ir specifiskāks.

2. Teorijā ir mēģinājums ar mikrolīmeņa mijiedarbībām izskaidrot makroprocesus sabiedrībā, tomēr pārlietu lielais fokuss uz mikrolīmeni var neļaut pilnvērtīgi fokusēties uz makroprocesiem.

3. Līdz šim teorija nav empīriski sistemātiski pārbaudīta, ietverot pilnīgi visus tās elementus. Tiek pieņemts, ka tas nemaz nav iespējams, bet var pārbaudīt tās dažādos elementus.

4. Teorija tiek kritizēta par tās elementu spēju vienkārši aprakstīt sabiedrības veidošanos kā mijiedarbības rituālu ķēdes procesus. Arī šāda pieeja ir vērtīgs ieguldījums emociju izpētei sabiedrībā un ka mijiedarbības rituālu testēšana dažādās sociālajās struktūrās ir noderīga, lai saprastu, kādā mērā un kā tieši šīs struktūras nodrošina rituāla aktivitāte.

5. Teorijā iekļautie elementi var tikt uzskatīti par salīdzinoši metaforiskiem, piemēram, emocionālā enerģija un kolektīvais pacilājums, neviennozīmīgi raksturojami elementi ir kopīgas emocijas, morāle un vienotība. Ar šo nenoteikto dabu tiek apgrūtināta to operacionalizācija, tāpēc pētniecība var būt visai abstrakta un pētnieka intuīcijā balstīta. Lai gan kvantitatīvi šos elementus būtu teju neiespējami pētīt, kvalitatīvās metodes ļauj gūt priekšstatu par to darbības principiem konkrētā gadījuma izpētē.

6. Teorijas autors tiek kritizēts par personīgo emociju ignorēšanu, jo teorijā tiešā veidā tās parādās tikai tādā gadījumā, ja kāda indivīda emocijas ir pietiekami spēcīgas un sakrīt ar citu indivīdu līdzvērtīgām emocijām, lai sinhronizācijas rezultātā tās kļūtu par grupas kopējām emocijām. Tomēr autors izmanto nozīmīgu elementu, emocionālo enerģiju, lai aprakstītu mijiedarbības rituāla rezultātu. Tas lielā mērā attiecināms tieši uz personīgajām indivīdu emocijām.

7. Lielu sabiedrības struktūru un procesu (kā svētki) mikromijiedarbību pētniecība var būt nepraktiska, jo to novērošana un kodēšana var būt pārlietu laiktietilpīga, kā rezultātā mikroanalīze nedotu pilnvērtīgu kopainu.

8. R. Kolins teorijas elementus atspoguļojis ar citu pētījumu vajadzībām vāktiem datiem, kas rada nepieciešamību pēc dažādu mijiedarbības rituālu gadījumu pārbaudi ar tam specifiski iegūtiem datiem.

Kritiska teorijas analīze ļauj secināt, ka teorētiskā līmenī tā ir izteikti universāla un fokusēta uz mikroprocesiem. Lai gan tas ļauj ar tās palīdzību pētīt jebkuru sabiedrības procesu un struktūru, nav skaidrības, cik lielā mērā teorijā izmantotie konceptuāli sarežģītie un pat metaforiskie elementi ļauj izdarīt secinājumus par makroprocesu norisi. Metodoloģiskā problēma ir saistīta ar teorijas plašo tvērumu, kas neļauj to sistemātiski pārbaudīt, ietverot visus elementus, tāpēc lielā mērā tā ir tikai aprakstoša un norāda uz mijiedarbību iespējamo lomu plašākos sabiedrības procesos. Empīriski var tikt pētīts kāds no elementiem vai

skaidrota elementu savstarpējā mijiedarbe ar konkrēta gadījuma piemēriem. Tieši dažādu piemēru izpēte ar specifiski vāktiem datiem tiek ieteikta teorijas stiprināšanai.

5.2. Emocijas kā tradīcijas pārmantošanas un saglabāšanas priekšnosacījums

5.2.1. Tradīcijas kā starpdisciplināra fenomena raksturojums

Lai gan promocijas darbs rakstīts socioloģijas nozarē, tradīcijas fenomena ietvaros ir veikta neliela atkāpe, ietverot humanitāru perspektīvu. Tas saistīts ar tradīcijas fenomena ilggadīgu ignoranci socioloģijā, pretstatot to mūsdienu sabiedrības vērtībām. Pēdējās desmitgadēs uzskati ir mainījušies, pētot tradīciju kā ikviena laikmeta un sabiedrības nozīmīgu sastāvdaļu un vērtīborientieri. Tomēr nesenās pievēršanās tradīcijas fenomenam dēļ nav izveidojusies pilnvērtīga teorētiskā bāze tā analīzei. Tam nepieciešams ņemt vērā ilggadēju humanitāro zinātnieku pieredzi, piemēram, antropologu, folkloristu un kultūras pētnieku. Jāsecina gan, ka sociologi Latvijā tradīcijas pētniecībā ir devuši vērā ņemamu ieguldījumu pēdējās divās desmitgadēs un tas veikts tieši Dziesmu un deju svētku tradīcijas kontekstā. Tāpēc var teikt, ka darbā tradīcija tiek analizēta kā starpdisciplinārs fenomēns, kas iet pāri socioloģijas teorētiskajām robežām.

Tradīcijas un rituāla jēdziena sasaiste

Dziesmu un deju svētku tradīcijas plašais tvēriens un unikalitāte norāda uz nepieciešamību to analīzē meklēt daudzdimensionālu skatījumu. Ņemot vērā šobrīd dominējošo kultūrpolitisko skatījumu, promocijas darbā svētki tiek analizēti kā tradīcija. Šis jumta jēdziens ietver arī kultūras un sociālā fenomena dimensijas, kuras tiek skaidrotas caur tautas svētku, profesionālo jeb māksliniecisko un nacionālo aspektu. Reizē tas ir arī notikums un process, kas humanitārā izpratnē ietver rituāla elementus. Tas rada apmulsumu saistībā ar darbā izmantoto R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teoriju. Humanitārais skatījums aptver tikai nelielu svētku tradīcijas daļu, jo ir šaurāks un vērsts uz reliģiskām kvalitātēm. Svētki kā mijiedarbības rituāls ietver mikrosocioloģisku perspektīvu, kurā ikviena cilvēku mijiedarbība ir saskarsmes rituāls. Tātad darbā tiek pētītas visas mijiedarbības, kas notiek svētku tradīcijas ietvaros (t.sk. ikdienas praksēs), un ar tiem saistītās emocijas.

Dziesmu un deju svētku kā tradīcijas raksturojums

Darbā primārais teorētiskais fokuss tika likts uz emociju analīzi, tomēr tradīcijas fenomena izpratne bija nepieciešama, lai izprastu Dziesmu un deju svētku gadījumu, respektīvi, tradīcijas pārmantošanas un saglabāšanas būtību. Darba ietvaros nevar runāt par

vienu visaptverošu tradīcijas definīciju, jo tika izpētīts, ka tradīcijas fenomena daudzslāņainība un subjektīvās komponentes neļauj ar to empīriski strādāt. Tā vietā tradīcijas fenomena analīzē izmantotas dažādu definīciju un klasifikāciju apkopojumā iegūtas raksturojošās pazīmes – tagadnē balstīta saikne ar pagātni, nepārtrauktība, mainība, simbolisms un tradīcijas īstenotājs. Dziesmu un deju svētku tradīcijas interpretācija ar šo pazīmju kopumu bija lietderīga empīriskā pētījuma izstrādē.

Svētku tradīcija mūsdienās joprojām ietver konotāciju par kopā sanākšanu un latviešu tautas vienotību, kas ļauj to analizēt mijiedarbības rituālu kontekstā. Te nozīmīgs tradīcijas raksturojums ir tās **saikne ar pagātni** – pētnieki norāda, ka, visdrīzāk, Dziesmu un deju svētki balstās mītā par latviešiem kā dziedātājtautu, kur dziesma ir kopības un vienotības rādītājs. R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teorijas elementos iekļautais **simbolisms** ir tas, kurš veicina pagātnes elementu iedibināšanu tagadnes vērtībās. Simboli veido emocionālu atsauci uz pagātni un veido identitātes un piederības sajūtu kopienā. Dziesmu un deju svētki mūsdienās ir aktuāli ar to, ka ir spēcīgi etniskās un nacionālās identitātes veidotāji, jo simbolizē tautas un nācijas vienotību. Tradīcija kā aktīvs, dzīvs un dabisks proces var būt tikai tad, ja tagadnē tiek pārmantota **nepārtrauktā procesā** no pagātnes. Var teikt, ka tradīcijas nepārtrauktība ir laikā izstiepta un teju izmēros neaptverama mijiedarbības rituālu ķēde un simbolismam ir neatsverama nozīme tās uzturēšanā. 150 gadu ilgā svētku tradīcijas vēsturē tā spējusi pārvarēt dažādus politiskus un ideoloģiskus šķēršļus un pielāgoties sabiedrībai aktuālām vērtībām, kuru pamatos lielā mērā joprojām ir etniskās un nacionālās identitātes paušana, bet ne tikai. Tradīcijas īstenotāji joprojām ar iesaistīšanos tradīcijā pauž savu sociālo identitāti, kas lielā mērā norāda arī uz etniskajām un nacionālajām vērtībām. Savukārt tradīcijas fenomena raksturojums norāda, ka tā ilgtspējai tieši **mainība** ir būtiska, lai pielāgotos mūsdienu vērtībām, – saglabājot savus no tradīcijas pārmantotos pamatelementus, svētku tradīcijā ar jaunrades un radošuma palīdzību tiek ieviesti tādi elementi, kas ļauj tai pielāgoties mūsdienu sabiedrības aktualitātēm. Darbam būtiska bija **tradīcijas īstenotāja** analīze, kas norādīja uz nepieciešamību apskatīt to konkrētas kultūras mantojuma kopienas kontekstā. Lai gan svētku analīze norāda uz daudzlīmeņa iesaistīto grupām, tiešā ar to saistītā kopiena ir mākslinieciskie kolektīvi, kuru darbība ir saistīta ar nepārtrauktības uzturēšanu. Viņu spēja un motivācija pielāgoties ir tā, kas nodrošina svētku pārmantošanu no pagātnes tagadnē.

5.2.2. Līdzšinējo pētījumu izejas punkts ar tradīciju saistīto emociju izpētē

Viena no darba aktualitātēm saistīta ar šobrīd iztrūkstošo emociju pētniecību Dziesmu un deju svētku tradīcijas kontekstā. Pēc pašreizējo pētījumu apskata tika secināts, ka sociālo un humanitāro zinātņu pētnieki emociju aspektam pievērsušies vairāk netiešā pastarpinātā veidā, tikai pēdējos gados parādās empīriski dati par emociju nozīmi svētkos, bet pilnībā iztrūkst mērķtiecīgas un vispusīgas emociju analīzes kādas teorijas kontekstā. Aktuālākajās publikācijās un pētījumos tiek norādīts uz emociju nozīmību, kas rada nepieciešamību tālākai šī temata izpētei. Lai gan ir pētnieki, kas mēģinājuši analizēt emociju izcelsmi, uzturēšanas iemeslus un efektus (Muktupāvela, 2018; Laķe, 2018; Treimane, 2017), tas nedod priekšstatu par emociju vispārīgu analīzi svētku tradīcijā un mudina pētīt to plašāk. Būtiskākās atziņas no dažādiem vispārīgiem pētījumiem par emocijām svētku tradīcijā:

1. Emociju vieta svētku funkcijās – emociju aspekts tiešā mērā netiek saistīts ar svētku funkcijām, bet sākotnējos pētījumos (Tisenkopfs et. al., 2002) pētnieki izvirza tādu tradīcijas funkciju modeli, kur pilsoniskās līdzdalības un komunikācijas funkcijā tiek ietverts tradīcijas īstenotāju emocionālais gandarījums. Tālākajā izpētē šī ideja netiek attīstīta.

2. Svētki kā personisks emocionāls pārdzīvojums – tradīcijas īstenotājiem, īpaši aktīvajai daļai, ir būtiska personiskā pieredze un emocionāls pārdzīvojums svētkos, nevis vispārīgas nozīmes skatījums uz svētku nozīmību, un viņi šādu pieredzi vēlas atkārtot.

3. Emocijas kā motivācija piedalīties svētkos un ikdienas praksēs – emocijas var būt kā motivācija piedalīties gan svētkos, gan kolektīva ikdienas praksēs, bet svarīgi ir uzturēt līdzsvarā to dalībnieku vēlmes, kuriem emocijas rada izpildījuma augstā mākslinieciskā kvalitāte un kuri vienkārši gūst pozitīvas emocijas no iespējas līdzdarboties kolektīvā.

4. Emocijas kā ieguvums vai svētku efekts – emocijas tradīcijā iesaistītajiem ir nozīmīgs ieguvums jeb svētku efekts, un tas attiecas ne vien uz aktīvajiem dalībniekiem, bet arī pasīvajiem klausītājiem, kuri svētkos emocionāli līdzpārdzīvo.

5. Emocijas kā vietas piederības un identitātes veidotājs – svētkos iegūtā spēcīgā emocionālā pieredze tiek saistīta ar kopības un piederības sajūtu. Piederības sajūta var būt gan tautas, gan lokālā līmenī, un ar to saistītas emocijas palīdz nostiprināt latvisko un vietas identitāti.

6. Kolektīvu vadītāji kā pozitīvu emociju veicinātāji – lai kolektīvā būtu pozitīva atmosfēra un patīkamas emocijas, nozīmīga loma ir kolektīvu vadītājiem, jo viņiem piemīt emocionālā atbildība par dalībniekiem. Vairāk pozitīvu emociju rada tie vadītāji, kuri vērsti amatierisma virzienā, bet lielāka iespēja radīt negatīvas emocijas ir tiem, kas fokusējas uz profesionālismu.

7. Mākslinieciskās kvalitātes, repertuāra, dziesmu un to tekstu nozīme emociju radīšanā – ir sarežģīti novērtēt, kādā mērā un kā emocijas rodas augstvērtīgās mākslinieciskās kvalitātes dēļ, bet pastāv pieņēmums, ka tas var veicināt pozitīvās emocijas svētkos. Repertuāra ziņā jābūt balansā starp labi zināmām dziesmām un mākslinieciski kvalitatīvām, lai būtu apmierināti gan dalībnieki, gan profesionāļi, gan skatītāji. Klasika ar patriotisku un piederības sajūtu veicinošām dziesmām radīs spēcīgākas pozitīvas emocijas, kamēr jaundarbiem ir mazāka iespēja to panākt.

Pētījumu analīze ļāva secināt, ka emocijām saistīto teorētisko zināšanu trūkums radījis paviršu attieksmi pret **jēdzienu, saistītu ar emocijām, lietojumu**, jo:

1. Jēdzienu lietojums ir nehomogēns pat vienas publikācijas ietvaros, kas liecina par neizpratni dažādu saistīto jēdzienu lietojumā;
2. Izmantotajiem jēdzieniem, kā emocijas, emocionāls u.tml., tiek pielikti dažādi metaforiski un ekspresīvi apzīmējumi, kas netiek skaidroti un nav lietotami empīriskā izpētē;
3. Visbiežāk ar svētku emocijām pētnieki saista tieši pozitīvās, piemeklējot tām dažādus apzīmējumus, kā “spēcīgs”, “spilgts” u.tml., bet netiek uzsvērta emociju ambivalentā daba, kas ietver arī negatīvās emocijas.

Kopumā var teikt, ka svētku tradīcijas izpētē nepieciešamas zināšanas par emociju teorētisko bāzi un metodoloģiskiem instrumentiem, lai ieviestu konsekvenci jēdzienu izmantojumā empīrisko datu vākšanas un analīzes procesā.

5.2.3. Emocijas svētkos kā vienotības ierosme un rezultāts

Līdzšinējos pētnieku darbos par svētku tradīciju tika atrastas norādes uz emocijām kā kopības un vienotības radītājām, bet nebija atbildēts, vai tās rada emocijas vai otrādi. Pētnieki secinājuši, ka svētkos kopības un vienotības pamatā ir dziedāšana – caur šo emocionālo pieredzi savstarpēji nepazīstami indivīdi iegūst vienlaicīguma sajūtu (pēc R. Kolinsa – ritmizāciju) un apziņu, ka kā kopiena tradīcijas īstenotāji ir vienots veselums. Šāds secinājums radies no B. Andersona idejas par “iedomātajām kopienām” – kopīga dziedāšana rada sajūtu, ka abstraktā tradīcijas kopiena un latviskā identitāte, ko tā reprezentē, ir fiziski sajūtama.

Atbildot uz jautājumu, kāda ir emociju un vienotības saikne, R. Kolinsa teorija palīdz izskaidrot, ka emocijas darbojas divējādi – indivīdu emocijas (īstermiņa jeb dramatiskās) apvienojas grupas kopīgajās emocijās un rada vienotību, bet vienotība palielina emocionālo enerģiju (ilgtermiņa emocijas jeb svētku “pēcgaršu”) indivīdā. Tādējādi caur dziedāšanas pieredzi tiek iegūta personīgā emocionālā pieredze, kura apvienojas kopīgās pozitīvās emocijās un tādā vienotības formā, kas spēj simbolizēt tautu kā veselumu. Savukārt apziņa, ka

ar dziedāšanu indivīds piedalās tautas un nācijas uzturēšanā un caur to gūst pozitīvas emocijas, liek vēlēties iesaistīties atkārtotās mijiedarbībās.

Turpretim R. Kolinss savas teorijas ietvaros kritizē “iedomātās kopienas” kā telpā nepārredzamas un nefiksējamas, kas vājina rituālu spēku. No vienas puses, svētku kulminējošie notikumi ir telpā fiksējami un ir jūtams kopienas fiziskais un emocionālais spēks (piemēram, dziedot Lielajā Mežaparka estrādē). No otras puses, lielais dalībnieku skaits, to mainība fināla koncertos un plašās daudzveidīgās norises vietas atbilst kritikai – svētku dalībnieku kopiena ir vairāk iedomāta, nekā reāli telpā fiksējama vairumā notikumu. Tāpēc izvirzīts pieņēmums, ka svētkiem ir nepieciešams telpiski izprotamāks un tveramāks process, kas spēcīnātu rituālu rezultātus. Par tādu procesu var uzskatīt kolektīvu ikdienas prakses starpsvētku periodā.

5.3. Svētki un ikdienas prakses kā mijiedarbības rituālu ķēde

Promocijas darbā tiek pētītas visas ar tradīciju saistītās mijiedarbības, kas ietvertas svētku saglabāšanai un pārmantošanai nozīmīgajā mijiedarbības rituālu ķēdē. Svētku noslēguma nedēļa ir atpazīstamākais un pieņemts kā emocionāli spēcīgākais tradīcijas notikums, tomēr lielāko daļu ieņem ikdienas prakses svētku starplaikā, kas ir mijiedarbības rituālu ķēdes pamatā. Par emociju lomu svētku tradīcijā secinājumus var izdarīt, tikai ietverot abas šīs nozīmīgās tradīcijas daļas – ikdienas prakses un svētku noslēguma pasākumus – un vērtējot tās dinamikā.

5.3.1. Tradīcijas kopiena svētku starplaika ikdienas praksēs

Novērojumā un foto izdibināšanā iegūtie dati māksliniecisko kolektīvu ikdienas prakšu pētījumā ļāva izdarīt vairākus būtiskus secinājumus par kolektīvu dalībniekiem un viņu motivācijām iesaistīties, kolektīvu darbības mērķiem un ikdienas prakšu veidiem.

Lai gan **tradīcijas īstenotāji** aptver plašu aktīvo un pasīvo iesaistīto kopumu, par pamata īstenotājiem var uzskatīt māksliniecisko kolektīvu dalībniekus – korus, tautas deju, folkloras, tautas mūzikas kolektīvus, pūtēju un simfoniskos orķestrus, lietišķās mākslas studijas un amatierteātrus (Saeima, 2005; UNESCO, 2000). Tradīcijas pārvaldības priekšnosacījumi veicina kolektīvu darbību saistīt ar svētkiem, tomēr kolektīviem ir iespēja nebūt daļai no svētku tradīcijas kopienas.

To nosaka iesaiste **svētku starplaika** jeb **starpsvētku perioda** aktivitātēs – tradīcijas kopienai piederīgajiem kolektīviem pēc likuma ir jā sagatavo svētku repertuārs un jāpiedalās skatēs, konkursos vai izstādēs (Saeima, 2005). Paralēli tam kolektīvi var īstenot dažādas citas ikdienas prakses.

Ar **ikdienas praksēm** tiek saprastas visas kolektīvu aktivitātes, kas īstenotas svētku tradīcijas kontekstā un ārpus tās. Nav noteikts, kādai jābūt proporcijai starp ar svētkiem saistītajām un nesaistītajām ikdienas praksēm. To izvēlas katrs kolektīvs atkarībā no saviem resursiem un mērķiem. Iegūtie dati norādīja uz ikdienas prakšu veidiem – mēģinājumiem, koncertiem un neformālajām aktivitātēm. Katrs no šiem veidiem dod atšķirīgu ieguldījumu tradīcijas saglabāšanā un pārmantošanā, un tiem ir atšķirīga loma dažādu emociju radīšanā.

1. Mēģinājumi lielā mērā nosaka ikdienas atmosfēru un emociju dinamiku tajā, jo aizņem vislielāko daļu no kolektīvu ikdienas. Tāpēc ir būtiski, lai dalībnieki saņem mēģinājumos pozitīvas emocijas un sajūtu, ka ieguldītais darbs attaisnojas.

2. Koncertu praksēs kolektīviem piemīt vienojoša iezīme – tie cikliski nodrošina emocionālo pacēlumu un motivē dalībniekus iesaistīties tradīcijā starpsvētku periodā.

3. Neformālās aktivitātes ietver dažādas citas kolektīvu aktivitātes ārpus mēģinājumiem un koncertiem un papildina ikdienas prakšu pieredzi ar cita veida emocijām, kā jautrību, kopības sajūtu un tamlīdzīgi. Tajās iegūtās pozitīvās emocijas tiek pārnestas uz citām ikdienas praksēm un rada patīkamu atmosfēru, nodrošinot ilgtermiņa iesaisti kolektīvā un arī tradīcijā.

5.3.2. Ikdienas prakšu ideālmodelis tradīcijas nepārtrauktības uzturēšanā

Empīriskie dati par ikdienas praksēm ļāva secināt par to nozīmi svētku tradīcijas pārmantošanā un saglabāšanā. Tika izstrādāti divi vispārināti un stratēģiski kolektīva darbības modeļi ar mērķi norādīt uz ideālajiem elementiem kolektīvu ikdienas praksēs, kas veicina dalībnieku piesaisti ilgtermiņā un tradīcijas saglabāšanu un pārmantošanu.

1. Aktīvajā kolektīva darbības modelī kolektīvam ir savi specifiski mērķi, aktīva koncertdzīve un unikāla pieeja savas nozares vidū, nozīmīgas ir dažādas kopības sajūtu un pozitīvas emocijas veicinošas neformālās aktivitātes. Dziesmu un deju svētki tiek atzīti par vērtību, bet tie nav kolektīva primārais mērķis. Šāda pieeja ilgtermiņā piesaista esošos dalībniekus, jo viņi spēj atsaukties uz pozitīvajām emocijām ikdienas praksēs un saistīt sevi ar kolektīva identitāti, kā arī ir saistoša jauniem dalībniekiem un koncertu apmeklētājiem.

2. Pasīvajā kolektīva darbības modelī iztrūkst aktīvajā modelī minētās iezīmes – kolektīva mērķi ir saistīti galvenokārt ar piedalīšanos svētkos, tāpēc starplaikā kolektīva koncertdzīve nav pārlietu aktīva, ir maz kolektīva iniciētu koncertu, kolektīvs neizceļas ne ar ko īpašu citu kolektīvu vidū, kā arī ir maz neformālo aktivitāšu. Tā rezultātā ir grūtības

piesaistīt jaunus dalībniekus un nodrošināt esošo piesaisti ilgtermiņā, jo nav daudz iespēju radīt kopības sajūtu dalībniekos, veidot vienotu identitāti un veicināt pozitīvu emociju rašanos.

Var secināt, ka ikdienas prakšu īstenošanas veids un intensitāte lielā mērā ietekmē ar tradīcijas pārmantošanu un saglabāšanu fundamentāli saistītos aspektus, kā jaunu dalībnieku un esošo piesaisti ilgtermiņā. Bez aktīvā un pasīvā modeļa tika ņemtas vērā arī dalībnieku **individuālās motivācijas**. Tika secināts, ka atkarībā no kolektīva darbības un individuālās motivācijas ir iespējamās **divas shēmas** – pirmajā gadījumā motivācija ir radoši izpausties un pašrealizēties, otrajā gadījumā motivācija ir Dziesmu un deju svētki. Ja dalībniekam **motivācija ir radoša izpausme** (vai jebkura cita ar svētkiem nesaistīta motivācija), tad:

1. **Aktīvās** darbības modeļa kolektīvā viņam ir lielākas iespējas turpināt darboties ilgtermiņā un veidot svētku tradīcijas stabilo bāzi – viņam būs plašākas iespējas justies piederīgam kolektīvam un iegūt vairāk pozitīvu emociju;
2. **Pasīvās** darbības modeļa kolektīvā pastāv risks īstermiņa iesaistei un mazāks tālākai darbībai motivējošs pozitīvo emociju klāsts – tik īsā laikā nereti dalībnieks pat nesagaida iespēju piedalīties svētkos un gūt ar tiem saistītās emocijas, kā arī grūti izveidot piederību kolektīvam.

Ja dalībnieka primārā **motivācija ir piedalīties svētkos**, tad līdz svētkiem tā var būt vienlīdz stipra abos modeļos, bet pēc tiem parādās riski:

1. **Aktīvā** darbības modeļa kolektīvā ir lielāka iespēja piesaistīt šādu dalībnieku kolektīvam ilgtermiņā pēc svētkiem, jo jau būs nostiprinājušās cita veida motivācijas, kas lielā mērā var būt saistītas ar nostiprināto piederību kolektīvam un tajā iegūstamajām pozitīvajām emocijām;
2. **Pasīvā** darbības modelī biežāk var rasties sarežģījumi ar šādu dalībnieku ilgtermiņa piesaisti, jo viņiem jāmeklē jauna motivācija, bet šajā modelī var būt sarežģīti to atrast gan mākslinieciskajos, gan ar kolektīva identitāti saistītajos aspektos.

Kopumā ikdienas prakšu analīze norāda, ka tām ir fundamentāla loma tradīcijas saglabāšanā un pārmantošanā. To nodrošina tādi kolektīvi, kas ar ikdienas praksēm spēj piesaistīt dalībniekus, ar ko dalībnieki identificē savu dzīvesveidu, jūtas piederīgi kolektīva kopienai un gūst pozitīvas emocijas. Būtiskākās ikdienas prakses te ir kolektīva iniciēti koncerti un plašas neformālās aktivitātes.

5.3.3. Svētku tradīcija kā mijiedarbības rituāls

Emociju lomas izpētei kompleksajā tradīcijas prakšu kopumā tika meklētas kopsakarības starp svētkos un ikdienas praksēs piedzīvotajām emocijām. Tika pieņemts, ka emociju dinamiku starp abām tradīcijas vienībām iespējams skaidrot ar R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teoriju. Lai gan teoriju pilnībā empīriski nepierāda arī šis darbs, ar tās palīdzību tika interpretēti tradīcijas elementi un izdarīti secinājumi, kāda ir emociju loma svētku tradīcijas pārmantošanā un saglabāšanā. Dziesmu un deju svētki ir mijiedarbības rituālu ķēde. Tās mazākās mijiedarbības un izejas punkts ir ikdienas prakses, bet kulminējošais posms ir svētki piecgades cikla noslēgumā. Katri svētki jeb piecgades cikls ir cieši saistīti ar nākamo ķēdes posmu, tā ietekmējot tradīcijas pārmantošanu. Turpinājumā galvenie secinājumi par svētkos identificētajiem rituāla elementiem.

Rituāla sastāvdaļas

1. Grupas kopā sanākšana – amatiermākslas kolektīvu ikdienas prakses un Dziesmu un deju svētki nozīmē grupas dalībnieku fizisku klātbūtni un kopā sanākšanu, jo bez tās kopīga dziedāšana, muzicēšana un dejošana nav pilnvērtīgi iespējama. Svētku tradīcijā iespējams fiksēt vismaz piecus galvenos grupu līmeņus – konkrēts amatiermākslas kolektīvs; kolektīvu kopums, kuri piedalās vienā koncertā un gatavojas tam kopīgi; kolektīvu kopums, kas pārstāv konkrētas nozares apakšgrupu; kolektīvu kopums, kas pārstāv konkrētu nozari; svētku dalībnieki (darbā tiek pētīti pirmie un pēdēji).

2. Novilkta robežas no grupai nepiederošajiem – konkrētiem kolektīviem ikdienas praksēs robežas veidot ļauj mēģinājuma telpas, neformālo aktivitāšu norises vietas, vienoti tērpi un cita kopīga atribūtika. Svētku dalībnieku fizisko robežu no nepiederošajiem palīdz veidot norises vietas, tomēr realitātē “svētku dalībnieki” kā kopums ir abstrakta vienība, jo visi dalībnieki satiekas tikai gājienā.

Svētkos būtiska ir apziņa par svētku dalībniekiem kā kopumu. To traucē izjust pārlietu liela konkurence un fokusēšanās uz kolektīva robežām, jo mazinās iespēja formēt vienotu grupu nozares vai svētku dalībnieku ietvaros un ir sarežģīti saskatīt sevi kā abstraktu “svētku dalībnieku” kopumu. Pār svētku dalībnieka identitāti dominējošā kolektīva individuālā apziņa neļauj pilnvērtīgi piedzīvot kolektīvo pacilājumu, iegūt vienotību un vairot emocionālo enerģiju. Tādējādi teorija ļauj izskaidrot arī to, kāpēc īpaši ambicioziem kolektīviem svētki ir mazāk nozīmīgi.

Vienotības ziņā drīzāk iespējams runāt par atsevišķām nozarēm svētkos. Salīdzinot divas lielākās dalībnieku grupas, var secināt, ka dejotājiem uz laukuma ir precīzi iezīmētas konkrēta kolektīva robežas un arī izteikti novilkta robežas no dejotāju kopienai nepiederīgajiem, kas varētu mazināt vienotību ar citiem svētku dalībniekiem. Savukārt koristi estrādē nav nolikti konkurējošās pozīcijās, viņu fiziskajā robežā ienāk arī citi dalībnieki (dejojāji, orķestranti un koklētāji), un tā rezultātā viņi vairāk varētu izjust sevi kā svētku dalībniekus.

Līdzdalības līmenis ikdienas praksēs nav vienlīdzīgs. Īpaši tas attiecas uz dejotājiem ar konkrēti atlasītu pāru skaitu dejā, vadītāju darbu ar atsevišķiem dalībniekiem, jo pārējie piedalās pasīvi. Vadītāji šādi novelk robežas starp kolektīva iekšējām grupām, radot katrā atsevišķus mijiedarbības rituālus, kuru rezultāti var atšķirties. Ja kāds tiek nemitīgi iekļauts pasīvajā līdzdalības grupā, tad var negūt pietiekami daudz pozitīvas emocionālās enerģijas nākamo mijiedarbību turpināšanā.

Identitātes un piederības apstiprināšanā nozīmīga ir fiziskā klātbūtne un robežu novilkšana kā vienotam kolektīvam, tāpēc kā problēma tika identificēta iekšējo grupu veidošanās kolektīvā. Ja tā notiek, tad daļa dalībnieku var uztvert sevi kā hierarhiski zemākiem, un tādā gadījumā viņi, pēc mijiedarbības teorijas, saņem mazāku pozitīvo emocionālo enerģiju. Arī kolektīva līderi un aktīvākie dalībnieki var nonākt privileģētā pozīcijā. Tāpēc būtu svarīgi meklēt balansu starp aktīvo un pasīvo dalībnieku iesaisti un nodrošināt, ka ir visus dalībniekus iesaistošas un vienojošas neformālās aktivitātes.

3. Kopīgs uzmanības fokuss – amatiermākslā dažādu līmeņu grupās ir augsta līmeņa fokusēšanās un kopīgās uzmanības apzināšanās, ko ietekmē izvirzītie kolektīvu mērķi un tiem pielāgotās ikdienas prakses. Fokusēšanās uz mērķi dod lielāku iespēju izveidot kolektīvo identitāti. Tādējādi uzmanības fokusa analīze tika sasaistīta ar izvirzītajiem aktīvā un pasīvā kolektīva darbības modeļiem.

- **Aktīvā kolektīva darbības modelī** ir augsts uzmanības fokusa līmenis uz mērķi un vairāk iespēju īslaicīgas kopīgās emocijas rezultēt vienotībā. Radītās kolektīvās emocijas nostiprina simbolus un vienotību, ļaujot apzināties kolektīvu kā vienotu veselumu arī ārpus mijiedarbībām.
- **Pasīvā kolektīva darbības modelī** fokuss tiek likts uz iesaisti svētkos, bet mazāk uz ikdienas praksēm. Tā rezultātā kolektīvs pietuvinās tā sauktajam fokusētajam pūlim, kam ir grūtības apzināties sevi kā vienotu ārpus rituāla situatīvās dabas. Dalībniekiem ir sarežģīti radīt kopīgas emocijas un nostiprināt grupas simbolus, kas ietekmē vienotības un piederības sajūtu un vēlmi ilgtermiņā iesaistīties amatiermākslā.

Tādējādi tika secināts, ka ikdienas praksēs aktīvas koncertdzīves un plašu neformālo aktivitāšu kombinācija veicina piederību kolektīvam. Neformālās aktivitātes palīdz fokusēt uzmanību un radīt īslaicīgas pozitīvas emocijas. Ilgstoši fokusējot uzmanību uz šādām aktivitātēm, tās var kļūt par grupas simbolu, kas paīdzina kopīgās emocijas un intensificē dalībnieku sinhronizāciju, kas īpaši veicina rituālu iznākumus.

Svētkos augstu uzmanības fokusu veicina to izvirzīšana par nozīmīgu notikumu, tādēļ pasīvās darbības modeļa kolektīviem svētku notikumi varētu dot spēcīgākas emocijas. Empīrisko datu vākšanas un analīzes metodes neļauj salīdzināt emociju spēcīgumu, tomēr informantu teiktais indicē, ka daļēji šis pieņēmums ir patiess. Aktīvās darbības modeļa kolektīviem pastāv iespēja neizjust tik lielu emocionālās enerģijas pieaugumu svētku gatavošanās posmā, jo viņiem ikdienas fokusā ir citi nozīmīgāki mērķi. Lai gan sākotnēji tas var šķist kā risks svētku tradīcijas saglabāšanai un pārmantošanai, viņu iesaiste ilgtermiņā ir stabilāka un tradīcijai noderīgāka. Pasīvās darbības modeļa kolektīvu dalībnieku uzmanības fokusa virzīšana uz svētkiem un pat glorifikācija ir nozīmīga pozitīvās emocionālās enerģijas vairošanā, tomēr risks ir tajā, ka piecgades cikls ir pietiekami garš periods, lai ar svētkiem vien būtu iespējams uzlādēt emocionālo enerģiju un iesaisti tradīcijā nodrošināt ilgtermiņā. Kopumā jāsecina, ka svētku nozīmes apzināšanās uzmanības fokusa veidošanā tajos dominē pār ikdienas praksi mērķiem, tāpēc neatkarīgi no darbības modeļa svētku mijiedarbības rituāla iznākumi ar šādu attieksmi būs pozitīvi.

4. Kopīgas emocijas un noskaņojums. Motivācija iesaistīties aktivitātēs un veltīt tām nedalītu uzmanību palīdz padarīt kopīgās emocijas un rituāla iznākumus nozīmīgākus. Svētku noslēguma notikumi ir emocionāli pacilājoši tieši kopīgo emociju spējas motivēt dēļ. Liela iespēja, ka mazāk motivētajiem un pret svētkiem skeptiskākajiem dalībniekiem “pielips” citu dalībnieku emocijas un viņi vienosies vienā ritmā, kas pārvērtīs īslaicīgas emocijas kolektīvajā pacilājumā.

Kopīgas emocijas kolektīva vienotību veicina ne tikai ar pozitīvām emocijām, kā gandarījums vai jautrība, bet arī ar neapmierinātību. Kopīgu emociju apzināšanās veicina piederību kolektīvam, jo dalībniekam ir sajūta, ka viņš ir viens no grupas. Tie, kuri jūtas nošķirti no grupas, nespēj pietiekamā mērā “inficēties” ar īslaicīgajām emocijām un negūst efektu no rituāla rezultātiem.

Ir būtiski, lai amatiermākslas grupām būtu iespēja ar dažādu simbolu palīdzību atsaukt atmiņā īstermiņa pozitīvās emocijas un tādā veidā uzlādēt emocionālo enerģiju. Negatīvajām emocijām nepiemīt šādas spējas. Secināts, ka ar svētku noslēguma nedēļu saistītie simboli ikdienā var atgādināt par tajos iegūtajām pozitīvajām emocijām un motivēt darboties ilgtermiņā, lai piedzīvotu nākamās svētkus.

Vadītājiem un kolektīvu līderiem ir būtiska loma īstermiņa emociju radīšanā, jo viņi, būdami hierarhiski augstāki, pēc teorijas, ir uzlādējuši savu emocionālo enerģiju un spēj radīt pozitīvas emocijas un kopīgu noskaņojumu no tās krājumiem. Svētkos spēja panākt kopīgas emocijas piemīt virsdiriģentiem, kuru hierarhiski augstā pozīcija spējusi radīt augstu pozitīvo emocionālo enerģiju. Tiek pieļauts, ka atsevišķas emocionāli nozīmīgas dziesmas svētkos (M. Brauna “Saule, Pērkons, Daugava”, J. Vītola “Gaismas pils”, arī R. Tigula “Dod, Dieviņi!”) ir tādas, jo uzticētas diriģēt harismātiskiem virsdiriģentiem ar lielāko emocionālo enerģiju un nereti tās papildina komponista (vēl viena līdera) pavadījums. Papildus tam šīs dziesmas ir tik zināmas, ka uz tām pilnībā var fokusēt uzmanību, ar tām saistās dažādi latviskās identitātes simboli, kā arī tās izpilda liels dalībnieku skaits. Šo faktoru kopums rada visspēcīgāko iespējamo emocionālās enerģijas uzlādi svētkos.

Kolektīvais pacilājums

Ar kolektīvā pacilājuma jēdzienu svētku tradīcijā tiek saprasti tie brīži, kurus dalībnieki sauc par neaprakstāmiem un uzskata par emocionāli spēcīgiem, kā arī min, ka tos veido neidentificējamu faktoru kopums. Teorija ļauj skaidrot šos nezināmos faktorus kā rituāla sastāvdaļas, kas summējas tradīcijai sociāli nozīmīgajā emocionālajā kāpinājumā jeb kolektīvajā pacilājumā.

Dziesmu un deju svētki ir unikāls Olimpiskajām spēlēm pielīdzināms notikums, kas uzskatāmi parāda teorijas funkcionēšanu praksē. Svētku noslēguma rituālos dalībnieku kopējais fokuss ir tik augsts, ka viņu emocijas ir izteikti “lipīgas”. Iegūtās kopīgās emocijas un arī pasākuma daba (dziesmas vai dejas, kuras vada harismātisks līderis) noved dalībniekus pie augsta līmeņa ritmiskuma un sinhronizācijas. Tas rezultējas intensīvā kolektīvajā pacilājumā – dalībnieku aprakstītajā svētku kopības sajūtā, ka viņi ir daļa no masas un ka masa darbojas kā viens vesels. Kolektīvais pacilājums savukārt pastiprina rituāla rezultātus. Ņemot vērā, ka daudzi dalībnieki svētkus simbolizē kā augstāko latviskās identitātes punktu, var pieņemt, ka svētkos izjustā kopība kolektīvajā pacilājumā saistās ar piederību latviešu tautai un kultūrai.

Kolektīvais pacilājums parādās arī ikdienas praksēs un brīžos, kas dod spēcīgas pozitīvas emocijas. Ja dalībniekiem ir pietiekama motivācija iesaistīties ikdienas praksēs un maksimāli fokusēties, tikai tad iespējams sinhronizēties ar pārējo kolektīvu un kopīgās emocijas transformēt kolektīvajā pacilājumā. Ikdienā šī sajūta ir mērenāka, tāpēc to var pielīdzināt atmosfērai kolektīvā – ja lielākā daļa būs izjutuši kopīgas emocijas, tad arī radīsies kolektīvā labsajūta pacilājuma formā. Svētkos lielās masas dēļ ir vieglāk emocionāli

“pārmākt” citādi domājošos, bet ikdienas praksēs viens vai divi dalībnieki ar atšķirīgu attieksmi var traucēt rituāla rezultātu rašanos.

Rituāla rezultāti

1. Grupas vienotība – kopības un vienotības sajūtas dalībniekos norāda, ka svētki kā mijiedarbības rituāls ir veiksmīgi sasniedzis savu rezultātu. Pētījums ļāva secināt, ka tradīcijas kopienā vienotības veicināšana ir ilglaicīgs ikdienas prakšu ietvaros īstenojams uzdevums. Kolektīvā līmenī svētkos ir atšķirīga vienotība, jo, piemēram, koristi no viena kolektīva estrādē tiek izdalīti pa dažādām balss grupām. Toties piec gadu periodā kolektīvam ir iespēja nodrošināt vienotības uzturēšanu ikdienas praksēs, kuras līmenis tad arī norāda uz piederību kolektīvam un motivē iesaistīties tajā ilgtermiņā. Vienotības analīzē tika izmantots aktīvā un pasīvā kolektīva modeļa paraugs. Augstāku vienotības līmeni sajūt aktīvie un uz īpaši kolektīvam izvirzītu mērķi fokusētie kolektīvi, bet ar atrunu, ka tajos ir būtiskas neformālās aktivitātes, kas veido kopīgo emociju, simbolu un atmiņu bāzi. Ja kolektīva simboli saistās tikai ar sasniegumiem, bet nav draudzīgu attiecību un dominē konkurence, tas nepalīdz veidot kopīgās emocijas un justies vienotiem. Dati liecināja, ka pasīvie kolektīvi tikai ar gatavošanos un piedalīšanos svētkos vien nevar ikdienas praksēs uzturēt līdzvērtīgu vienotību kā aktīvie. Teorētiski svētki pasīvajiem kolektīviem varētu radīt lielāku vienotības sajūtu nekā ikdienas prakses un vairāk, nekā to sajūt aktīvie kolektīvi svētkos, bet ikdienas vienotības trūkums neveicina ilgtermiņa iesaisti tajos. Līdz ar to diskutabls ir jautājums, vai ir nepieciešami tādi dalībnieki, kas svētku notikumus uztver par izteikti vienojošiem (pasīvie kolektīvi), vai arī tādi, kas ir pašpietiekami un spēj veicināt vienotību ikdienas praksēs (aktīvie kolektīvi). No pārmantošanas un saglabāšanas perspektīvas ikdienas prakšu vienotība dod stabilāku ilgtermiņa pamatu iesaistei tradīcijā.

2. Grupu reprezentējoši simboli. Empīriskās daļas analīzē tika secināts, ka amatiermākslas kolektīviem ir atšķirīgi simboli ikdienas praksēs un svētkos. Simbolu nozīme mijiedarbībās uzsver nepieciešamību svētkiem tikt pārmantotiem, saglabājot saikni ar iepriekšējiem, jo katros nākamajos svētkos simboli palīdz radīt kopīgas emocijas. Būtiski, ka simboliem šāda spēja piemīt arī pēc konkrētā rituāla, tātad ikdienas praksēs būs iespēja atdzīvināt kolektīva emocijas un vienotību svētkos, tikai ar mazāku intensitāti.

Simboli saglabājas tikai tad, ja tiek uzlādēti ar jauniem pasākumiem. Tika izvirzītas divas simbolu uzturēšanas opcijas garajā piec gades posmā:

1. Katriem svētkiem jāklūst arvien grandiozākiem (līdzīgi Olimpisko spēļu atklāšanai) un jāpiesaista arvien lielāka skatītāju un dalībnieku masa, lai padarītu tajos ietvertos simbolus arvien nozīmīgākus. Riski ir, ka piec gades periods ir

pārāk garš, kā arī pie svētku vēriena paplašināšanas pieder tādi aspekti kā māksliniecisko prasību celšana, repertuāra sarežģītība, liels dalībnieku un skatītāju skaits. Visi šie aspekti svētkos var negatīvi ietekmēt dalībnieku emocijas, tāpēc šis varētu nebūt veiksmīgs variants.

2. Svētku simbolu iekļaušana ikdienas praksēs atgādinātu par svētkos saņemtajām emocijām. Dalībnieki ikdienas praksēs tiecas pēc svētku emocijām pielīdzināmām pieredzēm. Emocijas pašas par sevi kļūst par svētku simbolu, kuru ikdienā var atjaunot, piedzīvojot līdzīgas (kaut mērenākas) emocijas ikdienas praksēs. Svētku simboliem ikdienā jābūt regulāriem, mērķtiecīgiem un vērstiem uz visa kolektīva kopīgo atmiņu. Tika izvirzīts pieņēmums, ka par svētku simboliem ikdienā var saukt ilggadējās skates un atsevišķus koprepertuāra vai liela mēroga pasākumus. Lai gan skates saistās arī ar ievērojamu daudzumu negatīvo emociju vērtēšanas godīguma, repertuāra atbilstības un organizatorisko procesu dēļ, mijiedarbības rituālu teorijas kontekstā ir būtiskāka to funkcija būt tradīcijas simbolam – uzturēt svētku nozīmi un aktualitāti starpsvētku periodā. Savukārt koprepertuāra pasākumi atsauc atmiņā svētku pieredzi un emocijas, jo nereti atgādina svētkus un pārņem daudzus to elementus mazākā mērā. Problēma, ka ne visiem šie pasākumi patīk, īpaši aktīvās darbības modeļa kolektīviem, kuriem ir vēlme attīstīt savu pieeju un repertuāru.

Simbolu uzturēšanas jautājumā vēl viena būtiska atziņa mijiedarbības rituāla teorijas kontekstā ir, ka kolektīvā dalībnieku sastāvs nevar būt mainīgs, jo tikai ar stabilu sastāvu ir iespējams izmantot individuālās atmiņas par svētku pieredzi, reflektēt par kopīgajiem notikumiem, lai atsauktu atmiņā svētku emocijas. Respektīvi, ja nav neviena, kas mutvārdos nodod informāciju par svētkos saņemtajām spēcīgajām emocijām un unikālo pieredzi, tad svētki var nešķist tik saistoši citiem.

3. Morāles standarti. Tie kā rituālu elements izpaužas sekojoši – dažādo grupu līmeņos pastāv vienprātība par to, kas ir grupas simboli, kādai jābūt grupas dalībnieku uzvedībai un kādas ir kopējās grupas vērtības.

Ikdienas praksēs kolektīva dalībnieki pieņem tajā izvirzītos mērķus, kārtību un hierarhiju, ja tāda ir izveidojusies. Ja kāda darbība ir pretrunā ar vispārpieņemto, tad var rasties konfliktējošās grupas, negatīvi tikt ietekmēta kolektīva vienotība un dalībnieki var izlemt pamest kolektīvu.

Svētku dalībnieku kontekstā ir pašsaprotami runāt, ka ikvienam dalībniekam ir jāpieņem organizatoru noteiktā kārtība svētku norises nodrošināšanai. Empīriskie dati norāda, ka risks un diskusijas vērts jautājums par morāles standartu ievērošanu ir svētku dalībnieku

cieņa pret simboliem, tajā skaitā repertuāru, māksliniecisko vadību un skašu sistēmu. Teorētiski skatoties, vērsšanās pret šiem aspektiem ir vērsšanās pret simboliem, tāpēc mazinās tradīcijas kopienas vienotība. Empīriskie dati apstiprināja, ka nepatika pret šiem svētku simboliem var radīt negatīvas emocijas dalībniekos. Tas rada diskusiju, vai tradīcijas īstenotāju kopienas vienotības vārdā būtu jāizvairās no demokrātiskas pieejas lēmumu pieņemšanā un jāignorē dalībnieku iebildumi. Visdrīzāk, atbilstošais virziens būtu veicināt diskusijas par šiem jautājumiem pēc iespējas laicīgāk, lai radītu sajūtu kopienā, ka tās viedoklis tiek ņemts vērā.

4. Emocionālā enerģija kā individuāls mērs un sociālo aktivitāšu virzītājs ir noderīga, skaidrojot svētku laikā iegūtā emocionālā pacilājuma lomu tradīcijas pārmantošanā un saglabāšanā. Dati apstiprina, ka kolektīvu dalībnieki neapzināti ar jebkuru aktivitāti cenšas palielināt savu pozitīvo emocionālo enerģiju un ir to gatavi investēt jaunās ar amatiermākslu saistītās mijiedarbībās. Empīriskā pētījuma ietvaros tika identificēti pieci faktori, kas norāda uz emocionālas enerģijas esamību un darbības principiem:

1. **Dalībnieki fiksē sajūtu, ka kolektīvu prakses var emocionāli uzlādēt vai iztukšot** – foto izdibināšanā iegūtie dati ļāva secināt, ka emocionālā enerģija ir kā sajūta jeb “pēcgarša” kolektīvu aktivitātēm, kas dod pozitīvas vai negatīvas sajūtas un attiecīgi darbojas kā motivācija darboties. Tas nozīmē, ka pozitīvo un negatīvo emociju aspektu apkopojums svētkos un ikdienas praksēs norāda arī uz emocionālās enerģijas veidojošiem aspektiem.
2. **Individuālā emocionālā enerģija veidojas no kolektīva aktivitātēm** – dalībnieki foto izdibināšanā saista savas jūtas ar citu emocijām un kopējo atmosfēru kolektīvā. Ja viņiem kāda aktivitāte šķitusi veiksmīga un kolektīvs to kopīgi uzskata par tādu, pacilājums ir radījis pozitīvu emocionālo enerģiju, kas izpaužas kā vēlme ar entuziasmu iesaistīties arī citās aktivitātēs.
3. **Kolektīvu praksēs var fiksēt augstas un zemas emocionālās enerģijas rādītājus.**

Augstas emocionālās enerģijas rādītāji dalībniekos ir pārliecība, spēks, entuziasms, iniciatīva, spēja dominēt, labas sajūtas par sevi, piederību grupai un vietu tās aktivitātēs. Šādi uzlādēti dalībnieki veicina pozitīvo emociju infekciozitāti un uztur grupas vienotību. Zemas emocionālās enerģijas rādītāji dalībniekos ir motivācijas, iniciatīvas un novērtējuma trūkums, nespēja izveidot piederību un sasaistīt sevi ar grupas mērķiem. Šiem dalībniekiem zūd motivācija iesaistīties konkrētajā kolektīvā. Dalībnieku pieredzēs var fiksēt, kā sākotnēji zemā emocionālā enerģija, veiksmīgi iesaistoties kolektīva aktivitātēs, palielinās. Ja kolektīvos dominē dalībnieki ar augstu emocionālo enerģiju (tie var būt dažī spēcīgi līderi vai lielākā

daļa kolektīva), tad viņi var iesaistīt dalībniekus ar zemāku emocionālo enerģiju. Kolektīvu vadītāji visbiežāk ir līderi ar spēju paaugstināt emocionālo enerģiju un dalībniekus mobilizēt, motivēt, veicinot pašapziņu, iedrošinot un radot pacilātību. Savukārt, ja kolektīvā dominē zems emocionālās enerģijas līmenis, tad daži indivīdi ar augstāku var nespēt to mainīt un laika gaitā šāds kolektīvs, visdrīzāk, izjūk.

4. **Mijiedarbības uzsākšana ar augstu emocionālo enerģiju pozitīvi ietekmē ilgtermiņa līdzdalību kolektīvā.** Dalībnieki ir fiksējuši pozitīvu emociju infekciozitāti kolektīvā, kas pāraug kolektīvajā pacilājumā un rezultējas augstā emocionālā enerģijā. Tie kolektīvi, kuros ir daudzi dalībnieki ar augstu emocionālās enerģijas līmeni, viegli spēj uzturēt kolektīvo pacilājumu un vienotību, jo to ir vienkārši pavairot. Līdz ar to ir būtiski ņemt vērā tos faktorus, kas kolektīva dalībniekiem veido pozitīvas emocijas, jo dalībnieki atkārtoti tieksies pēc pozitīvas pieredzes un turpinās iesaistīties ar tradīciju saistītajās praksēs.
5. **Svētku tradīcijas pieredzē atspoguļojas emocionālās enerģijas veidošanās dinamika** un ļauj izveidot **ideālmodesli**, kurā veiksmīgi ikdienas prakšu rituāli rezultējas veiksmīgā svētku rituālā. Ja starpsvētku perioda ikdienas praksēs piecu gadu garumā dalībnieki ir uzkrājuši ievērojamu daudzumu pozitīvu emocionālo enerģiju, tad svētkos kā viena mijiedarbības rituālu ķēdes noslēguma posmā tā tiek ieguldīta pilnā apmērā. Visu dalībnieku un spēcīgu līderu ieguldītā pozitīvā emocionālā enerģija vēl vairāk palielina emocionālo enerģiju, kas motivēt dalībniekus fokusēties uz svētku notikumiem, viņiem ir iniciatīva piemēroties arī ne tik komfortabliem apstākļiem, un viņi sajūt spēcīgāko iespējamo kolektīvo pacilājumu, kas pārvēršas tikpat spēcīgā vienotībā un ļauj sasniegt emocionālās enerģijas kulminācijas punktu. Tā savukārt motivēt iesaistīties nākamajā piegādes ciklā, kurā dalībnieki ar ikdienas praksēs ietvertajiem simboliem un kopīgajām atmiņām spēj pavairot emocionālo enerģiju un uzturēt vienotību, lai vēl pēc pieciem gadiem piedalītos nākamajos svētkos. Pozitīva emocionālā enerģija savā ziņā kļūst par atkarību un rada nepieciešamību meklēt jaunus veidus, kā to uzlādēt.

Var secināt, ka nevis konkrētas pozitīvas emocijas ir būtisks faktors svētku tradīcijas pārmantošanā un saglabāšanā, bet gan ilgtermiņa emocijas jeb emocionālās enerģijas daudzums, ko sniedz ar tradīciju saistītās mijiedarbības. Nozīmīgas ir nevis konkrētas pozitīvas vai negatīvas emocijas, bet tas, cik lielā mērā kolektīvs spēj būt vienots un just kopīgas emocijas, kuras pēcāk var pārvērst kolektīvajos simbolos un radīt augstu emocionālo

enerģiju, ar kuru palīdzību padarīt iesaisti tradīcijā ilglaicīgu. Pētījumā tika secināts, kas ir ideālmodesli atbalstošu veiksmīgu rituālu pamatā un kādi aspekti tradīcijas mijiedarbības padara par neveiksmīgiem rituāliem.

5.3.4. Veiksmīgi un neveiksmīgi mijiedarbības rituāli ikdienas praksēs

Mijiedarbības rituālu veiksmes vai neveiksmes veidošanās pamatā tiek ņemtas pētījuma dalībnieku individuālās emocijas, kas veido vienu no rituāla sastāvdaļām – kopīgās emocijas. Darbā analizētie pozitīvo emociju veidojošie aspekti nosacīti var būt veiksmīga rituāla pamatā un nodrošināt atkārtotu iesaisti mijiedarbībā, savukārt negatīvo emociju – neveiksmīga rituāla pamatā un nenodrošina ilgtermiņa iesaisti tradīcijā.

Veiksmīgi mijiedarbības rituāli

Ikdienas praksēs veiksmīgus mijiedarbības rituālus visbiežāk rada iespēja radoši darboties, koncerti, novērtējums un atzinība, skate, repertuārs, latviskās identitātes apliecināšana, ceļošana, neformālās aktivitātes, vadītāja attieksme, savstarpējās dalībnieku attiecības un mirklīgi notikumi. Datu analīze ļāva izvirzīt vairākas noderīgas atziņas:

1. Emocionāli **mēģinājumu** process var nedot spēcīgas pozitīvas emocijas, bet būtiski, lai kopumā noskaņojums un atmosfēra mēģinājumos būtu pozitīva un pēc tā dalībnieki justu pozitīvu emocionālo enerģiju arī noguruma gadījumā.
2. Spēcīgas pozitīvas emocijas, kā gandarījums par ieguldīto darbu un novērtējuma sajūta, var dot **koncerti**. Koncerti var sniegt ļoti atšķirīgu emocionālā pacilājuma līmeni, tāpēc kolektīviem ir vērts izvērtēt, kā iesaistīties tādos pasākumos, kas sniedz vislielāko gandarījumu – iniciēt tos pašiem, meklēt unikālas pieredzes un vietas un tamlīdzīgi.
3. Koncertos gūtā **atzinība** no skatītājiem, vadītājiem un citiem dalībniekiem ir nozīmīgs dzinulis tālākajai darbībai kolektīvā.
4. Īpašu novērtējuma sajūtu var dot pārbaudes **skates**. Ja rezultāts tajās ir labs vai labāk, nekā cerēts, tad kolektīvs iegūst augstu emocionālo enerģiju. Teorētiski arī vilšanās gadījumā negatīvās emocijas var pārvērsties pozitīvā iznākumā (kolektīvajā vienotībā), bet tas neveicina pozitīvu emocionālo enerģiju, kas rada vēlmi turpināt darboties.
5. **Repertuārs** starpsvētku perioda koncertēšanas praksēs var dot spēcīgas pozitīvas emocijas divos gadījumos. Pirmkārt, kolektīva repertuāra izvēle nav tikai svētku organizatoru, bet arī paša kolektīva pienākums – ir jāmeklē motivācija un resursi,

kā bez obligātā repertuāra apgūt dalībniekiem tīkamu cita veida repertuāru ikdienā. Otrkārt, amatiermākslas kolektīvu dalībniekiem ir priekšrocības gūt pozitīvas emocijas no **latviskās identitātes** apliecināšanas, jo ir plašākas iespējas iesaistīties latviskās kultūras vērtību reprezentējošos pasākumos, kopt dažādas tradīcijas, t.sk. tautastērpa valkāšanas praksi.

6. **Neformālās aktivitātes** ir viens no būtiskākajiem pozitīvo emociju avotiem ikdienas praksēs. Tās dod cita veida emocijas no mēģinājumiem un koncertiem, piemēram, jautrību, un veicina piederības sajūtu kolektīvam, kas nodrošina ilgtermiņa iesaisti. Ārpus mēģinājumu un koncertu pieredze, t.sk. **ceļošana**, var satvināt kolektīva dalībniekus un veidot kopīgas atmiņas un simbolus, uz kuriem atsaukties ikdienas mijiedarbībās.
7. Tā kā **neformālās aktivitātes** nav obligātas, tad emocionālajā ziņā ieguvēji ir tie kolektīvi, kuriem ir plašs klāsts neformālo aktivitāšu un kuri ļauj kādā no tām iesaistīties ikvienam kolektīva dalībniekam.
8. Par neformālo aktivitāšu īstenošanu lielā mērā ir atbildīgi paši kolektīvu dalībnieki, tāpēc svarīgi, lai kolektīvā būtu **līderi un aktīvais kodols**, kas organizē šos pasākumus un apvieno dažādas mazākas grupiņas kolektīva iekšienē, un iedrošina iesaistīties jaunos dalībniekus.
9. **Vadītājam** nav izšķirošās lomas neformālo aktivitāšu īstenošanā, toties viņa vadīšanas stils un mērķi ietekmē ikdienas (pamatā mēģinājumu) emocijas un atmosfēru.
10. Tā kā katra dalībnieka individuālās emocijas summējas kopējā noskaņojumā, tad ir būtiski apmeklēt kolektīva ikdienas prakses ar pozitīvu attieksmi.

Pozitīvo ikdienas prakšu emociju analīze uzskatāmi parādīja, ka emocijas ir sarežģīti pētāma vienība, ko veido daudzu komponentu kopums. Spēcīgas pozitīvas emocijas, kas nodrošina rituāla veiksmi, saistītas ar gandarījuma sajūtu par ieguldīto darbu un izpildījumu, bet bez tā ir nozīmīgas plaša klāsta ikdienas prakses, kuras dažādu apstākļu un komponentu sakritības dēļ var dot plašu emociju gammu citādi rutinizētajā ikdienā.

Neveiksmīgi mijiedarbības rituāli

Ikdienas praksēs neveiksmīgus mijiedarbības rituālus visbiežāk var radīt tādi iepriekš aprakstītie pozitīvie aspekti kā mēģinājumi, koncerti, skates, repertuārs, vadītāja attieksme un savstarpējās dalībnieku attiecības, un papildus klāt nāk arī kvalitātes celšanas un konkurences aspekti. Būtiskākās atziņas par neveiksmīgu rituālu avotiem:

1. Iknedēļas **mēģinājumi** ik pa laikam nogurdina teju ikvienu dalībnieku. Ilgstoša noslodze bez iespējām atpūsties var radīt negatīvas emocijas un samazināt motivāciju iesaistīties kolektīvā.
2. Negatīvu emociju avots var būt dalībnieki ar atšķirīgiem mērķiem – daļai traucējoši ir tie dalībnieki, kuru mērķis nav mākslinieciski pilnveidoties, bet tikai socializēties un izklaidēties, jo viņu rīcība parasti nav disciplinēta un traucē pārējo dalībnieku darbu.
3. Neērtu un nepatīkamu atmosfēru rada mazs mēģinājuma apmeklējums – esošie dalībnieki saņem vadītāja nosodījumu un jūtas slikti, jo tērē savu laiku, kamēr citi nav ieradušies.
4. **Koncerti** pats par sevi ir satraukuma pilns notikums, kas var radīt spriedzi kolektīvā, bet tam ir spēja mobilizēt un arī iedarboties destruktīvi uz kopējo atmosfēru. Negatīvas emocijas un pārliecības trūkums rodas tad, ja dalībnieki nav pienācīgi sagatavoti. Patīkamas emocijas nerodas, ja gatavošanās koncertam ir steidzīga un bez noskaņošanās. Vilšanos rada novērtējuma trūkums – skatītāju ir maz, ir neatsaucīgi, organizatori nav parūpējušies, lai kolektīvs justos gaidīts, vadītāji nespēj izteikt pateicību.
5. Koncertos izpildītais **repertuārs** tiek ilgstoši apgūts mēģinājumos, tāpēc demotivēt un pat samazināt apmeklējumu var tāds repertuārs, kuru ir sarežģīti apgūt un kurš nav saistošs. Nereti ambiciozākiem kolektīviem obligātais repertuārs izraisa nepatiku, jo neļauj būt unikāliem un izpildīt sev tīkamu repertuāru. Kopējo kolektīva sniegumu un pozitīvas emocijas koncertos var ietekmēt nespēja izprast repertuārā ietverto vēstījumu.
6. Visplašāko negatīvo emociju klāstu dod pārbaudes **skates** – tās saistītas ar uztraukumu un stresu gatavošanās posmā, spriedzi un kritikas saņemšanu, kā arī bailēm iebilst pret pastāvošo sistēmu. Ja uztraukums mobilizē sniegumam, tad negatīvs novērtējums var būt destruktīvs attiecībā uz kolektīva un individuālo dalībnieku motivāciju. Nereti kolektīvi diskutē par vērtēšanas kritērijiem, atklātumu un godīgumu, pēc skates jūtas nenovērtēti un neredz jēgu savam darbam.
7. Pārbaudes skašu sistēma rada nepieciešamību kolektīviem nemitīgi **celt savu māksliniecisko līmeni un konkurēt savā starpā**, kas var radīt arī negatīvas emocijas un atmosfēru tradīcijas kopienā. Kolektīvu konkurence bieži tiek uztverta par destruktīvu, ne rosinošu parādību, jo rada spriedzi un ar laiku nogurdina dalībniekus. Ja kolektīva iekšienē rodas konkurence un dalībniekiem ir

sajūta, ka viņi ilgstoši netiek novērtēti, tas ietekmē motivāciju iesaistīties kolektīvā.

8. Balansu starp māksliniecisko pilnveidi un dalībnieku labsajūtu ikdienas praksēs jāmaks panākt **vadītājam**, īstenojot adekvātas disciplinēšanas metodes. Par negatīvām tiek uzskatītas gan tādas, kas ir cieņu aizskarošas, gan jebkādas disciplīnas trūkums. Vadītājs primāri ir atbildīgs arī par kolektīva novērtējumu, jo tieši viņam būtu jāsniedz atgriezeniskā saite, kas ietver ne vien sniegumu uzlabojošu kritiku, bet arī atzinību par ieguldīto darbu.
9. Kā jau ikvienā grupā, arī mākslinieciskajos kolektīvos parādās tādi **savstarpējo** attiecību elementi kā strīdi, nesaskaņas, intrigas, aprunāšana, kurnēšana, greizsirdība, arī nelieli konflikti un nevienprātība, kas ilgstoši var veicināt negatīvu atmosfēru kolektīvā un īpaši tā neformālajās aktivitātēs. Problemātiski panākt vienotību kolektīvā ir tad, ja rodas šķelšanās un grupējumi. Ja tie rodas vēsturiski nostiprinātas hierarhijas dēļ, tad nav tik plaši negatīvie efekti kā tad, ja tas notiek minēto negatīvo parādību dēļ.

5.3.5. Emocijas kā motivācija ilgtermiņa iesaistei ikdienas praksēs

Ikdienas prakšu pētījums parādīja, ka līdzdalība amatiermākslas kolektīvos kā brīvprātīgs brīvā laika pavadīšanas veids ir tādā apjomā integrēts dalībnieku dzīvēs, ka kļūst par nozīmīgu dzīves stila daļu. Brīvprātīgas iesaistes principu un tradīcijas integrāciju ikdienas dzīvē ietekmē ieguvumu dominance pār ieguldītajiem resursiem. Promocijas darbā tika pieņemts, ka emocijas varētu būt viens no būtiskākajiem ieguvumiem un motivācija līdzdarboties tradīcijā. Empīriskais pētījums apstiprināja teorētiskajā daļā analizēto pieņēmumu – **pozitīvās emocijas ir būtiska motivācija ilgtermiņa iesaistei kolektīvu ikdienas praksēs**, tāpēc ikdienas praksēm kopumā jāsniedz vairāk pozitīvu nekā negatīvu emociju. Analizējot **ikdienas prakšu emociju dinamiku**, tika secināts, ka tajās pastāv pozitīvo emociju pārsvars. Izteikti pozitīvas emocijas nodrošina tādi ar kolektīva darbību saistīti aspekti kā iespēja radoši izpausties, tikt novērtētam un saņemt atzinību, apliecināt latvisko identitāti, kā arī neformālās aktivitātes (t.sk. ceļošanas pieredze) un dažādi mirklīgi notikumi. Savukārt ambivalenti aspekti, kas dod arī negatīvas emocijas, ir mēģinājumi, koncerti, skates, repertuārs, vadītāja attieksme un dalībnieku savstarpējās attiecības. Izteikti negatīvs aspekts ir nemītīga kvalitātes celšana un konkurence dažādos līmeņos.

Amatiermākslas specifika prasa īpašu emocionālo noskaņojumu un izpausmes, ko ietekmē individuālās dalībnieku emocijas. Tomēr minētie **pozitīvie aspekti** bieži vien ļauj kolektīvam kopīgi izjust pozitīvu atmosfēru. To avoti ir dažādi, un emociju gamma ietver

plaša diapazona emocijas, kuru atsevišķai analīzei promocijas darbā veltīts mazāks fokuss. Dalībnieki tiecas pēc pozitīvām emocijām un atmosfēras, īpaši tad, kad jau ir to pieredzējuši (piemēram, Dziesmu un deju svētkos), tāpēc iesaistās ikdienas praksēs ilgtermiņā tikai tad, ja tās sniedz pietiekamu daudzumu pozitīvu emociju. Ilgtermiņa iesaistei noderīga ir iespēja atsaukt atmiņā pozitīvās emocijas krīzes brīžos, kad ir radusies vēlme pārtraukt līdzdalību amatiermākslā. Pozitīvās emocijas un atmosfēru kolektīvā iegūt vieglāk ir tiem kolektīviem, kuri mērķtiecīgi virzās uz savu māksliniecisko izaugsmi un ir fokusēti darbam, viņi no tā saņem gandarījumu un vēlas vēl vairāk laika pavadīt kopā ar kolektīvu (t.i., ir plašs klāsts neformālo aktivitāšu).

Savukārt **negatīvo emociju** analīze norādīja uz vairākiem riska faktoriem un aspektiem, kas jāņem vērā tradīcijas īstenošanā. Dalībnieki pieņem, ka līdz ar iesaisti amatiermākslā piekrīt ieguldīt darbu un pārvarēt dažādas grūtības, tāpēc dažas negatīvās emocijas, kā uztraukums un nedrošība, var mobilizēt darbībai un radīt pozitīvas sekas. Tomēr būtiski ir izvairīties no tādiem negatīviem aspektiem, kas saistīti ar dalībnieku cieņas aizskaršanu un ieguldīto resursu noniecināšanu (vadītāju, organizatoru nepieklājīga attieksme, nevērība, iekšējie dalībnieku konflikti u.tml.), jo to pārlietu dominēšana var radīt nevēlēšanos iesaistīties kolektīva ikdienas praksēs.

5.3.6. Veiksmīgi un neveiksmīgi mijiedarbības rituāli svētkos

Līdzīgi ikdienas praksēm, svētkos iegūto pozitīvo un negatīvo emociju analīze tika izmantota veiksmīgu un neveiksmīgu svētku norises identificēšanai.

Veiksmīgi mijiedarbības rituāli

Dalībnieku aprakstītās pozitīvās emocijas pētījumā norādīja uz veiksmīgu mijiedarbības rituālu veidojošiem aspektiem svētkos. Tika secināts, ka dalībnieki iegūst spēcīgākas un atmiņā paliekošākas emocijas, ja salīdzina ar mērenākām ikdienas prakšu emocijām. Dalībnieki svētku emocijas saista ar aizkustinājumu, pārdzīvojumu, sajūsmu, pacilātību, apraksta ar metaforām “skudriņas skrien” un “tirpiņas skrien”, sauc par grandiozām, fascinējošām emocijām, kas liek pozitīvi raudāt un reizēm arī nav aprakstāmas, turklāt emocijas svētkos lielā mērā balstītas kopības, vienotības un piederības sajūtās. Pētījums ļāva identificēt konkrētus iemeslus un izpausmes brīžus, kas radījuši pozitīvas emocijas un nodrošinājuši svētku rituāla veiksmi:

1. Svētku **noslēguma koncerti** lielākajai daļai dalībnieku ļauj piedzīvot “spēcīgas emocionālās izlādes sajūtu”, ko var dēvēt par kolektīvo pacilājumu. Tas rodas sekojošu aspektu kombinācijā:
 - a) skatītāju un dalībnieku radītais masas efekts;
 - b) repertuārā ietvertais simboliskais vēstījums;
 - c) simboliskie notikumi ar ietvertu latviskās identitātes kodu (karogu ienešana, pacelšana, nolaišana, latvisko zīmējumu izveide utt.);
 - d) atalgojuma sajūta par ieguldīto darbu starpsvētku periodā.
2. Svētkos viens no emocionāli nozīmīgākajiem ieguvumiem ir **kopības sajūta**, kas var būt vairākos līmeņos – starp indivīdiem, kolektīvu, citiem svētku dalībniekiem un Latvijas tautu. Fiziski tā ir sajūtama un saredzama noslēguma koncertos, kuros ir plašs dalībnieku un skatītāju loks.
3. Kopību īpaši izceļ **masas efekts**, kurš dod iespēju sajūties kā daļai no kaut kā lielāka, šajā gadījumā – gan tradīcijas kopienas, gan latviešu kultūras nesējiem. Masas efekts dod iespēju ritmizēties un sinhronizēties, kas tālāk rada emocionālo saviļņojumu (pēc R. Kolinsa – emocionālo pacilājumu).
4. Būšana daļai no svētku masas nozīmīgākās daļas dalībniekiem ļauj justies novērtētiem un īpašiem. **Skatītāju** klātbūtne ir svarīga sinerģijas ar dalībniekiem un masas efekta radīšanā – lai gan lielā skatītāju daudzuma dēļ nav iespējama tieša atgriezeniskā saite, dalībnieki to vairāk sajūt kā enerģijas apmaiņu.
5. Promocijas darba socioloģiskā ievirze ļāva identificēt tikai ar **repertuāru** saistītos sociālos faktorus, kas rada spēcīgas emocijas, – svētkos populārais un klasiskais repertuārs ietver simboliskos kodus, kas masas izpildījumā ļauj nostiprināt piederības un kopības sajūtu un kas saistīta ar tradīcijas īstenotāju un latvisko identitāti; repertuāram ir jābūt saprotamam un izpildāmam; dejotājiem nozīmīga ir konkrēta vieta vai loma laukumā, jo masas efektu viņi jūt mazāk nekā koristi.
6. Kopības sajūta lielā mērā saistīta ar dalībnieku pašapziņu par sevi kā **latviskās identitātes un kultūras nesējiem**. Iegūtā sajūta ir īslaicīga, bet ar tālejošu efektu – atbilstoši ekstātiskā un banālā nacionālisma idejām (Billig, 1995; Skey, 2008) svētkos iegūtās emocijas un sajūtas dod iespēju apzināties sevi kā nozīmīgu latviskās identitātes nesēju un padarīt ikdienas praksēs īstenotos pūliņus latvisko vērtību izkopšanā par nozīmīgiem. Turklāt latviskajai identitātei un kultūrai būtiski simboli, kā valsts un svētku karogi, ar tiem saistītā atribūtika, Mežaparka estrāde, virsdiriģenti un virsvadītāji, nošu grāmatas, atribūtika ar logo u.tml., kļūst

par sava veida atmiņu glabātājiem un trofejām, kas pierāda iesaisti svētkos un atsauc atmiņā tajos gūtās emocijas.

7. Svētkos iegūtās emocijas lielā mērā atkarīgas no ikdienas procesā ieguldītā darba, jo tie dod gandarījumu par padarīto un ir kā emocionālā kulminācija piecgades ciklam. **Novērtējuma** sajūtu svētku nedēļā pastiprina apbrīnas saņemšana no citiem iedzīvotājiem un skatītājiem par viņu īpašo statusu, kas iesaisti amatiermākslā padara par vērtību.
8. Būtiski, ka svētki mazina **konkurences** sajūtu, kas rodas pie ikdienas praksēm aprakstītajās skatēs. Daļa kolektīvu joprojām saglabā svētkus kā platformu sacensībai – viņiem ir nozīmīga atzinība ar svētkiem saistītajos konkursos (koru kari, tautas tērpu skate) un vietai uz deju laukuma. Tomēr emocionāli ieguvēji ir tie kolektīvi, kuri svētkus neuzskata par iespēju pierādīt savu varēšanu un tiekties pēc augstākas kvalitātes, bet svētkus izmanto kā iespēju svinēt ikdienā īstenoto prakšu kulmināciju.
9. Ir dalībnieki, kuriem nozīmīgāki ir arī **citi koncerti**, jo tā ir iespēja izpildīt sev iemīļotāku repertuāru un sajusties īpašiem, iesaistoties vairākos pasākumos svētku laikā.
10. Tām svētku grupām, kas svētkos jūtas mazāk novērtētas (kā sieviešu, vīru, senioru kori, koklētāju ansambļi), jo pilnvērtīgi vai vispār nepiedalās svētku noslēguma koncertos, emocionāli nozīmīgs var būt **gājiens**. Tas dalībniekiem dod apziņu par vienotu dalībnieku kopumu un novērtējuma sajūtu, jo tiek sajūsts atbalsts no gājiena skatītājiem un atbalstītājiem.
11. Plašāku un pilnīgāku svētku emociju kopumu iegūst tie dalībnieki, kuri izbaudījuši ārpus koncertiem notiekošo **svētku ikdienas sadzīvi**. Emocionāli zaudētāji ir Rīgas kolektīvi, kas neizbauda kopīgo dzīvošanu un sadzīvi. Lai gan svētku sadzīve nereti saistās arī ar negatīviem aspektiem un atsevišķām problēmām, lielākā daļa dalībnieku to uztver kā nozīmīgu svētku sastāvdaļu, kas jāizbauda, jo tā veicina kopīgas atmiņas, uzlabo kolektīva vienotību un dod cita veida emocijas nekā svētki (piemēram, jautrība).
12. Svētku mēģinājumi reti tiek pieminēti kā pozitīvu emociju avots, tomēr tajos piedzīvotās grūtības, pārbaudījumi un piedzīvojumi dod ieguldījumu dalībnieku un kolektīvu vienotības uzturēšanā.

Neveiksmīgi mijiedarbības rituāli

Svētku pozitīvo dabu izceļ dalībnieku nespēja formulēt ar svētkiem saistītās negatīvās emocijas un identificētais to veidojošo aspektu nelielais daudzums. Tas nozīmē, ka svētki kā mijiedarbības rituāls pārsvarā ir veiksmīgs, bet jāņem vērā daži negatīvie aspekti – mēģinājumi, koncerti, repertuārs, svētku sadzīve, kā arī savstarpējās attiecības, personīgās sajūtas un attieksme. Galvenie secinājumi par tiem ir sekojoši:

1. Dati norādīja, ka visbiežāk negatīvas emocijas dalībniekiem sagādā **mēģinājumu** process svētku nedēļā – tie ir gari, sākas agri un vēlu beidzas, tos nereti pavada karstums, saule, saspiesība, notiek ilgstoša sēdēšana un pat nīkšana, ir pārāk niecīgas ēdiena porcijas. Dalībnieki jūtas garlaikoti un aizkaitināti, kad mēģinājumu procesā ir pārāk lielas pauzes starp viņu priekšnesumiem un ilgu laiku ir bezdarbība.
2. Vilšanos un dusmas rada **disciplīnas trūkums mēģinājumos**. Pirmkārt, par necienīgu uzvedību atnākušie dalībnieki uzskata citu dalībnieku neierašanos uz mēģinājumiem, kas koncertos rada haosu. Otrkārt, traucējoši ir tie dalībnieki, kuri mēģinājuma laikā ar savu uzvedību novirza fokusu un traucē citu darbu.
3. Dusmu avots var būt arī **nepieciešamie resursi, kas jāiegulda mēģinājumos**, – jāņem atvaļinājums darbā un jātērē nauda kārtīgam ēdienam.
4. Būtisks ir secinājums, ka lielā slodze un nogurums var samazināt emocionālo pacēlumu koncertos.
5. Lai gan pārsvarā mēģinājumos pieredzētās grūtības dalībnieki aizmirst vai uztver kā daļu no svētku atmosfēras, pastāv liels risks, ka pārlietu daudz negatīvo emociju var veicināt neiesaistīšanos nākamajā svētku ciklā.
6. Bez nogurdinošajiem mēģinājumiem **koncertā** pozitīvas emocijas traucē saņemt mēģinājumu ilgums un sarežģītais repertuārs.
7. **Repertuāra** sarežģītība un izpildījuma kvalitātes līmenis ir plašu diskusiju avots kopienā, kas var radīt negatīvas emocijas un nesniegt visiem līdzvērtīgu gandarījumu. Kolektīviem ar augstāku kvalitātes līmeni nereti noslēguma koncertu repertuāra vienkāršība neveicina gandarījumu, tāpēc viņi labprātāk piedalās citos svētku koncertos. Savukārt tiem, kuriem tas šķiet par sarežģītu, tā apguve prasa lielus resursus, bet sniedz mazu emocionālo atdevi. Turklāt kolektīvu gaidas par svētku repertuāru ir dažādas un nereti rodas vilšanās.
8. **Svētku sadzīve** ir izteikti ambivalents aspekts. No vienas puses, dalībnieki uztver to par neatņemamu svētku pieredzi, no otras puses, vairāki svētku sadzīves elementi rada diskomfortu. Ņemot vērā jau tā lielo nogurumu mēģinājumos,

nepatīkamas sajūtas rodas, ja dalībniekiem nav iespējas pilnvērtīgi paēst, ja nesakrīt vēlmes attiecībā uz naktsdzīves un atpūtas balansu, ja nav iespēja bez ilgstošas rindā stāvēšanas apmeklēt dušu un labierīcības. Kopumā jāsecina, ka mūsdienās dalībnieki arvien vairāk vēlas ērtības, tāpēc naktsmītnēs notiekošās kopīgās ballītes nešķiet tik vilinošas. Pētījums ļāva pieņemt, ka sadzīves radītajam diskomfortam jābūt samērīgam ar ieguvumiem un svētku citādi pozitīvo pieredzi, kā arī dalībniekiem jābūt jau pašos pamatos pret to noskaņotiem pozitīvi un jāapzinās, kur viņi iesaistās.

9. Iepriekš minētās pieredzes lielā mērā saistītas ar kolektīva **savstarpējām attiecībām** un katra indivīda **personīgajām sajūtām un attieksmi**. Katra personiskajām vēlmēm aktīvi darboties mēģinājumos un pēc tiem atpūsties jābūt samērojamām ar tādu svētku procesa neatņemamu elementu pastāvēšanu kā ballītes naktīs un neliela vieglprātība pārējos procesos, jo tie tomēr ir “svētki”, kuriem bez oficiālajiem rituāliem jābūt arī bezrūpīgajai un jautrajai daļai. Tāpēc nākas secināt: lai gan sadzīviski var rasties dažādi konflikti, svētki kopumā tomēr uzlabo dalībnieku savstarpējās attiecības, jo ikdienā viņiem ir vairāk iespēju izjust vienotas emocijas un fokusēties uz vienu un to pašu notikumu.
10. Jāņem vērā, ka svētki vieni paši vienotību gan nevar veicināt, jo tie, kuri ikdienā nav darbojušies kopīgās aktivitātēs un nostiprinājuši ciešākas saites, arī svētkos vairāk konfliktēs par sadzīviska rakstura problēmām un nebūs tik liela vēlme kopīgi pavadīt svētku reformālo daļu.

5.3.7. Svētki kā emocionāli augstākais punkts

Pētījuma pamatā bija pieņēmums, ka svētki dod spēcīgas pozitīvas emocijas, ko nevar sniegt nekas cits. Tika secināts, ka dalībnieki uzskata emocijas par lielāko ieguvumu no līdzdalības svētkos. Tie dod plaša klāsta spēcīgas pozitīvās emocijas, kuras ir unikālas un kurām nav ekvivalenta, tāpēc **svētki pamatā ir emocionāli augstākais kulminācijas punkts līdzdalībai amatiermākslas kolektīvos**. Emocijas tiek saistītas ar kopības sajūtu ne tikai kā tradīcijas īstenotājiem, bet arī kā latviskās identitātes nesējiem. Problemātiski ir tad, ja dalībnieki vienīgo motivāciju iesaistīties svētku kustībā saista ar nepieciešamību iegūt unikālās svētkos iegūstamās pozitīvās emocijas, jo pastāv iespēja piedzīvot vilšanos. Svētki var būt kā emocionāli uzlādējošs stimuls ikdienas dzīvei, bet ne tās mērķis. Iespējams, ka, iesaistoties kolektīvā gadu vai dažus gadus pirms svētkiem, laika periods ir pārāk īss, lai nostiprinātu piederības un kopības sajūtu ar kolektīvu, dalītu pietiekami daudz kopīgu atmiņu, kas arī svētkos ļauj sinhronizēt kopīgas emocijas un justies vienotiem.

Emociju dinamikas analīze svētkos pierādīja, ka tajos tiešām izteikti dominē pozitīvie aspekti, tomēr dalībnieki iegūst arī negatīvas emocijas, kas var būt riska faktors turpmākai iesaistei amatiermākslā. Secināts, ka pret svētkiem dalībniekiem var rasties negatīva attieksme gadījumā, ja pieņemtās gaidas par svētkiem nepiepildās, tās papildina negatīvas emocijas un svētos ieguldītie resursi ir lielāki par ieguvumiem. Vislielāko neapmierinātību un vilšanos var raisīt gaidu nepiepildīšanās, kas saistītas ar tradīcijas nosaukumā iekļauto vārdu “svētki” un ar tiem saistītajām “mītiskajām” spēcīgām pozitīvajām emocijām. **Svētku “svinēšana”** ietver četrus aspektus:

1. **Iespēja izbaudīt svētkus** – intensīvais grafiks un noslodze neļauj izbaudīt svētkus un pieredzēt citas svētku pieredzes, kas ļautu iegūt plašāku pozitīvo emociju klāstu;
2. **Noguruma samērīgums** – lielais nogurums ir riska faktors, ka dalībniekiem nebūs spēka un iespēju izjust tik spēcīgas un pozitīvas emocijas, kādas ar savu vērienu un simbolisko vēstījumu būtu iespējams radīt svētkos;
3. **Novērtējuma un atalgojuma iegūšana** – abu iepriekšējo faktoru kopums var likt dalībniekiem justies nenovērtētiem un nesaņemt gandarījumu no tā, ka svētki ir piecgades cikla un viņu ieguldītā darba kulminācija;
4. **Sadzīvīkie elementi** – ar svētkiem saistīto emociju pilnvērtīgu kopumu var iegūt tikai tad, ja dalībnieki iesaistās pilnvērtīgi gan oficiālajos, gan neformālajos pasākumos jeb svētku sadzīvē (parasti naktsmītnēs vai mēģinājuma norises vietās).

Diskusijas vērts ir jautājums, kam ir atbildība par šo faktoru īstenošanu. Svētku organizatori visnotaļ ir atbildīgi par dalībnieku noslodzes līmeni, tomēr pašu dalībnieku atbildībā ir izmantot visas iespējas iegūt plašāku emociju klāstu svētkos – apmeklēt mēģinājumus un iesaistīties kolektīva sadzīvē.

Jāņem vērā, ka dalībnieku dažādo grupu pieredzes veido atšķirīgu emociju dinamiku. Nepilnvērtīgi iesaistīti svētkos ir **koklētāju ansambļi, sieviešu, vīru un senioru kori**, jo atkarībā no svētku gada viņi nav tikuši vai nepilnvērtīgi iesaistīti noslēguma koncertos. Koklētājiem pat nav iespējas neformāli sanākt kopā pēc koncerta, kā tas ir koristiem ar sadziedāšanās pasākumu un dejotājiem ar balli, tāpēc viņi nesajūt svētku atmosfēru tādā mērā, kā to izbauda dejotāji un koristi. **Rīgas** un tās tuvumā esošie kolektīvi savukārt nevar iegūt pilnvērtīgu svētku pieredzi, jo nepiedzīvo svētku ikdienas sadzīves daļu kopīgās naktsmītnēs. Braukšana uz svētkiem Rīgā vēsturiski izveidojies par savā ziņā emocionāli saviļņojošu notikumu, īpaši reģionu kolektīviem un tiem dalībniekiem, kuriem ir mazāk iespēju apmeklēt galvaspilsētu (mūsdienās gan šis vairs nav tik nozīmīgs pozitīvais aspekts).

Problemātiski ar gaidu piepildīšanu par svētkiem var būt arī **ilggadējiem dalībniekiem**, kuri balsta nākamo svētku pieredzi iepriekšējās, tāpēc, iesaistoties katros nākamajos, esošie svētki var radīt vilšanos. Nereti bērnībā iegūtās pieredzes un emocijas svētkos liekas spilgtākas, tāpēc nākotnē tas var radīt divējādas sajūtas – vēlmi iesaistīties nākamajos svētkos, bet pastāv arī risks nesaņemt gaidītās emocijas. Īpaši problemātiski apmierināt emocionālās gaidas pret svētkiem ir tiem dalībniekiem, kas piedalījušies Atmodas laika svētkos, jo ar tiem saistītās emocijas par neatkarīgas valsts izcīnīšanu nav iespējams atkārtot mūsdienu salīdzinoši stabilajā politiskajā situācijā. Vēl viens aspekts, kas rada vilšanos, ir citkārt pozitīvi uzsvērtais plašo grupu iesaistītais loks – svētkos piedalās arvien vairāk amatiermākslas grupu un dalībnieku, tāpēc rodas sajūta, ka piedalīties svētkos vairs nav tik īpašs notikums.

5.4. Teorijas un metodoloģijas piemērošanas izvērtējums

5.4.1. Teorijas atbilstības izvērtējums

Promocijas darba pētniecisko jautājumu risināšanā tika piemērota augsta līmeņa teorijas integrācija empīriskajā pētījumā. Tas nozīmē, ka ar mijiedarbības rituālu teorijas elementiem tika kodēti un skaidroti iegūtie dati. Iegūtie secinājumi par svētku tradīciju kā mijiedarbības rituālu un to nozīmi saglabāšanas un pārmantošanas procesos tika iegūti, pārbaudot, vai empīriskie dati liecina par teorijā aprakstīto rezultātu īstenošanos. Rezultāti ne vien īstenojās ar attiecīgajiem nosacījumiem, kas darba noslēgumā pārvērsti galvenajās rekomendācijās, bet arī bija iespējams tos piemērot svētku tradīcijas pārmantošanas un saglabāšanas problemātikai. Daļēji iepriekš aprakstītā teorijas kritika ir piemērojama arī šim pētījumam. Tomēr, neskatoties uz teorijas ierobežojumiem, tā ir devusi atrisinājumu tik sarežģītas jomas kā emocijas pētniecībai tradīcijas fenomena kontekstā. Turpinājumā daži noderīgākie un arīdzan ierobežojošie teorijas aspekti:

1. Teorija tika kritizēta par pārmērīgo fokusu uz mikrolīmeni, kas neļauj pilnvērtīgi izskaidrot makroprocesus. Tradīcijas emociju gadījumā tika analizētas vismazākās mijiedarbības un to radītā emociju pieredze. Iespējams, sarežģīti ir saredzēt katras individuālās pieredzes makroefektus, tomēr, identificējot teorijā esošos elementus, bija iespējams izdarīt secinājumus par tiem (kā tradīcijas pārmantošanu un saglabāšanu).
2. Darba noslēgumā jāsecina, ka izdevies empīriski pierādīt rituālu dinamiku (veiksmi, neveiksmi un kas to nodrošina), ar kādiem nosacījumiem indivīdi vēlas mijiedarboties, grupas uzmanības fokusu un tā traucējošos aspektus un rituāla

- ilgtspēju. Mazāks fokuss analizē tika likts uz rituāla galveno un perifēro dalībnieku identificēšanu, lai gan secināts, ka kolektīvos veidojas iekšējās grupas, to attiecības darbā netiek iztirzātas. Arī simbolu veidošanās process apskatīts tikai vispārīgi, nepievēršot uzmanību konkrētiem gadījumiem. Savukārt dalībnieku aprakstītās īstermiņa emocijas rituālos tika fiksētas datu apstrādes procesā, bet darbā uzsvars uz tām ir mazāks pozitīvās un negatīvās valences piemērošanas dēļ.
3. Teorijā izmantotie elementi (kolektīvais pacilājums, emocionālā enerģija) ir noderīgi grūti izprotamu, spēcīgu un “neapraķstāmu” emociju kopuma skaidrošanā.
 4. Kolektīvā pacilājuma identificēšana ir visai sarežģīts process, jo to mērenākos līmeņos var būt grūti fiksēt (ne tikai pētniekam, bet arī dalībniekiem). Lai to pilnībā pierādītu, būtu jāveic intervijas pēc novērojuma ar visiem iesaistītajiem, lai noskaidrotu, vai konkrētā situācija radīja kopīgas emocijas un lika izjust pacilājumu. Darbā tā identificēšanai izmantotas individuālas liecības par kolektīva vienprātību viņu emocijās.
 5. Tā kā kvalitatīvais pētījums ietver tā attīstību procesā, tad datu vākšanas posmā netika likts tik liels fokuss uz emocionālās enerģijas izpēti, kā tas nepieciešams pēc teorijas. Iespējams, foto izdibināšanu vadlīnijas būtu vajadzējis papildināt ar konkrētiem anketveidīgiem jautājumiem, lai fiksētu, cik augsta ir dalībnieku emocionālā enerģija. Šobrīd tā fiksēta, izmantojot dalībnieku kontekstuālu izklāstu par savu darbību kolektīvā un no tā mēģinot novērtēt viņu entuziasmu, līderības spēju un motivāciju.

5.4.2. Metodoloģijas izvērtējums: vizuālo pētniecības metožu pielāgošanas iespējas

Pētījumā tika meklētas atbildes arī uz jautājumu, ar kādām metodēm pētīt emocijas un kā identificēt mijiedarbības rituālu elementus. Emociju pētniecības labā prakse norādīja meklēt jaunus virzienus kvalitatīvās paradigmas ietvaros, kas piedāvātu audiovizuālu risinājumu un iespēju reflektēt. Daļēji šāds virziens tika atrasts vizuālo pētniecības metožu klāstā. Izvēlētās metodes – novērojums ar foto dokumentāciju un foto izdibināšana – ir vizuālas, ne audiālas, tomēr īpaši foto izdibināšana ir jauns iespējama virziens emociju sociālā pētniecībā. Būtiskākās atziņas par vizuālo pētniecības metožu izmantojumu emociju izpētē:

1. Foto izdibināšana ļauj veiksmīgi pētīt tādu sensitīvu tēmu kā emocijas, kuru izpausmei nepieciešama brīva un nepiespiesta atmosfēra, ko ne vienmēr var nodrošināt pētnieka varas pozīcija padziļinātajās intervijās.

2. Foto izdibināšana ļāva izpētīt plašāku emocionālo pieredzi un ar fotogrāfiju palīdzību uzdot uzvedinošus jautājumus, un novērtēt, vai aiz informantu emociju izpausmes ir vēl arī kāda cita neapzināta vai noklusēta pieredze.
3. Foto izdibināšanas priekšrocība ir pozitīvo un negatīvo emociju izcelsmes avotu fiksēšanā, ar atrunu, ka tas ir dalībnieku subjektīvais vērtējums, tāpēc analīzē jāspēj no tā abstrahēties un jāņem vērā kopaina kolektīvā.
4. Foto izdibināšanas veiksmīga norise iespējama gadījumā, ja dalībnieki izpilda nosacījumus un ja viņiem tiek dots vairāk iespēju (laika un resursu ziņā), tātad – iespēja uzņemt vai izvēlēties fotogrāfijas par ilgāku laika periodu. Pētniekam tas savukārt paplašinās iegūstamo konteksta informāciju.
5. Novērojums ar foto dokumentāciju palīdz labāk izprast konteksta informāciju, īpaši gadījumā, ja pētnieks nepārzina izpētes lauka specifiku un iesaista pētījumā papildu cilvēkresursus datu vākšanā.
6. Novērojums dod iespēju izdarīt secinājumus par noskaņojumu un atmosfēru kolektīvā, ko individuālā sarunā dalībnieki var vērtēt subjektīvā perspektīvā.
7. Novērojums ir iespēja fiksēt mijiedarbības rituālu elementus, īpaši izteikti parādās tādi kā kolektīvais pacilājums un emocionālā enerģija, bet ir redzami arī grupas kopā sanākšanas principi (perifērie dalībnieki, mazāku grupu veidošanās), uzmanības fokusa līmenis un nozīmīgie simboli.
8. Abu metožu kombinācijā iespējams plašs konteksts un informācija par emocionālajām pieredzēm, ko nevarētu iegūt tikai ar vienu vai otru metodi.
9. Metožu lietojums varētu tikt uzlabots divējādi. Pirmkārt, papildus vizuālajiem izmantota audioieraksta opcija, kas ļautu fiksēt fotogrāfijā neredzamos elementus, kā balss tembru, kustības u.tml. Otrkārt, mijiedarbības rituālu elementu fiksēšanā noderīgi būtu, ja novērojums un foto izdibināšana būtu vienā un tajā pašā kolektīvā un relfektētu par novērotajiem notikumiem.

Metožu izvērtējumā jāņem vērā, ka arī datu apstrādē un analīzē nācās saskarties ar ierobežojumiem, kas ietekmēja secinājumu izstrādi. Pirmkārt, empīrisko datu analīzē izmantotā pozitīvo un negatīvo emociju valence novirzīja secinājumu fokusu uz abu veidu emociju dinamiku un ietekmi uz tradīcijas mijiedarbības rituālu veiksmes vai neveiksmes faktoriem, bet atstāja otrā plānā plašo emociju klāstu aprakstu. Atruna šādai ignorānci ir saistīta ar to, ka bez konkrētu emociju apraksta ir iespējams skaidrot emociju sociālo lomu tradīcijā, un tieši šāda perspektīva ir unikāla socioloģijā. Otrkārt, kvalitatīvo datu interpretācija un rituāla sastāvdaļu identificēšana ir visai subjektīvs process. Lai gan metodoloģiski tika izskaidroti visi pētījuma dizaina un datu analīzes posma soļi, pētījuma

citātu izmantojums vai to trūkums var sniegt visai neskaidru priekšstatu par iegūtajiem secinājumiem.

5.5. Rekomendācijas: kā nodrošināt pozitīvas emocijas svētkos

Promocijas darba temats tika attīstīts, apzinoties plašās tradīcijas īstenotāju kopas nepieciešamību pēc priekšnoteikumu identificēšanas tās ilgtermiņa nodrošināšanai. Atšķirībā no, piemēram, finansiālajiem un izglītības priekšnoteikumiem emocijas kā priekšnoteikums var šķist praktiski nepiemērojams. Tomēr izstrādātie secinājumi pierāda, ka svētku saglabāšanā un pārmantošanā emocijām ir izšķiroša loma – nekas cits nevar dalībniekus motivēt darboties amatiermākslā, kā “labā sajūta” par to, ko viņi dara, jeb pozitīvas emocijas. Mijiedarbības rituālu ķēdes analīze tradīcijā norādīja, ka ikdienas prakšu procesi un tajos iegūtā emocionālā enerģija ir cieši saistīta ar svētku pieredzi, tāpēc emociju loma caurvijas ikvienai ar tradīciju saistītai aktivitātei. Ja tās nebūs veiksmīgas un neatstās pozitīvas emocijas, tad tradīcija ar laiku izzudīs. Savukārt pretēju rezultātu iespējams panākt, izmantojot vairākus principus:

1. Pašu **kolektīvu dalībniekiem** jābūt vēlmei un jāiniciē dažāda veida neformālās aktivitātes, kas uzturētu kolektīvā vienotību un ilgtermiņa piesaisti tam.
2. **Kolektīviem un vadītājam** jāizvirza sev specifiski un saistoši mērķi, kas ir saderīgi ar dalībnieku dzīvesstilu.
3. Katram **dalībniekam** individuāli ir jāiesaistās ikdienas praksēs un svētkos ar pozitīvu attieksmi un jāizvērtē, vai piedāvātās aktivitātes ir tādas, kas atbildīs viņu vērtībām un dzīvesstilam.
4. **Vadītājiem** jāizvēlas tāds vadības stils, kas respektē visus dalībniekus un atzīst viņu ieguldījumu amatiermākslā kā vērtīgu.
5. **Pasākumu organizatoriem** ir jārespektē dalībnieku ieguldītais darbs un ieguldītie laika resursi, nodrošinot vismaz minimālas ērtības un pozitīvu attieksmi.
6. **Svētku skatītājiem un citai amatiermākslas auditorijai** ir jāatbalsta un jānovērtē kolektīvu veikums arī ikdienas praksēs.
7. **Svētku mākslinieciskajai vadībai** ir jādomā par samērīgām prasībām visiem kolektīviem. Savukārt tiem, kuriem ir augstāki mērķi, ir nepieciešams nodrošināt papildu iespējas apliecināt sevi.
8. **Svētku organizatoriem un mākslinieciskajai vadībai** ir jāveicina svētku “svinēšanas” iespēja visiem dalībniekiem un līdzvērtības sajūtas radīšanu visām iesaistītajām grupām.

Promocijas darba secinājumos dots izvērstāks pārskats par iespējamiem darbības principiem pozitīvas emocionālās atmosfēras nodrošināšanai kolektīvos. Turklāt rekomendācijās ietvertas lielā mērā visas ar tradīcijas īstenošanu saistītās grupas, tātad kopējās emocionālās atmosfēras uzlabošanai tradīcijā ieguldījumu var dot ikviens iesaistītais, kuram rūp tā ilgtspēja. Ikviens, veicot šos mazos soļus, var panākt, ka tāda individuāli un subjektīvi skatīta joma kā emocijas var dot ieguldījumu tradīcijas saglabāšanā un pārmantošanā.

Tēzes

Emociju socioloģiska izpratne

1. Emocijas darbā tiek saistītas ar iekšēju novērtējošu stāvokli, sistēmu vai reakciju uz ārēju stimulu vai situāciju, kas ietver psiholoģiskus kognitīvus, neiroloģiskus, biheiviorālus, empīriskus un fizioloģiskus elementus. Tas nozīmē, ka neviena disciplīna nedod pilnvērtīgu perspektīvu uz emociju fenomenu.
2. Socioloģijas perspektīvas unikālais skatījums uz emocijām kā sociokultūrā balstītām un kā nozīmīgu cilvēku uzvedības virzītāju ļauj pētīt Dziesmu un deju svētku tradīcijas pārmantošanas un saglabāšanas problemātiku. Tajos iesaistītais plašais iedzīvotāju apmērs (87 %) norāda, ka tieši sociokultūras aspekti varētu būt visnozīmīgākie.
3. Teorētiskā ietvara izvēle noteica ņemt vērā trīs tipu emociju iedalījumu: a) pozitīvu un negatīvu emociju valences veidošanu; b) īstermiņa un ilgtermiņa emociju nošķirumu; c) emocijas sociāli var pētīt arī kā kolektīvas.
4. Tradīcijas pārmantošanas un saglabāšanas izpētē lietderīga ir R. Kolinsa mijiedarbības rituālu teorija (Collins, 2004). Tā ir motivācijas teorija (kā emocijas motivē iesaistīties), ar mikroprocesu palīdzību spēj skaidrot makroprocesus (tradīcijas ilgtspēju), par veiksmīga rituāla rezultātu uzskata vienotību (svētkos iegūtā kopības sajūta) un ir elastīgi pielāgojama dažādiem tematiem.

Dziesmu un deju svētku tradīcija

5. Tradīcijas koncepts darbā tiek skatīts kā starpdisciplinārs, ņemot vērā humanitāro pētnieku (antropologu, kultūras pētnieku, folkloristu u.c.) atziņas, savukārt Dziesmu un deju svētku gadījuma izpētē ieguldījumu devuši tieši sociologi Latvijā.
6. Ņemot vērā kultūrpolitikā un pētniecībā pastāvošo praksi, Dziesmu un deju svētki analizēti kā tradīcija – pagātnē balstītu prakšu kopums ar vērtību tagadnes situācijā.
7. Tradīcijas raksturojumā kā būtiski elementi fiksēti sekojošie – saikne ar pagātni, nepārtrauktība, mainība, simbolisms un tradīcijas īstenotāji. Tie visi ir fiksējami Dziesmu un deju svētkos.
8. Līdzšinējie pētījumi par svētku tradīciju liecina, ka emocijas pastarpināti parādās kā nozīmīgs svētku saglabāšanas un pārmantošanas priekšnoteikums, tomēr nevienā pētījumā tās nav mērķtiecīgi pētītas, pielāgojot atbilstošu teorētisko un metodoloģisko ietvaru.
9. Dalībnieki caur dziedāšanas, dejošanas un muzicēšanas pieredzi iegūst personīgo emocionālo pieredzi, kas apvienojas kopīgās emocijās un vienotībā, kuras simbolizē

latviešu tautu kā veselumu. Iegūtās pozitīvās emocijas un kopības sajūta liek vēlēties iesaistīties tradīcijā un ar to saistītajās mijiedarbībās atkārtoti.

10. Dziesmu un deju svētku tradīcijas izpētē nepieciešams atsevišķi pētīt svētku notikumus un starpsvētku periodā īstenotās māksliniecisko kolektīvu ikdienas prakses. Apkopotie pētījumi norāda, ka ikdienas praksēm varētu būt nozīme dalībnieku vienotības uzturēšanā un tās pārņemšanā uz svētku notikumiem.

Svētki kā mijiedarbības rituālu ķēde

11. Ikdienas prakses ir visas aktivitātes, kuras kolektīvi īsteno starpsvētku periodā. Tās var iedalīt sekojoši: 1) mēģinājumi; 2) koncerti; 3) neformālās aktivitātes.
12. Neformālajām aktivitātēm ir būtiska nozīme kolektīva vienotības veicināšanā un dalībnieku piederības sajūtas veidošanā, kas savukārt veicina ilgtermiņa iesaisti.
13. Darbā izstrādāti divi vispārināti un stratēģiski kolektīva darbības modeļi, kas norāda uz ideālajiem elementiem ikdienas praksēs un tādējādi veicina dalībnieku iesaisti tradīcijā ilgtermiņā. Aktīvā kolektīva darbības modelī tiek izvirzīti specifiski mērķi, ir aktīva pašu iniciēta koncertdzīve un plašas neformālās aktivitātes, pasīvajā – galvenais fokuss uz svētkiem.
14. Ja dalībnieku individuālā motivācija ir iesaistīties svētkos, tad aktīvajā kolektīvā pēc svētkiem dalībnieks atradīs jaunus piesaistes avotus, savukārt pasīvajā, visdrīzāk, vairs neiesaistīsies. Ja motivācija ir ar svētkiem nesaistīta, tad aktīvajā kolektīvā būs motivācija darboties neatkarīgi no svētkiem, bet pasīvajā dalībnieks negūst pietiekami daudz pozitīvu emociju un ieguvumu, lai darbotos ilgtermiņā.
15. Dziesmu un deju svētki ir mijiedarbības rituālu ķēde – tās izejas punkts ir ikdienas prakses, bet kulminējošais posms ir svētki piecgades cikla noslēgumā. Katri svētki ir cieši saistīti ar nākamo ķēdes posmu, tādējādi ietekmējot tradīcijas pārmantošanu.
16. Ikdienas praksēs aktīvas koncertdzīves un plašu neformālo aktivitāšu kombinācija veicina piederību kolektīvam. Neformālās aktivitātes palīdz fokusēt uzmanību un radīt īslaicīgas pozitīvas emocijas. Ilgstoši fokusējot uzmanību uz šādām aktivitātēm, tās var kļūt par grupas simbolu, kas paldzina kopīgās emocijas un intensificē dalībnieku sinhronizāciju, kas īpaši veicina rituālu iznākumus.
17. Kolektīvi, kuros ir daudzi dalībnieki ar augstu emocionālās enerģijas līmeni, viegli spēj uzturēt kolektīvo pacilājumu un vienotību, jo to ir vienkārši pavairot. Līdz ar to ir būtiski ņemt vērā tos faktorus, kas kolektīva dalībniekiem veido pozitīvas emocijas.

18. Ikdienas prakšu rituāli rezultējas veiksmīgā svētku rituālā, ja dalībnieki starpsvētku periodā ir uzkrājuši pietiekamā daudzumā pozitīvu emocionālo enerģiju un iegulda to svētkos pilnā apmērā. Tas motivē iesaistīties nākamajā piegādes ciklā.
19. Ikdienas praksēs veiksmīgus mijiedarbības rituālus nodrošina iespēja radoši darboties mēģinājumos, koncerti, novērtējums un atzinība, skate, repertuārs, latviskās identitātes apliecināšana, ceļošana, neformālās aktivitātes, vadītāja attieksme, savstarpējās dalībnieku attiecības un mirklīgi notikumi.
20. Ikdienas praksēs neveiksmīgus mijiedarbības rituālus var radīt mēģinājumi, koncerti, skates, repertuārs, vadītāja attieksme un savstarpējās dalībnieku attiecības, īpaši izteikti tos rada kvalitātes celšana un konkurence.
21. Pamatā ikdienas praksēs ir pozitīvu emociju pārsvars, savukārt negatīvo aspektu pārlika dominānce ir liels risks iesaistes pārtraukšanai.
22. Svētkos veiksmīgus mijiedarbības rituālus rada noslēguma koncerti, kopības sajūta, masas efekts, skatītāji, repertuārs, latviskās identitātes un kultūras apliecināšana, novērtējuma sajūta, gājiens un svētku sadzīve.
23. Svētkos neveiksmīgus mijiedarbības rituālus rada mēģinājumi, koncerti, repertuārs, svētku sadzīve, kā arī savstarpējās attiecības, personīgās sajūtas un attieksme.
24. Dalībnieki svētkos iegūst unikālas plaša klāsta spēcīgas pozitīvas emocijas, un tās viņiem ir lielākais ieguvums no svētkiem. Svētki lielā mērā ir emocionāli augstākais kulminācijas punkts līdzdalībai amatiermākslas kolektīvos un atalgojums.
25. Riska faktors kulminācijas punkta nesajušanai ir nespēja "svinēt" svētkos, negatīvo emociju dominānce un nepilnvērtīga iesaiste svētkos.
26. Svētkos nepilnvērtīgas emocijas iegūst nepilnīgi iesaistītās grupas (sieviešu, vīru, senioru kori, koklētāju ansambļi), rīdzinieki (nav svētku sadzīves pieredzes), ilggadējie dalībnieki ar augstām gaidām attiecībā pret emocijām svētkos.

Metodoloģiskās atziņas

27. Mijiedarbības rituālu teoriju iespējams pielāgot emociju izpētei svētku tradīcijā, izmantojot vizuālās pētniecības metodes – novērojumu ar foto dokumentāciju un foto izdibināšanu.
28. Abu metožu kombinācija dod iespēju iegūt plašu kontekstu un informāciju par emocionālajām pieredzēm, ko nevarētu iegūt tikai ar vienu vai otru metodi.

Publikācijas un ziņojumi par promocijas darba tēmu

Zinātniskas publikācijas

Zinātniskās publikācijas izdevumos, kas iekļauti starptautiskās datubāzēs

1. Vinogradova, L. and Laķe, A. 2019. The Role of emotions in sustaining the tradition: the case of the Latvian Song and Dance Celebration. *The International Journal of Interdisciplinary Cultural Studies*. 14 (1), 21-15. CG Scholar. Available from: <https://doi.org/10.18848/2327-008X/CGP/v14i01/1-15> [SCOPUS].
2. Laķe, A. and Vinogradova, L. 2016. Visual research methods in the study of tradition: the case of the Latvian song and dance celebration. *Culture Crossroads*. (9), 50–71. Culture Crossroads. Available from: <http://www.culturecrossroads.lv/pdf/7/en> [EBSCO].

Zinātniski raksti Latvijā izdotos recenzējamās izdevumos

1. Vinogradova, L. 2018. Kolektīvu ikdienas prakses Dziesmu un deju svētku starplaikā. No: Mukstupāvela, R. un Laķe, A., red. *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds. 190–250.
2. Hermane, A., Treimane, A. un Vinogradova, L. 2018. Kolektīvu vadītāju loma Dziesmu un deju svētku procesā. No: Mukstupāvela, R. un Laķe, A., red. *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds. 251–284.
3. Treimane, A., Vinogradova, L. 2018. Tradīcijas koncepts un tā teorētiskā izpratne. No: Mukstupāvela, R. un Laķe, A., red. *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds. 31–49.
4. Treimane, A., Vinogradova, L. 2018. Bērnu un jauniešu iesaiste kā priekšnosacījums Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanā. No: Mukstupāvela, R. un Laķe, A., red. *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds, 398–415.

Zinātniski raksti ārvalstīs izdotos recenzējamās izdevumos

1. Laķe, A., Treimane, A. and Vinogradova, L. 2018. Education as a precondition for sustaining the tradition of Song and dance celebration. In: Galani, L., Mavrikaki, E. and Skordoulis, K., eds. *Geographical literacy and European Heritage: a Challenging Convention in the field of Education*. Solva-Tech LTD. Available from: via Zenodo.

Uzstāšanās starptautiskā zinātniskā konferencē ar mutisku referātu

1. Treimane, A. and Vinogradova, L. 22.,23.11.2018. Role of education in preserving cultural heritage: Latvian Song and dance celebration case. In: *2nd Riga Readings in Social Sciences (RRSS 2018). Baltic Sea Region: One Hundred Years On*. Advanced Social and Political Research Institute (ASPRI), Faculty of Social Sciences, University of Latvia. Riga, Latvia.
2. Vinogradova, L. 1.11.–4.11.2017. Mīts par skudriņām. Emociju pieredze tradīcijā. No: *Latvijas Kultūras akadēmijas starptautiskā zinātniskā konference "Kultūras krustpunkti XI"*. Rīga, Latvija.
3. Vinogradova, L. and Laķe. 28.08.–01.09.2017. The Role of emotions in preserving and sustaining the latvian cultural tradition the Song and Dance Celebration. In: *13th Conference of the European Sociological Association: (Un)Making Europe: Capitalism, Solidarities, Subjectivities*. Athens, Greece.

4. Vinogradova, L. and Laķe, A. 19.–22.06.2017. Emotions as Motivation in the Process of Preserving Cultural Traditions: the Case of the Latvian Song and Dance Celebration. In: *35th International Visual Sociology Association Conference – Framing/Reframing: Visual Sociology Goffman & The Everyday*, Montreal, Canada.
5. Treimane, A. and Vinogradova, L. 23.–24.03.2017. Different stakeholders in the Song and Dance Celebration (in three Baltic countries): research overview. *Horizon 2020 project Cri/cal Heritages: Performing and Presenting Identities in Europe workshop “Geography Matters in typical and non formal Education”*. Athens, Greece.
6. Vinogradova, L. 2.–5.11.2016. Dziesmu un deju svētku tradīcija māksliniecisko kolektīvu ikdienas praksēs. No: *Latvijas Kultūras akadēmijas Starptautiskā zinātniskā konference “Kultūras krustpunkti 2016”*; *Baltijas valstu Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanas un attīstības konference “Dziesmu un deju svētki rītdienai 2016”*. Rīga, Latvija.
7. Laķe, A. and Grīnberga, L. 10.–14.07.2016. Visual data in the research of tradition: Using photo-elicitation method in the study of the intermediate period of the Latvian song and dance festivals. In: *Third ISA Forum of Sociology. The Futures We Want: Global Sociology and the Struggles for a Better World. Book of abstracts*. Vienna, Austria.
8. Laķe, A. and Grīnberga, L. 21.–24.06.2016. Visual methods in the research of tradition: photography and photo-elicitation in the study of the Latvian Song and Dance Celebration. In: *International Visual Sociology Association 2016 conference Visualizing Sustainability. Imagined Futures*. Lillehammer, Norway.
9. Grīnberga, L. 12.–14.11.2015. Dziesmu un deju svētku tradīcijas nākotnes scenāriji: līdzīgais un atšķirīgais Latvijas un Igaunijas dalībnieku skatījumā. No: *Latvijas Kultūras akadēmijas Starptautiskā zinātniskā konference “Kultūras krustpunkti 2015”*. Rīga, Latvija.
10. Daugavietis, J. and Grīnberga, L. 25.–28.08.2015. Differences and Inequalities in arts participation: Case of Latvian Song and Dance festival. *European Sociological Association 12th conference Differences, Inequalities and Sociological Imagination*. Prague, Czech Republic.

Uzstāšanās vietējas nozīmes zinātniskā konferencē ar mutisku referātu

1. Laķe, A. un Vinogradova, L. 22.,23.03.2018. Baltijas valstu iedzīvotāju līdzdalības veidi Dziesmu un deju svētku tradīcijā: līdzīgais un atšķirīgais. No: *Rīgas Stradiņa universitātes zinātniskā konference*. Rīga, Latvija.
2. Vinogradova, L. un Laķe, A. 6.,7.04.2017. Māksliniecisko kolektīvu dalībnieku emociju veidošanās prakse Dziesmu un dejas svētku tradīcijas saglabāšanas un pārmantošanas procesā. No: *Rīgas Stradiņa universitātes zinātniskā konference*. Rīga, Latvija.
3. Laķe, A. un Vinogradova, L. 10.03.2017. Vizuālās metodes tradīcijas pētniecībā. No: *Latvijas Universitātes 75. konferences Socioloģijas nodaļas un Valsts pētījumu programmas SUSTINNO kopīgā sekcija “Attīstības un inovācijas izpēte Latvijā”*. Rīga, Latvija.
4. Grīnberga, L. 19.05.2016. Foto grafika vietā: iespējas un izaicinājumi vizuālajā pētniecībā. No: *Latvijas Kultūras akadēmijas studējošo un absolventu konference “ZinātMāksla” 2016*. Rīga, Latvija.

Tēzes no starptautiskām zinātniskām konferencēm

1. Laķe, A. and Vinogradova, L. 2017. The role of emotions in preserving and sustaining the Latvian cultural tradition the Song and Dance Celebration. In: *13th Conference of the European Sociological Association. (Un)Making Europe: Capitalism, Solidarities, Subjectivities*. Athens: European Sociological Association. 228. Available from: https://www.europeansociology.org/sites/default/files/ESA-2017-Athens_Abstract-Book_final.pdf.

2. Vinogradova, L. Mīts par skudriņām. 2017. Emociju pieredze tradīcijā. No: *Starptautiskās zinātniskās konferences "Kultūras krustpunkti XI" tēžu krājums*. Rīga: Latvijas Kultūras akadēmija. 45., 46.
3. Vinogradova, L. and Lake, A. 2017. Emotions as Motivation in the Process of Preserving Cultural Traditions: the Case of the Latvian Song and Dance Celebration. In: *35th International Visual Sociology Association Conference – Framing/Reframing: Visual Sociology Goffman & The Everyday Abstracts*. Montreal: International Visual Sociology Association. 54. Iegūts no: <http://www.ivsa2017.com/uploads/9/2/1/3/92133114/ivsa.abstracts.pdf>.
4. Vinogradova, L. 2016. Dziesmu un deju svētku tradīcija māksliniecisko kolektīvu ikdienas praksēs. No: *Starptautiskās zinātniskās konferences "Kultūras krustpunkti 2016" tēžu krājums*. Rīga, Latvijas Kultūras akadēmija. 20., 21.
5. Laķe, A., Grīnberga, L.¹⁰ 2016. Visual Data in the Research of Tradition: Using Photo-Elicitation Method in the Study of the Intermediate Period of the Latvian Song and Dance Festivals. In: *Third ISA Forum of Sociology. The Futures We Want: Global Sociology and the Struggles for a Better World. Book of abstracts*. Vienna: International Sociological Association. 391–392. Available from: http://www.isa-sociology.org/uploads/files/isa2016_forum_abstract_book.pdf.
6. Laķe, A. and Grīnberga, L. 2016. Visual methods in the research of tradition: photography and photo-elicitation in the study of the Latvian Song and Dance Celebration. In: *IVSA – 2016 conference Visualizing Sustainability. Book of Abstracts*. Lillehammer: International Visual Sociology Association. 12.

Tēzes no vietējas nozīmes zinātniskām konferencēm

1. Laķe, A. un Vinogradova, L. 2018. Baltijas valstu iedzīvotāju līdzdalības veidi Dziesmu un deju svētku tradīcijā: līdzīgais un atšķirīgais. No: *RSU zinātniskās konferences tēzes*. Rīga: Rīgas Stradiņa universitāte. 297. Iegūts no: https://www.rsu.lv/sites/default/files/imce/Zinatnes%20departaments/zinatniskas_konferences/2018/baltijas_iedzivotaju_lidzdaliba_dziesmu_deju_svetku_tradicija.pdf.
2. Vinogradova, L. un Laķe, A. 2017. Māksliniecisko kolektīvu dalībnieku emociju veidošanās prakse Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanas un pārmantošanas procesā. No: *RSU zinātniskās konferences tēzes*. Rīga: Rīgas Stradiņa universitāte. 351. Iegūts no: http://www.rsu.lv/images/stories/zk_2017/emocijas_dziesmu_deju_svetku_tradiciju_saglabasana_parmantosana.pdf.
3. Laķe, A. un Vinogradova, L. 2017. Vizuālās metodes tradīcijas pētniecībā. No: *Latvijas Universitātes 75. konferences Socioloģijas nodaļas un Valsts pētījumu programmas SUSTINNO kopīgās sekcijas "Attīstības un inovācijas izpēte Latvijā" tēžu krājums*. Rīga: Latvijas Universitāte. 8. Iegūts no: <https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/34916/LU75konfSustinnoUnSociTezuKrajums2017.pdf?sequence=4&isAllowed=y>.

¹⁰ Promocijas darba autores uzvārda maiņa (pirms 2016. gada 6. augusta – Grīnberga).

Izmantotā literatūra un avoti

Literatūra

1. Anderson, B. 1991. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
2. Banks, M. 2012. The Place of Visual Data in Social Research: A Brief History. In: Hughes, J., ed. *Visual methods. Volume I: principles, issues, debates and controversies in visual research*. Los Angeles; London; New Delhi etc.: SAGE. 81–96.
3. Barbalet, J. M. 1998. *Emotion, Social Theory, and Social Structure. A Macrosociological Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Bauman, R. 1991. Folklore. In: Bauman, R., ed. *Folklore, Cultural Performances and Popular Entertainments. A Communications-centered Handbook*. New York; Oxford: Oxford University Press.
5. Bellah, R. N. 2003. The Ritual Roots of Society and Culture. In: Dillon, M., ed. *Handbook of the Sociology of Religion*. Cambridge; Cambridge University Press. 31–44.
6. Bērzkalns, V. 1965. *Latviešu dziesmu svētku vēsture: 1864–1940*. Bruklina: Grāmatu draugs.
7. Billig, M. 1995. *Banal nationalism*. London; California; New Delhi; Far East Square: SAGE.
8. Brody, L. 1999. *Gender, Emotion, and the Family*. Cambridge; London: Harvard University Press.
9. Bronner, S. J. 2011. *Explaining Traditions. Folk Behavior in Modern Culture*. Lexington: The University Press of Kentucky.
10. Bronner, S. J. 2018. Rethinking the Song and Dance Celebration. No: Muktupāvela, R. un Laķe, A., red. *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds. 24–29.
11. Bula, D. 2000. *Dziedātājtauta. Folklorā un nacionālā ideoloģija*. Rīga: Zinātne.
12. Bula, D. 2011. *Mūsdienu folkloristika: paradigmas maiņa*. Rīga: Zinātne.
13. Cashman, R., Mould, T. and Shukla, P. 2011. *The Individual and Tradition. Folkloristic Perspectives*. Bloomington: Indiana University Press.
14. Collins, R. 1975. *Conflict Sociology: Toward an Explanatory Science*. New York: Academic Press.
15. Collins, R. 1990. Stratification, Emotional Energy, and Transient Emotions. In: Kemper, T. D., ed. *Research Agendas In The Sociology Of Emotions*. Albany: State University of New York Press. 27–57.
16. Collins, R. 2004. *Interaction Ritual Chains*. Princeton; Woodstock: Princeton University Press.
17. Collins, R. 2009. *Violence: A micro-sociological theory*. Princeton: Princeton University Press.
18. Collins, R. Interaction ritual chains and collective effervescence. In: Scheve, von C. and Salmela, M., eds. *Collective Emotions. Perspectives from Psychology, Philosophy and Sociology*. Oxford: Oxford University Press. 299–311.
19. Daugavietis, J. 2018. Līdzšinējie pētījumi par Dziesmu un deju svētkiem. No: Muktupāvela, R. un Laķe, A., red. *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds. 68–139.
20. De Laine, M. 2000. *Fieldwork, Participation and Practice*. London: SAGE.
21. Emmison, M., Smith, P. and Mayall, M. 2014. *Researching the Visual*. 2nd ed. London: SAGE.
22. Fararo, T. J. 1992. *The Meaning of General Theoretical Sociology: Tradition and Formalization*. Cambridge: Cambridge University Press.

23. Franks, D. D. 2014. Emotions and Neurosociology. In: Stets, J. E. and Turner, J. H., eds. *Handbook of the Sociology of Emotions: Volume II*. Dodrecht; Heidelberg; New York; London: Springer. 267–303.
24. Gilbert, M. 2014. How we feel: understanding everyday collective emotion ascription. In: Scheve, von C. and Salmela, M., eds. *Collective Emotions. Perspectives from Psychology, Philosophy and Sociology*. Oxford: Oxford University Press. 17–31.
25. Gold, J. S. 2012. Using photography in studies of immigrant communities. In: Hughes, J., ed. *Visual methods. Volume II: Documentation and representation*. Los Angeles; London; New Delhi etc.: SAGE. 89–110.
26. Goldstein, B. M. 2007. All Photos Lie: Images as Data. In: Stanczak, G. C., ed. *Visual Research Methods: Image, Society, and Representation*. Los Angeles: SAGE. 61–82.
27. Gordon, S. L. 1981. The sociology of sentiments and emotions. In: Rosenberg, M. and Turner R. H., eds. *Social Psychology: Sociological Perspectives*. New York: Basic Books, pp. 562–569.
28. Grauzdiņa, I. 2004. *Dziesmu svētku mazā enciklopēdija*. Rīga: Musica Baltica.
29. Grauzdiņa, I. un Grāvītis, O. 1990. *Dziesmu svētki Latvijā. Norise. Skaitļi. Fakti*. Rīga: Latvijas enciklopēdija.
30. Green, T. A. 1997. *Folklore. An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music and Art*. Santa-Barbara: ABC-CLIO.
31. Gross, D. 1991. *The Past in Ruins: Tradition and the Critique of Modernity*. Amherst: The University of Massachusetts Press.
32. Harris, S. R. 2015. *An Invitation to the Sociology of Emotions*. New York; Oxon: Routledge.
33. Hatfield, E., Carpenter, M. and Rapson, R. L. 2014. Emotional contagion as a precursor to collective emotions. In: Scheve, von C. and Salmela, M., eds. *Collective Emotions. Perspectives from Psychology, Philosophy and Sociology*. Oxford: Oxford University Press. 108–122.
34. Henry, L. M. 2012. Trend Report: Theory and Practice of Visual Sociology. In: Hughes, J., ed. *Visual methods. Volume I: principles, issues, debates and controversies in visual research*. Los Angeles; London; New Delhi etc.: SAGE. 1–64.
35. Hermane, A. 2018. Dziesmu un deju svētku process skaitļos. No: Muktupāvela, R. un Laķe, A., red. *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds. 286–307.
36. Hermane, A., Treimane, A. un Vinogradova, L. 2018. Kolektīvu vadītāju loma Dziesmu un deju svētku procesā. No: Muktupāvela, R. un Laķe, A., red. *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds. 251–284.
37. Hobsbawm, E. 2012. Introduction: inventing traditions. In: Hobsbawm, E. and Ranger, T., ed. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
38. Hochschild, A. R. 1983. *Managed Heart. Commercialization of Human Feeling*. Berkeley; Los Angeles; London: University of California Press.
39. Hughes, J. 2012. *Visual methods*. London: SAGE.
40. Jacobsen, M. H. 2019. Introduction: emotions, emotions, everywhere emotions! In: Jacobsen, M. H., ed. *Emotions, Everyday Life and Sociology*. London; New York: Routledge. Available from: via GoogleBooks.
41. Jasper, J. M. 2014. Emotions, sociology, and protest. In: Scheve, von C. and Salmela, M., eds. *Collective Emotions. Perspectives from Psychology, Philosophy and Sociology*. Oxford: Oxford University Press. 341–355.
42. Jubels, H. 2003. *Latvijas enciklopēdija*. Rīga: Valērija Belokoņa izdevniecība.
43. Kalekin-Fishman, D. and Denis, A. 2012. *The Shape of Sociology for the 21st Century: Tradition and Renewal*. London: SAGE.

44. Kelly, J. R., Iannone, N. E. and McCarty, M. K. 2014. The function of shared affect in groups. In: Scheve, von C. and Salmela, M., eds. *Collective Emotions. Perspectives from Psychology, Philosophy and Sociology*. Oxford: Oxford University Press. 175–188.
45. Kemper, T. 1984. Power, status, and emotions: A sociological contribution to a psychophysiological domain. In: Scherer, K. and Ekman, P., eds. *Approaches to emotion*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum. 369–383.
46. Kemper, T. 2011. *Status, Power and Ritual Interaction: A Relational Reading of Durkheim, Goffman and Collins*. Burlington: Ashgate.
47. Kemper, T. D. 1990. Themes and variations in the sociology of emotions. In: Kemper, T. D., ed. *Research Agendas In The Sociology Of Emotions*. Albany: State University of New York Press. 3–26.
48. Kirshenblitt-Gimblet, B. 2007. Intangible heritage as metacultural production. In: Smith, L., ed. *Cultural Heritage. Critical Concepts in Media and Cultural Studies III*. London; New York: Routledge. 309–320.
49. Knoblauch, H. & Herbrich, R. 2014. Emotional knowledge, emotional styles, and religion. In: Scheve, von C. and Salmela, M., eds. *Collective Emotions. Perspectives from Psychology, Philosophy and Sociology*. Oxford: Oxford University Press. 356–371.
50. Knottnerus, J. D. 2014. Religion, ritual, and collective emotion. In: Scheve, von C. and Salmela, M., eds. *Collective Emotions. Perspectives from Psychology, Philosophy and Sociology*. Oxford: Oxford University Press. 312–325.
51. Laķe, A. 2018. Dziesmu un deju svētku sociālā ietekme. No: Muktupāvela, R. un Laķe, A., red. *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds. 337–362.
52. Laķe, A., Treimane, A. and Vinogradova, L. 2018. Education as a precondition for sustaining the tradition of Song and dance celebration. In: Galani, L., Mavrikaki, E. and Skordoulis, K., eds. *Geographical literacy and European Heritage: a Challenging Convention in the field of Education*. Solva-Tech LTD. Available from: via Zenodo.
53. Lamm, C. and Silani, G. 2014. Insights into collective emotions from the social neuroscience of empathy. In: Scheve, von C. and Salmela, M., eds. *Collective Emotions. Perspectives from Psychology, Philosophy and Sociology*. Oxford: Oxford University Press. 63–77.
54. Lapenta, F. 2011. Some theoretical and methodological views on photo-elicitation. In: Margolis, E. and Pauwels, L. *The Sage Handbook of Visual Research Methods*. London: SAGE. 201–213.
55. Le Bons, G. 1937. *Pūļa psiholoģija*. Tulkojis A. Kroders. Rēzekne: Latgales kultūras centra izdevniecība.
56. Macionis, J. J. and Gerber, L. M. 2007. *Sociology*. 6th ed. Toronto: Pearson.
57. Margolis, E. and Pauwels, L. 2011. *The Sage Handbook of Visual Research Methods*. London: SAGE.
58. Melbārde, D. 2018. Priekšvārds. No: Muktupāvela, R. un Laķe, A., red. *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds. 9–10.
59. Muktupāvela, R. un Laķe, A. 2018. Ievads. No: Muktupāvela, R. un Laķe, A., red. *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds. 398–415.
60. Muktupāvela, R., Laķe, A., red. 2018. *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds.
61. Muktupāvels, V. 2018. Vispārējo latviešu dziesmu (un deju) svētku tradīcijas vēsture. No: Muktupāvela, R. un Laķe, A., red. *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds. 52–67.
62. Nisbet, R. A. 1993. *The Sociological Tradition*. New Brunswick; London: Transaction Publishers.

63. Páez, D. and Rimé, B. 2014. Collective emotional gatherings: their impact upon identity fusion, shared beliefs, and social integration. In: Scheve, von C. and Salmela, M., eds. *Collective Emotions. Perspectives from Psychology, Philosophy and Sociology*. Oxford: Oxford University Press. 204–216.
64. Pauwels, L. 2011. An integrated conceptual framework for visual social research. In: Pauwels, L. and Mannay, D., eds. *The Sage Handbook of Visual Research Methods*. London: SAGE. 3–23.
65. Plutchik, R. 2002. *Emotions and life: Perspectives from psychology, biology, and evolution*. Washington, DC: American Psychological Association.
66. Raj, K. 2007. *Dictionary of Anthropology*. Alambagh: K.S. Paperbacks.
67. Ritzer, G. [ed.]. 2007. *The Blackwell Encyclopedia of Sociology. Volume II*. Malden; Oxford; Victoria: Blackwell.
68. Ritzer, G. and Stepinsky, J. 2017. *Sociological Theory*. 10th ed. SAGE.
69. Rodgers, K. B. and Robinson, D. T. 2014. Measuring affect and emotions. In: Stets, J. E. and Turner, J. H., eds. *Handbook of the Sociology of Emotions: Volume II*. Dodrecht; Heidelberg; New York; London: Springer. 283–303.
70. Rossner, M. and Meher, M. 2014. Emotions in ritual theories. In: Stets, J. E. and Turner, J. H., eds. *Handbook of the Sociology of Emotions: Volume II*. Dodrecht; Heidelberg; New York; London: Springer. 199–220.
71. Schmid, H. B. 2014. The feeling of being a group: corporate emotions and collective consciousness. In: Scheve, von C. and Salmela, M., eds. *Collective Emotions. Perspectives from Psychology, Philosophy and Sociology*. Oxford: Oxford University Press. Pp. 3–16.
72. Smelser, N. J. and Baltes, P. B. 2001. *International Encyclopedia of the Behavioral Sciences*. Volume 4, 23. Oxford: Elsevier.
73. Šmidhens, G. 2017. *Dziesmu vara*. Rīga: Mansards.
74. Stets, J. E. and Turner, J. H. 2014. Introduction. In: Stets, J. E. and Turner, J. H., eds. *Handbook of the Sociology of Emotions: Volume II*. Dodrecht; Heidelberg; New York; London: Springer. 1–7.
75. Sullivan, G. B. Collective pride, happiness, and celebratory emotions: aggregative, network, and cultural models. In: Scheve, von C. and Salmela, M., eds. *Collective Emotions. Perspectives from Psychology, Philosophy and Sociology*. Oxford: Oxford University Press. 266–280.
76. Summers-Effler, E. 2007. Ritual theory. In: J. E. Stets and Turner, J. H., eds. *Handbook of the Sociology of Emotions*. New York: Springer. 135–154.
77. Tjarve, B., Zemīte, I. un Freiberga, K. 2018a. Dziesmu un deju svētku tradīcijas pārmantošanas finansiālie aspekti. No: Muktupāvela, R. un Laķe, A., red. *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds. 364–397.
78. Toelken, B. 1996. *The Dynamics of Tradition*. Logan: Utah State University Press.
79. Tomasi, L. 2019. *The Tradition of the Chicago School of Sociology*. Oxon; New York: Routledge.
80. Treimane, A. 2018. Dziesmu un deju svētku noslēguma koncerta repertuārs: viedokļu dažādība par inovāciju tradīcijā. No: Muktupāvela, R. un Laķe, A., red. *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds. 157–189.
81. Treimane, A., Vinogradova, L. 2018a. Tradīcijas koncepts un tā teorētiskā izpratne. No: Muktupāvela, R. un Laķe, A., red. *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds. 31–49.
82. Treimane, A., Vinogradova, L. 2018b. Bērnu un jauniešu iesaiste kā priekšnosacījums Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanā. No: Muktupāvela, R. un Laķe, A., red. *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds, 398–415.

83. Turner, J. H. 2000. *On the Origins of Human Emotions: A sociological inquiry into the evolution of human affect*. Stanford: Stanford University Press.
84. Turner, J. H. 2014. The Evolution of human emotions. In: Stets, J. E. and Turner, J. H., eds. *Handbook of the Sociology of Emotions: Volume II*. Dodrecht; Heidelberg; New York; London: Springer. 11–31.
85. Turner, J. H., Stets, J. E. 2005. *The Sociology of Emotions*. New York: Cambridge University Press.
86. Vaivade, A. 2016. *Nemateriālais kultūras mantojums starptautiskajās un Latvijas tiesībās*. Rīga: LU LFMI.
87. Vaivade, A. un Ābele, L. 2018. Dziesmu un deju svētki nemateriālā kultūras mantojuma tiesībās. No: Muktupāvela, R. un Laķe, A., red. *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds. 310–336.
88. Van der Löwe, I. and Parkinson, B. 2014. Relational emotions and socila networks. In: Scheve, von C. and Salmela, M., eds. *Collective Emotions. Perspectives from Psychology, Philosophy and Sociology*. Oxford: Oxford University Press. 125–140.
89. Vinogradova, L. 2018. Kolektīvu ikdienas prakses Dziesmu un deju svētku starplaikā. No: Muktupāvela, R. un Laķe, A., red. *Dziesmu un deju svētki. Tradīcijas anatomija*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds. 190–250.
90. Von Scheve, C. and Salmela, M. 2014. Collective emotions: An introduction. In: Scheve, von C. and Salmela, M., eds. *Collective Emotions. Perspectives from Psychology, Philosophy and Sociology*. Oxford: Oxford University Press. xiii–xxiv.
91. Wagner, J. 2007. Observing culture and social life: documentary photography, fieldwork, and social research. In: Stanczak, G. C., ed. *Visual Research Methods: Image, Society, and Representation*. Los Angeles: SAGE. 24–60.
92. Wherry, F. 2008. *Global markets and local crafts: Thailand and Costa Rica compared*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Periodiskie izdevumi

93. Armstrong, E. 1991. The limbic system and culture. *Human Nature*. 2(2), 117–136. PubMed. Available from: DOI: 10.1007/BF02692184 [viewed 15.07.2020.].
94. Baker, J. 2010. Social sources of the spirit: Connecting rational choice and interactive ritual theories in the study of religion. *Sociology of Religion*. 71(4), 432–456. ResearchGate. Available from: https://www.researchgate.net/publication/249291762_Social_Sources_of_the_Spirit_Connecting_Rational_Choice_and_Interactive_Ritual_Theories_in_the_Study_of_Religion [viewed 11.05.2020.].
95. Barone, C. 2007. A neo-Durkheimian analysis of a new religious movement: The case of the Soka Gakkai in Italy. *Theory and Society*. 36 (2), 117–140. JSTOR. Available from: <https://www.jstor.org/stable/4501781> [viewed 22.07.2020.].
96. Becker, H. 1974. Photography and sociology. In: *Studies in the Anthropology of Visual Communion*. 1. 3–26. Available from: lucy.ukc.ac.uk/becker.html [viewed 11.10.2016.].
97. Bericat, E. 2015. The sociology of emotions: Four decades of progress. *Current Sociology*. 64 (3), 491–513. Sage Journals. Available from: <https://doi.org/10.1177/0011392115588355> [viewed 12.07.2020.].
98. Collins, R. 2012. Time-bubbles of nationalism: dynamic of solidarity ritual in lived time. *Nations and Nationalism*. 18 (3), 383–397. Wiley Online Library. Available from: <https://doi.org/10.1111/j.1469-8129.2011.00530.x> [viewed 18.08.2020.].
99. Crippen, T. 1992. An evolutionary critique of cultural analysis in sociology. *Human Nature*. 3(4), 379–412. PubMed. Available from: DOI: 10.1007/BF02734056 [viewed 11.09.2020.].

100. Edmondson, A. J., Brennan, C. and House, A. O. 2018. Using photo-elicitation to understand reasons for repeated self-harm: a qualitative study. *BMC Psychiatry*. 18 (98). BMC Psychiatry. Available from: <https://bmcp psychiatry.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12888-018-1681-3> [viewed 12.04.2021.].
101. Finnegan, R. 1991. Tradition, But What Tradition and For Whom? *Oral Tradition*. 6 (1), 104– 124. Semantic Scholar. Available from: <https://www.semanticscholar.org/paper/Tradition%2C-But-What-Tradition-and-For-Whom-Finnegan/ceac92415b88479de8d649f55507a137d7ff7447> [viewed 02.12.2019.].
102. Glassie, H. 1995. Tradition. *The Journal of American Folklore*. 108 (430), 395–412 JSTOR. Available from: https://www.jstor.org/stable/541653?seq=1#page_scan_tab_contents [viewed 12.11.2019.].
103. Gonzales, L. D. and Rincones, R. 2013. Using participatory action research and photo methods to explore higher education administration as an emotional endeavor. *The Qualitative Report*. 18(64), 1–17. Available from: <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR18/gonzales64.pdf> [viewed 24.04.2021.].
104. Hallett, T. 2007. Between deference and distinction: Interaction ritual through symbolic power in an educational institution. *Social Psychology Quarterly*. (70), 148–171. SAGE Journals. Available from: <https://doi.org/10.1177/019027250707000205> [viewed 12.11.2019.].
105. Harper, D. 2000. The image in sociology: histories and issues. In: *Journal des Anthropologies*. 80–81. 1–12. Available from: <https://jda.revues.org/pdf/3182> [viewed 14.10.2019.].
106. Harper, D. 2002. Talking about pictures: a case for photo elicitation. In: *Visual Studies*. 17 (1). 13–26. Available from: <http://www.nyu.edu/pages/classes/bkg/methods/harper.pdf> [viewed 23.03.2018.].
107. Heider, A. and Warner, R. S. 2010. Bodies in Sync: Interaction Ritual Theory Applied to Sacred Harp Singing. *Sociology of Religion*. 71 (1), 76–97. ResearchGate. Available from: DOI:10.1093/socrel/srq001 [viewed 13.09.2020.].
108. Hochschild, A. R. 1975. The Sociology of Feeling and Emotion: Selected Possibilities. *Sociological Inquiry*, 45(2-3), 280–307. Wiley Online Library. Available from: doi:10.1111/j.1475-682x.1975.tb00339.x [viewed 11.09.2020.].
109. Holmes, M. 2015. Researching emotional reflexivity. *Emotion Review*, 7 (1), 61–66. SAGE Journals. Available from: DOI: 10.1177/1754073914544478er.sagepub.com [viewed 11.11.2020.].
110. Jasper, J. M. 2011. Emotions and Social Movements: Twenty Years of Theory and Research. *Annual Review of Sociology*. 37 (1), 285–303. Annual Reviews. Available from: doi:10.1146/annurev-soc-081309-150015 [viewed 21.09.2020.].
111. Kapur, A. S. 2019. Use of photo-elicitation interviews to understand schemas among university students: an explorative study. In: *Journal of Depression and Anxiety*. 8 (2). Available from: <https://www.longdom.org/open-access/use-of-photoelicitation-interviews-to-understand-schemas-among-university-students-an-explorative-study.pdf> [viewed 20.04.2021.].
112. Kemper, T. 1987. How many emotions are there? Wedding the social and autonomic components. *American Journal of Sociology*. (93), 263–289. JSTOR. Available from: <https://www.jstor.org/stable/2779585> [viewed 13.03.2019.].
113. Kemper, T. D. and Collins, R. 1990. Dimensions of microinteraction. *American Journal of Sociology*, 96 (1), 32–68. JSTOR. Available from: doi:10.1086/229492 [viewed 13.12.2019.].
114. Klotiņš, A. 8.05.1998. Dziesmu svētku noturība mainīgajā kultūras kontekstā. *Latvijas Vēstnesis*. 128/129. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/31901> [viewed 22.03.2019.].
115. Klusemann, S. 2010. Micro-situational antecedents of violent atrocity. *Sociological Forum*. 25 (2), 272–295. JSTOR. Available from: <https://www.jstor.org/stable/40783394> [viewed 24.04.2020.].

116. Koshiyama, D., Fukunaga, M., Okada, N. et al. 2018. Role of subcortical structures on cognitive and social function in schizophrenia. *Scientific Reports*. 8 (1183). Scientific Reports. Available from: <https://doi.org/10.1038/s41598-017-18950-2> [viewed 09.04.2019.].
117. Lake, A. and Vinogradova, L. 2016. Visual research methods in the study of tradition: the case of the Latvian song and dance celebration. *Culture Crossroads*. (9), 50-71. Culture Crossroads. Available from: <http://www.culturecrossroads.lv/pdf/7/en> [viewed 11.01.2019.].
118. Lake, A., Muktupāvela, R. 2017. The song and dance celebration tradition as a brand of the “Singing Nations” of the Baltic countries: similarities and differences. *Filosofija. Sociologija*. 28 (4), 246–256. ResearchGate. Available from: https://www.researchgate.net/publication/322028378_The_Song_and_dance_celebration_tradition_as_a_brand_of_the_singing_nations_of_the_baltic_countries_Similarities_and_differences [viewed 21.02.2019.].
119. Lawler, E. J. 1999. Bringing emotions into social exchange theory. *Annual Review of Sociology*. (25), 217–244. JSTOR. Available from: <https://www.jstor.org/stable/223504> [viewed 24.05.2020.].
120. Milne, C. and Otieno, T. 2007. Understanding engagement: Science demonstrations and emotional energy. *Science Education*. 91, 523–553. Wiley Online Library. Available from: <https://doi.org/10.1002/sce.20203> [viewed 24.11.2020.].
121. Olitsky, S. 2006. Promoting student engagement in science: Interaction rituals and the pursuit of a community of practice. *Journal of Research in Science Teaching*. (44), 33–56. [viewed 01.04.2020.].
122. Parker, J. N. and Hackett, E. J. 2012. Hot spots and hot moments in scientific collaborations and social movements. *American Sociological Review*. (77), 21–44. American Sociological Review. Available from: <https://doi.org/10.1177/0003122411433763> [viewed 24.06.2020.].
123. Pilcher, K., Martin, W. and Williams, V. 2016. Issues of collaboration, representation, meaning and emotions: utilising participant-led visual diaries to capture the everyday lives of people in mid to later life. *International Journal of Social Research Methodology*. 19 (6), 677–692. Taylor & Francis Online. Available from: <https://doi.org/10.1080/13645579.2015.1086199> [viewed 23.04.2021.].
124. Rivers, E. 2019. Navigating emotion in HR work: Caring for ourselves? *Personnel Review*. 48(6), 1565–1579. University of Huddersfield. Available from: <https://pure.hud.ac.uk/en/publications/navigating-emotion-in-hr-work-caring-for-ourselves> [viewed 23.04.2021.].
125. Rossner, M. 2011. Emotions and interaction ritual: An analysis of restorative justice. *British Journal of Criminology*. (51), 95–119. The British Journal of Criminology. Available from: 119, <https://doi.org/10.1093/bjc/azq075> [viewed 22.02.2021.].
126. Shouse, E. 2005. Feeling, emotion, affect. *M/C Journal*. 8 (6). M/C Journal. Available from: <https://doi.org/10.5204/mcj.2443> [viewed 14.06.2020.].
127. Skey, M. 2008. Carnivals of surplus emotion? Towards an understanding of the significance of ecstatic nationalism in globalising world. *Studies in Ethnicity and Nationalism*. 6 (2), 143–161. Wiley Online Library. Available from: <https://doi.org/10.1111/j.1754-9469.2006.tb00154.x> [viewed 14.02.2020.].
128. Smardon, R. 2004. Streetwise science: Towards a theory of the code of the classroom. *Journal of Mind, Culture and Activity*. (11), 201–223. Research Gate. Available from: DOI:10.1207/s15327884mca1103_3 [viewed 21.02.2021.]. [viewed 10.06.2020.].
129. Thoits, P. A. 1989. The Sociology of Emotions. *Annual Review of Sociology*. (15), 317–342. Annual Review of Sociology. Available from: <https://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.so.15.080189.001533> [viewed 24.10.2020.].
130. Tisenkopfs, T., Āboltiņa, S. un Miežīte, I. 1995. Latviešu Dziesmu svētki vēsturiskā un socioloģiskā skatījumā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*. 9/10 (578/579), 40–48.

131. Tjarve, B., Zemīte, I., Freiberga, K. 2018b. The Significance of individual contributions in amateur art process in Latvia. Proceedings of the 2018 International Conference “Economic Science for Rural Development”. (49), 419–426. Available from: DOI 10.22616/ESRD.2018.161 [viewed 26.08.2019.].
132. Treimane, A. 2017. The clash of opinions regarding innovation in a tradition: the case of the repertoire of Latvian Nationwide Song and Dance Celebration. *Culture Crossroads*. (11). Culture Crossroads. Available from: <http://www.culturecrossroads.lv/pdf/234/en> [viewed 04.10.2020.].
133. Turner, J. H. and Stets, J. E. 2006. Sociological Theories of Human Emotions. *Annual Review*. (32), 25–52. [viewed 01.02.2020.].
134. Vertesi, J. 2012. Seeing like a rover: Visualization, embodiment, and interaction on the mars exploration rover mission. *Social Studies of Science*. (43), 393–414. SAGE Journals. Available from: <https://doi.org/10.1177/0306312712444645> [viewed 24.01.2021.].
135. Vinogradova, L. and Laķe, A. 2019. The Role of emotions in sustaining the tradition: the case of the Latvian Song and Dance Celebration. *The International Journal of Interdisciplinary Cultural Studies*. 14 (1), 21–15. CG Scholar. Available from: <https://doi.org/10.18848/2327-008X/CGP/v14i01/1-15> [viewed 12.06.2021.].
136. Williams, R. R. and Whitehouse, K. 2014. Photo elicitation and the visual sociology of religion. *Review of Religious Research*. 57(2), 303–318. JSTOR. Available from: <https://www.jstor.org/stable/43920102> [viewed 12.03.2019.].

Interneta resursi

137. American Psychological Association. *Emotional valence*. APA Dictionary of Psychology. Available from: <https://dictionary.apa.org/emotional-valence> [viewed 02.05.2021.].
138. Drrandallcollins.com. 2018. *About Dr. Randall Collins*. Available from: <https://www.drrandallcollins.com/about-hayden> [viewed 15.11.2020.].
139. Kulturasdati.lv. *Mākslinieciskie kolektīvi*. Iegūts no: <https://kulturasdati.lv/lv/makslinieciskie-kolektivi> [skatīts 11.01.2020.].
140. Letonika.lv. *Affect*. Iegūts no: <https://www.letonika.lv/groups/?r=10331062&g=2&cid=217872&q=affect> [skatīts 19.06.2020.].
141. LR Kultūras ministrijas Kultūras informācijas sistēmu centrs. *Kultūras dati*. Latvijas kultūras datu portāls. Iegūts no: <https://kulturasdati.lv/lv> [skatīts 30.04.2020.].
142. Medicine.lv. *Afekts*. Iegūts no: https://medicine.lv/raksti/afekts_pme [skatīts 20.08.2020.].
143. Medicine.lv. *Emocijas*. Iegūts no: https://medicine.lv/raksti/emocijas_pme [skatīts 12.08.2020.].
144. Medicine.lv. *Galvas smadzenes*. Iegūts no: https://medicine.lv/raksti/galvas_smadzenes_pme [skatīts 11.04.2020.].
145. Strapcāne, A. 29.06.2018. *Svētki caur dalībnieku emocijām*. Iegūts no: <https://www.diena.lv/raksts/latvija/zinas/svetki-caur-dalibnieku-emocijam-14200277> [skatīts 23.01.2021.].

Citi avoti

146. Cox, S., Drew, S., Guillemin, M. et al. 2014. *Guidelines for Ethical Visual Reserch Methods*. Melbourne: University of Melbourne. Available from: https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/4434501/mod_resource/content/1/Ethical%20guidelines%20for%20visual%20ethnography.pdf [viewed 12.02.2018.].

147. Daugavietis, J. 2015. *Amatiermāksla Latvijā: kopienas attīstība un kultūrpolitika:promocijas darbs: specialitāte – socioloģija*. Rīga: Latvijas Universitāte.
148. Estonia, Latvia and Lithuania. 2003. *Tradition and Symbolism of the Song and Dance Celebration Process in Estonia, Latvia and Lithuania. Multinational Candidature File for the 2nd Proclamation of Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity*. Available from: http://www.unesco.lv/files/Tradition_and_Symbolism_of_the_Song_and_Dance_Celebration_Process_in_Estonia_Latvia_and_Lithuania_e9aa0010.pdf [viewed 15.01.2019.].
149. Fowler, J. H. and Christakis, N. A. 2008. *Dynamic spread of happiness in a large social network: longitudinal analysis over 20 years in the Framingham Heart Study*. Available: <https://www.bmj.com/content/337/bmj.a2338>.
150. Hatte, K., Fotin, T. R. and Adams, R. 23.–26.06.2013. A picture elicits a thousand meanings: Photo elicitation as a method for investigating cross-disciplinary identity development. In: *120th ASEE Annual Conference & Exposition*. Semantic Scholar. Available from: <https://www.semanticscholar.org/paper/A-picture-elicits-a-thousand-meanings%3A-Photo-as-a-Hatten-Forin/c4bb31c19f9ba3f0016cca5bb3ae5518260d41c7> [viewed 23.03.2021.].
151. Jaunzems, U. 8.07.2018. “Bija emocijas, nolija asaras...” Dziesmu un deju svētki caur gulbeniešu piedzīvojumiem. Iegūts no: <https://skaties.lv/zinas/latvija/sabiedriba/bija-emocijas-nolija-asaras-dziesmu-un-deju-svetki-caur-gulbeniesu-piedzivojumem/> [skatīts 12.02.2021.].
152. Laķe, A. un Grīnberga, L. 2014. *Dziesmu un deju svētku dalībnieku aptauja*. Rīga: Latvijas Kultūras akadēmija. Iegūts no: https://www.lnkc.gov.lv/Uploads/2015/07/20/1437402852_4556.pdf.
153. LNKC. 2013. *XXV Vispārējo latviešu Dziesmu un XV Deju svētku rezultāti: statistika un pirmie secinājumi*. Iegūts no: https://www.lnkc.gov.lv/Uploads/2014/11/04/1415093444_6245.pdf.
154. Ministru kabineta noteikumi Nr. 649 (20.11.2015.) Kārtība, kādā pašvaldībām aprēķina un sadala valsts budžeta mērķdotāciju māksliniecisko kolektīvu vadītāju darba samaksai un valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām. *Latvijas Vēstnesis*, 228.
155. Ministru kabineta rīkojums Nr. 439 (18.08.2020). Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanas un attīstības plāns 2020. gadam. *Latvijas Vēstnesis*, 158.
156. Ministru kabineta rīkojums Nr. 772. (22.12.2016.) Par Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanas un attīstības plānu 2016.–2018. gadam. *Latvijas Vēstnesis*, 250.
157. Muktupāvela, R., Laķe, A., Treimane, A. un Vinogradova, L. 2018. *Neformālās izglītības loma kultūras mantojuma izpratnes veidošanā jauniešu vidū*. Iegūts no: https://static.lka.edu.lv/media/cms_page_media/154/JP_zinojums_gala_aQS3g0g.pdf [skatīts 21.03.2020.].
158. Naudet, J. C. and Naudet, T. G. 2002. *9/11* [documentary]. Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=yY9Z0jA3A38>.
159. Rose, G. *Key lecture: Now you see it now you don't* [video]. 5th ESRC Research Methods Festival. Oxford, 2012. Available from: <https://www.ncrm.ac.uk/resources/video/RMF2012/filmed.php?id=04994d7> [viewed 13.05.2021.].
160. Saeima. 20.10.2016. Nemateriālā kultūras mantojuma likums. *Latvijas Vēstnesis*, 204. <https://likumi.lv/ta/id/285526-nemateriala-kulturas-mantojuma-likums>.
161. Saeima. 28.06.2005. Dziesmu un deju svētku likums. *Latvijas Vēstnesis*, 99. <https://likumi.lv/ta/id/111203-dziesmu-un-deju-svetku-likums>.
162. Tisenkopfs, T., Daugavietis, J., Lāce, I., Sūna, L., Locika, K. un Grundšteine, L. 2008. *Dziesmu un deju svētki mainīgā sociālā vidē*. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts. Iegūts no: https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/kultura_timekli/Dziesmu_svetki_mainiga_sociala_vide.pdf [skatīts 29.03.2019.].

163. Tisenkopfs, T., Pisarenko, O., Daugavietis, J., Putniņa, A., Locika, K. 2002. *Dziesmu svētki mainīgā sociālā vidē*. Rīga: Baltijas studiju centrs. Iegūts no: https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/kultura_timekli/Dziesmu_svetki_mainiga_sociala_vide.pdf [skatīts 29.03.2019.].
164. Tjarve, B., Zemīte, I., Hermane, A., Freiberga, K., Vinogradova, L. 2018. *Dziesmu un deju svētku procesa finansēšana un pārvaldība: tradīcijas attīstība ilgtermiņā. Pētījuma ziņojums*. Iegūts no: https://static.lka.edu.lv/media/cms_page_media/654/ZINOJUMS_Dziesmu%20un%20deju%20svetku%20procesa%20finansesana%20un%20parvaldiba%202018.pdf.
165. UNESCO. 15.12. 2004. Konvencija par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu. *Latvijas Vēstnesis*, 199.
166. UNESCO. 2006. *Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity: Proclamations 2001, 2003 and 2005*. Available from: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000147344> [viewed 12.04.2021.].
167. UNESCO. 2009. Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity. Available from: <https://ich.unesco.org/doc/src/06859-EN.pdf> [viewed 12.03.2020.].
168. Van Zantem, W. 2002. *Glossary Intangible Cultural Heritage*. The Hague: Leinden Unviersity. Available from: http://www.unesco.lv/files/NKM_terminu_vardnica_9f122502.pdf [viewed 22.02.2020.].
169. Vinogradova, L. 2017. *Pētījuma ziņojums: Baltijas valstu iedzīvotāju aptauja par Dziesmu un deju svētkiem*. Iegūts no: [https://static.lka.edu.lv/media/cms_page_media/2018/6/28/Iedzivotaju_aptauja_Dziesmu_svetki_2017%20\(1\).pdf](https://static.lka.edu.lv/media/cms_page_media/2018/6/28/Iedzivotaju_aptauja_Dziesmu_svetki_2017%20(1).pdf) [viewed 11.02.2021.].
170. Vjatnere, L. un Vjatnere, I., red. 2004. *Bieži lietoti jēdzieni un termini*. Rīga: Avots.

Pateicības

Vislielākais paldies manai vadugunij profesorei Andai Laķei par virzīšanu akadēmiskajos ceļos visu šo daudzo gadu garumā, iedotajām zināšanām, radīto aizrautību par pētniecību un nemitīgu atbalstu mazos un lielos plānos.

Reizē ar pateicību izsaku arī apbrīnu “tikt galā” ar šo darbu saviem recenzentiem profesoram Valdim Muktupāvelam, profesoram Tālim Tisenkopfam un Guntim Šmidchenam.

Pateicos Rīgas Stradiņa universitātei par iespēju studēt un sniegtajām finansiālajām iespējām promocijas darba izstrādē. Īpašs paldies Doktorantūras nodaļas darbiniecēm par atbalstu un līdzī jušanu pēdējos metros.

Paldies profesorei Ritmai Rungulei, profesoram Valdim Muktupāvelam un Andrejam Ivanovam par sniegtajiem ieteikumiem promocijas darba uzlabošanai.

Pateicos Latvijas Kultūras akadēmijai un tās rektorei profesorei Rūtai Muktupāvelai par izrādīto uzticību sevi pierādīt nacionālas un starptautiskas nozīmes pētījumos un finansiālo atbalstu pētījuma veikšanai.

Paldies par azartisku iesaisti datu vākšanā LKA bijušajiem studentiem Agnesei Karlsonai, Maritai Sanžarevscai, Nadīnai Rutkai, Paulai Podniecei, Kamillai Kūnai, Lindai Mežsargai, Janai Ramusei, Maijai Gredzenai, Leldei Kristiānai Vozņesenskai, Romānam Gruznovam un Dārtai Dīvānei.

Paldies LKA un VPP “Habitus” kolēģiem par kopīgi padarīto apjomīgo darbu un iedvesmu. Vislielākais paldies manai vadugunij profesorei Andai Laķei par virzīšanu akadēmiskajos ceļos visu šo daudzo gadu garumā, iedotajām zināšanām, radīto aizrautību par pētniecību un nemitīgu atbalstu mazos un lielos plānos.

Izsaku pateicību visiem mākslinieciskajiem kolektīviem, to vadītājiem un dalībniekiem par uzticību un iesaisti pētījumā.

Paldies manai māsīcai Ingai Saknītei par akadēmiskajām diskusijām un palīdzību ar tekstiem angļu valodā.

Vārdos neapprakstāms paldies manam vīram Raivim par atbalstu un mudinājumiem darīt. Paldies manam dēliņam Henrijam par saldajiem miedziņiem un kopā augšanu ar šo darbu. Paldies manai mazulītei Adelei par turēšanu līdzī mammas trakajiem plāniem viņas pirmajos dzīves mēnešos. Paldies manai mammai Aijai par atbalstu un ēdienu.

Paldies visiem, kuri jūta līdzī!

Pielikumi

Afektīvo stāvokļu definīcijas un jēdzienu izpratne socioloģijā

Afekta (*affect*)¹¹ jēdziens ir ne vien visabstraktākais no visiem, bet arī pamatjēdziens, ar kuru definē citus afektīvus jēdzienus socioloģijā, kā sajūtas, jūtas, emocijas un noskaņojumu (Rodgers & Robinson, 2014). Jēdziena abstrakcija ir saistīta ar to, ka afektu var definēt kā neapzinātas intensitātes pieredzi jeb ka tas atrodas pirms vai ārpus apzinātības un tāpēc nevar pilnībā manifestēties valodā. Cilvēka ķermenim pašam ir sava “valoda”, un afekts ir veids, kā ķermenis sagatavo sevi rīcībai konkrētos apstākļos. Šeit noder salīdzinājums ar zīdaini, kuram nav valodas prasmju, ar kuru apstrādāt signālus no maņām, ne arī iepriekšējās pieredzes, kas ļautu novērtēt nepārtrauktos maņu signālus, tāpēc viņiem jāpaļaujas uz afektu jeb intensitāti, kas saistīta ar fizioloģiskajām sistēmām. Bez afekta sajūtām nav intensitātes un tās nav iespējams “sajust”. Afekts neformētā un nestrukturētā veidā nosaka attiecības starp ķermeni, vidi, citiem un subjektīvo pieredzi (Shouse, 2005). Sociologi norāda, ka afekts ir intensīvāks un aktīvāks jēdziens, kas apraksta veidu, kā mēs jūtamies vai novērtējam cilvēkus, idejas, uzvedību vai notikumus (Rodgers & Robinson, 2014; Kelly, Iannone & McCarty, 2014; Thoits, 1989). Medicīnā afektus atšķir no emocijām ar to, ka afekti vienveidīgi, automātiski un neatkarīgi no prāta kontroles (lai gan ar apziņas kontroli ir vieglāk laikus novērst tā saucamos afekta stāvokļus primitīvu dusmu, agresivitātes, baīļu un sāpju gadījumā, tas nespēj ietekmēt afekta iekšējās reakcijas). Savukārt emocijas izveidojas dzīves pieredzē uz iedzimto afektu mehānismu pamata, un cilvēkam ir iespējas tās regulēt, mainīt to kvalitāti un intensitāti, kā arī klasificēt pēc to specifikas (Medicine.lv, emocijas). Arī sociologi emocijas attiecīgi raksturo kā sajūtu vai afekta tipu, bet tas ir kultūrā balstīts individuāls veids, kā cilvēki jūt un interpretē pasauli. Tās tiek raksturotas kā īstermiņa, daudz spēcīgākas un vairāk absolūtas, piemēram, dusmas, laime vai skumjas (Kelly, Iannone & McCarty, 2014; Rodgers & Robinson, 2014; Thoits, 1989).

Sajūtas (*feelings*) ir apzinātas un ķermeniski izjustas kā fizisks stāvoklis, piemēram, izsalkums, nogurums, sāpes u.tml. (Thoits, 1989; Shouse, 2005). Tās ir saistītas ar maņu uztveri, kas balstīta iepriekšējā pieredzē un kam tiek dots attiecīgs nosaukums. Sajūtas ir personīgas, jo katram indivīdam ir atšķirīgs iepriekšējo maņu uztveres kopums, kas veidojas sajūtu interpretācijas un nosaukšanas gaitā. Skaidrojumu labāk ļauj izprast piemērs ar zīdaiņiem – viņiem nav valodas instrumenta un ilgstošas pieredzes (biogrāfijas), tāpēc viņi pieredz afektu, nevis sajūtas (Shouse, 2005). Izrietoši, emociju sociologi nereti sajūtas definē kā emocionālus stāvokļus, kurus indivīds

¹¹ Afekta (*affect*) jēdziens latviešu valodā var radīt zināmas neprecizitātes saistībā ar to medicīnisko izpratni un uzskatāmi ilustrē, ka latviešu valodā ar emocijām saistītos jēdzienus nav iespējas plaši un detalizēti aprakstīt, kā arī specifiski pielīdzināt tos, piemēram, angļu valodas ekvivalentiem. Angļu–latviešu valodas vārdnīcā norādīts, ka angļu valodas vārda “affect” tulkojums ir “jūtas”, tāpat kā vārda “sentiments” tulkojums ir “jūtas” (letonika.lv). Lai gan varētu šķist, ka tas ir tuvs latviešu valodas jēdzienam “afekts”, paskatoties uz tā skaidrojumiem, šis vārds var radīt pretrunīgas izpratnes. Medicīnā ar vārdu “afekts” (latv. val.) tiek saprasts īslaicīgs, ļoti stipri izteikts emocionāls stāvoklis (Medicine.lv, afekts). Tajā pašā reizē uz afekta mehānismu pamata veidojas emocijas (Medicine.lv, emocijas), kas ļauj to pielīdzināt sociologu analizētajam jēdzienam “affect” (angļu val.). Arī šeit izmantots jēdziens “afekts” (latv. val.), ietverot socioloģisku izpratni par šo jēdzienu.

apzinās (Turner & Stets, 2005), tātad nepieciešamība apzināties un dot nosaukumus sajūtām saistīta ar kultūras komponenti, ne bioloģiskiem procesiem. Sajūtu apzināta jušana un izpaušana tās nošķir no emocijām. Ja sajūtas vienkārši eksistē ķermenī, tad emocijas kā sajūtu projekcija pārsvarā ir vērstas “uz”, “pret”, “par” kaut ko un tās var būt gan īstas, gan neīstas (Franks, 2014). Šobrīd gana daudz psihoanalīzes un neiroloģijas pētījumu liecina, ka indivīdi neapzinās daudzas emocijas un nepieredz tās kā sajūtas, un šādām neapzinātām emocijām ir pietiekams sociālais efekts, lai to būtu vērts pētīt socioloģiski. Izrietoši, sociologiem būtu jāpēta emocijas, kas ietver neapzināto komponenti, ne tikai sajūtas, kas ietver apzināto, lai apzinātu pietiekami plašus sociālos efektus. Tomēr realitātē joprojām daudzas teorijas, starp tām populārākās, kā dramaturģiskā, rituālu, interakcionistu, apmaiņas un strukturālās, drīzāk analizē sajūtas, nevis emocijas, lai gan teorijās tiek izmantots jēdziens “emocijas”. Teoriju analītiķi uzskata, ka faktiski neapzinātās emocijas pēta tikai psihoanalītiskās un evolucionistu teorijas (Turner & Stets, 2005).

Jūtas (*sentiments*) ir sociāli konstruētas un ilgstošākas nekā emocijas (Thoits, 1989). Emociju socioloģijā visbiežāk minētā jūtu definīcija ir sociologa R. Gordona – jūtas ir sociāli iemācītu ķermeņa sajūtu kopums, žesti un kultūras nozīmes, kas saistītas ar sociālām attiecībām un kam piešķirts kultūras apzīmējums (Gordon, 1981, 566–567). Arī citi pētnieki uzsver kultūras komponenti, piemēram, jūtas kā vispārinātas atbildes specifiskiem kultūras simboliem (Rodgers & Robinson, 2014). Kā piemērus jūtām var minēt romantisku mīlestību, vecāku mīlestību, uzticību, draudzību, patriotismu, bēdas, greizsirdību u.tml. (Thoits, 1989). Ja šādā kontekstā jūtas salīdzina ar emocijām, tad emocijas ir atbilde uz iedzimtu un nediferencētu ķermeņa uzbudinājumu (Kemper, 1990; Bericat, 2015).

Noskaņojums (*mood*) ir mērenāks, mazāk intensīvs, izkaisītāks un ilgstošāks stāvoklis, kura iemesls nereti nav zināms un kurš mazāk mērķēts uz kaut ko konkrētu, ja salīdzina ar emocijām. Autori šo jēdzienu raksturo kā mazāk specifisku, jo tas parasti sastāv no pozitīvām vai negatīvām vienībām (Thoits, 1989; Kelly, Iannone & McCarty, 2014; Rodgers & Robinson, 2014). Ir arī definīcijas, kas noskaņojumu raksturo kā sajūtas, kas ilgst stundu vai pat vairākas dienas un ko var ierosināt ar nostalgiju vai aizkaitinājumu (Frank, 2014).

Primārās un sekundārās emocijas

Primārās emocijas ir universālas visām kultūrām, jo ir fizioloģiskas un evolūcijas gaitā attīstījušās kā sugai specifiskas psiholoģiskās reakcijas un ekspresīvi signāli, kas ļauj indivīdam vai grupai izdzīvot (Bericat, 2015; Turner & Stets, 2005; Thoits, 1989). Dažādās disciplīnās pētnieki identificējuši atšķirīgas primārās emocijas, un ir dažādi varianti par to, cik un kuras emocijas ir primāras. Pētnieki ir vienprātīgi, ka universālas ir četras – prieks (*joy*), bailes (*fear*), dusmas (*anger*) un skumjas (*sadness*). Zīmīgi, ka trīs ir negatīvas un tikai viena pozitīva. Iespējams, ka evolūcijas gaitā nozīmīgākas bijušas negatīvās, jo cilvēki uz tām ir vairāk jūtīgi un, iespējams, negatīvās emocijas ļauj labāk reaģēt uz briesmām (Turner & Stets, 2005). Ir vēl arī citi papildinājumi, piemēram, interese (*interest*), pretīgums (*disgust*), nicinājums (*contempt*) (Thoits; 1989); bēdas (*sorrow*), pārsteigums (*surprise*), pieņemšana (*acceptance*), paļāvība (*expectancy*) (Plutchik, 2002). Tāpat izmantoti citi emociju nosaukumi vai varianti, piemēram, priekam tā var būt tīksme (*pleasure*) vai apmierinājums (*satisfaction*), bailēm šausmas (*terror*) vai bažas (*anxiety*), dusmām niknums (*rage*) un skumjām bēdas (*sorrow*) vai nelaimīgums (*grief*) (Turner & Stets, 2005). Sociologs Dž. Tērners apkopojis tabulā dažādas primārās emocijas, kas iedalītas zemas, vidējas un augstas intensitātes stāvokļos. Primārās emocijas konceptualizētas dinamikā gandarījums–prieks (*satisfaction–happiness*), nepatika–bailes (*aversion–fear*), aizstāvēšana–dusmas (*assertion–anger*) un vilšanās–skumjas (*dissapointment–sadness*). Piemēram, apmierinājuma–prieka emocijas var būt zemas, vidējas un augstas intensitātes. Pie zemas pieder apmierinājums (*content*), mierīgums (*serenity*) un optimisms (*sanguine*). Pie vidējas – kundris (*cheerful*), dzīvespriecīgs (*buoyant*), draudzīgs (*friendly*). Pie augstas – liksme (*joy*), svētlaipe (*bliss*), jautrība (*gaiety*), saviļņojums (*thrilled*) un tamlīdzīgi (Turner & Stets, 2005; Turner, 2000). T. Kempers norāda, ka primārās emocijas, pirmkārt, attīstījušās evolūcijas gaitā, lai nodrošinātu izdzīvošanu; otrkārt, parādījušās agrākajā cilvēka attīstības fāzē; treškārt, tās var universāli atpazīt pēc sejas izteiksmes; ceturtkārt, tā ir unikāla autonoma reakcija; piektkārt, tās rodas visās sociālajās attiecībās (Kemper, 1987).

Sekundārās emocijas tiek uzskatītas par divu vai vairāk primāro emociju kombināciju (Bericat, 2015; Turner & Stets, 2005). Sociologi atsaucas uz psihologa Roberta Plučika (*Robert Plutchik*, 2002) emociju apli, kurā līdzīgi pamatkrāsu sajaukumiem ar primāro emociju kombinācijām veidojas sekundārās. Piemēram, sajaucoties divām pirmajā diādē blakus esošām primārajām emocijām, kā dusmām un priekam, rodas lepnums, prieks un pieņemšana rada mīlestību un draudzību. Var sajaucoties arī sekundārajā diādē esošās emocijas, kas atrodas viena soļa attālumā viena no otras, piemēram, dusmas un pieņemšana rada dominanci. Terciālā diādē sajaucas emocijas, kas atrodas divu soļu attālumā viena no otras, piemēram, dusmas un pārsteigums rada varmācību (Turner & Stets, 2005). Iepriekš minētajā Dž. Tērnera emociju analīzē ar trīs intensitātes līmeņiem parādīts cits atšķirīgs process, kā rodas sekundārās emocijas. Piemēram, gandarījums–prieks un nepatika–bailes noved pie izbrīna (*wonder*), cerības (*hope*) un atvieglojuma (*relief*). Tikai, viņaprāt, tas nav tik vienkārši un precīzi, kā R. Plučika emociju aplī, jo tas ir atkarīgs no vienlaicīgas sistēmu

aktivizācijas smadzenī un ķermenī (Turner & Stets, 2005; Turner, 2000). Ja pētnieki par primāro emociju kā bioloģiskās evolūcijas rezultātu ir vienprātīgi, tad pastāv diskusijas, vai sekundārās emocijas ir sociāli un kulturāli veidotas vai bioloģiski balstītas smadzeņu darbībā. Dominējošais skatījums sociologu vidū pauž, ka sekundārās emocijas un to izteiksmi ietekmē kultūras normas un pozīcija sociālajās struktūrās (Bericat, 2015; Turner & Stets, 2005; Kemper, 1987). Tomēr Dž. Tērners un I. Steta norāda, ka gan primārās, gan sekundārās emocijas ir balstītas smadzeņu darbībā, tikai sekundāro emociju izteiksme daudz vairāk saistīta ar noteiktas sabiedrības emociju kultūru un kaut kādā mērā ir sociāli konstruētas. Tādējādi daudzas no sociāli nozīmīgām emocijām ir tieši sekundārās emocijas, piemēram, kauns un līdzjūtība, padarot tās īpaši interesantas sociologiem (Turner & Stets, 2005).

Mijiedarbības rituālu teorētiskās ietekmes: E. Dirkems un Ē. Gofmanis

E. Dirkema reliģiju socioloģijas idejas

Emociju socioloģijā vairākas teorētiskās perspektīvas, tajā skaitā mijiedarbības rituālu teorija, iedvesmojušās no E. Dirkema idejām. Galvenokārt aizgūta ideja par kolektīvo vienotību kā radušos pozitīvo emociju rezultātā (Turner and Stets, 2005). Rituālu teorijā viņš mainīja uztveri par to, kā tiek skatīts rituāla koncepts. Lai gan 19. gs. dažādu disciplīnu pētniekiem tas bija populārs temats, rituāla koncepts un teorija palika relatīvi abstrakta viņu darbos. E. Dirkems parādīja, ka rituāli nav individuālistiska un privāta joma, bet tie ir sociāli fenomeni, kas veicina piederību sabiedrībai un tās grupām (Rossner & Meher, 2014). Rituālu teorijas attīstībā viņa ieguldījums ir mēģinājums atrast mehānismus, kā reliģijā pastāvošo vienotību ieviest modernajā sašķeltajā sabiedrībā. (Collins, 2004; Turner & Stets, 2005; Rossner & Meher, 2014).

Reliģiskās ticības un rituāli E. Dirkemam saistījās ar pārdabiskiem spēkiem kādā svētā jomā, kas nodrošina sociālo vienotību sabiedrības līmenī. Lai izprastu šos spēkus, kas veido kolektīvo vienotību, viņš sāka pētīt vienkāršas sociālās organizācijas, kā Austrālijas aborigēnu reliģiskās prakses. Pētījuma rezultātus un no tām izrietošās idejas viņš publicēja esejā “Reliģiskās dzīves elementārformas” (*The Elementary Forms of Religious Life*, 1912/1967). E. Dirkems nošķīra profāno un svēto laiku. Profāno laiku raksturo monotona un vienmuļa ikdienas dzīve, kas norit zemā intensitātē. Savukārt svēto laiku raksturo rituāls, kura kolektīvā tuvība un ritmiskās darbības (vienotas kustības, žesti, saucieni u.tml.) noved pie paaugstināta emocionālā uzbudinājuma, ko viņš dēvēja par “kolektīvo pacilājumu” (*collective effervescence*) (Bellah, 2003; Turner & Stets, 2005). Rituāla īstenotājiem tā ir sajūta, ka eksistē kāds ārējs “spēks”, ko viņi sauc par “manu” un ko simbolizē totēms vai kāds cits svētais objekts. Kad viņos rodas ticība manai un totēms ir pieņemts kā šī ārējā spēka simbols, ar totēmu saistītie rituāli rada emocijas un rosina ticību pārdabiskajiem spēkiem. Patiesībā aborigēni, pielūdzot dievus, realitātē pielūdza paši sevi un savu sabiedrību, jo pacilājumā manifestējies dievu spēks nav nekas vairāk kā no viņu pašu mijiedarbības radītais spēks. Tāpēc reliģijas izcelsme un vienkāršākā sociālās solidaritātes forma rodas no cilvēku mijiedarbībām un emocijām, kas izteiktas kā pārdabiski spēki (Turner & Stets, 2005; Rossner & Meher, 2014).

Rituāla sākuma punkts E. Dirkema izpratnē ir grupas sanākšana kopā no plašas ģeogrāfiskās zonas ar mērķi piedalīties tajā pašā grupas aktivitātē un fiziska ķermeņu saskarsme, kas rada konkrētas sajūtas un skaidri redzamas pārmaiņas atmosfērā. No tā pieaug kopējās pieredzes intensitāte jeb kolektīvais pacilājums. Viņš norāda divus savstarpēji saistītus mehānismus, kā grupa nonāk pie kolektīvā pacilājuma. Pirmais, ar kopīgu darbību un tās apzināšanos, piemēram, dejojot, lūdzoties un skatoties kopā. Otrais, ar kopīgām emocijām un vienotām sajūtām, dalot intensīvu emocionālo sajūtu un strāvojumu, kas rodas pasākuma laikā. Kopīgi vērstā uzmanība vairo kopīgo emociju izpausmi, un tālāk šīs emocijas darbojas kā kolektīvo darbību pastiprinātājs. Kopīgā uzmanības fokusa objekts kļūst par simbolu, jo reālais grupas fokuss ir uz kopējām emocijām, bet, tā kā pret tām nav iespējams vērst kopējas sajūtas, tās tiek iemiesotas objektā (Collins 2004; Rossner & Meher, 2014).

Rituāliem ir divi rezultāti – attiecību simboli un kopīga morāle. Simboli ir objekts (ideja, vārds vai persona), kas reprezentē grupu un tās solidaritāti un atgādina par rituālā iegūtajām spēcīgajām sajūtām. Lai simboli saglabātu spēku, tos nepieciešams uzlādēt ar vēl vairāk rituāliem un emocijām. Arī emocijas laika gaitā var zust, tāpēc nemitīgi jāatjauno, un to savukārt var izdarīt ar simbolu palīdzību. Arī indivīdiem nepieciešama uzlāde, ko E. Dirkems metaforiski sauc par elektroenerģiju (*sort of electricity*). Tā saistīta ar otro rezultātu – morāli, kas liek indivīdam justies labi un sajūst, ka viņš dara kaut ko nozīmīgu un vērtīgu. Rituāli ir grupas morāles avots, jo rituālu emocionālais spēks rada izpratni par to, kas ir labs un kas ne (Collins 2004; Rossner & Meher, 2014).

Mūsdienu teorētiķi uzskata, ka E. Dirkems atklājis galvenos mehānismus, kas vada indivīdu uzvedību – ticības vadītus rituālus, ko simbolizē kādi ārēji objekti. Tāpēc emocijas tiek saistītas ar: 1) kultūras vērtībām, ticībām un normām; 2) kultūras elementu objektivizāciju ar ārējiem simboliem; 3) rituāliem, kas veicina kultūras simbolizāciju; 4) ritmisku ķermeņa un runas sinhronizāciju; 5) ritualizētām sankcijām tiem, kas neatbilst kultūras priekšrakstiem (Turner & Stets, 2005). Emociju sociologiem E. Dirkema idejas par reliģiju izcelsmi piedāvā vairākus nozīmīgus argumentus mijiedarbības rituālu teorijas attīstībā. Pirmkārt, kultūras simboli tiek saistīti ar kaut ko svētu, un svēti simboli rada indivīdos spēcīgas emocijas. Teorijas attīstītāji kultūras simbolus skatīja ne tikai reliģijas kontekstā, bet paplašināja vispārīgi, uzskatot, ka ikviens kultūras simbols var veicināt spēcīgas emocijas. Otrkārt, kultūrai ir morāles kvalitāte, kas piešķir dažādiem objektiem simbolismu un svētumu. Tie var būt fiziski, arī vārdi, frāzes vai idejas. Šāda simbolizācija ļauj uzlādēt kultūru un padarīt to emocionāli nozīmīgāku. Treškārt, ar kultūras simbolu palīdzību, ko reprezentē kādi ārēji priekšmeti vai idejas, tiek veicinātas emocijas, kas ļauj indivīdiem izjust vienotību. Ceturtkārt, rituāli ietver ritmiskumu, jo emocionālā pacilājuma rezultātā indivīdi kopīgi iesaista ķermeņus rituālā, kas ļauj tiem fokusēties uz mijiedarbību un pastiprināt emocijas (Turner & Stets, 2005).

Kopumā E. Dirkema reliģiju socioloģija nav vienkārša, un ne visi sekotāji piekrīt viņa izvēlētajām pamatvienībām. Tomēr mūsdienās daudzi autori emociju socioloģijā ietekmējušies no klasika, piemēram, Ē. Gofmanis, Rojs Rapaports (*Roy Rappaport*), R. Belā un citi (Heider & Warner, 2010). R. Kolins atzīst, ka E. Dirkema perspektīva līdz tam bija labākais mehānisms situāciju mijiedarbības analīzē. Uz E. Dirkema ideju bāzes būvēta mijiedarbības rituālu teorija, paplašinot to līdz ikdienas dzīvei, par kuras koncepta ieviešanu rituālu teorijā jāpateicas E. Dirkema sekotājam Ē. Gofmanim (Collins, 2004).

Ē. Gofmaņa idejas par saskarsmi kā performanci

Lai gan Ē. Gofmanis sākotnēji balstījās uz E. Dirkema teorētiskajām idejām, rituālu pētniecībā viņš fundamentāli izmaina galvenās analīzes vienības. Kamēr E. Dirkems fokusējas uz sabiedrību kā kopumu un parāda, kā rituāli rada sabiedrību, Ē. Gofmaņa fokuss ir uz indivīdu mikrolīmenī un to, kā sabiedrība un tās rituāli rada sevi. E. Dirkemam sociālie fakti eksistē paši par sevi un ir pārāki par

sabiedrību, savukārt Ē. Gofmanim mijiedarbības rituāli un atkārtotie simboli maina un spēcina sociālos faktus (Rossner & Meher, 2014). Ē. Gofmanim saskarsme jeb mijiedarbība¹² ir stratēģisks un dramatisks process, kura skaidrošanā viņš izmanto metaforas no teātra. Sociālā mijiedarbība ir kā performance, kurā indivīdi prezentē lomas uz skatuves, un tiem ir teātra rekvizīti, kostīmi, komanda un auditorija. Šajā performancē indivīdi mēģina izmantot dažādas stratēģijas, lai parādītu sevi labākajā iespējamā veidā, un tieši ar saskarsmi indivīdi nosaka savu patieso seju, tāpēc rituāls ir veids, kādā radīt gan identitāti, gan morāli (Gofmanis, 1991; Turner & Stets, 2005; Rossner & Meher, 2014).

Saskarsmes analīzē rituāli ir tikai viens no elementiem, nevis visa mijiedarbība, kā to vēlāk pieņems R. Kolins (Collins, 2004). Rituāli ietilpst ikvienā klātbūtnes saskarsmē un palīdz uzsākt un pabeigt saskarsmi, notur to vajadzīgajā virzienā un tēmā un palīdz fokusēt indivīdiem savu uzmanību uz to. Ikdienas dzīvē var būt dažādi rituālu veidi, kā uzrunas, komplimenti, stereotipizētas verbālās mijiedarbības, kas saskarsmē nodrošina laipnību. Virspusēji tās var būt nenozīmīgas frāzes, piemēram, “kā tev iet?”, kas neprasa izvērstu atbildi, bet šī jautājuma esība vai trūkums var būt sociāli nozīmīga. Ja bezpersoniska biznesa darījuma kontekstā tai var nebūt būtiska loma, frāzes nelietošana draugu un paziņu starpā var radīt sociālo aizvainojumu, jo tiek ignorētas un pazeminātas savstarpējās attiecības (Collins, 2004). Lai gan Ē. Gofmanis tieši neizmanto emociju jēdzienu, viņa idejās parādās, ka ikviena saskarsme attīsta rituālu dinamiku, kas ietekmē emociju plūsmu (Collins, 1990; Turner & Stets, 2005). Viņš pielāgojis E. Dirkema teoriju mikrosituācijām un pēta, kā rituālu vienotība rodas mazās ikdienas dzīves grupās saskarsmes līmenī, nevis reliģisku rituālu kontekstā (Collins, 1990).

Ē. Gofmanis izmanto daudzus no E. Dirkema pārņemtus rituāla elementus, tikai viņš, būdams ikdienas dzīves sociologs, parāda, kā ikdienas saskarsme satur svētuma un morāles elementus (Rossner & Meher, 2014). Mijiedarbības rituālu teorijā R. Kolins pārņem sekojošas idejas. Pirmā: rituāls ir situācija, kurā klātesoši ir vairāki cilvēki, bet tas nenozīmē, ka viņi vienmēr apzināti iesaistās konkrētajā situācijā. Otrā: fiziskā saskarsme kļūst fokusēta, kad rituālā iesaistītie pievērš uzmanību konkrētam objektam. Uzmanības fokuss var atšķirties intensitātē un saistību līmenī. Trešā: pastāv spiediens uzturēt sociālo vienotību, un tā var būt dažādā līmenī un dažādās attiecībās. Ceturtā: rituāli godā sabiedrībā augstu vērtēto (ko E. Dirkems sauc par svētajiem objektiem). Tie ir īslaicīgi un situācijā balstīti objekti, bet modernajā sabiedrībā visaugstāk tiek vērtēts pats indivīds. Piektā: indivīds, kurš pārkāpis rituāla normas, sajūt morālo satraukumu, kas var izpausties dažādā līmenī, sākot ar mērenu nicinājumu līdz riebumam. Morālā kārtība ir redzama tikai tad, kad netiek ievērota (Collins, 2004; Rossner & Meher, 2014). Visas idejas gan netiek pārņemtas tieši, drīzāk R. Kolins tās apkopo, izveidojot savu daudz spēcīgāku mijiedarbības rituālu teoriju (Turner & Stets, 2005). R. Kolins norāda, ka mūsdienu laikmetam nepieciešamas cita veida pieejas un idejas (Collins, 2004). Pati lielākā atšķirība starp viņu un klasiķiem ir tāda, ka R. Kolins visu cilvēku saskarsmi konceptualizē kā rituālu, nevis rituāls ir daļa no saskarsmes (Collins, 2004; Turner & Stets, 2005).

¹² Ē. Gofmanis izmanto jēdzienu “saskarsme” (*encounter*), savukārt R. Kolins to sauc par mijiedarbību (*interaction*) (Collins, 2004; Turner & Stets, 2005).

Mijiedarbības rituālu teorija: sastāvdaļas, rezultāti un kolektīvais pacilājums

Rituāla sastāvdaļas

Fiziska klātbūtne (1) un novilkta robeža no grupai nepiederošajiem (2). Rituāla process sākas, kad cilvēka ķermeņi atrodas vienā vietā – tāds ir R. Kolinsa sākotnējais arguments (Collins, 1990). Ķermeniskā klātbūtne ļauj parādīt līdzdalību grupā un apstiprināt savu identitāti kā grupas biedram, ietverot visas pieredzes mikrodetāļas. Savukārt iegūtās emocijas būs daudz intensīvākas salīdzinājumā ar attālinātām mijiedarbībām (Collins, 2004). To nodrošina vide vai citi tās elementi, kas rada fizisku robežu no grupai nepiederošajiem. Par otro sastāvdaļu R. Kolins pārkāp plaši neizsakās. Fiziskajā klātbūtnē indivīdiem vienam uz otru ir lielāka iespēja fokusēties, kas palielina kopējo fokusu un noved pie ritmiskas sinhronizācijas. Tāpat indivīdiem, kas atrodas fiziski viens otram blakus, piemēram, vienā pasākumā vai darbavietā, ir lielāka iespēja uzsākt mijiedarbības rituālu. To palielina rituālos ietvertās formalitātes, kā sasveicināšanās un laipnības frāzes, jo tās fokusē uzmanību citam uz citu un rada pozitīvas īslaicīgas emocijas (Turner & Stets, 2005). Kā fiziskas kopā sanākšanas īpašu piemēru R. Kolins min fokusētos pūļus jeb pasākumus ar auditoriju, kā sporta spēles, koncerti, politiski mītiņi un tamlīdzīgus. Tie nozīmīgi arī šī darba kontekstā. Kopienai ārpus šiem pasākumiem nebūtu citu iemeslu apvienoties, bet tajos iemesls ir rituāla emociju pieredze. Piemēram, sporta pasākumos kolektīvās emocijas nodrošina dramatiskās spriedzes un uzvaras brīži, sporta emblēmas un sportisti ir svētie simboli. R. Kolins apraksta piemēru, kur uzvaras brīžos skatītāji aizrautīgi mēģina cits citam fiziski pieskarties, apskaujas vai noskūpst kādu (šķiet, tik liels fizisks kontakts skatītājiem Latvijā mentalitātes dēļ gan varētu būt apšaubāms). Arī mūzikas koncertu apmeklēšanai nav daudz priekšrocību, salīdzinot ar klausīšanos ierakstā, bet fokusētais pūlis iegūst emocionālo pieredzi, skatoties uz svēto objektu jeb izpildītāju. Populārās mūzikas koncertā galvenā pieredze ir citu fanu noskaņojums, savukārt klasiskajā mūzikā tā ir iespēja būt īpašā pasākumā (Collins, 2004).

Pēdējo desmitgažu laikā R. Kolinsam nācies aktīvi pārdomāt un papildināt teoriju, ņemot vērā virtuālās un attālinātās komunikācijas formas, kā telefoni, televizori, internets u.tml. Atšķirību starp fizisko klātbūtni un attālinātu komunikāciju var labi ilustrēt ar formāliem rituāliem – kāzas un bēres pa telefonu vai videozvana formātā šķiet nepieņemamas. Šādās saziņas formās ir tikai maza daļa no tā, kas rada līdzdalības sajūtu, kā ķermeņa valoda, žesti, pozas, sejas izteiksmes, balsis, skaņas un emocionālā uzvedība. R. Kolins izceļ tās komunikācijas formas, kurās ir redzams vizuālais elements, kā televīzijas pārraides. Piemēram, mūsdienās televīzijā ik pa laikam iespējams redzēt ievērojamu cilvēku bēres vai piemiņas ceremonijas. Attālinātie rituāli var dot kopīgas emocijas, vienotības un simbolu cieņas sajūtu, bet tādā gadījumā, ja tiek pārraidītas fiziskajā klātbūtnē esošo dalībnieku darbības un emocijas, arī auditorijas iesaiste, kas aizkustina pārraides vērotājus. Savukārt ceremoniālas formalitātes vai vienaldzīgi sejas tuvplāni arī televīzijas skatītājiem procesu padarīs nenozīmīgu. Tomēr iegūtās emocijas nekad nebūs tik spēcīgas, kā tas ir fiziskās klātbūtnes gadījumā. Veiksmīgāk attālināti noritēs lielāka mēroga un relatīvi formāli pasākumi, nekā maza izmēra dabiski rituāli, jo

lielajos rituālos pastāv jau izveidojušies simboli un tie paši ir nostiprinājušies iepriekšējās mijiedarbības rituālu ķēdēs (Collins, 2004).

Kopīgs uzmanības fokuss (3) nozīmē, ka grupas dalībnieki darbojas vienoti, lai fokusētu uzmanību uz kādu kopēju objektu (t.sk. personu vai aktivitāti) un apzinātos, ka visi dara un domā par vienu lietu. Būtiski, ka tas, pret ko vērsts kopīgais fokuss, kļūst par grupas simbolu. R. Kolins gan norāda, ka tā patiesībā grupa fokusējas uz kopīgajām emocijām, kas paildzinātas ar simbolu palīdzību (Collins, 2004). Kopīgais uzmanības fokuss ietver kopīgas emociju izpausmes, kas intensificē kolektīvo darbību sinhronizāciju. Uzmanības fokusa līmenis ietekmē kolektīvo emociju intensitāti. Viszemākais līmenis ir tur, kur sapulcējas daudzi cilvēki ar zemu uzmanības fokusu un bez kopīga noskaņojuma, piemēram, lidostā izlidošanas zonā vai gaidot rindā. No šīm situācijām indivīdi nevar iegūt neko, izņemot cerību, ka tās drīz beigsies. Nefokusētā pūlī ir nedaudz augstāka situācijas intensitāte, jo, lai gan iesaistītajiem nav izteikta uzmanības fokusa, pastāv kāds kairinājums. Piemēram, atrašanās uz pilnas ielas vai bārā – cilvēki var izjust sociālo pievilcību atrasties tādās vietās, jo tur notiek visa darbība. Fokusētam pūlim ir vienots fokuss un augstākā līmeņa vienotība, piemēram, auditorijai. Tādi notikumi parasti ir koordinēti un iezīmējas robežas, kuras nevar pārkāpt, piemēram, aplaudēt nelaikā, lai nejustos nokaunējies. Lielāka vienotība un kolektīvā identitāte rodas tad, ja dalībnieki ir aktīvāki un reflektē par citu dalībnieku rīcību, piemēram, aplaudē, gaviļē vai izsvilpj. Tomēr jāņem vērā, ka fokusētajam pūlim ir vāja ilgtermiņa vienotība, jo tās dalībnieki nepazīst sevi ārpus rituāla un viņu simboli un vienotība ir nozīmīgi specifiskā situācijā. R. Kolins tās sauc par sekundārajām grupām, kurās dalībnieki cits citu personīgi nepazīst. Viņš oponentē Benedikta Andersona (*Benedict Anderson, 1991*) jēdzienam “iedomātās kopienas”, kas nav akurāts, jo tas, ko viņi “iedomājas”, ir kopīgās uzmanības fokusa simbols, bet pati “kopiena” ir epizodiska pieredze augstas intensitātes rituālā (Collins, 2004).

Kopīgs noskaņojums vai emocionālā pieredze (4). R. Kolinsa atbilde uz centrālo socioloģijas jautājumu – kas notur sabiedrību kopā? – ir mobilizēto grupu enerģija, kas sastāv no emocijām, tāpēc jebkuru stratifikāciju, hierarhisko apziņu un aizvainojumu rada emocijas. Viņaprāt, emocionālais skaidrojums reālistiski atspoguļo sabiedrības dinamiku. Mijiedarbības rituālu teorija parāda, kā emocijas tiek transformētas mijiedarbības procesa rezultātā – rituāli sākas ar dažāda veida emocijām, kas pastiprinās kopībā vai kairinājumā, ko teorijā dēvē par kolektīvo pacilājumu, un tas rada dažādas citas emocijas kā rituāla rezultātus. Teorija iezīmē, ka emociju plūsma ir būtiska visās dzīves situācijās un veido starp tām mikrosaites, kas kopā izveido mijiedarbības rituālu ķēžu makrosistēmu. Pirmkārt, dalībniekus motivē kopīgais noskaņojums, kas, sajūtot vienam otra emocijas, paliek arvien spēcīgāks, piemēram, bērēs citu skumjas var padarīt cilvēkus vēl skumjākus. Dalībnieki pieņem viens otra emocionālo ritmu un tas pārvēršas kolektīvajā pacilājumā. Otrkārt, veiksmīgas emocionālās koordinācijas gadījumā rituāla iznākums ir vienotības sajūta. Ja motivējošā sastāvdaļa ir īslaicīga, tad iznākums ir ilgtermiņa, piemēram, skumjas bērēs bija īslaicīga emocija, bet rituāla darbs bija radīt vai atjaunot sērojošajā grupā vienotību, savukārt ballītē īstermiņa emocionālā sastāvdaļa ir draudzība vai humors, bet ilgtermiņa iznākums ir statusa apliecināšana grupā. Šādus ilgtermiņa

iznākums R. Kolins sauc par emocionālo enerģiju. Tātad teorijā tiek nošķirts īstermiņa un ilgtermiņa emocionālais iznākums, kur īstermiņa emocijas ir rituāla sastāvdaļa un ilgtermiņa – iznākums (Collins, 2004).

Īstermiņa emociju galvenais uzdevums ir uzlādēt ilgtermiņa emocijas jeb emocionālo enerģiju. Īstermiņa emocijas jeb dramatiskās emocijas (piemēram, prieks, dusmas vai bēdas), kas pārtrauc ierasto aktivitāšu plūsmu, ir izejas punkts mijiedarbības rituālā (Rosner & Meher, 2014; Collins, 2004). Emocijas intensificējas līdzīgi infekcijai – grupas biedri sāk izjust vienu un to pašu emociju, piemēram, prieku un entuziasmu. Prieka pieredzēšana mijiedarbības aktivitātes laikā var šķist kā gaidu papildīšanās. R. Kolins norāda, ka prieks un entuziasms ir īpaši spēcīgas emocijas, kad tiek izjusti kolektīvi. Šādi emocionāli izvirdumi ir relatīvi īsi un ar īslaicīgu efektu. Bet rituālā tie rada tūlītēju grupas vienotības sajūtu un mirklīgu emocionālās enerģijas palielināšanos. Savukārt vienotība rada grupas simbolus, kas atgādina grupas biedriem par pozitīvām sajūtām un tā pārnes augstu emocionālo enerģiju uz nākotnes mijiedarbībām. Tādā veidā īstermiņa emocijas uzlādē emocionālo enerģiju un pārvērš to ilglaicīgā emocionālā stāvoklī. Dalībnieki veido emocionālās enerģijas uzkrājumus, kas ļauj veidot mijiedarbības rituālu ķēdes (Rosner & Meher, 2014; Collins, 1990). Vēl viens aspekts, ka ar laiku pozitīvas emocijas var radīt grupas līderis – indivīds, kurš spēj pavairot noskaņojumu no paša emocionālās enerģijas krājumiem, tādā veidā darbojoties kā grupas emocionālās izpausmes baterija. Personas ar šādu pozīciju mijiedarbības rituālu ķēdēs var uzskatīt par harismātiskiem (Collins, 1990).

Kolektīvais pacilājums

Tas nav nedz rituāla sastāvdaļa, nedz iznākums, bet kolektīvajā pacilājumā summējas visas rituāla sastāvdaļas, un tas veido sastāvdaļu saikni ar rituāla iznākumiem jeb rezultātiem. Jēdziena autors E. Dirkems tā sauca emocionālo intensifikāciju, kas ir fokusētā pūlī palielināts emocionālais uzbudinājums un arī dalīta noskaņojuma pastiprināšanās sociālās mijiedarbības procesos. R. Kolinsam kolektīvais pacilājums ir tūlītējs stāvoklis, kas radies no ilgāka noskaņojuma veidošanās procesa, ietverot visas rituāla sastāvdaļas, un tāpat tas ietver ilgstošus efektus, kā grupas vienotības sajūtu, simbolus vai svētos objektus un indivīdu emocionālo enerģiju. Viņš kā kolektīvā pacilājuma labu piemēru iztirzā dabiskos rituālos dalītus smieklus, kuru skaņa ir ķermeniski radīta ar ritmisku elpas vilcienu atkārtošānu, tie ir spēcīgi izteikti, turklāt nekontrolējami un baro paši sevi. Pārsvārā smieklī ir kolektīvi, tāpēc ilustrē kolektīvo emocionālās izklaides aspektu rituālā. R. Kolins pieņem, ka, iespējams, cilvēku augstākā bauda ir būt pilnīgi un ķermeniski absorbētam sinhronizētā sociālā mijiedarbībā (Collins, 2004). Tāpat to labi ilustrē lieli un emocionāli nozīmīgi sporta vai reliģiski pasākumi, koncerti, teātri, politiski mītiņi, piketi u.tml. Viens no iespaidīgākajiem piemēriem ir Olimpiskās spēles, kur, piemēram, Londonas Olimpisko spēļu atklāšanā 80 tūkstoši skatītāju dziedāja līdzī Polam Makartnijam (*Paul Mccartney*) *The Beatles* dziesmas (Rosner & Meher, 2014).

Rituāla iznākumi

Grupas vienotība (1) ir savstarpējo saistību sajūta un piederība sociālajai grupai. Uz sabiedrības vienotības panākšanu un skaidrošanu tiek virzīta visa mijiedarbības rituālu teorija, tāpēc šis ir būtisks mijiedarbības rituālu iznākums, un principā visa teorija ir vērsta uz šī iznākuma skaidrošanu (Collins, 2004). Rituālā vienotību veicina visas tā sastāvdaļas, īpaši sinhronizētas ķermeņa kustības, fiziskā klātbūtne, kopīgas emocijas, ko pastiprina emocionālā izklaide. Kā jau iepriekš tika minēts, vienotības līmenis ir augstāks fokusētā pūlī, kam ir lielāks uzmanības fokuss. Tāpat vienotība un identitāte par piederību grupai ir spēcīgāka aktīvā pūlī (Rossner & Meher, 2014; Collins, 2004). Vienotību veicina un tā ir saistīta arī ar citiem rituāla iznākumiem. Tā parasti ir fokusēta uz simboliem vai svētajiem objektiem. Piedaloties rituālā, grupa ciena šos simbolus, bet tie, kas neciena, tie nav piederīgi grupai vai tiek no tās izslēgti. Grupas vienotība rada vēlmi aizstāvēt un godāt grupu, pastiprinot norobežošanu no tai nepiederošajiem (Collins, 1990). Veiksmīgā rituālā vienotību pavada arī emocionālās enerģijas uzlāde – pārliecības pieplūdums, neuzvaramības sajūta un spēka sajūta (Rossner & Meher, 2014).

Emocionālā enerģija (2) ir ilglaicīgs efekts, kas tiek veidots un saglabājas dažādās situācijās (Collins, 2004; Turner & Stets, 2005). Emocionālā enerģija manifestē sevi gan fiziski, gan psiholoģiski, un tas ir jēdziens, kas ietver dažādas sastāvdaļas. Visvienkāršākais emocionālās enerģijas skaidrojums ir īstermiņa emocionālo pieredžu jeb dažādu emociju (piemēram, prieka, entuziasma, kaislības) kopsūma, kas saplūst ilgtermiņa emocionālā krājumā jeb emocionālajā enerģijā (Collins, 1990). Jēdziens gan nav tik vienkārši atšķetināms. Ja paskatās uz enerģijas komponentes skaidrojumu, tad R. Kolins norāda, ka to nevar uzskatīt par enerģiju kā tādu. Drīzāk tā ir kognitīvā komponente, ekspektācija par spējām dominēt konkrētās situācijās vai būt iesaistītam konkrētās grupās, tā ir nepārtrauktība, kas rodas no pārliecības, entuziasma, labām sajūtām par sevi un ietver arī viduvējus un zemus stāvokļus, kā depresiju, iniciatīvas trūkumu un negatīvas sajūtas par sevi. R. Kolins to salīdzina ar psiholoģijas konceptu “dziņa” (*drive*), kas ir sociāli orientēts. Augsta emocionālā enerģija rodas no veiksmīgiem mijiedarbības rituāliem, indivīdam ir pārliecība un entuziasms par sociālo mijiedarbību, viņš ir papildīts ar emocionālo spēku no līdzdalības grupas mijiedarbībā, kas padara viņu par vadošo līderi grupā. Tas, kurš labi jūtas grupā, var būt enerģijas līderis un veicina emociju infekciozitāti, noturot grupu kopā. Emocionālā enerģija ir galvenā motivācija sociālajā dzīvē, jo indivīdi mēģina iesaistīties rituālos, kas to jau iepriekš palielinājuši. Zema emocionālā enerģija rodas no neveiksmīgiem rituāliem, kur bijis zems vienotības līmenis vai tas iztrūcis, indivīds nejūtas piesaistīts grupai, nav saistīts ar grupas mērķiem un simboliem, jūtas iztukšots, depresīvs, nomākts, nemotivēts, attālināts un ir vēlme izvairīties no turpmākiem rituāliem, kas veicinājuši šīs sajūtas. Te parādās mijiedarbības rituālu ķēdes izpratne – indivīdi virzās no vienas mijiedarbības uz citu ne pēc nejaušības principa, bet atkarībā no tā, kur atrodama augstāka emocionālā enerģija (Collins, 1990; 2014). Tas ir spēcīgs arguments motivācijai, kāpēc indivīdi īsteno sociālas darbības, jo viņi izvērtē izdevumus un ieguvumus no mijiedarbības (Thoits, 1989). Indivīdi vēlas iegūt augstu jeb pozitīvu emocionālo enerģiju, tāpēc meklē veidus, kā to palielināt. Ja tiek iegūtas pozitīvas emocijas, indivīdi

palielina pozitīvu emocionālo enerģiju arī citās situācijās. Savukārt no negatīvām emocijām indivīdi mēģina izvairīties (Turner & Stets, 2005). Emocionālā enerģija kļūst par tādu kā kapitālu. Ja indivīds to iegūst, viņš izmanto, lai investētu jaunās mijiedarbībās un iegūtu vēl vairāk šī kapitāla. Tā indivīdi nemitīgi meklē veidus, kā palielināt savu emocionālo enerģiju. Vēlme pēc emocionālās enerģijas ir motivējošs spēks, kas vada tos no vienas mijiedarbības uz otru. Tas ļauj teoriju paplašināt ārpus mikroperspektīvas robežām. Cilvēki nav racionālās izvēles roboti, kas kalkulē katras situācijas nodarību, mēs drīzāk virzāmies no vienas mijiedarbības uz otru ar motivāciju palielināt emocionālo enerģiju, un tas virza mijiedarbību virzienā, kas šķiet mums pievilcīgs (Rossner & Meher, 2014).

Grupas simboli (3). Teorijā pieņemts, ka, līdzko parādās grupas vienotība, tā grupa vēlēšies to reprezentēt ar simboliem vai svētajiem objektiem. Simboli parasti ir saistīti ar to, uz ko vērsta fokusētā pūļa uzmanība. Piemēram, sporta faniem tās būs dažādas zīmes, izklaides faniem tie būs paši mākslinieki vai pat mūzika, filma vai luga, tie var būt arī vārdi un frāzes, kam ir īpaša nozīme emociju un kolektīvā piesātinājuma veicināšanā (Collins, 2004; Turner & Stets, 2005). Simbolu uzdevums ir papildzināt grupas emocionālo pieredzi un vienotību. Tajos tiek noglabātas īstermiņa emocijas, un ar to palīdzību tās transformējas ilglaicīgās emocijās. Kad rituāls beidzas un emocionālā pieredze noplok, kādu laiku saglabājas grupas vienotības simboli, kas var atsaukt atmiņā emocijas un atjaunot pieredzi (Collins, 2004; Rossner & Meher, 2014). Simbolu piesaukšana vien var palielināt emocionālo enerģiju, tāpēc simboli rada enerģiju, kamēr vien indivīdi spēj atsaukt atmiņā kolektīvo pacilājumu. Svarīgi, ka simboli var cirkulēt arī indivīdu apziņā, ne tikai mijiedarbībā starp citiem grupas biedriem, tāpēc vienotība grupā tiek atdzīvināta arī ar indivīda refleksiju par tiem, lai gan krietni mazākā intensitātē nekā klātbūtnes mijiedarbībā. Tas ļauj cilvēkiem justies kā grupas biedriem, pat ja viņi nav kādu laiku bijuši klātbūtnes saskarsmē (Turner & Stets, 2005). Tomēr arī simboli var zaudēt savu spēku, ja netiek uzlādēti ar jauniem rituāliem. Katrs nākamais rituāls atjauno un spēcina simbolus (Collins, 2004; Rossner & Meher, 2014). Pētnieki min Olimpisko spēļu atklāšanas piemērus, kas ar katrām nākamajām spēlēm kļūst arvien izšķērdīgākas, jo katrā nākamajā atklāšanas izrādē jāatjauno tās simboli (Rossner & Meher, 2014). Simbolu daba mijiedarbības rituālos ir galvenokārt pozitīva, lai rastos pozitīva emocionāla pieredze. Kā piemēru R. Kolins analizē dokumentālo filmu "9/11" (Naudet & Naudet, 2002) par 2001. gada 11. septembra teroraktu Ņujorkā, ASV, lai parādītu, kā praktiski izpaužas mijiedarbības rituālu dažādās sastāvdaļas. Ņujorkas iedzīvotājiem tā sauktie sagruvušie Dvīņu torņi nekļuva par nācijas vienotības simbolu, tā vietā par simbolu kļuva ugunsdzēsēji un glābēji, kas izrādīja drosmi un darbojās kā nācijas pozitīvais simbols, lai šajā laikā iedrošinātu nāciju. Savukārt pašiem ugunsdzēsējiem sabrukušās ēkas kļuva par negatīvu simbolu, kas emocionāli sagrāva viņus (Collins, 2004).

Var izšķirt vairākus simbolu veidus. Vieni ir masu auditorijas vispārīgie simboli, kas ir uzmanības centrā un emocionāli izklaidē, bet anonīmi pūlim. Tie parasti neļauj uzlādēt emocijas ar ikdienas dzīves mijiedarbībām, jo tiem nepieciešama masu auditorija un liels pūlis, lai to izdarītu, kā tas raksturīgs, piemēram, politiskām un reliģiskām kustībām. Otri ir īpaši personīgo tīklu simboli, kas veidojas no personiskajām identitātēm un stāstiem sarunu rituālos, veido saikni starp sarunas

dalībniekiem un simboliskiem objektiem, par ko tiek runāts. Tie vēl labāk pastiprina emocijas rituālos. R. Kolins norāda, ka simbolu uzlāde labāk norit individuālās saskarsmes reizēs un tad, ja pastāv personīgā saikne starp indivīdiem, kas rodas ar mijiedarbības rituālu palīdzību. Piemēram, tik vienkārša darbība kā saukšana vienam otru vārdā papildina rituālu ar sava veida simbolu, kas paildzina piederību grupai, jo vārda atcerēšanās ir saistīta ar personīgās identifikācijas simboliem. Piederības sajūtu labi pastiprina arī ikdienas sarunu rituāli, kuros tiek stāstīta ikdienas pieredze vai pagātnes stāsti, jo pārmaiņus stāstīti un uzklauti stāsti veiksmīgi nostiprina sociālās saiknes (Collins, 2004).

Morāles standarti ir pēdējais rituālu iznākums. Rituālu teorijā ar to tiek saprasta apziņa par to, kas ir pareizi un kas ne, kas ir atbilstoši grupas vienotībai un simbolu reprezentācijai un kas nav. Morāles apziņu veido emocionāli uzlādētas un simbolizētas attiecības. Indivīdi sajūt morāli tad, kad rīkojas ar enerģiju, kas radusies no paaugstinātas emocionālās pieredzes grupā. Morāles standartiem vajadzētu būt kolektīvai sajūtai visā grupā, bet tie var būt un var nebūt saskaņā ar kopējās sabiedrības normām (Collins, 2004; Rossner & Meher, 2014). Kā piemēru pētnieki min Londonas Olimpiskās spēles, kuru laikā lielākā daļa izjuta patriotismu kā morāles standartu, bet bija arī alternatīvais morāles standarts, kā tajā laikā notiekošie streiki par strādnieku nevienlīdzību (Rossner & Meher, 2014). Vienota morāles sajūta grupā liek respektēt un aizstāvēt grupas simbolus no ārējiem agresoriem, kā arī netiek paciesta deviance grupā, jo morāles neievērošana apdraud simbolus (Collins, 2004; Turner & Stets, 2005).

Informācija par ikdienas prakšu pētījumu

Informācija par pētījumu

Māksliniecisko kolektīvu ikdienas prakses Dziesmu un deju svētku starplaikā

Latvijas Kultūras akadēmijas īstenotās **Valsts pētījumu programmas "Latvijas kultūras tradīciju ilgtspēja inovatīvā vidē/HABITUS"** ietvaros norisinās vizuālais pētījums *Māksliniecisko kolektīvu ikdienas prakses Dziesmu un deju svētku starplaikā*.

Kas mēs esam?

Latvijas kultūras tradīciju ilgtspēja inovatīvā vidē/HABITUS ir Latvijas Kultūras akadēmijas Zinātniskās pētniecības centra (LKA ZPC) īstenota valsts pētījuma programma, kurā darbojas starpdisciplināra, starpaugstskolu zinātnieku grupa sadarbībā ar nemateriālā kultūras mantojuma ieinteresētajām pusēm Latvijā un starptautiskajā vidē. Programmas mērķis ir noteikt latviešu nacionālo identitāti raksturojošu kultūras tradīciju saglabāšanas priekšnosacījumus un pārmantošanas kritērijus mainīgā un inovāciju piesātinātā vidē.

Kāpēc mēs pētām?

Vispārējie latviešu Dziesmu un deju svētki ir liela mēroga tradicionāls kultūras notikums Latvijā, kas no tā rašanās brīža 1873. gadā līdz šim brīdim ir viena no galvenajām kultūras mantojuma un nacionālās kultūras izpausmes formām. Publiskajā telpā aktualizējas diskusija par tradīcijas nākotnes scenārijiem un atbalsta stratēģijām valstī, tāpēc šobrīd pētnieku fokusā nonācis jautājums par Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanu un pārmantojamību inovatīvā vidē, kur uzmanība tiek pievērsta tieši amatiermākslas kustības ikdienas praksēm un katra kustības dalībnieka individuālajai motivācijai un atbildībai starpsvētku periodā.

Pētījuma mērķis ir identificēt, kādas ir Dziesmu un deju svētku tradīcijas tipiskākās pārmantošanas prakses starpsvētku periodā. Lai to noskaidrotu, pētnieku uzdevums ir izpētīt, kādas ir Dziesmu un deju svētku tradīcijas nesēju (māksliniecisko kolektīvu dalībnieku) ikdienas prakses starpsvētku periodā, kas noved pie svētku kulminācijas.

Kā tiks pētītas kolektīva ikdienas norises?

Latvijas Kultūras akadēmijas Zinātniskās pētniecības centra nozīmēti pētnieki vismaz viena mēneša garumā novēros un veiks foto dokumentāciju par mākslinieciskā kolektīva ikdienas norisēm (mēģinājumi, koncerti, skates, neformāli pasākumi u.c.). Lai iegūtā informācija būtu pēc iespējas pilnīgāka, pētnieki, netraucējot kolektīva norises, var lūgt kādam dalībniekam atbildēt uz jautājumiem un/vai kā citādi palīdzēt pētījuma norisē.

Kā tiks nodrošināts dalībnieku privātums?

Kolektīva piedalīšanās pētījumā ir **brīvprātīga**, un pētnieki vēlas, lai datu vākšanas laikā netiktu nodarīts kaitējums privātumam. Tāpēc atgādinām, ka kolektīva vadībai un ikvienam dalībniekam ir **tiesības atteikt** pētniekam iegūt kādus konkrētus datus un/vai neizmantojot tos pētījumā.

Pētnieki visiem kolektīvā iesaistītajiem (vadītājiem, dalībniekiem u.c.), kas var parādīties fotogrāfijās, pirms pētījuma lūgs parakstīt **vienošanos par atļauju iegūt un izmantot vizuālus datus** Valsts pētījuma programmas *Habitus* un tās veikto pētījumu ietvaros (publikācijās, monogrāfijās, konferencēs u.c. saistītajos materiālos). Pētnieki apņemas šīs fotogrāfijas izplatīt tikai un vienīgi kontekstā (saistīti ar pētījumu) un neizpaužot kolektīva dalībnieku personas datus (vārdus, uzvārdus utt.).

Kāds labums no tā ir kolektīvam?

- iespēja reflektēt par savu ikdienas darbību, paskatīties uz sevi no malas un pētnieka acīm;
- piedalīties māksliniecisko kolektīvu prakšu un problemātikas izpētē; piedalīties Dziesmu un deju svētku nākotnes perspektīvu izpētē un veidošanā;
- pētnieki visas iegūtās fotogrāfijas no kolektīva ikdienas norisēm var nodot kolektīva rīcībā.

Informācija par pētījumu

Informāciju par jebkuriem praktiskiem ar pētījumu saistītiem jautājumiem varat iegūt, rakstot LKA ZPC zinātniskajai asistentei Līgai Grīnbergai uz e-pastu: xxx@xxxx.lv vai pa telefonu 2xxxxxxx

Sazināties ar LKA ZPC centra vadītāju un *Habitus* projekta vadītāju asoc. prof. Andu Laķi iespējams pa e-pastu: xxx@xxxx.lv.

Valsts pētījuma programmas *Habitus* mājas lapa:

<http://habitus.lka.edu.lv/>

Vienošanās par līdzdalību ikdienas prakšu pētījumā

VIENOŠANĀS Nr. _____

Rīga

2016. gada ____.

Latvijas Kultūras akadēmija, reģ. nr. 90000039164, Ludzas 24, Rīga, LV-1003, turpmāk tekstā - Akadēmija, tās Zinātniskās pētniecības centra vadītājas asoc. prof. Andas Laķes personā no vienas puses, mākslinieciskā kolektīva _____ (*nosaukums*) dalībnieks (personu saraksts 1. pielikumā) no otras puses, noslēdz sekojošu vienošanos:

Dalībnieks atļauj Akadēmijas pētniekiem uzņemt fotogrāfijas ar sevi mākslinieciskā kolektīva ikdienas norisēs (mēģinājumi, koncerti, skates, neformāli pasākumi u.c.) un atļauj tās izmantot Valsts pētījuma programmas "Latvijas kultūras tradīciju ilgtspēja inovatīvā vidē/HABITUS" veiktā pētījuma ietvaros laika posmā no 2016. gada 1. februāra līdz 2016. gada 30. aprīlim.

Šīs vienošanās ietvaros Akadēmija uzņemas nodrošināt bilžu izmantošanu tikai Programmas ietvaros un kontekstā, kā arī nenodot fotogrāfijas trešajām pusēm.

Latvijas Kultūras akadēmijas

Zinātniskās pētniecības centra vadītāja

Asoc. prof. Anda Laķe

Dalībnieks

(personu saraksts un paraksti 1. pielikumā)

Mākslinieciskā kolektīva dalībnieki

Nr.p.k.	Vārds, uzvārds	Datums	Paraksts
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
9.			
10.			
11.			
12.			
13.			
14.			
15.			
16.			
17.			
18.			
19.			
20.			
21.			
22.			

Vienošanās par fotogrāfiju nodošanu pētījuma vajadzībām

VIENOŠANĀS NR. ____

Rīga

2016. gada ____.

Es, _____ (vārds, uzvārds), nododu savas uzņemtās fotogrāfijas (to skaits - _____ (ierakstīt)) no kolektīva _____ (kolektīva nosaukums) ikdienas dzīves Latvijas Kultūras akadēmijas valsts pētījuma programmas “*Latvijas kultūras tradīciju ilgtspēja inovatīvā vidē*” (HABITUS) pētnieku rīcībā un atļauju izmantot programmas īstenotajā pētījumā “*Māksliniecisko kolektīvu ikdienas prakses Dziesmu un deju svētku starplaikā*”.

Paraksts un atšifrējums

Izpētīto māksliniecisko kolektīvu raksturojums

Pēc kolektīva veida	
Koris	<ol style="list-style-type: none"> 1. Senioru koris no reģiona 2. Augstskolas jauktais koris no Rīgas 1 3. Jauktais koris no Rīgas* 4. Vīru koris no Rīgas* 5. Augstskolas jauktais koris no Rīgas 2* 6. Sieviešu koris no reģiona*
Deju kolektīvs	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jauniešu tautas deju ansamblis no reģiona 1 2. Jauniešu tautas deju ansamblis no reģiona 2 3. Vidējās paaudzes deju kolektīvs no reģiona 4. Vidējās paaudzes deju kolektīvs no Pierīgas 5. Jauniešu deju kolektīvs no reģiona*
Pūtēju orķestris	Pūtēju orķestris no reģiona
Koklētāju ansamblis	Koklētāju ansamblis no Rīgas
Mazākumtautību kolektīvs	Mazākumtautību ansamblis no Rīgas
Pēc atrašanās vietas	
Rīga	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jauktais koris no Rīgas* 2. Vīru koris no Rīgas* 3. Augstskolas jauktais koris no Rīgas 1 4. Augstskolas jauktais koris no Rīgas 2* 5. Koklētāju ansamblis no Rīgas 6. Mazākumtautību ansamblis no Rīgas
Pierīga	Vidējās paaudzes deju kolektīvs no Pierīgas
Reģions	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vidējās paaudzes deju kolektīvs no reģiona 2. Jauniešu deju kolektīvs no reģiona* 3. Jauniešu tautas deju ansamblis no reģiona 1 4. Jauniešu tautas deju ansamblis no reģiona 2 5. Sieviešu koris no reģiona* 6. Senioru koris no reģiona 7. Pūtēju orķestris no reģiona
Pēc kvalitātes līmeņa	
Augstākā kvalitātes grupa (A, D – deju kolektīviem, A – korjiem)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jauniešu tautas deju ansamblis no reģiona 1 2. Jauniešu tautas deju ansamblis no reģiona 2 3. Sieviešu koris no reģiona* 4. Augstskolas jauktais koris no Rīgas 1 5. Augstskolas jauktais koris no Rīgas 2* 6. Vīru koris no Rīgas*
Vidējās kvalitātes grupa	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vidējās paaudzes deju kolektīvs no reģiona 2. Vidējās paaudzes deju kolektīvs no Pierīgas 3. Jauniešu deju kolektīvs no reģiona* 4. Jauktais koris no Rīgas
Nenosaka	<ol style="list-style-type: none"> 1. Senioru koris no reģiona 2. Pūtēju orķestris no reģiona 3. Mazākumtautību ansamblis no Rīgas 4. Koklētāju ansamblis no Rīgas

*Ar atzīmētajiem veikta padziļināta izpēte.

Kolektīva izpētes protokola paraugs

Nr. 1. Kolektīva nosaukums: Augstskolas jauktais koris no Rīgas (1)

<i>Novērojums</i>						
Nr.	Novērotais pasākums	Datums, diena	Laiks	Vieta	Tehnika (kamera, fokusa garums, diafragma)	Fotogrāfiju skaits (pēc rediģēšanas)
1	Mēģinājums nr. 1	02.02.2016., otrdiena	18.30–21.00	x	Canon EOS 600D, 18–85mm, f3,5	53
2	Mēģinājums nr. 2	09.02.2016., otrdiena	18.30–21.00	x	Canon EOS 600D, 18–55mm, f3,5	50
3	Mēģinājums pirms koncerta	16.02.2016., otrdiena	16.00–17.00	x	Canon EOS 600D, 18–85mm, f3,5	10
4	Koncerts	16.02.2016., otrdiena	17.00–17.30	x	Canon EOS 600D, 18–85mm, f3,5	19
5	Mēģinājums nr. 3	23.02.2016., otrdiena	18.30–21.00	x	Canon EOS 600D, 55 mm, f1,7	45
KOPĀ						177

<i>Dzīlās intervijas</i>				
Nr.	Informants	Datums	Ilgums	Intervētājs
1	Dalībnieks	20.02.2016.	01:16:29	Līga Grīnberga
2	Vadītājs	22.02.2016.	02:28:15	Līga Grīnberga
3	Prezidents	23.02.2016.	00:41:43	Līga Grīnberga
KOPĀ				3

<i>Fotoizdibināšanas intervijas</i>							
Nr.	Informants	Intervētājs	Datums	Ilgums	Fotogrāfiju skaits	Fotogrāfiju skaits	Intervijas norise
1	Dalībnieks	Līga Grīnberga	14.04.2016.	01:29:27	1 mēneša garumā informanta uzņemtas	15	Dziļā intervija, fotoizdibināšana
KOPĀ						1	

Padziļinātās intervijas vadlīnijas kolektīvu vadītājiem

Kolektīva nozīme vadītāja dzīvē	<ul style="list-style-type: none"> • Ko vadītājs dara ikdienā, ārpus kolektīva vadīšanas? Vai ir vēl kāds kolektīvs, ko vada? • Kāda ir šī kolektīva nozīme? Cik lielu daļu aizņem tieši šis kolektīvs? • Kā sākās sadarbība ar kolektīvu? Kā notika kolektīva pārņemšana no iepriekšējiem vadītājiem? Vai turpina viņu iesākto vai iet citu ceļu?
Kolektīva organizatoriskā struktūra	<ul style="list-style-type: none"> • Kāda ir kolektīva vēsture? Kad tas dibināts? Kā ietekmē tas, ka kolektīvs jau ir ar senu vēsturi? • Kādi ir kolektīva mērķi? Vai laika gaitā tie mainījušies? • Kurš ir atbildīgs par lēmumu pieņemšanu kolektīvā? Vadītājs, dalībnieki? Vai notiek konsultēšanās? • Kādi amati ir kolektīvā? Cik viegli/grūti uz tiem pierunāt? • Kāda ir uzņemšanas kārtība? Kādi ir kritēriji? Vai kādu noraida? Vai dalībniekus uzņem sezonas vidū? Kā apmāca? Cik viegli/grūti apmācīt jaunos? • Kādus finansējuma avotus koris saņem? Vai ir pietiekami?
Kolektīva darbība	<ul style="list-style-type: none"> • Kāds ir kolektīva sezonas ritējums? Kādi pasākumi (formāli, neformāli)? • Kādas ir kolektīva tradīcijas?
Viedoklis par dalībniekiem	<ul style="list-style-type: none"> • Kāda ir dalībnieku motivācija piedalīties kolektīvā? Kāda motivācija vispār amatierkolektīvos piedalīties? • Kā raksturotu sava kolektīva dalībniekus? Kas ir cilvēki, kas nāk dejot kolektīvā? Kas ir tie, kas neztur un pamet kolektīvu? • Vai nepieciešams papildus piesaistīt dalībniekus (trūkst)? Ja jā, tad kā piesaista un kā plāno nākotnē piesaistīt? Kādas ir tendences līdzdalībai deju kolektīvos?
Vadības stils un attiecības ar dalībniekiem	<ul style="list-style-type: none"> • Kāda ir vadītāja nozīme korī? Kādu lomu sev redz? • Kā raksturotu savu vadības stilu? Kā panāk disciplīnu? Vai sanāk kādreiz pacelt balsi, kliegt? • Kā spēj noturēt kolektīva uzmanību? Kā motivē? • Kāda ir attieksme pret dalībnieku kritiku (pēc koncerta, mēģinājuma laikā)? Kā uz to reaģē dalībnieki? • Kāda attieksme ir pret tiem, kas nenāk uz mēģinājumiem? Vai ir kādi soda mēri, atskaitīšanas gadījumi? • Vai prasības pēc kvalitātes ir apvienojamas ar ļaušānu visiem piedalīties? • Vai draudzīgas attiecības netraucē vadīt kolektīvu, ja tādas ir arī ārpus mēģinājumiem?
Mēģinājuma norise	<ul style="list-style-type: none"> • Kā plāno mēģinājuma norisi (iepriekš sagatavots plāns, sistēma, gatavojas/negatavojas, uz sajūtām)? • Kāds ir apmeklējuma līmenis? Kā uzlabot apmeklējumu? Kāda ir attieksme pret kavētājiem? • Kā saliek kopā pārus/dejotājus? Kā attiecas pret pāriem reālajā dzīvē? Kāda dalībnieku reakcija? • Kā izvēlas tos, kas uzstāsies koncertos, skatēs? • Cik liela loma ir repetitoram darbā ar kolektīvu? • Cik liela nozīme ir iesildīšanās procesam? Vai nepieciešams motivēt dalībniekus šim ne tik interesantajam procesam? • Kādus metodiskos materiālus izmanto? Vai būtu vēl kādi nepieciešami?

Koncerti	<ul style="list-style-type: none"> • Kā izvēlas koncertus, kuros uzstāties? Vai izvēlas vadītājs vai dalībnieki? • Kādos koncertos uzstājušies pēdējā gada laikā? • Kas ir nozīmīgākie koncerti, kur piedalās?
Līdzdalība Dziesmu un deju svētkos un gatavošanās process	<ul style="list-style-type: none"> • Cik lielā mērā ikdienā sanāk domāt par svētkiem? Kad sāk runāt par tiem pēc iepriekšējiem svētkiem? • Kā notiek gatavošanās svētkiem? Skatēm? Cik laika tas aizņem? • Kāda ir nozīme līdzdalībai starpskatēs? Kāda ir dalībnieku attieksme pret tām? Vai pastāv konkurence? • Vai skate sagādā papildu spriedzi? Kā mainās vadītāja attieksme un dalībnieku attieksme pret līdzdalību korī pirms skatēm, skates laikā? • Vai pēc pēdējiem svētkiem nav “patriotisma” kritums? • Vai nemainās dalībnieku sastāvs būtiski pirms/pēc svētkiem? Kā kolektīvā tiek galā ar dalībnieku pieplūdumu/samazinājumu?
Dziesmu un deju svētku nozīme un attīstības tendences	<ul style="list-style-type: none"> • Kāda ir svētku nozīme mūsu sabiedrībā? • Kurš ir svētku galvenais dzinējspēks (vadītāji, dalībnieki, tauta, skatītājs)? • Kādi pēc gadiem izskatīsies svētki? (Vai saglabāsies tradīcija tādā pašā formā? Vai nāks klāt tehnoloģijas, modernizācija? Vai tas vispār nepieciešams?) • Kādas ir aktuālākās problēmas saistībā ar svētkiem? • Kādi ir aktuālie šī brīža uzdevumi – svētku starplaikā (kas būtu jāizdara, lai nākamie svētki noritētu veiksmīgi)?
Tehnoloģijas	<ul style="list-style-type: none"> • Kā attiecas pret telefonu un datoru lietošanu mēģinājumu laikā? Vai arvien vairāk izmanto? • Kā tehnoloģijas praktiski noder ikdienā? Ko vēl varētu izmantot? (aplikācijas?)
Tērpi	<ul style="list-style-type: none"> • Kāda ir attieksme pret tautas tērpu? Cik stingras prasības valkāšanā? Kā tās pieņem dalībnieki? • Cik daudz un kādi ir tautas tērpi?

Informācija par fotogrāfiju uzņemšanu un fotoizdibināšanu ikdienas prakšu pētījumā

Dalībnieku foto refleksijas

Māksliniecisko kolektīvu ikdienas prakses Dziesmu un deju svētku starplaikā

Kāpēc pētnieks mani aicina uzņemt fotogrāfijas no kolektīva ikdienas?

Pētnieks kolektīva dalībniekam ir palūdzis uzņemt fotogrāfijas par to, kas dalībniekam ir svarīgs kolektīva ikdienas dzīvē. Paši dalībnieku uzņemtas fotogrāfijas parāda tieši kolektīva dalībnieku refleksiju par piekoptajām ikdienas praksēm, kas ir vēl svarīgākas nekā pētnieka no malas uzņemtas bildes. Iemesli, kāpēc pētnieks izvēlēties tieši Tevi, varētu palīdzēt uzcītīgāk pildīt uzticēto uzdevumu.

Kāds no šiem iemesliem noteikti atbilst man, un esmu gatavs piedalīties:

- Esmu aktīvs, komunikabls un savā kolektīvā ļoti labi pamanāms.*
- Man patīk uzņemt fotogrāfijas un/vai likt tās sociālos tīklos (facebook, instagram).*
- Kolektīva vadītājs mani ir ieteicis pētniekam kā istenu un uzticamu kolektīva dalībnieku, kas varētu reflektēt par kolektīva ikdienu.*
- Esmu kolektīva dvēsele un liels dejas/kora entuziasts, kam patīk vēl vairāk padomāt par to, ko ikdienā man nozīmē kolektīvs.*
- Jūtu aicinājumu kolektīva piekoptās ikdienas prakses iemūžināt un atbalstīt pētījumu par to.*
- Es domāju plašāk par acīmredzamo un saredzu simbolisko nozīmi aiz ikdienas lietām.*
- Pētnieks mani pazīst personīgi un zina, ka izpildīšu sev palūgto uzdevumu.*
- Es uzveršu to kā patīkamu izklaidi, nevis uzdevumu, ko man pētnieks ir uzkrāvis!*

Uzdevums

I Uzņemt fotogrāfijas par tēmu “MANA KOLEKTĪVA IKDIENAS DZĪVE”.

Ko es varu fotografēt?

- Jebko, kas, Tavuprāt, attiecas uz šo tēmu.

Kas ir “jebkas”?

- Tā var būt kolektīva mēģinājumu norise no Tava skatu punkta (ņem vērā, ka pētnieks jau ir bijis Tavā kolektīvā un no malas uzņēmis fotogrāfijas, tāpēc viņu neinteresē tieši tads pats rezultāts). Tev netiek prasīts traucēt mēģinājuma norisi un dejojot uzņemt bildes, bet iespējams, ka vari to darīt kādā pauzē vai brīvā brīdī.
- Tās var būt simboliskas lietas, kas Tev ir svarīgas kā kolektīva dalībniekam, piemēram (un tikai piemēram), pastalas, nošu mape, ceļu saites vai diriģenta roka. Šīs lietas pētnieks īpaši novērtēs.
- Tā var būt gatavošanās mēģinājumiem mājās vai atgriešanās pēc mēģinājuma mājās.
- Tā var būt gatavošanās koncertiem, paši koncerti un izklaides pēc koncertiem.
- Tās var būt ballītes, kopā sanākšanas vai vienkārši pastaiga ar citu kolēģi no mēģinājuma uz mājām.
- SĀRAKSTS IR NEBEIDZAMS un atkarīgs no tā, kas Tev tiešām ir svarīgs! Galvenais – esi Tu pats.

Cik ilgi man tas jādara, un cik daudz fotogrāfiju nepieciešamas?

- Vēlams būtu uzņemt fotogrāfijas 3 – 4 nedēļu garumā.

- Fotogrāfijas būtu nepieciešamas no dažādām norisēm (mēģinājumiem, gatavošanās tiem, koncertiem, ja ir, utt.), bet nav obligāti tas jādara katrā no tām, ja nevēlies un tur nav nekas jauns, ko iemūžināt.
- Noteicošā ir kvalitāte, ne kvantitāte. Ideālā variantā tās būtu 20 – 30 fotogrāfijas, kuras galā nosūtīt pētniekam.

Kāda tehnika jāizmanto?

- Būtu labi, ja fotogrāfijas būtu labā kvalitātē, tāpēc vislabākais variants ir izmantot fotoaparātu vai arī labu viedtālruna kameru (piemēram, *iPhone* vai kādu citu modeli, kuru bildes izskatās labi arī palielinājumā).

Kas notiks ar šīm bildēm?

- Fotogrāfijas jānosūta pētniekam.
- Pētnieks palūgs šīs fotogrāfijas Tev nodot pētījuma vajadzībām. Tās izmantos tikai pētījuma vajadzībām un pētījuma prezentācijām.

II piedalīties FOTOINTERVJĀ ar pētnieku.

Ko tas nozīmē?

- Pēc fotogrāfiju saņemšanas pētnieks Tevi uzaicinās uz fotointerviju Tev izdevīgā laikā un vietā.
- Fotointervija nozīmē to, ka pētnieks gribēs uzzināt par to, ko nozīmē Tavas bildes un ko Tev vispār nozīmē līdzdalība korī. Tā ir iespējams noskaidrot tādas lietas, par kurām vienkāršā intervijā neiedomāsies pastāstīt, kā arī – runāt par fotogrāfijām ir daudz vieglāk nekā vienkārši runāt.

ESAM PATEICĪGI, KA PIEKRITI IESAISTĪTIES PĒTĪJUMĀ UN UZŅEMT FOTOGRĀFIJAS, UN CERAM, KA TAS SAGĀDĀS JAUTRUS UN PATĪKAMUS BRĪŽUS! PALDIES!

Vadlīnijas fotoizdibināšanas ievadsarunai

Līdzdalība kolektīvā	<ul style="list-style-type: none"> • Informācija par sevi. Ko dara ikdienā? • Kā sākās līdzdalība kolektīvā? • Kāpēc izvēlējās šo kolektīvu? Kāda bija motivācija? Vai laika gaitā tā mainījies? Ja jā, tad kā? • Vai ir darbojies/darbojas arī citos kolektīvos? • Ko izvēlētos kā alternatīvu šim kolektīvam? • Cik daudz laika patērē līdzdalība kolektīvā? • Cik regulāri apmeklē mēģinājumus un koncertus?
Kolektīva ikdiena	<ul style="list-style-type: none"> • Kāda ir kolektīva ikdiena (piesātināta, mierīga, saplānota, steidzīga)? • Ko nozīmē doties uz mēģinājumiem? Ko nozīmē koncerti? • Kādas ir spilgtākās atmiņas no līdzdalības kolektīvā? Kādas ir nepatīkamākās atmiņas?
Kolektīva biedri un socializēšanās nozīme	<ul style="list-style-type: none"> • Ko nozīmē kolektīva biedri? • Kādas ir savstarpējās attiecības kolektīvā? • Vai turpinātu iet, ja nebūtu šie kolektīva biedri? • Vai kolektīvā ir draugi? Vai kolektīva ietvaros sanāk pavadīt kopā laiku? • Vai kolektīvā ir kāda persona, ko īpaši ciena (vecākie dalībnieki, viedokļu līderi)?
Vadītājs	<ul style="list-style-type: none"> • Kāds ir kolektīva vadītājs? • Kāda ir vadītāja nozīme kolektīvā? • Vai gribētu kaut ko mainīt darba stilā/aizņemties no viņa pieredzes? Ko tieši?
Dziesmu svētki	<ul style="list-style-type: none"> • Kāda ir pieredze līdzdalībai svētkos? • Cik bieži ikdienā sanāk domāt par svētkiem? • Vai pēc pēdējiem svētkiem nav patriotisma krituma? • Ko nozīmē Dziesmu svētki pašam? • Kāda ir svētku loma sabiedrībā?
Tērpi	<ul style="list-style-type: none"> • Kāda ir attieksme pret tautas tērpu?
Tehnoloģijas	<ul style="list-style-type: none"> • Vai izmanto tehnoloģijas mēģinājumu laikā? Kur tās noder, ja izmanto?

Māksliniecisko kolektīvu ikdienas prakšu fotogrāfiju kodu grāmata

Temats	Kods	Temats	Kods
KOLEKTĪVS	Apbalvojumi apbalvojumi diploms kopskats no augšas Pilnā sastāvā	DALĪBNIIEKS	bijušie dalībnieki dalībnieks dejojājs grūtniece kavētājs kolektīva patriots koris līderis meitenes paaudzes puiši pūtēji seniori vecāki dalībnieki
Temats	Kods	Temats	Kods
VADĪTĀJS	diriģenta kafija diriģents diriģents un koncertmeistars diriģēšana goda virsvadītāja iepriekšējais vadītājs koncertmeistars koncertmeistars kā dalībnieks piemēra rādīšana prezidents repetitors repetitors un vadītājs vadītājs vadītājs palīdz vadītājs skaidro vadītājs vēro	MĒĢINĀJUMA PROCESS 1	ausu aizspiešana dalībnieki piedalās mācīšanās dalībnieks ar traumu skatās dalībnieks iesilda izmēģinājums kārtīgs darbs malā sēdētāji muzicēšanas prasmes pilna atdeve rokas pacelšana solo vadītājā vērošana
Temats	Kods	Temats	Kods
MĒĢINĀJUMA PROCESS 2	atvadīšanās dalībnieku izvēle dalīšanās grupās dejošana dziedāšana gatavošanās mēģinājumam iedziedāšanās iesildīšanās jauna dejas kopmēģinājums mēģinājuma process nokārtošanās pēc mēģinājuma pirms mēģinājuma spēlēšana vākšana	MĒĢINĀJUMA PROCESS 3	balsošana dejojāji dzied dziedātāju kustības fiziskā sagatavotība grūti nostāvēt klausīšanās klausīšanās mācīšanās naudas prom iešana stāja stāvēšana kājās sviedri trauma

Temats	Kods	Temats	Kods
ATPŪTAS BRĪŽI	atpūta atslodzes brīdis austiņas avīze divielis ērtības grāmatas lasīšana gulēšana miegs pauze starpbrīdis žurnāls	KONCERTS	aplausi deļa dekorācijas gaidīšana gatavošanās uzīšanai uz skatuves izīšana uz skatuves koncerts paklanīšanās Pēc koncerta pēc koncerta pirms koncerta rezervētas vietas koncertam skate skatītāji
Temats	Kods	Temats	Kods
PALĪGMATERIĀLI	basa kokles sitamais čehovs instruments klade klavieres kokle kokles pakopšana nekārtība notīs nošu grāmata nošu mapes nošu paņemšana nošu pulsts notis penālis pieraksti piezīmju veikšana pildspalva pirksti slēdži stīgas uzskanošanas atslēga	TELPA	draudze kolektīva telpa noliktava skatuve zāle

Temats	Kods	Temats	Kods
TĒRPS	apavi apavu piemērīšana balles tērpi gludeklis ģērbšanās koncerta tērpi kosmētika krāsošanās matu pīšana mēģinājuma tērpi pastalas pucēšanās šūšanas piederumi tautas tērps tērpa labošana tērpa maiss tērpa piemērīšana tērpa sagatavošana tērps vainags zeķes	TRADĪCIJAS	apsveikumi balle danči dāvanas dziesmu svētku logo fizmatu simboli gatavošanās ballītei karogs kolektīva logo latviešu raksti nosaukums prezentmateriāli rotaļas spēles svece sveikšana tautiski elementi teātra uzvedums tradīcija uzdevumi ziedi ziemassvētki
Temats	Kods	Temats	Kods
SASKARSME	apskāvienu atbalsts bērni diskusijas flirts ģimene humors Jautrība jautrība joki līdzī jušana masāža mīļums pārītis pieskārieni sarunas sarunas mēģinājuma laikā sarunas starpbrīdī sasveicināšanās uzslava uzticība vecāki	NOSKAŅOJUMS UN ATMOSFĒRA	aizdomāšanās atmosfēra brīva gaisotne emocijas izbrīns mākslīgais smaids miegs nesaprašana nogurums nopietnība skumjas smaids smieklis uztraukums

Temats	Kods	Temats	Kods
TEHNOLOĢIJAS	dators mēģinājuma laikā filmēšana fotogrāfijas gaismas ieraksti katrs savā telefonā mēģinājuma ierakstīšana metronoms mikrofons skaņošana skaņotājs tehnoloģijas telefona lietošana mēģinājuma laikā telefons video skatīšanās	ĒDIENS UN DZĒRIENS	alkohols cienasts dzeršana ēdiens ēšana kafijas krūze konfektes krūze līdzpaņemtā krūzīte maize našņi trauki ūdens
Temats	Kods	Temats	Kods
INFORMATĪVIE MATERIĀLI	informācija pierakstīšanās plakāts saraksts vienošanās parakstīšana ziņojuma dēlis	CITI	atspulgs brilles citāti mīkstās mantiņas pētnieks pie loga plānošana pūpoli relīģija sega

Emociju pētījuma protokols

Nr. p.k.	Infor- manta kods	Intervijas datums	Intervijas ilgums	Foto- grāfiju skaits	Intervētājs	Kolektīva tips	Kolektīva veids	Darbības vieta	Infor- manta vecums	Darbības ilgums kolektīvā	Darbības ilgums pašdarbībā	Pieredze citos kolektīvos	Dziesmu svētku piederze	Piezīmes	Kodēto segmentu skaits
1.	01	01.06.2017.	02:48:15	15	Līga Vinogradova	Koris	Jauktais koris	Ogre	23	5 gadi	5 gadi + skolā		3 (2b + 1p)		171
2.	02	06.06.2017.	02:02:49	20	Līga Vinogradova	Deju kolektīvs	Vidējās paaudzes deju kolektīvs	Bauska	27	17 gadi	17 gadi		3 (2b + 1p)		117
3.	03	08.06.2017.	02:11:15	30	Līga Vinogradova	Deju kolektīvs	Tautas deju ansamblis	Rīga	24	3 gadi	8 gadi		2-3	vada kolektīvus	109
4.	04	26.06.2017.	02:24:04	25	Marita Sanžarevska	Deju kolektīvs	Tautas deju ansamblis	Rīga	22	4 gadi	4 gadi + skolā	Koris	4 (2b+2p)		146
5.	05	03.07.2017.	02:34:14	25	Agnese Karlsone	Koris	Jauktais koris	Jelgava	23	7 gadi	7 gadi + skolā		4 (2b+2p)		124
6.	06	12.07.2017.	01:31:37	24	Marita Sanžarevska	Deju kolektīvs	Jauniešu deju kolektīvs	Iksķīle	20	7 gadi	7 gadi + skolā	Koris	3		85
7.	07	05.07.2017.	02:43:06	22	Līga Vinogradova	Koklētāju ansamblis	Koklētāju ansamblis	Rīga	21	2 gadi	2 gadi + skolā	Koris	3-4 (p+b)		122
8.	08	20.07.2017.	01:40:56	16	Agnese Karlsone	Koris	Jauktais koris	Rīga	21	2 gadi	2 gadi + skolā	Koklētāja	3-4 (p+b)	koklētājas piederze	123
9.	09	19.07.2017.	01:32:22	13	Marita Sanžarevska	Deju kolektīvs	Vidējās paaudzes deju kolektīvs	Jelgava	60	35 gadi	45 gadi	Koris	No 1973. g. visi		67
10.	10	20.07.2017.	01:40:14	9	Marita Sanžarevska	Pūtēju orķestris	Jauniešu pūtēju orķestris	Skaistkalne	21	12 gadi	12 gadi	Tautas dejas, koris	4		64
11.	11	03.08.2017.	02:32:45	15	Agnese Karlsone	Koklētāju ansamblis	Koklētāju ansamblis	Jūrmala	24	15 gadi	dažādi kolektīvi	Koris, tautas dejas	4-5	Runā par 4 kolektīviem (dejas, koris, 2 kokles)	67

14. pielikuma turpinājums

Nr. p.k.	Infor- manta kods	Intervijas datums	Intervijas ilgums	Foto- grāfiju skaits	Intervētājs	Kolektīva tips	Kolektīva veids	Darbības vieta	Infor- manta vecums	Darbības ilgums kolektīvā	Darbības ilgums pašdarbībā	Pieredze citos kolektīvos	Dziesmu svētku piederze	Piezīmes	Kodēto segmentu skaits
12.	12	21.07.2017.	02:15:18	Uz vietas	Līga Vinogradova	Deju kolektīvs	Vidējās paaudzes deju kol.	Limbaži	49	20 gadi	20 gadi + skolā	Koris	6		158
13.	13	04.08.2017.	01:42:35	17	Agnese Karlsone	Deju kolektīvs	Tautas deju ansamblis	Jelgava	30	10 gadi	27 gadi	Koris	2p + bērnu		91
14.	14	14.08.2017.	02:28:22	32	Agnese Karlsone	Deju kolektīvs	Vidējās paaudzes deju kol.	Garkalne	47	5 gadi	5 gadi + skolā	Koris	5-6		162
15.	15	09.08.2017.	01:27:07	17	Līga Vinogradova	Koris	Sieviešu koris	Vandzenes pagasts, Talsu nov.	26	5 gadi	5 gadi + skolā	Koris	1p + 3-4b	Ir arī kolektīvu vadītāja	93
16.	17	03.08.2017.	02:10:14	17	Marita Sanžarevska	Koris	Jauktais koris	Loja, Sējas nov.	48	5 gadi	34 gadi		5-6		102
17.	18	14.08.2017.	01:31:14	16	Marita Sanžarevska	Deju kolektīvs	Vidējās paaudzes deju kolektīvs	Garkalne	42	25 gadi	30 gadi		6 vismaz, no 1989. g.	Dejojis 3 kolektīvos – TDA, jauniešu un vidējā, stāstā visi	77
18.	19	29.08.2017.	01:49:21	16	Agnese Karlsone	Pūtēju orķestris	Pūtēju orķestris	Jelgava, Smiltene	25	17 gadi	17 gadi	Koris, tautas dejas	4 - bērnu un pieaugušo	Ir arī skolotājs, runā par 2 kolektīviem, kodēts par pieaugušo	83
19.	20	28.08.2017.	03:26:53	41	Līga Vinogradova	Deju kolektīvs	Tautas deju ansamblis	Rīga	27	12 gadi	24 gadi		2p + 3b		215
20.	21	21.08.2017.	02:01:36	16	Agnese Karlsone	Koris	Sieviešu koris, jauktais koris	Vecumnieki	35	20 gadi	20 gadi		4 (2 lielie, 2 skolēnu)	Runā par 2 korjiem, ir citu 2 koru pieredze	102

14. pielikuma turpinājums

Nr. p.k.	Infor- manta kods	Intervijas datums	Intervijas ilgums	Foto- grāfiju skaits	Intervētājs	Kolektīva tips	Kolektīva veids	Darbības vieta	Infor- manta vecums	Darbības ilgums kolektīvā	Darbības ilgums pašdarbībā	Pieredze citos kolektīvos	Dziesmu svētku pieredze	Piezīmes	Kodēto segmentu skaits
21.	22	05.09.2017.	02:03:44	20	Agnese Karlsone	Koris	Jauktais koris	Rīga	25	3 dienas	18 gadi	Tautas dejas, brīvprātīgā	1p + bērnu	Runā par iepriekšējo kori, kuru gāja gadu	138
22.	23	07.09.2017.	01:56	16	Līga Vinogradova	Deju kolektīvs	Tautas deju ansamblis	Limbaži	21	2 gadi	2 gadi	Koris, teātris	nav		149
23.	24	11.09.2017.	02:08:51	9	Marita Sanžarevska	Deju kolektīvs	Vidējās paaudzes deju kolektīvs	Rīga	38	10 gadi	10 gadi + skolā		5		63
24.	25	14.09.2017.	01:43:13	15	Agnese Karlsone	Koris	Sieviešu koris	Rīga	55	5 gadi	5 gadi + skolā		1p		97
25.	26	12.09.2017.	02:03	16	Marita Sanžarevska	Deju kolektīvs	Senioru deju kolektīvs	Rīga	49	42 gadi	4 gadi		4 (3 pieaugušo, 1 bērnu)	Dejojis pirms tam arī lauku kolektīvā	70
26.	27	18.09.2017.	02:03:10	20	Agnese Karlsone	Koris	Jauktais koris	Cēsis	47	12 gadi	12 gadi + skolā	Koris	3 pieaugušo, 1 skolēnu		88
27.	28	18.09.2017.	01:22:39	18	Agnese Karlsone	Koris	Senioru koris	Cēsis	80	10 gadi	10 gadi + skolā	Tautas dejas, teātris	3, 2.mūsdienās, 1 60.tos	Nedzied 2 gadus jau	59
28.	29					Koris	Jauktais koris	Tume, Tukuma nov.	28	15 gadi	15 gadi		4 (2+2)	Kopā ar sava kora vadītāju, par svētkiem negatīvi	116
29.	30	20.09.2017.	02:21:31	16	Marita Sanžarevska	Deju kolektīvs	Vidējās paaudzes deju kolektīvs	Jēkabpils	44	23 gadi	23 gadi + skolā	Koris	5	Kolektīvā ārpus neko daudz nedara	139
		22.09.2017.	02:21:58	20	Marita Sanžarevska										

14. pielikuma turpinājums

Nr. p.k.	Infor- manta kods	Intervijas datums	Intervijas ilgums	Foto- grāfiju skaits	Intervētājs	Kolektīva tips	Kolektīva veids	Darbības vieta	Infor- manta vecums	Darbības ilgums kolektīvā	Darbības ilgums pašdarbībā	Pieredze citos kolektīvos	Dziesmu svētku pieredze	Piezīmes	Kodēto segmentu skaits
30.	31					Deju kolektīvs	Vidējās paaudzes deju kolektīvs	Salas novads	44	13 gadi	13 gadi + skolā		4 (p+b)		81
31.	32	23.09.2017.	02:03:39	9	Marita Sanžarevska	Koris	Jauktais koris	Rīga	55	4 gadi	4 gadi + skolā	Tautas dejas	1p+1b (PSRS)	Dzied ārzemju latviešu korī, pati latviete	77
32.	34	25.09.2017.	01:13:25	Nav	Agnese Karlsone	Koris	Senioru deju kolektīvs	Vandzenes pagasts, Talsu nov.	26	5 gadi	5 gadi + skolā	Koris	1p + 3-4b		20
		22.09.2020.	00:22:27	Nav	Līga Vinogradova	Koris									

Informācija par emociju pētījumu

Informācija par pētījumu “Emociju loma Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanā un pārmantošanā”

Par pētījumu

Iepriekš veiktie pētījumi liecina, ka Dziesmu un deju svētku dalībniekiem spēcīga motivācija līdzdalībai svētkos un ikdienas praksēs starpsvētku periodā ir spilgtas emocijas (Latvijas Kultūras akadēmijas Zinātniskās pētniecības centra veiktajā pētījumā “Dziesmu un deju svētku dalībnieku aptauja 2013” (2014) dalībnieki norāda, ka galvenie ieguvumi no līdzdalības svētkos ir spilgtas emocijas, ko nesniedz nekas cits (74 %); pētījuma “Māksliniecisko kolektīvu ikdienas prakses Dziesmu un deju svētku starplaikā” (2016) rezultāti liecina, ka emocijām ir liela loma līdzdalībai tieši ikdienas praksēs). Emociju kā galvenās dalībnieku motivācijas līdzdalībai svētkos un kā spēcīgu impulsu līdzdalībai ikdienas praksēs pētniecība veicinātu padziļinātu izpratni par to rašanās noteicošajiem faktoriem un kādu lomu tās spēlē Dziesmu un deju svētku tradīcijas uzturēšanā, kas savukārt palīdzētu veidot labākus atbalsta mehānismus starp kolektīviem, to dalībniekiem un organizatoriem. Tāpēc par **pētījuma mērķi** izvirzīts noskaidrot, kāda ir māksliniecisko kolektīvu dalībnieku emociju loma Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanā un pārmantošanā.

Pētījuma metodoloģija

Pētījuma dalībnieki: pētījumā tiks intervēti 40 Dziesmu un deju svētku tradīcijā iesaistītie koprepertuāra kolektīvu (koru, deju, pūtēju orķestru un koklētāju ansambļu) dalībnieki, kas kolektīvā ir vismaz gadu un ir piedalījušies vai plāno piedalīties Vispārējos dziesmu un deju svētkos un/vai Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētkos.

Pētījuma metode: fotointervija ar informantu iesūtītām fotogrāfijām. Fotointervija ir viena no vizuālās pētniecības metodēm, kuru izmanto, lai papildinātu interviju ar uzskatāmu un sarunu veicinošu vizuālu materiālu.

Intervijas ilgums: intervija aizņems aptuveni 1,5–2 h.

Uzdevums dalībniekiem pirms intervijas

Pirms intervijas dalībniekiem lūgums iesūtīt 15 – 30 fotogrāfijas no vismaz pēdējiem 4 gadiem (2013. gads, kad notika pēdējie Dziesmu un deju svētki) par tēmu **“atmiņā paliekoši un emocionāli nozīmīgi brīži manā kolektīvā”**.

Padomi:

- Uzdevuma tēma var tikt saprasta dažādi, un tieši interpretācija par tēmu mums ir svarīga. Ja nevari iedomāties, kuri bijuši emocionāli nozīmīgi brīži, tie var būt atmiņā visvairāk palikušie brīži. Tiem nav obligāti jābūt lieliem notikumiem, dažreiz tās ir mazas un it kā nesvarīgas lietas.
- Fotogrāfijas jāiesūta intervētājam dienu pirms intervijas uz e-pastu vai jāievieto kādā failu pārņemšanas vietnē (piemēram, *failiem.lv* vai *googledoc*).

- Intervija mums būs vērtīga arī tad, ja nebūs iesūtīts minimālais fotogrāfiju daudzums (15). Ja atrodi vairāk un nevari izšķirties, vari izvēlēties vairāk par 30 fotogrāfijām, tikai jāreķinās, ka intervija aizņems vairāk laika.
- Ja līdzdalību kolektīvā/-os ietekmējis vai atmiņā palicis kāds senāks notikums, tad var iesūtīt par 4 gadiem senākas fotogrāfijas.
- Ja iepriekš esi darbojies citā/-os kolektīvā/-os, tad vari sūtīt fotogrāfijas arī no šiem kolektīviem.
- Var iesūtīt gan savas, gan citu uzņemtas fotogrāfijas.
- Fotogrāfijās vari nebūt redzams pats.

Anonimitāte un fotogrāfiju izmantošana pētījuma vajadzībām

Pētījuma dalībnieki ir anonīmi. Tas nozīmē, ka pētījuma ziņojumos netiks izpausti dalībnieku vārdi, uzvārdi, kolektīvu nosaukumi un cita personiska informācija.

Lai gan pētījumā izmantoti vizuāli dati, neviena fotogrāfija netiks izmantota pētījuma ziņojumos un komunikācijai (konferenču un semināru prezentācijās, zinātniskajās publikācijās un monogrāfijās) bez to īpašnieku un/vai autoru atļaujas. Tāpēc intervijas laikā palūgsim norādīt, kuras fotogrāfijas drīkstam izmantot un kuras ne. Ja fotogrāfijās ir redzami cita kolektīva dalībnieki privātā telpā, lūgums pajautāt, vai tajās esošajiem cilvēkiem nav iebildumu par to izmantošanu pētījuma vajadzībām.

Pētījuma projekta īstenotājs

Pētījuma projektu atbalsta Latvijas Kultūras akadēmija ar pētniecības projektu konkursa “Zinātniskās darbības attīstība Latvijas Kultūras akadēmijā” finansējumu.

Pētījuma projektu vada Latvijas Kultūras akadēmijas Zinātniskā pētniecības centra zinātniskā asistente un Rīgas Stradiņa universitātes doktorante mg.art. Līga Vinogradova.

Kontaktinformācija:

E-pasts: xxxxxxx@xxxx.lv

Telefons: 2xxxxxxx

Vienošanās par atļauju izmantot fotogrāfijas emociju pētījumā

VIENOŠANĀS

Par atļauju izmantot fotogrāfijas pētījuma

“Emociju loma Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanā un pārmantošanā”
vajadzībām

2017. gada ____.

Es, _____ (*vārds, uzvārds*), atļauju izmantot savas pirms intervijas iesūtītās fotogrāfijas pētījuma veicējiem pētījuma “Emociju loma Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanā un pārmantošanā” (projekta vadītāja mg.art. Līga Vinogradova) ziņojumos un publikācijās (t.sk. konferenču prezentācijās, zinātniskās publikācijās, monogrāfijās, promocijas darbā). Vienošanās pielikumā ir visu manu iesniegto fotogrāfiju saraksts, esmu atzīmējis, kuras no fotogrāfijām var izmantot pētījuma vajadzībām.

(*paraksts*)

Vienošanās pielikums

Intervijas numurs: 02_LV

Intervētājs: Līga Vinogradova

Informants: xxxx xxxxxxxxx

Datums: 06.06.2017.

*Lūdzu, nepieciešamo atbildi pasvītrot!

*Vienošanās derīga izdrukātā formātā ar informanta parakstu vai elektroniskā formātā, sūtīt uz e-pastu xxxx@xxxx.lv

Fotogrāfija	Fotogrāfijas nosaukums	Autors	Ja autors ir informants: atļauju izmantot savu fotogrāfiju pētījuma vajadzībām	Ja autors ir cits: vai atļauj izmantot savu fotogrāfiju pētījuma vajadzībām	Ja attēlotie cilvēki atrodas privātā vidē: vai atļauj izmantot fotogrāfiju ar sevi pētījuma vajadzībām
	2_uzvards_1	<ul style="list-style-type: none"> • informants • cits 	☐ atļauju ☐ neatļauju	☐ atļauj ☐ neatļauj	☐ atļauj ☐ neatļauj PUBLISKĀ VIDE

Pētījuma “Emociju loma Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanā un pārmantošanā” fotoizdibināšanas vadlīnijas

Ievads	Iepazīstināšana ar pētījuma mērķiem, norisi, anonimitātes garants un atļauja ierakstīt
<p>1. Dalībnieka vispārīgs raksturojums un līdzdalība Dziesmu un deju svētku kustībā</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Dalībnieka raksturojums – vecums, dzīvesvieta, ar ko nodarbojas ikdienā, kur strādā, mācās, kādi vēl ir hobiji? 2) Kādā kolektīvā darbojas? Cik ilgi darbojas šajā kolektīvā? Vai ir bijuši pārtraukumi? 3) Kāda ir pieredze ar līdzdalību amatiermākslas kolektīvos kopumā? Vai iesaistījies citos kolektīvos? Kādos un kuros laikos? Vai skolas laikā darbojies kolektīvā? Vai kolektīvi ir mainīti? Ja ir, tad kāpēc? Vai ir bijusi pauze līdzdalībai kolektīvos? Ja ir, tad kāpēc? 4) Kāda ir motivācija, kāpēc iesaistījās tieši šajā kolektīvā? Kāda ir motivācija piedalīties amatiermākslas kolektīvos kopumā? Vai motivācijas laika gaitā mainījūs? Ja ir, tad kā tā mainījās un kādi bija iemesli?
<p>2. Jautājumi par kolektīvu un tā ikdienas praksēm</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Cik bieži kolektīvam ir mēģinājumi? Vai mēģinājumi noslogo? Vai gribētu vairāk? 2) Cik kolektīvā dalībnieku? 3) Kādos koncertos kolektīvs piedalās? Vai ir obligādie/ikgadējie koncerti? Kurš veido koncertus – pašu iniciatīva vai kāds aicina? Kā ar konkursiem un skatēm? 4) Kādos pasākumos/aktivitātēs kolektīvs iesaistās bez mēģinājumiem un koncertiem (neformālās aktivitātes)? Vai ir kopīgas tradīcijas, pasēdēšanas, ballītes, piemēram, jubilāru sveiksana, izbraucieni, pirtis utt.? 5) Vai/cik bieži kolektīva dalībnieki satiekas ārpus mēģinājumiem un koncertiem?
<p>3. Atmosfēra kolektīvā un savstarpējās attiecības</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Kā raksturotu pašreizējo kolektīvu? 2) Kāda atmosfēra ir kolektīvā? Vai ir bijuši brīži, kad gribējies tās dēļ pamest kolektīvu? Vai tā ir stimulējoša (dod enerģiju, uzlādē utt.)? 3) Kas veido atmosfēru kolektīvā? Vai tā rodas ikdienā vai koncertos? Ja ikdienā, tad kādos brīžos? Ja koncertos, tad kādos? Vai ir novērotas kādas kopsakarības? 4) Kādas ir savstarpējās kolektīva attiecības? Kā raksturotu kolektīvu? Vai tiekaties arī ārpus kolektīva? Vai kolektīvā ir draugi, romantiskie partneri, ģimenes locekļi? 5) Kāds ir kolektīva vadītājs? Kāda ir kolektīva vadītāja loma? Kā kolektīva vadītājs parāda savu autoritāti un ievieš disciplīnu? Kā atšķirīgās varas pozīcijas ietekmē attiecības kolektīvā? Vai ar vadītāju ir iespējams veidot draudzīgas attiecības? Ja mainītos vadītājs, vai tas ko mainītu kolektīvā? 6) Cik svarīga ir disciplīna kolektīvā? 7) Kurš ir lēmumu pieņēmējs kolektīvā? Vai vadītājs konsultējas ar dalībniekiem?

Ievads	Iepazīstināšana ar pētījuma mērķiem, norisi, anonimitātes garantus un atļauja ierakstīt
<p>4. Fotoizdibināšana ar informanta iesūtītajām fotogrāfijām</p>	<p><i>Fotogrāfijas sakārtotas vai nu informantam vēlamajā secībā, vai arī pēc hronoloģijas.</i></p> <p><i>Ievadjautājumi/noslēguma jautājumi:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cik viegli vai grūti bija izvēlēties emocionālākos (atmiņā paliekošākos) brīžus no līdzdalības kolektīvā? Pēc kādiem kritērijiem atlasījāt? Vai vispār bija daudz/maz fotogrāfiju, no kā izvēlēties? • Vai bija kādas fotogrāfijas, ko neiekļāvāt, bet būtu vēlējies iekļaut? Ja bija, tad kas tajās bija attēlots? Vai bija senākas fotogrāfijas, kuras būtu vēlējies iekļaut izlasē? <p><i>Jautājumi par fotogrāfijām (katru):</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Kas redzams šajā fotogrāfijā? Kāds notikums tajā ir? Kas ir attēlā redzami cilvēki? Kad tā ir tapusi? 2) Kādas emocijas saistās ar šo brīdi? Vai tās ir pozitīvas/negatīvas? 3) Vai iespējams identificēt, kāds ir emociju izcelsmes avots? 4) Vai emocijas bija gaidītas/negaidītas? Kādas bija ekspektācijas pirms tam? 5) Kāda bija emociju loma turpmākajā darbībā/dzīvē? Vai kaut kas mainījās pēc tam (nejautāt tieši)? Ja jā, tad kādas izmaiņas piedzīvotas pēc tam? 6) Vai emocijas bija kolektīvas/individuālas? Vai konkrētajā brīdī tās piedzīvoja arī citi dalībnieki? 7) Kur izdevies iegūt līdzīgas emocijas? Kāda varētu būt alternatīva?
<p>5. Jautājumi par līdzdalību Dziesmu un deju svētkos</p>	<p><i>Ja ir piedalījies:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Līdzdalība Dziesmu un deju svētkos: kādos ir piedalījies (Vispārējos vai skolēnu)? Cik reizes un kuros gados (ja iespējams atcerēties)? Ar kādiem kolektīviem (ja ir mainījušies)? 2) Ko nozīmē Dziesmu un deju svētki? Vai tas ir nozīmīgākais kolektīva notikums? Vai tas izraisa patriotiskas sajūtas? Ko vispār svētki nozīmē latviešiem? 3) Kāda ir motivācija piedalīties svētkos? 4) Kāds ir lielākais ieguvums no līdzdalības svētkos? 5) Vai pirms svētkiem bija kādas gaidas? Vai tās piepildījās? Kādas emocijas iepriekš saistījās ar svētkiem, un kādas tika piedzīvotas? <p><i>Ja nav piedalījies:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Kāpēc nav sanācis piedalīties svētkos? Vai gribētu tajos piedalīties? 2) Kāda ir Dziesmu un deju svētku loma Latvijas sabiedrībā? Ko tie nozīmē cilvēkiem? Ko tie nozīmē tiem, kas piedalās? 3) Kāds ir priekšstats par būšanu Dziesmu un deju svētkos? Kādas atsauksmes nācies dzirdēt?

Ievads	Iepazīstināšana ar pētījuma mērķiem, norisi, anonimitātes garantants un atļauja ierakstīt
6. Noslēguma jautājumi par emocijām	<ol style="list-style-type: none"> 1) Kādas emocijas kopumā saistās ar līdzdalību kolektīvā? Vai iespējams tās raksturot? Kādas ir pozitīvās/negatīvās emocijas? Vai tās ir mainījušās gadu gaitā? 2) Kuros brīžos emocijas spēlē lielu lomu? Ko tās ir mainījušas (līdzdalībā kolektīvā)? 3) Kas ir emocionāli augstākais brīdis piedaloties kolektīvā? Kas ir emocionāli negatīvākais brīdis kolektīvā? Vai šie brīži kaut kā ietekmējuši tālāko darbību? 4) Kāda loma ir Dziesmu un deju svētkiem emocionālā pacēluma ziņā? 5) Vai piedzīvotās emocijas ir gaidītas/negaidītas vai paredzamas/neparedzamas? Piemēram, pirms nozīmīgiem koncertiem, svētkiem. Vai ir nācies piedzīvot vilšanos? 6) Vai izjustās emocijas ir bijušas kolektīvas/individuālas? Vai tās izjuta citi dalībnieki? 7) Kā repertuārs ietekmē emocionālo pacēlumu? 8) Kā kolektīva vadītājs ietekmē emocionālo pacēlumu? Vai vadītājs kādreiz mēdz graut emocionālo pacēlumu? 9) Kur vēl dzīvē iegūst līdzīgas emocijas, kā piedaloties kolektīvā un svētkos? Kādas ir alternatīvas? Ja nav, kādas varētu būt.

Datu kodēšana: emociju identifikācija un kodu piešķiršana (paraugs)

Infor- manta kods	Tēmas kods	Fotoizdibināšanas segments (citrēts)	Emocijas	Emociju iespējamais avots	Atslēgvārds 1	Atslēgvārds 2	Atslēgvārds 3	Kolektīva veids	Informanta vecums
21	Pozitīvu emociju nosacījumi IKDIENĀ	Šajā nometnē mēģinājumu bija daudz, bet mēģinājumu process bija optimistisks. Nevienš nebija jālamā, nevienš nebija jāpiespiež – mēs tiešām mācījāmies, apguvām, ēdām, kopā taisījām. Tāpēc, lai parādītu, ka tas mēģinājums ir pozitīvs process, nevis, ka liek tur būt, bet tāpēc, ka es gribu tur būt. Visi, kas tur ir, arī gribēja būt.	optimistiski, pašdisciplīna, pozitīvi	nometnē – visi paši apguv, nav jālamā, kopā sadzīve, mēģinājumu process pozitīvs	neformālās aktivitātes	mēģinājums	atbildība	Sieviešu koris, jauktais koris	35
32	Pozitīvu emociju nosacījumi IKDIENĀ	Bieži vien ļoti jautri – smejami, jokojami. Nāk jau tie, kam patīk to darīt. Prieči – tu atnāc, lai cik ļoti tu būtu noguris vai negribētos to darīt, jo, ja godīgi, ir brīži, kad nemaz negribas, sevišķi šajā tumšajā laikā... Ārā jau tumšs, uz mēģinājumu iet tumšs, un vēl auksts. Bet pēc kora ļoti laba sajūta – ka esi pārvarējis. Tā ir – tu izvēdini ne tikai plaušas, bet arī galvu un kaut kādas drūmas domas. kaut kādas nepatīkšanas.	jautri, smieklīgi, prieči, laba sajūta	kolektīvs jautrojas un smejas, kad atnāk noguris, izvēdina domas un visu slīkto, ir laba sajūta pēcāk	jautrība	mēģinājums	atmosfēra kolektīvā	Jauktais koris	55
26	Pozitīvu emociju nosacījumi IKDIENĀ	Bet tā jau smuki, tu vari parādīt sevi un latviešu kultūru parādīt, un tad tur ārzemnieki nāk rinķi lūrēt. Interesantas sajūtas. Tad tur bija viens moments, ka mums tur rāva bildēties visi, kam nav slinkums. Tā interesanti.	interesanti	ārzemēs parādīt latviešu kultūru, raj fotografāties	ceļošana kopā pa ārzemēm	latviskums	atzinība	Senioru deju kolektīvs	49
19	Pozitīvu emociju nosacījumi IKDIENĀ	Ir tā foršā sajūta, ka viņi grib atgriezties. Man brālis, es, vēl tur džeiki, kas jau sen ir pabeiguši, sen jau katrs savās dzīvēs iekšā, bet tāpat raujamies uz to Smilteni, lai varam tajā foršajā sajūtā iekāpt. Pēterim cepuri nost, ka viņš ir mācējis izlavierēt ar mums visiem, jo mūzikas skolas laikā visādi gāja. Ne spēlēt, ne mūzika prātā.	forša sajūta	gribas atgriezties kolektīvā tiem, kas sen pabeiguši mūzikas skolu un citur dzīvo	atmosfēra kolektīvā			Pūtēju orķestris	25
32	Pozitīvu emociju nosacījumi IKDIENĀ	Mēs esam draudzīgi, es domāju. Mums ir ļoti laba atmosfēra, tāpēc tie cilvēki, kas nāk, tie nāk, arī tie jaunie. Jo, ja būtu slikti, tie cilvēki pameklētu vēl kaut ko citu.	draudzīga atmosfēra	par to liecina, ka nāk jaunie klāt	atmosfēra kolektīvā			Jauktais koris	55

Ikdienas prakšu veidi un atmosfēra tajos

Nr. p.k.	Ikdienas prakse	Svarīgākās atziņas	Atmosfēras un dalībnieku noskaņojuma raksturojums
Mēģinājumi			
1.	Jaunu dalībnieku piesaiste, atlase un līdzdalības uzsākšana	<ul style="list-style-type: none"> • Pārsvārā sezonas sākumā (rudenī) tiek izsludināta pieteikšanās. Retāk atsevišķi dalībnieki piesaistīti sezonas gaitā. • Koros notiek balsu pārbaude, deju kolektīvos pārsvārā uzreiz tiek uzsākts mēģinājumu process, bet kolektīvos ar instrumentiem jauni dalībnieki piesaistīti retāk. • Iesaistīties kolektīvā var traucēt aizspriedumi par specifiskām mākslinieciskajām prasmēm un noslēgtu vidi ciešo dalībnieku attiecību dēļ. • Kolektīvos var tikt gandrīz visi, kas vēlas, izņēmumi var būt kolektīvi ar ļoti augstām izvirzītajām mākslinieciskajām prasībām. • Problēmas iesaistīties var radīt nespēja iejusties dalībnieku attiecību vidē. Pētījuma dalībnieki cenšas būt atvērti jauniem dalībniekiem, bet nozīmīgs faktors ir kāda dalībnieka personīga pazīšana, kas ļauj vieglāk iejusties. 	Jauniem dalībniekiem var būt nedroši un neērti uzsākt līdzdalību kolektīvā, jo dalībnieki parasti ir labi pazīstami un pat cieši sadraudzējušies, izveidojot tādu kā noslēgto loku. Ja vadītāji ir nozīmīgi lēmuma pieņemšanā par jauna dalībnieka piesaisti, tad dalībniekiem pašiem ir jāveido tāda vide, kurā jauniem dalībniekiem ir patīkami atrasties.
2.	Sagatavošanās mēģinājumam	<ul style="list-style-type: none"> • Nereti gatavošanās sākas dalībnieku mājās un atšķiras pēc kolektīva veida. Koristiem jāgatavo notis, dejotājiem – mēģinājuma tērpi, bet instrumentu spēlētājiem – jānotīra, mēģinājuma vietā jāizpako un jāuzskaņo instruments. • Mājās reizēm tiek apgūts arī repertuārs – iemācītas dziesmu notis, deju soļi vai trenēta instrumenta spēle. • Repertuāra apguvei mājās noderīgi ir dažādi metodiskie materiāli, kā balsu ieraksti, videomateriāli ar deju soļiem. • Daži kolektīvi pirms mēģinājuma ieviesuši īpašus atmosfēras radīšanas rituālus – atnes vadītājam kafiju, aizdedzina svečīti, citiem nozīmīga ir vadītāja uzruna. 	Gatavošanās mēģinājumiem mājās nereti ir steidzīga, un to pārņem citas ikdienas aktivitātes. Jau nonākot mēģinājuma vietā, dalībnieki parasti ir steidzīgi un arī priecīgi par atkalsatikšanos, ir sarunas, smieklī, joki un kopumā pozitīva atmosfēra. Vēl patīkamāka tā tiek padarīta tiem, kuriem ir īpaši rituāli vai vadītāja uzrunas.

Nr. p.k.	Ikdienas prakse	Svarīgākās atziņas	Atmosfēras un dalībnieku noskaņojuma raksturojums
Mēģinājumi			
3.	Iesildīšanās, iedziedāšanās vai iespēlēšanās	<ul style="list-style-type: none"> • Nozīmīga mēģinājuma sākuma daļa, kas sagatavo repertuāra apguvei un pilnveidei. • Dažādi fiziskie (dejojājiem) un balss (korim) vingrinājumi aizņem līdz pat 30 minūtēm. • Dalībnieki ne vienmēr apzinās šī procesa nozīmi un neuztver to entuziastiski, kāda vidējās paaudzes deju kolektīva dalībnieki pat atsakās to darīt. • To izpilde atkarīga no vadītāja nostājas – ļaut nedarīt vai būt stingriem un uzstāt. • Vadītāji atzīst, ka šim procesam trūkst laika sezonas saspringtākajos posmos. 	Ja vadītājs ir ieviesis to kā nozīmīgu mēģinājuma procesa daļu, tad dalībnieki to uztver nopietni, bet ne pārāk entuziastiski. Tomēr šis ir arī tas posms, kurā viņi spēj koncentrēties darbam un nesāk vēl pagurt, noskaņojoties nākamajiem posmiem.
4.	Repertuāra apguve	<ul style="list-style-type: none"> • Jauna repertuāra apguve nozīmē dziesmu, skaņdarbu vai deju mācīšanos. • Tas aizņem atšķirīgu laiku kolektīvos – deju kolektīviem nepieciešams ilgāks laiks soļu apguvei un zīmējuma izveidei, arī koristi apgūst katrs savu balsi atsevišķi un tikai tad dzied kopā, savukārt pūtēju orķestri un koklētāju ansambļi salīdzinoši ātri apgūst jaunu repertuāru, jo lasa no notīm. • Dažiem vadītājiem darbu šajā posmā palīdz veikt atbalsta personāls – repetitori deju kolektīvos, vokālie pedagogi un koncertmeistari koros, dažkārt arī paši dalībnieki. • Ne visiem dalībniekiem mēģinājumi ir vienlīdz produktīvi, jo dažkārt vadītāji pievērš uzmanību konkrētām balss grupām vai neieliek kādu dalībnieku dejā, tāpēc mēģinājumu nākas vairāk vērot no malas. 	Repertuāra apguve var būt diezgan sarežģīta un haotiska, kas saistīts ar to, ka katram dalībniekam vai to grupai ir savs uzdevums un apgūstamā viela. Dalībnieki var radīt lielu troksni, katrs darīt savu darbu un paļauties, ka vadītājs un viņa palīgi spēs kontrolēt situāciju un pēcāk individuālās prasmes apvienot vienā veselumā.
5.	Repertuāra un mākslinieciskās kvalitātes pilnveide	<ul style="list-style-type: none"> • Šis process notiek pēc stabilu tehnisko iemaņu apguves. • Pilnveides laiks ir atšķirīgs kolektīviem ar nelielu un ar intensīvu koncertdzīvi. Tiem, kuriem ir daudz koncertu īsā laika periodā un atšķirīgs repertuārs, to pilnveidei atvēlēts pavisam īss brīdis. • Ne vienmēr īss laiks repertuāra pilnveidei nozīmē zemāku kvalitāti, nereti tieši labākie kolektīvi īsā laikā pilnveido lielāku repertuāra apjomu. • Pilnveides stils atkarīgs no vadītāja uzstādījumiem un mērķiem, kā arī profesionālajām prasmēm. • Vadības stils šajā posmā ir atšķirīgs – dažiem kolektīvu vadītājiem fokuss likts uz kvalitatīvu un precīzu tehnisko izpildījumu, bet citi izceļ stāstu un tiecas uz vienotu interpretāciju par kopīgo performanci. 	Ja dalībnieki ir apguvuši repertuāra pamatus, tad tā pilnveide un mākslinieciskā izkopšana var būt baudāmākais mēģinājuma process, kur iespējams izjust saviļņojumu un pozitīvas emocijas, kad tiek pieredzēts kopīgs skanējums vai priekšnesums, notiek tuvošanās kopējam mērķim un beidzot ir kopīga sajūta pēc dažkārt individuāla vai grupu darba. Īpaši tas novērojams lielos koros un deju ansambļos.

Nr. p.k.	Ikdienas prakse	Svarīgākās atziņas	Atmosfēras un dalībnieku noskaņojuma raksturojums
Mēģinājumi			
6.	Mēģinājumi pirms koncertiem	<ul style="list-style-type: none"> • Dalībnieki pilnveido māksliniecisko sniegumu un tiek iepazīstināti ar koncerta norises gaitu. • Bez mākslinieciskās gatavošanās dalībnieki reizēm arī komplektē un pārbauda tērpus, veido citu nepieciešamo atribūtiķu, dažkārt pat būvē skatuvi un koncerta norises vietas infrastruktūru. • Mēģinājumi mēdz būt ilgāki un intensīvāki, apmeklējums palielinās. 	<p>Atmosfēra no ikdienas mēģinājuma atšķiras pirms koncertiem. Dalībnieki ir nopietnāki un pieiet tam ar lielu atbildību, pat ja koncerts nav pārāk nozīmīgs. Viņi mazāk runā par ikdienišķām lietām, nav tik vieglprātīgi kā ikdienas mēģinājumā, un novērojams gatavošanās satraukums. Kopības sajūtu īpaši jūt tie kolektīvi, kuros dalībniekiem jāsniedz lielāks ieguldījums koncerta sagatavošanā ārpus performances.</p>
7.	Atpūtas pauzes	<ul style="list-style-type: none"> • Atpūtas pauzes mēģinājumos rīko liela daļa kolektīvu. • Tās ilgst no 10 līdz 30 minūtēm. • Dalībnieki izmanto pauzes, lai padzertos, paēstu, apmeklētu labierīcības un komunicētu ar citiem. • Nereti pauzes ir vienīgā iespēja mēģinājuma laikā komunicēt ar citiem dalībniekiem. 	<p>Tiem dalībniekiem, kuri pauzes laikā ieplānojuši izdarīt vairākas lietas, tās aizrit steidzīgi un paralēli kaut kam citam sarunājoties ar grupas biedriem. Savukārt tie, kuri nododas tikai komunikācijai ar citiem, šajā brīdī jūtas atbrīvotāki un atslābinās, tāpēc var gan pajokot, gan brīvi sarunāties ar citiem par dažādiem tematiem.</p>

Nr. p.k.	Ikdienas prakse	Svarīgākās atziņas	Atmosfēras un dalībnieku noskaņojuma raksturojums
Koncerti			
1.	"Mazie" dziesmu un deju svētki	<ul style="list-style-type: none"> • Dziesmu un deju svētku nosaukums tiek piemērots dažāda mēroga lokālajiem un reģionālajiem svētkiem dažādās pilsētās, novados vai kultūrvēsturiskajos reģionos (piemēram, Kurzemes Dziesmu svētki), kā arī dažādu vecuma grupu svētkiem (piemēram, Baltijas valstu studentu dziesmu un deju svētki "Gaudeamus" un Senioru dziesmu svētki). • Tie ir pārsvarā cikliski un notiek pēc konkrēta laika perioda. 	Skat. nākamo.
2.	Unikālie (neregulārie) un periodiskie (regulārie) valsts vai reģiona mēroga lielkoncerti	<ul style="list-style-type: none"> • Šādos koncertos piedalās apvienotie koprepertuāra kolektīvi, visbiežāk aptverot kādu reģionu, kolektīva veidu vai tā vecuma grupu. • Unikālie pasākumi parasti notiek vienu reizi kā neregulārs notikums (piemēram, deju uzvedums "Gredzenus mijot" Cēsīs). • Veiksmīgas norises gadījumā tas pārvēršas periodiskajā vai regulārajā pasākumā, kas atkārtojas (piemēram, 2016. gada "Danču nakts" Limbažos, festivāls "Kokļu skaņas ziemas mirdzumā", Latvijas Senioru koru svētki). • Rīkotājs šiem pasākumiem ir pārsvarā LNKC, bet tie var būt arī privāta iniciatīva. • Līdzdalība tajos ir saistīta pamatā ar nepieciešamību vismaz reizi gadā piedalīties šādos pasākumos, lai saņemtu mērķdotācijas (Seima, 2005). • Dažkārt šie pasākumi ir kā svētku starplaika koprepertuāra pārbaudes skates. • Daudziem kolektīviem tie ir lielākie sezonas pasākumi. 	Dalībniekiem koprepertuāra pasākumi nereti nav pārāk būtiski un attieksme pret tiem nav īpaša, jo tie netiek vērtēti kā nozīmīga ikdienas prakse. Tie vairāk uzskatīti par pašsaprotamu svētku cikla posmu. To regularitāte un salīdzinoši lielais biežums, iespējams, ir iemesls, kāpēc šie svētki nepaliek atmiņā. Kolektīviem ne pārāk aizraujošs liekas biežais koprepertuāra izpildījums, īpaši, ja konkrētajā gadā sanāk vairāki šādi koprepertuāra koncerti, jo viņi mēdz nejusties kā unikāli un individuāli kolektīvu kontekstā. Izņēmums ir kolektīvi ar mazāk intensīvu koncertdzīvi, piemēram, senioru kolektīvi, kuriem tā ir iespēja sanākt kopā.

Nr. p.k.	Ikdienas prakse	Svarīgākās atziņas	Atmosfēras un dalībnieku noskaņojuma raksturojums
Koncerti			
3.	Svētku dienu koncerti un pasākumi	<ul style="list-style-type: none"> • Pasākumi, kas lokālā līmenī notiek dažādās svētku dienās, piemēram, Ziemassvētkos, Jāņos, Lāčplēša dienā, 18. novembrī, 4. maijā. • Tos parasti iniciē pašvaldības, kultūras centri vai paši kolektīvi. 	Dalībniekiem tas prasa ziedot svētkus un laiku tuviniekiem šajās dienās, bet reizē ir iespēja radīt sev un citiem svētku atmosfēru, kas daudziem ir nozīmīga motivācija. Īpaši tas attiecas uz tādiem svētkiem kā Latvijas Republikas proklamēšanas diena, Latvijas neatkarības atjaunošanas gadadiena, Lāčplēša diena un citi valsts atceres pasākumi, kuros kolektīva lokā un koncertā ir lielāka iespēja iegūt svētku atmosfēru un apliecināt patriotismu, nekā pavadot tos ģimenes lokā.
4.	Citi tradicionālie pašvaldības pasākumi	<ul style="list-style-type: none"> • Visbiežāk tie ir pilsētas svētki, sezonas atklāšanas pasākumi, kā arī citi pašvaldībā ikgadēji rīkoti pasākumi (kas nav svētku dienu pasākumi). • Lielākā daļa kolektīvu saņem no pašvaldībām finansiālu atbalstu, tāpēc piedalīties šādos pasākumos ir viņu pienākums. 	Dalībnieki pret līdzdalību šajos pasākumos ir diezgan neitrāli noskaņoti, jo tā ir neatņemama kolektīva ikdienas daļa. Tie visbiežāk nesniedz lielu emocionālu baudījumu un nepaliek atmiņā kā emocionāli spilgti notikumi.
5.	Kolektīva iniciēti liela mēroga pasākumi	<ul style="list-style-type: none"> • Tos rīko kolektīvi, kuriem ir pietiekama mākslinieciskā kapacitāte savas koncertprogrammas un idejas attīstībai. • Tie var būt bezmaksas un reizēm arī ar ieejas maksu, jo prasa lielus finansiālos resursus. • Tas ir veids, kā parādīt, ka amatiermāksla var konkurēt ar profesionālās mākslas piedāvājumu (īpaši maksas pasākumu gadījumā). • Pasākumu nereti palīdz veidot un organizēt paši dalībnieki, piemēram, apgūstot sev neierastas prakses, būvējot skatuvi, veidojot dekorācijas u.tml. • Šādi pasākumi var izvērsties par ļoti atpazīstamu notikumu arī Latvijas mērogā, un fiksēti gadījumi, kad tie ietekmē visas nozares attīstību. 	Šie nereti ir kolektīva dalībniekiem atmiņā paliekošākie un emocionālākie pasākumi, jo tie ir unikāli viņu kolektīvam un prasa viņu pašu personisku iesaisti pasākuma organizēšanā. Parasti arī koncertprogramma ir izvēlēta kā visatbilstošākā tieši šim kolektīvam, ietverot iemīļotu repertuāru, tāpēc dalībnieki gūst arī pozitīvas emocijas no tās.

Nr. p.k.	Ikdienas prakse	Svarīgākās atziņas	Atmosfēras un dalībnieku noskaņojuma raksturojums
Koncerti			
6.	Jubilejas koncerti	<ul style="list-style-type: none"> • Tajos tiek atzīmēta nozīmīga kolektīva pastāvēšanas gadadiena. • Piedalās ne tikai pats kolektīvs, bet nereti arī citi draugu kolektīvi un pieaicinātie mākslinieki. • Tie ir ļoti pieprasīti arī no skatītāju puses, jo ierodas ne tikai kolektīva atbalstītāji, ģimenes un draugi, bet arī bijušie dalībnieki un citi interesenti. Daži kolektīvi tāpēc rīko pasākumu sēriju vai atkārtoto konkrēto koncertprogrammu vairākas reizes. • Pēc vēriena tie ir grandiozi pasākumi, kuri tiek plānoti pat vairākas sezonas uz priekšu. 	<p>Šie pasākumi ir emocionāli piesātināti, spilgti un atmiņā paliekoši. Ilgā gatavošanās un dalībnieku iesaiste tajā palīdz veidot patīkamu satraukuma atmosfēru, kurā dalībnieku atbildības izjūta un lepnums kulminējas kopējā performancē. Vēl vairāk šo pozitīvo gaisotni un pacilājumu palīdz veidot atsauce uz citiem spilgtiem notikumiem kolektīva pastāvēšanas gaitā, pateicību izteikšana un piederības apliecināšana kolektīvam, piemēram, pasniedzot kādu īpašu tikai kolektīva dalībniekiem piederošu simboliku.</p>
7.	Sadraudzības koncerti	<ul style="list-style-type: none"> • Tā ir nozīmīga kolektīvu savstarpējās komunikācijas forma, kurā kolektīvs pats rīko vai tiek uzaicināts uz koncertu, kurā uzstājas dažādi tā sauktie draugu kolektīvi. • Par draugu kolektīviem var kļūt savstarpēji simpatizējoši kolektīvi, kuru vadītāju starpā arī ir labas attiecības. • Tie notiek gan reģionu, gan valsts un arī starptautiskajā līmenī. • Nereti tos pavada kāda specifiska tradīcija vai tematika, piemēram, veidot teatrālus priekšnesumus starp repertuāra programmu. • Koncerta skatītāji var būt gan paši dalībnieki, gan citi kolektīva vietas iedzīvotāji. • Pēc koncertiem kolektīvi neformālajā daļā tiek uz balli, kas ir nozīmīga šo koncertu sastāvdaļa. 	<p>Koncerta atmosfēra atkarīga no skatītājiem. Ja tie ir pārsvarā paši dalībnieki, tad atmosfēra ir enerģiskāka un dzīvīgāka, jo visi saprot un ir ieinteresēti notiekošajā. Ja koncertu pavada kādi jautri un atjautīgi priekšnesumi, tad ir ar citiem koncertiem salīdzinoši brīva atmosfēra, ir vairāk smieklu un pozitīvu emociju. Šie pasākumi kopumā veicina pozitīvu atmosfēru un arī socializāciju, kas ļauj paplašināt komunikāciju un saskaņu nozares iekšienē.</p>

Nr. p.k.	Ikdienas prakse	Svarīgākās atziņas	Atmosfēras un dalībnieku noskaņojuma raksturojums
Koncerti			
8.	Labdarības koncerti	<ul style="list-style-type: none"> • Kolektīviem raksturīga iniciatīva ir iesaistīties labdarības koncertos ar mērķi iepriecināt vai savākt ziedojumus kādām sociālām riska grupām, piemēram, koncerti bērnnunamos, pansionātos, cietumos. • Koncerta auditorija ir atkarīga no mērķa – ja tiek iepriecināta kāda no šīm grupām, tad viņi ir skatītāji, ja mērķis ir savākt ziedojumus, tad parasti kādas dzīvesvietas iedzīvotāji. • Pārsvārā šie pasākumi notiek ap Ziemassvētku laiku, bet dažkārt arī citās reizēs. 	<p>Šīs var būt emocijām bagātas uzstāšanās un tikšanās reizes. Ja tiek iepriecināta kāda no sociālajām grupām, teiksim, seniori pansionātos, tad dalībnieki ļoti sajūt viņu prieku un savīļojumu par redzēto koncertu, saņem pateicības vārdus un paši jūtas emocionāli piepildīti un pacilāti, ko nereti pavada arī nelielas skumjas par šo grupu problēmām. Ja tiek vākti ziedojumi, tad dalībnieki ir gandarīti par finansiālo palīdzību, ko kādam var sniegt, izmantojot savu vaļasprieku.</p>
9.	Citu iniciēti neliela mēroga koncerti vai koncertēšana kāda neliela pasākuma ietvaros	<ul style="list-style-type: none"> • Tas parasti nozīmē uzstāšanos ar nelielu repertuāru kāda cita pasākuma ietvaros, piemēram, atklāšanas pasākumi, saviesīgas pieņemšanas, pateicības koncerti, kāzas u.tml. • Kolektīvs neveido pilnu koncertprogrammu, bet uzstājas ar dažām dziesmām vai dejām. • Sagatavošanās šiem koncertiem arī prasa laiku, jo ir jāatkārto vai jāiemācās konkrētais repertuārs, dažkārt vajag izmēģināt papildus kopā ar citiem piesaistītajiem māksliniekiem. Tāpat tērpi ir jāgatavo neatkarīgi no koncerta un repertuāra garuma. • Šie pasākumi nereti notiek arī darba dienās. 	<p>Lai gan šie pasākumi nav primārie kolektīvos un prasa papildu laika resursus, nereti šajos var piedzīvot patīkamu atmosfēru un pozitīvas emocijas. Tie neprasa papildu spriedzi, jo nav tik būtiski, tāpēc dalībniekiem ir iespēja izbaudīt mākslinieciskās izpausmes iespējas un kolektīva kopā sanākšanu kā tādu.</p>
10.	Privātie koncerti	<ul style="list-style-type: none"> • Ne pārāk bieži, bet reizēm kolektīvi piedalās privātos pasākumos, piemēram, ballēs, bērēs, kāzās vai kādā komerciālā pasākumā. • Visbiežāk šādi pasākumi ir koklētāju ansambļiem vai pūtēju orķestriem. • Tur var piedalīties tikai daļa dalībnieku, kuriem nereti par uzstāšanos maksā. 	<p>Šie ir formāli pasākumi, kuru atmosfēra atkarīga no pasākuma specifikas (piemēram, kāzas, bēres vai balle). Dalībniekiem šie nav īpaši pasākumi, drīzāk nepieciešamība, ja par to maksā vai kāds palūdz piedalīties.</p>

Nr. p.k.	Ikdienas prakse	Svarīgākās atziņas	Atmosfēras un dalībnieku noskaņojuma raksturojums
Koncerti			
11.	Konkursi	<ul style="list-style-type: none"> • Konkursos piedalās tie kolektīvi, kuri vēlas parādīt savas mākslinieciskās prasmes. • Konkursi nereti notiek ārvalstīs, retāk – Latvijā. • Ja konkursi notiek ārzemēs, tad nereti tie tiek apvienoti ar atpūtu un ekskursijām. 	<p>Dalībnieki konkursus uztver ar lielu atbildību un nopietnību, jo tā galvenokārt ir iespēja pārstāvēt ne vien kolektīvu, bet arī savu valsti. Tiem gatavojoties, atmosfēra ir saspringta. Pēcāk tiek gūts gandarījums par iegūto valsti un sasniegumiem, pēc kā vēl lielāks prieks ir visiem kopā vai daļai kolektīva izbaudīt atpūtu ceļojumā.</p>
12.	Festivāli, konkursi un koncerti ārvalstīs	<ul style="list-style-type: none"> • Ārvalstīs uzstāties ir kolektīva privilēģija, kas visbiežāk prasa papildu finansiālo resursu ieguldījumu no dalībniekiem. • Šādas uzstāšanās nav biežas un atkarīgas no kolektīva finansiālajām iespējām. Ir kolektīvi, kas brauc uz ārvalstīm katru gadu vienu vai vairākas reizes, bet ir tādi, kuri dara to retāk nekā reizi gadā. • Jauniešu kolektīvi meklē dažādus radošus veidus, kā piesaistīt finansējumu šiem braucieniem, vidējā paaudze biežāk tos izvērš arī par ekskursiju braucieniem, jo vairāk finansē paši, bet senioru kolektīvi reti dodas uz ārvalstīm. 	<p>Daudziem dalībniekiem tieši ārvalstu uzstāšanās ir spilgtākās atmiņas no darbības kolektīvā. Pirmkārt, tā ir iespēja apliecināt kolektīvo un nacionālo identitāti – ir lepnums par savu valsti un tiek piedzīvota citu valstu apbrīna par Latvijas nacionālajām vērtībām, piemēram, tautastērpu. Otrkārt, ceļošana ir īpašs notikums, kas vēl vairāk satuvina dalībniekus un veido spēcīgākas emocionālās saiknes, atmiņas, kas pēcāk veido kolektīvā labvēlīgu atmosfēru.</p>
13.	Skates	<ul style="list-style-type: none"> • Skates ir regulāri pārbaudes pasākumi, kas apliecina par iesaisti Dziesmu un deju svētku kustībā, tāpēc ir viens no svarīgākajiem kolektīvu pasākumiem vismaz formāli. • Kolektīvi skatēs var parādīt, kas izdarīts gada laikā, un tas ļauj saprast spēju līmeni uz kopējā nozares fona. • Skates ir nozīmīgs vadītāja darba novērtējums. 	<p>Kolektīvā skates rada papildu uztraukumu nekā jebkurš cits ikdienas koncerts, jo gan dalībnieki, gan vadītāji tajās tiek vērtēti. Pirms tam un gaidot rezultātus valda liela spriedze, kuru ne visi spēj izturēt, var kļūt nervozāki, ir stress, aizmirstas apgūtais, kāds paliek dusmīgāks, un arī no vadītāju puses var būt kāds skarbāks vārds. Pati skate ir ļoti nopietns pasākums, kur jokiem parasti nav vietas. Bet pēcāk dalībnieki ir atviegloti par skates rezultātiem vai arī satraucas, ja nav tikuši, viņuprāt, adekvāti novērtēti.</p>

Nr. p.k.	Ikdienas prakse	Svarīgākās atziņas	Atmosfēras un dalībnieku noskaņojuma raksturojums
Neformālās aktivitātes			
1.	Kopīga svētku svinēšana	<ul style="list-style-type: none"> • Šī ir viena no ierastākajām kolektīvu tradīcijām – kopīgi svinēt kādus svētkus, visbiežāk – Ziemassvētkus, dažreiz arī Sieviešu dienu, Jauno gadu un valsts svētkus. • Ziemassvētku laikā rīkotas izklaides un balles, kā arī ģimeniskas kopā sanāksanas, piemēram, dāvanu pasniegšana pie eglītes. • Kori visbiežāk papildina šos svētkus ar atbilstošām dziesmām. • Ziemassvētku vai Jaunā gada ballēs nereti tiek pasniegtas gada balvas vai piešķirtas dažādas nominācijas kolektīva dalībniekiem, izceļot viņu nopelnus kolektīva labā. • Pasākumu iniciatīva parasti pieder dalībniekiem, bet būtiska arī vadītāja pozitīvā attieksme un iesaiste. 	Svētku atmosfēru veido paši dalībnieki, organizējot pasākumus ar dažādām aktivitātēm. Iegūtās emocijas ir ļoti atšķirīgas un atkarīgas ne vien no kolektīva, bet arī paša indivīda. Ir tādi, kas iegūst vēl lielāku svētku sajūtu nekā ģimenes lokā, jo sajūt īpašu kopā būšanas atmosfēru. Dalībniekiem ir būtiski, lai iesaistās arī vadītājs, tādā veidā uzturot kolektīva vienotības garu.
2.	Jubileju svinēšana	<ul style="list-style-type: none"> • Kolektīvos visbiežāk ir ierasts sveikt citam citu dzimšanas un vārda dienās. • Sveikšanas veidi atšķiras – dažos kolektīvos visus sveic konkrētā mēneša dienā vai reizi pusgadā, savukārt citos katrā mēģinājumā vai koncertā, kur kādam bijusi jubileja. • Apsveikumi ir dažādi – ziedi, dāvanas, arī atribūtika ar kolektīva simboliku. 	Jubileju svinēšana un apsveikšana var būt ļoti atšķirīga pēc atmosfēras. Ir kolektīvi, kuros tā ir formāla, bet ir tādi, kuros tā ir sirsnīga un emocionāla. Otrā vairāk ir tādiem kolektīviem, kuriem ir vairāk neformālo aktivitāšu un kuri ciešāk satuvinājušies. Ja izdodas nosvinēt jubileju kopā ar kolektīvu, tās var būt neaizmirstamas atmiņas.
3.	Sveikšana citos nozīmīgos dzīves brīžos	<ul style="list-style-type: none"> • Kolektīvs sveic dalībniekus dažādos nozīmīgos dzīves brīžos, visbiežāk izlaidumos un kāzās, kā arī citos dzīves sasniegumos. • Skolu un augstskolu izlaidumos nereti daļa kolektīva pamanāmā veidā apsveic savus biedrus, piemēram, apdejojot vai apdziedot. • Kāzās dalībnieki bieži vien pārsteidz jauno pāri ar goda vārtiem vai kādā citā veidā. 	Šādi brīži ir nozīmīgāki nekā ikgadējās jubilejas un parāda, ka kolektīvs ir nozīmīga dzīves sastāvdaļa, kas pievērš uzmanību katra dalībnieka sasniegumiem un dzīves nozīmīgajiem notikumiem. Tas ļauj izjust piederību kolektīvam un justies atzītam viņu vidū.
4.	Nometnes	<ul style="list-style-type: none"> • Nometnes rīko daudzi kolektīvi, parasti reizi gadā vai dažkārt arī biežāk. • To ilgums ir vairākas dienas. • Tās notiek attālākā vietā, kur visi dalībnieki paliek pa nakti. • To mērķi ir divi. Pirmkārt, īsā laika posmā intensīvi apgūt un pilnveidot repertuāru. Otrkārt, iepazīt citam citu un saliedēties. • Nometnes reizēm ietver kādas ilggadējas tradīcijas. 	Parasti tās ir nogurdinošas, intensīvas un darbīgas dienas, kas ļauj dalībniekiem citam citu iepazīt vairāk un sadzīvot kopā. Ja kolektīvs ieplānojis dažādas citas aktivitātes, piemēram, sporta spēles vai kādus citus uzdevumus, tie saliedē dalībniekus un veido īpašu piesaisti kolektīvam situācijā, kurā vairākas dienas jādzīvo kopā ar citiem dalībniekiem.

Nr. p.k.	Ikdienas prakse	Svarīgākās atziņas	Atmosfēras un dalībnieku noskaņojuma raksturojums
Koncerti			
5.	Saliēdēšanās pasākumi	<ul style="list-style-type: none"> • Dažkārt no nometnēm atšķirīgi tiek rīkoti atsevišķi saliedēšanās pasākumi, kur tiek rīkotas dažādas aktivitātes un uzdevumi ar mērķi radīt kopības sajūtu kolektīvā. • Tie ir noderīgi gan vecajiem, gan jaunajiem dalībniekiem. Īpaši noderīgi tie ir jaunajiem, kas ļauj integrēties kolektīva ikdienas dzīvē. • Šādās ļoti neformālās aktivitātēs dalībnieki var atrast domubiedrus un saprast, vai kolektīva kopiena ir viņu īstā vieta. 	Šie pasākumi ir īpaši pozitīvi un uzmundrinoši, dod patīkamas emocijas un enerģiju darboties kolektīvā, jo ir iespēja iepazīt citus dalībniekus un kopīgās aktivitātēs izveidot vēl ciešākas saiknes. Tajos ir liela jautrība, un pēcāk tie īpaši paliek dalībnieku atmiņās.
6.	Jauno dalībnieku piesaistes un adaptācijas pasākumi	<ul style="list-style-type: none"> • Atsevišķi pasākumi dažkārt tiek rīkoti tieši jaunajiem dalībniekiem. Pirmkārt, ar mērķi piesaistīt un iepazīstināt ar kolektīvu. Otrkārt, ar mērķi palīdzēt iejusties kolektīvā. • Ir kolektīvi, kuriem ikgadēja tradīcija ir sezonas sākumā rīkot pasākumus tieši jaunajiem dalībniekiem. 	Tas ir svarīgs notikums gan esošajiem dalībniekiem, gan jaunajiem. Esošajiem dalībniekiem ir jābūt atvērtiem, iecietīgiem un draudzīgiem, lai jaunajiem dalībniekiem būtu patīkami atrasties kolektīvā, kā arī viņu uzņemšana liek pārdomāt kolektīva vērtības. Savukārt jaunajiem dalībniekiem tas ir satraucošs brīdis, kurā viss ir jauns un nezināms.
7.	Balles	<ul style="list-style-type: none"> • Balles ir nozīmīga kolektīvu daļa, īpaši dejojājiem un koristiem. • Parasti tās notiek pēc lieliem koncertiem, kuros piedalās vairāki kolektīvi. • Tas savā ziņā ir kā apbalvojums par ieguldīto darbu. • Nereti balles prasa papildu gatavošanos, ja ir paredzēti priekšnesumi vai jāpielāgojas tās tematikai. • Balles ir svarīgas visās vecuma grupās. Īpaši nozīmīgas tās ir senioru kolektīviem, jo nereti tā ir vienīgā izklaides iespēja šiem dalībniekiem. 	Balles ir ar ļoti brīvu un nepiespiestu atmosfēru, kurā parasti ir liela jautrība un smieklis. Dalībnieki atslābst pēc koncerta un var izpriecāties ne vien ar sava kolektīva dalībniekiem, bet iepazīst arī citus kolektīvus. Pēc ballēm tiek stāstīti dažādi stāsti, kas vēl ilgi ļauj tās atminēties un uztur kolektīvā kopīgas pozitīvas emocijas.
8.	Ārzemju braucieni	<ul style="list-style-type: none"> • Ārzemju braucieni parasti saistīti ar koncertēšanu, retāk tie organizēti tāpat vien. Pats brauciens jau vien ir kopīgs piedzīvojums, dažkārt tiek speciāli plānotas ekskursijas un apskates vietas. • Braucieni tiek pilnībā vai daļēji segti no dalībnieku personīgajām finansēm, tāpēc nav bieži un tajos var nepiedalīties pilnīgi viss kolektīvs. 	Ārzemju braucieni parasti paliek spilgti dalībnieku atmiņās, jo viņi atrodas nepazīstamā vidē ar kolektīvu, kur bez koncertēšanas un citām pamata aktivitātēm notiek arī dažādas neformālās aktivitātes, kā ekskursijas, ikdienas plānošana un arī dažādi jautri notikumi.

Nr. p.k.	Ikdienas prakse	Svarīgākās atziņas	Atmosfēras un dalībnieku noskaņojuma raksturojums
Koncerti			
9.	Ekskursijas un izbraucieni pa Latviju	<ul style="list-style-type: none"> • Tie, kuri nevar atļauties braucienus uz ārzemēm, bet vēlas kopā ar kolektīvu doties izbraukumos un ekskursijās, plāno to tepat pa Latviju. • Tās var būt vienas dienas vai vairāku dienu ekskursijas, kāda sporta aktivitāte, piemēram, populāra ir laivošana un braukšana ar plostu, arī velobraucieni. • Laivu braucieni ir viena no populārākajām kolektīvu tradīcijām. • Dažkārt nepiedalās viss kolektīvs, bet tikai daļa. 	Izbraukumos ir brīva un nepiespiesta atmosfēra, kur visiem iespēja satuvināties un iepazīt otru no citas puses. Tajos ir jautrība un kopīgi piedzīvojumi, kas dalībniekiem paliek atmiņā. Nereti tieši šīs pozitīvās emocijas ir motivācija iesaistīties kolektīvā.
10.	Pasēdēšanas pēc mēģinājumiem	<ul style="list-style-type: none"> • Šī nav ierasta aktivitāte, jo kolektīva dalībniekiem ir pašiem sava ikdienas dzīve, tāpēc pēc mēģinājumiem visbiežāk viņi ātri izklīst. • Dažos kolektīvos ar ciešu draudzību ir izveidojusies šāda tradīcija – pēc mēģinājumiem doties pasēdēt kādā kafejnīcā vai bārā. • Biežāk to dara jauniešu kolektīvi. 	Vēlmi pēc mēģinājumiem vēlu vakarā turpināt būt kopā ar kolektīvu ietekmē tas, cik pozitīva un patīkama ir atmosfēra tajā. Tajos kolektīvos, kuros ir ļoti tuvas attiecības, periodiski izveidojas prakse pēc mēģinājuma pabūt kopā. Tas ir brīdis, kad arī ar kolektīva vadītāju zūd autoritātes barjera.
11.	Labdarības akcijas	<ul style="list-style-type: none"> • Šo aktivitāti īsteno tikai daži kolektīvi, un pārsvarā tā ir ieviesta kā ikgadēja kolektīva tradīcija. • Labdarības akciju laikā tiek vākti ziedojumi, notiek uzstāšanās vai kādas citas iepriecinošas aktivitātes. • Visbiežāk tiek apmeklēti pansionāti, slimnīcu iemītnieki un kādas sociāli nelabvēlīgas grupas, kam nepieciešama palīdzība. • Aktivitāšu iniciatori un organizatori ir kolektīva dalībnieki. • Galvenokārt tas notiek Ziemassvētku laikā. 	Šī ir viena no emocionāli saviļņojošākajām aktivitātēm ne vien kolektīva ikdienas prakšu ietvaros, bet dalībnieku dzīvē kopumā. Iespēja dāvināt prieku un palīdzēt citiem dod milzīgu gandarījumu un citur neiegūstamas emocijas.